

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΝΔ: 15623.

ΚΔΕ: 15492.

**Γυναίκα-θύμα άσκησης σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής
δικαιοσύνης**

Διδακτορική διατριβή

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΒΛΑΧΟΥ

Συμβουλευτική Επιτροπή
Επιβλέπων : Ι. Φαρσεδάκης
Μέλη : Α. Μαγγανάς
Β. Αρτινοπούλου

Αθήνα
Ιούνιος 2003

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή

9

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1. Εννοιολογική προσέγγιση της άσκησης σωματικής βίας κατά των γυναικών	15
1.1. Η σωματική βία από κοινωνιολογική άποψη	15
1.1.α. Γενικά	15
1.1.β. Η περίπτωση της συζυγικής σωματικής βίας : Μια σύντομη ανασκόπηση	19
1.1.γ. Οι μορφές της θυματοποίησης των γυναικών: πρωτογενής και δευτερογενής θυματοποίηση	20
1.1.δ. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις για την ενδοοικογενειακή βία	22
1.2. Η σωματική βία από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου	24
1.2.α. Οι σωματικές βλάβες ως μορφές της σωματικής βίας στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού κώδικα	24
1.2.β. Η διεθνής νομοθετική πρακτική	30
1.3. Εμπειρικές προσεγγίσεις	33
1.3.α. Η σωματική βία κατά γυναικών: έκταση και μορφές	33
1.3.β. Η σωματική βία από αγνώστους	41
1.3.γ. Η σωματική βία στις αναπτυσσόμενες χώρες	43
1.3.δ. Η περίπτωση των ηλικιωμένων γυναικών	44
2. Αιτιολογική προσέγγιση της σωματικής βίας κατά των γυναικών	49
2.1. Η σωματική βία στο πλαίσιο της θυματολογίας	49
2.1.α. Η θυματολογία του περάσματος στην πράξη	50
2.1.β. Η θυματολογία της κοινωνικής αντίδρασης	51
2.2. Οι αιτιολογικές προσεγγίσεις της σωματικής βίας κατά των γυναικών	54
2.2.α. Ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις	54
2.2.β. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις	56
2.2.γ. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις	58
2.2.δ. Σύνθετα μοντέλα	63
2.2.ε. Συμπεράσματα	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1. Ποινική δικαιοσύνη και θύμα. Θεωρητικές προσεγγίσεις	67
1.1. Η θέση του θύματος στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης	67
1.1.α. Γενικά	67
1.1.β. Η περίπτωση της βίας έναντι των γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας: μια σύντομη ανασκόπηση	68
1.1.γ. Η νέα προοπτική στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης	74
1.1.δ. Σύγχρονες τάσεις παρέμβασης στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης: η συμβολή των κοινωνικών κινήματων	76
1.2. Η βία εναντίον αυτοχθόνων γυναικών και η αντιμετώπισή της από την ποινική δικαιοσύνη : έκταση, προβλήματα, προοπτικές	78
1.3. Οι ανάγκες της γυναίκας /θύματος σωματικής βίας	81
2. Τα δικαιώματα του θύματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας	83
2.1. Τα δικαιώματα του θύματος : Μια σύντομη ανασκόπηση	83
2.2. Τα δικαιώματα του θύματος στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού κώδικα	84
2.2.α. Η συμμετοχή της γυναίκας-θύματος στην ποινική δίκη	84
2.2.β. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην προδικασία	85
2.2.γ. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην κύρια διαδικασία	86
2.2.δ. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην άσκηση των ενδίκων μέσων	87
2.3. Οι πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών	88
3. Το θύμα ως μάρτυρας στο πλαίσιο της ποινικής δίκης	90
3.1. Η ειδικότερη θέση του θύματος ως μάρτυρος στην ποινική δίκη	90
4. Συμπεράσματα	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

1. Η αναφορά της σωματικής βίας στην αστυνομία	94
1.1. Η απροθυμία αναφοράς της βίας από τα θύματα	95
1.2. Παράγοντες προσδιορισμού της απόφασης για αναφορά	99
2. Η προσφυγή στην ποινική δικαιοσύνη	101
2.1. Γενικά	101
2.2. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας	103
3. Η επιλεκτικότητα των εγκλήσεων από τα θύματα	105
4. Η επιρροή της σχέσης θύματος-θύτη στην απόφαση για δικαστική επίλυση της	

σωματικής βίας. Θεωρητικές προσεγγίσεις	108
4.1. Κοινωνιολογική προσέγγιση	108
4.2. Φεμινιστική προσέγγιση	109
5. Η διαδικασία λήψης της απόφασης για αναφορά της βίας	110
6. Ερευνητικά δεδομένα	111
7. Συμπεράσματα	116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Εισαγωγή	118
1. Τα δικαιώματα των θυμάτων στο πλαίσιο της αστυνομίας	118
1.1. Τα ειδικότερα δικαιώματα των γυναικών /θυμάτων άσκησης σωματικής βίας στο πλαίσιο της αστυνομίας	118
1.2. Η συμβολή των προγραμμάτων υποστήριξης θυμάτων της αστυνομίας	121
2. Ο χειρισμός των υποθέσεων από την αστυνομία	124
2.1. Η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας	124
2.1.α. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις	124
2.1.β. Η περίπτωση της Αυστραλίας και της Αγγλίας	127
2.2. Σωματική βία κατά γυναικών και αστυνομία	129
2.2.α. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας	129
2.3. Η συνήθης πρακτική των αστυνομικών τμημάτων	133
2.3.α. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας	133
i. Η απομάκρυνση του θύματος από την οικία	139
ii. Η τακτική της επίρριψης ευθυνών στο δράστη	139
iii. Η τεχνική των συλλήψεων	141
iv. Νομοθετικές ρυθμίσεις αναφορικά με τη δράση της αστυνομίας	148
2.3.β. Η περίπτωση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας	150
2.3.γ. Ενδοοικογενειακή και εξωοικογενειακή βία : Συγκριτική προσέγγιση της αστυνομικής παρέμβασης	151
2.4. Παράγοντες προσδιορισμού της δράσης της αστυνομίας	153
2.4.α. Η σοβαρότητα της βίας ή της επελθούσας βλάβης	154
2.4.β. Οι πεποιθήσεις των αστυνομικών οργάνων	155
2.4.γ. Οι προσδοκίες και η βούληση των θυμάτων	158
2.4.δ. Η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος	160
2.4.ε. Η εκπαίδευση των αστυνομικών	160
2.4.στ. Η στάση του δράστη έναντι της αστυνομίας	164
2.4.ζ. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αστυνομικών	164

2.4.η. Η πιθανότητα βλάβης των αστυνομικών	166
2.4.θ. Παράγοντες που σχετίζονται με την επαγγελματική σταδιοδρομία των αστυνομικών	166
2.4.ι. Η διαθεσιμότητα πόρων	166
2.4.κ. Η κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος	167
3. Η αποτελεσματικότητα της επίσημης αστυνομικής παρέμβασης	167
3.1. Η ικανοποίηση των θυμάτων από τη δράση της αστυνομίας	167
3.1.α. Εμπειρικές προσεγγίσεις	167
3.1.β. Η πρώτη επαφή των θυμάτων με την αστυνομία	172
3.2. Προγράμματα αξιολόγησης. Ερευνητικά συμπεράσματα και κοινοτική εμπειρία	173
3.3. Προτάσεις	176
4. Οι επιπτώσεις της επίσημης αστυνομικής παρέμβασης	178
5. Συμπεράσματα	180

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

1. Ο τρόπος αντιμετώπισης των υποθέσεων από την Εισαγγελική Αρχή	181
1.1. Η διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης	181
1.2. Ο ρόλος της Εισαγγελικής Αρχής κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης	183
1.2.α. Η υποχρεωτική δίωξη	187
1.2.β. Η περίπτωση της οικογενειακής σωματικής βίας	188
ι. εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης της βίας από τους εισαγγελείς	190
1.3. Η συνήθης αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας από τους εισαγγελείς	191
1.4. Η προστασία των θυμάτων/ μαρτύρων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας	194
2. Ο τρόπος αντιμετώπισης των υποθέσεων από τους δικαστικούς λειτουργούς	195
2.1. Η διακριτική ευχέρεια των δικαστικών λειτουργών	195
2.2. Η συνήθης πρακτική των δικαστικών λειτουργών	197
2.2.α. Γενικά	197
2.2.β. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας	199
2.2.γ. Η μεσολάβηση μεταξύ του θύματος και του δράστη	203
2.2.δ. Η επιβολή περιοριστικών όρων ή προσωρινής κράτησης	204
2.2.ε. Η έκδοση εντάλματος σύλληψης	206
2.2.στ. Η ποινική ευθύνη του δράστη	207
2.2.ζ. Ο ρόλος των ενόρκων κατά την εκδίκαση ενώπιον του ΜΟΔ των περιστατικών κακουργηματικής οικογενειακής σωματικής βίας	210

3. Παράγοντες προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των υποθέσεων από τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς	211
3.1. Γενικά	211
3.2. Η σοβαρότητα της σωματικής βίας	213
3.3. Η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων	213
3.4. Η χρήση όπλου από το δράστη	214
3.5. Το ενδεχόμενο ανάκλησης της έγκλησης από το θύμα	214
3.6. Το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη	215
3.7. Η ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη	215
3.8. Η ακρίβεια της περιγραφής της βίας από το θύμα	215
3.9. Η εκπαίδευση των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργών	216
3.10. Η πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση	217
3.11. Η κατάθεση των πραγματογνωμώνων στις περιπτώσεις της οικογενειακής σωματικής βίας	217
3.12. Η κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος	218
3.13. Ο ρόλος του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας	218
3.14. Η κόπωση των ποινικών δικαστών	218
3.15. Η προσωπικότητα του δικαστή	219
4. Η αποτελεσματικότητα της δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης	220
4.1. Γενικά	220
4.2. Προτάσεις	221
5. Οι επιπτώσεις της δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης	224
6. Συμπεράσματα	225
Συμπεράσματα θεωρητικού μέρους	227

ΜΕΡΟΣ Β*

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας	230
2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας	230
3. Κύριες υποθέσεις εργασίας	232

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Τα μεθοδολογικά προβλήματα εμπειρικής διερεύνησης της σωματικής βίας και οι μεθοδολογικές επιλογές	233
1.α. Τα μεθοδολογικά προβλήματα	233
1.β. Οι μεθοδολογικές επιλογές	234
2. Συλλογή και επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού	237
2.1. Μεθοδολογικές δυσχέρειες και επιλογές	237

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

1. Η φαινομενολογία της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	239
1.1. Αξιολόγηση της σοβαρότητας του φαινομένου άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	239
1.2. Επιρροή της γνώμης των ερωτώμενων αναφορικά με τη σοβαρότητα του φαινομένου στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων	240
1.3. Περιστατικά που γίνονται περισσότερο γνωστά στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	243
1.4. Περιστατικά που καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο	244
1.5. Καταγγελία περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	245
1.6. Λόγοι μη καταγγελίας των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	247
1.7. Καταγγελία περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	249
1.8. Λόγοι μη καταγγελίας των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	250
1.9. Ο χειρισμός των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών με διακριτική ευχέρεια	251
1.10. Διαμόρφωση λίστας προτεραιότητας από την ΕΛ.ΑΣ. κατά το χειρισμό των εκάστοτε περιστατικών	253
1.11. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο την προτεραιότητα που αποδίδει η αστυνομία για παρέμβαση	254
1.12. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα κίνησης της ποινικής δίωξης	255
1.13. Κίνηση της ποινικής δίωξης από τους εισαγγελείς	256
1.14. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα παραπομπής του	

δράστη στο ακροατήριο	257
1.15. Απόρριψη της έγκλησης με διάταξη του εισαγγελέα	258
2. Η αντιμετώπιση των περιστατικών και των θυμάτων σωματικής βίας	259
2.1. Αντικειμενικός σκοπός των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών	259
2.2. Φυσική απουσία θύματος από τη δίκη στα αυτεπαγγέλτως δικάζόμενα εγκλήματα	261
2.3. Παράνομη κτήση και προσαγωγή αποδεικτικού μέσου	262
2.4. Εξάλειψη αξιοποιήσιμου λόγω δικαιολογημένης αγανάκτησης	263
2.5. Υποχρέωση ενημέρωσης του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του σε αντιδιαστολή με την απουσία παρόμοιας υποχρέωσης για το θύμα	264
2.6. Κριτήρια προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	265
2.7. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από την αστυνομία	267
2.8. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από τους εισαγγελείς	269
2.9. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από τους δικαστές	272
2.10. Αντιμετώπιση από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης περιστατικών σωματικής βίας κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους	277
3. Η αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων	281
3.1. Η ενδοοικογενειακή βία ως ποινικό αδίκημα	281
3.2. Ανάγκες του θύματος που ικανοποιεί η παρέμβαση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	283
3.3. Προστασία θύματος από ενδεχόμενες προσβλητικές ερωτήσεις	285
3.4. Αξιολόγηση αναιρέσεων Α.Π. αναφορικά με την προστασία των θυμάτων	286
3.5. Μεταχείριση των θυμάτων εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	287
3.6. Μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	288
3.7. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αναφορικά με ζητήματα μεταχείρισης	290
1. Διακριτική μεταχείριση περιστατικών	290
2. Ταλαιπωρία θυμάτων λόγω γραφειοκρατίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	290
3. Προστασία θυμάτων από το ενδεχόμενο εκφοβισμών ή αντεκδικήσεων	291
4. Ενημέρωση θυμάτων για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας	292
5. Ποινική δίωξη και παραπομπή του δράστη στο ακροατήριο	293
6. Ειδική εκπαίδευση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας	293

7. Ύπαρξη σκεπτικισμού κατά την αντιμετώπιση των θυμάτων σωματικής βίας	294
8. Ενθάρρυνση θυμάτων από την αστυνομία αναφορικά με την ποινική δίωξη δράστη	295
9. Πρόκληση περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας και από το θύμα	296
10. Συμβιβαστική επίλυση των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας από την αστυνομία	297
11. Σύλληψη του δράστη ως μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών	298
12. Κίνηση της ποινικής δίωξης ως μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών	298
13. Πρόταση συμβιβασμού μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου από τη δικαστική Αρχή	299
14. Δικαστική επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου	300
15. Απόλυτη προσήλωση στους νόμους στην αντιμετώπιση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας	300
16. Καταγραφή της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στις επίσημες στατιστικές	301
3.8. Αξιολόγηση της άποψης ότι το θύμα δεν έχει τα ίδια οικονομικά δικαιώματα με τον κατηγορούμενο	302
3.9. Αξιολόγηση της απουσίας δικαιώματος δευτερολογίας για το θύμα συγκριτικά με τον κατηγορούμενο	302
3.10. Εκτίμηση της διάστασης μεταξύ πραγματογνώμονα και τεχνικού συμβούλου	303
3.11. Βελτίωση της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης	304
3.12. Συγκριτική προσέγγιση των αρνητικών συνεπειών της ποινικής διαδικασίας και της παρεχόμενης προστασίας στο πλαίσιο της	306
4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά ερωτώμενων	307
Συμπεράσματα έρευνας	309
Γενικά συμπεράσματα	310
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι. Εκτίμηση σωματικής βίας	312
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ. Υποδείγματα τριών τύπων ερωτηματολογίου	313
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	353

Η άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζει κάθε κοινωνική οργάνωση, όπως και η προσπάθεια του βαθμιαίου ελέγχου και περιορισμού των βιαιών συμπεριφορών. Αναμφίβολα δε συνιστούν αποκλειστικά οι γυναίκες τα θύματα της σωματικής βίας, ωστόσο η διερεύνηση της συγκεκριμένης βίαιης συμπεριφοράς εναντίον των γυναικών έχει μονοπωλήσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής και εμπειρικής σκέψης για ποικίλους λόγους. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η αυξημένη συχνότητα διάπραξης της βίας εναντίον της παραπάνω πληθυσμιακής κατηγορίας συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό και η συντονισμένη δράση των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων, όπως του φεμινιστικού και του θυματολογικού, που επισήμαναν την αναγκαιότητα θεσμικής παρέμβασης για την αντιμετώπισή της.

Η διερεύνηση του φαινομένου της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αποτελεί ένα πολυδιάστατο και ταυτόχρονα πολύπλοκο αντικείμενο, δεδομένων των πολυσύνθετων διαδικασιών που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα θύματα και των παραγόντων που υπεισέρχονται και προσδιορίζουν έως ένα βαθμό, τον τρόπο χειρισμού των εκάστοτε περιστατικών από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η διαλεύκανση των συνθηκών που επικρατούν στο χώρο της ποινικής δικαιοσύνης και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των θυμάτων και των φορέων άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου, αποτελούν ορισμένους από τους κατευθυντήριους άξονες της ενσχόλησης με το θέμα της σωματικής βίας στο προαναφερόμενο πλαίσιο. Υπό το πρίσμα αυτό, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η θέση της γυναίκας/ θύματος στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αυτή προσδιορίζεται τόσο από τα δικαιώματά της, όσο και από τον τρόπο αντιμετώπισής της από τους αρμόδιους φορείς. Η θεωρητική και η εμπειρική προσέγγιση των παραπάνω στοιχείων καθίσταται ιδιαίτερα χρήσιμη εάν αναλογιστούμε ότι η συγκεκριμένη όψη της σωματικής βίας παραμένει ανεξερεύνητη στην Ελλάδα.

Η είσοδος ενός περιστατικού σωματικής βίας στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι συνάρτηση δύο κυρίως παραγόντων: της θεατότητας της συγκεκριμένης εγκληματικής συμπεριφοράς και της παραπομπής της στο ποινικό σύστημα. Ως θεατότητα ορίζεται η ιδιότητα της βίας να πέφτει στην αντίληψη τρίτων και είναι συνάρτηση των συνθηκών τέλεσής της (π.χ. δημόσιος ή ιδιωτικός χώρος), ενώ ως παραπομπή νοείται η διαδικασία υπαγωγής της βίας στους μηχανισμούς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου και ειδικότερα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Επισημαίνεται ότι η παραπάνω διαδικασία είναι εξαιρετικά πολυσύνθετη και εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων (όπως η ανεπάρκεια του άτυπου κοινωνικού ελέγχου να διευθετήσει τη βία, η απόφαση του θύματος να παραπέμψει ή όχι την υπόθεση στη δικαιοσύνη κ.α.), ορισμένοι από τους οποίους θα αναπτυχθούν διεξοδικά στην παρούσα επιστημονική διερεύνηση.

Το ζήτημα της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών στο παραπάνω πλαίσιο, εμφανίζει έναν ιδιαίτερα επίκαιρο χαρακτήρα, ο οποίος διαφαίνεται και στις πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε τη Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας εναντίον των Γυναικών, το Ψήφισμα για την άσκηση βίας κατά γυναικών, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων - μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται και οι γυναίκες- από το Κράτος, τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τις Βασικές Αρχές για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας και τις σχετικές Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη θέση του θύματος στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας και για τη βοήθεια στα θύματα. Οι προαναφερόμενες δραστηριότητες - που ασφαλώς δεν είναι οι μοναδικές - συμβάλλουν αποφασιστικά στην αναγνώριση των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν τα θύματα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και της αναγκαιότητας θεσμικής παρέμβασης για την αντιμετώπισή τους.

Η ανάπτυξη της θυματολογίας υποβοήθησε την παραπάνω τάση, τόσο επισημαίνοντας την υποχρέωση της πολιτείας για την παροχή αποτελεσματικής βοήθειας προς τα θύματα του εγκλήματος, όσο και διερευνώντας τη σχέση μεταξύ του θύματος και του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Η άσκηση της σωματικής βίας εναντίον γυναικών μολονότι αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, ωστόσο προσλαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις και μορφές ανάλογα με τη χώρα που εμφανίζεται, με συνέπεια να ποικίλει και η αντιμετώπισή του. Στην Ελλάδα για παράδειγμα, παρατηρείται έλλειψη τόσο θεωρητικών προβληματισμών όσο και εμπειρικών στοιχείων, αναφορικά με τη διερεύνηση του φαινομένου στους κόλπους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Τα αναφερόμενα στην παρούσα ενότητα, επιχειρήματα για τη διερεύνηση της συγκεκριμένης όψης της σωματικής βίας, σε συνδυασμό με την αντίστοιχη ευαισθητοποίηση των διεθνών οργανισμών και την απουσία συναφούς επιστημονικής ενασχόλησης στη χώρα μας, αναφορικά με τη συγκεκριμένη εγκληματική συμπεριφορά προς τις γυναίκες, αποτέλεσαν το ισχυρότερο κίνητρο διερεύνησής της στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

*

Από τα παραπάνω προκύπτει επιτακτική η ανάγκη οριοθέτησης του ερευνούμενου αντικειμένου της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής, το οποίο προσδιορίζεται σε θεωρητικό και εμπειρικό επίπεδο.

Συγκεκριμένα:

1. Ως σωματική βία θεωρούμε τις συμπεριφορές που περιγράφονται στις σχετικές διατάξεις του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα (άρθρα 308, 308Α, 309, 310, 311 και 313), ενώ η διερεύνησή της έχει ως κατευθυντήριο άξονα τις δύο κατηγορίες ομαδοποίησής της με κριτήριο την προέλευση του δράστη: α) την εξωοικογενειακή και β) την ενδοοικογενειακή σωματική βία.

Τα παραπάνω στοιχεία μελετώνται στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με στόχο την απεικόνιση του **τρόπου αντιμετώπισης** των περιστατικών και συνακόλουθα των θυμάτων από τους εκπροσώπους του παραπάνω συστήματος και της **θέσης** που κατέχουν - οι γυναίκες/ θύματα σωματικής βίας - σε αυτό.

2. Ως προς την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο προαναφερόμενο πλαίσιο, επιλέξαμε τη σχέση μεταξύ της γυναίκας/ θύματος άσκησης σωματικής βίας και των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ως συνέπεια της ευρύτερης ευαισθητοποίησης αναφορικά με τη

σωματική βία που υφίστανται οι γυναίκες και των δυσχερειών που απορρέουν από την εμπλοκή τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, αλλά και της αυξημένης συχνότητας που σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, εμφανίζουν τα παραπάνω περιστατικά στον πληθυσμό των γυναικών.

Φυσικά θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υποτιμάται, ούτε αγνοείται η βία που ασκούν οι γυναίκες προς τους άνδρες, δεδομένου ότι ορισμένες φορές ενδέχεται να λάβει σοβαρές διαστάσεις. Το αντικείμενο όμως, ανάλυσης της συγκεκριμένης επιστημονικής διερεύνησης περιορίζεται στις γυναίκες/θύματα σωματικής βίας, ενώ ο δράστης μπορεί να είναι τόσο άνδρας, όσο και γυναίκα και να προέρχεται είτε από το χώρο της οικογένειας είτε όχι.

Παράλληλα, θα πρέπει να τεθεί υπόψη ότι λόγω της έλλειψης σχετικής ελληνικής βιβλιογραφίας, το θεωρητικό μέρος αναφορικά με την αντιμετώπιση των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς επικεντρώνεται στην επισκόπηση της ξενόγλωσσας βιβλιογραφίας και στη διερεύνηση των σχετικών πορισμάτων και προβληματισμών. Αντίστοιχα, το ενδιαφέρον της διεθνούς επιστημονικής και ερευνητικής κίνησης έχει σχεδόν μονοπωλήσει η περίπτωση της συζυγικής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, κυρίως λόγω της συχνότητάς της και των ιδιομορφιών που εμφανίζει από πλευράς αντιμετώπισης.

*

Στο πρώτο μέρος επιχειρείται η φαινομενολογική προσέγγιση της γυναίκας /θύματος άσκησης σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και η κριτική επεξεργασία των κυριοτέρων θεωρητικών τάσεων και εμπειρικών δεδομένων. Ειδικότερα:

Το πρώτο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους πραγματεύεται τις θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, που προσδιορίζουν το φαινόμενο της άσκησης σωματικής βίας κατά των γυναικών. Συγκεκριμένα προσεγγίζεται εννοιολογικά η σωματική βία με την συνδρομή των σχετικών άρθρων του ελληνικού ποινικού κώδικα και γίνεται συνοπτική αναφορά στις κυριότερες εμπειρικές προσεγγίσεις ως μία προσπάθεια σκιαγράφησης της έκτασης και των μορφών του φαινομένου σε ερευνητικό επίπεδο. Παράλληλα, η σωματική βία εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της θυματολογίας και παρουσιάζονται οι σύγχρονες αιτιολογικές προσεγγίσεις που στοχεύουν στην ερμηνεία της εμφάνισής της.

Η ένταξη της γυναίκας /θύματος σωματικής βίας στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης - που αποτελεί και έναν από τους κύριους άξονες ανάλυσης της ερευνητικής μας προσπάθειας - επιχειρείται στο δεύτερο κεφάλαιο. Υπό το πρίσμα αυτό, παρουσιάζονται τα κυριότερα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των θυμάτων, που απορρέουν από την ιδιότητά τους (ως πολιτικώς ενάγοντες) στο πεδίο της ποινικής διαδικασίας, σε συνδυασμό με τις γενικότερες ανάγκες τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο επισημαίνεται ο ρόλος της γυναίκας /θύματος στην ενεργοποίηση του μηχανισμού ασκήσεως του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, που περιλαμβάνει τη διαδικασία αναφοράς της σωματικής βίας στην αστυνομία και την προσφυγή των θυμάτων στην ποινική δικαιοσύνη, σε συνδυασμό με τους παράγοντες που υπεισέρχονται στην παραπάνω διαδικασία. Ιδιαίτερα, υπογραμμίζεται η επιρροή της σχέσης μεταξύ του θύματος και του θύτη στην απόφαση για δικαστική επίλυση της μεταξύ τους διαφοράς και αναφέρονται τα σχετικά με την καταγγελία των περιστατικών, ερευνητικά δεδομένα.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια επιμερίζεται το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης σε δύο κύριους άξονες ανάλυσης: α) στο χώρο της αστυνομίας και β) στο χώρο των δικαστηρίων. Κατ' αυτόν τον

τρόπο, στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται μια ουσιαστική επισκόπηση σε διεθνές επίπεδο, των δικαιωμάτων των θυμάτων στο πεδίο της αστυνομίας καθώς και της αντιμετώπισής τους - των θυμάτων - στους κόλπους της, δεδομένου ότι συνιστά έναν από τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Τα κυριότερα ζητήματα που τίθενται αφορούν τις επιμέρους τακτικές που ακολουθεί η αστυνομία και τους παράγοντες που τις προσδιορίζουν, ενώ παράλληλα επισημαίνονται ορισμένες προτάσεις αντιμετώπισης των προσκομμάτων που εμφανίζονται και επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασής της.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους διερευνώνται ο τρόπος αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας και κατ' επέκταση των θυμάτων από τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς και οι παράγοντες που επενεργούν στην επιλογή του εκάστοτε τρόπου. Η αναγκαιότητα της διερεύνησης που επιχειρείται στα δύο τελευταία κεφάλαια, προκύπτει από το γεγονός ότι το κάθε περιστατικό συχνά αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο από τους φορείς που είναι υπεύθυνοι. Ειδικότερα, τόσο οι δικαστές και οι εισαγγελείς, όσο και οι αστυνομικοί έχουν τον δικό τους τρόπο σκέψης και δράσης, ο οποίος προσδιορίζεται από την καθημερινή τους εμπειρία και το εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται, με συνέπεια η αντιμετώπιση των περιστατικών να μην είναι ενιαία. Δεδομένου μάλιστα, ότι οι επιμέρους διαστάσεις και προοπτικές μεταχείρισης των θυμάτων είναι συνάρτηση του ιδιαίτερου κοινωνικοοικονομικού γίνεσθαι που τα περιβάλλει, η παραπάνω αναγκαιότητα καθίσταται επιβεβλημένη. Βέβαια, κάθε νέα στρατηγική αντιμετώπισης των θυμάτων θα πρέπει σαφέστατα να συμπορεύεται με τις διεθνείς οδηγίες αναφορικά με το ρόλο που επιβάλλεται να διαδραματίζουν τα θύματα στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Ακολουθεί η έκθεση των συμπερασμάτων του θεωρητικού μέρους, στο πλαίσιο των οποίων επισημαίνονται η αναγκαιότητα εμπειρικής διερεύνησης της σχέσης μεταξύ της γυναίκας /θύματος και των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ο καθοριστικός ρόλος που διαδραματίζει η ενδεχόμενη σχέση μεταξύ του θύματος και του θύτη στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς και η συχνά παρατηρούμενη «κουλούρα ανοχής» της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, που απεικονίζεται τόσο στη στάση των ιδίων των θυμάτων, όσο και στις επιμέρους πρακτικές του συστήματος.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η πρώτη εμπειρική προσέγγιση της σχέσης μεταξύ γυναίκας /θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η οποία έχει διερευνητικό χαρακτήρα. Ο κατευθυντήριος άξονας της έρευνας εστιάζεται στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς (αστυνομικούς, εισαγγελείς, δικαστές) και στην προβληματική που απορρέει από την παραπάνω σχέση. Η έρευνα περιλαμβάνει τη μελέτη του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών και των θυμάτων, όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των ερωτώμενων εκπροσώπων του συστήματος (αστυνομικών, εισαγγελέων και δικαστών).

Στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους περιγράφεται το αντικείμενο της έρευνας και διατυπώνονται οι στόχοι της και οι κύριες υποθέσεις εργασίας, όπως προκύπτουν από το πρώτο μέρος της μελέτης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα μεθοδολογικά προβλήματα της εμπειρικής διερεύνησης του φαινομένου, που αφορούν κυρίως τον ορισμό της σωματικής βίας, το «σκοτεινό αριθμό» που χαρακτηρίζει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά - κυρίως στα ενδοοικογενειακά περιστατικά- και τη δυσχέρεια διερεύνησης του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών από τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις και τα βουλεύματα. Ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα αποτελεί και η αδυναμία αριθμητικού προσδιορισμού της συνολικής αστυνομικής δύναμης. Κατ' αυτόν τον τρόπο προσδιορίζονται οι μεθοδολογικές επιλογές της έρευνας αναφορικά με τον ορισμό της σωματικής βίας, τη μέθοδο επιλογής του δείγματος, την προέλευση και το μέγεθός του καθώς και την επιλογή του ερευνητικού εργαλείου. Παράλληλα, επισημαίνονται οι δυσχέρειες κατά τη συλλογή και την επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού και οι λύσεις που επιλέγονται.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο της έρευνας παρουσιάζονται τα εμπειρικά δεδομένα, τα οποία συνοψίζονται σε τρεις κύριες κατηγορίες: α) τη φαινομενολογία της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, β) την αντιμετώπιση των περιστατικών και των θυμάτων από τους εκπροσώπους του συστήματος και γ) την αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων από τους ερωτώμενους.

Βέβαια, τα συμπεράσματα της έρευνας καθίσταται σκόπιμο να επεξεργασθούν στο πλαίσιο του ευρύτερου συστήματος κοινωνικού ελέγχου, τόσο της ελληνικής όσο και της διεθνούς πραγματικότητας και να αποτελέσουν τη βάση νέων υποθέσεων εργασίας, με γνώμονα την περαιτέρω διερεύνηση του φαινομένου της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

1.1. Η σωματική βία από κοινωνιολογική άποψη

1.1.α. Γενικά

Η σωματική βία που υφίσταται η γυναίκα στο πλαίσιο πληθώρας εγκληματικών συμπεριφορών, αποτελεί ένα οξύ και ευρύτατα διαδεδομένο πρόβλημα, τόσο της ελληνικής όσο και της διεθνούς πραγματικότητας. Στην προσπάθειά μας να προσδιορίσουμε το ειδικότερο περιεχόμενο της, πρέπει να επισημάνουμε ότι η σωματική βία αποτελεί μια σημαντική παράμετρο του γενικότερου όρου «βία», στον οποίο εμπεριέχεται η σωματική, η σεξουαλική και η ψυχολογική βία. Η σωματική βία συνιστά το αντικείμενο μελέτης της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Η έννοια της βίας μπορεί να προσλάβει ποικίλες διαστάσεις, οι οποίες είναι συνάρτηση της εκάστοτε θεωρητικής προσέγγισης, της οποίας αποτελεί ιδιαίτερο αντικείμενο επιστημονικής διερεύνησης. Οι κλασσικοί ορισμοί της βίας, την περιγράφουν ως ένα φαινόμενο κατάχρησης ή χρησιμοποίησης της δύναμης με απώτερο στόχο την επιβολή της θελήσεως και τον καταναγκασμό, από τα ισχυρά προς τα αδύναμα μέλη της κοινωνίας. Σύμφωνα με τους Archer και Browne¹ ως βία προσδιορίζεται η **άσκηση φυσικής πίεσης**, η οποία οδηγεί στον τραυματισμό ή τον περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση της ανδρικής βίας προς τη-γυναίκα, όπως παρουσιάζεται από την Εθνική Επιτροπή για τη Βία εναντίον των Γυναικών, της Αυστραλίας (National Committee on Violence Against Women, NCVAW)². Ειδικότερα, ως ανδρική βία θεωρείται «η συμπεριφορά που υιοθετεί ο άνδρας με σκοπό να ελέγξει το θύμα του και η οποία ενδέχεται να έχει ως συνέπεια την πρόκληση σωματικής, σεξουαλικής ή / και ψυχολογικής βλάβης, την κοινωνική απομόνωση, την οικονομική εξάρτηση και την εκδήλωση συμπεριφοράς που αποδεικνύει τον ενδεχόμενο φόβο του θύματος»³.

Όσον αφορά το περιεχόμενο της «σωματικής βίας» θεωρείται η **χρησιμοποίηση σωματικής δύναμης**, η οποία συνίσταται σε ενέργειες, όπως χαστούκια, απωθήσεις, γρονθοκοπήματα, χτυπήματα με το κεφάλι ή με διάφορα αντικείμενα, χρήση όπλων, απόπειρες στραγγαλισμού ή πνιγμού κ.α.. Στην έννοια της βίας εμπεριέχεται και η **επίθεση**, η οποία στοχεύει στον εκφοβισμό ή την πρόκληση σωματικής

¹ Archer J. and Browne K. D., *Concepts and approaches to the study of aggression*, in Archer J. and Browne K. D. (Des), *Human Aggression: Naturalistic Approaches*, London, Routledge, 1989a.

² Hon Wendy Fatim MP, *Violence Against Women: The Challenge to Change Society*, Criminology Australia, Quarterly Journal of the Australian Institute of Criminology, vol. 3, No. 3, 1992, p. 10-12.

³ National Committee on Violence against Women, Position Paper, available from the Office for the Status of Women, Department of Prime Minister & Cabinet, Canberra.

βλάβης. Κάθε επίθεση που έχει ως αποτέλεσμα το άγγιγμα ή το χτύπημα του θύματος ονομάζεται σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία **κακοποίηση**. Τα μοντέρνα, κυρίως αγγλοσαξονικά, νομοθετήματα διακρίνουν δύο κατηγορίες επιθέσεων⁴: την **απλή επίθεση**, η οποία προκαλεί μικρή έως ανύπαρκτη σωματική βλάβη και τη **βαριά** που έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρής βλάβης ή τραυματοποιείται με τη χρήση φονικού όπλου.

Σύμφωνα με έρευνα των Dobash και Dobash⁵, η πιο συνηθισμένη μορφή σωματικής κακοποίησης αφορά τα επαναλαμβανόμενα γρονθοκοπήματα στο πρόσωπο και το σώμα, σε συνδυασμό με κλωτσιές και χτυπήματα στα γόνατα και το κεφάλι. Οι συγκεκριμένες μορφές βίας ακολουθούνται από συμπεριφορές, όπως άσκηση κριτικής για το θύμα (γυναίκα) και τον κοινωνικό του περίγυρο, περιορισμό της επικοινωνίας του με το φιλικό και συγγενικό περιβάλλον, εκδήλωση αισθημάτων ζήλιας, εκτόξευση απειλών για άσκηση βίας εναντίον των παιδιών (εφόσον υπάρχουν) και έλεγχος της οικονομικής του κατάστασης.⁶ Η **απομόνωση από το ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο** συμβάλλει στη μείωση της αυτοπεποίθησης των θυμάτων και στην απουσία οποιασδήποτε υποστήριξης στην απόφασή τους να αποδεσμευτούν από τη βίαιη σχέση.

Φυσικά, πρέπει να επισημανθούν οι δυσχέρειες εννοιολογικού προσδιορισμού του όρου «σωματική βία», οι οποίες σχετίζονται με τις **διαφορετικές εμπειρίες** κάθε ατόμου, την **ψυχολογική του κατάσταση** και τα **προσωπικά επίπεδα ανοχής της βίας** σε συνδυασμό με τις **συλλογικές αναπαραστάσεις** της εκάστοτε κοινωνίας αναφορικά με το περιεχόμενό της. Υποστηρίζεται ότι ο **τρόπος διαπαιδαγώγησης** ή τα **συναισθήματα**⁷ που γεννούν στα άτομα κάποιες συμπεριφορές, ενδέχεται να τα ωθήσουν στο χαρακτηρισμό ορισμένων μη-σωματικών κινήσεων ως «βίαιων» (π.χ. φωνές, κραυγές, φιλονικίες κ.α.).

Η ποικιλία των μορφών βίας εναντίον των γυναικών, επιτάσσουν την ομαδοποίησή τους σε δύο κύριες κατηγορίες, με κριτήριο την προέλευση του θύτη, (εάν δηλαδή αποτελεί μέλος της οικογένειας ή όχι): α) την **εξωοικογενειακή** και β) την **ενδοοικογενειακή**. Στην πρώτη περίπτωση εντάσσονται τα περιστατικά βίας, που αφορούν άτομα, τα οποία δεν συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικό δεσμό και δεν αποτελούν μέλη της ίδιας οικογένειας, σε αντιδιαστολή με τη δεύτερη, όπου τα άτομα (δράστης και θύμα) αποτελούν μέλη της ίδιας οικογένειας. Ο προσδιορισμός της έννοιας «ενδοοικογενειακή» βία ποικίλλει ανάλογα με τον τύπο των σχέσεων που θεωρητικά περιλαμβάνονται στον ορισμό της «οικογένειας»⁸ (π.χ. γάμος, δεσμός αίματος, υιοθεσία, κηδεμονία, ομοφυλοφιλικές σχέσεις κ.α.). Σαφώς, το εύρος του ορισμού επηρεάζει τις εκτιμήσεις αναφορικά με την έκταση του προβλήματος.

⁴ Βλ. Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer, *Criminology. The Shorter Version*, Third Edition, McGraw-Hill, 1998, p. 239-241.

⁵ Dobash, R. and Dobash, R., *Violence against Wives: a case against patriarchy*. New York: The Free Press, 1979.

⁶ Βλ. Dobash, R., Dobash, R., Cavanagh, K. and Lewis, R., *Research Evaluation of Programmes for Violent Men*, Edinburgh: The Scottish Office Central Research Unit, 1996 και Johnson, H. and Sacco, V. F., *Researching Violence against Women: Statistics Canadian National Survey*, Canadian Journal of Criminology, 1995, p. 283-304.

⁷ Βλ. Woman Magazine, 1985.

⁸ Ως οικογένεια μπορεί να νοηθεί είτε το σύνολο των ατόμων που συνδέονται με γάμο ή με κοινή καταγωγή (ευρεία έννοια της οικογένειας), είτε το ανδρόγυνο με τα τέκνα του (οικογένεια υπό στενή έννοια). Βλέπε σχετικά Α. Τσόλια, *Το Έννομο Αγαθό της Οικογένειας*, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 11, εισήγηση στο β' έτος σπουδών του μεταπτυχιακού, στο μάθημα «Φιλοσοφία του Ποινικού Δικαίου».

Η προαναφερόμενη κατηγοριοποίηση εξειδικεύεται περισσότερο εάν χρησιμοποιήσουμε το κριτήριο της **σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη**⁹. Στην περίπτωση αυτή η σχέση ενδέχεται να είναι: α) **πολύ στενή** (π.χ. όταν πρόκειται για συζύγους ή πρώην συζύγους και συντρόφους), β) **συγγενική** (π.χ. όταν αναφερόμαστε σε γονείς, αδέρφια, ξαδέρφια, παππούδες ή γιαγιάδες και κάθε άλλο συγγενικό πρόσωπο), γ) **μεταξύ γνωστών** (όταν πρόκειται για φίλους, συνεργάτες ή απλώς γνωστούς) ή δ) **σχέση μεταξύ αγνώστων**. Είναι φανερό ότι οι δύο πρώτες κατηγορίες εμπεριέχονται στην ενδοοικογενειακή βία. Ωστόσο, η άσκηση σωματικής βίας εμφανίζεται και μεταξύ ατόμων που συνδέονται με αισθηματικό δεσμό, δίχως να συνιστούν οικογένεια με την τυπική έννοια του όρου και δίχως να συγκατακτούν στο πλαίσιο κοινής οικίας. Στις μέρες μας, ο τελευταίος τύπος σωματικής βίας¹⁰ συγκεντρώνει ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον επιστημόνων και ερευνητών, λόγω της αυξανόμενης συχνότητας με την οποία εμφανίζεται.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η διερεύνηση της οικογενειακής βίας εναντίον των γυναικών αναγνωρίστηκε ως **σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο** και άρχισε να απασχολεί τις ανθρωπιστικές επιστήμες περί τα τέλη της δεκαετίας του '70. Η συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, κατά την διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκε η σταδιακή δημοσιοποίηση του προβλήματος και η συνακόλουθη ευαισθητοποίηση του κοινού και των ειδικών επιστημόνων, χαρακτηρίζονται από την επιρροή δύο ισχυρών κοινωνικών κινήσεων : του φεμινιστικού και του κινήματος κακοποίησης των παιδιών. Ειδικότερα, το ενδιαφέρον των κοινωνιολογικών, ψυχολογικών και εγκληματολογικών προσεγγίσεων επικεντρώνεται στις γυναίκες ως θύματα βίας, ενώ παραμελούνται τα περιστατικά που διαπράττονται από γυναίκες (θύτες) ή εκδηλώνονται στο πλαίσιο ομοφυλοφιλικών σχέσεων και από τα δύο φύλα.¹¹

Οι λόγοι σύμφωνα με τους οποίους, δίδεται προτεραιότητα στη διερεύνηση της βίας έναντι των γυναικών είναι προφανείς: α) οι επιθέσεις που διαπράττονται από άνδρες και έχουν ως αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρών τραυματισμών ή θανάτων είναι σαφώς συχνότεροι συγκριτικά με τα αντίστοιχα περιστατικά που διαπράττονται από γυναίκες¹², λόγω της σωματικής διάπλωσης του ανδρικού φύλου και της χρήσης επικίνδυνων όπλων, β) η συντριπτική πλειοψηφία¹³ των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής

⁹ U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994, NCJ-145325, p. 1-13.

¹⁰ Στη διεθνή βιβλιογραφία εκφράζεται με τον όρο *date violence* και αφορά περιστατικά βίας που διαπράττονται στο πλαίσιο ενός αισθηματικού «ραντεβού», ανεξάρτητα από τη διάρκεια και τη σταθερότητα της σχέσης.

¹¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι η σταδιακή δημοσιοποίηση περιστατικών βίας από γυναίκες αρχίζει να αναιρεί την αποψη περί της αποκλειστικής άσκησης της σωματικής βίας από άνδρες. Χαρακτηριστική προς αυτή τη κατεύθυνση είναι η έρευνα των Brand και Kidd, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να συγκρίνουν τη σωματική βία ανάμεσα σε ετερόφυλα ζευγάρια αλλά και σε ζευγάρια γυναικών ομοφυλόφιλων, διαπίστωσαν ότι τα ποσοστά της βίας δεν διέφεραν σημαντικά στις δύο ομάδες (27% και 25% αντίστοιχα). Βλ. Brand P.A. and Kidd A. H., *Frequency of physical aggression in heterosexual and female homosexual dyads*, Psychological Reports, 59, 1986.

¹² Η πρόκληση σοβαρότερων επιθέσεων από άνδρες είναι συχνά απόρροια της σωματικής τους διάπλωσης και της τάσης τους να χρησιμοποιούν επικίνδυνα όπλα κατά τη διάπραξη επιθέσεων εναντίον γυναικών. Είναι δυνατόν μάλιστα, οι προαναφερόμενες επιθέσεις να λαμβάνουν χώρα και κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης των θυμάτων. Βλ. σχετικά Dobash, R. and Dobash, R., *Violence against Wives: a case against patriarchy*, New York: The Free Press, 1979.

¹³ Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα αρχεία της αστυνομίας σε τέσσερις περιοχές της Αγγλίας, προκύπτει ότι το 1970 τα ¾ των υποθέσεων οικογενειακής βίας αφορούσαν γυναίκες/θύματα, η πλειοψηφία των οποίων είχε δεχθεί κάποιου είδους επίθεση από το σύντροφο. Παρόμοια συμπεράσματα διατυπώθηκαν από την έρευνα των Dobash, R. and Dobash, R. στη Σκωτία. Βλ. Dobash, R. and Dobash, R., 1979, ό. π.

βίας αφορά γυναίκες/θύματα και γ) οι γυναίκες/θύματα (και ιδιαίτερα οι μητέρες) είναι περισσότερο πιθανόν να διστάζουν να καταγγείλουν τη βία, λόγω της οικονομικής ή κοινωνικής τους εξάρτησης από τους θύτες.

Επισημαίνεται η δυσκολία εκτίμησης των πραγματικών διαστάσεων της βίας, δεδομένου ότι αποτελεί ένα φαινόμενο με εξαιρετικά μεγάλο σκοτεινό αριθμό¹⁴. Ο αριθμός αυτός συνδέεται και με το βαθμό άρνησης της ύπαρξης του προβλήματος, που πηγάζει από βαθιά ριζωμένες κοινωνικές αντιλήψεις αναφορικά με τον προστατευτικό ρόλο της οικογένειας. Το φαινόμενο της αναγνώρισης ενός αντικειμενικά υπαρκτού προβλήματος είναι ιδιαίτερα έντονο στην ελληνική πραγματικότητα, διότι το συγκεκριμένο ιδεολογικό και κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο καθιστά δύσκολη την παραδοχή ότι η ελληνική οικογένεια είναι ευάλωτη στην εμφάνιση περιστατικών βίας, τα οποία ενδεχομένως κλονίζουν την εύρυθμη λειτουργία της.

Κατά τους Gelles και Cornell¹⁵, η σωματική βία που ασκείται μεταξύ των συντρόφων θα μπορούσε να διακριθεί σε δύο κατηγορίες : εκείνη τη μορφή βίας που συνήθως χαρακτηρίζεται από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο ως «**φυσιολογική**» ή ανεκτή και περιλαμβάνει χαστούκια, ελαφρούς ξυλοδαρμούς, σπρωξίματα και παρόμοιας σοβαρότητας περιστατικά και εκείνη που **έχει ως αποτέλεσμα σοβαρές κακώσεις**, όπως τραυματισμούς, εκδορές, αιματώσεις, απόπειρες ανθρωποκτονίας κ.α. Οι σύγχρονες ερευνητικές¹⁶ προσεγγίσεις χρησιμοποιούν τον όρο «σοβαρή επίθεση», προκειμένου να οριοθετήσουν τις συμπεριφορές εκείνες, που είναι πολύ πιθανόν να προξενήσουν κάποια βλάβη στο θύμα. Οι εν λόγω πράξεις πιθανότατα θα απασχολήσουν τόσο τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου όσο και τις υγειονομικές υπηρεσίες.

Συνεπώς, οι σωματικές βλάβες συνιστούν μορφές της σωματικής βίας, που υφίστανται και οι γυναίκες. Στην επόμενη ενότητα επιχειρείται η διασαφήνιση του όρου, διαμέσου της ανάλυσης περιεχομένου των ειδικών νομικών διατάξεων.

¹⁴ BA. Smith, L., *Domestic Violence: an Overview of the Literature*. Home Office research study no. 107. London : HMSO, 1989.

¹⁵ Gelles, R. J., and Cornell, C. P., *Intimate Violence in Families*, Beverly Hills, Ca: Sage, 1985.

¹⁶ Straus, M. A., *Measuring intrafamily conflict and violence: the conflict tactics scales*. Journal of Marriage and the Family, 41, 1979.

1.1.β. Η περίπτωση της συζυγικής σωματικής βίας : Μια σύντομη ανασκόπηση

Η προσπάθεια μιας διαχρονικής προσέγγισης του φαινομένου της συζυγικής βίας, συναντά αρκετά μεθοδολογικά και εννοιολογικά προσκόμματα, τα οποία οφείλονται κυρίως στην ανεπάρκεια των σχετικών ερευνητικών στοιχείων.

Οι πρώτες ιστορικές μελέτες επικεντρώθηκαν τόσο στην έννοια του «μισογυνισμού»¹⁷, όσο και στη νομική διάσταση της συζυγικής βίας. Η κυρίαρχη άποψη κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, ενστερνιζόταν την ιδέα της γυναικείας **υποτέλειας** στην ανδρική αυθεντία και την αναγκαία **επίκριση** και **τιμωρία** των γυναικών ως απόρροια της υποτιθέμενης κατωτερότητας και της ευαισθησίας τους στην επιδράση των δυνάμεων του «κακού». Ο μισογυνισμός¹⁸ εκφράστηκε σε όλο του το μεγαλείο διαμέσου των κυρώσεων που επιβάλλονταν στις γυναίκες, που ενοχοποιούνταν για μαγεία. Ορισμένες φορές μάλιστα, η ορθολογική ερμηνεία των δια πυρός, εκτελέσεων τους εντασσόταν στο πλαίσιο της γενικότερης προσπάθειας καταστολής της μαγείας.

Οι νεότερες εννοιολογικές προσεγγίσεις αναφορικά με την απόδοση ατομικής ευθύνης (responsabilité) στο δράστη της βίαιης συμπεριφοράς, ήταν άγνωστες στο μεσαιωνικό κόσμο. Κι αυτό, διότι η **βία** θεωρούνταν μια ενέργεια **απόλυτα δικαιολογημένη**, εφόσον ασκούσαν προς το συμφέρον του θύματος (π.χ. είχε ως στόχο να βοηθήσει το θύμα/ γυναίκα να απελευθερωθεί από την επιρροή των δυνάμεων του «σκότους»).

Δυστυχώς, οι γνώσεις σχετικά με το μισογυνισμό δεν εμπλούτισαν τις θεωρίες για την επικράτηση του φαινομένου της συζυγικής βίας στο Μεσαίωνα¹⁹.

Σύμφωνα με τον Davidson, ο ναπολεόντειος αστικός κώδικας (η εφαρμογή του οποίου κατά το 19ο αιώνα, επηρέασε τις νομοθεσίες της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ελβετίας και της Γερμανίας) παραχωρούσε απόλυτη *εξουσία* στον άνδρα /αρχηγό της οικογένειας και θεωρούσε ότι η συζυγική βία συνιστά **αιτία διαζυγίου**, μόνο εφόσον στοιχειοθετεί το αδίκημα της απόπειρας ανθρωποκτονίας. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, εύλογα μπορούμε να συμπεράνουμε την έκταση της ανδρικής αυθαιρεσίας στο πλαίσιο της οικογενειακής ζωής.

Παρόμοιο κλίμα επικρατούσε και στην Αγγλία. Η οδυνηρή για τη γυναίκα, κατάσταση στην εν λόγω χώρα απεικονίζεται παραστατικά στο έργο του John Stuart Mill, με τίτλο «Η Υποταγή των Γυναικών»²⁰. Ο συγγραφέας δε διατάζει να επικρίνει την άσκηση σωματικής βίας εναντίον τους, την οποία

¹⁷ Ιδιαίτερα μέσω θεολογικών φυλλαδίων, όπως το *Malleus Maleficarum*, το *Gratian's Decretum* κ.α. Συγκεκριμένα το Decretum αποτελεί την πρώτη αξιολογική προσπάθεια συστηματοποίησης του εκκλησιαστικού δικαίου και δίνει έμφαση στην αναγκαιότητα βελτίωσης των γυναικών μέσω της επίκρισης και της τιμωρίας. Βλέπε σχετικά Davidson Terry, "Wife beating: A Recurring Phenomenon throughout History". In Maria Roy (ed.), *Battered Women: A Psychosociological Study of Domestic Violence*. New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.

¹⁸ Βλέπε Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*, 2nd Edition, Vancouver: UBC Press, 1994, p. 19-21.

¹⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο *κοινωνικός έλεγχος* και ο *χλευασμός* που επικεντρώνεται στο σύζυγο που επιτρέπει την κακοποίηση του από τη σύζυγό του, δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη αποδοκιμασία προς την κακοποιημένη γυναίκα που επιτρέπει ένα παρόμοιο γεγονός. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει ότι η **βία έναντι των γυναικών** συνιστά μια **κανονιστική συμπεριφορά**, σύμφωνα με τις αρχές του μεσαιωνικού πνεύματος.

²⁰ John Stuart Mill, *The Subjection of Women*, Reprint of 1869 ed. London: Dent, 1955.

θεωρεί ως άμεση συνέπεια της άγριας και μίζερης ανδρικής φύσης, που μεταχειρίζεται τις γυναίκες ως «περιουσιακό στοιχείο» των ανδρών.

Χαρακτηριστικό δείγμα της αντιμετώπισης του προβλήματος από τη Βρετανική κυβέρνηση αποτελεί ο νόμος, σύμφωνα με τον οποίο επιτρέπεται σε έναν άνδρα να χτυπήσει τη σύζυγό του με μία ράβδο, όχι μεγαλύτερη από τον αντίχειρά του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίληψη που θεωρεί τη συγκεκριμένη νομοθετική διάταξη εθνικού δικαίου, μια σημαντική εξέλιξη προς όφελος των γυναικών, δεδομένου ότι ο παλαιότερος νόμος επέτρεπε την κακοποίηση με τη χρήση κάθε αντικειμένου «λογικών διαστάσεων»!

Ως στοιχείο θετικής εξέλιξης στην προαναφερόμενη μεταχείριση της βίας εναντίον των γυναικών θα μπορούσε να θεωρηθεί το νομοθετικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των κακοποιημένων γυναικών, να υποβάλλουν αίτηση διαζυγίου, διατηρώντας την κηδεμονία των παιδιών. Η εξέλιξη αυτή είναι απόρροια της Πράξης Συζυγικών Υποθέσεων (Matrimonial Causes Act), η οποία από το 1878 διευκόλυνε την έκδοση διαζυγίου για τις εργαζόμενες γυναίκες.²¹

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι η γυναικεία κακοποίηση στο πλαίσιο της οικογένειας εμφανίζεται λιγότερο ανεκτή σήμερα, συγκριτικά με παλαιότερες χρονικές περιόδους²², όπως λιγότερο ανεκτή εμφανίζεται σε ορισμένες κοινωνίες συγκριτικά με κάποιες άλλες. Ενδεικτικά σύμφωνα με τους Stark και McEnvoy, κατά τη δεκαετία του '70 το 25% των ερωτηθέντων ανδρών και το 16% των γυναικών θεωρούσε τα χαστούκια εναντίον γυναικών ως μία ανεκτή κοινωνική συμπεριφορά. Το ποσοστό αυτό σύμφωνα με έρευνα του Gentemann, περιορίστηκε την επόμενη δεκαετία σε 3% (στο σύνολο των ερωτηθέντων γυναικών).

1.1.γ. Οι μορφές της θυματοποίησης των γυναικών: πρωτογενής και δευτερογενής θυματοποίηση

α) Η πρωτογενής θυματοποίηση της γυναίκας είναι αποτέλεσμα της εγκληματικής πράξης που υπέστη και αφορά τόσο τις σωματικές βλάβες, όσο και τις κάθε είδους ψυχολογικές ή συναισθηματικές συνέπειες που ακολούθησαν το έγκλημα²³. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και το «σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας»²⁴ που σύμφωνα με τη Pagelow,²⁵ εμφανίζει ένα σύνολο συμπτωμάτων, όπως μειωμένη αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη και αισθήματα ανικανότητας ή ταπείνωσης. Ο αντίκτυπος των

²¹ Τα παραπάνω δικαιώματα παρέχονταν σε γυναίκες, οι οποίες δεν είχαν διαπράξει μοιχεία και η διατήρηση της κηδεμονίας αφορούσε παιδιά μικρότερα των 10 ετών. Βλ. Lyn Minchin, *Violence Between Couples*, Developments in the Study of Criminal Behavior, vol. 2, 1982, p. 43-45.

²² Davidson, T., *Wife beating*, in *Battered Women* (Ed. M. Roy), New York: Van Nostrand Reinhold, 1977, pp. 2-23.

²³ Στις συνέπειες συγκαταλέγεται και το αίσθημα της αδικίας που βιώνει η γυναίκα, ως αποτέλεσμα του εγκλήματος. Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, *Ποινικόν Δίκαιον*, Γενικό Μέρος Ι, 1991, σελ. 72.

²⁴ Υποστηρίζεται ότι ο κύκλος της κακοποίησης διανύει τρία στάδια, τα οποία διαφέρουν τόσο σε χρόνο, όσο και σε ένταση. Το πρώτο αφορά τη δημιουργία της έντασης και την εμφάνιση μικρών περιστατικών βίας, το δεύτερο επικεντρώνεται στην εκδήλωση του επεισοδίου της κακοποίησης, το οποίο προκαλεί το σοβαρό τραυματισμό του θύματος και το τρίτο διακρίνεται από τη φάση της μεταμέλειας του δράστη, διαμέσου της οποίας ενσχύεται ο κύκλος της βίας. Βλέπε σχετικά Lenore Walker, *Η κακοποιημένη γυναίκα*, Μετάφραση Τάσος Ανθουλιός, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1989, σελ. 77 κ. ε.

²⁵ Pagelow, M. D., *Family Violence*, Praeger, New York, 1984.

παραπάνω συναισθημάτων είναι πιθανόν να διαρκέσει αρκετά έτη μετά τη διάπραξη της βίας, όπως επίσης και οι ενδεχόμενες ψυχολογικές μεταπτώσεις των θυμάτων.²⁶

β) Ο όρος «δευτερογενής θυματοποίηση» αφορά την **επίδραση της τυπικής και άτυπης κοινωνικής αντίδρασης** και αναφέρεται συνήθως στην ανεπαρκή απόκριση των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στην πρωτογενή θυματοποίηση²⁷. Στην κατηγορία αυτή²⁸ εντάσσονται οι προσβολές των εννόμων αγαθών ή οι τραυματικές εμπειρίες που βιώνουν τα θύματα, είτε από την επαφή τους με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είτε από τη συμπεριφορά προσώπων που σχετίζονται με το δράστη (π.χ. συνήγοροι υπεράσπισης, συγγενείς, φίλοι κ.α.). Μολονότι, οι δευτερογενείς συνέπειες της θυματοποίησης υπερτονίζονταν στο πλαίσιο των παλαιότερων θυματολογικών ερευνών, εντούτοις και τα σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα επιβεβαιώνουν την καθοριστική επίδραση της ανεπαρκούς απόκρισης στο έγκλημα, στην δευτερογενή θυματοποίηση της γυναίκας²⁹.

Οι **υπερβολικές αντιδράσεις του οικογενειακού και στενού κοινωνικού περιβάλλοντος** του θύματος ενδέχεται να επιβαρύνουν την ψυχολογική του αποκατάσταση. Παρόμοια, η **δραματοποίηση** του φαινομένου **από τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου** (π.χ. αστυνομία, δικαστήρια) είναι δυνατόν να επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχολογική υγεία και την κοινωνική επανένταξη του θύματος. Το ίδιο αποτέλεσμα φυσικά, επιφέρει και η **αδιάφορη αντιμετώπιση** των εκάστοτε περιστατικών, στο πλαίσιο της γραφειοκρατικής ρουτίνας των αρμοδίων οργάνων. Στην περίπτωση αυτή τα θύματα βιώνουν την παραμέληση και την αδιαφορία των υπευθύνων (π.χ. αστυνομικών), οι οποίοι συχνά περιορίζονται στην υποβολή τυπικών και αμφιβόλου σημασίας ερωτήσεων.

Επιπλέον, η δευτερογενής θυματοποίηση σχετίζεται και με τις συνθήκες που συνοδεύουν τη δύσκολη απόφαση μιας γυναίκας να καταγγείλει το γεγονός στις αρμόδιες αρχές. Συνήθως, επικρατεί ένα καθεστώς αβεβαιότητας, ανασφάλειας, φόβου και ταλαιπωρίας, που μακροπρόθεσμα, αλλά και βραχυπρόθεσμα οδηγεί στη δευτερογενή θυματοποίησή της. Ειδικότερα,³⁰ οι γυναίκες-θύματα αναγκάζονται να μεταβαίνουν, συχνά μάταια, σε υπηρεσίες και δικαστήρια, βιώνοντας πολλαπλές ταλαιπωρίες και αφιερώνοντας πολύτιμο χρόνο, με όλες τις συνέπειες³¹ που αυτό συνεπάγεται. Κατά την παραμονή τους στους χώρους αυτούς, υποχρεώνονται να συμβιώνουν με τους αντιδίκους (τον

²⁶ Έχουν παρατηρηθεί ορισμένες διαφοροποιήσεις στην ψυχολογική κατάσταση των γυναικών /θυμάτων συζυγικής σωματικής βίας συγκριτικά με τις γυναίκες που έχουν υποστεί βία από άτομο άλλο, πέραν του συζύγου. Βλέπε σχετικά David S. Rings, Dean G. Kilpatrick and Heidi S. Resnick, *Long-Term Psychological Distress Associated with Marital Rape and Aggravated Assault: A Comparison to Other Crime Victims*, Journal of Family Violence, vol. 7, No. 4, 1992, p. 292-295.

²⁷ Βλ. Doerner, William G., Steven P. Lab, *Victimology*, 2nd Edition, Cincinnati, Ohio, 1998, p. 55-58.

²⁸ Βλ. σχετικά Δ. Σπινέλλη, *Προστασία του θύματος και ανθρώπινα δικαιώματα*, στο βιβλίο της Αγγαία Τσήτσουρα (Υπεύθυνη έκδοσης), *Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του ανθρώπου*, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 175-6.

²⁹ Βλ. Andrew Karmen, *Crime Victims. An Introduction to Victimology*, 3rd Edition, Wadsworth Publishing Company, 1996, p.157-159.

³⁰ Βλ. Δ. Σπινέλλη, *Ανάγκες θύματος και μέθοδοι ικανοποίησής του*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, ό. π. σελ.45 κ. ε..

³¹ Π.χ. απουσία από την εργασία ή παραμέληση της φροντίδας των παιδιών.

κατηγορούμενο ή τους μάρτυρες και το συνήγορο υπεράσπισης) και να υπομένουν πολύωρες καθυστερήσεις σε ένα εχθρικό, για τις ίδιες περιβάλλον.

Βέβαια, δεν πρέπει να αγνοούνται οι απειλές για τη ζωή ή τη σωματική τους ακεραιότητα, που εκφράζονται τόσο από τους θύτες όσο και από τους συνηγόρους υπεράσπισης καθώς και οι προσβολές που συχνά, υφίστανται στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Όπως εύλογα κατανοούμε, οι προαναφερόμενες καταστάσεις κλονίζουν την εμπιστοσύνη των θυμάτων αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και επηρεάζουν αρνητικά την προθυμία τους να αναφέρουν τα περιστατικά στις αρμόδιες διωκτικές ή δικαστικές αρχές.

1.1.5. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις για την ενδοοικογενειακή βία

Η άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών, μολονότι συνιστά ένα ιδιαίτερα σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο που επηρεάζει όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ωστόσο προσκρούει σε βαθιά ριζωμένες κοινωνικές αντιλήψεις που τείνουν να το παρουσιάζουν ως ένα μεμονωμένο γεγονός, που αφορά μια μικρή κατηγορία οικογενειών. Οι οικογένειες αυτές σύμφωνα με τις προαναφερόμενες αντιλήψεις, χαρακτηρίζονται ως κοινωνικο-πολιτισμικά απομονωμένες και θεωρούνται χαμηλής εισοδηματικής κατηγορίας.

Προς την ενίσχυση του παραπάνω στερεοτύπου αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία, λειτουργούν και τα ΜΜΕ, τα οποία ασχολούνται λιγότερο συχνά με τη βία στο πλαίσιο της οικογένειας, συγκριτικά με τα περιστατικά βίας που διαπράττονται στο δρόμο (street violence). Βέβαια, η παραπάνω τακτική ενδεχομένως να είναι απόρροια της μικρής έως ανύπαρκτης δημοσιοποίησης των βίαιων οικογενειακών περιστατικών από την πλευρά των θυμάτων και όχι αποκλειστικά της έπιθυμίας³² των ΜΜΕ να συγκαλύψουν τα συγκεκριμένα περιστατικά. Επίσης, η φρασεολογία που χρησιμοποιείται κατά την περιγραφή της βίας μεταξύ αγνώστων αποτελείται από λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες που δημιουργούν ένα ιδιαίτερα βαρύ κλίμα. Το στοιχείο αυτό αποσιώζει από τις περιγραφές της οικογενειακής βίας, ενώ αντίθετα παρατηρείται η τάση δικαιολόγησής της μέσω της παρουσίας των θετικών στοιχείων της προσωπικότητας του εκάστοτε δράστη.

Παράλληλα, δεν θα πρέπει να αγνοηθεί το ζήτημα της προβολής της βίας και ειδικότερα της σωματικής βίας από την τηλεόραση, τόσο στο πλαίσιο ενημερωτικών εκπομπών, όσο και κατά τη διάρκεια των προβαλλόμενων ταινιών. Συγκεκριμένα, σχετική έρευνα³³ στην Ελλάδα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι κατά τις ώρες της τηλεοπτικής αιχμής εκπέμπονται τέσσερις βίαιες σκηνές ανά λεπτό.

³² Σαφώς, η εικόνα της βίαιης οικογένειας δεν ταυτίζεται με τις συλλογικές αναπαραστάσεις του κοινού αναφορικά με τη λειτουργία του θεσμού της οικογένειας, συνεπώς είναι έως ένα βαθμό κατανοητή η έπιθυμία συγκαλύψης των προαναφερομένων περιστατικών.

³³ Βλ. Στέλιου Παπαθανασόπουλου, *Η Βία Στην Ελληνική Τηλεόραση*, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1999 και Παπαϊωάννου Παναγιώτη, *Εγκλήματα Ζηλοτυπίας. Εγκληματολογική θεώρηση & Νομολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001, σελ. 257.

Αναφορικά, με τις περιπτώσεις που δημοσιοποιούνται βίαια οικογενειακά περιστατικά εναντίον γυναικών, συχνά αποδίδονται είτε στη ζήλια, είτε σε παράλογα κίνητρα του συζύγου, χωρίς πάντα να έχει προηγηθεί προσεκτική διερεύνηση του περιστατικού από ειδικούς επιστήμονες. Επίσης, συχνά τόσο οι φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, όσο και η κοινή γνώμη, τείνουν να δικαιολογούν την εκδήλωση βίας εναντίον γυναικών, αποδίδοντάς τη σε φαινόμενα όπως ο αλκοολισμός του συζύγου, το εργασιακό άγχος που ενδεχομένως βιώνει ή την αδυναμία της συζύγου να ανταποκριθεί τις απαιτήσεις του ρόλου της.

Σαφώς, βέβαια στην προαναφερόμενη δράση των ΜΜΕ υπάρχουν και οι εξαιρέσεις, οι οποίες κρίνεται σκόπιμο να διασταυρωθούν με επαρκή εμπειρικά δεδομένα, τα οποία θα λαμβάνουν υπόψη τους το σύνολο των παραμέτρων που επηρεάζουν τη λειτουργία τους, προκειμένου να καταλήξουμε σε αξιόπιστα συμπεράσματα.

Μεταξύ των παραγόντων που συντείνουν στη διαμόρφωση των αντιλήψεων για την οικογενειακή βία, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στην πατριαρχική δομή ορισμένων κοινωνιών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η ελληνική. Υπό το πρίσμα αυτό, ο άνδρας θεωρείται ο αρχηγός της οικογένειας και η βία που διαπράττεται από τον ίδιο στο εσωτερικό της αντιμετωπίζεται ως ένας **κοινωνικά αποδεκτός τρόπος επίλυσης των συγκρούσεων** που εμφανίζονται.³⁴ Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους λόγους που οι γυναίκες διστάζουν να αναφέρουν τη διάπραξη της βίας και να αναζητήσουν βοήθεια³⁵, είτε νομική, είτε ιατρική. Οι προαναφερόμενες πεποιθήσεις έχουν ως συνέπεια την αντιμετώπιση της βίας μέσα στην οικογένεια ως ένα «ιδιωτικής φύσεως»³⁶ ζήτημα, το οποίο δεν επιδέχεται δημοσιοποίηση. Προς την ίδια κατεύθυνση, οι γείτονες και ο κοινωνικός περίγυρος εμφανίζονται διστακτικοί να αναφέρουν στις αρμόδιες Αρχές τα περιστατικά βίας που κατά καιρούς λαμβάνουν γνώση, θεωρώντας ότι χρήζουν κοινωνικής και όχι ποινικής αντιμετώπισης.

Τα παραπάνω στοιχεία έχουν συχνά ως συνέπεια τη ανάπτυξη αισθημάτων ανασφάλειας, και ανησυχίας στις γυναίκες που αποφασίζουν να παρουσιαστούν στο δικαστήριο και να ζητήσουν την καταδίκη του συζύγου τους. Σύμφωνα μάλιστα, με τις μαρτυρίες τους, αρκετές από αυτές συμβουλευούνται από τους συνηγόρους να παρουσιάσουν στο δικαστήριο τα θετικά σημεία της προσωπικότητά τους καθώς και να φροντίσουν τη γενικότερη συμπεριφορά τους κατά την ακροαματική διαδικασία, προκειμένου να πείσουν τους δικαστές και τους ενόρκους αφενός για την ποιότητα του χαρακτήρα τους και αφετέρου για τη διάπραξη της σωματικής βίας εναντίον τους. Βέβαια, οι προαναφερόμενες εξελίξεις πηγάζουν σε σημαντικό βαθμό από τις πεποιθήσεις των θυμάτων αναφορικά τις αντιλήψεις που ενδεχομένως έχουν οι δικαστές για τις κακοποιημένες γυναίκες, οι οποίες κατά την άποψή τους

³⁴ Βλ. Jasinski, J. L. & Williams L. M. (Eds.), *Partner violence*, London: Sage, 1998.

³⁵ Βλ. Sipe, B. & Hall, E. J., *I am not your victim. Anatomy of domestic violence*, London: Sage Series on Violence Against Women, 1996.

³⁶ Οι αντιλήψεις αυτές δεν αφορούν μόνο την Αμερική και την Ευρώπη, αλλά και την Αυστραλία. Βλέπε σχετικά Public Policy Research Centre, *Community Attitudes Towards Domestic Violence in Australia: Social Survey Report*, Sydney, 1988.

ανταντακλούν αρκετά από τα στερεότυπα για το γυναικείο φύλο.³⁷ Σαφώς, οι απόψεις αυτές επιβάλλεται να τύχουν σοβαρής επιστημονικής διερεύνησης, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν πράγματι αντιπροσωπεύουν τις απόψεις των δικαστών ή απλώς συνιστούν υποθέσεις των θυμάτων, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα που εφαρμόζεται στις Η.Π.Α. και συνιστά σαφή ένδειξη αναγνώρισης του προβλήματος της κακοποίησης των γυναικών, από σημαντική μερίδα της κοινής γνώμης, αλλά και από τους αρμόδιους φορείς. Πρόκειται για το επονομαζόμενο "Call to Project" πρόγραμμα (πρόγραμμα κλήσης προστασίας), σύμφωνα με το οποίο ορισμένοι παροχείς δικτύων κινητής τηλεφωνίας παρέχουν δωρεάν το χρόνο κλήσης για τις περιπτώσεις που τα εν δυνάμει θύματα πρέπει να τηλεφωνήσουν.³⁸ Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία σαφώς, θα μπορούσε να θεωρηθεί παράγοντας επαναπροσδιορισμού των σύγχρονων κοινωνικών αντιλήψεων αναφορικά με την οικογενειακή βία.

1.2. Η σωματική βία από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου

Η σωματική βία σύμφωνα με το ελληνικό ποινικό δίκαιο, είναι μια αόριστη, νομική, αξιολογική έννοια, η οποία δε συνιστά έγκλημα του ποινικού κώδικα. Ως σωματική βία νοείται κάθε υλική επενέργεια με τη μορφή σωματικής κακομεταχείρισης, η οποία προκαλεί μια ανώμαλη και παθολογική κατάσταση, που απαιτεί εξ' αυτού μία άμεση διαδικασία ιασεως.

Η σωματική βία εμπεριέχεται σε ένα σύνολο εγκλημάτων, τα οποία περιγράφονται στον ελληνικό ποινικό κώδικα. Για το λόγο αυτό, προκειμένου να προσδιοριστεί νομοθετικά η σωματική βία που υφίστανται τα θύματα κατά τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων εναντίον τους, καθίσταται αναγκαία η συνδρομή των σχετικών άρθρων του ελληνικού ποινικού κώδικα. Παρακάτω θα αναφερθούμε συνοπτικά στα αδικήματα που εμπεριέχεται η σωματική βία και αφορούν τις περιπτώσεις των σωματικών βλαβών. Σκόπιμα δεν γίνεται αναφορά στις περιπτώσεις της ληστείας και του βιασμού, δεδομένου ότι δεν εμπίπτουν στο αντικείμενο μελέτης της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

1.2.α. Οι σωματικές βλάβες ως μορφές της σωματικής βίας στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού κώδικα

Το κύριο αντικείμενο ανάλυσης αφορά τη γυναίκα ως θύμα άσκησης σωματικής βίας. Για το λόγο αυτό, προκειμένου να αποσαφηνίσουμε τη νομική διάσταση της σωματικής βίας καθίσταται σκόπιμο να αναφερθούμε στα εγκλήματα της σωματικής βλάβης: της απλής (άρθρ. 308 Π.Κ.), της απρόκλητης (άρθρ.

³⁷ Ορισμένα από τα στερεότυπα αυτά αφορούν σε συγκεκριμένες ιδιότητες που αποδίδονται στο γυναικείο φύλο, όπως τάση εκδίκησης, ανόητη συμπεριφορά κ.λ.π. Βλ. Alberta Law Reform Institute, *Domestic Abuse: Toward an effective legal response*, Report for Discussion No.15, 1995, p. 36-37.

³⁸ Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αφορά στην επαναδραστηριοποίηση των «εν αποστρατεία» κινητών τηλεφώνων και αφού προηγηθεί ο προγραμματισμός των συσκευών, επακολουθεί η διανομή τους από δικαστήρια, αστυνομικά

308 Α Π.Κ.), της επικίνδυνης (άρθρ. 309 Π.Κ.), της βαριάς (άρθρ. 310 Π.Κ.), της θανατηφόρας (άρθρ. 311 Π.Κ.) και τέλος στην περίπτωση του ιδιωνύμου εγκλήματος της συμπλοκής (άρθρ. 313 ΠΚ), όπως αυτά περιγράφονται στο σχετικό κεφάλαιο του ποινικού κώδικα³⁹. Επισημαίνεται ότι στην παρούσα διατριβή δεν περιλαμβάνονται τα περιστατικά των σωματικών βλαβών από αμέλεια, διότι ο προσδιορισμός του θέματος μας παραπέμπει στη σωματική βία που *ασκείται* στο θύμα από το δράστη (είτε πρόκειται για γυναίκα είτε για άνδρα) και όχι στη βία που είναι απόρροια τυχαίας έλευσης.

Προκειμένου να προστατευθεί η **σωματική ακεραιότητα**⁴⁰ του ατόμου, θεσμοθετείται το έγκλημα της σωματικής βλάβης, με διπλή μορφή: α) της **σωματικής κάκωσης**, που αναφέρεται στην εμφανή κάκωση του σώματος, με επιβλαβή αποτελέσματα στην ακεραιότητά του και β) της **βλάβης υγείας**, που σχετίζεται με την έλευση συγκεκριμένων συμπτωμάτων, τα οποία εκδηλώνονται ως άμεση συνέπεια της επέμβασης του δράστη επάνω στο σώμα του θύματος. Φυσικά, είναι δυνατή η ταυτόχρονη ύπαρξη και των δύο μορφών σωματικής βλάβης.

Είναι φανερό ότι η ελληνική ποινική διάσταση της σωματικής βίας είναι ενδεικτική⁴¹ και εμφανίζει διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τις αντίστοιχες διεθνείς νομοθετικές διατάξεις. Ωστόσο, στο πλαίσιο ανάλυσης του εν λόγω κεφαλαίου θα επικεντρωθούμε στην ελληνική πραγματικότητα, προκειμένου να απεικονίσουμε τα κύρια νοηματικά στοιχεία της έννοιας, όπως αυτά αναλύονται από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η αναγκαιότητα να εστιάζουμε την προσοχή μας στην ελληνική πραγματικότητα προκύπτει ως άμεση συνέπεια του γεγονότος, ότι η εμπειρική έρευνα διεξήχθη κι αυτή στον ελληνικό χώρο. Παράλληλα όμως, θα αναφερθούμε και σε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα νομοθεσιών διεθνώς, ως μία προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε το γενικότερο πλαίσιο προσέγγισης του φαινομένου της σωματικής βίας. Στο δεύτερο μέρος, θα επιχειρήσουμε να συνδυάσουμε την εν λόγω θεωρητική προσέγγιση με την αντίστοιχη εμπειρική, όπως η τελευταία προκύπτει από τα πορίσματα της έρευνας.

Ειδικότερα :

α) Η απλή σωματική βλάβη (άρθρ. 308 ΠΚ). Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται η *σωματική κάκωση* και η *βλάβη υγείας*, η οποία προκλήθηκε στο θύμα με πρόθεση. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η νομική αοριστία της αξιολογικής έννοιας της σωματικής κάκωσης, η οποία περιλαμβάνει κάθε ανάρμοστη κακομεταχείριση, που επηρεάζει δυσμενώς τη σωματική ακεραιότητα και την ευεξία του θύματος ή απλά την εξωτερική του εμφάνιση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιου είδους ενεργειών, που στοχεύουν στη σωματική κάκωση, εκτείνονται από τον εμπτισμό, την απλή απώθηση, την πρόκληση κνησμού ή γαργαλισμού έως την υποχρεωτική αϋπνία, την ορθοστασία, τον υποχρεωτικό σωφρονισμό (όπως ξυλοκόπημα ή υποχρεωτικό κούρεμα⁴²) κ.λ.π.

τημήματα και υπηρεσίες προστασίας κακοποιημένων γυναικών προς ενδεχόμενα θύματα οικογενειακής βίας. Εξέλιξη, η οποία απεικονίζει τη διαφοροποίηση των αντιλήψεων αναφορικά με το μέγεθος και τη σοβαρότητα του φαινομένου.

³⁹ Ωστόσο, στις σχετικές διατάξεις για τις σωματικές βλάβες περιλαμβάνονται τα άρθρα 315 Π.Κ. για την έγκληση, 80§2 Π.Κ. για την επιμέτρηση των ποινών σε χρήμα, 292/933 Α.Κ. και 937§2 Α.Κ.

⁴⁰ ΑΠ 133/98 Ποιν. Δικ. 1998, 992.

⁴¹ Δεν αποδίδει την ευρύτητα του περιεχομένου της έννοιας.

⁴² Αξίζει να σημειωθεί ότι η αποκοπή της γυναικείας πλεξίδας αποτελεί σωματική βλάβη και κάκωση, όταν βλάπτει την εμφάνισή της, όπως η ίδια την επιθυμεί. Βλ. Φίλιππος Ανδρέου, *Ποινικός Κώδικας-Κείμενο, Ερμηνεία, Νομολογία*,

Όσον αφορά τη βλάβη υγείας, πρέπει να τονίσουμε ότι εμπεριέχεται οποιαδήποτε παθολογική ή ανώμαλη κατάσταση, η οποία συνεπάγεται μια διαδικασία ίασης. Συνεπώς, στην κατηγορία αυτή υπάγονται τα κατάγματα, οι θλάσεις και τα εγκαύματα. Επιπλέον, βλάβη της υγείας συνιστά και η πρόκληση βαριάς μέθης, μέσω της χορηγήσεως οινοπνεύματος ή τοξικών ουσιών, όπως και η πρόκληση ή η ενίσχυση του εθισμού στις προαναφερόμενες ουσίες⁴³. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από τη νομολογία, απλής σωματικής βλάβης αποτελεί η καταδίκη ενός άνδρα, ο οποίος κτύπησε τόσο στην κοιλιακή χώρα, όσο και σε άλλα σημεία του σώματος, την έγκυο παθούσα.⁴⁴

Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η **ψυχολογική βία**, που εμπεριέχει την απειλή πρόκλησης σωματικής βλάβης, είναι γνήσιο υποσύνολο της τελευταίας και δεν εντάσσεται στην ειδικότερη έννοια της σωματικής βίας, αλλά της σωματικής βλάβης⁴⁵, διότι η απειλούμενη συμπεριφορά δεν έχει επέλθει οριστικά. Συνεπώς, προκύπτει ότι η ψυχολογική βία δεν προσιδιάζει στο περιεχόμενο και το ουσιαστικό αντικείμενο της παρούσης μελέτης, ως έννοια παράλληλα πορευόμενη και όχι διασταλτικά συνδυαζόμενη με την έννοια της σωματικής βίας.

Γενικά, η βλάβη της υγείας συνιστά διατάραξη των εσωτερικών λειτουργιών, ενώ η σωματική κάκωση εξωτερική επίδραση στο σώμα.⁴⁶

Προκειμένου όμως, να απεικονίσουμε σφαιρικά το έγκλημα της απλής σωματικής βλάβης, καθίσταται σκόπιμο να αναφερθούμε στις επιμέρους κατηγορίες, που αυτό περιλαμβάνει στο πλαίσιο του ποινικού κώδικα. Ειδικότερα διακρίνεται: α) στην απλή σωματική βλάβη, β) την απλή ελαφριά σωματική βλάβη και γ) την απλή ασήμαντη σωματική βλάβη.⁴⁷ Σχετικά με τον τρόπο διώξης της απλής σωματικής βλάβης επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 315 § 1 Π.Κ., διώκεται μόνο κατ' έγκληση από τον αμέσως παθόντα, εν προκειμένω τη γυναίκα /θύμα.

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο το οποίο θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής σχετίζεται με τη **δυνατότητα άρσης του αδικού χαρακτήρα** της απλής σωματικής βλάβης. Η ιδιορρυθμία αυτή λαμβάνει χώρα μόνο όταν το **θύμα συναινεί** με την εκδήλωση της βίαιης συμπεριφοράς και εφόσον η προκληθείσα βλάβη δεν έρχεται σε αντίθεση με τα «χρηστά ήθη» (άρθρο 308 § 2 Π.Κ.). Η αντίθετη προς τα «χρηστά ήθη» σωματική βλάβη, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται ως άδικη⁴⁸, ανεξάρτητα από τον χαρακτήρα της συναίνεσης. Ωστόσο, η δυσχερής αποσαφήνιση της έννοιας των «χρηστών ηθών», σε

1999, σελ. 710, Ν. Χωραφά, *Ποινικών Δίκαιο*, 1966, σελ. 156-157 και Κωστάκος, *Ποινικός Κώδικας. Κατ' άρθρον ερμηνεία*, τόμος Β', Εκδόσεις Σάκκουλα.

⁴³ Βλ. Ν. Κ. Ανδρουλάκη, *Ποινικών Δίκαιον. Ειδικό Μέρος*, Νομικές Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1974, σελ. 127-128 και Krey, *Strafrecht*, Bes. Teil 1, 1972, σελ. 34 κ.ε.

⁴⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. ΑΠ. 1655/81, Πον. Χρον. ΛΒ', σελ. 740.

⁴⁵ Σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη, το έννομο αγαθό το οποίο προστατεύεται στην περίπτωση των σωματικών βλαβών είναι η υγεία. Συνεπώς, οποιαδήποτε βλάβη σε αυτή, έστω και έμμεση, εντάσσεται στη συγκεκριμένη κατηγορία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ψυχολογική βία (π.χ. η πρόκληση ισχυρού φόβου στο θύμα με συνέπεια την έλευση διαταραχών στο νευρικό του σύστημα) νοείται ως «έμμεση» βλάβη της υγείας. Βλ. Ν. Κ. Ανδρουλάκη, ό. π. Βλέπε επίσης Ν. Ανδρουλάκη, *Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.

⁴⁶ ΑΠ 971/92, Πον. Χρον. ΜΒ', σελ. 707.

⁴⁷ Πρβλ. Γ. Ε. Δραγάσης, *Επιτομή Ποινικού Δικαίου. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 66.

⁴⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκδήλωση της συναίνεσης του θύματος για την ανοχή άσεων και κοινωνικά μη αποδεκτών (ανώμαλων) συμπεριφορών, έναντι αμοιβής που θα συμβάλλει στην επιβίωση, είτε του θύματος είτε στενών συγγενικών του προσώπων. Βλ. Ν. Κ. Ανδρουλάκη, ό. π.

συνδυασμό με τη διαρκή μεταβολή του περιεχομένου τους στο χώρο και το χρόνο, επιτείνουν τη νομική αοριστία των προϋποθέσεων άρσης του αδικού χαρακτήρα της απλής σωματικής βλάβης και ενισχύουν τα προβλήματα που απορρέουν από αυτή.

Ταυτόχρονα, το στοιχείο της **δικαιολογημένης αγανάκτησης** (άρθρ. 308 § 3 Π.Κ.) ως ενδεχόμενο απαλλαγής του δράστη από κάθε ποινή, ενισχύει τα υποβαλλόμενα ερωτήματα⁴⁹ και καθιστά επιβεβλημένη την περαιτέρω διερεύνηση και εκτίμηση του ζητήματος. Σαφώς βέβαια, η συγκεκριμένη διάταξη αφορά μόνο στις ελαφρές περιπτώσεις σωματικής βίας και εφόσον προηγήθηκε ιδιαίτερα σκληρή ή βάνουσα πράξη της παθούσας, είτε εναντίον του κατηγορουμένου είτε εκτυλίχθηκε ενώπιόν του (π.χ. στρέφονταν κατά ανηλίκου).

Θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι η προαναφερόμενη εννοιολογική αοριστία της σωματικής κάκωσης σε συνδυασμό με την ενίοτε μειωμένη σοβαρότητα του αδικήματος, ενδέχεται να λειτουργήσει αποτρεπτικά στην αναφορά του περιστατικού στις αρμόδιες Αρχές, από το θύμα και τη συνακόλουθη άσκηση ποινικής δίωξης εναντίον των υπευθύνων. Βέβαια, ο παραπάνω ισχυρισμός δεν είναι δυνατόν να θεμελιωθεί αιτιολογικά, δεδομένου ότι στην τελική απόφαση για καταγγελία συνηγορούν πλήθος παραγόντων, όπως π.χ. η αποτελεσματικότητα ή μη των διωκτικών αρχών, η αντίληψη των θυμάτων για τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η ένταση, με την οποία βιώνουν τα θύματα, τις επιπτώσεις από το έγκλημα κ.α. Μπορούμε σαφώς, να δεχθούμε ότι οι προαναφερόμενοι παράγοντες αποτελούν μία σημαντική όψη του προβλήματος, ωστόσο η τελική απόφαση του θύματος (για καταγγελία) μπορεί να ερμηνευθεί αποτελεσματικά μόνο στη βάση πολυδιάστατων προσεγγίσεων.

β) η απρόκλητη σωματική βλάβη (άρθρ. 308Α ΠΚ). Η περίπτωση αυτή επικεντρώνει την προσοχή των διωκτικών και δικαστικών αρχών στις **περιστάσεις** της πράξης, με κριτήριο εάν η τελευταία έγινε **απρόκλητα** ή μεσολάβησε κάποιο κίνητρο στη διάπραξη της⁵⁰. Με αφετηρία το συγκεκριμένο κριτήριο, τον αριθμό των συμμετόχων και το χαρακτήρα της βλάβης που προκλήθηκε, προσδιορίζεται η επίσημη κοινωνική αντίδραση.

Είναι φανερό ότι με τη διάταξη⁵¹ αυτή ο νομοθέτης επεδίωκε τη βαρύτερη τιμώρηση ορισμένων πράξεων, οι οποίες τελούνται **χωρίς κανέναν ιδιαίτερο λόγο**, εναντίον ανύποπτων και άσχετων προς το δράστη ατόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί α) η δράση των χούλιγκαν και β) η διάπραξη

⁴⁹ Τα ερωτήματα ενδέχεται να αφορούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες παρέχεται η συναίνεση από την πλευρά της γυναίκας/θύματος (αβίαστη ή βίαιη παραχώρηση της συναίνεσης, κατόπιν απειλής του δράστη), τα κριτήρια που προσδιορίζουν την προηγούμενη πρόκληση του δράστη από την παθούσα ωθείται στη συναίνεση κ.λ.π. Αναφορικά με την επιβεβλημένη προσεκτική εκτίμηση των εκάστοτε επιχειρημάτων περί της δικαιολογημένης αγανάκτησής του κατηγορουμένου, βλέπε σχετική απόφαση Αρείου Πάγου αναφορικά με τον αόριστο κατά περιεχόμενο ισχυρισμό κατηγορουμένου-δικηγόρου για την πρόκληση ελαφριάς σωματικής βλάβης στην εγκαλούσα-πελάτιδά του. ΑΠ 2009/2001, Ποινικά Χρονικά, τευχ. 9, 2002, σελ. 795-6.

⁵⁰ Σύμφωνα με τον Μανωλεδάκη, ο όρος απρόκλητη σωματική βλάβη έχει την έννοια της τυχαίας επιλογής του θύματος. Βλ. για περισσότερες λεπτομέρειες Μανωλεδάκη Ι. *Ερμηνεία κατ' άρθρο των όρων του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1996, σελ. 102, Γ. Ε. Δραγάτση, *Επιτομή Ποινικού Δικαίου. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 69, και Διαρκ. Στρ. Λαρ. 106/94, Ποιν. Χρον. ΜΕ', σελ. 659.

⁵¹ Επισημαίνεται ότι η απρόκλητη σωματική βλάβη θεωρείται διακεκριμένη παραλλαγή της απλής σωματικής βλάβης και θεσπίσθηκε κατόπιν ρυθμίσεων του Ν. 1419/84.

επιθέσεων εναντίον και γυναικών που δεν έχουν καμία σχέση με το δράστη. Η περίπτωση της άσκησης εξωοικογενειακής βίας εναντίον γυναικών εντάσσεται στη συγκεκριμένη διάταξη. Ωστόσο, όμως, το άρθρο αυτό καλύπτει και περιπτώσεις, εκτός από εκείνες που σκόπευε να τιμωρήσει βαρύτερα ο νομοθέτης.

Συνεπώς, με γνώμονα το «γράμμα» του άρθρου 308Α, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στις διατάξεις του περιλαμβάνονται περιπτώσεις⁵², κατά τις οποίες: α) πριν από την τέλεση του αδικήματος, δεν υπάρχει κάποιου είδους σχέση μεταξύ θύματος και δράστη, β) υπάρχει μεν κάποιου είδους σχέση μεταξύ τους, αλλά δεν προηγείται της τέλεσης του αδικήματος καμία ενέργεια του θύματος και γ) προηγείται μεν κάποια ενέργεια του τελευταίου, η οποία όμως, δεν μπορεί να θεωρηθεί *in concreto* και ως «πρόκληση» για την τέλεση του εγκλήματος. Για παράδειγμα, στην πρώτη κατηγορία ανήκει το αδίκημα της εκούσιας πρόκλησης σωματικών βλαβών εναντίον γυναικών, ενώ αντίστοιχα στην τρίτη περίπτωση περιλαμβάνονται περιστατικά κακοποίησης γυναικών, είτε λόγω της άρνησής τους να οδηγηθούν στην πορνεία⁵³, είτε ως απόρροια παραπόνων που εκφράζουν αναφορικά με τη χαρτοπαιξία του συζύγου τους⁵⁴, είτε ως συνέπεια άλλων παραγόντων.

Επιβάλλεται όμως, να επισημανθεί ότι καθοριστικό ρόλο αναφορικά με την ένταση (ή μη) των παραπάνω περιπτώσεων στο συγκεκριμένο άρθρο, διαδραματίζει η εκάστοτε μέθοδος ερμηνείας⁵⁵ των ποινικών νόμων που υιοθετείται.

γ) η επικίνδυνη σωματική βλάβη (άρθρ. 309 ΠΚ). Η συγκεκριμένη περίπτωση αφορά ένα διακεκριμένο έγκλημα διακινδύνευσης της ζωής ή της υγείας του θύματος, χαρακτηριζόμενο από το αποτέλεσμα (άρθρο 29 Π.Κ.)⁵⁶. Ειδικότερα, πρόκειται για το έγκλημα της απλής σωματικής βλάβης, με την προϋπόθεση από τον τρόπο τέλεσής του να προκύπτει αιτιωδώς η **δυνατότητα παραγωγής κινδύνου** για τη ζωή των θυμάτων ή τη βαριά σωματική τους βλάβη.⁵⁷ Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν τιμωρείται το αποτέλεσμα της βλάβης που προκλήθηκε, αλλά η δυνατότητα παραγωγής του.

Ωστόσο, η παρούσα νομοθετική διάταξη προκαλεί προβλήματα, τα οποία συχνά έχουν ως αποτέλεσμα την στέρηση της προστασίας του νόμου, για ορισμένα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

⁵² Βλ. Κ. Γ. Φελουτζή, *Απρόκλητη σωματική βλάβη (άρθρ. 308Α Π.Κ.), απρόκλητη έμπρακτη εξύβριση (άρθρ. 361Α Π.Κ.) και απρόκλητη φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρ. 382 §§ 1,3 Π.Κ.)*, ΜΝΗΜΗ, τόμος πρώτος, σελ. 299-316.

⁵³ Βλ. Α.Π. 20/1975, Πον. Χρον. ΚΕ', 1975, σελ. 405 και Α.Π. 174/1976, Πον. Χρον. ΚΣΤ', 1976, σελ. 625.

⁵⁴ Α.Π. 657/1983, Πον. Χρον. ΛΓ', 1983, σελ. 912.

⁵⁵ Η υποκειμενική τελολογική ερμηνεία υποστηρίζει ότι ο σκοπός του νόμου ταυτίζεται με εκείνον που επιδίωκε ο νομοθέτης με την εισαγωγή της διάταξης, ενώ η αντικειμενική τελολογική ερμηνεία θεωρεί ότι ο σκοπός διαμορφώνεται ανεξάρτητα από το νομοθέτη, ώστε να ικανοποιούνται και νέες ανάγκες αντεγκληματικής πολιτικής. Βλ. Κ. Γ. Φελουτζή, ό.π. σελ. 308-313, Ν. Ανδρουλάκη, *Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, Α': Τα θεμέλια*, σελ. 155-6 και Α. Κατσαντώνης, *Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος*, τόμ. πρώτος, Ι, 1972, σελ. 41 επ. Ωστόσο, κατά την τελολογική ερμηνεία του νόμου, δεν μπορεί να εφαρμοστεί η §2 του 302 ΠΚ, που αναφέρεται στην απασαλαγή του δράστη από κάθε ποινή, λόγω ψυχικής οδύνης, στην περίπτωση της θανατηφόρας βλάβης.

⁵⁶ Βλέπε σχετικά Ζησιόδη, *Η στενή σχέση μεταξύ του βασικού εγκλήματος της σωματικής βλάβης και της περαιτέρω πρόκλησης του βαρύτερου αποτελέσματος*, Ποινικά Χρονικά τομ. Ν, Αρθρογραφία, 2000.

⁵⁷ Στάικου Α., *Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικος*, τομ. Β' και Γ', 1963, σελ. 291.

⁵⁸ Πρβλ. Γ. Ε. Δραγάσης, ό.π. παρ. σελ. 71-72 και Α. Μαγγανά, *Μία πρόσθετη δυσκολία για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Η περίπτωση του άρθρου 309 ΠΚ*, Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1999, σελ. 191-196. Η διάκριση μεταξύ του κινδύνου ζωής ή βαριάς σωματικής βλάβης δεν επιπράζει την κατάγνωση της ενочής, αλλά την επιμέτρηση της ποινής, διότι σύμφωνα με το άρθρο 79 Π.Κ. το δικαστήριο προκειμένου να εκτιμήσει τη βαρύτητα του εγκλήματος λαμβάνει υπόψη τον κίνδυνο που προκάλεσε.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Α. Μαγγανά⁵⁹, η διαζευκτική απαρίθμηση των μέσων που δύναται να προκαλέσουν μία επικίνδυνη σωματική βλάβη οδήγησε τον Άρειο Πάγο να αναιρέσει καταδικαστικές αποφάσεις, με την αιτιολογία ότι το δικαστήριο δεν προσδιόρισε σαφώς, ποια μορφή διακινδύνευσης συνέτρεξε στη συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να ληφθεί υπόψιν κατά το στάδιο της επιμέτρησης της ποινής βάσει των άρθρων 79 επ. Π.Κ.

Βέβαια, ο Άρειος Πάγος⁵⁹ δίκαια θεωρεί απαραίτητο να διευκρινίζεται η μορφή διακινδύνευσης που γίνεται δεκτή από το δικαστήριο, διότι η παραδοχή της μιας ή της άλλης περίπτωσης (δηλ. του κινδύνου για τη ζωή ή για τη βαριά σωματική βλάβη της παθούσας) προσδιορίζει την περαιτέρω ποινική μεταχείριση του δράστη, δεδομένου ότι στην πρώτη περίπτωση πλήττεται πολυτιμότερο έννομο αγαθό από τη σωματική υγεία και την ακεραιότητα του θύματος. Συνεπώς, προκειμένου να αρθούν τα παραπάνω εμπόδια διαφαίνεται επιτακτική η ανάγκη τροποποιήσεων του άρθρου 309 ΠΚ, ώστε τα θύματα να τυγχάνουν ουσιαστικής προστασίας από την πολιτεία.

δ) η βαριά σωματική βλάβη (άρθρ. 310 Π.Κ.). Η βαριά σωματική βλάβη αποτελεί βαρύτερη μορφή της απλής σωματικής βλάβης και έχει την έννοια της **βαριάς πάθησης του σώματος** ή της **διάνοιας** της παθούσας. Η κατάσταση αυτή είναι δυνατόν να επέλθει όταν η πράξη του δράστη **επιφέρει** στο θύμα κάποιο από τα ακόλουθα αποτελέσματα⁶⁰:

α) τον **κίνδυνο της ζωής** του, σύμφωνα με τον οποίο αυξάνονται αισθητά οι πιθανότητες θανάτου και αντίστοιχα μειώνονται οι πιθανότητες διάσωσης, β) τη **βαριά και μακροχρόνια ασθένειά** του, η οποία δεν κρίνεται απαραίτητο να είναι ανίατη, αλλά θα πρέπει να οδηγεί στην κατάρτιση⁶¹ του οργανισμού του και σε σοβαρά ενοχλήματα, γ) το **σοβαρό ακρωτηριασμό** του, όπως αποκοπή δακτύλων, χεριών κ.α. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επέλευση του συγκεκριμένου αδικήματος δεν επηρεάζεται από τον τρόπο με τον οποίο προκλήθηκε ο εν λόγω ακρωτηριασμός, δηλαδή εάν προέκυψε ως άμεση συνέπεια της σωματικής βλάβης ή ως απόρροια διαδικασίας θεραπείας του θύματος και δ) τη **μακροχρόνια παρεμπόδισή** του να χρησιμοποιήσει το **σώμα** ή τη **διάνοιά** του. Παραδείγματα αποτελούν η στέρηση της ομιλίας του θύματος εξαιτίας τραυματισμού της γλώσσας ή της οράσεώς του ως συνέπεια αποκόλλησης του αμφιβληστροειδούς.⁶² Επισημαίνεται ότι η μακρά και σπουδαία παρακώλυση της χρήσης του σώματος ή της διανοίας ενδέχεται να οδηγήσει σε περιστατικά αχρήστευσης, δυσχέρασης και βαριάς παραμόρφωσης των οργάνων του σώματος ή της λειτουργίας των μελών του ατόμου.

ε) η θανατηφόρα βλάβη (άρθρ. 311 Π.Κ.). Είναι έγκλημα, το οποίο χαρακτηρίζεται από το αποτέλεσμα.⁶³ Συνεπώς, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί το συγκεκριμένο έγκλημα καθίσταται αναγκαίο να συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) η σωματική βλάβη, άρα η πρόκληση στο θύμα

⁵⁹ Για τη συγκεκριμένη παρατήρηση αφορμή υπήρξε πρόσφατη απόφαση του Αρείου Πάγου, βλ. ΑΠ 291/95 ΠοινΧρ 617, 1995.

⁶⁰ Βλ. Α. Μαγγανά, ό. π.

⁶¹ Ν. Κ. Ανδρουλάκη, *Ποινικόν Δίκαιον. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1974, σελ. 144-150.

⁶² Μπουρόπουλου Α. *Ερμηνεία Ποινικού Κώδικος*, τόμος Γ', 1964, σελ. 512.

⁶³ Βλ. ΑΠ. 71/81, Ποιν. Χρον. ΛΑ', σελ. 451.

σωματικής κάκωσης ή βλάβης υγείας, η οποία είχε ως συνέπεια τον θάνατό του, β) η ύπαρξη αντικειμενικού αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της σωματικής βλάβης και του θανάτου, δηλαδή η σχέση αιτίου-αιτιατού και γ) δόλος του δράστη ως προς το βασικό έγκλημα της σωματικής βλάβης με παράλληλη αμέλειά του ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα του θανάτου. Διότι, διαφορετικά εάν είχε δόλο και ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα του θανάτου θα ευθυνόταν για ανθρωποκτονία εκ' προθέσεως του 299 § 1 Π.Κ.

Βέβαια, η διαπίστωση της ύπαρξης ή μη αιτιώδους συνδέσμου, εμφανίζει ενίοτε σημαντικές δυσχέρειες, οι οποίες είναι συνάρτηση της πολυπλοκότητας του εκάστοτε περιστατικού. Απαιτείται συνεχής και επισταμένη διερεύνηση, προκειμένου να εξακριβωθεί με βεβαιότητα εάν ο θάνατος της εκάστοτε παθούσας οφείλεται στην σωματική βλάβη ή την κάκωση της υγείας, που προηγούμενα είχε υποστεί.

Ενα εξίσου σημαντικό στοιχείο, που θα πρέπει να τύχει προσεκτικής μελέτης είναι η διερεύνηση του σκοπού⁶⁴ του δράστη, ο οποίος είναι συχνά ασαφής και απαιτεί εννοιολογικές διευκρινήσεις. Συνακόλουθα κάθε προσπάθεια αποσαφήνισής του από τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου καθίσταται μια εξαιρετικά δυσχερής υπόθεση.

στ) η συμπλοκή (άρθρ. 313 Π.Κ.). Το συγκεκριμένο άρθρο αναφέρεται στην ιδιαίτερη εκείνη κατάσταση, που προκλήθηκε από τη συμμετοχή πολλών ατόμων, τα οποία αντάλλασσαν μεταξύ τους χτυπήματα κατά τέτοιον τρόπο ώστε να μην μπορεί να διευκρινιστεί ποίου συγκεκριμένου δράστη η ενέργεια προκάλεσε αιτιωδώς το θάνατο ή τη βαριά σωματική βλάβη του θύματος. Φυσικά, η διάπραξη τέτοιου είδους επιθέσεων σπανίζει στην περίπτωση των γυναικών/θυμάτων.

1.2.β. Η διεθνής νομοθετική πρακτική

Με αφετηρία την εννοιολογική προσέγγιση της σωματικής βίας στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού κώδικα, κρίνεται σκόπιμη η συνοπτική επισκόπηση του φαινομένου στον διεθνώς, προκειμένου να επισημανθούν τυχόν διαφοροποιήσεις ή κοινά χαρακτηριστικά. Για λόγους καθαρά πρακτικούς θα αναφερθούμε ενδεικτικά, στην περίπτωση της Μ. Βρετανίας, η οποία εισήλθε σχετικά νωρίς στο στάδιο του νομοθετικού χειρισμού της σωματικής βίας, της γειτονικής Ιταλίας, στον κώδικα της οποίας γίνεται μνεία για την κακομεταχείριση στο πλαίσιο της οικογένειας και του Καναδά, λόγω ορισμένων ιδιαιτεροτήτων που εμφανίζει.

Η συνήθης πρακτική της Βρετανικής κυβέρνησης προκειμένου να προσδιορίσει και να χειρισθεί τα περιστατικά σωματικής βίας έναντι των γυναικών, απεικονίζεται στο περιεχόμενο της Πράξης για τα Εγκλήματα κατά Προσώπου (Offences Against the Person Act, 1861)⁶⁵. Στο πλαίσιο της περιγράφεται η

⁶⁴ Η πρόθεση του δράστη δεν πρέπει να περιέχει ανθρωποκτόνο βούληση (animus necandi), διότι τότε εάν επέλθει ο θάνατος του θύματος στοιχειοθετείται το έγκλημα της ανθρωποκτονίας από πρόθεση (299ΠΚ), ενώ εάν τελικά επιζήσει πρόκειται για το αδίκημα της απόπειρας ανθρωποκτονίας από πρόθεση (42 § 1 και 299ΠΚ). Βλ. Γ. Ε. Δραγάσης, όπ. παρ. σελ. 72-74.

⁶⁵ Βλέπε Alan Bourlet, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1988, p.4-5. Συναφή νομοθετήματα για το χειρισμό των σωματικών βλαβών συνιστούν, τόσο ο βελγικός, όσο και ο γαλλικός ποινικός κώδικας. Άρθρα 398 επ. και 222 έως 227 αντίστοιχα.

νομοθεσία που αφορά τα περιστατικά άσκησης διαπροσωπικής βίας, στα οποία φυσικά συγκαταλέγεται η σωματική βία κατά των γυναικών.

Συγκεκριμένα η άσκηση σωματικής βίας διακρίνεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

1. την **κοινή επίθεση**, που διαπράττεται από το άτομο που επιτίθεται και χτυπά κάποιο άλλο.
2. την **επίθεση που προξενεί πραγματική σωματική βλάβη** σε άλλο άτομο. Με τον όρο «πραγματική σωματική βλάβη» νοείται κάθε είδους βλάβη, η οποία αποσκοπεί να επηρεάσει την υγεία του θύματος και περιλαμβάνει και τη νευρική κατάσταση ως απόρροια της επίθεσης.
3. τον **παράνομο τραυματισμό**, ο οποίος διαπράττεται από το άτομο που παράνομα και κακόβουλα τραυματίζει ή προκαλεί σοβαρές σωματικές βλάβες σε άλλο άτομο με ή χωρίς τη χρήση κάποιου αντικειμένου. Διευκρινίζεται, ότι στην περίπτωση αυτή απαιτείται η απόδειξη της ύπαρξης κακοβουλίας και
4. τη **σοβαρή σωματική βλάβη**, η οποία διαπράττεται από το άτομο που με πρόθεση προξενεί σοβαρές σωματικές βλάβες ή τραυματισμούς. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, σε αντιδιαστολή με την προηγούμενη, επιβάλλεται να αποδειχθεί η ύπαρξη πρόθεσης, είτε αυτή είναι πραγματική είτε υπαινισσόμενη.

Επισημαίνεται, ότι στο σύνολο των παραπάνω περιπτώσεων, με εξαίρεση τα περιστατικά των κοινών επιθέσεων, ενεργοποιείται η αστυνομία μέσω της συμπλήρωσης του εντύπου αναφοράς του εγκλήματος και έπεται η συνακόλουθη μελέτη του ζητήματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Αντίθετα, στα περιστατικά διάπραξης κοινών επιθέσεων απαιτείται η ενεργοποίηση του θύματος, το οποίο πρέπει να βγάλει άδεια ιδιωτικής κλήτευσης, σύμφωνα με τις διατάξεις της προαναφερόμενης Πράξης.

Στο πλαίσιο του ιταλικού ποινικού κώδικα⁶⁶ το περιεχόμενο της σωματικής βίας προσδιορίζεται από τις έννοιες της «επίθεσης» και της «σωματικής βλάβης». Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 581 Ιταλ.Π.Κ., ως επίθεση θεωρείται κάθε είδους χτύπημα, το οποίο δεν επιφέρει σοβαρές σωματικές ή πνευματικές συνέπειες. Η έναρξη της ποινικής διώξεως επέρχεται μόνο εφόσον το θύμα καταγγείλει το περιστατικό στην αστυνομία.

Αντίστοιχα, η πρόκληση σωματικής ή πνευματικής ασθένειας προβλέπεται από το άρθρο 582 Ιταλ.Π.Κ., το οποίο αναφέρεται στη σωματική βλάβη. Η συγκεκριμένη διάταξη εισάγει ένα χρονικό διάστημα 40 ημερών, κατά τη διάρκεια του οποίου είναι δυνατόν το θύμα να συνέλθει από τη διαπραχθείσα βία. Στην περίπτωση αυτή η ποινική δίωξη ασκείται μόνο κατόπιν της αναφοράς του εγκλήματος στην αστυνομία από το ίδιο το θύμα, ενώ σε αντίθετη περίπτωση ενεργοποιείται από τις αρμόδιες αρχές (αστυνομία, Εισαγγελική Αρχή). Οι σωματικές βλάβες ενδέχεται να είναι «σοβαρές» ή και «πολύ σοβαρές» (άρθρο 583 Ιταλ.Π.Κ.).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 572 Ιταλ.Π.Κ. αναφορικά με την κακομεταχείριση στο πλαίσιο της οικογένειας, η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο βιαιών ενεργειών, τόσο σωματικών όσο και

⁶⁶ Βλέπε Anna Costanza Baldry, *Domestic Violence in Italy*, p. 1-21.

ψυχολογικών. Θα πρέπει ωστόσο, να επισημανθεί ότι προκειμένου να ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον του εκάστοτε δράστη, είναι **αναγκαία η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων**, τα οποία πρέπει να επιβεβαιώνουν την **επανελημμένη διάπραξη της βίας**. Δυστυχώς όμως, οι γυναίκες/θύματα συχνά στερούνται αποδεικτικών στοιχείων (π.χ. ιατρικών γνωματεύσεων ή αυτόπτων μαρτύρων), με αποτέλεσμα την απόρριψη του αιτήματος για δίωξη του δράστη⁶⁷. Επισημαίνεται ότι μνεία στην έννοια της επαναλαμβανόμενης κακομεταχείρισης από το σύντροφο γίνεται και στο πλαίσιο του ισπανικού ποινικού κώδικα,⁶⁸ που τέθηκε σε εφαρμογή το 1995.

Σαφώς, οι όποιες νομοθετικές εξελίξεις αναφορικά με την αντιμετώπιση της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών επιβάλλεται να πλαισιώνονται από το αντίστοιχο θεωρητικό υπόβαθρο που αναγνωρίζει τη σοβαρότητα του προβλήματος και την αναγκαιότητα λήψης ουσιαστικών μέτρων (όχι αποκλειστικά ποινικών) αντιμετώπισης.

Η έννοια της «σωματικής βίας» εμφανίζει αυξημένο ενδιαφέρον και στην канаδική ποινική πρακτική. Για το λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η συνοπτική παρουσίαση των σχετικών εγκλημάτων κατά των γυναικών στο πλαίσιο του Καναδικού Ποινικού Κώδικα, ώστε να επισημανθεί και να εκτιμηθεί η ενδεχόμενη ύπαρξη διαφοροποίησης στην εννοιολογική προσέγγιση της σωματικής βίας.

Ειδικότερα, το άρθρο 245⁶⁹ Καν.Π.Κ. χαρακτηρίζει ως «**επίθεση**» την εκ προθέσεως επιβολή δύναμης έναντι κάποιου ατόμου, άμεσα ή έμμεσα, χωρίς τη συγκατάθεσή του. Η ιδιομορφία που εμφανίζει το συγκεκριμένο άρθρο είναι γνωστή ως «**νόθα**» επίθεση, διότι ο δημόσιος κατήγορος έχει την ευχέρεια, είτε να επιβάλλει συνοπτική καταδίκη (χωρίς πολλές διατυπώσεις) είτε να αντιμετωπίσει την υπόθεση ως έγκλημα, που επιφέρει τη δίωξη του δράστη και την απαγγελία κατηγορίας εναντίον του. Στο σημείο αυτό, η επέμβασή του θεωρείται καθοριστικής σημασίας για τη μελλοντική έκβαση της υπόθεσης και για το μέγεθος της ποινής που θα επιβληθεί στο δράστη.

Η πρώτη παράγραφος του ίδιου άρθρου προσδιορίζει την έννοια της «**ένοπλης επίθεσης**» ή της «**επίθεσης που προξενεί σωματικές βλάβες**». Η συγκεκριμένη μορφή είναι σαφώς σοβαρότερη από την απλή επίθεση και στο πλαίσιο της υπάγονται οι ένοπλες επιθέσεις, οι επιθέσεις που έχουν ως αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρών σωματικών βλαβών, μελανιών, καταγμάτων, αιμορραγίας κ.α. φυσικά, τέτοιου τύπου συμπεριφορές συγκαταλέγονται μεταξύ των εγκλημάτων που επισύρουν την ποινική δίωξη του υπευθύνου.

⁶⁷ Η έκβαση αυτή επέρχεται λόγω του ότι η μαρτυρία του θύματος δεν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, δεδομένου ότι η ενδοοικογενειακή βία εξακολουθεί να θεωρείται ζήτημα «ιδιωτικής φύσεως», το οποίο πρέπει να τυγχάνει ανάλογης μεταχείρισης. Βλ. Straus, M. A. & Gelles, R. J. (Eds.), *Physical violence in American families*. New Brunswick, NJ, Transaction, 1990.

⁶⁸ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών από το ισπανικό ποινικό δίκαιο καθώς και για την αναγκαιότητα ίδρυσης ειδικών δικαστηρίων για την οικογενειακή βία βλ. Isabel Ceballos Martin, *The abuse of women in Spain. Different perspectives*, 2000, p. 3-5.

⁶⁹ Βλ. *Handbook for Advocates and Counselors of Battered Women*, The London Battered Women's Advocacy Clinic Inc., London, Ontario, 19985, p. 73-74.

Αντίστοιχα, η δεύτερη παράγραφος περιγράφει τη **βαριά επίθεση**, η οποία μπορεί να προκαλέσει τον τραυματισμό, την παραμόρφωση, τον ακρωτηριασμό ή τη διακινδύνευση της ζωής του θύματος.

1.3. Εμπειρικές προσεγγίσεις

1.3.α. Η σωματική βία κατά γυναικών : έκταση και μορφές

Η άσκηση σωματικής βίας εναντίον των γυναικών συνιστά ένα σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο που δυστυχώς πλήττει όλες τις κοινωνικές κατηγορίες. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μία στις πέντε γυναίκες υφίσταται κάποια μορφή βίας από το σύζυγο ή το σύντροφό της, κατά τη διάρκεια της ζωής της.⁷⁰ Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει το Συμβούλιο της Ευρώπης, ενώ η UNICEF⁷¹ εκτιμά ότι «η βία κατά των γυναικών εξακολουθεί να συνιστά την πιο διαδεδομένη παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Ειδικότερα, στην Αυστρία ένας σημαντικός αριθμός διαζυγίων στηρίζεται σε εγκλήσεις εναντίον συζύγων (ανδρών) για κακοποίηση της συζύγου τους. Τα εμπειρικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι η κατάσταση δεν διαφοροποιείται στις Η.Π.Α.⁷² Ειδικότερα, εμπειρικές έρευνες εκτιμούν ότι η έκταση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών κυμαίνεται από 1,8 έως 4 εκατομμύρια ετησίως.⁷³ Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι 1 στις 10 αμερικανίδες υφίσταται σωματική βία από το σύντροφο ή το σύζυγό της.

⁷⁰ Τα στοιχεία προκύπτουν από σχετικές δηλώσεις της επιτροπής Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Α. Διαμαντοπούλου, σε συνεδρίαση υπουργών, αρμοδίων για τα δικαιώματα των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Φεβρουάριος 2002. Βλ. Elisabeth Kulakowska, *Σεξιστικές βιαιότητες στο οικογενειακό περιβάλλον*, Ελληνική έκδοση της LE MONDE diplomatique, 5^{ος} χρόνος, No 236, 18 Αυγούστου 2002, σελ. 23-25.

⁷¹ *Γυναίκα και μετάβαση*, Έκθεση τοπικής επιθεώρησης (Monee) του κέντρου τεκμηρίωσης της UNICEF, Φλωρεντία, Σεπτέμβριος 1979 και Elisabeth Kulakowska, *Σεξιστικές βιαιότητες στο οικογενειακό περιβάλλον*, 2002 ό. π..

⁷² Σύμφωνα με τους Roy, Gelles, Straus και Steinmetz, μία στις τέσσερις γυναίκες κακοποιείται σωματικά κατά τη διάρκεια του γάμου βίου της. Βλ. Roy, M., *Battered women*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1977, Straus M. A., Gelles, R. J. & Steinmetz S. K., *Behind closed doors: Violence in the American family*, Garden City, NY: Doubleday, 1981. Αντίστοιχα, στο σύνολο της χώρας περισσότερες από δύο εκατομμύρια γυναίκες ετησίως, υφίστανται σοβαρή κακοποίηση από το σύντροφό της, ενώ στο 30% των γάμων θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι χρησιμοποιούνται σωματικές μέθοδοι επίθεσης. Βλ. Straus, M. A., & Gelles, R. J., *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in families*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990.

⁷³ Hotaling G., Finkelhor D., Kirkpatrick J. & Straus M. (Eds.), *Family abuse and its consequences*, Newbury Park, CA: Sage, 1988. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα εμπειρικά δεδομένα είναι που κατά καιρούς δημοσιεύονται στηρίζονται στις αναφορές της αστυνομίας και τα αρχεία των δικαστηρίων, με συνέπεια να υποτιμούν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Βλ. Appleton W., *The battered woman syndrome*, Annals of Emergency Medicine, 9, 1980, p. 84-91 και Walker L. E. & Browne A., *Gender and victimization by intimates*, Journal of Personality, 53, 1985, p. 179-195.

⁷⁴ Τα στοιχεία που παρουσιάζονται είναι τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη από τη National Crime Victimization Survey, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα γυναικών, στις Η.Π.Α. κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του 1987-1991. Τα εμπειρικά δεδομένα που παρατίθενται είναι συνέπεια των επεξεργασμένων προσωπικών συνεντεύξεων των γυναικών, τα οποία φυσικά έχουν υποβληθεί στους απαραίτητους ελέγχους στατιστικής σημαντικότητας. Επισημαίνεται ότι κατά το προαναφερθέν χρονικό διάστημα η NCVS δεν ρωτούσε άμεσα τα θύματα εάν το αδίκημα διαπράχθηκε από πολύ οικείους δράστες ή μέλη της οικογένειας. Η μεθοδολογία διαφοροποιήθηκε μετά το 1991, με την εισαγωγή συγκεκριμένων ερωτήσεων αναφορικά την ενδοοικογενειακή βία. Βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994, ό.π. σελ. 13. Γενικά για τη θυματοποίηση των γυναικών κατά το διάστημα 1992-93 βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Selected Findings*,

Η Εθνική Έρευνα Εγκληματικής Θυματοποίησης (National Crime Victimization Survey, NCVS) του Γραφείου Στατιστικής της Δικαιοσύνης (Bureau of Justice Statistics, BJS) παρέχει μια λεπτομερή καταγραφή της άσκησης βίαιου εγκλήματος εναντίον των γυναικών και εξάγει χρήσιμα συμπεράσματα αναφορικά με τη διαφοροποίησή της από τη θυματοποίηση των ανδρών. Προκειμένου να προσδιορίσει την έννοια της «βίαιης θυματοποίησης», διερευνά διάφορους τύπους εγκληματικών συμπεριφορών, όπως το βιασμό, την κλοπή και την επίθεση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι γυναίκες είναι **δέκα φορές περισσότερο πιθανόν** να θυματοποιηθούν από κάποιο άτομο με το οποίο έχουν **πολύ στενή σχέση**⁷⁴, συγκριτικά με τους άνδρες/θύματα. Τα ευρήματα αυτά αφορούν τις περιπτώσεις διάπραξης βίαιου εγκλήματος, στις οποίες φυσικά περιλαμβάνεται και η σωματική βία. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι η **πρόκληση τραυματισμού** από την προαναφερόμενη μορφή βίας είναι **διπλάσια** στην περίπτωση των **πολύ στενά** συνδεδεμένων με το θύμα, **δραστών συγκριτικά με τους άγνωστους**⁷⁵ δράστες.

Αξιοσημείωτη είναι εξάλλου, η εμφάνιση περιστατικών σωματικής βίας μεταξύ ατόμων που συνδέονται με αισθηματικό δεσμό⁷⁶ και ενδεχομένως συμβιώνουν στο πλαίσιο κοινής εστίας. Εκτιμάται, ότι στο πλαίσιο των αισθηματικών σχέσεων η εκδήλωση συμπεριφορών σωματικής κακοποίησης κυμαίνεται μεταξύ του 9% και 60%. Συγκριτικά μάλιστα με τα έγγαμα ζευγάρια, τα άτομα που συνδέονται με αισθηματικό δεσμό είναι περισσότερο πιθανόν να χρησιμοποιήσουν μέτριες μορφές σωματικής βίας (π.χ. σπρώξιμο, χτύπημα με κάποιο αντικείμενο κ.α.) προκειμένου να επιλύσουν τη μεταξύ τους σύγκρουση.⁷⁷

Αναφορικά με τα αδικήματα⁷⁸ της απλής και της βαριάς επίθεσης εναντίον των γυναικών, διαπιστώνεται ότι υπερτερεί η πρώτη, με αναλογία 3 προς 1 (βλ. πίνακα 1). Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των θυμάτων σκιαγραφούνται ως εξής:

- Η **ηλικία** συνιστά ένα κριτήριο διαφοροποίησης της θυματοποίησης, δεδομένου ότι μεταξύ 20-24 ετών αυξάνει η πιθανότητα θυματοποίησης, η οποία μειώνεται μετά τα 34 έτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα στοιχεία που προέρχονται από την Αυστραλία και αφορούν τον κίνδυνο θυματοποίησης για τα αδικήματα των επιθέσεων, ανάλογα με το φύλο και την ηλικία. Επισημαίνεται ότι ο κίνδυνος μειώνεται καθώς αυξάνεται η ηλικία. (βλ. πίνακα 2).

Female Victims of Violent Crime, December 1996, NCJ-162602, p. 1-3. Βλέπε επίσης Tufexis A., *Home is where the hurt is: wife beating among the well-to-do no longer a secret*, Time, 1987, p. 68.

⁷⁴ Η αναλογία που προκύπτει είναι ότι το 59% των τραυματισμένων γυναικών προέρχεται από δράστες που διατηρούν πολύ στενές σχέσεις με τα θύματα, ενώ το 27% σχετίζεται με άγνωστους δράστες. Βλέπε επίσης Ronet Bachman, *Violence Against Women: A National Crime Victimization Survey Report*, U.S. Department of Justice Bureau Statistics, January 1994, p. iii, 1.

⁷⁵ Βλ. Rouse L. P., *Abuse in dating relationships: A comparisons of blacks, whites and Hispanics*, Journal of College Student Development, 29, 1988, p. 312-9 και Sugarman D. B & Hotaling G. T., *Dating violence: A review of contextual and risk factors*, in B. Levy (Ed.) *Dating Violence: Young women in danger*, pp. 100-118, Seattle, WA: Seal, 1991.

⁷⁷ Βλ. Rouse L. P., Breen R. & Houell M., *Abuse in intimate relationships*, Journal of Interpersonal Violence, 5, 1988, p. 414-427 και Ola W. Barnett & Alyce D. LaViolette, *It Could Happen to Anyone: why battered women stay*, Sage, 1993.

⁷⁸ Τα εμπειρικά δεδομένα προέρχονται από έρευνα που διεξήχθη σε 1.000 γυναίκες άνω των 12 ετών, κατά τη διάρκεια του 1987-91. Βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994, NCJ-145325, p. 2-4.

- Παρόμοια ισχύουν με την **εκπαίδευση** και το **εισόδημα**. Ο υψηλός δείκτης μειώνει τη θυματοποίηση και αντίστροφα.
- Τα στοιχεία διαφοροποιούνται στην περίπτωση της **οικογενειακής κατάστασης**, κατά την οποία παρατηρείται αύξηση του κινδύνου θυματοποίησης στις ανύπαντρες, τις διαζευγμένες ή χωρισμένες, ενώ εμφανίζεται μείωση στις παντρεμένες και τις χήρες.
- Ο **τόπος κατοικίας** θεωρείται προσδιοριστικός παράγοντας, διότι καθιστά περισσότερο ευάλωτες τις γυναίκες που διαμένουν στα πολυσύχναστα αστικά κέντρα.
- Ενώ, **δεν παρατηρείται** κάποια διαφοροποίηση αναφορικά **φύλο**.

Πίνακας 1: Μέση ετήσια θυματοποίηση γυναικών κατά τα έτη 1987-1991

<i>Αδίκημα</i>	<i>Μέση ετήσια θυματοποίηση</i>
Απλή επίθεση	1.498.305
Βαριά επίθεση	543.153

Πίνακας 2: Κίνδυνος θυματοποίησης για τα αδικήματα των επιθέσεων (Αυστραλία, Απρίλιος 1993⁷⁹)

	<i>Κίνδυνος ανά 1000 άτομα</i>
<i>Ηλικία</i>	<i>Φύλο: Γυναίκες</i>
15-19	42
20-24	35
25-34	22
35-49	17
50+	4

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σύμφωνα με την ίδια έρευνα, τα $\frac{3}{4}$ περίπου των γυναικών θυματοποιούνται από άνδρες, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά την ύπαρξη **ενός** και **μοναδικού δράστη**.

Τα εμπειρικά ευρήματα αναφορικά με τη σχέση θύματος και θύτη, δεν παρουσίαζαν σημαντικές διαφοροποιήσεις πριν το 1987, δεδομένου ότι τα $\frac{3}{4}$ των περιστατικών **ενδοοικογενειακής βίας**⁸⁰ κατά των γυναικών, διαπράττονταν από συζύγους και συντρόφους (ή πρώην συζύγους και συντρόφους). Παρόμοια, στο σύνολο των βίαιων εγκλημάτων έναντι των γυναικών, με δράστες πολύ οικείου στα

⁷⁹ Πηγή: The Australian Bureau of Statistics 1994 Publication *Crime and Safety Australia April 1993*. Βλ. Criminology Australia, vol. 7, No3, Autumn 1996, p. 15.

⁸⁰ Ως ενδοοικογενειακή βία, σύμφωνα με την έρευνα που διεξήχθη από τη National Crime Survey (NCS) κατά τα έτη 1979-87, νοείται κάθε βίαιο έγκλημα (βιασμός, ληστεία και επίθεση) που διαπράττεται από δράστες που συνδέονται με **πολύ στενή σχέση** με το θύμα. Βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, January 1991, NCJ-126826, p. 1-6.

θύματα⁸¹ (σύζυγοι, σύντροφοι, μέλη της οικογένειας κ.λ.π.), το 85% αφορούσε επιθέσεις, το ¼ από τις οποίες ήταν βαριές (π.χ. δηλ. είχαν ως αποτέλεσμα το σοβαρό τραυματισμό του θύματος ή τη χρήση όπλου από το δράστη). Ενώ, τα υπόλοιπα ¾ σχετίζονταν με απλές επιθέσεις, οι οποίες είτε είχαν ως συνέπεια μικρούς τραυματισμούς είτε την απειλή χρήσης βίας.

Σε παρόμοια συμπεράσματα αναφορικά με τις μορφές βίας που υφίστανται οι γυναίκες καταλήγουν οι έρευνες των Dobash και Dobash (Γλασκώβη 1979) και του Woman Magazine (Φεβρουάριος 1985). Ειδικότερα, τα στοιχεία των Dobash και Dobash καταδεικνύουν τις επιθέσεις εναντίον συζύγων /γυναικών ως τη δεύτερη σοβαρότερη κατηγορία άσκησης διαπροσωπικής βίας.⁸² Ωστόσο, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι στην εν λόγω έρευνα, οι πηγές εκτίμησης του προβλήματος είναι έμμεσες (πρόκειται δηλαδή για τα αστυνομικά και τα δικαστικά αρχεία) και για το λόγο αυτό δεν αντικατοπτρίζουν τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου, μολονότι η θεατότητά του σταδιακά αυξάνεται ως απόρροια της ταυτόχρονης κατάργησης του οικογενειακού «αβάτου».

Γενικότερα, σύμφωνα με τα ευρήματα των προαναφερομένων ερευνών, οι γυναίκες εμπλέκονται σε περιστατικά έντονων «διαξίφισμών» με τους συντρόφους τους, τα οποία συχνά συνεπάγονται την άσκηση σωματικής βίας εναντίον τους (όπως χαστούκια, γρονθοκοπήματα, κ.α.). Συγκεκριμένα, σε σύνολο 1051 περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας το 76,8% αφορούσε στη διάπραξη ξυλοδαρμών εναντίον γυναικών από τους συζύγους τους.

Μία εξίσου σημαντική μελέτη αναφέρεται στις διαστάσεις⁸³ της κακοποίησης εγκύων γυναικών, καταγράφοντας ένα φαινόμενο το οποίο αποτελεί ένδειξη ότι η εγκυμοσύνη δεν συνιστά περίοδο αναχαίτισης της βίας. Το στοιχείο αυτό πρέπει φυσικά, να ερμηνευθεί σε συνάρτηση του εκάστοτε κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου, στο οποίο εκδηλώνεται η βία. Δεδομένου μάλιστα, ότι σε ορισμένες κοινωνίες αναπτύσσονται ισχυρά αισθήματα σεβασμού προς τη μέλλουσα μητέρα, τα οποία αποτρέπουν την εκδήλωση των προαναφερομένων περιστατικών. Ωστόσο, σχετικές έρευνες στις Η.Π.Α. καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ένα ποσοστό 40% έως 60% των κακοποιημένων γυναικών υφίσταται κακοποίηση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.⁸⁴

Κατά τον ίδιο τρόπο παρατηρείται σημαντικός βαθμός κακοποίησης γυναικών με ειδικές ανάγκες, δεδομένα ότι τα άτομα αυτά εμφανίζουν αυξημένο κίνδυνο συγκριτικά με τις υπόλοιπες κατηγορίες

⁸¹ Βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, ό. π.

⁸² Η βία μεταξύ των συζύγων εμφανίζεται σε ποσοστό 25,1%, σε αντιδιαστολή με τη σοβαρότερη κατηγορία διαπροσωπικής βίας, η οποία καταγράφεται μεταξύ αγνώστων ανδρών σε ποσοστό 37,2%. Επισημαίνεται μάλιστα, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Dobash και Dobash, ότι περισσότερες από 109 γυναίκες κακοποιούνταν συστηματικά για μεγάλο χρονικό διάστημα, πριν αναζητήσουν καταφύγιο ή βοήθεια από τους αρμόδιους φορείς. Βλέπε σχετικά Dobash, R. E. and Dobash R. P., *Violence Against Wives: A Case Against Patriarchy*, London, Open Books, 1979 και Dobash, R. E. and Dobash R. P., *Violence towards wives*, in J. Orford (ed), *Coping with Disorders in the Family Survey*: Guilford Press, 1987.

⁸³ Συγκεκριμένα, σε σύνολο 290 εγκύων γυναικών, το 15,2% ανέφερε περιστατικά κακοποίησης πριν την εν λόγω κύηση σε αντιδιαστολή με το 8,3% που ανέφερε περιστατικά βίας κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης κύησης. Βλέπε σχετικά Helton A., *The pregnant battered female. Response to the victimization of Women and Children* (1), 1986. Βλέπε επίσης Dobash, R. E. and Dobash, R., *Violence against Wives: a Case against the Patriarchy*, Shepton Mallet, Somerset: Open Books, 1980 και Walker, L. E., *The Battered Woman Syndrome*, New York: Springer, 1984.

⁸⁴ Βλ. McFarlane, J., *Violence during teen pregnancy: health consequences for mother and child*, in B. Levy (ed.) *Dating Violence: Young Women in Danger*, Seattle, WA: Seal Press, 1991, p. 136-8, Andrews, B and Brown, G. W.,

πολιτών, να υποστούν σωματική βία.⁸⁵ Παρόλα αυτά το φαινόμενο δεν έχει τύχει επαρκούς επιστημονικής διερεύνησης, η οποία θα συνέβαλε αποφασιστικά στη μείωση των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα άτομα και θα περιορίζε σημαντικά το βαθμό της βίας στη ζωή τους. Σαφώς, τα ευρήματα κάθε έρευνας πρέπει να μετουσιώνονται σε πράξη, προκειμένου να καταλήξουν στα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Ειδικότερα, κατά τα έτη 1973-1987 (σύμφωνα με την NCS), παρατηρείται μια μείωση των επικίνδυνων επιθέσεων έναντι των γυναικών, σε αντιδιαστολή με τις απλές επιθέσεις, οι οποίες παρουσιάζουν αύξηση. Ωστόσο, στο σύνολο των επιθέσεων με δράστες οικείους στα θύματα, το 70% αφορά περιστατικά **άσκησης σωματικής βίας** από συζύγους (ή πρώην συζύγους) και συντρόφους. Αντίστοιχα, στο σύνολο της θυματοποίησης από άγνωστους δράστες, το ποσοστό των περιπτώσεων άσκησης σωματικής βίας μειώνεται στο 48%.

Αναφορικά με την έκταση της διάπραξης επιθέσεων εναντίον γυναικών, επισημαίνεται ότι κατά το 1994 αντιστοιχούσε 1 επίθεση σε 29 γυναίκες. Προκειμένου να απεικονίσουμε τις γενικότερες διακυμάνσεις της βίας μεταξύ συζύγων ή συντρόφων, κατά την πάροδο των ετών, ενδεικτική είναι η μελέτη του Straus⁸⁶ και των συνεργατών του στις Η.Π.Α.. Συγκεκριμένα στο 16% των οικογενειών ετησίως παρατηρούνται περιστατικά συζυγικής βίας, η άσκηση της οποίας αφορά και τα δύο φύλα. Αξιοσημείωτη όμως, είναι και η εμφάνιση περιστατικών βίας μεταξύ ζευγαριών που δεν ζουν μαζί, η συχνότητα των οποίων κυμαίνεται στο 20%.⁸⁷

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρώτη έρευνα⁸⁸ σε εθνική βάση, που διεξήχθη στον Καναδά το 1993, αναφορικά με τη βία κατά των γυναικών. Ο αντικειμενικός σκοπός της μελέτης επικεντρωνόταν στη συλλογή αξιόπιστων στοιχείων σχετικά με τη μορφή και την έκταση της ανδρικής βίας στο σύνολο της χώρας. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι το 45% των επιθέσεων εναντίον γυναικών είχαν ως συνέπεια την πρόκληση σωματικών βλαβών και διεπράχθησαν από άνδρες οικείους στα θύματα (συζύγους, συντρόφους, μέλη της οικογένειας, φίλους, συγγενείς, γείτονες κ.α.). Οι βλάβες αυτές αφορούσαν

Marital violence in the community: a biographical approach, British Journal of Psychiatry, 153: 305-312, 1988 και Bowker, L. H. and Maurer, L., *The medical treatment of battered wives*, Women and Health, 12 (1): 25-45, 1987.

⁸⁵ Curry Mary Ann, Hassounah-Phillips Dena, Johnston –Silverberg Anne, *Abuse of women with disabilities: An ecological model and review*, Violence Against Women, 7(1), 2001, p. 60-79.

⁸⁶ BA. Straus, M. A., *Wife-beating: how common and why?* Victimology, 2(3/4), 1978 και Straus, M. A., Gelles, R. J. and Steinmetz, S. K., *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, New York: Anchor Press, 1980.

⁸⁷ Anas I. and O'Leary K., *Factors for moderating the intergenerational transmission of marital aggression*, Proceedings of the 18th Annual Convention of the Association for Advancement of Behavior Therapy, Philadelphia, 1984 και DeMaris, A., *The efficacy of a spouse abuse model in accounting for courtship violence*, Journal of Family issues 8(3), 1987 και Dobash, R. E., Dobash R. P., Cavanagh K. and Wilson, M., *Wifebeating: the victims speak* Victimology 2(3/4), 1978, Dobash, R. E., Dobash R. P., Cavanagh K., *The contact between battered women and social and medical agencies*, in J. Pahl (ed). Private Violence and Public Policy, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

⁸⁸ Η έρευνα διεξήχθη τηλεφωνικά, μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουνίου 1993, σε δείγμα 12.300 γυναικών ηλικίας 18 ετών και άνω. Το κύριο θέμα της αφορούσε τις εμπειρίες θυματοποίησης που είχαν βιώσει οι ερωτώμενες, από την ηλικία των 16 ετών και άνω και τις αντιλήψεις τους για τη λήψη μέτρων προσωπικής ασφάλειας. Ως σωματική βία στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας νοείται κάθε συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως επίθεση, σύμφωνα με τον Καναδικό ποινικό κώδικα. Ειδικότερα, η απειλή σωματικής βίας θεωρείται επίθεση, εφόσον ασκείται εναντίον συγκεκριμένου προσώπου και το θύμα εκφράζει βάσιμες υποψίες για την εκδήλωση της πράξης. BA. Karen Rodgers. 1994. *Wife Assault: The Findings of a National Survey*. Juristat. Catalogue 85-002-XPE Vol. 14. No 9 Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, p. 1-22.

μελανιές (90%), που συνοδεύονταν από τραυματισμούς, εκδορές και καψίματα (33%), κατάγματα (12%) και θλάσεις (11%). Επισημαίνεται η ύπαρξη ενός 10% των θυμάτων, που δήλωσε ότι υπέφερε από εσωτερικές αιμορραγίες και αποβολές. Αντίστοιχα, το 23% των περιπτώσεων αφορούσαν την άσκηση βίας από αγνώστους. Φυσικά, η εκδήλωση περιστατικών σωματικής βίας ενδέχεται να συνοδεύεται από τη χρήση ή την απειλή όπλου.

Παράλληλα, οι άνδρες βιώνουν υψηλότερους ρυθμούς διάπραξης σωματικών επιθέσεων εναντίον τους, συγκριτικά με τις γυναίκες (η αναλογία είναι 68 και 66 αντίστοιχα ανά 1000 κατοίκους).

Οι παραπάνω εκτιμήσεις δεν διαφέρουν σημαντικά από τη Γενική Κοινωνική Έρευνα (General Social Survey, βλ. πίνακα 3 και παράρτημα Ι)⁸⁹ του 1999, η οποία εστίαζε το ενδιαφέρον της στην αποτίμηση της φύσης και της έκτασης της εγκληματικής θυματοποίησης στον Καναδά. Συγκεκριμένα, για το αδίκημα της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών παρατηρούνται τα ακόλουθα :

Πίνακας 3: Ποσοστό γυναικών ηλικίας 15 ετών και άνω, οι οποίες ανέφεραν άσκηση σωματικής βίας από το νυν ή τον πρώην σύζυγο⁹⁰, ανάλογα με τον τύπο βίας, τα τελευταία πέντε χρόνια.

Τύπος βίας	Γυναίκες / Θύματα	Σύνολο %
Συνολική βία από το σύζυγο	690	100
Απειλή χτυπήματος	449	65
Πέταγμα αντικειμένου	301	44
Σπρώξιμο, άρπαγμα	561	81
Χαστούκια	276	40
Κλωτσιές, δαγκώματα, χτυπήματα	227	33
Χτύπημα με κάποιο αντικείμενο	155	23
Άγριο, δυνατό ξυλοκόπημα	172	25
Πολύ άγριο και δυνατό ξυλοκόπημα	139	20
Χρήση ή απειλή χρήσης όπλου ή μαχαιριού	91	13

Πηγή: Statistics Canada, General Social Survey, 1999

⁸⁹ Πρόκειται για μια τηλεφωνική δειγματοληπτική έρευνα που απευθύνονταν σε άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, η οποία πραγματοποιήθηκε και στις δέκα επαρχίες της χώρας, μεταξύ του Φεβρουαρίου και Δεκεμβρίου του 1999. Βλ. Valerie Pottie Bunge, Daisy Locke (eds.), *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, Catalogue no. 85-224-XPE, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 2000, p. 1-59 και *Family Violence*, in *The Daily*, Tuesday, July 25, 2000, p. 1-9. Στο παράρτημα 1 αναφέρεται ο τρόπος εκτίμησης της σωματικής βίας, όπως ακριβώς απεικονίζεται μέσω δέκα ερωτήσεων, που καλούνται να απαντήσουν τα θύματα στο πλαίσιο της παραπάνω έρευνας.

⁹⁰ Περιλαμβάνονται οι σύντροφοι στο πλαίσιο της ελεύθερης συμβίωσης, ενώ αποκλείονται τα άτομα που αρνήθηκαν να δηλώσουν την οικογενειακή τους κατάσταση. Το άθροισμα των αριθμητικών δεδομένων δε συνιστά το 100%, λόγω της δυνατότητας πολλαπλών απαντήσεων.

Τα προαναφερόμενα εμπειρικά στοιχεία πλαισιώνονται από πληθώρα ερευνητικών προσπαθειών παγκοσμίως, με στόχο την εκτίμηση της **συχνότητας** και των **επιπτώσεων** των επιθέσεων έναντι των γυναικών (συζύγων). Θα πρέπει όμως, να επισημανθεί η ύπαρξη ορισμένων δυσχερειών που αφορούν :

α) την ύπαρξη μυστικότητας και αισθημάτων ντροπής που αποπροσανατολίζουν από τις πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος, β) οι στατιστικές της αστυνομίας δεν καταρτίζονται πάντα με κριτήριο το φύλο των θυμάτων άσκησης σωματικής βίας, γ) τα επίσημα στατιστικά στοιχεία (τόσο της αστυνομίας, όσο και των δικαστηρίων) αναφέρονται μόνο στα περιστατικά που έχουν ήδη γίνει γνωστά στις επίσημες Αρχές και δ) σε αρκετές χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, οι επίσημες στατιστικές δεν διαχωρίζονται με κριτήριο την οικογενειακή ή μη μορφή της σωματικής βίας. Ωστόσο, η προσπάθεια εκτίμησης των διαστάσεων του προβλήματος σε συνδυασμό με την αναγνώριση της σοβαρότητάς του ενδέχεται να αποτελέσουν το πρώτο και σημαντικότερο ίσως, βήμα ευαισθητοποίησης των πολιτών με στόχο τη βελτίωση των παροχών προς τα θύματα και τις οικογένειές τους.

Για λόγους καθαρά πρακτικούς θα αναφερθούμε σε ορισμένες αξιόλογες προσπάθειες που διεξήχθησαν τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στον Καναδά, ως μία προσπάθεια να απεικονίσουμε το κλίμα της ευρύτερης ερευνητικής κίνησης (βλέπε πίνακα 4).

Πίνακας 4

Έρευνα της Response Analysis Corporation ⁹¹	Δείγμα 2.143 ατόμων, αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού της χώρας	1974
Έρευνα συζυγικής βίας έναντι των γυναικών στο Kentucky	Δείγμα 1.793 γυναικών	
Δεύτερη εθνική έρευνα των Straus και Gelles		1985, 1986
Έρευνα στην Alberta ⁹²	Δείγμα 1.045 ατόμων	1989
Εθνική Έρευνα Εγκληματικής Θυματοποίησης	Δείγμα 136.000 ατόμων στις Η.Π.Α.	1973-6
Έρευνα Αστικής Θυματοποίησης	Δείγμα 61.000 νοικοκυριών σε επτά πόλεις του Καναδά	1985

Μία αξιόλογη προσπάθεια ταξινόμησης των βίαιων συμπεριφορών θεωρείται η Κλίμακα Τακτικής των Συγκρούσεων του Straus⁹³ (Straus (1979) Conflict Tactics Scale. Βλέπε πίνακα 5). Αν και η συμβολή

⁹¹ Βλέπε Straus, M. A., Gelles, R. and Steinmetz, S., *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, New York: Doubleday, 1980.

⁹² Βλέπε Kennedy, L. W. and Dutton, D. G., *The Incidence of Wife Assault in Alberta*, Edmonton: Dept. of Sociology, Population Research Laboratory, 1987, (Edmonton Area Series Report, 0703-8763; no. 53).

⁹³ Βλέπε Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*, 2nd Edition, Vancouver: UBC Press, 1994, p. 1-6. Η κλίμακα του Straus επιχειρεί να κατατάξει το είδος των επιθέσεων που εκτυλίσσονται μεταξύ των ζευγαριών, παραθέτοντας μια σειρά συμπεριφορών που ενδέχεται να υιοθετήσουν τα

της στην προσπάθεια διερεύνησης του φαινομένου της βίας έναντι των γυναικών είναι σημαντική, ωστόσο διατυπώνονται ορισμένες ενστάσεις, οι οποίες περιορίζουν την αποτελεσματικότητά της.

Συγκεκριμένα, οι κριτικοί διατείνονται ότι η εν λόγω μέθοδος δεν αποδίδει την αρμόζουσα προσοχή στην επιρροή των συμπεριφορών που κατατάσσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άποψη, σύμφωνα με την οποία οι συνέπειες από το σπρώξιμο μιας γυναίκας στις σκάλες ε ν δ έ χ ε τ α ι να είναι σοβαρότερες από την περίπτωση που την χτυπήσουμε με ένα διπλωμένο φύλλο εφημερίδος. Μια εξίσου σημαντική ένσταση αφορά την πεποίθηση, σύμφωνα με την οποία οι συμπεριφορές που περιλαμβάνονται στη συγκεκριμένη μελέτη συνιστούν ένα μόνο μέρος της σωματικής βίας που βιώνουν οι γυναίκες. Με άλλα λόγια οι επιθέσεις εναντίον των γυναικών συχνά συνοδεύονται από πλήθος συμπεριφορών (π.χ. λεκτική, ψυχολογική κακοποίηση, εκτόξευση απειλών κ.α.) που δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο πλαίσιο της παραπάνω μεθόδου.

Επισημαίνεται όμως, ότι εφόσον οι προσπάθειες εννοιολογικού προσδιορισμού της βίας έναντι των γυναικών συνδέονται με τη **μεσολάβηση της κοινωνίας**, είναι αναπόφευκτο να εστιάσουμε την προσοχή μας στις συμπεριφορές εκείνες που θεωρούνται «μη αποδεκτές» από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και εγείρουν τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης.

Πίνακας 5: Straus (1979) Conflict Tactics Scale

Συχνότητα	Η σύντροφος/σύζυγος							Ο σύντροφος/σύζυγος						
	1	2	5	10	20	+20	ποτέ	1	2	5	10	20	+20	ποτέ
1. Ήρεμη συζήτηση του προβλήματος.	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
2. Πληροφόρηση για την άποψη (σου /του /της).	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
3. Επέμβαση μεσολαβητή για τη διευθέτηση της κρίσης	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
4. Οργισμένη διαφωνία χωρίς πολλές κραυγές.	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
5. Εκτόξευση προσβολών, ύβρεων, κραυγών.	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
6. Κατσούφιασμα και / ή άρνηση συζήτησης.	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
7. Βαρύ στριφογύρισμα δωματίου ή σπιτιού (αυλής).	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X
8. Κλάματα.	1	2	3	4	5	6	X	1	2	3	4	5	6	X

άτομα προκειμένου να διευθετήσουν τις διαφορές τους. Διερευνάται η συχνότητα των συμπεριφορών κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους. Επισημαίνεται, ότι οι τέσσερις πρώτες έρευνες του πίνακα 8 χρησιμοποιούν την κλίμακα CTS.

9. Λόγια ή πράξεις που εκνευρίζουν τον άλλο.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
10. Απειλή χτυπήματος ή πετάγματος αντικειμένου εναντίον του άλλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
11. Πέταγμα, χτύπημα, κορμάτισμα ή κλωτσιά αντικειμένου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
12. Εκτόξευση αντικειμένου εναντίον του άλλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
13. Σπρώξιμο ή άρπαγμα του άλλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
14. Χαστούκια.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
15. Κλωτσιές, δαγκώματα ή γρονθοκοπήματα.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
16. Χτυπήματα με ή χωρίς αντικείμενο.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
17. Πολλά χτυπήματα του άλλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
18. Απειλές με χρήση μαχαιριού ή όπλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
19. Χρήση μαχαιριού ή όπλου.	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X
20. Άλλο—————	1 2 3 4 5 6 X	1 2 3 4 5 6 X

5-11=λεκτική επίθεση, 10-11=άμεση λεκτική και συμβολική επίθεση,

12-14=σωματική επίθεση, 15-19=βαριά επίθεση

1.3.β. Η σωματική βία από αγνώστους

Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούμε στα περιστατικά σωματικής βίας από αγνώστους δράστες, διότι τελευταία συγκεντρώνουν αυξημένο ερευνητικό ενδιαφέρον, το οποίο συνδέεται άμεσα με το φόβο θυματοποίησης και την ποιότητα ζωής στις σύγχρονες κοινωνίες. Αναμφισβήτητα, τα αυξημένα επίπεδα του προαναφερόμενου φόβου είναι άμεσα συνυφασμένα με το διαφοροποιημένο τρόπο ζωής, στα πλαίσια του οποίου οι νεαρές γυναίκες είναι περισσότερο πιθανό, συγκριτικά με παλαιότερα, να διαμένουν μόνες τους, να χρησιμοποιούν τα δημόσια μέσα μεταφοράς και να κυκλοφορούν ασυνόδευτες κατά τη διάρκεια της νύκτας.

Το 1993 διεξήχθη στον Καναδά σχετική έρευνα για τη βία εναντίον των γυναικών (Violence Against Women Survey, VAW survey) στο πλαίσιο της ομοσπονδιακής κυβερνητικής πολιτικής αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία. Βέβαια, η συγκεκριμένη έρευνα⁹⁴ δεν περιορίστηκε στις

⁹⁴ Στην έρευνα αυτή περιλαμβάνονταν τόσο η σωματική, όσο και η σεξουαλική βία εναντίον γυναικών. για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Carol Strike, *Women assaulted by strangers*, Canadian Social Trends, Spring 1995, Statistics Canada-Catalogue 11-008E, 1995, p. 1-6.

περιπτώσεις θυματοποίησης από αγνώστους, αλλά επεκτάθηκε και στην περιγραφή της βίας που διαπράττεται από δράστες οικείους στα θύματα. Ωστόσο, στο σημείο αυτό ενδιαφερόμαστε για τη θυματοποίηση από αγνώστους, και το κυριότερο συμπέρασμα αφορά τις ψυχολογικές επιπτώσεις που βιώνουν τα θύματα (π.χ. φόβος, θυμός), η διάρκεια των οποίων ενδέχεται να είναι μεγάλη. Με σκοπό την αντιμετώπιση των παραπάνω συνεπειών αναπτύχθηκαν σε αρκετές πόλεις του Καναδά, προγράμματα ενίσχυσης του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών.

Όσον αφορά την έκταση της βίας, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την προαναφερόμενη έρευνα, 800.000 περίπου γυναίκες (8%) έχουν βιώσει εμπειρίες σωματικής βίας από αγνώστους δράστες, τουλάχιστον μία φορά στην ενήλικη ζωή τους. Τα περιστατικά αυτά αφορούσαν ποινικά κολάσιμες συμπεριφορές, σύμφωνα με το νομικό καθεστώς της χώρας. Ειδικότερα, το 5% των γυναικών έχει απειληθεί και το 4% έχει υποστεί σωματική βία από άγνωστο δράστη, τουλάχιστον μία φορά κατά τη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους. Συγκεκριμένα, το έτος που προηγήθηκε της έρευνας, οι γυναίκες ηλικίας 18-24 ετών είχαν διπλάσιες πιθανότητες να υποστούν σωματική βία συγκριτικά με τις γυναίκες ηλικίας 25-34 ετών. Επίσης, οι συνθετέροι χώροι διάπραξης της σωματικής βίας είναι ο δρόμος (44%), τα δημόσια κτίρια (15%) και ο εργασιακός χώρος των θυμάτων (14%).

Μεταξύ των συναισθημάτων και των καταστάσεων που έπονται της θυματοποίησης συγκαταλέγεται ο φόβος (49%), η προσοχή και η ενημέρωση (40%) καθώς και ο θυμός (26%).

Η πιθανότητα θυματοποίησης από αγνώστους δράστες σε συνδυασμό με την απειλή βίας που συχνά βιώνουν οι γυναίκες, συντείνει στην αύξηση του **φόβου θυματοποίησής** τους. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 60% των γυναικών βιώνει έντονα το φόβο αυτό όταν κυκλοφορεί ασυνόδευτο κατά τη διάρκεια της νύχτας. Παρόμοια, το 83% των γυναικών που χρησιμοποιεί τους ιδιωτικούς χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, το 76% των νυκτερινών επιβατών των δημοσίων μέσων μεταφοράς και το 39% όσων διαμένουν μόνες κατά τη διάρκεια της νύκτας, ανησυχούν ιδιαίτερα για το ενδεχόμενο θυματοποίησής τους. Οι συγκεκριμένες καταστάσεις όπως είναι αναμενόμενο, ωθούν τις γυναίκες στη λήψη μέτρων προστασίας⁹⁵ (π.χ. αυξημένη προσοχή και κλειδωμά του αυτοκινήτου κατά τη διάρκεια των νυκτερινών μετακινήσεων τους, προσεκτικό έλεγχο των ατόμων στο δρόμο, χρήση αντικειμένων αυτοάμυνας σε περίπτωση επίθεσης, παρακολούθηση μαθημάτων αυτοάμυνας κ.α., βλ. πίνακα 6).

Σε συνδυασμό όμως, με τα προαναφερόμενα ιδιωτικά μέτρα προστασίας λειτουργούν και κοινοτικά προγράμματα ενίσχυσης του αισθήματος ασφάλειας των γυναικών. Παρακάτω θα αναφερθούμε στα κυριότερα από αυτά, όπως προκύπτουν από τη σχετική εμπειρική διερεύνηση στον Καναδά.⁹⁶
Συγκεκριμένα:

1. Ομάδες γυναικών πραγματοποιούν ελέγχους σε δημόσιους χώρους μεγαλουπόλεων, προκειμένου να επισημανθούν και να επιλυθούν πιθανά προβλήματα (π.χ. μειωμένος ή ανύπαρκτος φωτισμός σε δρόμους) που μειώνουν το αίσθημα ασφάλειας των γυναικών.

⁹⁵ Βλ. Holly Johnson, Karen Mihorean, *Violence against Women. Survey highlights and questionnaire package*, 1993, Canadian Centre for Justice Statistics, p. 9.

⁹⁶ Βλ. Carol Strike, 1995, ό. π.

2. Ομάδες γυναικών διοργανώνουν ημερίδες και εκδηλώσεις προκειμένου να ενημερώσουν το κοινό για τα ζητήματα ασφάλειας που απασχολούν τις γυναίκες.
3. Σε διάφορες πανεπιστημιακές διοργανώνονται προγράμματα «ασφαλών περιπάτων», με σκοπό την παροχή υποστήριξης στις γυναίκες κατά τη διάρκεια της νύκτας.
4. Σε διάφορες πόλεις, οι υπεύθυνοι των μέσων μαζικής μεταφοράς διοργανώνουν προγράμματα ενίσχυσης του αισθήματος ασφάλειας των γυναικών κατά τη διάρκεια της νύκτας.
5. Πολλοί δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς παρέχουν εκπαίδευση σε θέματα αυτοάμυνας.

Πίνακας 6: Ιδιωτικά μέτρα πρόληψης της θυματοποίησης.

Τύπος μέτρου	Γυναίκες / Θύματα (%)
Κατοχή και μεταφορά αντικειμένου αυτοπροστασίας	17
Αποφυγή νεαρών ανδρών στο δρόμο	31
Έλεγχος αυτοκινήτου πριν την είσοδο σε αυτό	60
Κλείδωμα του αυτοκινήτου κατά την οδήγηση	67
Παρακολούθηση μαθημάτων αυτοάμυνας	11

Πηγή: Statistics Canada, Violence Against Women Survey, 1993

1.3.γ. Η σωματική βία στις αναπτυσσόμενες χώρες

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στατιστικά στοιχεία αναφορικά με τη βία εναντίον των γυναικών, στις αναπτυσσόμενες χώρες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Λιθουανία. Σύμφωνα με τα ευρήματα δύο θυματολογικών ερευνών⁹⁷ (αντιπροσωπευτικών του συνολικού πληθυσμού) που διεξήχθησαν το 1997, προκύπτει ότι το υπό διερεύνηση πρόβλημα εμφανίζει μεγάλο σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας. Κι αυτό, διότι υφίσταται μεγάλο χάσμα μεταξύ των αριθμητικών δεδομένων των προαναφερόμενων ερευνών (βλέπε πίνακα 7) και των γενικότερων εγκληματολογικών στατιστικών⁹⁸. Επιπλέον, διαπιστώθηκε

i) η «περιθωριοποίηση» της βίας εναντίον των γυναικών στη σφαίρα του ενδιαφέροντος, τόσο της κοινής γνώμης όσο και των αρμοδίων Αρχών και

ii) η απροθυμία των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και της κοινότητας να αναγνωρίσουν την αναγκαιότητα λήψης συστηματικών και άμεσων μέτρων καταπολέμησης της βίας εναντίον των γυναικών.

⁹⁷ Βλέπε σχετικά Giedre Purvanekiene, *Violence Against Women : Victim Survey Report*, in Women's Issues Information Centre, WIIC, United Nations Development Fund for Women, UNIFEM, DANIELIUS Publications, Vilnius 1999, p. 93-138.

⁹⁸ Οι εγκληματολογικές στατιστικές σε αντίθεση με τις θυματολογικές έρευνες, εκτιμούν ότι το 1997, το σύνολο των γυναικών θυμάτων του εγκλήματος αποτελούνταν μόνο από 6.728 άτομα. Γεγονός, το οποίο αποδεικνύει το μεγάλο σκοτεινό αριθμό που χαρακτηρίζει τα περιστατικά βίας εναντίον των γυναικών. Επισημαίνεται ότι τα προαναφερόμενα εμπειρικά ευρήματα δεν διερευνούν τη σχέση θύματος-θύτη και τον τόπο διάπραξης της βίας. Βλ. Women's Issues Information Centre, *Women and Men in Lithuania*. Vilnius, 1998.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις είναι απόρροια δύο κυρίως παραγόντων. Πρώτον, τα συνολικά ερευνητικά και στατιστικά στοιχεία υποδηλώνουν ότι οι άνδρες βιώνουν περιστατικά σωματικής βίας σε μεγαλύτερη συχνότητα συγκριτικά με τις γυναίκες και δεύτερον οι σύγχρονες θυματολογικές έρευνες δεν αποκαλύπτουν την πραγματική έκταση της ενδοοικογενειακής βίας.

Πίνακας 7: Κατανομή των περιστατικών σωματικής βίας ανάλογα με το φύλο, τα τελευταία 5 χρόνια, %

Τύπος θυματοποίησης	Γυναίκες	Άνδρες
Επίθεση /απειλή	7,9	12,0
Προσωπική κλοπή	24,4	15,2
Ληστεία	3,7	5,9

N=2191, ηλικίας 16 ετών και άνω, Εθνική θυματολογική έρευνα στη Λιθουανία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το 1% περιλαμβάνει 15.000 κατοίκους, εκτιμούμε ότι το 7,9% αντιστοιχεί σε 23.700.

Μία περισσότερο σαφή εικόνα αναφορικά με τον χώρο διάπραξης της σωματικής βίας δίδεται από την έρευνα με τίτλο «Γυναίκες στη Λιθουανική Κοινωνία»⁹⁹, η οποία διεξήχθη το 1994 (βλέπε πίνακα 8).

Πίνακας 8: Ποσοστό γυναικών που ανέφεραν περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον τους

Είδος βίας	Γυναίκες
Άγρια κακοποίηση	33
- στην πατρική οικογένεια	16
- στη δική τους οικογένεια	18

Τα στοιχεία αφορούν εμπειρίες θυματοποίησης κατά τη διάρκεια της ζωής των θυμάτων.

Συμπερασματικά, κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι οι θυματολογικές έρευνες αναφορικά με τη βία εναντίον των γυναικών στη Λιθουανία, δεν επηρεάζουν άμεσα την επίσημη πολιτική της χώρας για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, διότι η τελευταία στηρίζεται κυρίως στα αποτελέσματα των σύγχρονων θυματολογικών ερευνών και των γενικότερων εγκληματολογικών στατιστικών.

1.3.δ. Η περίπτωση των ηλικιωμένων γυναικών

Η σωματική βία κατά ηλικιωμένων γυναικών αποτελεί ένα από τα νεότερα πεδία επιστημονικής διερεύνησης της θυματολογίας, δεδομένου ότι η πλειοψηφία των ερευνών που αφορούσαν το εν λόγω

⁹⁹ Purvaneckiene G., Women in Lithuanian Society: Project Report, Vilnius: UNDP, 1995.

φαινόμενο άρχισαν να διενεργούνται κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80.¹⁰⁰ Τα ηλικιωμένα άτομα και ειδικότερα οι γυναίκες είναι δυνατόν να υποστούν κάποιας μορφής σωματική βία, είτε στο πλαίσιο των οικογενειών τους, είτε των ιατρικών κέντρων και των νοσοκομείων που νοσηλεύονται, είτε στο δρόμο από αγνώστους.

Βέβαια, ο κίνδυνος θυματοποίησής τους είναι σαφώς μικρότερος συγκριτικά με τις νεότερες ηλικίες, διότι τα άτομα αυτά αποφεύγουν την έκθεσή τους σε θυματογενείς καταστάσεις (π.χ. κυκλοφορία κατά τις βραδινές ώρες ασυνόδευτα κ.α.). Ωστόσο, κατά την μελέτη των εγκληματολογικών ερευνών προκύπτει το εξής παράδοξο : μολονότι διατρέχουν τις **μικρότερες πιθανότητες να υποστούν κάποιας μορφής βία** (ιδιαίτερα στο δρόμο, από αγνώστους δράστες), είναι και τα άτομα που φαίνεται να **υποφέρουν σε μεγαλύτερο βαθμό** από τα υπόλοιπα, από το **φόβο θυματοποίησης**¹⁰¹, ιδιαίτερα για τα **περιστατικά βίας στο δρόμο**. Μία πιθανή ερμηνεία της παραπάνω κατάστασης ενδέχεται να συνδέεται με το γεγονός ότι τα ηλικιωμένα άτομα, αντιλαμβάνονται το έγκλημα¹⁰² ως ένα πολύ σοβαρότερο πρόβλημα από ότι οι νεότεροι.

Προκειμένου, να σκιαγραφήσουμε τις διακυμάνσεις του φόβου θυματοποίησης των γυναικών, τόσο ηλικιακά, όσο και για τις διάφορες μορφές βίας, καθίσταται σκόπιμο να αναφερθούμε στα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη σε αντιπροσωπευτικό δείγμα γυναικών κάθε ηλικίας, στην περιοχή του Εδιμβούργου (βλέπε πίνακα 9).¹⁰³ Το κυριότερο συμπέρασμα που προκύπτει αφορά το γεγονός ότι οι γυναίκες βιώνουν **μεγαλύτερο φόβο θυματοποίησης για το ενδεχόμενο άσκησης σωματικής βίας εναντίον τους, από άγνωστα άτομα εκτός του οικογενειακού χώρου, σε αντιδιαστολή με το μικρότερο φόβο που βιώνουν για το ενδεχόμενο σωματικής κακοποίησής τους από οικεία τους πρόσωπα** εντός της οικογενειακής εστίας.

¹⁰⁰ Βλέπε σχετικά Kosberg, J. I. (Ed.), *Abuse and maltreatment of the elderly: Causes and interventions*, Boston: John Wright, PSG, 1983.

¹⁰¹ Αναφορικά με το φόβο θυματοποίησης των ηλικιωμένων γυναικών, βλέπε Rachel H. Pain, *Elderly Women and Fear of Violent Crime: the least likely victims? A Reconsideration of the Extent and Nature of Risk*, British Journal of Criminology, vol. 35, no. 4, Autumn 1995, p. 584-597, Clarke, A. H., and Lewis, M. J., *Fear of Crime among the Elderly*, British Journal of Criminology, vol. 22, 1982, p. 49-62, Cutler, J. J., *Safety in the Streets: Cohort Changes in Fear*, International Journal of Aging and Development, 10/4, 1980, p. 373-84 και Hough, M. and Mayhew, P., *British Crime Survey: First Report*, London: HMSO, 1983.

¹⁰² Βλέπε Jones, T., Lea, J., and Young, J., *The Islington Crime Survey*, London: Gower, 1986, Mawby, R. I., *Age, Vulnerability and the Impact of Crime*, in M. Maguire and J. Pointing, eds., *Victims of Crime: a New Deal?*, 1988, pp. 101-11, Milton Keynes: Open University Press και Midwinter, E., *The Old Order: Crime and Order People*, London: Centre for Policy on Ageing, 1990.

Πίνακας 9: Φόβος θυματοποίησης μεταξύ γυναικών με κριτήριο την ηλικιακή κατηγορία

	Ηλικιακή κατηγορία			
	18-30 (n=133)	31-45 (n=115)	46-60 (n=86)	>60 (n=41)
«Πολύ ανήσυχoi» ή «αρκετά ανήσυχoi» για την εκδήλωση περιστατικού (%)				
Σωματικής βίας από αγνώστους, σε δημόσιο χώρο	65,1	63,8	48,0	44,4
Σωματικής βίας από οικεία πρόσωπα, στο σπίτι	23,7	29,5	18,2	20,1

Ως πηγές τροφοδότησης του προαναφερόμενου φόβου,¹⁰⁴ θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τόσο τις προηγούμενες εμπειρίες βίας που τα ίδια τα θύματα έχουν βιώσει, όσο και τις αναμνήσεις βίαιων περιστατικών που έλαβαν χώρα παλαιότερα, και είχαν ως θύματα άλλα άτομα. Παράλληλα σύμφωνα με το Sacco,¹⁰⁵ ο φόβος θυματοποίησης είναι δυνατόν να ερμηνευθεί στους κόλπους κάθε πατριαρχικής κοινωνίας, στο πλαίσιο της οποίας τονίζεται η γυναικεία ευπάθεια και συνδέεται με την τάση κατανομής ρόλων μεταξύ των δύο φύλων, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους περιορισμούς που απορρέουν από αυτή.

Αναφορικά με την ενδοοικογενειακή άσκηση σωματικής βίας εναντίον ηλικιωμένων γυναικών, επισημαίνεται ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών ο ρυθμός θυματοποίησης τους έχει αυξηθεί,¹⁰⁶ τόσο ως απόρροια της αύξησης του μέσου όρου ζωής, όσο και των συνθηκών στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις που επιβάλλουν τη συχνή συγκατοίκησή τους με τα ενήλικα τέκνα τους. Τα στοιχεία αυτά αναπόφευκτα αυξάνουν τις μεταξύ τους συγκρούσεις και κατ' επέκταση την πιθανότητα κακοποίησης τους.

¹⁰³ Το 35% των ερωτώμενων/ γυναικών αποτελούνταν από άτομα ηλικίας 18 έως 30 ετών, το 29% από άτομα 31 έως 45 ετών, το 24% από άτομα 46 έως 60 ετών και το 12% ήταν ηλικίας άνω των 60 ετών. Βλέπε σχετικά City of Edinburg District Council, *Ward Profiles*, Edinburg: City of Edinburg District Council, 1991.

¹⁰⁴ Βλ. Painter, K., *Different Worlds: the Spatial, Temporal and Social Dimensions of Female Victimization*, in D. Evans, N. R. Fyfe, and D. T. Herbert, eds, *Crime, Policing and Place*, pp. 164-95, London: Routledge, 1992, Stanko, E. A., *Typical Violence, Normal Precaution: Men, Women and Interpersonal Violence in England, Wales, Scotland and the USA*, in J. Hanmer and M. Maynard, eds., *Women, Violence and Social Control*, pp. 122-34, London: Macmillan, 1987 και Valentine, G., *Images of Danger: Women's Sources of Information about the Spatial Distribution of Male Violence*, *Area*, 24/1:22-9, 1992.

¹⁰⁵ Βλέπε Sacco, V. F., *gender, Fear and Victimization: a Preliminary Application of Power-Control Theory*, *Sociological Spectrum*, 10/4:485-506, 1990.

¹⁰⁶ Βλ. Brillon, Yves, *Victimization and Fear of Crime among the Elderly*, Toronto, Vancouver, 1987, p. 82, Fattah, E. A., Vincent F. Sacco, *Crime and Victimization of the Elderly*, New York, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo 1989.

¹⁰⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί σχετική έρευνα που διεξήχθη στη Μασαχουσέτη και η οποία κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το 80% των αναφερόμενων περιστατικών κακοποίησης ηλικιωμένων, διαπράχθηκαν από μέλη της οικογένειάς τους, O'Malley, H., Segars, H., & Perez, R., *Elder abuse in Massachusetts: A survey of professionals and paraprofessionals*, Boston: Legal Research and Sources for the Elderly, 1979. Γενικότερα, για τη βία εναντίον ηλικιωμένων ατόμων βλ. Langdon, B., *Statement presented at the House of Representatives Select Committee on Aging*, (96), June 23, 1979, Boston, Mass, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1980 και Block, M., & Sinnott, J. P., *Prepared statement. Elder abuse: The Hidden Problem*, Briefing by the Select Committee on Aging, U.S. House of Representatives (96), June 23, 1979, Boston, pp. 10-12, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office. Ειδικότερα, για το σύνδρομο του κακοποιημένου ηλικιωμένου βλ. Block, M., & Sinnott, J. (Eds.), *The battered elder syndrome: An exploratory study*, College Park: Center on Aging, University of Maryland, 1979.

Όσον αφορά το δράστη της κακοποίησης, η πλειονότητα των εμπειρικών στοιχείων¹⁰⁷ συγκλίνει στην άποψη ότι συχνότερα πρόκειται για κάποιο μέλος της οικογένειας και σπανιότερα για κάποιο άτομο που έχει αναλάβει τη φροντίδα της ηλικιωμένης στο σπίτι. Αξίζει να αναφερθεί ότι ένα σημαντικό τμήμα της βίας που ασκείται εναντίον των ηλικιωμένων αφορά την κακοποίηση μεταξύ συντρόφων. Σχετικές έρευνες¹⁰⁸ αποκαλύπτουν ότι τα 3/5 όλων των δραστών στις Η.Π.Α. είναι σύζυγοι ή σύντροφοι και μόνο το 28% είναι τέκνα. Αντίστοιχα, στην Γερμανία¹⁰⁹ το ποσοστό των δραστών συντρόφων προσεγγίζει τα 4/5.

Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από τη Steinmetz¹¹⁰ σε δείγμα ηλικιωμένων που αποτελούνταν κυρίως, από λευκές γυναίκες, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 2,5% των ατόμων αυτών είχε υποστεί από τα τέκνα που είχαν επιληφθεί της φροντίδας τους, ενέργειες όπως χαστούκια, χτυπήματα, τραντάγματα κ.α. Σε αντιδιαστολή με το 12% των ατόμων που φρόντιζαν τους ηλικιωμένους και είχαν χρησιμοποιήσει κάποια μορφή σωματικής βίας, προκειμένου να διατηρήσουν τον έλεγχο επάνω τους.

Ένας παράγοντας που εμπειρικά έχει συνδεθεί με την άσκηση σωματικής βίας εναντίον των ηλικιωμένων είναι το στρες¹¹¹ που βιώνουν τα άτομα που έχουν αναλάβει τη φροντίδα τους. Η ύπαρξη του στρες μπορεί να είναι απόρροια ενός συνόλου παραγόντων, όπως η ταυτόχρονη φροντίδα μικρών παιδιών, η εργασία και των δύο συζύγων έξω από το σπίτι, η ύπαρξη οικονομικών δυσχερειών, η συγκατοίκηση με άτομα με ειδικές ανάγκες κ.α. Ειδικότερα, οι οικογένειες που χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα στρες που σχετίζεται με την οικογένεια (family-related stress) εμφανίζουν πενταπλάσια ποσοστά κακοποίησης ηλικιωμένων συγκριτικά με τις οικογένειες που βιώνουν χαμηλά επίπεδα στρες. Μεταξύ των παραγόντων που ενδεχομένως συνδέονται με την κακοποίηση θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και ο βαθμός εξάρτησης του ηλικιωμένου από το άτομο που το φροντίζει. Βέβαια, η επιρροή του συγκεκριμένου παράγοντα επιβάλλεται να εκτιμηθεί σε συνδυασμό με το άγχος που επιφέρει στην οικογένεια ο προαναφερόμενος βαθμός εξάρτησης.

Η οικογενειακή σωματική βία κατά ηλικιωμένων, όπως και η οικογενειακή βία κατά ενηλίκων γυναικών, προσκρούει στα ίδια στεγανά δημοσιοποίησης και εμφανίζει μεγάλο «σκοτεινό αριθμό» εγκληματικότητας, αν και οι πραγματικές της διαστάσεις της εκτιμώνται ιδιαίτερα μεγάλες.¹¹² Σχετική

¹⁰⁸ Βλ. Pillemer Karl, David Finkelhor, *The Prevalence of Elder Abuse: A Random Sample Survey*, in *Gerontologist*, 28, 1988, p. 51-57.

¹⁰⁹ Βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades. A Study of Comparative Victimology*, Paper presented in the X International Symposium on Victimology, in Montreal, 6-11 August 2000 και Wetzels Peter, Werner Greve, Eberhard Mecklenburg, Wolfgang Bilsky, Christian Pfeiffer, *Kriminalität im Leben aller Menschen*, Stuttgart, Berlin, Cologne, 1995, p. 167.

¹¹⁰ Steinmetz, S. K., *Elder abuse: One-fifth of our population at risk. Testimony presented to the Subcommittee on Health and Long-Term Care*, HR, Select Committee on Aging (99), May 10, 1985.

¹¹¹ Steinmetz, S. K., & Amsden, D. J., *Dependent elders, family stress and abuse*, in T. H. Brubaker (Ed.), *Family relationships in later life*, Beverly Hills, Calif.: Sage, 1983.

¹¹² Blétre Cloke, C., *Old Age Abuse in a Domestic Setting*, Portsmouth: Age Concern, Eastman, M. (1984), *Old Age Abuse*, Portsmouth: Age Concern, 1983 και McCreadie, C., *Elder Abuse: an Exploratory Study*, London: Age Concern, 1991.

¹¹³ Η πλειοψηφία των θυμάτων είναι γυναίκες. Βλ. Pillemer, K. A., and Finkelhor, D., *The Prevalence of Elder Abuse*, *The Gerontologist*, 28:51-7, 1988. Σε παρόμοια συμπεράσματα αναφορικά με τον κίνδυνο θυματοποίησης κατέληξε

έρευνα στις Η. Π. Α. υπολόγισε ότι η σωματική βία εναντίον ηλικιωμένων στο πλαίσιο της οικογένειας, κυμαίνεται στα 20 περιστατικά ανά 1000.¹¹³ Μολονότι, η έκτασή του προβλήματος είναι μεγάλη, ωστόσο εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως ιατρικό ή κοινωνικό ζήτημα και όχι ως εγκληματολογικό. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως συνδέεται με το «κοινωνικό στερεότυπο» της οικογένειας¹¹⁴, που θεωρητικά παρέχει ασφάλεια και προστασία στα μέλη της.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα έρευνας αναφορικά με τη θυματοποίηση των ηλικιωμένων, που διεξήχθη το 1999¹¹⁵, στον Καναδά. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία της αστυνομίας, το μεγαλύτερο ποσοστό της θυματοποίησης από μέλη της οικογένειας είχε υποστεί κοινή επίθεση (βλέπε πίνακα 10).

Πίνακας 10: Η κοινή επίθεση το συχνότερο αδίκημα που διαπράττεται από μέλη της οικογένειας εναντίον ηλικιωμένων

<i>Αδίκημα</i>	<i>% γυναικών θυμάτων</i>
Κοινή επίθεση	56%
Ένοπλη επίθεση ή πρόκληση σωματικής βλάβης	13%

Πηγή : Statistics Canada, Canadian Centre for Justice Statistics, Incident-based Uniform Crime Reporting (UCR2) Survey.

Γενικά, τα ηλικιωμένα θύματα αποφεύγουν να καταγγείλουν τη βία που διαπράττεται εναντίον τους, διότι είναι σε μεγάλο βαθμό **εξαρτημένα από τα άτομα που τα κακοποιούν** και επιπλέον **φοβούνται τις συνέπειες** που ενδέχεται να επιφέρει η αναφορά του περιστατικού στην αστυνομία. Στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγεται και η **ντροπή** που αισθάνονται για τη σχέση τους με τους δράστες, δεδομένου ότι οι τελευταίοι είναι συχνά συγγενικά ή οικεία τους πρόσωπα.

έρευνα σε ηλικιωμένα άτομα, που διεξήχθη στη Μ. Βρετανία. Βλ. Eastman, M., and Sutton, M., *Granny Battering*, *Geriatric Medicine*, 12/11, 1982.

¹¹⁴ Μολονότι, στην πράξη τα πράγματα διαφοροποιούνται, με συνέπεια η οικογενειακή εστία να είναι πλέον ο χώρος όπου οι ηλικιωμένες γυναίκες διατρέχουν τον υψηλότερο κίνδυνο θυματοποίησης. Βλέπε σχετικά Rachel H. Pain, 1995, ό. π. σελ. 592-594.

¹¹⁵ Η έρευνα στηρίχθηκε σε ένα δείγμα 164 αστυνομικών τμημάτων και αντιπροσώπευε το 46% του συνολικού όγκου των καταγγελλόμενων εγκλημάτων στη συγκεκριμένη χώρα. Βλ. Valerie Pottie Bunge, *Abuse of older adults by family members*, in *Family Violence in Canada: A statistical profile 2000*, Statistics Canada, Catalogue no. 85-224-XPE, 29-30.

2. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

2.1. Η σωματική βία στο πλαίσιο της θυματολογίας

Η έννοια της θυματοποίησης είναι εξίσου παλαιά με εκείνη του εγκλήματος και τόσο εξαιρετικά πολυσύνθετη που μπορεί να συμπεριλάβει στους κόλπους της κάθε μορφή ανθρώπινου πόνου. Η επιστήμη της θυματολογίας¹¹⁶ ασχολείται μεταξύ άλλων, με την **εγκληματική θυματοποίηση**¹¹⁷, το **θύμα** και τη **σχέση του με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης**. Η τελευταία όψη διερευνάται μέσα από μελέτες και εμπειρικά στοιχεία που αναφέρονται¹¹⁸:

α) στις αντιλήψεις των θυμάτων για την δικαιοσύνη, β) τις αλληλεπιδράσεις τους με τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, γ) την πιθανή επιρροή τους στην έκδοση των δικαστικών αποφάσεων, δ) τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και ε) τις υπηρεσίες εξυπηρέτησης των θυμάτων σε συνδυασμό με τον ενδεχόμενο ρόλο τους στην πρόληψη του εγκλήματος.

Φυσικά, δεν πρέπει να αγνοείται η επιρροή των νέων κοινωνικών κινήσεων¹¹⁹ στη διαμόρφωση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και του τρόπου απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Τα ζητήματα αυτά, σαφώς εμπίπτουν στους σύγχρονους προβληματισμούς, τόσο της κοινωνιολογικής εγκληματολογίας, όσο και της θυματολογίας. Η ευρύτητα του αντικείμενου της τελευταίας σε συνδυασμό με τις πολυδιάστατες όψεις του θυματολογικού κινήματος¹²⁰, προσδίδουν μια νέα προοπτική στην ερμηνεία της σωματικής βίας και στην εμπλοκή του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης σε αυτή.

Προκειμένου να ερμηνευθεί το φαινόμενο της βίας εναντίον των γυναικών, στο πλαίσιο του οποίου φυσικά περιλαμβάνεται και η σωματική βία, έχει διατυπωθεί πλήθος θεωριών που τη συνδέουν τόσο με ατομικά (π.χ. κατανάλωση αλκοόλ, στρες κ.α.), όσο και με κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως η φτώχεια και η ανεργία. Ωστόσο, η χρησιμοποίηση των παραπάνω παραγόντων ως δικαιολογιών για την εμφάνιση της βίας, αναστέλλει κάθε προσπάθεια ανάληψης δράσης για τον περιορισμό της.¹²¹

¹¹⁶ E. A. Fattah, *La victimologie: Entre les critiques epistemologiques et les attaques idéologiques*, Déviance et Société, 5, 1981, p. 78.

¹¹⁷ Η εγκληματική θυματοποίηση αποτελεί το κύριο αντικείμενο μελέτης της **εγκληματολογικής θυματολογίας**, που θεωρεί τη θυματολογία ως κλάδο της εγκληματολογίας, σε αντιδιαστολή με τη λεγόμενη «**θυματολογία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**», που αντιμετωπίζει τη συγκεκριμένη επιστήμη ως ανεξάρτητη από την εγκληματολογία και μελετά όλες τις μορφές θυματοποίησης (π.χ. θύματα βασανιστηρίων, φυσικών καταστροφών, ατυχημάτων κ.α.). Βλ. Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία-Σύγχρονες προσεγγίσεις*, στο βιβλίο της ίδιας και του Α. Μαγγανά, *Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 17-19.

¹¹⁸ Ιακ. Ι. Φαρσεδάκης, *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 131.

¹¹⁹ Αναφορικά με τις επιδιώξεις, τις προοπτικές και τις εγκληματολογικές όψεις των νέων κοινωνικών κινήσεων βλ. Β. Αρτινοπούλου (επιμέλεια), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2000.

¹²⁰ Επομένως, ότι οι κύριες θεωρητικές κατευθύνσεις του θυματολογικού κινήματος συνοψίζονται στην απαίτηση για **ποινικοποίηση νέων συμπεριφορών** και την «**πολιτικοποίηση**» του **θύματος**. Βλ. Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία-Σύγχρονες προσεγγίσεις*, ό. π. σελ. 22-26 και ειδικότερα Β. Βλάχου, *Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη*, στο *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, ό. π. σελ. 213-260.

¹²¹ McGregor, *Conceptualizing Male Violence against Female Partners: Political Implications of Therapeutic Responses*, Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 1990, vol. 11, no. 2, p. 65-70.

Ειδικότερα, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τις θεωρητικές τάσεις¹²² αναφορικά με την άσκηση σωματικής βίας εναντίον των γυναικών και το ρόλο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, σε δύο κύριες κατηγορίες αντίστοιχες με αυτές που αναπτύχθηκαν στο χώρο της εγκληματολογίας. Τη **θυματολογία του περάσματος στην πράξη** και τη **θυματολογία της κοινωνικής αντίδρασης**.

2.1.α. Η θυματολογία του περάσματος στην πράξη

Στο πλαίσιο ανάλυσης της θυματολογίας του περάσματος στην πράξη περιλαμβάνεται η **θετικιστική θυματολογία**, η οποία αντιμετωπίζει τη θυματοποίηση ως ένα κανονικό φαινόμενο με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Έχει περιορισμένο αντικείμενο μελέτης, δεδομένου ότι το ενδιαφέρον της **επικεντρώνεται στα περιστατικά θυματοποίησης που διαπράττονται στο δρόμο (street violence)** ή σε δημόσιο χώρο. Με άλλα λόγια διερευνά τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας, υποστηρίζοντας την έννοια της ατομικής ευθύνης του θύματος και του θύτη, ως άμεση απόρροια της ελεύθερης βούλησης. Η έννοια του «ενόχου ή καταλυτικού θύματος»¹²³ κυριαρχεί στο πλαίσιο της θετικιστικής θυματολογίας. Υπό το πρίσμα αυτό προτείνεται το μοντέλο της ανταποδοτικής δικαιοσύνης, το οποίο ικανοποιεί περισσότερο τις ανάγκες των θυμάτων¹²⁴. Κατ' αυτό τον τρόπο, επιδοκιμάζεται ο **τιμωρητικός χαρακτήρας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης** και η **ποινή** λειτουργεί ανταποδοτικά.

Μολονότι, η ανάλυση της θυματοποίησης από τη θετικιστική θυματολογία έχει συχνά ως συνέπεια την υιοθέτηση τιμωρητικών προτύπων μεταχείρισης για τους δράστες σωματικής βίας, ωστόσο η τάση αυτή δεν είναι άμοιρη συνεπειών και για το θύμα. Συγκεκριμένα, παρατηρείται μια υπερβολική συρρέϊκνωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και η επιβολή αυστηρότερων ποινών σε αυτόν. Οι λόγοι όμως, υιοθέτησης της συγκεκριμένης τακτικής δε συνδέονται πάντα ούτε με την προσπάθεια προστασίας των θυμάτων, ούτε με τις δύο τάσεις στις οποίες επικεντρώνεται η σύγχρονη προβληματική του θυματολογικού κινήματος. Αναμφισβήτητα, χρησιμοποιείται και το αίτημα για ποινικοποίηση περισσότερων ανθρωπίνων συμπεριφορών και η τάση «πολιτικοποίησης του θύματος»,¹²⁵ με γνώμονα όμως, την προβολή των κατασταλτικών μεθόδων αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου.

¹²² Αναφορικά με τις θεωρητικές τάσεις της θυματολογίας βλ. Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία-Σύγχρονες προσεγγίσεις*, ό. π. σελ. 26-37.

¹²³ Η έννοια του «ενόχου ή καταλυτικού θύματος» έχει αποτελέσει αντικείμενο σημαντικών μελετών (βλ. σχετικά Wolfgang, M. *Patterns in criminal homicide*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1958, passim). Συγκεκριμένα, νοείται ως εκείνο που «συμμετέχει» στη διαδικασία της θυματοποίησής του. Σύμφωνα μάλιστα, με τον Amir, η συμπεριφορά του προσεγγίζεται από τον τρόπο με τον οποίο αυτή, γίνεται αντιληπτή από το θύτη, βλ. Amir, M. *Patterns of forcible rape*, Chicago, University of Chicago Press, 1971.

¹²⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τη θετικιστική θυματολογία βλ. Miers, D., *Positivist victimology: a critique*, *International Review of Victimology*, 1989, 1(1), p. 3-22.

¹²⁵ Η πολιτικοποίηση του θύματος ή η «πολιτική εκμετάλλευση» του θύματος είναι μία από τις προβληματικές στις οποίες επικεντρώνεται το ενδιαφέρον του σύγχρονου θυματολογικού κινήματος και διακρίνεται σε δύο μορφές: α) τη συντηρητική, που λειτουργεί ως δικλίδα ασφαλείας στην υπερβολική διεύρυνση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και συνεπώς στην νομιμοποίηση των κατασταλτικών μεθόδων αντιμετώπισης γυναικών και β) την προοδευτική, που προσβέυει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συγκεκριμένων κατηγοριών του πληθυσμού, όπως παιδιά, μεταναστών κ.α.. Επισημαίνεται ότι στα πλαίσια της συντηρητικής τάσης διερευνάται η **βία στους δρόμους**, υποσύνολο της οποίας αποτελεί η άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών, ενώ στην

Αξίζει να επισημανθεί ότι διαμέσου της ποινικοποίησης επιτυγχάνεται ένα διττό αποτέλεσμα¹²⁶: η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος αναφορικά με την καταπολέμηση της βίας και της εγκληματικότητας, αλλά και η προώθηση των συμφερόντων της επίσημης Πολιτείας, η οποία προβάλλει την εντύπωση ότι ενδιαφέρεται άμεσα για την επίλυση του ζητήματος και εφαρμόζει τη λαϊκή βούληση.

Απόρροια των παραπάνω θεωρητικών προβληματισμών είναι η μονοδιάστατη κατασταλτική αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου και η διαιώνιση μιας πολιτικής σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη, η οποία αντί να εξομαλύνει τη μεταξύ τους αντιπαράθεση, μάλλον την επιδεινώνει. Η ποινική αντιμετώπιση συνήθως οξύνει το πρόβλημα, χωρίς ταυτόχρονα να έχει επαληθευτεί ο ενδεχόμενος προληπτικός ρόλος της.

2.1.β. Η θυματολογία της κοινωνικής αντίδρασης

Η συγκεκριμένη τάση περιλαμβάνει τη ριζοσπαστική και την κριτική θυματολογία. Στο πλαίσιο ανάλυσης της ριζοσπαστικής θυματολογίας τονίζεται ο **θυματογενετικός ρόλος του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης** διαμέσου της άποψης ότι το κράτος κατέχει τη δύναμη του προσδιορισμού τόσο της έννοιας του θύματος¹²⁷ (είτε μέσω των ποινικών νόμων, είτε μέσω συγκεκριμένων πρακτικών, όπως η χρήση της αστυνομικής βίας), όσο και του εγκληματία. Η προσέγγιση αυτή διευρύνει την έννοια του θύματος της σωματικής βίας και στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η θυματοποίηση αυτής της μορφής εντάσσεται στην έννοια της **δευτερογενούς θυματοποίησης**, η οποία δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως προϊόν ανεπάρκειας του συστήματος (όπως διατείνονταν οι παραδοσιακοί θυματολόγοι), αλλά ως δομικό στοιχείο αυτού. Το θύμα συνιστά μια νομική κατασκευή, ως συνέπεια της προαναφερόμενης παρέμβασης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Κυρίαρχη έννοια στο πλαίσιο της συγκεκριμένης τάσης είναι το «κοινωνικό στερεότυπο του θύματος», το οποίο ταυτίζεται με το «αθώο θύμα» συγκεκριμένων εγκληματικών πράξεων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η σωματική βία. Επίσης, η ριζοσπαστική θυματολογία διερευνά τη θέση του θύματος στα πλαίσια του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και το συμπέρασμα στο οποίο προκύπτει ενισχύει την άποψη της παραμέλησης του από τους φορείς ασκήσεως του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, δεδομένου ότι ένα μέρος των αρμοδιοτήτων του αναλαμβάνουν οι εισαγγελείς και το κράτος.

Αντίστοιχα, η κριτική θυματολογία επικεντρώνεται στη διαδικασία στιγματισμού των θυμάτων, διαμέσου της έννοιας της «ετικέτας». Με άλλα λόγια επιχειρεί να απαντήσει στο «πώς» και το «γιατί» κάποιος που υπέστη μια μορφή βίας «ετικετάρεται» ως θύμα και κάποιος άλλος όχι.¹²⁸ Τα επιμέρους

προοδευτική εντάσσονται περιστατικά θυματοποίησης γυναικών μεταναστριών στις χώρες υποδοχής κ.α. Βλέπε παραπάνω σημ. 120.

¹²⁶ Ο. π. σημ. 120.

¹²⁷ Βλέπε σχετικά Quinney R., *Who is the victim?*, *Criminology* 10: 314-323, 1972.

¹²⁸ Miers, D., ό. π. σελ. 3 και Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία-Σύγχρονες προσεγγίσεις*, ό. π. σελ.33-37.

θεωρητικά ρεύματα που αναπτύχθηκαν επιχειρούν να διερευνήσουν τη διαδικασία της θυματοποίησης και να διαπιστώσουν εάν κάποιες κατηγορίες ατόμων θυματοποιούνται σε μεγαλύτερο βαθμό και πώς βιώνουν το γεγονός της θυματοποίησής τους. Με γνώμονα το αδίκημα της σωματικής βίας έναντι των γυναικών και την αντιμετώπισή του από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε στο ρεύμα της φεμινιστικής θυματολογίας, του ριζοσπαστικού αριστερού ρεαλισμού και της νέας θυματολογίας. Ειδικότερα :

ι) η **φεμινιστική θυματολογία** επιχειρεί να ερμηνεύσει τις εκάστοτε κοινωνικές δομές, οι οποίες συντείνουν στη θυματοποίηση των γυναικών. Η σωματική βία σαφώς εν μέρει πηγάζει από τις πατριαρχικές δομές και την υφιστάμενη ανισότητα των δύο φύλων. Ο **πατριαρχικός χαρακτήρας** των σύγχρονων κοινωνιών επηρεάζει το είδος, το περιεχόμενο και την εφαρμογή των κανόνων δικαίου που κατά περίπτωση θα επιβληθούν.¹²⁹ Ειδικότερα, η έννοια της πατριαρχίας και του φύλου αναδεικνύουν το φυλετικό χαρακτήρα του δικαίου, η εφαρμογή του οποίου συντηρεί τη διάκριση μεταξύ δημοσίων (πραγματικών εγκλημάτων) και ιδιωτικών (μη πραγματικών) διαφορών. Η ύπαρξη φυλετικών διακρίσεων κατά την εφαρμογή του δικαίου¹³⁰, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας¹³¹ και της γενικότερης εγκληματοπροληπτικής πολιτικής¹³², ερμηνεύεται από σχετικές εμπειρικές έρευνες, με κριτήριο την προϋπάρχουσα έννοια της πατριαρχίας. Ένα σημαντικό μέρος της διαφοροποιημένης μεταχείρισης των γυναικών από τους φορείς ασκήσεως του επισήμου κοινωνικού ελέγχου πηγάζει από την άτυπη επιβολή της ανδρικής κυριαρχίας.

Παράλληλα στο πλαίσιο της φεμινιστικής θυματολογίας, η ανεπαρκής προστασία των γυναικών /θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας συνδέεται με τη διαφορετική αντίληψη των διαφορών που προκύπτουν εντός και εκτός του οικογενειακού χώρου. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με το αυξημένο ενδιαφέρον για τη **διατήρηση της δημόσιας τάξης** (λόγω της αυξημένης εγκληματικότητας στο δρόμο) και τη συνακόλουθη ανησυχία των πολιτών, μειώνει τη σοβαρότητα των περιστατικών βίας που βιώνουν τα θύματα στο πλαίσιο ιδιωτικού χώρου.¹³³

Οι φεμινιστικές θεωρίες θα μπορούσαν να διακριθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, με κριτήριο τη στάση τους για το ρόλο που διαδραματίζει το δίκαιο και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

¹²⁹ Μολονότι, η φεμινιστική θεωρία υποστηρίζει την περαιτέρω θυματοποίηση των γυναικών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (δευτερογενής θυματοποίηση) και τη δυσανάλογη θυματοποίηση ορισμένων κατηγοριών, όπως οικονομικά ασθενών, εγχρώμων κ.λ.π., ωστόσο ορισμένοι ερευνητές θεωρούν το σύνολο των γυναικών ως δυνητικά θύματα της ανδρικής βίας. Αναφορικά με τη δευτερογενή θυματοποίηση, βλ. Klein, D., Kress, J., *Any Woman's Blues: A Critical Overview of Women, Crime and the Criminal Justice System*, pp. 152-86 in Tony Platt and Paul Takagi (eds), *Crime and Social Justice*, 1981 και Scutt, J. A., *Going Backwards: Law «Reform» and Woman Bashing*, Women's Studies International Forum, 9(1): 1986, p. 49-55. Βλέπε επίσης Hanmer J. and Stanko, E., *Stripping Away the Rhetoric of Protection: Violence to Women, Law and the State in Britain and the USA*, International Journal of the Sociology of Law, 13(4): 357-74, 1985 και Schechter, S., *Women and Male Violence: The Visions and Struggles of the Battered Women's Movement*, Boston, MA: South-End Press, 1982.

¹³⁰ Βλ. Klein, D., Kress, J., 1981, ό. π. και Edwards, S., *Women on Trial*, Manchester: Manchester University Press, 1984.

¹³¹ Eaton, M., *Justice for Women?* Milton Keynes: Open University Press, 1986.

¹³² Cain, M., *Realism, Feminism, Methodology and Law*, International Journal of the Society of Law, 14(314): 255-67, 1986.

¹³³ Βλ. Hanmer, J. and Maynard, M. (EDS), *Women, Violence and Social Control*, London: Macmillan, 1987 και Pahl, J. (ed.), *Private Violence and Public Policy*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

στο χειρισμό της βίας εναντίον των γυναικών: α) τις ιδεαλιστικές και β) τις ρεαλιστικές. Συγκεκριμένα, οι **ιδεαλιστικές** προσεγγίσεις θεωρούν το νόμο, τους φορείς ασκήσεως του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και το γενικότερο κρατικό μηχανισμό ως αναπόσπαστο τμήμα της πατριαρχικής δομής της κοινωνίας. Συνεπώς, κάθε αλλαγή στο συγκεκριμένο πλαίσιο ενισχύει τις προαναφερόμενες πατριαρχικές δομές. Αντίθετα, οι **ρεαλιστικές** προσεγγίσεις επιδιώκουν την προώθηση ενός συνόλου νομοθετικών μεταβολών (π.χ. βελτίωση της αστυνομικής απόκρισης προς τα θύματα, θέσπιση καλύτερης νομοθεσίας, ειδικευμένη εκπαίδευση του αστυνομικού και δικαστικού σώματος κ.α.), οι οποίες θα ανταποκριθούν στο γενικότερο αίτημα για αλλαγή, προσσίζοντας σε μεγαλύτερο βαθμό τα συμφέροντα των γυναικών /θυμάτων βίας.

Ωστόσο, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι οι φεμινιστικές προσεγγίσεις¹³⁴, δεν αποδίδουν την αποκλειστική ευθύνη για την καταπίεση των γυναικών στο σύνολο των νομοθετικών διατάξεων, αλλά σε μια σημαντική μερίδα αυτών, δεδομένου ότι ορισμένες συνεισφέρουν στη βελτίωση της θέσης των γυναικών στην κοινωνία και τη συμμετοχή τους στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι.

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο που προβληματίζει τη φεμινιστική προσέγγιση (ανεξαρτήτως θεωρητικού ρεύματος) σχετίζεται με την **εφαρμογή των εκάστοτε νομοθετικών διατάξεων**, λόγω των δυνατοτήτων που συχνά έχουν οι αρμόδιοι φορείς, να χειρισθούν τα εκάστοτε περιστατικά βίας κατά τη διακριτική τους ευχέρεια

ii) ο **ριζοσπαστικός αριστερός ρεαλισμός** επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στον τρόπο με τον οποίο βιώνουν οι γυναίκες τη θυματοποίησή τους.¹³⁵ Το υποκειμενικό στοιχείο συνιστά μια σημαντική όψη της πραγματικότητας¹³⁶, η οποία απεικονίζεται καλύτερα μέσω των θυματολογικών ερευνών που διεξάγονται σε τοπικό επίπεδο.

iii) η **νέα θυματολογία**, η οποία εκπροσωπείται από τον Ezzat Fattah, αντιμετωπίζει τη θυματοποίηση ως μία «πολιτισμική κατασκευή», δεδομένου ότι δεν υπάρχουν σταθεροί και διαχρονικοί ορισμοί, τόσο του εγκλήματος, όσο και της θυματοποίησης. Υπό το πρίσμα αυτό αναπτύσσεται η έννοια της «πολιτισμικής ηγεμονίας» του δυτικού κόσμου πάνω σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο σύμφωνα με το Fattah, «*προσάπτουμε την επέκτα του θύματος σε πολιτισμούς ή ομάδες ατόμων που ενστερνίζονται ιδέες διαφορετικές από τις δικές μας*».¹³⁷

Παράλληλα, ο Fattah πραγματεύεται μια νέα κατηγορία θυμάτων: «*τα κατασκευασμένα από το νόμο θύματα*», τα οποία είναι δημιούργημα των νομοθετικών διατάξεων, χωρίς τα άτομα να θεωρούν ότι έχουν βιώσει τον κάποιας μορφής θυματοποίηση.

¹³⁴ Βλέπε σχετικά Cousins, M., *Men's Rea: A Note on Sexual Difference, Criminology and the Law*, pp. 109-22 in P. Carlen and M. Collison (eds), *Radical Issues in Criminology*, Oxford: Martin Robertson, 1980.

¹³⁵ Young J., *The failure of criminology: The need for a Radical Realism*, in R. Matthews and J. Young (eds.), *Confronting Crime*, London, Sage, 1986, 4-30, p. 24.

¹³⁶ Ειδικότερα για την έννοια της κατάστασης και της υποκειμενικής ερμηνείας βλ. Αρτινοπούλου Β., *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικά δεδομένα*. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995, σελ. 150 κ.ε. και Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία-Σύγχρονες προσεγγίσεις*, ό. π. σελ. 34-35.

¹³⁷ Βλ. Fattah, E., *La relativité culturelle de la victimization. Quelques réflexions sur les problèmes et le potentiel de la victimologie comparé*. Criminologie XXVI, 2, 1993, P. 121-136.

Γενικά, οι κριτικοί θυματολόγοι, ανεξάρτητα από την οπτική γωνία που διερευνούν τη σωματική βία εναντίον των γυναικών, επιζητούν σύμφωνα με τη Nelken¹³⁸, περισσότερη χρήση των νομοθετικών διατάξεων, η οποία συνακόλουθα θα συντείνει στην καλύτερη προάσπιση των δικαιωμάτων τους.

2.2. Οι αιτιολογικές προσεγγίσεις της σωματικής βίας κατά των γυναικών

Ο πολυσύνθετος χαρακτήρας του φαινομένου της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών άρχισε να διαφαίνεται από τις πρώτες αιτιολογικές προσεγγίσεις, δεδομένου ότι οι μεταβλητές που υπεισέρχονται είναι ποικίλες και οι διαδικασίες που ακολουθούνται εξαιρετικά δυναμικές. Η ανεπάρκεια των αρχικών μονοπαριολογικών προσεγγίσεων να εξηγήσουν το φαινόμενο καθιστά επιτακτική τη συμβολή περισσότερο σύνθετων μοντέλων ερμηνείας της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Δεν αρκεί η απλή και αθροιστική παράθεση των παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωση της σωματικής βίας, απαιτείται επίσης η κατανόηση της δυναμικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των παραγόντων αυτών και των διαφόρων επιπέδων αναφοράς. Προηγούμενα όμως, επιβάλλεται η εννοιολογική επισκόπηση των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων, προκειμένου να κατανοηθεί ορθότερα τόσο η επιμέρους προβληματική που κάθε μία αναπτύσσει, όσο και η αναγκαιότητα εφαρμογής ενός σύνθετου πολυπαραγοντικού μοντέλου.

Με κριτήριο τον κύριο άξονα ανάλυσης και ερμηνείας κάθε θεωρητικής προσέγγισης, θα μπορούσαμε να τις εντάξουμε σε τρία επίπεδα αναφοράς : το μικρο-επίπεδο, το μεσο-επίπεδο και το μακρο-επίπεδο. Για παράδειγμα, οι ατομικές προσεγγίσεις που ερμηνεύουν τη συμπεριφορά με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου, αναφέρονται στο μικρο-επίπεδο. Ειδικότερα, οι κυριότερες αιτιολογικές προσεγγίσεις της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) τις ατομικές προσεγγίσεις, β) τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις και γ) τις κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις. Πριν από την αναλυτική παρουσίαση κάθε προσέγγισης καθίσταται σκόπιμο να επισημανθεί μία ιδιαιτερότητα που εμφανίζεται στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας και η οποία συνδέεται άμεσα με την προσπάθεια ερμηνείας της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών. Πρόκειται για την παρατηρούμενη άσκηση σωματικής βίας μεταξύ συγγενών με αφορμή περιουσιακές διαφορές, και μεταξύ ζευγαριών (είτε στο πλαίσιο γάμου, είτε ελεύθερης συμβίωσης) με κίνητρο την ερωτική αντιζηλία του δράστη προς το θύμα.¹³⁹

2.2.α. Ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις

Οι ατομικές αιτιολογικές προσεγγίσεις επιχειρούν να ερμηνεύσουν την άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών, με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τόσο του δράστη, όσο και του θύματος. Για το λόγο αυτό, στα πλαίσια των συγκεκριμένων προσεγγίσεων υπεισέρχονται

¹³⁸ Nelken, D., *Critical Criminal Law*, Journal of Law and Society, 1987, 14(1): 105-17.

¹³⁹ Βλ. σχετικά Παπαϊωάννου Παν., *Εγκλήματα Ζηλοτυπίας. Εγκληματολογική θεώρηση & Νομολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2001 και Etienne De Greeff, *Έρωτας και Εγκλήματα από Έρωτα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας Νο9.

μεταβλητές, όπως η φυσική ή διανοητική μειονεξία, η ψυχοπαθολογική προσωπικότητα, η ζήλεια, η καχυποψία, η κτητικότητα¹⁴⁰ κ.α., οι οποίες λειτουργούν ως αιτιολογικοί παράγοντες της βίας. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι η προέλευση της βίας αναζητείται σε δομικά στοιχεία της προσωπικότητας, ενώ αγνοούνται κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες. Η βία προσεγγίζεται αιτιολογικά ως απόρροια παθολογίας¹⁴¹ του δράστη.

Η αποδοχή της παραπάνω άποψης ενισχύει την πεποίθηση ότι η άσκηση σωματικής βίας εναντίον των γυναικών συνιστά ένα περιορισμένης κλίμακας φαινόμενο και υποκινείται από «παθολογικά» και μη συνηθισμένα άτομα. Σύμφωνα όμως, με τα πορίσματα των εμπειρικών ερευνών αναφορικά με τις διαστάσεις του φαινομένου, διαπιστώνουμε ότι ο παραπάνω συλλογισμός δεν μπορεί να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Μολονότι, η συγκεκριμένη προσέγγιση ως κλασικά ψυχιατρική, αγνοεί τις κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που ενδεχομένως συμβάλλουν στην άσκηση της βίας, ωστόσο αξίζει να αναφερθούμε συνοπτικά σε σχετική έρευνα¹⁴² που διεξήχθη σε ψυχιατρικό νοσοκομείο στις αρχές της δεκαετίας του '80. Αναφορικά με το ζήτημα της σωματικής βίας, προέκυψε ότι το 50% των γυναικών /ασθενών ανέφερε ότι είχε υποστεί σωματική κακοποίηση. Γενικά, οι επιμέρους εμπειρικές έρευνες που αναλύουν τα ατομικά χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών, συχνά συνάγουν το συμπέρασμα ότι τα θύματα επιτρέπουν την έλευση της κακοποίησης διαμέσου της αδυναμίας που τα διακρίνει. Σύμφωνα με τους Gelles¹⁴³ και Straus¹⁴⁴, μία γυναίκα είναι περισσότερο πιθανό να υποστεί κακοποίηση εάν επιδείξει ευπάθεια, αδυναμία ή ζει κοινωνικά απομονωμένη.

Πρέπει όμως, να επισημανθεί ότι η προσέγγιση αυτή συναντά αρκετά μεθοδολογικά και εννοιολογικά προσκόμματα, δεδομένου ότι δεν είναι δυνατόν να διαπιστωθεί με σχετική ευκολία : i) αν οι παραπάνω παράγοντες προϋπήρχαν της βίας ή απλώς αποτελούν επιπτώσεις της, ii) αν η βία προέρχεται πράγματι από αυτούς και iii) αν η διάγνωση της βίας αποδίδεται σε τυχαίο γεγονός, ως συνέπεια της παθολογικής προσωπικότητας των θυμάτων. Επιπλέον, η κλινική ερμηνεία της βίας εναντίον των γυναικών συχνά επιχειρεί γενικεύσεις, οι οποίες προκύπτουν από μικρά και μη αντιπροσωπευτικά δείγματα.¹⁴⁵

Φυσικά, ο προσδιορισμός των ατομικών παραμέτρων που ενδέχεται να συντείνουν στην άσκηση της βίας προϋποθέτει τη διεξαγωγή σχετικών ερευνών σε ομάδες «υψηλού κινδύνου», στις οποίες δεν

¹⁴⁰ Βλ. Dobash, R. E. and Dobash, R., *Women, Violence and Social Change*, London: Routledge, 1992.

¹⁴¹ Faulk, M., *Men Who Assault Their Wives*, Medicine, Science, and the Law, vol. 14, 1974, Snell, John, E., Rosenwald Richard and Robey, Ames *The Wifebeater's Wife: A Study of Family Interaction*, Archives of General Psychiatry 11 (August) 1964.

¹⁴² Η έρευνα πραγματοποιήθηκε διαμέσου της λήψης συνεντεύξεων από τους 60 ασθενείς του νοσοκομείου (38 γυναίκες και 22 άνδρες). Βλ. Post R. D., Willett A. B., Franks R. D., House R. M., Back S. M., & Weissberg M. P. *A preliminary report on the prevalence of domestic violence among psychiatric inpatients*, American Journal of Psychiatry, 137 (8), 1980, p. 974-975.

¹⁴³ Gelles, R. J., *Etiology of violence: Overcoming fallacious reasoning in understanding family violence and child abuse*, in R. J. Gelles (ED.), *Family violence*, Beverly Hills, Calif.: Sage, 1979.

¹⁴⁴ Straus, M. A., *Wifebeating: How common and why?* Victimology, 1977-1978, 2, p. 443-457.

¹⁴⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα του Faulk αναφορικά με τις ψυχιατρικές διαταραχές των δράστων, βλ. σχετικά Faulk, M., ό. π.

έχει εκδηλωθεί σωματική βία. Αν και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας πρέπει να εκλαμβάνονται μόνο ως παράγοντες θυματοποίησης και όχι ως αιτίες άσκησης σωματικής βίας.¹⁴⁶

Ορισμένοι επιστήμονες και ερευνητές υπό το πρίσμα της πρόληψης του φαινομένου, ανέδειξαν τη συμβολή των οικονομικών και κοινωνικών πόρων (όπως π.χ. της εκπαίδευσης και του επαγγελματικού προσανατολισμού) στην τόνωση της γυναικείας αυτοπεποίθησης, την ερμηνεία των διαθέσεων του συζύγου/ συντρόφου και το βαθμιαίο περιορισμό της βίας. Κατά συνέπεια, η γυναίκα είναι σε θέση να ελέγξει το περιβάλλον της και η μη εκμετάλλευση αυτής της δυνατότητας υποδηλώνει την ικανοποίησή της από το υπάρχον status quo. Στο σημείο αυτό η Walker¹⁴⁷ εισάγει την έννοια της «εκμαθημένης ανικανότητας» (learned helplessness) που στην ουσία διευκολύνει την περαιτέρω θυματοποίηση των γυναικών.

Συνεπώς, τα ατομικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου (π.χ. ελλιπής εκπαίδευση, αδυναμία, μειωμένη αυτοπεποίθηση, φτώχεια κ.λ.π.) μολονότι αυξάνουν τις πιθανότητες κακοποίησής του, ωστόσο δεν διαδραματίζουν τόσο σημαντικό ρόλο όσο η «δυναμική της βίας». Ειδικότερα σύμφωνα με τη Steinmetz¹⁴⁸, διαμέσου της κοινωνικής απομόνωσης του ατόμου από το οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον, ενισχύεται η εξάρτηση του θύματος από το θύτη. Η κατάσταση αυτή συμβάλλει στην μειωμένη αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση που βιώνει το ίδιο το θύμα, με συνέπεια την αποδοχή της συγκεκριμένης κατάστασης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι γυναίκες που βρίσκονται υπό το καθεστώς της «εκμαθημένης ανικανότητας» αδυνατούν να αντιδράσουν, ακόμη κι αν διαθέτουν τους πόρους εκείνους (οικονομικούς και κοινωνικούς) που θα τους επέτρεπαν δυναμική αντίδραση. Για το λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η μελέτη των ατομικών προσεγγίσεων σε συνδυασμό με τις ψυχολογικές, κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους που ενδεχομένως εμπλέκονται στη διαδικασία έλευσης της βίας.

2.2.β. Κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις

Οι προσεγγίσεις αυτές ερμηνεύουν την εκδήλωση του φαινομένου στα πλαίσια της αλληλεπίδρασης του ατόμου με την οικογένεια (μεσο-επίπεδο) και το κοινωνικό περιβάλλον του. Για το λόγο αυτό, επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη βία τόσο γενικά, όσο και ειδικά (κακοποίηση γυναίκας /συζύγου μέσα στην οικογένεια). Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η **θεωρία της ανταλλαγής και των πόρων**, η οποία επιχειρεί να ερμηνεύσει την ενδοοικογενειακή βία, χρησιμοποιώντας τη θεωρία των πόρων των Blood και Wolfe. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Goode¹⁴⁹, η οικογένεια, παρόμοια με την κοινωνία, συνιστά ένα

¹⁴⁶ Βλ. Αρτινοπούλου, Β., *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, ό.π. σελ. 128.

¹⁴⁷ Βλ. σχεικά Walker, L. E., *Battered women and learned helplessness*, *Victimology*, 1977-1978, 2, p. 525-534.

¹⁴⁸ Βλ. Steinmetz, S. K., *Wife beating: A critique and reformulation of existing theory*, *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 6(3), 1979, p. 322-334 και Steinmetz, S., *Family Violence*, in M. B. Sussman & Steinmetz, S. K., *Handbook of Marriage and the Family*, Plenum Press, 1987, p. 741.

¹⁴⁹ Ειδικότερα, για τη θεωρία της ανταλλαγής και των πόρων (exchange and resource theory) βλ. Goode, W. J., *Force and Violence in the Family*, *Journal of Marriage and the Family*, 1971, 33(4): 624-636. Αντίστοιχα, ο Gelles αναπτύσσει τη θεωρία των περιορισμένων πόρων προκειμένου να ερμηνεύσει τους παράγοντες, σύμφωνα με τους οποίους η γυναίκα-σύζυγος υπομένει τη βία, βλ. Gelles, R. J., *Abused wives: Why do they stay?*, *Journal of Marriage and the Family*, 1976, 38(1), p. 127-138.

σύστημα δυνάμεων, στο οποίο λειτουργούν τέσσερις ομάδες πόρων που προσφέρουν τη σταθερότητα. Οι εν λόγω πόροι είναι : α) οικονομικοί παράγοντες, β) κοινωνικοί παράγοντες, όπως το κύρος και η εκτίμηση, γ) η αγάπη και η φιλία και δ) η βία ή η απειλή της χρήσης βίας. Ο θύτης κατά την παιδική του ηλικία, εθίζεται στη χρήση της βίας από τους γονείς του, ενώ κατά την ενηλικίωσή του καταφεύγει σε αυτήν προκειμένου να αποκαταστήσει τις ισορροπίες στο πλαίσιο της οικογένειας (εάν π.χ. έχει χάσει την εκτίμηση, την αγάπη και το σεβασμό που θεωρεί ότι δικαιούται και η μόνη δύναμη που του απομένει είναι η χρήση βίας).

Στη συγκεκριμένη κατηγορία προσεγγίσεων, εντάσσονται οι θεωρίες¹⁵⁰ της εκμαθμένης συμπεριφοράς (social learning theory), που υποστηρίζουν ότι κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά (βίαιη ή μη βίαιη) μαθαίνεται, η θεωρία της ματαίωσης-επιθετικότητας (frustration-aggression theory)¹⁵¹, η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης (symbolic interaction theory) που επικεντρώνεται στη συμβολική ερμηνεία της βίας¹⁵² και η θεωρία της σύγκρουσης που αναφέρεται στη «δύναμη» και την «εξουσία». Ωστόσο, στις μέρες ολοένα και περισσότερο κερδίζει έδαφος, η ψυχοκοινωνική θεωρία της επίκτητης αδυναμίας (learned helplessness), η οποία ερμηνεύει την εκδήλωση της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών βάσει της αντίληψης ότι οι γυναίκες έχουν μάθει να πιστεύουν ότι είναι αδύναμες μπροστά στους άνδρες. Το στοιχείο αυτό, αναπόφευκτα επηρεάζει τόσο την αυτό-αντίληψή τους, όσο και τη διατήρηση της βίαιης σχέσης.

Φυσικά, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την προσέγγιση της διαγενεακής κληρονομικότητας της βίας, στο πλαίσιο της οποίας συγκεκριμένες **ψυχολογικές** διαδικασίες (π.χ. εσωτερίκευση της βίας, ταύτιση με τον επιτιθέμενο κ.λ.π.) ενισχύουν την υπόθεση του κύκλου της βίας. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στην άποψη ότι οι δράστες κακοποίησης υπήρξαν κατά την παιδική τους ηλικία, θύματα παρόμοιας βίαιης συμπεριφοράς.¹⁵³ Η προσέγγιση της διαγενεακής μεταβίβασης της βίας βρίσκει εφαρμογή και στην περίπτωση της συζυγικής βίας, χωρίς ωστόσο να στερείται κριτικής, η οποία εστιάζεται στην υπερβολική εκτίμηση της προσωπικότητας του δράστη και την ταυτόχρονη υποβάθμιση

¹⁵⁰ Οι θεωρίες αυτές δίνουν έμφαση στην έκθεση του ατόμου σε ανάλογες εμπειρίες κατά την παιδική του ηλικία, βλ. Giles-Sims, *A longitudinal study of battered children and battered wives*, Journal of Applied Family and Child Studies, 1985, 34(2). Ενώ, παράλληλα συνδέονται: α) με την ανάπτυξη της επιθετικότητας ως μέσου αντίδρασης του ατόμου στη στέρηση, βλ. Bandura, A., *Aggression: A Social Learning Analysis*, Englewood Cliffs, N. J. Prentice-Hall, 1973, β) με την κοινωνική επιδοκιμασία της επιθετικής συμπεριφοράς και γ) με το διαφορικό συγχρωτισμό, βλ. σχετικά Αρτινοπούλου, Β., 1995, ό.π. σελ. 129-130.

¹⁵¹ Βλ. σχετικά Dollard J., Miller N. E., Doob L. W., Mowrer O. H., & Sears R. S., *Frustration and aggression*, New Haven, Conn.: Yale Univ. Press, 1939.

¹⁵² Η θεωρία αυτή δίνει έμφαση στον παράγοντα-άτομο στο πλαίσιο της διαδικασίας της βίας. Για παράδειγμα, ένα χαστούκι μπορεί να ερμηνεύεται ως μη αποδεκτή συμπεριφορά, από μία γυναίκα που καταφεύγει σε ένα κέντρο αντιμετώπισης κρίσεων, σε αντιδιαστολή με μια ολιγόλεπτη κακοποίηση που αντιμετωπίζεται ως περιστατικό ανάξιο λόγου, από κάποια άλλη γυναίκα. Βλ. Steinmetz S. K., *The cycle of violence assertive, and abusive family interaction*, New York: Praeger, 1977a.

¹⁵³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί σχετική έρευνα που διεξήχθη σε δείγμα 100 κακοποιημένων γυναικών, τα αποτελέσματα της οποίας αποκάλυψαν ότι το 5% των δράστών και το 23% των θυμάτων είχαν βίαιες εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία. Βλ. Gayford J., *Wife battering: A preliminary survey of 100 cases*, British Medical Journal, 1975, 1, p. 195-197.

¹⁵⁴ Για παράδειγμα έρευνες αναφορικά με τον κύκλο της βίας, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες /θύματα παιδικής κακοποίησης διέλυναν σε μικρότερο χρονικό διάστημα τις βίαιες σχέσεις τους με τους συντρόφους τους, συγκριτικά με γυναίκες που δεν έχουν βιώσει την παιδική κακοποίηση. Βλ. σχετικά Pagelow, M. D., *Exploring the*

άλλων παραγόντων που ενδέχεται να επηρεάζουν την εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών. Πρόκειται με άλλα λόγια, για μια αναστροφική ερμηνεία της βίας που δεν επιβεβαιώνεται από τα πορίσματα σχετικών ερευνών¹⁵⁴.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία της βίας διαδραματίζει η θεωρία της δυσλειτουργικής οικογένειας, που εστιάζει την προσοχή της σε ορισμένα «παθολογικά»¹⁵⁵ χαρακτηριστικά της, όπως τις σχέσεις μεταξύ των συζύγων, τις συγκρούσεις μεταξύ των μελών της, την κατανάλωση αλκοόλ¹⁵⁶ και τοξικών ουσιών, την κοινωνική απομόνωση της οικογένειας, το άγχος και διάφορα ψυχολογικά στοιχεία της προσωπικότητας των μελών της. Οι μεταβλητές αυτές συνδέονται με την εμφάνιση περιστατικών άσκησης ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, χωρίς ωστόσο να έχει επιβεβαιωθεί εάν και κατά πόσο συνιστούν παράγοντες της βίας που αναπτύσσεται στους κόλπους της.

Σαφώς, οι κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την κατανόηση της βίας εναντίον των γυναικών. Ωστόσο, συνιστούν μια γραμμική, μονοδιάστατη και στατική ερμηνεία της βίας, στο πλαίσιο της οποίας δεν λαμβάνεται ουσιαστικά υπόψη η επιρροή ενός συνόλου άλλων παραγόντων που ενδέχεται να συμβάλλουν στην εμφάνισή της. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η αναφορά στη συμβολή ενός πολυπαραγοντικού μοντέλου, το οποίο δεν θα περιορίζεται σε ατομικές, κοινωνικές ή ψυχολογικές παραμέτρους για την ερμηνεία της βίας. Ένα τέτοιου τύπου, μοντέλο θα αναλυθεί παρακάτω.

2.2.γ. Κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις

Η κατηγορία αυτή των προσεγγίσεων αναφέρεται στο μακρο-επίπεδο ανάλυσης και αποδίδει την άσκηση σωματικής βίας σε κοινωνιολογικές παραμέτρους, όπως την ανισότητα των δύο φύλων, τις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας (φεμινιστική άποψη), τις εκάστοτε κοινωνικές αξίες που ενδεχομένως συντείνουν στην αποδοχή της βίας (πολιτισμική ερμηνεία της βίας) και τη δημιουργία κοινωνικών δικτύων (θεωρία κοινωνικών δικτύων και οικολογική προσέγγιση). Οι παραπάνω ερμηνευτικές προσεγγίσεις εντάσσονται στις σύγχρονες τάσεις ερμηνείας της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών.

popular idea of a cycle of violence, in *Family Violence*, New York, Praeger, 1984, p. 223-257 και Αρτινοπούλου, Β., 1995, ό.π. σελ. 131-132.

¹⁵⁵ Βλέπε σχετικά Αρτινοπούλου, Β. 1995, ό.π. σελ.133-134 και Weitzman, J. and Dreen, K., *Wife beating: a review of the marital dyad*, *Social Casework*, 1982, p. 63.

¹⁵⁶ Βέβαια, η κατανάλωση αλκοόλ και τοξικών ουσιών από τους δράστες τείνει να αμφισβητείται ως αιτιολογικός παράγοντας της βίας εναντίον των γυναικών, διότι συντείνει στον περιορισμό του βαθμού ευθύνης των δραστών και ταυτόχρονα ενισχύει την πεποίθηση (κυρίως στα θύματα) ότι η βία θα περιοριστεί με το βαθμιαίο έλεγχο του αλκοολισμού. Βλέπε σχετικά Edelson, J. L., Routledge, Z. and Guttman, E., *Men who batter women*, *Journal of Family Issues*, 1985, 6(2), Gayford, J. J., *Wife battering: preliminary survey of 100 cases*, *British Medical Journal*, 1975, 25(1), Roberts, A. R., *Psychological characteristics of batterers: a study of 234 men charged with domestic violence offenses*, *Journal of Family Violence*, 1987, 2(1), Moore, D. M., *An Overview of the problem*, in D. M. Moore (ed), *Battered Women*, Beverly Hills, CA: Sage, 1979.

Ειδικότερα, στο συγκεκριμένο πεδίο θεωριών περιλαμβάνεται η συστημική προσέγγιση¹⁵⁷, η κοινωνικο-δομική προσέγγιση, η υπο-πολιτισμική προσέγγιση και η μαρξιστική προσέγγιση¹⁵⁸. Θα αναφερθούμε συνοπτικά σε ορισμένες από αυτές ως μία προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε το πνεύμα της γενικότερης μακρο-κοινωνιολογικής θεώρησης.

Η **κοινωνικο-δομική**¹⁵⁹ ερμηνεία της σωματικής βίας επιχειρεί να συνδέσει την εκδήλωση του φαινομένου με την οικονομική κατάσταση και τη δομή της εκάστοτε κοινωνίας. Η αποδυνάμωση, η περιθωριοποίηση και οι κοινωνικές διακρίσεις εις βάρος των μειονοτήτων συντελούν στην εκδήλωση περιστατικών προσωπικής βίας¹⁶⁰ και ειδικότερα σωματικής βίας. Η κοινωνική απομόνωση και η πίεση των μειονοτήτων συντείνουν στην **κοινωνική αποδιοργάνωση** και τη **θυματοποίηση**¹⁶¹ των συγκεκριμένων πληθυσμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ιθαγενείς γυναίκες της Αυστραλίας,¹⁶² - που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα - οι οποίες, έχοντας αποστερηθεί την πολιτιστική τους ταυτότητα και αγωγή, αποτελούν εύκολα θύματα άσκησης σωματικής βίας.

Σύμφωνα μάλιστα με τη δομική προσέγγιση, η βία συνιστά χαρακτηριστικό γνώρισμα της διαφορικής κατανομής του άγχους, της αποστέρησης και της αποτυχίας σε διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, με συνέπεια ορισμένες ομάδες του πληθυσμού (π.χ. οι φτωχές οικογένειες με μεγάλο αριθμό μελών που ζουν σε μικρά διαμερίσματα) να βιώνουν υψηλότερα ποσοστά βίας.

Επιπλέον, στις μέρες μας κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος η αντίληψη σύμφωνα με την οποία, η θυματοποίηση συνδέεται με ένα συγκεκριμένο **τρόπο ζωής**, στο πλαίσιο του οποίου τα άτομα εκτίθενται σε καταστάσεις που αυξάνουν τον κίνδυνο θυματοποίησής τους. Η θεωρία των δραστηριοτήτων ρουτίνας (**routine activity theory**)¹⁶³ βρίσκει εφαρμογή και στην περίπτωση των γυναικών /θυμάτων άσκησης σωματικής βίας. Στο πλαίσιο της επισημαίνεται η ύπαρξη τριών στοιχείων που συντείνουν στην εκδήλωση του φαινομένου : α) η ύπαρξη υποκινούμενων δραστηριοτήτων, β) η παρουσία υποψηφίων θυμάτων «κατάλληλων» για την εκδήλωση της εγκληματικής πράξης και γ) η απουσία ατόμων ή φορέων (π.χ. αστυνομικών, περαστικών, φίλων κ.λ.π.) ικανών να προστατεύσουν τα υποψήφια θύματα.

¹⁵⁷ Η συστημική προσέγγιση επικεντρώνεται περισσότερο στην ερμηνεία της διατήρησης της βίαιης σχέσης και λιγότερο στην εν γένει αιτιολογία της. Βλ. Giles-Sims, J., *Wife battering: A systems theory approach*, New York, Guilford Press, 1983.

¹⁵⁸ Η μαρξιστική προσέγγιση αντιμετωπίζει τη βία ως οικονομικό και πολιτικό φαινόμενο και θεωρεί ότι η θυματοποίηση των γυναικών ως απόρροια της πατριαρχικής κοινωνίας, αλλά και του καπιταλιστικού συστήματος που υποθάλλει τον ασκούμενο σε αυτές έλεγχο. Βλ. Steinmetz, S., *Family Violence*, 1987, ό. π. σελ. 749.

¹⁵⁹ Ειδικότερα, για την κοινωνικο-δομική ερμηνεία της συζυγικής βίας βλ. σχετικά O'Brien, *Violence in divorce prone families*, *Journal of Marriage and the Family*, 33, 1971 και Goldstein, D. and Rosenbaum, A., *An evaluation of the self esteem of maritally violent men: family relations*, *Journal of Applied Family and Child Studies*, 1985, 34 (3).

¹⁶⁰ Βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades*, ό. π.

¹⁶¹ Βλ. Miethe, Terence D., David McDowall: *Contextual Effects in Models of Criminal Victimization*, in *Social Forces*, 1993, 71, 741-759.

¹⁶² Βλέπε σχετικά Hans Joachim Schneider, *Aboriginal Victimization in Central Australia. An Empirical Study in Comparative Victimology*, in Gunther Kaiser, Helmut Kury, Hans-Jörg Albrecht (Eds.), *Victims and Criminal Justice*, Freiburg i.Br., Vol. 3, 1991, p. 291-307.

¹⁶³ Περισσότερες λεπτομέρειες για την εφαρμογή και την επρροή της θεωρίας βλ. Cohen, Lawrence E., Marcus Felson, *Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach*, in *American Sociological Review*, 44, 1979, p. 588-608.

Η επέκταση των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δυνατοτήτων διεθνώς, συνιστά ένα ιδιαίτερα σημαντικό πλέγμα δραστηριοτήτων, το οποίο έως ένα βαθμό αυξάνει τις πιθανότητες άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών.

Παρόμοια, η **πολιτισμική ερμηνεία** της σωματικής βίας¹⁶⁴ επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην έκθεση σε μοντέλα επιθετικής συμπεριφοράς, που ενδεχομένως συμβάλλουν στην εμφάνιση της σωματικής βίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αξίες της κοινωνίας ευνοούν την αποδοχή της επιθετικότητας ως μέσου έκφρασης, αλλά και ως διαδικασία άσκησης ατύπου κοινωνικού ελέγχου.

Στο πλαίσιο της υπο-πολιτισμικής προσέγγισης η βία γίνεται αντιληπτή ως ένδειξη υποκοουλτούρας. Σύμφωνα μάλιστα, με τους Wolfgang και Ferracuti¹⁶⁵ η διαφορετική κατανομή της βίας είναι άμεσα συνυφασμένη με την επιρροή των «βίαιων» πολιτισμικών κανόνων και αξιών. Για το λόγο αυτό, η μεγαλύτερη εκπροσώπηση της βίας παρατηρείται στις υποπολιτισμικές ομάδες ή οικογένειες, οι αξίες των οποίων σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με βίαια πρότυπα και συμπεριφορές.

Υπό το πρίσμα των κοινωνικο-πολιτισμικών προσεγγίσεων αναπτύσσονται η φεμινιστική και η οικολογική προσέγγιση, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω καινοτομιών που εισαγάγουν στη θεωρητική και την εμπειρική σκέψη.

α) Φεμινιστική προσέγγιση

Η φεμινιστική προσέγγιση επιχείρησε να ερμηνεύσει τις επιμέρους μορφές βίας εναντίον των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης και της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, με αναφορά στις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας.¹⁶⁶ Ειδικότερα, τόσο στο πλαίσιο της κοινωνίας, όσο και της οικογένειας αναπτύσσονται **σχέσεις εξουσίας**, οι οποίες επηρεάζουν την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά των μελών. Μεταξύ άνδρα και γυναίκας παρατηρούνται συγκρούσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην ανακατανομή των ρόλων και την εδραίωση νέων μορφών ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων.

Συνεπώς, η άσκηση βίας εναντίον των γυναικών αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει τις ρίζες του στις **πατριαρχικές δομές της κοινωνίας** και τη συνακόλουθη **άνιση κατανομή της δύναμης** μεταξύ των δύο φύλων.¹⁶⁷ Η έμφαση επικεντρώνεται στην ανδρική κυριαρχία - η οποία σύμφωνα με την ιδεολογία της πατριαρχίας θεωρείται φυσιολογική - και την προσπάθεια ενδυνάμωσης της γυναικείας κοινωνικο-πολιτικής θέσης. Το επιχείρημα της βίας ως απόρροια ατομικής ή οικογενειακής παθολογίας που χρησιμοποιούσαν παλαιότερες προσεγγίσεις, καταρρίπτεται στο πλαίσιο της φεμινιστικής προσέγγισης. Η διαιώνιση του φαινομένου υποβόσκει στο πλαίσιο κοινωνικών κανόνων που

¹⁶⁴ Για την περίπτωση της συζυγικής βίας βλ. Levine, E. M., *Sociocultural causes of family violence: a theoretical comment*, Journal of Family Violence, 1 (1), 1986.

¹⁶⁵ Wolfgang M. E. & Ferracuti F., *The subculture of violence: Toward an integrated theory of criminology*, London, Tavistock, 1967.

¹⁶⁶ Bλ. Connors, Jane Frances, *Violence Against Women in the Family*, New York: United Nations, 1989.

¹⁶⁷ Bλ. Heise Lori, *International Dimensions of Violence Against Women. Response to the Victimization of Women and Children*, 12 (1): 3-11, 1989 και Schuler, Margaret, *Violence Against Women: An International Perspective*. In *Freedom From Violence: Women's Strategies From Around the World*, edited by Margaret Schuler, New York: UNIFEM, 1992.

ενισχύουν την ανδρική κυριαρχία, ενώ προς την κατεύθυνση αυτή λειτουργεί και η σιωπηρή αποδοχή¹⁶⁸ του φαινομένου από την κοινωνία. Υπό το πρίσμα αυτό, οι Straus και Gelles αποκάλυψαν ότι οι προγενέστερες ψυχιατρικές προσεγγίσεις δεν είχαν λάβει υπόψη τους ότι η βία εναντίον των γυναικών διαπράττονταν, όχι αποκλειστικά από ψυχοπαθολογικές προσωπικότητες, αλλά και από άτομα που θεωρούσαν την πατριαρχία ως αναφαίρετο δικαίωμά τους.

Αναφορικά, με το ζήτημα της γυναικείας κακοποίησης θα λέγαμε ότι υπακούει στους νόμους οι οποίοι ισχύουν και στην περίπτωση των παιδιών /θυμάτων. Ωστόσο, μολονότι το κίνημα κατά της παιδικής κακοποίησης εμφανίστηκε στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος κατά τη δεκαετία του '60, το πρόβλημα της γυναικείας κακοποίησης δημοσιοποιήθηκε την επόμενη δεκαετία, διότι συνδέθηκε άμεσα με τις κινήσεις του φεμινιστικού κινήματος για την ισότητα των φύλων.

Η υποβαθμισμένη θέση¹⁶⁹ των γυναικών στο πλαίσιο της σύγχρονης οικογένειας και κοινωνίας είναι δυνατόν να συνοψισθεί στα ακόλουθα :

- 1) είναι άμισθες οικιακές βοηθοί στο πλαίσιο της οικογένειας,
- 2) είναι υπεύθυνες για την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών,
- 3) συνιστούν τη «σπονδυλική στήλη» της κοινωνίας στο θέμα της σεξουαλικότητας και
- 4) αποτελούν πηγή εφεδρικού εργατικού δυναμικού, σε περιόδους κρίσεων.

Επισημαίνεται μάλιστα, ότι οι γυναίκες που είχαν βιώσει τη σωματική κακοποίηση ως μέσο διαπαιδαγώγησης από τους γονείς τους, ανέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό το βίαιο σύζυγο ή σύντροφο.

Γενικά, η φεμινιστική προσέγγιση μολονότι μελετά τη σωματική βία εναντίον των γυναικών κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, κατορθώνει ωστόσο να προσφέρει μια ιδιαίτερα καινοτόμα ερμηνεία της, που σε συνδυασμό με το σύνολο των προσεγγίσεων συμβάλλει στην κατά το δυνατόν, πληρέστερη αντίληψη και κατανόηση του φαινομένου.

β) Οικολογική προσέγγιση

Κύρια υπόθεση εργασίας της οικολογικής προσέγγισης συνιστά η άποψη της **αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος**. Ως περιβάλλον νοείται τόσο το φυσικό, όσο και το κοινωνικό και προσεγγίζεται σε τρία επίπεδα αναφοράς¹⁷⁰: i) το μικρο-σύστημα (οικογένεια), ii) το εξω-σύστημα (γειτονιά, εργασιακό περιβάλλον, κοινότητα) και iii) το μακρο-σύστημα (κοινωνικοί κανόνες, αξίες, θεσμοί,

¹⁶⁸ Η ανοχή της κοινωνίας σε περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών απεικονίζεται στην παρατηρούμενη αδράνεια του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης να διευθετήσει τα εν λόγω περιστατικά (κυρίως τα συσχετιζόμενα με ενδοοικογενειακή βία) και την προστασία που φαίνεται να απολαμβάνουν οι δράστες /σύζυγοι όταν αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο υποβολής εγκλήσεων /μηνύσεων εναντίον τους. Χαρακτηριστική προς την κατεύθυνση της ανοχής της βίας εναντίον των γυναικών, είναι η έρευνα των Stark & McEnvoy (1970), σύμφωνα με την οποία το 24% των ανδρών και το 17% των γυναικών αποδέχονται το χαστούκισμα των γυναικών από το σύζυγό τους, υπό κατάλληλες συνθήκες. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν προσδιορίζεται, ούτε το περιεχόμενο του όρου «κατάλληλες συνθήκες», ούτε το επίπεδο της βίας που θα θεωρείτο αποδεκτό.

¹⁶⁹ Βλ. Done Klein, June Kress, *Any Woman's Blues. A Critical Overview of Women, Crime and the Criminal Justice System*, στο έργο των Tonny Platt & Paul Takayl (eds), *Crime and Social Justice*, Macmillan, London, 1981, p. 158.

¹⁷⁰ Αναφορικά, με τη διάκριση σε επίπεδα αναφοράς βλ. Belsky, J., *Child Maltreatment*, *Amer. Psychologist* 35 (7), 1980 και Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*, UBC Press, Vancouver, 1995, 45-59.

αποδοχή βίας). Για παράδειγμα, η **πατριαρχία** συνιστά μια αξία του μακρο-συστήματος, η οποία μπορεί να επηρεάσει τόσο την κατανομή της δύναμης στη σχέση άνδρα-γυναίκας, όσο και την φύση της αλληλεπίδρασης δυνάμεων σε επίπεδο οικογένειας. Αντίστοιχα, οι ομάδες που συνδέουν την οικογένεια ή το άτομο με το εξωτερικό περιβάλλον συνιστούν το εξω-σύστημα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα παραγόντων που αντιπροσωπεύουν το εξω-σύστημα και αυξάνουν την πιθανότητα θυματοποίησης, είναι η **ανεργία**, το **εργασιακό άγχος** και η παρουσία ή η απουσία **υποστηρικτικών κοινωνικών μηχανισμών**, ενώ το μικρο-σύστημα αναφέρεται στην οικογένεια ή το άμεσο περιβάλλον, στο πλαίσιο του οποίου διαπράττεται η σωματική βία.

Θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι τα ατομικά χαρακτηριστικά δεν μελετώνται μεμονωμένα, αλλά στο πλαίσιο ενός κοινωνικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο παρατηρείται η προσαναφερόμενη αλληλεπίδραση ατομικών και περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών. Υπό το πρίσμα αυτό, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι δύο υποθετικά ταυτόσημες προσωπικότητες θα συμπεριφέρονταν με διαφορετικό τρόπο στο πλαίσιο ενός διαφορετικού επιπέδου αναφοράς (εξω-σύστημα, μικρο-σύστημα, μακρο-σύστημα).

Οι μεταβλητές που εξετάζονται στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η κοινότητα, η γειτονιά, οι κοινωνικοί και ατομικοί πόροι, το άγχος και η ποιότητα ζωής. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην επιρροή των **κοινωνικών πόρων** και των **κοινωνικών δικτύων** και τη γεωγραφική τους κατανομή.

Η θεωρία των κοινωνικών δικτύων¹⁷¹ βρίσκει άμεση εφαρμογή στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας, στοχεύοντας στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ βίας και κοινωνικής απομόνωσης της οικογένειας. Η εκδήλωση του φαινομένου συνδέεται άμεσα με την κοινωνική απομόνωση της οικογένειας από ενδεχόμενα δίκτυα υποστήριξης (π.χ. κοινωνικές υπηρεσίες στο πλαίσιο της κοινότητας ή της γειτονιάς) και την κοινωνικο-πολιτισμική αποδοχή της βίας.

Η οικολογική προσέγγιση συμβάλλει, τόσο στην κατανόηση της βίας, όσο και στην αντιμετώπιση της, μέσω της ενίσχυσης των κοινοτικών υπηρεσιών. Φυσικά, η πρόληψη βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, δεδομένου ότι προτείνεται η χαρτογράφηση¹⁷² των εκάστοτε βίαιων περιστατικών, προκειμένου να υπολογιστεί η συχνότητα εμφάνισής τους και να εντοπισθούν οι **οικογένειες** ή οι **γειτονιές υψηλού κινδύνου**. Ο άμεσος εντοπισμός τους θα συμβάλλει στην έγκαιρη βελτίωση των ατόμων και των οικογενειών που διατρέχουν τον κίνδυνο να υποστούν σωματική βία. Συνεπώς, η συμβολή της εστιάζεται κυρίως σε επίπεδο σχεδιασμού και στην αντιμετώπιση της σωματικής βίας σε επίπεδο κοινότητας.

¹⁷¹ Βλέπε Milardo, R., *Families and social networks: An overview of theory and Methodology*, in Milardo, R., *Families and social networks*, Sage, 1988.

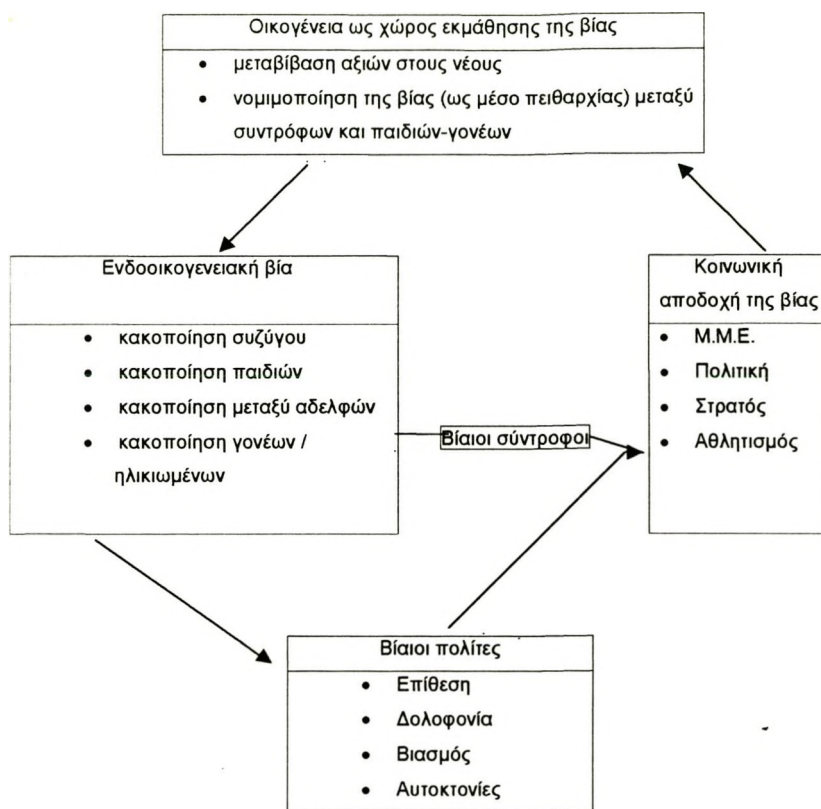
¹⁷² Διαφαίνεται η επιρροή της Γαλλοβελγικής Χαρτογραφικής Σχολής και της Σχολής του Σικάγο.

2.2.5. Σύνθετα μοντέλα

Η μελέτη των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, όπως συνοπτικά παρουσιάσθηκε παραπάνω, αναδεικνύει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της, ο οποίος δεν είναι μπορεί να ερμηνευθεί στο πλαίσιο μονοπαραγοντικών προσεγγίσεων. Η μελέτη των σύγχρονων εμπειρικών δεδομένων δεν είναι δυνατόν να αποκαλύψει τους αιτιολογικούς παράγοντες του φαινομένου, δεδομένης της ποικιλομορφίας των σχέσεων που αναπτύσσονται στο εσωτερικό τους. Αντίθετα, είναι σε θέση να αναδείξουν ορισμένους παράγοντες «υψηλού κινδύνου», οι οποίοι επιβάλλεται να υποβληθούν σε περαιτέρω επιστημονική διερεύνηση.

Η απλή επισήμανση των παραγόντων αυτών καθίσταται αδύνατο να ερμηνεύσει και κατ' επέκταση να επιλύσει το πρόβλημα της άσκησης σωματικής βίας, διότι πρέπει να διερευνηθεί η **διαπλοκή των σχέσεων** που αναπτύσσονται, τόσο μεταξύ των συγκεκριμένων παραγόντων, όσο και των διαφόρων επιπέδων αναφοράς. Το κενό αυτό επιχειρούν να καλύψουν τα σύνθετα αιτιολογικά μοντέλα. Το παρακάτω παράδειγμα¹⁷³ (Σχήμα 1) στοχεύει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ βίαιης οικογένειας και βίαιης κοινωνίας. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, η ανατροφή ενός ατόμου σε μία βίαιη οικογένεια είναι δυνατόν να δημιουργήσει βίαιους πολίτες και κατ' επέκταση συντροφούς. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η αναπαραγωγή της βίας σε οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο, χωρίς όμως να λαμβάνονται υπόψη οι παράγοντες που συμμετέχουν στη διαδικασία αναπαραγωγής.

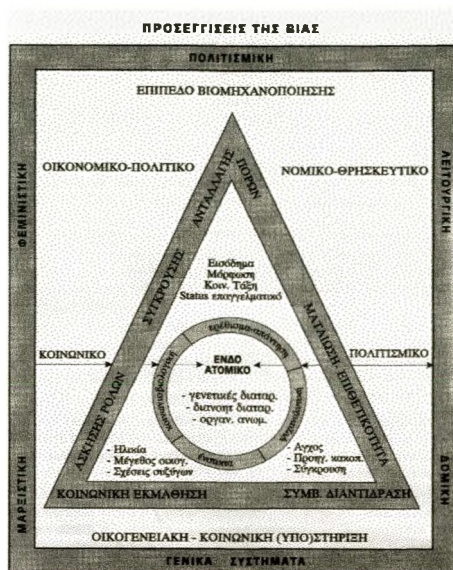
¹⁷³ Steinmetz, S., *Family Violence*, 1987, ό. π. σελ. 754-755 και Β. Αρτινοπούλου, *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, 1995, ό. π. σελ. 144-147.

Σχήμα 1: Σχηματική απεικόνιση του τρόπου αναπαραγωγής της σωματικής βίας

Η αναπαραγωγή της βίας από την κοινωνία στην οικογένεια και το αντίστροφο, είναι μια **δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης παραγόντων**, η οποία δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως μια στατική κατάσταση στο πλαίσιο αιτιολογικών παραγόντων. Τη σύνδεση και τη διαπλοκή των σχέσεων μεταξύ των προαναφερομένων ως αιτιολογικών παραγόντων της βίας και των διαφόρων επιπέδων αναφοράς επιχειρεί να απεικονίσει το «**τρι-επίπεδο μοντέλο βίας**»¹⁷⁴ (Σχήμα 2).

¹⁷⁴ Sussman, B.M. & Steinmetz, S. K., *Family Violence* στο Handbook of Marriage and the Family, Plenum Press, 1987 και Β. Αρτινοπούλου, 1995, ό. π. σελ. 146.

Σχήμα 2: Τρι-επίπεδο μοντέλο βίας (κατά Sussman, & Steinmetz, 1987)

Το πρότυπο αυτό, μολονότι μελετά το σύνολο των παραγόντων που εμπειρικά έχουν απασχολήσει τους κοινωνικούς επιστήμονες και ερευνητές, ωστόσο δεν στερείται κριτικής, η οποία σχετίζεται τόσο με τη στατική παράθεση των υπό διερεύνηση παραγόντων, όσο και με τον τρόπο ερμηνείας τους. Αξίζει στο σημείο αυτό να επισημανθεί ότι το περιεχόμενό τους είναι γενικό, ενώ προσλαμβάνουν συγκεκριμένο νόημα και σημασία στο πλαίσιο του εκάστοτε θεωρητικού συστήματος που ανήκουν.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Feyerabend, P. K., *Problems of empiricism*, in Colodny, R. (eds.), *Beyond the edge of certainty*, Englewood Cliffs, N. York, Prentice-Hall, 1965, p. 180.

2.2.ε. Συμπεράσματα

Η αντιμετώπιση του φαινομένου της σωματικής βίας είναι άμεσα συνυφασμένη με τον τρόπο ερμηνείας της και τους παράγοντες που ενδεχομένως συνδέονται με την εμφάνισή της. Για παράδειγμα, οι ατομικές προσεγγίσεις παραπέμπουν σε φαρμακευτικές και ψυχιατρικές μεθόδους θεραπείας της βίας. Σύμφωνα μάλιστα, με την Shainess¹⁷⁶, η βία εναντίον των γυναικών συνιστά πρόβλημα της προσωπικότητας, όποτε ως ενδεδειγμένη επίλυση του προβλήματος προτείνεται η συμβουλευτική υποστήριξη και η ενίσχυση του αισθήματος αυτοεκτίμησης των θυμάτων.

Αντίστοιχα, οι Carlan & Nelson διακρίνουν μεταξύ ατομικής ευθύνης και ευθύνης του συστήματος. Η υιοθέτηση της ατομικής ευθύνης παραπέμπει σε συντηρητικές μεθόδους μεσολάβησης στην προσωπικότητα του ατόμου, ενώ η αποδοχή της ευθύνης του συστήματος σε ριζοσπαστικές μεθόδους αναδόμησης των κοινωνικών θεσμών και παραδόσεων (π.χ. πατριαρχική οικογένεια).

Δεδομένου ότι η διερεύνηση της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών προκαλεί πάθη, πολιτικές προσεγγίσεις και ιδεολογίες, η αμερόληπτη ανάλυση του φαινομένου είναι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Χαρακτηριστικά, οι πρώιμες ψυχιατρικές προσεγγίσεις¹⁷⁷ απέδιδαν την ευθύνη στο θύμα για την πρόκληση της βίας, σε αντιδιαστολή με τις φεμινιστικές προσεγγίσεις οι οποίες απέρριπταν συστηματικά κάθε είδους ευθύνη του θύματος.

Η αναλυτική σκέψη και μεθοδολογία που απαιτούνται για την ουσιαστική αντιμετώπιση του φαινομένου επιβάλλεται να πλαισιώνονται από την αντίστοιχη πολιτική βούληση μετουσίωσης των πορισμάτων της εμπειρικής έρευνας σε πράξη. Η βούληση αυτή θα πρέπει να είναι απαλλαγμένη από σκοπιμότητες και ιδιοτελή συμφέροντα που έρχονται σε αντίθεση με την απρόσκοπτη διερεύνηση του φαινομένου. Σαφώς, βέβαια η επιτυχής αντιμετώπιση προϋποθέτει τη συνδυαστική προσέγγιση της βίας διαμέσου ενός σύνθετου μοντέλου, το οποίο θα συμβάλλει στην ουσιαστική εκτίμηση τού συνόλου των παραγόντων που ενδέχεται να συντείνουν στην εμφάνισή της στο πλαίσιο των διαφόρων επιπέδων αναφοράς.

¹⁷⁶ Shainess Natalie, *Psychological Aspects of Wife-Beating*, in Maria Roy (ed.), *Battered Women: A Psychosociological Study of Domestic Violence*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.

¹⁷⁷ Snell John E., Rosenwald Richard and Robey Ames, *The Wifebeater's Wife: A Study of Family Interaction*, in *Archives of General Psychiatry* 11 (August), 1964, p. 107-112.

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1. ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1. Η θέση του θύματος στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης

1.1.α. Γενικά

Προκειμένου να προσδιορίσουμε τη θέση του θύματος στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης επιβάλλεται να καταστήσουμε σαφή την έννοια της ποινικής δικαιοσύνης. Σύμφωνα με το Δασκαλάκη,¹⁷⁸ ως ποινική δικαιοσύνη ορίζεται «το σύνολο της οργανωμένης κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκλήματος, η οποία έχει ανατεθεί σε όργανα πρόληψης, ανακάλυψης, δίωξης, ανάκρισης, απόφασης και εκτέλεσης της απόφασης». Σύμφωνα με τον ίδιο¹⁷⁹, ο κεντρικός πυρήνας του συστήματος απαρτίζεται α) από τα όργανα που ασκούν την ανακριτική και τη δικαιοδοτική λειτουργία και συνιστούν την «ποινική δικαιοσύνη υπό στενή έννοια» (ανακριτές, δικαστικά συμβούλια, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δικαστήρια και ακυρωτικό δικαστήριο) και β) από τα όργανα που είναι επιφορτισμένα με τη δίωξη, δηλαδή τους εισαγγελείς. Ο κεντρικός πυρήνας πλαισιώνεται από υποσυστήματα και ειδικότερα από την αστυνομία και το σωφρονιστικό σύστημα.

Στο πεδίο ανάλυσης της παρούσας επιστημονικής διερεύνησης δεν περιλαμβάνεται το σωφρονιστικό σύστημα, δεδομένου ότι το κύριο αντικείμενο της συγκεκριμένης διδακτορικής διατριβής αφορά στη γυναίκα-θύμα άσκησης σωματικής βίας και τον τρόπο αντιμετώπισής της από τους φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου. Αντίθετα, το σωφρονιστικό σύστημα θα επικεντρώνονταν στη μεταχείριση του δράστη σωματικής βίας και όχι του θύματος.

Προς την κατεύθυνση αυτή κρίνεται αναγκαία η συνδρομή των σχετικών με το θέμα, θυματολογικών, αλλά και εγκληματολογικών προσεγγίσεων, η ειδοποιός διαφορά των οποίων αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, έγκειται στο ότι οι μεν πρώτες ενδιαφέρονται για την ανταπόκριση των φορέων άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου στα θύματα και τις απαιτήσεις τους, οι δε τελευταίες διερευνούν τον τρόπο χειρισμού των υπόπτων ή των δραστών άσκησης σωματικής βίας από τους προαναφερόμενους φορείς.

Ειδικότερα, η γυναίκα ως θύμα εγκλήματος - αλλά και γενικότερα κάθε θύμα, ανεξαρτήτως φύλου - επιβάλλεται να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ο οποίος θα της

¹⁷⁸ Βλέπε Η. Δασκαλάκη και συνεργάτες, *Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Εκδόσεις ΕΚΚΕ, 1983, σελ. 17.

¹⁷⁹ Βλέπε Η. Δασκαλάκη, *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1985, σελ. 79-80.

παρέχει το δικαίωμα της συμμετοχής σε αυτήν.¹⁸⁰ Η άσκηση του συγκεκριμένου δικαιώματος από το θύμα πλην από δίκαιη, είναι και αναγκαία, διότι συνδέεται άμεσα με τη καθοριστική συμβολή του στη διαλεύκανση της εκάστοτε εγκληματικής συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό η σχέση μεταξύ θύματος και συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι μία σχέση **διαρκούς αλληλεπίδρασης**,¹⁸¹ διότι αφενός οι φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από το θύμα, προκειμένου να αντλήσουν τις απαραίτητες πληροφορίες για τη βία που ασκήθηκε εναντίον τους και αφετέρου τα θύματα αναζητούν τη βοήθεια και την προστασία που χρειάζονται στους εκπροσώπους της δικαιοσύνης. Μολονότι όμως, προσφέρουν σημαντική βοήθεια¹⁸² στα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, ωστόσο συχνά οδηγούνται στο «περιθώριο» ενός πλαισίου διαδικασιών που ενδεχομένως να συντείνει στη δευτερογενή θυματοποίησή τους.

1.1.β. Η περίπτωση της βίας έναντι των γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας: μια σύντομη ανασκόπηση

Ιδιαίτερη μορφή άσκησης βίας εναντίον των γυναικών συνιστά η ενδοοικογενειακή σωματική βία, η οποία έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας από πολύ παλιά, χωρίς ωστόσο να έχει επίσημα αναγορευθεί σε μεζονος σημασίας ζήτημα που χρήζει άμεσης και δυναμικής παρέμβασης. Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να φωτίσουμε τις κυριότερες νομοθετικές προσπάθειες ελέγχου και αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας διαχρονικά, προκειμένου να σκιαγραφήσουμε την πορεία της εξέλιξης στον τομέα αυτό. Η τάση της γενικότερης αλλαγής στο ζήτημα της οικογενειακής βίας απεικονίζεται εύγλωττα στο έργο της Elizabeth Pleck¹⁸³, με τίτλο «Ενδοοικογενειακή Τυραννία». Η συγγραφέας συνδέει την πρωταρχική θέσπιση σχετικής νομοθετικής πολιτικής με την συντηρητική παράταξη των πουριτανών¹⁸⁴, στην αποικία της Μασαχουσέτης κατά τη διάρκεια των ετών 1640-1680.

Σύμφωνα με την ίδια, οι προσπάθειες ποινικοποίησης του φαινομένου **αντικατοπτρίζουν τις εκάστοτε κοινωνικές αντιλήψεις αναφορικά με το ρόλο και τη σπουδαιότητα του θεσμού της οικογένειας**. Ενδεικτικό αυτής της συσχέτισης είναι το γεγονός ότι οι προσπάθειες ποινικοποίησης φθίνουν όταν ο θεσμός και η διατήρησή του (π.χ. προστασία ιδιωτικής ζωής) θεωρούνται υψίστης

¹⁸⁰ Βλ. σχετικά Sebba Leslie, *Third Parties: Victims and the Criminal Justice System*, Columbus, Ohio, 1996a.

¹⁸¹ Γενικότερα για τη σχέση θύματος και συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης βλ. Ziegenhagen, E., *Toward a theory of victim-criminal justice system interactions*, in W. F. McDonald (eds.): *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1976, p. 263 και Α. Τσιγκρή, *Βιασμός. Το αθέατο έγκλημα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ. 1-4.

¹⁸² Είτε με την καταγγελία της βίας στις αρμόδιες αρχές και την υποβολή της έγκλησης, είτε με την εμφάνισή τους ως μάρτυρες στο δικαστήριο, προκειμένου να στοιχειοθετήσουν την κατηγορία.

¹⁸³ Elizabeth Pleck, *Wife Beating in Nineteenth-Century America*. Unpublished paper. History Department, University of Michigan. Ann Arbor, Michigan 48109, 1978.

¹⁸⁴ Επισημαίνεται ότι οι πουριτανοί είχαν επίσης ενδιαφερθεί και για τη θέσπιση νομοθεσίας ενάντια στην υπερβολική αυστηρότητα απέναντι στα παιδιά. Αντίθετα, την ίδια χρονική περίοδο στις μη πουριτανικές κοινωνίες, η ενδοοικογενειακή βία εναντίον των γυναικών τιμωρούνταν είτε άτυπα, είτε στο πλαίσιο θρησκευτικών αιρέσεων και δογμάτων. Η τελευταία αυτή μορφή είχε περισσότερο την έννοια της τυπικής αντιμετώπισης, δεδομένου ότι ενεργοποιούνταν στην περίπτωση που ο δράστης ήταν μέλος κάποιας θρησκευτικής αίρεσης και η παραπομπή του σε δίκη γίνονταν εντός της συγκεκριμένης εκκλησιαστικής ομάδας. Βλ. Elizabeth Pleck, *υποοπ.* 183, σελ. 33

σημασίας, ενώ αντίθετα το ενδιαφέρον για ποινικοποίηση κορυφώνεται, όταν η βία στο πλαίσιο της οικογένειας λαμβάνει απειλητικές διαστάσεις, τόσο για τα ίδια τα θύματα, όσο και για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, με συνέπεια την απομυθοποίηση της αξίας του.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία που διαθέτουμε αναφορικά με το ζήτημα της γυναικείας σωματικής κακοποίησης στο παρελθόν, προέρχονται κυρίως από τα αρχεία των δικαστηρίων και τις αιτήσεις διαζυγίων που κατά καιρούς υποβάλλονταν, για το λόγο αυτό δεν απεικονίζουν τις διαρκώς μεταβαλλόμενες τάσεις στο θέμα της οικογενειακής βίας. Ωστόσο, σκιαγραφούν τις εμπειρίες των γυναικών σε περιόδους, κατά τις οποίες οι γενικότερες αντιλήψεις σχετικά με το πρόβλημα και το χειρισμό του από το σύστημα της δικαιοσύνης, διέφεραν κατά πολύ από τις σημερινές.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προώθηση της διάκρισης μεταξύ των δημοσίων και ιδιωτικών συμπεριφορών κατά το 18ο αιώνα, η οποία υποκινήθηκε από νομικούς επιστήμονες και μελετητές. Υπό το πρίσμα αυτό, η οικογένεια συνιστούσε ένα **θεσμό ιδιωτικής φύσεως**¹⁸⁵, που βρίσκονταν πέρα από τα όρια εφαρμογής του νόμου, άποψη, η οποία έως ένα βαθμό έβρισκε εφαρμογή και στις μέρες μας. Η συγκεκριμένη διάκριση ενισχυόταν από την κυριαρχία του άνδρα έναντι της γυναίκας, που σύμφωνα με τον Bacon, εκφράζεται από το δικαίωμά του να της επιβάλλει σωματική τιμωρία ως μία μορφή σωφρονισμού. Η μεταχείριση όμως, αυτή δεν θα έπρεπε να λαμβάνει διαστάσεις βίαιης και σκληρής συμπεριφοράς.

Κύριο χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης, αλλά και της επόμενης περιόδου ήταν η επιδοκιμασία του **πατριαρχικού**¹⁸⁶ **χαρακτήρα της οικογένειας**, μέσω του ποινικού και αστικού δικαίου. Η τακτική αυτή επιτυγχάνονταν, είτε παρέχοντας στους συζύγους τεράστια περιθώρια άσκησης της δύναμής τους, είτε περιορίζοντας τις δυνατότητες των γυναικών να απαλλαγούν από ενδεχομένως βίαιους συντρόφους. Τόσο οι δικαστές όσο και γενικότερα το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁸⁷ δεν εξέφραζε την επιθυμία να χειρισθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη βαθμιαία επέκτασή του. Συχνά μάλιστα, απέρριπτε τις λιγοστές καταγγελίες θυμάτων με το επιχείρημα του νομοθετικά κατοχυρωμένου δικαιώματος¹⁸⁸ των συζύγων να τιμωρούν τις συζύγους τους. Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το φαινόμενο αυτό δεν είναι χαρακτηριστικό στοιχείο μιας συγκεκριμένης κοινωνίας ή εποχής, αλλά ενυπάρχει σε όλες τις κοινωνίες, δεδομένου ότι οι γυναίκες ανέκαθεν υφίσταντο κάποιας μορφής σωματική βία, η οποία ενίοτε νομιμοποιούνταν από τα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

¹⁸⁵ Σε αντιδιαστολή με τα εγκλήματα, τα οποία προκαλούσαν βλάβη σε κάθε πολιτισμένη κοινωνία. Βλ. Blackstone, W., *Commentaries on the laws of England*. (first published 1765) London : Dawsons, 1966.

¹⁸⁶ Dobash, R. and Dobash, R., *Violence against Wives: a case against patriarchy*. New York: The Free Press, 1979.

¹⁸⁷ Βλ. Buzawa, E. S. & Buzawa, C. G., *Domestic Violence: the Criminal Justice Response*, Sage, California, 1990.

¹⁸⁸ Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση του ανωτάτου δικαστηρίου του Μισισιπή, το οποίο το 1824 αναγνώριζε στον άνδρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη σύζυγό του και το νόμο «του αντίχειρα» του αγγλικού δικαίου, της ίδιας χρονικής περιόδου. Βλ. Bradley v. State, Walker 158 (Miss. 1824) και Blackstone, W. *Commentaries of the laws of England*, first published 1765, London: Dawsons 1966.

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αντιμετώπιση των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας από τα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, ενδεχομένως να υποκινούνταν από τις ίδιες κοινωνικές αντιλήψεις, που μέχρι και σήμερα επικρατούν αναφορικά με την αντιμετώπιση του βιασμού. Συγκεκριμένα, τα θύματα συχνά αντιμετωπίζονται με καχυποψία και αδιαφορία από τους αρμόδιους φορείς, με το επιχείρημα ότι πιθανόν τα ίδια να προκάλεσαν τη θυματοποίησή τους ή να την υπόμεναν αδιαμαρτύρητα για μεγάλο χρονικό διάστημα.¹⁸⁹

Η παραπάνω τακτική των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης ενισχύονταν και από την τάση των κακοποιημένων συζύγων να αποσύρουν τις κατηγορίες, τόσο ως απόρροια της γραφειοκρατικής ποινικής διαδικασίας, όσο και της οικονομικής τους εξάρτησης από το δράστη. Μία ένδειξη ανακούφισης για τις γυναίκες/ θύματα οικογενειακής σωματικής βίας αποτέλεσε η δυνατότητα επιβολής εγγυήσεως ειρήνης (peace bond)¹⁹⁰ προς τους δράστες βαριάς κακοποίησης.

Τον επόμενο αιώνα, τα δικαστήρια αποφάσισαν την επιβολή **ποινών** στους άνδρες που προκαλούσαν **μόνιμες βλάβες** στις συζύγους τους, ενώ αρνούνταν να παρέμβουν στη ρύθμιση «ασήμαντων» περιστατικών. Ωστόσο, η οικογενειακή βία άρχισε να συνδέεται με την εμφάνιση άλλων μορφών εγκληματικότητας, γεγονός το οποίο επέβαλε τη σοβαρότερη αντιμετώπιση του φαινομένου. Η αντίληψη αυτή προωθήθηκε από το αντιαλκοολικό κίνημα γύρω στα 1830, στην προσπάθειά του να διερευνήσει τους προσδιοριστικούς παράγοντες της εγκληματικότητας, της φτώχειας και του αλκοολισμού. Ένα από τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε αφορούσε στην κακοποίηση σημαντικού αριθμού γυναικών, από άτομα υπό την επήρεια μέθης.¹⁹¹

Άμεση συνέπεια των παραπάνω υπήρξε η θέσπιση νομοθεσίας με σκοπό την ουσιαστική αντιμετώπιση του ζητήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η ψήφιση της «Πράξης για την Αποτελεσματική Πρόληψη και Τιμωρία των Βίαιων Επιθέσεων Έναντι Γυναικών και Παιδιών»¹⁹² στη Μ.

¹⁸⁹ Πιθανότατα λόγω οικονομικών ή ιδεολογικών παραγόντων. Βλ. McCann, K., *Battered women and the law: the limits of the legislation*, in Brophy, J. and Smart, C. (eds), *Women in law*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

¹⁹⁰ Η συγκεκριμένη μορφή κύρωσης θεσπίστηκε για πρώτη φορά το 14^ο αιώνα και αφορούσε την επιβολή δικαστικών περιορισμών στους δράστες συζυγικής βίας. Η δυνατότητα όμως, αυτή παρέχονταν σε εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό γυναικών, ευγενικής καταγωγής. Βλ. E. Tuninger, *Marital violence: The legal solutions*, Hastings Law Journal, vol. 23, no. 1, 1971, p. 259-76.

¹⁹¹ Παρόμοιες έρευνες διεξήχθησαν και κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Βλ. Gelles, R. G., *The Violent Home*, Beverly Hills, California: Sage, 1974 και Rosenbaum, A. and O'Leary, K. D., *Marital violence: characteristics of abusive couples*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49(1): 63-71, 1981. Ωστόσο, παρατηρείται πρόβλημα ερμηνείας των εκάστοτε εμπειρικών στοιχείων, διότι συχνά δεν εμφανίζεται άμεση σύνδεση του αλκοολισμού με την ενδοοικογενειακή βία. Σύμφωνα μάλιστα, με ορισμένους ερευνητές το αλκοόλ θεωρείται περισσότερο *μέσο ενθάρρυνσης για την εκτέλεση της πράξης ή ασφαλή δικαιολογία* όταν αυτή διαπράττεται, παρά άμεσος αιτιολογικός παράγοντας της βίας. Βλ. σχετικά Pahl, J., *Violent husbands and abused wives: a longitudinal study*. In J. Pahl (ed.) *Private Violence and Public Policy: The Needs of Battered Women and the Responses of the Public Services*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985 και Kaufman Kantor, G. and Straus, M. A., *The "drunken bum" theory of wife beating*. *Social Problems*, 34 (3): 213-230, 1987.

¹⁹² Συγκεκριμένα, η Πράξη προέβλεπε εξάμηνη φυλάκιση ή πρόστιμο 20£ σε όσους επιτίθεντο σε άτομο ηλικίας κάτω των 14 ετών. Βλ. Lyn Minchin, *Violence Between Couples*, στο έργο του Philip Feldman, *Developments in the Study of Criminal Behaviors*, Vol. 2, (ed) John Wiley & Sons, 1982, p. 43-44.

¹⁹³ Βλέπε Carolyn Strange, *Historical Perspectives on Wife Assault*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds), *Wife Assault and the Canadian Criminal Justice System. Issues and Policies*, Centre of Criminology, University of Toronto, p. 293-303. Επισημαίνεται ότι την ίδια περίοδο η βία μεταξύ των συζύγων αρχίζει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα, γεγονός το οποίο συνδέεται άμεσα με τη διακήρυξη των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με την ανεπαρκή προστασία των κακοποιημένων συζύγων.

Βρετανία, το 1853¹⁹³. Διαμέσου των πρωτοβουλιών του, το αντιαλκοολικό κίνημα έφερε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ένα παλαιό, αλλά δυσεπίλυτο πρόβλημα : τη **σύνδεση της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας με την προώθηση νομοθετικών μεταρρυθμίσεων** (είτε στο αστικό, είτε στο ποινικό δίκαιο).

Βέβαια, θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι οι προαναφερόμενες εξελίξεις λαμβάνουν χώρα σε μια εποχή, όπου η άσκηση βίας εναντίον της συζύγου εξακολουθεί να θεωρείται έως ένα βαθμό επιτρεπτή. Για το λόγο αυτό, το δικαίωμα του συζύγου να ασκεί απόλυτο έλεγχο στην οικογένεια¹⁹⁴ επιδοκιμάζεται και αντικατοπτρίζεται σε ποικιλία δικαστικών αποφάσεων έως τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με το ότι ο άνδρας και η γυναίκα συνιστούν μια **ενιαία οντότητα** σύμφωνα με τις αρχές του εθνικού δικαίου, καθιστούν ορατές τις δυσχέρειες που καλείται να αντιμετωπίσει η γυναίκα που επιθυμεί την ποινική δίωξη του συζύγου της.

Οι νομοθετικές διατάξεις μολονότι επιχειρούν να προβάλλουν την εντύπωση του «ουδέτερου» και αντικειμενικού χειρισμού της βίας από τις αρμόδιες δικαστικές και δικαστικές αρχές, ωστόσο σε τελική ανάλυση λειτουργούν υπέρ του συζύγου. Έως τη στιγμή της σταδιακής τροποποίησής τους στη Βρετανία, διαμέσου της θέσπισης των Πράξεων Συζυγικών Υποθέσεων¹⁹⁵ περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Οι πρωτοβουλίες των φεμινιστικών οργανώσεων σε συνδυασμό με τη δραστηριότητα της Αντιαλκοολικής Ένωσης Χριστιανών Γυναικών (Women's Christian Temperance Union, WCTU)¹⁹⁶ είχαν ως συνέπεια την αύξηση της επιβολής μέτρων προστασίας των κακοποιημένων γυναικών, περί τα τέλη του ίδιου αιώνα. Παράλληλα, θεμελιακό στοιχείο του αντιαλκοολικού κινήματος¹⁹⁷ συνιστούσε η άποψη, σύμφωνα με την οποία η γυναικεία κακοποίηση αποτελεί συνήθη έκφανση της ζωής των οικονομικά ασθενέστερων και κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, υποδηλώνοντας την **ταξική και φυλετική** προσέγγιση της ενδοοικογενειακής συζυγικής βίας. Άποψη που όμως, δεν επιβεβαιώνεται από τα ιστορικά στοιχεία της εποχής, τα οποία καταδείκνυαν ένα σύνολο βίαιων περιστατικών στο πλαίσιο των μεσοαστικών και γαιοκτητικών τάξεων, που όμως συγκάλυπταν την εκδήλωση του φαινομένου. Την ίδια περίπου χρονική περίοδο, χαρακτηρίζεται παράνομη η σωματική βία έναντι των γυναικών, τόσο από το Βρετανικό Εθνικό Δίκαιο, όσο και από το δίκαιο αρκετών πολιτειών της Αμερικής. Η συγκεκριμένη όμως, εξέλιξη δεν επηρέασε τη νομοθετική πολιτική, δεδομένου ότι το 1899 στις Η.Π.Α. εκατοντάδες κοινωνίες

¹⁹⁴ Βλ. James Schouler, *Marriage, Divorce, Separation, and Domestic Relations*, Vol. 1, 6th ed., New York: Matthew Bender, 1921, p. 57-85.

¹⁹⁵ Με τη θέσπιση της πρώτης Πράξης, το 1878 παρέχονταν στις κακοποιημένες γυναίκες η δυνατότητα διαζυγίου καθώς και το δικαίωμα της επιμέλειας των τέκνων, εφόσον ο σύντροφος καταδικάζονταν για βαριά σωματική βλάβη και το δικαστήριο εκτιμούσε ότι το θύμα διέτρεχε άμεσο κίνδυνο. Ωστόσο, σύμφωνα με τη δικαστή Bertha Wilson, οι ένορκοι εξακολουθούν να μην κατανοούν τους παράγοντες που ωθούν τις γυναίκες να συντηρούν τις συγκεκριμένες σχέσεις κακοποίησης.

¹⁹⁶ Η WCTU θεωρούσε τους άνδρες ηθικά κατώτερους των γυναικών και περισσότερο επιρρεπείς στο αλκοόλ, το οποίο θεωρείτο γενεσιουργός παράγοντας της γυναικείας κακοποίησης.

¹⁹⁷ Βλ. σχετικά Carolyn Strange, *Historical Perspectives on Wife Assault*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds), *Wife Assault and the Canadian Criminal Justice System. Issues and Policies*, Centre of Criminology, University of Toronto, p. 297-300.

προστάτευαν τα παιδιά /θύματα βίας, σε αντιδιαστολή με την ύπαρξη μόνο μίας, η οποία προστάτευε τις γυναίκες.

Σύμφωνα με τη Judith Allen¹⁹⁸, η συγκεκριμένη χρονική περίοδος σηματοδοτείται από την επικράτηση του «παθολογικού ή δυσλειτουργικού» μοντέλου της οικογένειας, σύμφωνα με το οποίο η εκδήλωση βίας στο εσωτερικό της εκλαμβάνονταν περισσότερο ως ψυχολογικό πρόβλημα παρά ως εγκληματική συμπεριφορά. Συνεπώς, η αντιμετώπισή της είναι ένα θέμα που άπτεται ιατρικής μεταχείρισης.

Αν και αναγνωρίστηκε επίσημα η κακοποίηση των γυναικών από αλκοολικούς συζύγους κατά τη Βικτοριανή εποχή, ωστόσο εξακολουθούσε να επικρατεί η αντίληψη της υποταγής τους, προς όφελος της οικογένειας. Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή κατάργηση της τιμωρίας του μαστιγώματος¹⁹⁹ για τους δράστες, με την αιτιολογία ότι ήταν ιδιαίτερα σκληρή και βάνυση.

Στις αρχές του εικοστού αιώνα²⁰⁰ η θεώρηση της οικογενειακής βίας ως σοβαρού εγκλήματος, αρχίζει σταδιακά να φθίνει και η ποινική μεταχείριση των εγκλημάτων στο πλαίσιο της οικογένειας θεωρείται απάνθρωπη και ξεπερασμένη ως άμεση συνέπεια της θέσπισης των οικογενειακών δικαστηρίων,²⁰¹ της προσπάθειας επανένταξης του δράστη και της προστασίας του απαραβίαστου της οικογενειακής ζωής.

Η επιρροή της ιδεολογίας του προαναφερόμενου «ιατρικού μοντέλου» σε συνδυασμό με την επικρατούσα αντίληψη σχετικά με την υπευθυνότητα των γυναικών²⁰² στην εκδήλωση περιστατικών ανδρικής βίας, συνέτειναν στην ενίσχυση της πεποιθήσεως σύμφωνα με την οποία το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης έπρεπε να απέχει από τη διευθέτηση οικογενειακών διαφορών, με εξαίρεση,

¹⁹⁸ Η Judith Allen ήταν η πρώτη καθηγήτρια τμήματος γυναικών σπουδών στην Αυστραλία. Σχετικά με τις απόψεις για την παθολογική οικογένεια βλ. Allen, J., «*The Invention of the Pathological Family: an Historical Study of Violence in NSW*» in *Family Violence in Australia*, eds C. O. Donnell & J. Craney, Longman Cheshire, Melbourne, 1982.

¹⁹⁹ Επισημαίνεται ότι στις πολιτείες που ίσχυε η συγκεκριμένη τιμωρία, π.χ. Maryland, Oregon κ.α. εφαρμόζονταν δυσανάλογα εις βάρος των μαύρων ανδρών που κακοποιούσαν τις συζύγους τους. Η αναλογία ορισμένες φορές ήταν 6 λευκοί προς 15 μαύροι, κατά τη διάρκεια των ετών 1901-1942. Βλέπε Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*, 2nd Edition, Vancouver: UBC Press, 1994, p. 23 κ.ε.

²⁰⁰ Βλέπε Donald G. Dutton ό. π. υποσ. 199.

²⁰¹ Είναι η εποχή που η Dr Margaret Patterson εισήγαγε τις συνεδριάσεις «οικογενειακών υποθέσεων», στο πλαίσιο των οποίων παρείχε συμβουλευτική υποστήριξη σε ζευγάρια που βρίσκονταν σε κρίση, χωρίς να ακολουθείται η τυπική ποινική διαδικασία για την επίλυση του προβλήματος. Σύμφωνα με τη Dorothy Chunn, οι οικογενειακές υποθέσεις διεξάγονταν κεκλεισμένων των θυρών και οι ακροάσεις διέπονταν από τις αρχές του άτυπου και επιεικούς μοντέλου δικαιοσύνης. Βλ. σχετικά Chunn Dorothy, *From Punishment to Doing Good: Family Courts and Socialized Justice in Ontario, 1880-1940*, Toronto: University of Toronto Press, 1992.

²⁰² Η γυναίκα πρόκληση της βίαιης συμπεριφοράς εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο των θεωριών που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τη βία ως συνέπεια πληθώρας παραγόντων, όπως ασθένειας, άγχους, χρήσης αλκοόλ (τόσο από το θύμα όσο και από το θύτη) κ.α.

ίσως τα περισσότερα θανατηφόρα βίαια²⁰³. Ο συνηθέστερος τρόπος χειρισμού στην πλειοψηφία των περιπτώσεων συνοψίζονταν στη «μεσολάβηση»,²⁰⁴ με απώτερο στόχο τη συμφιλίωση ή το συμβιβασμό.

Τα ιστορικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι η επιθυμία άσκησης ποινικής δίωξης από τις γυναίκες /θύματα επιθέσεων, είναι συνάρτηση δύο κυρίως παραγόντων : α) της εξαιρετικής επιμονής και β) της κατανόησης ότι η κακοποίησή τους συνιστά ποινικό αδίκημα. Πρέπει να επισημανθεί ότι η καταγγελία από το θύμα συνήθως προϋπόθετε την εξάντληση των εναλλακτικών λύσεων. Τόσο η αστυνομία, όσο και οι εισαγγελικοί και δικαστικοί λειτουργοί προτιμούσαν την **παροχή συμβουλών**²⁰⁵ προς τα αντιτιθέμενα μέρη, ενώ επεδίωκαν να χρησιμοποιούν την **άσκηση ποινικής δίωξης ως απειλή** και όχι ως αναπόφευκτη εξέλιξη. Η πρακτική αυτή υποδήλωνε την πεποίθηση ότι οι συμπεριφορές αυτές ήταν δυνατόν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά της κακοποίησης, με το μικρότερο «κόστος» για την οικογένεια.

Η αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την οικογενειακή βία πραγματοποιείται κατά τη δεκαετία του '70 και αποδίδεται στην πρωτοποριακή εργασία του Kempe, με τίτλο «το σύνδρομο του κακοποιημένου παιδιού»²⁰⁶. Η οικογενειακή βία παύει να συνιστά ένα ιδιωτικής φύσεως ζήτημα, ακατάλληλο αστυνομικής ή δικαστικής παρέμβασης²⁰⁷ και αρχίζει να αντιμετωπίζεται ως ένα έγκλημα, τόσο εναντίον του συγκεκριμένου θύματος, όσο και εναντίον της πολιτείας²⁰⁸. Το καθήκον της υπεράσπισης των γυναικών/ θυμάτων οικογενειακής βίας ανέλαβαν φεμινίστριες και δικηγόροι, οι οποίοι διατείνοντο ότι οι κυριότεροι παράγοντες του προβλήματος συνοψίζονταν στην **κοινωνική ανισότητα** και την **απουσία κατάλληλης νομοθετικής πολιτικής**. Ειδικότερα, το κίνημα των κακοποιημένων γυναικών προώθησε τη θέσπιση νομοθεσίας,²⁰⁹ η οποία επέβαλε αυστηρές κυρώσεις στους δράστες επιθέσεων εναντίον γυναικών και διευκόλυνε την άσκηση των ποινικών διώξεων εναντίον των δραστών. Η διαφοροποίηση αυτή απεικονίζεται και στη στάση των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού

²⁰³ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Fannie Coppen το Νοέμβριο του 1919 στο Τorόντο, η οποία πέθανε από ασφυξία κατά τη διάρκεια πυρκαγιάς (αφού προηγουμένως είχε υποστεί κτύπημα στο κεφάλι) λίγες ώρες πριν από την κατάθεσή της στο δικαστήριο. Το αντικείμενο της κατάθεσής της θα αφορούσε την υποστήριξη των κατηγοριών εναντίον του συζύγου της, για διάπραξη κακοποίησης και παρεμπόδιση άσκησης του δικαιώματος της γονικής μέριμνας κατά την ανατροφή του παιδιού τους. Βλέπε Carolyn Strange, ό. π. υποσ. 197. Φυσικά, ο σύζυγος καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη, κατόπιν σκληρής μάχης των συνηγόρων υπεράσπισης, αλλά και του Τύπου που υποστήριζε ανεπιφύλακτα την ενοχή του. Βλ. National Archives of Canada, RG 13, Vol. 1505.

²⁰⁴ Ο όρος δεν έχει ακριβώς το ίδιο νόημα με αυτό που του αποδίδεται σήμερα. Η σημασία του όμως, είναι παραπλήσια.

²⁰⁵ Η παροχή συμβουλών και η προσπάθεια διαμεσολάβησης επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση Coppen, κατά την πρώτη επαφή του θύματος με την αστυνομία. Βλ. υποσ. 203.

²⁰⁶ Ειδικότερα, βλέπε Kempe, H., *The battered child syndrome*, Journal of the American Medical Association 181:17-24, 1962 και Silvers, L. et al., *Does violence breed violence? Contributions from a study of the child abuse syndrome*, Amer. J. Psychiatry, 126 (3), 404-407, 1969.

²⁰⁷ Binder, A., & Meeker, J., *The development of social attitudes towards spousal abuse*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westport, CT: Auburn House, 1992, pp. 3-19. Επισημαίνεται όμως, ότι το δικαίωμα της έκδοσης ασφαλιστικών μέτρων παρέχονταν αρχικά μόνο στις έγγαμες γυναίκες, χωρίς ωστόσο να προβλέπεται κάποια ποινική κύρωση για το σύζυγο που θα παραβίαζε τα παραπάνω μέτρα. Βλέπε σχετικά Zorza J., *Symposium on domestic violence: Criminal law: The criminal law of misdemeanor domestic violence 1970-1990*, Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992, p. 46-72.

²⁰⁸ Βλ. Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G. (Eds.), *Domestic violence: The criminal justice response*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996.

²⁰⁹ Μεταξύ των νομοθετικών μέτρων περιλαμβάνονταν και η άνευ εντάλματος σύλληψη, βλ. σχετικά Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G., *The scientific evidence is not conclusive: Arrest is no panacea*, in R. J. Gelles & D. R. Loeske (Eds.), *Current controversies on family violence*, pp. 337-356, Newbury Park, CA: Sage, 1993.

ελέγχου, η πλειοψηφία των οποίων τάσσεται υπέρ της αντιμετώπισης της οικογενειακής βίας ως ποινικό αδίκημα, με το επιχείρημα της προστασίας του θύματος και των εννόμων αγαθών του και της γενικής και ειδικής πρόληψης.

Βέβαια, οι νομοθετικές αλλαγές από μόνες τους δεν επαρκούν²¹⁰ για την ουσιαστική αντιμετώπιση του φαινομένου της σωματικής βίας. Απαιτούνται ταυτόχρονα αλλαγές στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων, με σκοπό τη σταδιακή υποχώρηση των πατριαρχικών²¹¹ δομών της κοινωνίας.

Συμπερασματικά, στο τέλος του 20ου αιώνα διαπιστώνεται μια σημαντική **αντίφαση**: αν και **αναγνωρίζεται η ενδοοικογενειακή σωματική βία** έναντι των γυναικών ως **κοινωνικό πρόβλημα υψίστης σπουδαιότητας**, ωστόσο το **σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αδυνατεί να συμβάλλει σε μια δυναμική επίλυση του προβλήματος**. Συνεπώς, προβάλλει επιτακτικά η ανάγκη της αποτελεσματικής διευθέτησης του προβλήματος, ως μια προσπάθεια περιορισμού των υπό εμφάνιση περιστατικών.

1.1.γ. Η νέα προοπτική στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης

Κοινή διαπίστωση των σύγχρονων θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων αποτελεί ο περιορισμένος ρόλος των θυμάτων που αποφασίζουν να εμπλακούν στους μηχανισμούς του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικότερα των γυναικών. Αν και παρατηρούνται διεθνώς, αξιόλογες μεταρρυθμίσεις με σκοπό τη βελτίωση της θέσης τους και την επαύξηση των δικαιωμάτων τους, ωστόσο ο ρόλος τους περιορίζεται από τη νομιμοποιημένη εξουσία του Κράτους να παρεμβάλλεται μεταξύ θύματος και θύτη και να διευθετεί το έγκλημα. Η παρέμβαση αυτή δυστυχώς, επιδεινώνει την ήδη βεβαρημένη κατάσταση μεταξύ τους και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δραματοποίηση της επικείμενης σύγκρουσης συμφερόντων. Κι αυτό, διότι διαμέσου του ποινικού νόμου το πρόβλημα περιορίζεται στη **δίκαιη απάντηση** στο έγκλημα και την τιμωρία του υπευθύνου.

Σαφώς, η απάντηση απέναντι στο έγκλημα πρέπει να είναι **δίκαιη**, ωστόσο όμως, επιβάλλεται να είναι και **χρήσιμη**²¹². Το δίκαιο διασφαλίζεται με την ύπαρξη ενός ανεξάρτητου και έμπειρου κριτή, που στην προκειμένη περίπτωση είναι η **ποινική δικαιοσύνη**. Είναι εύλογο να κατανοήσουμε την αναγκαιότητα της συμβολής της, διότι ο χειρισμός των περιπτώσεων σωματικής βίας, όπως και όλων των εγκλημάτων γενικότερα, απαιτεί επαγγελματισμό, ουδετερότητα και βαθιά γνώση του δικαίου, που φυσικά δεν διαθέτουν τα θύματα.

Αντίστοιχα, η χρησιμότητά της έγκειται στο μέλλον και σχετίζεται με την πρόληψη της θυματοποίησης. Συνεπώς, είναι αναγκαίο η ποινική δικαιοσύνη να υιοθετήσει ένα **νέο**

²¹⁰ Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η άποψη του Αυστραλού εγκληματολόγου John Braithwaite αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, υποστήριζε ότι η αποτελεσματικότητά του θα αυξανόταν εάν οι δράστες βίωναν το συναίσθημα της ντροπής για τη συμπεριφορά τους προς τα θύματα. Βλ. Braithwaite, J., *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, New York, 1989.

²¹¹ Βλ. Williams, B. & Gardener, G., *Men, Sex, Power and Survival*, Greenhouse Publications, Victoria, 1989.

²¹² Winfried Hassemer, *Ποινική δικαιοσύνη προσανατολισμένη στο θύμα*, Αρμενόπουλος, 1999, τ. 6, σελ. 781-784.

προσανατολισμό²¹³ απέναντι στα θύματα και να αρχίσει να διερευνά τις προσβολές²¹⁴ που υφίστανται, επιδιώκοντας την προάσπιση των εκάστοτε δικαιωμάτων τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της εν λόγω τάσης αποτελούν τα προγράμματα προστασίας μαρτύρων, η μη επιβολή ποινικής κύρωσης στο δράστη για το συμφέρον του θύματος κ.α. Η νέα αυτή προοπτική επιβάλλεται να λάβει σοβαρά υπόψη τη θεωρία του Gallas αναφορικά με τη δυαδική υπόσταση των ποινικών νόμων²¹⁵, σύμφωνα με την οποία οι ποινικοί νόμοι είναι δυνατόν να λειτουργήσουν **προστατευτικά** για το θύμα.

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προσανατολισμού της ποινικής δικαιοσύνης, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η δράση των διωκτικών και των δικαστικών αρχών σε συνδυασμό με τη συνήθη πρακτική των νομικών και τις προσδοκίες και τις αντιλήψεις της κοινής γνώμης αναφορικά με την ποινική δίκη και την έκβαση των υποθέσεων σωματικής βίας.

Τα παραπάνω συμπεράσματα αναφορικά με τον προσανατολισμό της ποινικής δικαιοσύνης παραπέμπουν σε συγκεκριμένα ζητήματα αντεγκληματικής πολιτικής και ειδικότερα στην αναγκαιότητα λήψης κατασταλτικών, αλλά **και προληπτικών** μέτρων. Αναμφίβολα τα κατασταλτικά μέτρα αντιμετώπισης του εγκλήματος είναι αναγκαία, διότι μέσω αυτών επιτυγχάνεται όχι μόνο η αποκατάσταση της έννομης τάξης και ο παραδειγματισμός των πολιτών, αλλά και η μετάνοια των δραστών. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει σαφές, ότι ο παραδειγματισμός των πολιτών, αλλά και η μετάνοια των δραστών. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει σαφές, ότι ο παραδειγματισμός των πολιτών, αλλά και η μετάνοια των δραστών. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει σαφές, ότι ο παραδειγματισμός των πολιτών, αλλά και η μετάνοια των δραστών.

Θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι όσο δύσκολη κι αν είναι, η εξεύρεση των κατάλληλων μέτρων αντεγκληματικής πολιτικής²¹⁶, εξίσου δύσκολη είναι και η εφαρμογή τους, διότι απαιτείται θάρος και βολή, τα οποία δεν είναι άμοιρα συνεπειών. Βέβαια, εφόσον προσδιορισθούν τα παραπάνω μέτρα επιβάλλεται να εφαρμοστούν με περισσή γενναιότητα, ώστε να εγκαταλειφθεί η άποψη, σύμφωνα με την οποία η έξαρση της εγκληματικότητας συνδέεται με την απουσία αυστηρής νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας. Ίσως, η πλέον ενδεδειγμένη αντιμετώπιση του πολυσύνθετου προβλήματος της άσκησης βίας εναντίον των γυναικών, να είναι η εφαρμογή ενός ευέλικτου μοντέλου αντιμετώπισης, το οποίο θα περιλαμβάνει ένα συνδυασμό προληπτικών, θεραπευτικών και κατασταλτικών μέτρων. Συνεπώς, ο προσανατολισμός της αντεγκληματικής πολιτικής²¹⁷ προς το δράστη, επιβάλλεται να επεκταθεί και προς το θύμα.

²¹³ Βλ. Winfried Hassemer, ό. π.

²¹⁴ Τα θύματα δεν υφίστανται μόνο σωματικές προσβολές, αλλά και εκφοβισμό, ταπείνωση και αντίποινα, τα οποία όμως, δεν έχουν διερευνηθεί από το ποινικό δικαιο.

²¹⁵ Βλέπε Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, *Η θέση του θύματος στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Αθήνα 1987, τόμος 2, Σάκουλας, Αθήνα 1989, σελ. 16-29.

²¹⁶ Σχετικά με ορισμένα ζητήματα κατά την εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής, βλ. Ν. Κουράκη, *Αντεγκληματική πολιτική. Είκοσι έξι μελέτες για τα θεωρητικά της ζητήματα και τις αστοχίες κατά την εφαρμογή της*, ΝοΒ, Νοέμβριος 1994, τευχ. 7, τομ. 42, Εκδόσεις Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, σελ. 1275 κ. ε.

²¹⁷ Βλ. Winfried Hassemer, ό. π.

Αναφορικά με την προληπτική δράση της αντεγκληματικής πολιτικής επιβάλλεται να γίνει αναφορά στην τροποποίηση του ελληνικού Οικογενειακού Δικαίου, με την καθιέρωση του Νόμου 1329/83 αναφορικά με την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. Η εξέλιξη αυτή αποτελεί ίσως, την σημαντικότερη έως σήμερα, προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος της βίας ενάντια των γυναικών σε νομοθετικό επίπεδο και μάλιστα προς την κατεύθυνση της εξάλειψης των θεσμών που νομιμοποιούν τη βία, τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και την κοινωνία γενικότερα.

1.1.δ. Σύγχρονες τάσεις παρέμβασης στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης: η συμβολή των κοινωνικών κινήματων

Καθοριστικός ήταν ο ρόλος του κινήματος κατά της κακοποίησης γυναικών στην ενεργοποίηση της θεσμικής παρέμβασης, διαμέσου της προώθησης συγκεκριμένων νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, στις Η.Π.Α.²¹⁸ Ο κύριος άξονας δραστηριοποίησής του επικεντρωνόταν στην αναγνώριση του προβλήματος της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, από τους εκπροσώπους της επίσημης πολιτείας, στοιχείο που θα συνέβαλε αποφασιστικά στη σταδιακή επίλυσή του. Το επίκεντρο των διαβουλεύσεων μεταξύ πολιτείας και κινήματος εστιάζονταν στην ίση αντιμετώπιση των γυναικών /θυμάτων βίας από το νόμο. Σαφώς, προς τη κατεύθυνση αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το γεγονός ότι οι γυναίκες ήταν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό²¹⁹ αποδέκτες σωματικής βίας, συγκριτικά με τους άνδρες.

Παρόμοια, ήταν η δραστηριοποίηση των οργανώσεων προστασίας των γυναικών στη Μ. Βρετανία.²²⁰ Κι εκεί, οι εκπρόσωποι του φεμινιστικού κινήματος δεν επεδίωξαν την κατάργηση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αλλά τη χρησιμοποίησή του υπέρ της προστασίας των γυναικών.

Σύμφωνα με την Tierney²²¹, η επιτυχία του κινήματος στις Η.Π.Α. ήταν συνάρτηση συγκεκριμένων παραγόντων, όπως α) η προηγούμενη επιτυχία και οργάνωση του φεμινιστικού κινήματος, β) η ευελιξία του και γ) η παροχή κινήτρων προς τους επαγγελματίες, προκειμένου να το υποστηρίξουν.

Σημαντική ώθηση στη βελτίωση της προαναφερόμενης κατάστασης έδωσε πληθώρα ομάδων και επιμέρους κινήματων, τα οποία προέκυψαν ως απόρροια του θυματολογικού και του φεμινιστικού κινήματος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Εθνική Οργάνωση για τις Γυναίκες (National

²¹⁸ Βλ. Heise Lori and Jane Roberts Chapman, *Reflection on a Movement: The U.S. Battle Against Women Abuse. In Freedom From Violence: Women's Strategies From Around the World*, edited by Margaret Schuler, New York: UNIFEM, 1992.

²¹⁹ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με σχετικές έρευνες στις Η.Π.Α. η συχνότητα της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών είναι δεκαπλάσια συγκριτικά με την αντίστοιχη κατά των ανδρών. Βλ. United States Department of Commerce, *Statistical abstract of the United States*, Washington DC: United States Department of Commerce, 1989.

²²⁰ Επισημαίνεται ότι έως το 1974, το κίνημα είχε πετύχει τη δημόσια αναγνώριση του προβλήματος στη Μ. Βρετανία και ασκούσε σοβαρές πιέσεις προς την κυβέρνηση προκειμένου να υλοποιήσει νομοθετικές αλλαγές.

²²¹ Βλέπε Tierney, K. J., *The Battered Woman Movement and the Creation of the Wife Beating Problem*, Social Problems 29, 1982, p. 207-220 και Betsy Lucal, *The problem with "battered husbands"*, Deviant behavior, vol. 16, no. 2, April-June 1995, p. 95-109.

Organization for Women, NOW), η οποία προώθησε σημαντικές αλλαγές στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Οι δραστηριότητές²²² της επικεντρώνονταν στην παροχή βοήθειας προς τις γυναίκες /θύματα, σε τρία επίπεδα: α) την προστασία τους από πιθανά περιστατικά ανταπόδοσης και αντεκδικήσεων, β) την ενίσχυση του ρόλου τους κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο και γ) την παροχή χρήσιμων πληροφοριών αναφορικά με το χρόνο διεξαγωγής μιας ποινικής δίκης.

Επισημαίνεται ότι η δράση της συγκεκριμένης ομάδας σε συνδυασμό με πλήθος άλλων οργανώσεων παγκοσμίως, επέφερε αξιόλογες μεταρρυθμίσεις στην νομοθετική και πολιτική αρένα τόσο της Αμερικής, όσο και της Ευρώπης. Βέβαια, η προαναφερόμενη δεν ασχολείται αποκλειστικά με τα θύματα σωματικής βίας, αλλά με το σύνολο των γυναικών/ θυμάτων. Ωστόσο, οι καινοτομίες που εισήγαγε βρίσκουν τέλεια εφαρμογή και στην περίπτωση των γυναικών θυμάτων άσκησης σωματικής βίας.

Στον Καναδά το σύνολο των φεμινιστικών οργανώσεων και των συνηγόρων των θυμάτων διατείνονταν υπέρ της αποτελεσματικής αστυνομικής παρέμβασης στο ζήτημα της βίας εναντίον των γυναικών. Οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες σε συνδυασμό με τις πιέσεις της κοινής γνώμης συνένειναν στη διατύπωση του αιτήματος²²³ για **μεγαλύτερη «υπευθυνότητα» των διωκτικών αρχών** κατά το χειρισμό των παραπάνω περιπτώσεων και για **μη διαφοροποιημένη μεταχείριση των περιστατικών ενδοοικογενειακής και εξωοικογενειακής βίας**.²²⁴

Βέβαια, οι προαναφερόμενες εξελίξεις δεν είναι ανεξάρτητες από τις γενικότερες μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο παρεχόμενης προστασίας, που προώθησε το Κίνημα για την Απελευθέρωση των Γυναικών και από την ίδρυση του πρώτου καταφυγίου για κακοποιημένες γυναίκες.²²⁵ Αξιοσημείωτη ήταν επίσης, η δημιουργία του Σχεδίου Πρωτοκόλλου Γυναικείας Κακοποίησης, στη Μητροπολιτική περιοχή του Τορόντο το 1991. Η πρωτοβουλία αφορούσε την προσπάθεια εκτίμησης της στάσης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και το σχεδιασμό συγκεκριμένων οδηγιών λειτουργίας. Ωστόσο, ο σκοπός²²⁶ του δεν περιοριζόταν μόνο στο πεδίο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αλλά επεκτείνονταν και προς το συντονισμό ενός συνόλου οργανώσεων (κρατικών και εθελοντικών), που παρείχαν σημαντικές υπηρεσίες προς τα θύματα (π.χ. συμβουλευτική).

Στις παραπάνω διαπιστώσεις αναφορικά με τους στόχους των επιμέρους κινήματων αντιπαρατίθενται σοβαρές ενστάσεις, που ενισχύουν την άποψη ότι η άκρατη επέκταση του επισήμου

²²² Stephen McGuire, *Victims' Rights Laws in Illinois: Two Decades of Progress*, CRIME & DELINQUENCY, Vol. 33, No. 4, October 1987, Sage Publications, p. 532-540.

²²³ Βλέπε Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), ό. π. σελ. 35-36.

²²⁴ Davis N. J., *Battered women: Implication for social control*, 12 Contemporary Crisis (4), 1988, p. 345.

²²⁵ Αναφορικά με το πρώτο καταφύγιο για τις κακοποιημένες γυναίκες, βλ. Pizzey Ein, *Scream Quietly of the Neighbours will hear*, Harmondsworth: Penguin Books, 1974.

²²⁶ Μόνο ο πρωταρχικός του σκοπός αφορούσε τη διερεύνηση της στάσης της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στους επιμέρους τομείς του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

κοινωνικού ελέγχου δεν οδηγεί πάντα προς μία δίκαιη και ασφαλή κοινωνία. Σύμφωνα με τη L. Snider²²⁷, η υπερβολική εξάρτηση των γυναικών/ θυμάτων από τις αρμόδιες Αρχές, ουσιαστικά συντείνει στην αποδυνάμωσή τους, δεδομένης της δευτερογενούς θυματοποίησης που συχνά υφίστανται στο πλαίσιο γραφειοκρατικών μηχανισμών. Επιπλέον, η επίλυση των γυναικείων προβλημάτων διαμέσου του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης δε συνιστά ουσιαστική διευθέτηση του ζητήματος, διότι το ενδιαφέρον των αρμοδίων φορέων συχνά περιορίζεται στη λήψη της κατάθεσης από τα θύματα. Παράλληλα, είναι δυνατόν στο πλαίσιο του παραπάνω συστήματος να ενυπάρχουν βαθιά ριζωμένες προκαταλήψεις και στερεότυπα που επιρρωνύουν το δικαίωμα των ανδρών (και κυρίως των συζύγων) να κακοποιούν τις συζύγους τους.

Σαφώς, από τα παραπάνω δεν συνάγεται η απόρριψη της προσφυγής στη δικαιοσύνη ως μεθόδου αντιμετώπισης της γυναικείας θυματοποίησης. Αντίθετα, προτείνεται η κριτική επεξεργασία των εκάστοτε στρατηγικών που προωθούνται από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Άλλωστε, δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι η νομοθεσία συνιστά ένα πολύτιμο μέσο μεταβολής των κοινωνικών αξιών και πεποιθήσεων.

1.2. Η βία εναντίον αυτοχθόνων γυναικών και η αντιμετώπισή της από την ποινική δικαιοσύνη: έκταση, προβλήματα, προοπτικές

Η εκδήλωση περιστατικών βίας εναντίον ιθαγενών²²⁸ γυναικών εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, τόσο αναφορικά με την έκταση και τη θεατότητά τους, όσο και με την απόκριση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Για το λόγο αυτό, είναι πρόσφορη μία συνοπτική επισκόπηση της συγκεκριμένης μορφής βίας, η οποία απεικονίζεται και αναλύεται στην περίπτωση των ιθαγενών κατοίκων της Αυστραλίας. Ο στόχος της παρούσας ενότητας εστιάζεται στην καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φαινομένου στον υπό συζήτηση πληθυσμό και την ευρύτερη συνειδητοποίηση των προθέσεων της συγκεκριμένης κοινωνίας να μην συγκαλύπτει πλέον παρόμοια περιστατικά.

Το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης αρχίζει να επικεντρώνεται στη διερεύνηση των φαινομένων βίας εναντίον γυναικών στις παραπάνω τοπικές κοινότητες, διότι η συμπεριφορά αυτή συνιστά στοιχειώδη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²²⁹, η οποία δε συμβιβάζεται με την παραδοσιακή

²²⁷ Βλ. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Βιβλιοκρισίες *Revue Criminologie*, «Οι γυναίκες και ο ποινικός έλεγχος», (*Les femmes et le contrôle pénal*), 1992, Vol. XXV, No 1, σελ. 1-147.

²²⁸ Οι ιθαγενείς εμφανίζονται συχνότερα στον Καναδά και την Αυστραλία. Ειδικότερα, για την περίπτωση του Καναδά, ως αυτόχθονες θεωρούνται οι κάτοικοι της χώρας πριν από την εμφάνιση των δυτικοευρωπαϊκών εποίκων. Πρόκειται δηλαδή για τους ινδιάνους και τους Εσκιμώους. Βλ. *Revue Criminologie*, Βιβλιοκρισίες, «Οι γυναίκες και ο ποινικός έλεγχος», (*Les femmes et le contrôle pénal*), 1992, Vol. XXV, No 1, σελ. 1-147.

²²⁹ National Committee on Violence Against Women, *The National Strategy on Violence Against Women*, 1992, p. 1.

κουλτούρα των συγκεκριμένων κοινωνιών. Επιπλέον, ο ρατσισμός²³⁰ διαφαίνεται έντονα στην εκάστοτε νομοθετική και κοινωνική πολιτική, ενώ τα φαινόμενα καταπίεσης των Αυστραλών ιθαγενών (ιδιαίτερα των γυναικών), τόσο από την ευρύτερη κοινωνία, όσο και από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης υπήρξαν έντονα από τη χρονική περίοδο που η Αυστραλία κατέστη Βρετανική αποικία.²³¹

Παρομοίου τύπου δυσσχέριες αντιμετωπίζουν και οι ιθαγενείς του Καναδά (κυρίως οι γυναίκες) κατά την επαφή τους με την καναδική ποινική δικαιοσύνη. Σύμφωνα μάλιστα με τη M. Jacoud²³², τα παραπάνω είναι συνέπεια της διαδικασίας αποικιοποίησης και της άκριτης αφομοίωσης των στοιχείων του «κυρίαρχου» πολιτισμού.

Υπό το πρίσμα αυτό, η οικογενειακή βία αρχίζει να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις (από τη δεκαετία του 1980)²³³ στις τοπικές κοινωνίες των ιθαγενών της Αυστραλίας, χωρίς ωστόσο να εκδηλώνεται ενδιαφέρον για την αντιμετώπισή της, μολονότι οι επιστημονικές επισημάνσεις για τις συνέπειες που ενδέχεται να επιφέρει είναι διάχυτες. Οι προσπάθειες προσδιορισμού των πραγματικών διαστάσεων του φαινομένου συναντούν αρκετά μεθοδολογικά, αλλά και ουσιαστικά προσκόμματα, τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη μεγάλου «σκοτεινού αριθμού» εγκληματικότητας συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό και με τη σχετική πενία εμπειρικών ερευνών καταγραφής των ειδικότερων εκφάνσεών του. Η αναγκαιότητα όμως διερεύνησής του καθίσταται επιτακτική, δεδομένου ότι μία σημαντική μερίδα του πληθυσμού στις προαναφερόμενες κοινότητες βιώνει την αθέατη βία.²³⁴ Εκτιμάται μάλιστα, ότι οι ιθαγενείς κάτοικοι αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο βίαιης θυματοποίησης συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό της χώρας, ενώ ειδικότερα οι γυναίκες είναι περισσότερο πιθανό να βιώσουν την ένοπλη θυματοποίηση.

Για τους παραπάνω λόγους, η Αυστραλιανή Επιτροπή για τη Βία εναντίον των Γυναικών (National Committee on Violence Against Women, NCVAW), επιδιώκει να καταστήσει σαφές ότι η βία συνιστά μία παράνομη, κοινωνικά μη αποδεκτή συμπεριφορά, η οποία επισύρει την επίκριση και την τιμωρία.

Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας τόσο της Αστυνομίας όσο και της Δικαιοσύνης στο χειρισμό των περιπτώσεων βίας εναντίον ιθαγενών γυναικών, αποτέλεσε αντικείμενο πλήθους

²³⁰ Ειδικότερα για το ρατσισμό βλ. C. Stafford, *A Comparative Analysis of Institutionalised Racism and Violence*, in D. Chappel, P. Wilson, *The Australian Criminal Justice System*, Sydney-Melbourne-Brisbane-Adelaide-Perth-Canberra-Hobart, 1986, p. 42.

²³¹ Η σκληρή μεταχείριση των ιθαγενών από τις Υπηρεσίες του ποινικού συστήματος επιτείνεται και ως απόρροια της στελέχωσής του από λευκούς, οι οποίοι παραμελούν ή και αδιαφορούν έναντι της εκδήλωσης του φαινομένου. Βλ. G. Lyons, *Aboriginal perceptions of Courts and Police: A Victorian Study*, Australian Aboriginal Studies 2, 1983, σελ. 45 κ.ε. και M. Foley, *Aborigines and the Police*, in P. Hanks, B. Keon-Cohen, *Aborigines and the Law*, Sydney, 1984, p. 184.

²³² Βλ. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Βιβλιοκρισίες, *Revue Criminologie, Οι γυναίκες και ο ποινικός έλεγχος*, (*Les femmes et le contrôle pénal*), Questions féministes, 1992, Vol. XXV, No 1, σελ. 1-147.

²³³ Βλ. Χαράλαμπος Δημόπουλος, *Το πρόβλημα του εγκλήματος στην Αυστραλία*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988, σελ. 54-56.

²³⁴ National Committee on Violence 1990, *Violence: Directions for Australia*, Australian Institute of Criminology, Canberra και Michael J. Palmer and Barbara Etter, *Violence against Aboriginal women*, Criminology Australia, vol. 5, No4, April/May 1994, p. 9-12. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Audrey Bolger, οι κυριότερες μορφές σωματικής βίας εναντίον των γυναικών συνοψίζονται στις πληγές, τις μελανιές, τα κατάγματα, τα κατάγματα, τα εσωτερικά τραύματα και τα κτυπήματα με τη χρήση μαχαιριού ή όπλου. Βλ. Bolger A., *Aboriginal Women and Violence*, Australian National University North Australia Research Unit, Darwin, 1991.

σεμιναρίων και συνεδρίων στην Αυστραλία. Στο πλαίσιό τους εξετάσθηκε η δυνατότητα των «περιοριστικών εντολών» να ικανοποιήσουν το διαρκώς αυξανόμενο αίσθημα ανασφάλειας των θυμάτων και η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με τη διευθέτηση επιμέρους περιστατικών «κρίσης»²³⁵.

Το στοιχείο όμως, που επιφέρει πρόσθετα προβλήματα στον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου από τις αρμόδιες Αρχές, σχετίζεται με το ότι η σωματική βία ασκείται από ένα σύνολο συγγενών και όχι αποκλειστικά από το σύντροφο ή το σύζυγο. Ωστόσο, η νομοθετική πολιτική αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία στην Αυστραλία, βρίσκει εφαρμογή μόνο στην περίπτωση των συζύγων (ή συντρόφων) δραστών. Συνεπώς, ένα τμήμα εγκληματικών συμπεριφορών δεν εμπίπτει στη όρια δράσης του ποινικού νόμου.²³⁶ Ταυτόχρονα, παρατηρείται η έντονη **απροθυμία των δικωκτικών αρχών να εφαρμόσουν τη σχετική νομοθεσία και στις περιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας.**

Οι κυβερνητικές πρωτοβουλίες με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών αντιμετώπισης του φαινομένου από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, είχαν ως συνέπεια την προώθηση συγκεκριμένων «συστάσεων», οι κυριότερες από τις οποίες συνοψίζονται στις ακόλουθες²³⁷:

1. Τη δυνατότητα μαγνητοσκοπημένων μαρτυρικών καταθέσεων.
2. Την παρουσία ενός συνοδού του θύματος κατά τη διάρκεια της εξέτασής του από τις αρμόδιες αρχές.
3. Τη δυνατότητα κατάθεσης του θύματος σε διαφορετικό χώρο, από αυτόν που συνεδράζει το δικαστήριο και παρευρίσκεται ο κατηγορούμενος.
4. Την άμεση και ταχεία απονομή της δικαιοσύνης, διαμέσου της αναπροσαρμογής του προγράμματος λειτουργίας των δικαστηρίων.
5. Την απαγγελία κατηγοριών προς τους δράστες από την αστυνομία.
6. Την αναθεώρηση του τρόπου χορήγησης χρηματικών εγγυήσεων, ως μία προσπάθεια να περιοριστεί η υποτροπή.
7. Τη δυνατότητα διεξαγωγής των συνεδριάσεων του δικαστηρίου «κεκλεισμένων των θυρών», όταν πρόκειται για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Επισημαίνεται ότι η χάραξη πολιτικής αντιμετώπισης του φαινομένου από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, οφείλει να λάβει σοβαρά υπόψη της, την επιθυμία των θυμάτων για την επιβολή ποινών, εναλλακτικών των στερητικών της ελευθερίας²³⁸.

²³⁵ Βλέπε σχετικά Atkinson, J., *Violence in Aboriginal Australia: Colonisation and its impact on gender, Refractory Girl*, no. 36, August, 1990, pp. 21-4.

²³⁶ Βλέπε Bolger A., ό.π.

²³⁷ Βλέπε Michael J. Palmer and Barbara Etter, ό.π. σελ. 11-12.

²³⁸ Η αντίληψη αυτή απορρέει από την ανησυχία των κατοίκων αναφορικά με το ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των ανδρών /θυτών φυλακίζεται, με όλες φυσικά τις αρνητικές συνέπειες για το σύνολο της κοινότητας. Για το λόγο αυτό ως εναλλακτικές ποινές προτείνονται: α) η κράτηση στο σπίτι και β) η ποινή της «ομολογίας ντροπής» (shame bond), η επιβολή της οποίας σημαίνει την απελευθέρωση του θύτη και την υποβολή του σε ένα καθεστώς στερήσεων (π.χ. από την κατανάλωση αλκοόλ, την ικανότητά του να ταξιδεύει κ.α), το οποίο εμποτίζεται από την αστυνομία ή την κοινότητα. Βλ. Michael J. Palmer and Barbara Etter, ό.π. σελ. 11-12.

1.3. Οι ανάγκες της γυναίκας /θύματος σωματικής βίας

Η γυναίκα ως θύμα σωματικής βίας, αλλά και γενικότερα κάθε θύμα εγκληματικής συμπεριφοράς κατέχει ορισμένα δικαιώματα στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, τα οποία νομιμοποιείται να ασκεί, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει η σχετική νομοθεσία. Τα δικαιώματα αυτά επιχειρούν να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανάγκες των υποκειμένων που τα ασκούν. Ως «δικαίωμα» νοείται η παροχή στο θύμα της δυνατότητας για ενεργητική συμμετοχή στην ποινική διαδικασία, ενώ ο όρος «ανάγκη» παραπέμπει σε περισσότερο ανθρωπιστικά ζητήματα και όχι στις ιδιαίτερες νομικές εκφάνσεις της προαναφερόμενης διαδικασίας. Παρακάτω αναπτύσσονται τόσο οι ανάγκες, όσο και τα δικαιώματα του θύματος στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, για την άσκηση των οποίων επιβάλλεται να ενημερώνεται από τους συνηγόρους του και τις αρμόδιες αρχές.

Αναφορικά με τις ανάγκες²³⁹, θα μπορούσαμε να τις διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες :

α) αυτές που απορρέουν από την **πρωτογενή θυματοποίηση** και σχετίζονται με την παροχή ιατρικής βοήθειας εφόσον κρίνεται αναγκαία, την ψυχολογική υποστήριξη από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό, την παραπομπή του σε αρμόδια κοινωνική Υπηρεσία, την άρση του αισθήματος της αδικίας και την πρόληψη μελλοντικής θυματοποίησης. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η ανάγκη της αποτελεσματικής προστασίας κάθε θύματος από την επανάληψη της βίας ή από την εκδήλωση αντιποίνων από το δράστη είναι καθοριστικής σημασίας και απαντάται σε κάθε περίπτωση θυματοποίησης, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες περιστάσεις του εκάστοτε περιστατικού, και

β) αυτές που απορρέουν από τη **δευτερογενή θυματοποίηση**, και αφορούν τη μεταχείριση της γυναίκας με συμπάθεια, διακριτικότητα, αλλά και σοβαρότητα από τις κατά περίπτωση αρμόδιες Αρχές ώστε να αποφεύγεται ο στιγματισμός της, η ενημέρωση για τα δικαιώματά της και η παροχή των αναγκών πληροφοριών²⁴⁰ σχετικά με την έκβαση της υπόθεσης και το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας.

Σαφώς, το θύμα υφίσταται αρκετές αρνητικές επιπτώσεις από την εμπλοκή στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αρκετές από τις οποίες είναι άμεση συνάρτηση της ηθικής ικανοποίησης που λαμβάνει, της σοβαρότητας αλλά και της έκβασης του εκάστοτε περιστατικού. Για το λόγο αυτό, προκειμένου να υπάρξει αποδοχή της εκάστοτε δικαστικής απόφασης από το θύμα, απαιτείται η τεκμηριωμένη και αναλυτική παράθεση των παραγόντων που ελήφθησαν υπόψη από το δικαστήριο.

²³⁹ Βλ. Δ. Σπινέλλη, *Προστασία του θύματος και ανθρώπινα δικαιώματα*, στο έργο του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Υπεύθυνη έκδοσης Αγγαία Τσήτσουρα, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 173-194.

²⁴⁰ Σχετικές έρευνες στην Αυστραλία, υποστηρίζουν ότι τα θύματα επιθυμούν ενημέρωση αναφορικά με τη διεκτέλεση ή μη της σύλληψης του δράστη, το είδος των κατηγοριών που του απαγγέλλθηκαν, την απόφαση αναφορικά με τους όρους της εγγύησης και την τελική έκβαση της ποινικής δίκης. Προς την επίτευξη της παραπάνω ενημέρωσης διατυπώθηκαν προτάσεις, που αφορούσαν τη διανομή φυλλαδίων για τα δικαιώματα των θυμάτων και τη δημιουργία βάσεων δεδομένων, διαμέσου των οποίων θα παρέχονταν πληροφορίες για την εκάστοτε υπόθεση. Ορισμένες από τις προαναφερόμενες προτάσεις έχουν τεθεί σε εφαρμογή. Βλ. Office of Criminal Statistics, South Australian Attorney-General's Department, *Victims and Criminal Justice*, Adelaide, New South Wales Task Force, Services to Victims of Crime, Sydney, 1987, p. 59. Ειδικότερα, στην Ελλάδα τα θύματα ενημερώνονται για την έκβαση των υποθέσεών τους από το συνήγορό τους και ενίοτε από τις αρμόδιες αρχές.

Ο θεσμός της πολιτικής αγωγής στα ποινικά δικαστήρια παρέχει στο θύμα ένα σύνολο δικαιωμάτων που σαφώς, διευκολύνουν τη θέση της γυναίκας/ θύματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, δεν μπορεί όμως, να ικανοποιήσει όλες τις ανάγκες της αναφορικά με τη δευτερογενή θυματοποίηση²⁴¹. Κι αυτό, διότι συνήθως υφίσταται μία ψυχική και σωματική ταλαιπωρία που αφορά, τόσο στη γεινιάσή της με τον κατηγορούμενο και την ενδεχόμενη προσπάθεια εκφοβισμού της, όσο και στην προσβολή της ιδιωτικής της ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στα παραπάνω επιβάλλεται να επιστημανθεί η απώλεια χρόνου ως συνέπεια του γραφειοκρατικού τρόπου λειτουργίας της ποινικής δικαιοσύνης, σε συνδυασμό με την επιδίκαση μικρών συνήθως, ποσών για χρηματική ικανοποίηση, ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη λόγω της σωματικής βίας που υπέστη. Συνεπώς, το μοναδικό όφελος από μια τέτοια εξέλιξη επιτείνεται στην ηθική ικανοποίηση, η οποία είναι άμεσα συνυφασμένη με την τιμωρία του δράστη και ποικίλει ανάλογα με τη βαρύτητα της πράξης και την προσωπικότητα του.

Προκειμένου να χαραχθεί η καλύτερη δυνατή πολιτική με στόχο την ικανοποίηση των προαναφερομένων αναγκών, καθίσταται σκόπιμο να εκτιμηθεί προηγουμένως η έκτασή²⁴² τους, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των θυμάτων, αλλά και των ειδικών επαγγελματιών (π.χ. ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών). Βέβαια, ο βαθμός ικανοποίησης των γυναικών /θυμάτων, τόσο αναφορικά με το σεβασμό των δικαιωμάτων τους από τις αρμόδιες αρχές, όσο και με τις ανάγκες τους, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, δεδομένου ότι είναι συνάρτηση της εκάστοτε περίπτωσης και του τρόπου χειρισμού της από τα αρμόδια όργανα.

Ωστόσο, μεταξύ των υπηρεσιών που θα ικανοποιούσαν τα θύματα συγκαταλέγεται η συμβουλευτική υποστήριξη, τόσο των ιδίων, όσο και των τέκνων τους (εφόσον υπάρχουν), η λήψη ειδικής μέριμνας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τα κοινωνικά αποκλεισμένα και εκείνα που δεν ομιλούν την επίσημη γλώσσα των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αναφορικά με την οικογενειακή βία, σημαντικό ρόλο θα διαδραμάτιζε η σύσταση οικογενειακών δικαστηρίων, για τις χώρες όπου ο συγκεκριμένος τύπος δικαστηρίων δεν έχει ακόμα θεσμοθετηθεί και η ίδρυση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης για την περίπτωση των ανέργων θυμάτων βίας.²⁴³

Συνεπώς, η παροχή βοήθειας από την επίσημη Πολιτεία προς τα θύματα, θα πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο δύο προτύπων: α) στο **πρότυπο των υπηρεσιών**, που αναφέρεται στην άμεση παροχή βοήθειας και β) στο **πρότυπο των δικαιωμάτων**, που αφορά στη θέσπιση συγκεκριμένων κανόνων δικαίου, που θα κατοχυρώνουν νομοθετικά τα δικαιώματά τους.

Βέβαια, οι προσπάθειες προστασίας της γυναίκας /θύματος σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης επιβάλλεται να λαμβάνουν υπόψη το τεκμήριο

²⁴¹ Βλ. Δ. Σπινέλλη, *Ανάγκες θύματος και μέθοδοι ικανοποίησής του*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, Αθήνα 1989, σελ. 46-56.

²⁴² Βλ. M. Maguire, *Victims' Needs and Victim Services: Indications from Research*, *Victimology: An International Journal*, vol. 10, 1985, numbers 1-4, p. 539-559.

²⁴³ Δεδομένου ότι ένας από τους κυριότερους παράγοντες μη αναφοράς της βίας στις αρμόδιες αρχές είναι η οικονομική εξάρτηση του θύματος από το θύτη, λόγω απουσίας εργασίας.

αθωότητας του κατηγορουμένου, που ισχύει πριν την έκδοση της δικαστικής απόφασης. Συνεπώς, οι όποιες παροχές προς αυτήν δεν θα πρέπει να οδηγούν στην ενίσχυση του ρόλου της εις βάρος της θέσης του κατηγορουμένου, αλλά στην τήρηση ίσων αποστάσεων μεταξύ των διαδίκων.

2. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

2.1. Τα δικαιώματα του θύματος : Μια σύντομη ανασκόπηση

Η έννοια του θύματος αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του εγκλήματος και η αντιμετώπισή του οδηγεί σε μια σειρά έντονων προβληματισμών και θεωρητικών αναζητήσεων σε όλες τις κοινωνίες. Βέβαια, ο ρόλος και τα δικαιώματά του δεν ήταν ανέκαθεν κοινά σε όλους τους κοινωνικούς σχηματισμούς και τις αντίστοιχες χρονικές περιόδους.

Ειδικότερα, κατά την περίοδο της ιδιωτικής τιμώρησης των εγκλημάτων²⁴⁴ το θύμα²⁴⁵ και η οικογένειά του είχαν πληθώρα δικαιωμάτων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη λεγόμενη «χρυσή εποχή του θύματος».²⁴⁶ Η διευθέτηση της διαφοράς μεταξύ θύματος και δράστη πραγματοποιούνταν αρχικά, με την εφαρμογή της αρχής της αποκατάστασης²⁴⁷ του θύματος, και στη συνέχεια με την εφαρμογή της αρχής της αποζημίωσης²⁴⁸.

Ωστόσο, η εξέλιξη της ποινικής νομοθεσίας στον αρχαίο ελληνικό κόσμο και ειδικότερα στην Αθήνα, είχε ως αποτέλεσμα τον βαθμιαίο περιορισμό του ρόλου του θύματος. Η κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη των ελληνικών πόλεων, οδήγησε στην καθιέρωση και επέκταση των χρηματικών ποινών, και συνακόλουθα στην ταυτόχρονη υποβάθμιση του ρόλου του θύματος²⁴⁹. Το είδος του εγκλήματος σε συνδυασμό με την κοινωνική θέση του δράστη και του θύματος συνιστούσαν παράγοντες υψίστης σημασίας για τον καθορισμό της αποζημίωσης.²⁵⁰ Παράλληλα, η αύξηση της δύναμης της εκκλησίας και της βασιλείας το 12ο αιώνα στην Ευρώπη, υποβοήθησε τον προαναφερόμενο περιορισμό του ρόλου του θύματος, γεγονός το οποίο συνέτεινε στην αντικατάσταση της αποζημίωσης από το πρόστιμο.

²⁴⁴ Σε γενικές γραμμές η τιμώρηση του εγκλήματος ακολούθησε τα εξής στάδια : ιδιωτική εκδίκηση, προαιρετική διαιτησία, υποχρεωτική διαιτησία και δημόσια τιμωρία. Ειδικότερα, βλ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Μέρος Α'*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994, σελ. 55-59. Η ιδιωτική εκδίκηση θεωρούνταν απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου το άτομο να διατηρήσει το κύρος του. Βλ. Arnaldo Biscardi, *Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο, Μετάφραση Παν. Δ. Δημάκης*, Εκδόσεις Παπαδήμα, 1996, σελ. 435.

²⁴⁵ Κ. Δ. Σπινέλλη, *Εγκλημα και θύμα*, Ανάπτυπο από τον Τιμητικό Τόμο : 'Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας', τόμος δεύτερος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986.

²⁴⁶ Δ. Γραμματικούδη, *Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία-θύματος*, Νομικό Βήμα, τ. 35, 1987, σελ. 437-447.

²⁴⁷ Η οποία πραγματοποιούνταν κυρίως με την επιβολή ανταποδοτικών και αντεκδικητικών ποινών προς το δράστη. Βλ. Δ. Χ. Γραμματικούδη, *Η θέση του θύματος στην ποινική δίκη*, στο συνολικό έργο της Εταιρίας Νομικών Βορείου Ελλάδος, Η προστασία του κατηγορουμένου και του θύματος στην ποινική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1991, σελ. 127-131. Για την έννοια της αποκατάστασης βλέπε επίσης Ν. Κουράκη, *Ποινική Καταστολή*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1989, σελ. 67 κ. ε.

²⁴⁸ Η αποζημίωση είχε ως στόχο τόσο την ικανοποίηση του θύματος και της οικογένειάς του, όσο και την αποφυγή της βενέτας. Βλ. Harry Elmer Barnes and Negley K. Teeters : *New Horizons in Criminology*, 1944, σελ. 400 κ. ε.

²⁴⁹ Βλ. Κ. Δ. Σπινέλλη, ό. π. σημ. 245.

²⁵⁰ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, ό. π. σελ. 61-62.

Συμπερασματικά, με το πέρασμα του χρόνου και τις αλλαγές που επέδρασαν στην κοινωνική οργάνωση της ανθρωπότητας, η σχέση δράστη-θύματος μετεξελήχθη σε σχέση δράστη-θύματος-Κράτους²⁵¹, με όλες τις συνέπειες²⁵² που ενδέχεται να επιφέρει η παρέμβαση της κρατικής εξουσίας στη διευθέτηση της μεταξύ τους διαφοράς. Πρωταρχικά, η παρέμβαση των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου στην αντιμετώπιση κάθε εγκληματικής συμπεριφοράς, θεσμοθετεί συγκεκριμένα δικαιώματα τόσο για το δράστη, όσο και για το θύμα που προβλέπεται να ασκηθούν στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά τα δικαιώματα που νομιμοποιείται να ασκήσει η γυναίκα /θύμα άσκησης σωματικής βίας σύμφωνα με τον ελληνικό ποινικό κώδικα και τα οποία ταυτίζονται με τα δικαιώματα που έχει κάθε θύμα (ανεξαρτήτως φύλου) κατά τη διάρκεια της προαναφερόμενης διαδικασίας.

2.2. Τα δικαιώματα²⁵³ του θύματος στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού κώδικα

2.2.α. Η συμμετοχή της γυναίκας-θύματος στην ποινική δίκη

Η γυναίκα /θύμα νομιμοποιείται να **συμμετέχει ενεργητικά** στην ποινική δίκη, δηλαδή να έχει την ιδιότητα και τα δικαιώματα του διαδικού, μόνο εφόσον προσλάβει την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος.²⁵⁴ Η τελευταία της παρέχει τη δυνατότητα να προβάλλει τις αστικές φύσεως, αξιώσεις του, αλλά και ταυτόχρονα να επιδιώξει την καταδίκη του κατηγορουμένου. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 63 ΚΠΔ η παθούσα έχει το δικαίωμα να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής στο ποινικό δικαστήριο, για αποζημίωση και αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από το βία καθώς και για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης.²⁵⁵

Όμως, ο ρόλος του **θεσμού της πολιτικής αγωγής** δεν περιορίζεται μόνον στην εξασφάλιση της ενεργητικής συμμετοχής της γυναίκας στην ποινική δίκη, αλλά η αποτελεσματικότητά του μπορεί να διαφανεί και προς τη κατεύθυνση της διευκόλυνσης του δικαστηρίου κατά τη συλλογή και την αξιολόγηση

²⁵¹ R. I. Mawby and S. Walklate, *Critical Victimology*, Sage 1994, p. 64-65.

²⁵² Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Κ. Δ. Σπινέλλη, ό.π. σελ. 254-255.

²⁵³ Αναφορικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των θυμάτων, αξίζει να αναφερθούν οι ιδιαίτερα καινοτόμες νομοθετικές πράξεις που προβλέπονται στο Κεμπέκ του Καναδά, βλ. An act respecting assistance for victims of crime, L. R. Q., chapter A-13.2, (reproduced with the authorization of Les Publications du Quebec), p. 1-3.

²⁵⁴ Δηλαδή στην περίπτωση που προβάλλει αξιώσεις ποινικού και αστικού χαρακτήρα. Κατ' εξαίρεση μπορεί να συμμετέχει ενεργητικά χωρίς την παραπάνω ιδιότητα, στην κατ' έφεση δίκη, με έφεση του εισαγγελέα κατά της αθωωτικής απόφασης, αν όμως έχει παραστεί και πρωτοδίκως. Βλ. Κ. Σταμάτη, *Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη, ιδιαίτερα με την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, 1989, σελ. 70-94. Επιπλέον, για τη νομιμοποίηση του πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, βλ. Παν. Σπ. Κανέλλου, *Η νομιμοποίησης του πολιτικώς ενάγοντος εν τη ποινική δίκη*, Ποινικά Χρονικά, τομ. ΙΓ', 1963, σελ. 589-592.

²⁵⁵ Γενικότερα, για τη θέση του παθόντος στο σύστημα του ποινικού δικαίου και ειδικότερα για τα προβλεπόμενα από το γερμανικό δίκαιο, βλ. Hans Joachim Hirsch, *Η θέση του παθόντος στο σύστημα του Ποινικού Δικαίου*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, ό. π. σελ. 198-214.

των αναγκών αποδεικτικών μέσων. Συνεπώς, η συμβολή της συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη είναι πολύπλευρη.

Βέβαια, στο σημείο αυτό θα μπορούσαν να διατυπωθούν ενστάσεις αναφορικά με τον ενδεχόμενο περιορισμό των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, οι οποίες όμως, δεν είναι εφικτό να τεκμηριωθούν, δεδομένου ότι τα δικαιώματά του προστατεύονται (ή τουλάχιστον πρέπει να προστατεύονται) ανεξάρτητα από τη συμμετοχή του θύματος στη δίκη.

Με παρόμοιου τύπου νομοθετήματα, θεσμοθετείται η συμμετοχή του θύματος διεθνώς. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη *Violent Crime Control and Law Enforcement Act*²⁵⁶ (1994), των Η.Π.Α., διαμέσου της οποίας παρέχεται στα θύματα βίαιων εγκλημάτων (μεταξύ των οποίων και η σωματική βία) το δικαίωμα συμμετοχής στη ποινική διαδικασία. Ειδικότερα, δίδεται έμφαση στην αποκατάσταση των θυμάτων και εντείνεται η προσπάθεια ποινικοποίησης εγκλημάτων κατά γυναικών και ηλικιωμένων.

Ιδιαίτερο επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η δυνατότητα που παρέχει ο γαλλικός νόμος²⁵⁷ σε ενώσεις προσώπων και ειδικότερα γυναίκες, να συμπαρίστανται στο δικαστήριο ως πολιτική αγωγή, εφόσον βέβαια συμφωνούσαν και τα θύματα. Με αφορμή τη συγκεκριμένη διάταξη, θα μπορούσαμε να προτείνουμε την εφαρμογή της και στην περίπτωση της σωματικής βίας. Η ρύθμιση αυτή σε θεσμικό επίπεδο, θα είχε ως αποτέλεσμα την ψυχολογική ενθάρρυνση και υποστήριξη των θυμάτων, στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά επίπονης διαδικασίας. Βέβαια, η συγκεκριμένη πρόταση δε στερείται κριτικής, η οποία επικεντρώνεται στο ενδεχόμενο «φόρτισης» της ατμόσφαιρας στο ακροατήριο και τη συνακόλουθη δυσχέραση του έργου της δικαιοσύνης.

2.2.β. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην προδικασία

Όπως, προαναφέρθηκε τα δικαιώματα της γυναίκας-θύματος στο πλαίσιο της προδικασίας²⁵⁸, ταυτίζονται με αυτά του οποιουδήποτε θύματος κατά τη διάρκεια της ίδιας διαδικασίας, εφόσον φυσικά προσλάβει την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος. Ειδικότερα, πέραν των άλλων, δικαιούται ιδίως :

1. να λαμβάνει γνώση των εγγράφων της ανάκρισης και μάλιστα να αποκτή τη γνώση αυτή, ορισμένες φορές και νωρίτερα από τον κατηγορούμενο, αρκεί ο τελευταίος να έχει κληθεί σε απολογία ή να έχει εκδοθεί σε βάρος του ένταλμα σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής.
2. να λαμβάνει γνώση των εγγράφων της δικογραφίας, όπως και

²⁵⁶ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τις νομοθετικές εξελίξεις στο ζήτημα των δικαιωμάτων των θυμάτων, στις Η.Π.Α. βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades. A Study of Comparative Victimology*, paper presented at the X International Symposium on Victimology, in Montreal, 2000.

²⁵⁷ Η ρύθμιση αυτή αφορούσε τις περιπτώσεις βιασμών, ασέλγειας και προσβολής της αιδούς βλ. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984, σελ. 50 και D. Mayer, *Le nouveau éclairage donné au viol par la réforme du 23.12.1980*, D. 1981, Chron., 283-285. Στη Γαλλία επίσης, νόμος του 1985, επιτρέπει την παρέμβαση του ασφαλιστή στην ποινική δίκη και την επέκταση των προϋποθέσεων προσφυγής στην αρμόδια επιτροπή αποζημιώσεων για ορισμένες περιπτώσεις σωματικής βίας.

²⁵⁸ Βλ. Α. Καρρά, *Δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην προδικασία* στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, ό. π. σελ. 97-120.

3. να παρίσταται με συνήγορο σε κάθε ανακριτική πράξη και στο δικαστικό συμβούλιο, με εξαίρεση την εξέταση των μαρτύρων και των κατηγορουμένων (αρθρ. 97, 98, 287, 309 ΚΠΔ).

Παράλληλα, θα πρέπει να επισημανθεί η **υποχρέωση** ενημέρωσης του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του από τον ανακριτή σε συνδυασμό με την απουσία παρόμοιας υποχρεωτικής ενημέρωσης για το θύμα. Σε αντίθεση, το θύμα συνήθως ενημερώνεται από το συνήγορό του και ορισμένες φορές από τον ανακριτή, εάν ο τελευταίος κρίνει ότι χρειάζεται, χωρίς να υφίσταται η έννοια της υποχρέωσης. Σαφώς, η τακτική αυτή συνιστά μια αναγκαία δικονομική ρύθμιση που αντιμετωπίζει όμως, προστατευτικά τον κατηγορούμενο λόγω της δυσμενέστερης θέσης του. Υποστηρίζεται, ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση αντανάκλα τη συρρίκνωση των δικαιωμάτων του θύματος σε αντιδιαστολή με την υπερβολική δόγκωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

Το κυριότερο επιχείρημα υπέρ της εφαρμογής της συνοψίζεται στο ότι δεν διακυβεύεται η προσωπική ελευθερία του θύματος απέναντι στην κρατική εξουσία, αλλά του δράστη. Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί απόψεις υπέρ της θέσπισης σχετικής νομοθετικής ρύθμισης και για το θύμα, προκειμένου να διασφαλίζεται η ίση μεταχείριση δράστη και θύματος από τη δικαιοσύνη. Η εφαρμογή της όμως, θα πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή ώστε να μην ελλοχεύει ο κίνδυνος καταστράτηγησης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

2.2.γ. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην κύρια διαδικασία

Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της γυναίκας-θύματος σωματικής βίας στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, επιβεβαιώνεται κατά την διάρκεια της επ' ακροατηρίου κυρίας διαδικασίας. Η ενεργός συμμετοχή της διασφαλίζεται από την αρχή της «ισότητας των όπλων» ανάμεσα στον κατηγορούμενο και τον πολιτικώς ενάγοντα, την αρχή της «δίκαιης διεξαγωγής» της δίκης και της «ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων».

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της έχει κυρίως τα ακόλουθα δικαιώματα²⁵⁹:

1. Να αντιπροσωπεύεται και να συμπαρίσταται με μέχρι τρεις συνηγόρους (αρθρ. 96 ΚΠΔ).
2. Να υποβάλει ερωτήσεις και παρατηρήσεις στους μάρτυρες, τους πραγματογνώμονες ή τους τεχνικούς συμβούλους, αλλά και να υποβάλει ενστάσεις και αιτήσεις διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης και διορισμού τεχνικού συμβούλου (αρθρ. 333, 357 και 358 ΚΠΔ).
3. Να εξετάσει μάρτυρες, που έχει προηγουμένως γνωστοποιήσει (αρθρ. 326 ΚΠΔ). Θα πρέπει όμως, να σημειωθεί ότι εάν παραλειφθεί η εξέταση των μαρτύρων, που νομίμως προτάθηκαν από την ίδια, δεν οδηγούμαστε στην ακυρότητα της διαδικασίας. Συνεπώς, η θέση είναι υποβαθμισμένη σε συνάρτηση με την αντίστοιχη του κατηγορουμένου.
4. Να ζητεί να διεξαχθεί η συζήτηση ή ένα μέρος αυτής, «κεκλεισμένων των θυρών», εφόσον συντρέχουν βάσιμοι λόγοι προστασίας του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου (αρθρ. 330).

²⁵⁹ Βλ. Αγγ. Ι. Κωνσταντινίδη, *Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην κύρια διαδικασία*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου ό.π. σελ. 121-134.

5. Να απαντά σε ενδεχόμενη δευτερολογία του εισαγγελέα ή του κατηγορουμένου (αρθρ. 369 ΚΠΔ). Επισημαίνεται ότι το θύμα δεν έχει το δικαίωμα δευτερολογίας, αλλά μόνο το δικαίωμα απάντησης. Η ρύθμιση αυτή είναι απόρροια της δυσμενέστερης θέσης του κατηγορουμένου - ο οποίος πρέπει να έχει τον τελευταίο λόγο - και της προσπάθειας ισοστάθμισης της δικονομικής θέσης του κατηγορουμένου με την αντίστοιχη του πολιτικώς ενάγοντα. Ωστόσο, ουσιαστικά δεν έχει αποδειχθεί η ενδεχόμενη αρνητική λειτουργία της συγκεκριμένης δικονομικής ρύθμισης, δεδομένου ότι ο εισαγγελέας εκπροσωπεί το συμφέρον της Πολιτείας και «τυπικά» τουλάχιστον και το θύμα. Παρόλα αυτά, αποδυναμώνει τη θέση του τελευταίου, ενώ έχουν διατυπωθεί και απόψεις που τη χαρακτηρίζουν ως συνέπεια υπερτροφικής ανάπτυξης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, αλλά και δικονομικά επιβεβλημένη.
6. Να ασκεί τα ένδικα μέσα κατά των αποφάσεων.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι σε γενικές γραμμές, κυριαρχεί η ισότητα στις σχέσεις θύματος, κατηγορουμένου και εισαγγελέως, στο πλαίσιο της κυρίας διαδικασίας. Θα πρέπει όμως, να τονισθεί ότι **μόνον η παραβίαση των δικαιωμάτων της υπεράσπισης** αναφορικά με το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου, εμφάνισης, ακρόασης κ.λ.π. είναι συνδεδεμένη άμεσα με αυστηρές δικονομικές κυρώσεις, όπως την απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο (αρθρ.171 § 1, εδ. β, 510 εδ. δ ΚΠΔ, άρθρ. 3 και 5 Συντάγματος, άρθρ. 6 ΕΣΔΑ). Αντίθετα, η παραβίαση αντιστοίχων δικαιωμάτων της πολιτικής αγωγής δεν οδηγεί σε απόλυτη ακυρότητα της σχετικής διαδικασίας, στοιχείο το οποίο υποδηλώνει τη διαφοροποιημένη και υποβαθμισμένη θέση του θύματος στην ποινική δίκη συγκριτικά με τον κατηγορούμενο.

2.2.5. Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην άσκηση των ενδίκων μέσων

Η γυναίκα θύμα άσκησης σωματικής βίας εφόσον προσλάβει την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος, έχει τη δυνατότητα να ασκεί τα ένδικα μέσα κατά των αποφάσεων. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση καταδικαστικών αποφάσεων μπορεί να προβάλλει απαίτηση αποζημίωσης, ενώ, σε περίπτωση αθωωτικών αποφάσεων μπορεί να προβεί στην άσκηση ενδίκων μέσων, μεταξύ των άλλων, και στην περίπτωση όπου η πολιτική αγωγή που ασκήθηκε από το θύμα, απορρίφθηκε με την αιτιολογία ότι δεν στηρίζεται στο νόμο.

Επιπλέον, έχει το δικαίωμα ασκήσεως έφεσης και αναίρεσης κατά βουλευμάτων καθώς και αντέφεσης μόνο όμως στην περίπτωση που με την έφεση προσεβλήθησαν οι κατά την πρωτόδικη απόφαση ιδιωτικές της απαιτήσεις.

Θα πρέπει να επισημανθεί όμως, ότι δεν έχει τη δυνατότητα να ασκήσει ένδικα μέσα για την ενοχή-ποινή του κατηγορουμένου. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να κάνει αίτηση στον εισαγγελέα για να ασκήσει αυτός ένδικα μέσα κατά της αθωωτικής απόφασης.

2.3. Οι πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών

Η υποχρέωση των Κρατών να ακολουθούν μια θυματολογική πολιτική έχει επανειλημμένως υποστηριχθεί διεθνώς. Προς τον σκοπό αυτό άλλωστε, συγκλίνουν και οι πρωτοβουλίες των Διεθνών Οργανώσεων. Ενδεικτικά, αναφέρουμε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων και συνακόλουθα των γυναικών, από το Κράτος, τη Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τις Βασικές Αρχές Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας, τη Σύσταση (85)11 του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη θέση του θύματος στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας, τη Σύσταση (87)21 για τη βοήθεια στα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης,²⁶⁰ το Ψήφισμα για την άσκηση βίας κατά γυναικών²⁶¹ και τη Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας εναντίον των Γυναικών.

Τα παραπάνω διεθνή κείμενα αφορούν τόσο τις ενέργειες σε επίπεδο αστυνομίας, όσο και τις διαδικασίες σε επίπεδο δίκης, ακροατηρίου και εκτέλεσης της ποινικής κύρωσης. Αφορμή για τη θέσπισή τους υπήρξε η κατηγορηματική αναγνώριση από τα Ηνωμένα Έθνη (1980) ότι η ενδοοικογενειακή βία εναντίον των γυναικών συνιστά τη συνθετότερη εγκληματική δραστηριότητα που συγκαλύπτεται διεθνώς.

Ειδικότερα, η Διακήρυξη Βασικών Αρχών Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας προτρέπει, τόσο τις κυβερνήσεις των κρατών μελών όσο και τους μη-κυβερνητικούς οργανισμούς, να προωθήσουν τη διεθνή συνεργασία με απώτερο σκοπό την εφαρμογή των συγκεκριμένων αρχών και τη βελτίωση των μεθόδων προστασίας των θυμάτων.

Στο πλαίσιο των διατάξεων της Διακήρυξης²⁶² γίνεται ιδιαίτερη μνεία στη μεταχείριση των θυμάτων και τη δίκαιη πρόσβασή τους στη δικαιοσύνη. Συγκεκριμένα, πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και συμπάθεια, ενώ κρίνεται αναγκαία η ενημέρωσή τους για την έκβαση των υποθέσεών τους, η παροχή βοήθειας καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και η λήψη μέτρων με στόχο : α) τη μείωση της ταλαιπωρίας τους, β) τη διασφάλιση του ιδιωτικού τους απορρήτου και γ) την

²⁶⁰ Βλ. αναλυτικά Στέργιου Αλεξιάδη, *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 218-221, 289-292.

²⁶¹ Βλ. αναλυτικά Γ. Πανούση – Π. Ποτόλια (Επιμέλεια), *Διεθνή Κείμενα για τα Θύματα των Εγκλημάτων*. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 49-52.

²⁶² Βλ. Γ. Πανούση-Π. Ποτόλια (επιμέλεια), *Διεθνή κείμενα για τα θύματα των εγκλημάτων*. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, 31-35.

²⁶³ Προς απάντηση της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών, συντάχθηκε το 1985, η South Australian Declaration of Victims' Rights. Ορισμένες από τις συστάσεις της θα μπορούσαν να συνοψισθούν στις ακόλουθες: τη μεταχείριση του θύματος με συμπάθεια, την ενημέρωσή του από την αστυνομία αναφορικά με την πρόοδο της διαδικασίας, την πληροφόρησή του σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του θύματος ως μάρτυρα της βίας, την αποφυγή κάθε μη αναγκαίας συναναστροφής με τον κατηγορούμενο και τους μάρτυρες υπεράσπισης κ.α. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Mark Findlay, Stephen Odgers, Stanley Yeo, *And justice for all?*, Australian Criminal Justice, Melbourne, Oxford University Press, 1994, p. 307-309. Από παρόμοιες αρχές διαπνέονταν τα δικαιώματα των θυμάτων στην πολιτεία της Νέας Υόρκης, των Η.Π.Α.. Ενδεικτικά αναφέρουμε το δικαίωμα της αποζημίωσης, της αποκατάστασης, της ενημέρωσης για την εξέλιξη της υπόθεσης, της υποβολής δήλωσης συνεπειών από τη θυματοποίηση (victim impact statement), της προστασίας από το ενδεχόμενο εκφοβισμού κ.λ.π. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Crime Victims Board, *The Rights of Crime Victims in New York State*, 1999. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι η Σύμβαση του 1983 αναφορικά με την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων δεν χει επικυρωθεί από την Ελλάδα, λόγω των ενδεχόμενων οικονομικών συνεπειών για τη χώρα μας.

προστασία των ιδίων, αλλά και των οικογενειών τους από περιστατικά εκφοβισμού και αντεκδικήσεων. Τέλος, προβλέπεται η καταβολή αποζημίωσης ή άμεσης αποκατάστασης, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία.²⁶³

Από παρόμοιες, αλλά πιο εξειδικευμένες αρχές διαπνέεται το Ψήφισμα²⁶⁴ για την άσκηση βίας κατά των γυναικών. Η βία που υφίστανται τα θύματα στον ιδιωτικό χώρο, αποτελεί αυτόνομο κεφάλαιο, στο οποίο προτείνονται τα ακόλουθα :

α) η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα θύματα, μέσω των οποίων θα προωθείται η ενημέρωσή τους από ειδικούς επαγγελματίες (π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς, αστυνομία κ.α.),

β) η λήψη μέτρων προστασίας τους (π.χ. ανάκριση κλεισμένων των θυρών),

γ) η ενημέρωσή τους από τους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σχετικά με τη διαδικασία που πρόκειται να ακολουθηθεί και τα δικαιώματα που απορρέουν για τα θύματα στο πλαίσιο της,

δ) η χορήγηση ειδικής χρηματικής ενίσχυσης στις οικονομικά εξαρτημένες γυναίκες, ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν τα δικαστικά έξοδα,

ε) η δημιουργία καταφυγίων και προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης,

στ) η απλούστευση και επίτευξη της διαδικασίας καταβολής διατροφής, ώστε να αρθεί το εμπόδιο της οικονομικής εξάρτησης, που υποχρεώνει τα θύματα να παραμένουν κάτω από την ίδια στέγη με το θύτη και τα αποθάρρυνε από την αίτηση διαζυγίου και

ζ) η παροχή διευκολύνσεων από τους αρμόδιους φορείς σε «κοινωνικά αποκλεισμένες» κατηγορίες θυμάτων (όπως μετανάστριες, ομοφυλόφιλες κ.λ.π.). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ενημέρωσή τους από τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, στην μητρική τους γλώσσα.

Ολοκληρώνοντας τη συνοπτική επισκόπηση των διεθνών κειμένων κρίνεται σκόπιμη μία συνοπτική αναφορά στη Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας έναντι των Γυναικών, η οποία υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1993. Στο πλαίσιο της φυσικά, εμπεριέχεται η σωματική βία που διαπράττεται είτε μέσα στην οικογένεια, είτε στην κοινότητα, όπως και ορισμένες άλλες μορφές βίαιης συμπεριφοράς (π.χ. βιασμός, σεξουαλική παρενόχληση κ.α.).²⁶⁵ Επισημαίνεται ότι με εξαίρεση μεμονωμένα περιστατικά η δραστηριοποίηση των Ηνωμένων Εθνών επικεντρώθηκε στην ενδοοικογενειακή βία εναντίον των γυναικών, προωθώντας την ανάπτυξη, την ισότητα, την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια, χωρίς ωστόσο να αγνοείται η βία που διαπράττεται σε δημόσιους χώρους μεταξύ αγνώστων.

Καθίσταται όμως σκόπιμο να αναφερθεί ότι η μη εφαρμογή των παραπάνω συστάσεων και διακηρύξεων δεν συνοδεύεται από αντίστοιχες κυρώσεις. Πιθανόν, να θεσπισθούν μελλοντικά, οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις, οι οποίες θα επιβάλλουν πρόστιμα στους παραβάτες. Συνεπώς, εκείνο που πρωταρχικά πρέπει να συγκεντρώσει την προσοχή τόσο των διεθνών, όσο και των επιμέρους εθνικών

²⁶⁴ Το οποίο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις 14/7/1986.

²⁶⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. σχετικά Jane Connors, *United Nations work on violence against women*, paper presented in X International Symposium on Victimology, Montreal 2000.

πρωτοβουλιών είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος, στο πλαίσιο του οποίου κάθε είδος βίαιης συμπεριφοράς θα συνιστά μια κοινωνικά μη αποδεκτή συμπεριφορά, που θα επιφέρει τις προβλεπόμενες κυρώσεις στους υπευθύνους.

3. ΤΟ ΘΥΜΑ ΩΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

3.1. Η ειδικότερη θέση του θύματος ως μάρτυρος στην ποινική δίκη

Το θύμα αποτελεί τον ουσιαστικότερο μάρτυρα του εγκλήματος, συνεπώς η μεταχείρισή του πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική και ανάλογη της υπηρεσίας, που προσφέρει για τη διαλεύκανση της εκάστοτε υπόθεσης. Δεδομένου ότι στα πλαίσια του ελληνικού ποινικού δικαίου, παρέχεται η δυνατότητα στο θύμα να παρίσταται στη διαδικασία ως πολιτικώς ενάγων - συνεπώς κατέχει τα δικαιώματα του διαδίκου - δεν προβλέπονται για το λόγο αυτό, ιδιαίτερα δικαιώματα για το θύμα ως μάρτυρα.²⁶⁶ Επιπλέον, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, δεν υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις αναφορικά με τον τρόπο μεταχείρισης του θύματος από τις αρμόδιες Αρχές, εκτός των περιπτώσεων που παρίσταται ως πολιτικώς ενάγων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το θύμα που δεν επιλέγει να παρίσταται ως πολιτική αγωγή στο δικαστήριο αντιμετωπίζεται όπως κάθε άλλος μάρτυρας, χωρίς ειδικές διευκολύνσεις.

Η ιδιότητα του μάρτυρος, που προσλαμβάνει κατά την διάρκεια της ποινικής δίκης, συνεπάγεται ένα σύνολο δυσάρεστων και συχνά επίπονων διαδικασιών, που συνακόλουθα στιγματίζουν την περαιτέρω πορεία του.

Αναφορικά με τα αδικήματα της σωματικής βίας, που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, η κατάσταση που επικρατεί συνήθως, στα ποινικά δικαστήρια χαρακτηρίζεται από ένα καθεστώς αβεβαιότητας και ανασφάλειας από την πλευρά των θυμάτων, αναφορικά με την κατάσταση, που πρόκειται να συναντήσουν.²⁶⁷ Κι αυτό, διότι συχνά δεν λαμβάνουν κάποιοι είδους ενημέρωση από τους αρμόδιους φορείς, σχετικά με τις συνθήκες που πρόκειται να αντιμετωπίσουν οι γυναίκες-μάρτυρες του εγκλήματος.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προαναφερόμενης διαδικασίας μπορούν να συνοψισθούν στα ακόλουθα :

²⁶⁶ Με εξαίρεση την απαγόρευση της δημοσίευσης προκειμένου να προστατευθεί η ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή των διαδίκων, ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις των θυμάτων βιασμού (άρθρο 330 ΚΠΔ). Ωστόσο, τίθεται πρόβλημα εφαρμογής της συγκεκριμένης διατάξεως όταν πρόκειται για θύμα μάρτυρα, ο οποίος δεν είναι ούτε θύμα βιασμού, ούτε διάδικος. Βλ. Δ. Σπινέλλη, *Ανάγκες θύματος και μέθοδοι ικανοποίησής του*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, Αθήνα 1989, σελ. 46-56.

²⁶⁷ Παρόμοια ισχύουν και για τα άλλα αδικήματα του ποινικού κώδικα. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την κατάσταση που βιώνουν οι μάρτυρες στο πλαίσιο της ποινικής δίκης βλ. Michael Ash, *On witnesses: A radical critique of criminal court procedures*, Paul Rock, Victimology, The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology, Dartmouth, 1994, p. 159-198.

α) τις συχνές και ορισμένες φορές, μάταιες εμφανίσεις των μαρτύρων στο δικαστήριο ή στο γραφείο των εκάστοτε ανακριτικών υπαλλήλων και ενόρκων.

β) τα μακροχρόνια δικαστήματα αναμονής στο χώρο των δικαστηρίων, που συχνά συνεπάγονται και το συγχρωτισμό των γυναικών με το δράστη ή τον συνήγορο και τους συγγενείς του.

γ) την εμπειρία ιδιαίτερα οδυνηρών καταστάσεων όπως ανασφάλειας, φόβου, παραμέλησης από τους πολυάσχολους επαγγελματίες και άγνοιας αναφορικά με το τι πρόκειται να επακολουθήσει.

δ) την υποχρεωτική απουσία των γυναικών από την εργασία τους, προκειμένου να εμφανισθούν ως μάρτυρες, η οποία συνεπάγεται την απώλεια μέρους του μισθού τους, χωρίς να υφίσταται η διαβεβαίωση της αποζημίωσής τους. Στην περίπτωση που η γυναίκα δεν εργάζεται, αλλά είναι επιφορτισμένη με την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών, είναι αναγκασμένη να προσλάβει κάποιον αντικαταστάτη της, για το διάστημα της απουσίας της.

ε) τις συνεχείς και απρόβλεπτες διακοπές και αναβολές της διαδικασίας στο ακροατήριο, κατά τις οποίες οι μάρτυρες οφείλουν να είναι σε κατάσταση διαρκούς ετοιμότητας έως την οριστική έκδοση της δικαστικής απόφασης και

στ) την κλήση για εμφάνιση της μάρτυρος στο δικαστήριο, που συνοδεύεται από το φόβο της αντιμετώπισης του συνηγόρου υπεράσπισης, αλλά και της μεταχείρισης που η ίδια θα τύχει από τους δικαστικούς λειτουργούς.

Στα παραπάνω αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις, η γυναίκα /μάρτυρας ενδέχεται να μην κληθεί να καταθέσει στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, λόγω εκτάκτων περιστατικών που λαμβάνουν χώρα απροειδοποίητα²⁶⁸. Συνεπώς, η παρουσία της στο δικαστήριο τη δεδομένη στιγμή, καθίσταται μάταιη και συνοδεύεται από ποικιλία δυσάρεστων συνεπειών²⁶⁹ για εκείνη και το περιβάλλον της.

Αντιλαμβανόμαστε πόσο τραυματική μπορεί να αποδειχθεί για τη γυναίκα, η στιγμή που θα κληθεί να καταθέσει το περιστατικό της θυματοποίησής της και ενδεχομένως θα βρεθεί αντιμέτωπη με το δράστη, στο πλαίσιο μιας κατά αντιπαράστασιν εξέτασης. Ο τρόπος με τον οποίο θα εξετασθεί από τους συνηγόρους και τους δικαστικούς λειτουργούς και η δοκιμασία στην οποία θα υποβληθεί (π.χ. ερωτήσεις ανίχνευσης ψεύδους κ.α.) για να εξακριβωθεί η αλήθεια των όσων καταθέτει, χαράσσονται στη μνήμη της, με απρόβλεπτες συνέπειες. Συχνά, το περιεχόμενο και ο τρόπος υποβολής των ερωτήσεων στοχεύουν στο να φέρουν τη μάρτυρα σε αμηχανία ή σε δύσκολη θέση, αλλά και στο να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι η ίδια προκάλεσε τη θυματοποίησή της. Είναι γνωστά σε όλους, τα τεχνάσματα στα οποία καταφεύγει συνήθως η υπεράσπιση εις βάρος των μαρτύρων και της πολιτικής αγωγής.

Ο απόηχος και οι συνέπειες της παραπάνω οδυνηρής εμπειρίας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την έκταση και τη σοβαρότητα της βλάβης που υπέστη το θύμα²⁷⁰.

²⁶⁸ Όπως π.χ. ο δράστης ομολογεί την ενοχή του ή η υπόθεση αναβάλλεται ή ματαιώνεται για ποικίλους λόγους.

²⁶⁹ Οικονομικές και ψυχολογικές συνέπειες, που απορρέουν από την εμφάνισή της στο δικαστήριο, π.χ. απώλεια μισθού, ψυχολογική πίεση κ.λ.π.

²⁷⁰ Συνήθως, στα ειδεχθή εγκλήματα ο φόβος των μαρτύρων είναι μεγαλύτερος και η κατάθεση χαρακτηρίζεται ως η πιο τραυματική και συνάμα τρομακτική εμπειρία που έχουν βιώσει. Βλ. Michael Ash, ό. π. σελ. 171 κ. ε.

Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι το θύμα-μάρτυρας, υποβάλλεται στην παραπάνω διαδικασία με πενιχρή έως ανύπαρκτη αποζημίωση²⁷¹ από την Πολιτεία, για τα έξοδα στα οποία έχει περιέλθει. Άμεση απόρριξη του τελευταίου, είναι η γυναίκα να θυμάται τη στιγμή της κατάθεσής της, σαν την πιο εξοντωτική, απογοητευτική, χρονοβόρα, αλλά και δαπανηρή εμπειρία, την οποία ενδεχομένως δεν θα ήθελε ποτέ να ξαναζήσει.

Βέβαια, η απουσία του θύματος ως μάρτυρος από την ποινική δίκη, θα οδηγούσε σε πραγματικά δυσάρεστα αποτελέσματα, όπως την σημαντική συρρίκνωση των περιπτώσεων που θα καταγγέλλονταν στις αρμόδιες Αρχές και συνακόλουθα την αύξηση του σκοτεινού αριθμού εγκληματικότητας των εν λόγω αδικημάτων.

Προκειμένου να αποφευχθούν τέτοιου είδους εξελίξεις, που καθόλου δεν θα συνέβαλαν στη μείωση της εγκληματικότητας και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προτείνεται η ριζική αναδιάρθρωση της όλης αντιμετώπισης των μαρτύρων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Ειδικότερα, σε ότι αφορά το σεβασμό της ανθρωπίνης διάστασης των μαρτύρων και την μεταχείρισή τους ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες, που αξίζουν την προσοχή και τη δικαιοσύνη.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να επισημανθεί η δυσχέρεια ανεύρεσης εμπειρικών στοιχείων, αναφορικά με τις εμφανίσεις των μαρτύρων στο δικαστήριο, το πραγματικό «κόστος» αυτών των εμφανίσεων, τις αναγκαίες τροποποιήσεις που επιβάλλεται να επιχειρηθούν στο πλαίσιο της παραπάνω διαδικασίας καθώς και τις αντιλήψεις του κοινού και των ιδίων των μαρτύρων για το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης.

Αναφορικά με τις τροποποιήσεις, που προτείνονται στη Νέα Υόρκη, αξίζει να αναφερθούν : α) η μη εμφάνιση του θύματος για κατάθεση κατά την πρώτη συνεδρία, όπου η μαρτυρία του σπάνια ζητείται, β) η χρήση σχετικών εντύπων για τους μάρτυρες, που θα περιλαμβάνουν όλες τις αναγκαίες πληροφορίες²⁷² για την ενημέρωσή τους, γ) η έγκαιρη ειδοποίηση των μαρτύρων, δ) η γραπτή ειδοποίηση σε δύο γλώσσες, ε) η ίδρυση συνδέσμων μαρτύρων και υποστηρικτικών ομάδων (witness liaison and support squads)²⁷³, που θα εκπροσωπούν τα συμφέροντά τους στην αίθουσα του δικαστηρίου, στ) η δίκαιη αποζημίωση των μαρτύρων και ζ) η παροχή ανακούφισης, παρηγοριάς και ορισμένων ευκολιών²⁷⁴ προς τα θύματα, σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

²⁷¹ Το ύψος και η βεβαιότητα της οποίας εξαρτώνται από το νομικό καθεστώς της κάθε χώρας. Βλ. Michael Ash, ό.π.

²⁷² Π.χ. την ακριβή διεύθυνση, το τηλέφωνο του θύματος και του στενού οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντός του, καθώς και τις ημερομηνίες που είναι διαθέσιμο να παραστεί και να καταθέσει το περιστατικό της θυματοποίησής του. Βλ. Michael Ash, ό. π. σελ. 184-185.

²⁷³ Τα μέλη αυτών των ομάδων θα ενημερώνουν τα θύματα για τυχόν αλλαγές στις συνεδρίες των δικαστηρίων και τους δικαστές και δικηγόρους για τη διαθεσιμότητα των μαρτύρων. Επίσης, θα θέτουν τους παραπάνω σε επιφυλακή, για τυχόν θυμωμένους μάρτυρες και θα λειτουργούν ως συνήγοροι των ιδιαίτερα πικραμένων από τους τελευταίους. Συνακόλουθα, υπάρχει η δυνατότητα να κανονίζουν την προστασία των μαρτύρων, όταν αυτή κρίνεται αναγκαία. Βλ. Michael Ash, ό. π. σελ. 185-187.

²⁷⁴ Ανάμεσα στις ευκολίες συγκαταλέγονται η παροχή εντύπων για αξιοποίηση του χρόνου αναμονής, αναπαυτικών καθισμάτων και χώρων για ξεκούραση, πρόσβαση σε τηλεόραση και χώρους στάθμευσης των οχημάτων.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έχει διατυπωθεί ποικιλία απόψεων αναφορικά με την αναγκαιότητα παρέμβασης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ειδικά για την περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, επιβάλλεται να επισημανθεί ότι η επικέντρωση του ενδιαφέροντος από την πλευρά της επίσημης Πολιτείας, στον περιορισμό της θυματοποίησης και την τιμωρία των υπευθύνων, συχνά έχει ως συνέπεια να αγνοούνται οι κύριοι παράγοντες εκδήλωσης του φαινομένου. Οι παράγοντες αυτοί είναι ευκολότερο να εντοπισθούν διαμέσου της προσπάθειας μεταχείρισης τόσο των δραστών, όσο και των θυμάτων βίας. Υπό το πρίσμα προτείνεται να δοθεί έμφαση στη μεταχείριση των περιστατικών από ειδικούς επαγγελματίες, ώστε να περιοριστούν οι πιθανές αρνητικές συνέπειες της πολιτειακής παρέμβασης στο θύμα και την οικογένειά του.

Ωστόσο, η διερεύνηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην εκδήλωση της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών συνιστά ένα εξαιρετικά πολυσύνθετο ζήτημα, η αντιμετώπιση του οποίου απαιτεί τη διεπιστημονική προσέγγιση της βίας. Ακόμα κι αν τα θύματα αποφασίσουν να αναφέρουν το περιστατικό της βίας στην αστυνομία και τις επίσημες Αρχές, δεν είναι βέβαιο ότι θα επέλθει η καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση, εάν δεν δοθεί έμφαση στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ θυμάτων και φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και την εξεύρεση μεθόδων για τη βελτίωσή τους. Για το λόγο αυτό απαιτείται η **αλλαγή** της υπάρχουσας **νοοτροπίας**, τόσο του κοινωνικού συνόλου όσο και των ειδικών επαγγελματιών, στο ζήτημα της αντιμετώπισης, η οποία δεν θα επικεντρώνεται στο «γράμμα του νόμου», αλλά και στην ανθρώπινη διάσταση των δρώντων υποκειμένων. Βέβαια, για την επίτευξη του παραπάνω στόχου απαιτείται και η συνεργασία των σχετικών κοινωνικών φορέων (κοινωνικών Υπηρεσιών, ξενώνων υποδοχής κ.λ.π.) σε συνδυασμό με την επιμόρφωση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης σε θέματα μεταχείρισης θυμάτων.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΑΣΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στην παρούσα ενότητα καλείται να διερευνηθεί ο ρόλος²⁷⁵ του θύματος στην κίνηση της ποινικής δίωξης και να διαπιστωθεί εάν ο χαρακτηρισμός που συχνά του αποδίδεται, ως **(θεματο)φύλακα²⁷⁶ στην είσοδο της ποινικής δικαιοσύνης**, ανταποκρίνεται ή όχι στην πραγματικότητα. Εάν έχει δηλαδή, στην προκειμένη περίπτωση η γυναίκα-θύμα τη δυνατότητα να διαδραματίσει τον παραπάνω ρόλο της ή αν επηρεάζεται από ένα σύνολο παραγόντων, που βαθμιαία τον περιορίζουν ή τον υποβαθμίζουν. Βέβαια, η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα προκύπτει εφόσον προηγουμένα διερευνηθούν τόσο η στάση που θα τηρήσει αναφορικά με την καταγγελία του περιστατικού (στην αστυνομία ή τον Εισαγγελέα), όσο και η μετέπειτα πορεία της υπόθεσης στη δικαιοσύνη.

1. Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Η αστυνομία λαμβάνει γνώση των περιστατικών άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, είτε από τις καταγγελίες των πολιτών και κυρίως των θυμάτων, είτε ως αποτέλεσμα της άσκησης των υπηρεσιακών της καθηκόντων. Αναφορικά με το συγκεκριμένο έγκλημα, οι δυσχέρειες που οι δικωτικές Αρχές καθημερινά καλούνται να αντιμετωπίσουν κατά το χειρισμό των σχετικών περιστατικών είναι πολυσύνθετες και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα παραγόντων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η απροθυμία των θυμάτων να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία. Αξίζει να επισημανθεί ότι παρόμοιας έκτασης απροθυμία αντιμετωπίζουν και οι εξειδικευμένοι επαγγελματίες (π.χ. ιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί κ.α.), όταν κατά την άσκηση των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων, αντιλαμβάνονται την εκδήλωση συμπεριφορών άσκησης σωματικής βίας με θύματα γυναίκες. Η απροθυμία εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονη στις περιπτώσεις των ηλικιωμένων θυμάτων, που συνήθως κακοποιούνται από μέλη του στενού οικογενειακού τους περιβάλλοντος ή από άτομα που έχουν επιληφθεί της φροντίδας τους (π.χ. οικιακοί βοηθοί, νοσοκόμοι κ.α.).

Ο κυριότερος παράγοντας²⁷⁷ που συνηγορεί υπέρ της παραπάνω τάσης αφορά στην πεποίθηση ότι η καταγγελία του περιστατικού δεν θα διαφοροποιήσει την κατάσταση υπέρ του θύματος, αλλά

²⁷⁵ Γενικότερα για το ρόλο του θύματος βλ. Greenberg, M. S., R. B. Ruback, D. R. Westcott, *Decision making by crime victims: A multimethod approach*, Law and Society Review, τομ. 17, τευχ. 1, 1982, σελ. 47 και ειδικότερα για το είδος της απόφασής του βλ. Hindelang, M. J., Gottfredson, M., *The victim's decision not to invoke the criminal justice process*, in W. F. McDonald (eds.): *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1976.

²⁷⁶ Υπάρχουν και ορισμένοι συγγραφείς που θεωρούν την αστυνομία ως τον κατεξοχήν φύλακα του ποινικού συστήματος, προβάλλοντας ως επιχείρημα τη δράση της και ειδικότερα τη διακριτική ευχέρεια δράσης ή αδράνειας που τη χαρακτηρίζει. Βλέπε σχετικά LaFave, *Arrest: The decision to take a suspect into custody*, Boston: Little, 1965, Brown and Co και Goldstein, J., *Police discretion not to invoke the criminal justice process: Low visibility decisions in the administration of justice*, Yale Law Journal, τευχ. 69, 1960, σελ. 543-588.

²⁷⁷ Βλέπε σχετικά Sharon D. Herzberger, *Violence Within the Family. Social Psychological Perspectives*, Social Psychology Series, Westview Press, 1996, p. 181. Επιπλέον, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο εξειδικευμένος επαγγελματίας ψυχολόγος μπορεί να βοηθήσει περισσότερο το θύμα, σε αντιδιαστολή με τον ενδεχομένως,

αντίθετα ενδέχεται να αυξήσει την ένταση μεταξύ της παθούσας και του δράστη. Επίσης, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η μειωμένη εμπιστοσύνη των θυμάτων προς την αστυνομία, η οποία είναι συχνή σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες.²⁷⁸

Παρακάτω θα αναφερθούν διεξοδικά οι παράγοντες οι παράγοντες που προσδιορίζουν την απόφαση του θύματος για αναφορά του περιστατικού στην αστυνομία.

1.1. Η απροθυμία αναφοράς της βίας από τα θύματα

Η διεθνής εμπειρία και πρακτική αποδεικνύει ότι οι δικωτικές Αρχές βρίσκονται διαρκώς αντιμέτωπες με το πρόβλημα της **απροθυμίας των θυμάτων σωματικής βίας** (ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής), **να καταγγείλουν τα περιστατικά στην αστυνομία**, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μεγάλος **«σκοτεινός αριθμός»**.²⁷⁹ Το γεγονός αυτό, είναι φανερό ότι επηρεάζει την **ακρίβεια των στατιστικών στοιχείων** που κατά καιρούς δημοσιεύονται, με συνέπεια τη δημιουργία ενός μεγάλου χάσματος μεταξύ των εγκληματολογικών στατιστικών²⁸⁰ και της πραγματικής εγκληματικότητας. Επιπλέον, η μη καταγγελία της βίας στις αρμόδιες αρχές στερεί από τα εκάστοτε θύματα τη δυνατότητα άσκησης σημαντικών δικαιωμάτων.

Ως φαινόμενο η μη αναφορά της βίας²⁸¹ στην αστυνομία, συνεπάγεται ένα σύνολο αρνητικών συνεπειών, ιδιαίτερα εάν αποδεικνύεται : ι) ότι οι πολύ σοβαρές περιπτώσεις σωματικής βίας δεν γίνονται γνωστές στις δικωτικές Αρχές και ιι) ότι η μη αναφορά συνδέεται άμεσα με την έλλειψη εμπιστοσύνης του κοινού στην αστυνομία. Δεδομένου όμως, ότι τα εμπειρικά στοιχεία που διαθέτουμε δεν επαρκούν για να στοιχειοθετήσουν τα παραπάνω, επιβάλλεται να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στην εξαγωγή των σχετικών συμπερασμάτων.

Μολονότι, το ταμπόου του οικογενειακού «άβατου» σταδιακά περιορίζεται, οι πραγματικές διαστάσεις της σωματικής βίας στο πλαίσιο της οικογένειας εξακολουθούν να παραμένουν ανεξιχνίαστες σε σημαντικό βαθμό. Οι κυριότερες πηγές λήψης πληροφοριών αναφορικά με την εκτίμηση του

πολυάσχολο κρατικό λειτουργό που στερείται ειδικών γνώσεων και πιθανότητα θεωρεί ότι κάποιες μορφές βίας (π.χ. η οικογενειακή βία) δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του.

²⁷⁸ Η μειωμένη εμπιστοσύνη προς την αστυνομία συναντάται αρκετά συχνά στους πληθυσμούς των εγχρώμων γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας αναφορικά με τα περιστατικά ρατσιστικής μεταχείρισης, βλ. Mama, A., *The Hidden Struggle: Statutory and Voluntary Sector Responses to Violence Against Black Women in the Home*, London: London Race and Housing Research Unit, 1989.

²⁷⁹ Σύμφωνα με το Δασκαλάκη, μεταξύ των εγκλημάτων που παραμένουν σε μεγάλο βαθμό άγνωστα στις Αρχές, συγκαταλέγονται και οι σωματικές βλάβες. Βλ. Η. Δασκαλάκη, *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Εκδόσεις ΕΚΚΕ, σελ. 376.

²⁸⁰ Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με τον Sparks, η δημιουργία μιας εγκληματολογικής στατιστικής προϋποθέτει τα ακόλουθα στοιχεία : ι) την αντίληψη του εγκλήματος από το θύμα ή τρίτο πρόσωπο, ιι) την αναγνώριση ότι η ασκηθείσα βία συνιστά εγκληματική ενέργεια, ιιι) την αναφορά της βίας στην αστυνομία, ιν) τον τελικό προσδιορισμό της υπόθεσης από τα όργανα δίωξης και ν) την καταχώριση του εγκλήματος στις αστυνομικές στατιστικές. Βλέπε σχετικά R. Sparks, *Έρευνες σε θύματα εγκλημάτων. Επιτεύγματα και προοπτικές*, Μετάφραση-επιμέλεια Χ. Τσουραμάνη, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1985, σελ. 37-39.

²⁸¹ Γενικότερα, για τις διάφορες απόψεις σχετικά με τη σοβαρότητα της μη αναφοράς ενός εγκλήματος στην αστυνομία, βλ. Schneider, A. L., J. M. Burcart και L. A. Wilson II, *The role of attitudes in the decision to report crimes to the police*, in W. F. McDonald (eds.): *Criminal justice and the victim*, Sage Publications, 1976.

προβλήματος συνοψίζονται στα ιατρικά και αστυνομικά αρχεία, τις αιτήσεις διαζυγίων και τις συνεντεύξεις με θύματα στο πλαίσιο επιδημιολογικών εγκληματολογικών ερευνών.

Τα ευρήματα από την επεξεργασία των συνεντεύξεων με θύματα σωματικής βίας υποδηλώνουν ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό θυματοποίησης καταγγέλλεται στην αστυνομία. Παρόμοια, πληθώρα συνεντεύξεων από το γενικό πληθυσμό επιβεβαιώνει τη σχετικά μικρή αναφορά των βίαιων (κυρίως ενδοοικογενειακών) περιστατικών στις διωκτικές Αρχές²⁸². Χαρακτηριστικά, το 70% των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, στις Η.Π.Α. δεν καλεί την αστυνομία²⁸³, αλλά και εάν αποφασίσουν τη συνδρομή της, το πράττουν αφού προηγούμενα έχουν βιώσει αρκετά περιστατικά κακοποίησης.²⁸⁴ Ειδικότερα, η σωματική βία που διαπράττεται στο στενό κοινωνικό περιβάλλον του θύματος (από μέλη της οικογένειας του, συγγενείς, φίλους, γείτονες, γνωστούς), συγκαταλέγεται μεταξύ των αδικημάτων που παρουσιάζουν **διπλάσιο «σκοτεινό αριθμό»**, διότι δεν αναφέρονται ούτε στην αστυνομία, ούτε στους ερευνητές των θυματολογικών ερευνών²⁸⁵.

Ένας από τους παράγοντες που ενισχύουν την εμφάνιση του συγκεκριμένου φαινομένου είναι η ύπαρξη τέκνων. Οι κακοποιημένες γυναίκες διστάζουν να αναφέρουν τη βία, διότι θεωρούν αναγκαία τη συνύπαρξη και των δύο γονέων κατά την ανατροφή των **παιδιών**²⁸⁶ και ταυτόχρονα **φοβούνται** την πιθανότητα εκδήλωσης σωματικής βίας και εναντίον τους²⁸⁷ ως συνέπεια της καταγγελίας του περιστατικού. Με άλλα λόγια, η **αποφυγή διατάραξης των οικογενειακών σχέσεων ή διάλυσης της οικογένειας και η ανάγκη προστασίας της ενότητάς της** αποκτά βαρύνουσα σημασία. Σαφώς, θα πρέπει να αναφερθεί η πιθανότητα **οικονομικής ή συναισθηματικής εξάρτησης** της γυναίκας /θύματος από το δράστη, που αναμφισβήτητα λειτουργεί ανασταλτικά έναντι της ενδεχόμενης αναφοράς, όπως άλλωστε και ο **κοινωνικός στιγματισμός**, ως απόρροια της δημοσιότητας κυρίως σε μικρές τοπικές κοινωνίες. Επίσης, αισθάνεται ότι εάν προβεί στην καταγγελία, θα πρέπει να δικαιολογήσει τον εαυτό της για την άσκηση της βίας εναντίον της, δεδομένου ότι συχνά κατηγορούνται τα ίδια τα θύματα²⁸⁸ για την

²⁸² Βλ. Dobash and Dobash, ό.π. και Gelles, R. J., *The Violent Home: A Study of Physical Aggression between Husbands and Wives*, Beverly Hills: Sage, 1979.

²⁸³ Βέβαια, και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες καλείται η αστυνομία, η εξέλιξη του περιστατικού δεν διαφοροποιείται σημαντικά, δεδομένου ότι το 38% περίπου θα αγνοήσει την κλήση του θύματος. Βλ. Αντώνη, Δ. Μαγγανά, *Η ενδο-συνυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πιασμένος...*, Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 12, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1999, σελ. 70-71.

²⁸⁴ Σύμφωνα με τα ευρήματα Καναδικής έρευνας, επισημαίνεται ότι οι γυναίκες έχουν κακοποιηθεί κατά μέσο όρο 35 φορές, πριν επικοινωνήσουν με την αστυνομία. Βλ. Jaffe, P., Wolfe, D. A., Telford, A., and Austin, G., *The impact of police charges in incidents of wife abuse*, Journal of Family Violence, 1 (1), 1986a, p. 38.

²⁸⁵ Βλ. Zedner, Lucia, *Victims*, in Mike Maguire/Rod Morgan/Robert Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 2nd Edition, Oxford 1997, p. 582, Karmen Andrew A., *Victims of Crime: Issues and Patterns*, in Joseph F. Sheley (Ed.), *Criminology*, 3rd Edition, Belmont, Stamford/CT, London, Singapore, Scarborough/Ont. 2000, p. 170-171 και Fattah, E.A., *Understanding Criminal Victimization*, Scarborough/Ont. 1991a, p. 51.

²⁸⁶ Βλέπε σχετικά για την περίπτωση της Ιταλίας, Moroli, E., *Il Centro antiviolenza: deposito di violenza, fabbrica di identità*, (The shelter for battered women: a deposit for violence and a fabric of identities, Roma per le donne, 1998, p. 17-24.

²⁸⁷ Έχουν συχνά αναφερθεί περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι βίαιοι σύντροφοι χρησιμοποιούν τα παιδιά προκειμένου να διατηρήσουν την κυριαρχία τους έναντι των γυναικών. Τα επιχειρήματα που συνήθως χρησιμοποιούν αφορούν, είτε στην κηδεμονία των τέκνων, είτε στο ενδεχόμενο αρπαγής τους, είτε στην πραγματοποίηση των αιτειών εναντίον τους. Βλέπε σχετικά Gloria Geller, *Justice for women victims and survivors of abuse*, Working paper series, No. 8, Social Administration Unit, Regina, Saskatchewan, 1991, p. 17.

²⁸⁸ Π. χ. διαδίδεται ότι πιθανότατα θα τον προκάλεσε (με τη συμπεριφορά της) να οδηγηθεί στη χρήση βίας εναντίον της.

εκδήλωση του φαινομένου και όχι ο δράστης. Τέλος, είναι σύνθετες η αποφυγή της καταγγελίας να είναι συνέπεια της παρέμβασης για τη διευθέτηση της κρίσης, κάποιου κοντινού συγγενή του θύματος.

Σαφώς, η παραπάνω κατάσταση αντανάκλα το «**κοινωνικό στερεότυπο**», που ενισχύεται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και προβάλλει ως «**έγκλημα**» τη **συμπεριφορά που αναπτύσσεται μόνο μεταξύ αγνώστων**.²⁸⁹ Στις περιπτώσεις αυτές η καταγγελία πραγματοποιείται συνήθως μετά την εκδήλωση του περιστατικού, ή εάν πρόκειται για ύπαρξη σχέσης με το δράστη, όταν «σπάσει» κάθε συναισθηματικός δεσμός με αυτόν, χωρίς βέβαια να αγνοούνται και άλλοι παράγοντες που ενδεχομένως υπεισέρχονται, όπως η εκτίμηση της σοβαρότητας της βίας από το θύμα, οι συνθήκες τέλεσής της και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του περιστατικού. Συνεπώς, και στα περιστατικά αυτά είναι δυνατόν να παρατηρηθεί απουσία καταγγελίας για την **αποφυγή** κυρίως της **δημοσιότητας** και των αρνητικών συνεπειών της (ντροπή), αλλά και ως συνέπεια του **φόβου** - είτε για την επανάληψη της βίας είτε για την εκδήλωση αντιποίνων - και της **ύπαρξης σχέσης** (φιλικής, επαγγελματικής, άλλης) με το δράστη. Επίσης, ένας εξίσου σοβαρός λόγος είναι ότι η αποφυγή εμπλοκής στις σχετικές τυπικές διαδικασίες σχετίζεται με την αποφυγή δημοσιοποίησης άλλων θεμάτων, για τα οποία το θύμα κατέχει σημαντικό μερίδιο ευθύνης.²⁹⁰ Τέλος, η αποφυγή της ταλαιπωρίας και η παρέμβαση τρίτου για τη διευθέτηση της βίας συμβάλλει στη μη αναφορά της.

Ειδικότερα, η φεμινιστική προσέγγιση²⁹¹ διατείνεται ότι τα θύματα που έχουν μια **αρνητική εικόνα για το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης** βιώνουν **μεγαλύτερη απροθυμία να καλέσουν την αστυνομία**²⁹² για τη διευθέτηση του περιστατικού της βίας, χωρίς ωστόσο να σημαίνει ότι τελικά αποφασίζουν τη μη αναφορά του περιστατικού.

Στα πλαίσια διαφορετικών προσεγγίσεων και ερευνών (Berk et al.) αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία σε παράγοντες, όπως η **προηγούμενη εμπιστοσύνη του θύματος στις δικωτικές Αρχές**, ενώ αμφισβητείται η ύπαρξη σχέσης μεταξύ των παραστάσεων που γενικά το ίδιο βιώνει κατ' της απόφασής του για αναφορά.²⁹³ Το στοιχείο της εμπιστοσύνης συνδέεται με προηγούμενες εμπειρίες του από το

²⁸⁹ Βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades, A study of Comparative Victimology*, paper presented to the X International Symposium on Victimology.

²⁹⁰ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των παράνομα ευρισκόμενων στη χώρα μας αλλοδαπών, οι οποίες συνήθως δεν καταγγέλλουν τα περιστατικά βίας εναντίον τους, διότι δεν διαθέτουν άδεια παραμονής. Η εμπλοκή τους στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης θα έφερνε το συγκεκριμένο ζήτημα στη δημοσιότητα, με δυσάρεστες γι' αυτές συνέπειες. Για παράδειγμα εάν στερούνται των απαιτούμενων ταξιδιωτικών εγγράφων ενέχει για αυτές ο κίνδυνος της απέλασης. Παρόμοια, ισχύουν και για την περίπτωση που το θύμα είναι ιερόδουλος.

²⁹¹ Bowman, C. G., *The arrest experiments: A feminist critique*, Journal of Criminal Law & Criminology, vol. 83, 1992, p. 201-208, Hart, B., *Battered women and the Criminal Justice system*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa, (Eds.), *Do arrests and restraining orders work?*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, pp. 98-114.

²⁹² Η άποψη αυτή υποστηρίζεται και από το Δασκαλάκη, ο οποίος τονίζει την καθοριστική επίδραση των παραστάσεων του θύματος σχετικά με την αποτελεσματικότητα της αστυνομικής δράσης, στην απόφασή του να καταγγείλει το έγκλημα στην αστυνομία. Βλ. Η. Δασκαλάκη, *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σελ. 102.

²⁹³ Βλέπε σχετικά Berk R. A., S. F. Berk, P. J., Newton, D. R. Loseke, *Cops on call: Summoning the police to the scene of spousal violence*, Law and Society Review, 10, 18, τευχ. 3, 1984, σελ. 479-498 και αναφορικά με το αδίκημα του βιασμού Α. Ταιγκρή, *Βιασμός. Το αθέατο έγκλημα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ. 57.

²⁹⁴ Βλ. Bowman, C. G., *The arrest experiments: A feminist critique*, Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992, p. 201-208, Hart, B., *Battered women and the Criminal Justice System*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa, (Eds.), *Do*

σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, οι οποίες *ενδέχεται* να επηρεάσουν την απόφασή του για αναφορά της βίας στην αστυνομία.²⁹⁴

Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Επιτροπής Γυναικών της Μ. Βρετανίας, το έγκλημα της ενδοοικογενειακής βίας επίθεσης εναντίον γυναικών αποτελεί τη δεύτερη σε συχνότητα μορφή οικογενειακής βίας που γίνεται αντιληπτή από την αστυνομία.²⁹⁵ Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν οι Levens και Dutton²⁹⁶, οι οποίοι διατείνονται ότι, αν και το ποσοστό των γυναικών που καταγγέλλει το αδίκημα είναι ιδιαίτερα χαμηλό, παρόλα αυτά συνιστά μια αρκετά υπολογίσιμη αναλογία στο σύνολο των «πελατών» της αστυνομίας.

Ενδεικτικά, παρουσιάζουμε ορισμένα από τα ευρήματα σχετικής έρευνας που διεξήχθη στον Καναδά, το 1993, αναφορικά με τους φορείς ή τα πρόσωπα που αναζητούν βοήθεια τα θύματα (βλ. πίνακα 1).

Πίνακας 1: Περιστατικά σωματικής (μη συζυγικής) βίας με θύματα γυναίκες ηλικίας 18 ετών και άνω, με κριτήριο τους φορείς ή τα πρόσωπα που αναζητήσαν βοήθεια

	Σύνολο ¹		Σωματική (μη συζυγική) βία ²	
	No.	%	No.	%
Σύνολο	20.544	100	4.280	100
Αναφορά της βίας σε πρόσωπο/φορέα ³	15.743	77	3.664	86
Αναφορά της βίας στην αστυνομία	2.796	14	1.202	28
Μη αναφορά της βίας	4.596	22	584	14

Πηγή: Violence Against Women Survey, 1993

1. Στο σύνολο των περιστατικών περιλαμβάνονται τόσο οι περιπτώσεις συζυγικής βίας (συμπεριλαμβανομένης και της σεξουαλικής), όσο και οι περιπτώσεις μη συζυγικής βίας.

2. Ως σωματική βία νοούνται οι επιθέσεις που διαπράττονται από αγνώστους, συντρόφους και άλλα γνωστά πρόσωπα.

3. Τα αριθμητικά δεδομένα αθροιστικά δεν αποτελούν το 100%, λόγω της δυνατότητας πολλαπλών απαντήσεων.

Ειδικότερα, για τη θυματοποίηση από αγνώστους διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με την προαναφερόμενη πηγή, το 85% των θυμάτων σωματικής βίας αναφέρει το περιστατικό σε κάποιο άτομο, κυρίως μέλος της οικογένειας ή φίλο, σε αντιδιαστολή με το 37% που το καταγγέλλει στην αστυνομία. Αντίστοιχα, από το σύνολο της σωματικής (μη συζυγικής) βίας που αναφέρεται στην αστυνομία, είναι

arrests and restraining orders work?, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, p. 98-114 και Mills, L. (in the press), *Killing her softly: Intimate abuse and the violence of state intervention*, Georgetown Journal of Law, Sexuality, and Violence.

²⁹⁵ Women's National Commission, *Violence Against Women*, Report of an Ad Hoc Working Group, London: Cabinet Office, 1985.

²⁹⁶ Βλέπε Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*, 2nd Edition, Vancouver: UBC Press, 1994, p. 7.

πιθανότερο να καταγγεληθούν τα περιστατικά που έχουν ως θύματα άνδρες, συγκριτικά με εκείνα που έχουν ως θύματα γυναίκες (σε αναλογία 31% και 25% αντίστοιχα).²⁹⁷

1.2. Παράγοντες προσδιορισμού της απόφασης για αναφορά

Έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες αναφορικά με τους παράγοντες που προσδιορίζουν την απόφαση του θύματος για καταγγελία της βίας στις αρμόδιες Αρχές. Ένας σημαντικός παράγοντας σχετίζεται με τις **ιδιαιτερές κοινωνικές συνθήκες που κατά καιρούς επικρατούν** και οι οποίες ενδέχεται να επηρεάσουν ποικιλοτρόπως την απόφαση αναφοράς ενός περιστατικού στις αρχές. Τέτοιες συνθήκες μπορεί να συνιστούν συγκεκριμένες νομοθετικές και πολιτικές πρωτοβουλίες διαφόρων Χωρών, με σκοπό την ενίσχυση της απόφασης των θυμάτων για αναφορά της βίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναθεώρηση της νομοθεσίας²⁹⁸ στον Καναδά, στις αρχές της δεκαετίας του '80, η οποία είχε ως συνέπεια την αύξηση των καταγγελλόμενων επιθέσεων στην αστυνομία. Απώροια της παραπάνω εξέλιξης ήταν η προώθηση από αρκετά αστυνομικά τμήματα στον Καναδά, μιας **πολιτικής υποχρεωτικής δίωξης περιπτώσεων ενδοοικογενειακών επιθέσεων**. Η τάση αυτή εντασσόταν στο γενικότερο κλίμα αύξησης των μηνύσεων και των διώξεων κατά δραστών επιθέσεων με θύματα γυναίκες. Η συγκεκριμένη προσπάθεια θεωρήθηκε ότι ενδέχεται να συμβάλλει στην ενθάρρυνση των θυμάτων να αναφέρουν τα συγκεκριμένα εγκλήματα στην αστυνομία.

Παράλληλα, τα ΜΜΕ σε διάφορες χώρες, κατά καιρούς τονίζουν κάποιες μορφές σωματικών βλαβών (π.χ. σωματική βία εναντίον γυναικών από τσαντάκηδες), προκειμένου να αυξήσουν τις πιθανότητες αναφοράς της βίας και ενδεχομένως την υποβολή των σχετικών εγκλήσεων.

Όσον αφορά το έγκλημα της επίθεσης εναντίον των γυναικών, ο κυριότερος παράγοντας αύξησης των πιθανοτήτων αναφοράς του στην αστυνομία (βλέπε πίνακα 2), θεωρείται σύμφωνα με τους Straus, Gelles και Schulman²⁹⁹, η **σοβαρότητα του περιστατικού**. Η μεγάλη σοβαρότητα της βίας αυξάνει την πιθανότητα αναφοράς της. Βέβαια, επιβάλλεται να διερευνηθεί εάν τα θύματα θεωρούν ότι οι εκάστοτε συμπεριφορές εναντίον τους συνιστούν εγκλήματα. Στην περίπτωση που αμφισβητείται το αξιόπιστο των πράξεων, εύλογα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μειώνονται οι πιθανότητες καταγγελίας και δικαστικής επίλυσης της διαφοράς μεταξύ θύματος και δράστη. Η παραπάνω κατάσταση επιβεβαιώνεται σε σχετική έρευνα που διεξήχθη στην Αυστραλία, το 1987-88. Στο πλαίσιο της διαπιστώθηκε ότι 1 στους 5 Αυστραλούς θεωρούσε ότι η αντιμετώπιση της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών πρέπει να συνιστά ιδιωτική υπόθεση³⁰⁰ και όχι αντικείμενο παρέμβασης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου.

²⁹⁷ Βλ. σχετικά Rebecca Kong and Karen Rodgers, *Victims' Use of Police and Social Services*, Juristat, Catalogue 85-002 Service Bulletin, Canadian Centre for Justice Statistics, Vol. 15, No. 6, 1995, p. 4-5.

²⁹⁸ Πρόκειται για το νομοσχέδιο C-127, το οποίο τροποποιούσε τα αναφερόμενα στις επιθέσεις, κεφάλαια του ποινικού κώδικα. Βλέπε Kingsley, Bob, *Common assault in Canada*, Juristat, Catalogue 85-002-XPE, Vol. 13, No6, Canadian Centre for Justice Statistics, Ottawa: Minister of Industry, 1993.

²⁹⁹ Βλέπε Donald G. Dutton, ό.π. σελ. 11-12. Βλ. παρακάτω πίνακα 2.

³⁰⁰ Βλ. Αντώνη, Δ. Μαγγανά, *Η ενδο-οικογενειακή βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος*....ό. π.

Φυσικά, ταυτόχρονα με τη σοβαρότητα του περιστατικού ένα πλήθος άλλων παραγόντων συνηγορεί υπέρ της απόφασης του θύματος να αναφέρει τη βία στην αστυνομία. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται : α) η διάπραξη του περιστατικού ενώπιον των παιδιών, β) η χρήση όπλου από το θύτη, γ) η συχνότητα της βίας, δ) η ύπαρξη μαρτύρων³⁰¹ κατά τη διάπραξη της βίας κ.α.

Με αφορμή τις παραπάνω εξελίξεις, εύλογα μπορούμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι αλλαγές, τόσο στις στάσεις της κοινής γνώμης αναφορικά με τα συγκεκριμένα αδικήματα, όσο και στη νομοθετική πρακτική, **ε ν δ έ χ ε τ α ι** να επηρεάσουν θετικά τις αποφάσεις των θυμάτων για αναφορά των περιστατικών στην αστυνομία.

Πίνακας 2: Πιθανότητα αναφοράς στην αστυνομία των επιθέσεων έναντι των γυναικών

Έρευνα	Μέγεθος δείγματος	% αναφοράς σοβαρής βίας	% αναφοράς στην αστυνομία
Schulman (1979):Kentucky	1.793 γυναίκες	8,7	17
Straus & Gelles (1985): USA	6.002 νοικοκυριά	11,3	10

Ωστόσο, σημαντικές διαφοροποιήσεις σχετικά με την έκταση αναφοράς της βίας στην αστυνομία προκύπτουν και μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών. Σχετική μελέτη στη Θεσσαλονίκη³⁰² κατέγραψε 100 περιστατικά συζυγικής κακοποίησης με θύματα γυναίκες, τα οποία αναφέρθηκαν - είτε από την αστυνομία, είτε από την Εισαγγελική Αρχή - στο εργαστήριο ιατροδικαστικής και τοξικολογίας του Πανεπιστημίου της πόλης. Την ίδια χρονική στιγμή τα αντίστοιχα περιστατικά στην Ουαλία της Μ. Βρετανίας,³⁰³ κυμαίνονταν γύρω στα 5000. Η συγκεκριμένη διαφοροποίηση, όπως φυσικά και κάθε αντίστοιχη, ερμηνεύεται ως απόρροια των πολιτισμικών και ιδεολογικών ιδιαιτεροτήτων κάθε χώρας.

Αναφορικά με την περίπτωση της ελληνικής πραγματικότητας, εκτιμάται ότι μόνο 1 στις 4 γυναίκες καταγγέλλουν την κακοποίησή³⁰⁴ τους στην αστυνομία, γεγονός το οποίο δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί ανεξάρτητα από τις αξίες και τις παραδόσεις της συγκεκριμένης κοινωνίας. Συνεπώς, το

³⁰¹ Η ύπαρξη μαρτύρων συντείνει προς την αναφορά της βίας, είτε λόγω της κοινωνικής πίεσης που ασκούν στα θύματα, είτε διότι λειτουργούν ως βάσιμες αποδείξεις για τη διάπραξη της βίας. Βλ. Berk R. A., S. F. Berk, P. J., Newton, D. R. Loseke, ό. π.

³⁰² Βλέπε Επιβιτανός, Π. και Βασιλειάδης, Ν., «*Το Σύνδρομο της Κακοποιημένης Γυναίκας στην Ελλάδα*», ΓΑΛΗΝΟΣ, 1981.

³⁰³ Βέβαια και στη Μ. Βρετανία η κατάσταση δεν είναι περισσότερο αισιόδοξη, δεδομένου ότι το σύνολο των εμπειρικών στοιχείων καταδεικνύει ότι η πλειονότητα των θυμάτων είτε αρνείται να καταγγείλει το γεγονός στις αρχές, είτε σύντομα ανακαλεί τις κατηγορίες. Βλέπε σχετικά Hoyle, C., *Negotiating Domestic Violence: Police, Criminal Justice and Victims*, Oxford: Open University Press, 1998, Cretney, A. and Davis, G., *Punishing Violence*, London: Routledge, 1995 και Buzawa, E. and Buzawa, C. (eds.), *Do Arrests and Restraining Orders Work?* Beverly Hills, CA: Sage, 1996.

³⁰⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Φερέτι Ειρ., Διδακτορική διατριβή υπό έγκριση «*Η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της συζυγικής βίας*», Πανεπιστήμιο Cambridge, 1990 και Ελένη Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, *Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση*, Σύγχρονα Θέματα, τευχ. 43-44, Δεκέμβριος 1990.

ευρύτερο πλέγμα αξιών και παραδόσεων κάθε κοινωνίας ή πολιτισμού συγκαταλέγεται μεταξύ των παραγόντων που προσδιορίζουν την απόφαση του θύματος για καταγγελία.

2. Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

2.1. Γενικά

Η προσφυγή στη δικαιοσύνη είναι ένας από τους τρόπους επίλυσης του προβλήματος της άσκησης σωματικής βίας, δεν είναι όμως και ο συνηθέστερος. Συχνά τα θύματα επιλέγουν **εναλλακτικές μορφές επίλυσης**, επηρεασμένα από ένα σύνολο παραγόντων που λειτουργούν ανασταλικά στην προσπάθεια δικαστικής αντιμετώπισης της βίας. Μεταξύ των παραγόντων αυτών θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε την άποψη ότι η απονομή της δικαιοσύνης³⁰⁵ είναι μια εξαιρετικά χρονοβόρα, επίπονη και αβέβαιη³⁰⁶ - αναφορικά με το αποτέλεσμά της - διαδικασία, που αποθαρρύνει τα θύματα από την προσφυγή σε αυτήν.

Παράλληλα, η **γραφειοκρατική οργάνωση και λειτουργία** του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης καθιστά τους φορείς του (διωκτικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές) σχετικά απρόσιτους στο ευρύ κοινό και ιδιαίτερα στα θύματα, που αναζητούν στους κόλπους του την άμεση απόδοση του δικαίου και την ικανοποίηση. Στο στοιχείο αυτό έρχεται να προστεθεί η δύσκολη και συχνά δυσνόητη **νομική γλώσσα**, αποτελούμενη από ένα σύνολο νομοθετικών διατάξεων και **εξειδικευμένης ορολογίας**, που συντείνει στην επαύξηση της αδυναμίας έκφρασης των απαιτήσεων από τα θύματα, αλλά και στη μειωμένη κατανόηση της γενικότερης διαδικασίας από αυτά. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τα παραπάνω συνιστούν εμπόδια κατά τη διαδικασία επικοινωνίας των θυμάτων με τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Για το βαθμιαίο περιορισμό τους έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις,³⁰⁷ ορισμένες από τις οποίες επικεντρώνονται στην υιοθέτηση ενός περισσότερο φιλελεύθερου και ενεργητικού ρόλου από τη δικαστική αρχή. Κάτι τέτοιο όμως, πιθανόν να έθετε σε κίνδυνο το αδέκαστο της δικανικής κρίσης ή να σηματοδοτούσε την παλινδρόμηση σε παλαιότερες υπερβολικά αυστηρές μορφές αντιμετώπισης των δραστών, περιορίζοντας σημαντικά τα ανθρώπινα δικαιώματά τους.

Επίσης, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ορισμένες περιπτώσεις σωματικής βίας περιβάλλονται από ένα **μανδύα άγνοιας**, αναφορικά με το εάν συνιστούν εγκληματικές συμπεριφορές. Για το λόγο αυτό είναι συχνά επιβεβλημένη η συνδρομή δικηγόρου, προκειμένου να διασαφηνιστεί ο εγκληματικός χαρακτήρας τους και ταυτόχρονα να κινηθούν οι προβλεπόμενες από το νόμο διαδικασίες.

³⁰⁵ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ. 117-120.

³⁰⁶ Γενικότερα βλ. Raiser T., *Rechtssoziologie. Ein Lehrbuch*, Frankfurt a. M., 1987, σελ. 190-196.

³⁰⁷ Βλ. Ε. Λαμπροπούλου, *ό. π.* σελ. 129.

Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τον προαναφερόμενο γραφειοκρατικό τρόπο λειτουργίας των δικαστηρίων (με τις συχνές καθυστερήσεις και αναβολές κατά το χειρισμό των υποθέσεων), καθιστούν την προσφυγή στη δικαιοσύνη μια **δαπανηρή**, αλλά και **αποθαρρυντική**³⁰⁸ διαδικασία, ιδιαίτερα για τις γυναίκες εκείνες που αδυνατούν να καλύψουν τα απαιτούμενα δικαστικά και δικηγορικά έξοδα.

Για τους παραπάνω λόγους, οι γυναίκες συχνά αποφεύγουν να προσφύγουν στη δικαιοσύνη και ειδικότερα στους εισαγγελικούς λειτουργούς για τη διαπραπτόμενη σε βάρος τους βία, προτιμώντας εναλλακτικές μορφές επίλυσης του προβλήματος. Η εξέλιξη αυτή εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονη στα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, χωρίς αυτό απαραίτητα να σημαίνει ότι τα αντίστοιχα περιστατικά εξωοικογενειακής βίας αντιμετωπίζονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία διαμέσου της δικαστικής οδού. Αναφορικά με τα τελευταία, τα κυριότερα επιχειρήματα που αφορούν στους λόγους της μη καταγγελίας τους στις εισαγγελικές Αρχές, συνοψίζονται στις αρνητικές συνέπειες της δημοσιότητας (στιγματισμός, ντροπή, ταλαιπωρία κ.α.) και το φόβο εκδήλωσης αντιποίνων ή επανάληψης της βίας. Αντίθετα, στα περιστατικά ενδοοικογενειακού χαρακτήρα, συμπληρωματικά με τα παραπάνω, υπερισχύουν επιχειρήματα που αφορούν στην προστασία της οικογένειας και ενίοτε συνδέονται με την οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από το δράστη, την ελπίδα αποκατάστασης των σχέσεων, την έλλειψη εμπιστοσύνης για δίκαιη τιμωρία και την φθοροποιό διαδικασία στο δικαστήριο.

Ωστόσο, η προσφυγή στη δικαιοσύνη παρέχει ένα σύνολο σημαντικών πλεονεκτημάτων, τα οποία δεν θα πρέπει να αγνοούν ούτε τα θύματα σωματικής βίας, αλλά ούτε και τα εν δυνάμει θύματα, δηλαδή οι πολίτες. Συγκεκριμένα, μέσω της προσφυγής στην ποινική δικαιοσύνη επιτυγχάνεται η **μείωση του μεγάλου «σκοτεινού αριθμού» εγκληματικότητας**, που χαρακτηρίζει τα συγκεκριμένα αδικήματα και κυρίως τα περιστατικά που διαπράττονται εντός της οικογένειας. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην εξαγωγή αξιόπιστων εγκληματολογικών στατιστικών αναφορικά με τη συχνότητα και την ένταση της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών. Οι στατιστικές αυτές, εφόσον προσεγγίζουν την πραγματική εικόνα του εγκλήματος, χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά από τους αρμόδιους φορείς (π.χ. κοινωνικούς φορείς) στο πλαίσιο της προσπάθειάς τους για τη χάραξη πολιτικής πρόληψης, αλλά και θεραπείας του προβλήματος.

Επιπλέον, η συχνότερη προσφυγή των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας στην ποινική δικαιοσύνη σε συνδυασμό με τη δράση των θυματολογικών οργανώσεων και των αρμοδίων κοινωνικών και νομικών φορέων, συμβάλλει στην ενίσχυση του ρόλου του θύματος κατά την ποινική διαδικασία. Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη τελευταία, κυρίως διαμέσου των προσπαθειών για την παροχή δικηγόρου και την κάλυψη των δικαστικών εξόδων από την Πολιτεία, αναφορικά με τις περιπτώσεις σοβαρών εγκλημάτων και εφόσον το θύμα βρίσκεται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση. Συγκεκριμένα, σε χώρες όπως οι Η.Π.Α., η Σκανδιναβία, η Γερμανία κ.α., λειτουργούν οργανωμένα δικηγορικά γραφεία,

³⁰⁸ Ειδικότερα, η διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης εναντίον του δράστη της βίας, αποδεικνύεται μια ιδιαίτερα επίπονη, ανιαρή και χρονοβόρα διαδικασία, με εξαιρετικά σοβαρές συνέπειες, που αποθαρρύνει τα θύματα από την εμπλοκή στους μηχανισμούς της. Βλ. R. E. Dobash and R. P. Dobash, *Women, violence and social change*, Routledge, 1992, p. 218.

τα επονομαζόμενα Neighborhood Law Offices,³⁰⁹ που παρέχουν δωρεάν νομική συμβουλή, παράσταση στο δικαστήριο και συμβουλές επίλυσης καθημερινών προβλημάτων σε κοινωνικά αδύναμες πληθυσμιακές ομάδες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι γυναίκες/ θύματα άσκησης σωματικής βίας. Τελευταία, παραπλήσιες υπηρεσίες παρέχονται σε νεαρά άτομα από ορισμένους δικηγορικούς συλλόγους στην Ελλάδα.³¹⁰

Προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της θέσης του θύματος λειτουργούν και οι εκάστοτε πρωτοβουλίες προστασίας της ιδιωτικής σφαίρας των θυμάτων και ενημέρωσης για ζητήματα που προκύπτουν κατά τη διεξαγωγή της ποινικής δίκης.³¹¹ Τα στοιχεία αυτά αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σημαντικά, εάν αναλογιστούμε ότι ένα από τα επιχειρήματα που αποτελούν τροχοπέδη στην προσφυγή στη δικαιοσύνη, είναι η δυσχερής θέση της γυναίκας /θύματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

2.2. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας

Η προσφυγή στην ποινική δικαιοσύνη για την αντιμετώπιση των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας είναι ένα ζήτημα που κατά καιρούς έχει απασχολήσει τους επιστήμονες και τους ερευνητές, χωρίς ωστόσο να έχει χαραχθεί μία ενιαία και ολοκληρωμένη στρατηγική στο συγκεκριμένο θέμα. Οι απόψεις³¹² που τάσσονται υπέρ της ποινικής αντιμετώπισης των συγκεκριμένων περιστατικών επικεντρώνονται στο ότι η σωματική βία επιβάλλεται να αναχαιτισθεί πριν λάβει σοβαρές διαστάσεις και ειδικότερα κατά την εκδήλωση των πρώτων και συνήθως λιγότερο βίαιων συμπεριφορών. Στις περιπτώσεις αυτές, η παρέμβαση της δικαιοσύνης συνιστά κατά την άποψή τους, το πλέον καταλληλότερο μέσο για τον περιορισμό της βίας.

Αντίθετα, οι επικριτές της παραπάνω άποψης δίνουν έμφαση στις δυσχέρειες προσφυγής στην ποινική δικαιοσύνη και τις αρνητικές συνέπειες που συχνά ανακύπτουν από την παρέμβαση των λειτουργιών της. Ειδικότερα, οι Ανακριτικές Αρχές συχνά αποφεύγουν να απαγγείλουν κατηγορίες στους δράστες οικογενειακής σωματικής βίας, προωθώντας τη συμβιβαστική επίλυση του προβλήματος, η οποία δεν είναι βέβαιο ότι θα έχει θετικά αποτελέσματα. Παρόμοια, οι δικαστικές και εισαγγελικές Αρχές δείχνουν να ενοχλούνται από τη συχνά παρατηρούμενη άρνηση των θυμάτων να καταθέσουν (είτε στην προανάκριση, είτε κατά τη διάρκεια της δίκης) και θεωρούν ότι οι περιπτώσεις αυτές, συντείνουν σε σημαντική απώλεια χρόνου. Συνήθως όμως, η άρνησή τους είναι συνάρτηση πληθώρας παραγόντων, μεταξύ των οποίων και φόβου, που πρέπει να επισημανθούν και να περιοριστούν.

Μία εξίσου σημαντική αρνητική συνέπεια αφορά στην τιμωρία των υπευθύνων. Συγκεκριμένα, η αυστηρή τιμωρία ορισμένων δραστηριοτήτων προβάλλει την εντύπωση της επίλυσης του προβλήματος,

³⁰⁹ Ωστόσο έχουν διατυπωθεί σοβαρές ενστάσεις αναφορικά με την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών από τους συνηγόρους των συγκεκριμένων γραφείων βλ. Ε. Λαμπροπούλου, ό. π. σελ. 126-128 και Isola R., *Schwierigkeiten beim Zugang zur Rechtspflege*, στο Recht und Politik 2, 1974, σελ. 71.

³¹⁰ Βλέπε σχετικά Ε. Λαμπροπούλου, ό. π. σελ. 126-128.

³¹¹ Ε. Λαμπροπούλου, ό. π. σελ. 120 και *Βασικές αρχές για το ρόλο των δικηγόρων*, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 11-16, 1993-95, σελ. 54-56.

³¹² Α. Μαγγανά, *Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος*, Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 1, 2002, σελ. 48-51.

ικανοποιώντας την κοινή γνώμη, χωρίς ωστόσο να συμβάλει στην ουσιαστική αντιμετώπισή του.³¹³ Από την άλλη πλευρά, τα περιστατικά αθώωσης δραστών οικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών ή και καταδίκης με πολύ μικρές ποινές, συμβάλλουν αρνητικά στην εικόνα τόσο του κοινού όσο και των θυμάτων, για την αναγκαιότητα προσφυγής στην ποινική δικαιοσύνη. Στις προηγούμενες αρνητικές συνέπειες για το θύμα, προστίθεται η δευτερογενής θυματοποίηση, στην οποία αναφερθήκαμε διεξοδικά σε προηγούμενο κεφάλαιο καθώς και η μειωμένη προσαρμογή της ποινικής πρακτικής στις ανάγκες των θυμάτων.

Μεταξύ των περιστατικών οικογενειακής και εξωοικογενειακής σωματικής βίας παρατηρείται ότι τα θύματα καταγγέλλουν ευκολότερα στον εισαγγελέα τις περιπτώσεις που έχουν διαπραχθεί εκτός οικογενειακού πλαισίου, από άγνωστα άτομα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι η οικογενειακή βία παύει να συνιστά ένα εξαιρετικά συχνά εμφανιζόμενο φαινόμενο, που δύσκολα όμως περνά το κατώφλι του ποινικού συστήματος. Ο κυριότερος λόγος αυτής της τακτικής συνίσταται στην **προστασία της έγγαμης ή της οικογενειακής σχέσης**, στην **αποφυγή** ενδεχόμενου **ψυχικού «τραυματισμού» των τέκνων** και στην **αποφυγή του διασυρμού** ως συνέπεια της δημοσιότητας, που συχνά λαμβάνει μια ποινική δίκη. Παράλληλα, η προαναφερόμενη δημοσιότητα είναι δυνατόν να κλονίσει την «εικόνα» που έχει διαμορφώσει για την οικογένεια το εξωτερικό περιβάλλον (φίλοι, συγγενείς, συνάδελφοι κ.λ.π.), και να σημάνει την εμφάνιση **αισθημάτων ντροπής** από την πλευρά των θυμάτων. Ωστόσο, σημαντικό μερίδιο ευθύνης απονέμεται και στην **πατριαρχική δομή ορισμένων κοινωνιών** και ιδιαίτερα της ελληνικής, στο πλαίσιο της οποίας η οικογενειακή βία τείνει να συγκαλύπτεται και να περιβάλλεται από ένα μανδύα ανοχής με συνέπεια την έλλευση συχνά ανεπανόρθωτων συνεπειών, τόσο για τα θύματα όσο και για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Τέλος, θα συνιστούσε σημαντική παράλειψη να μην αναφερθεί, ότι μία αριθμητικά υπολογίσιμη μερίδα θυμάτων δεν προσφεύγει στη δικαιοσύνη λόγω της **οικονομικής τους εξάρτησης**³¹⁴ από το δράστη και των αισθημάτων **φόβου** που βιώνουν αναφορικά με το ενδεχόμενο επανάληψης της βίας.

Εκτιμάται³¹⁵ ότι η προσφυγή στη δικαιοσύνη και ο εγκλεισμός των δραστών δεν συνιστούν λύσεις για το πρόβλημα της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, εάν προηγουμένως δεν πλαισιωθούν από ένα σύνολο προληπτικών και θεραπευτικών μέτρων, που θα στοχεύουν στη ρίζα του προβλήματος. Η ποινική παρέμβαση, μολονότι συμβάλλει έως ένα βαθμό στον περιορισμό της βίας, ωστόσο θα πρέπει να λειτουργεί σε συνδυασμό με άλλου είδους μέτρα, τα οποία θα συντείνουν στην εξομάλυνση της σύγκρουσης μεταξύ θύματος και δράστη. Μεταξύ αυτών, έχει προταθεί³¹⁶ η εκτίμηση του εκάστοτε

³¹³ Διότι, η επιβολή αποκλειστικά τιμωρητικών μέτρων, συχνά αυστηρών, τα οποία δεν συνοδεύονται από μέτρα πρόληψης και θεραπείας δεν συμβάλλουν στην ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Βλ. D. Laberge, P. Landreville, *La judiciarisation des problèmes sociaux*, in F. Dumont, S. Langlois, Y. Martin, *Traité des problèmes sociaux*, Québec, Institut québécois de recherche sur la culture, 1994, p. 1078.

³¹⁴ Αξίζει μάλιστα, να επισημανθεί ότι στην Ελλάδα η κρατούσα αρχή που εφαρμόζεται στην οικογένεια αφορά το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων και όχι της κοινοκτημοσύνης (1397 ΑΚ). Το στοιχείο αυτό συχνά επαυξάνει την προαναφερόμενη σχέση εξάρτησης μεταξύ θύματος και δράστη.

³¹⁵ Από τις S. Gauthier, D. Laberge, *Problèmes sociaux et système pénale*, Criminologie 33, no. 2, Montréal, P. U. M., 2000 και Α. Μαγγανά, *Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος*, 2002, ό. π.

³¹⁶ Βλέπε S. Gauthier, D. Laberge, 2000, ό. π. και Α. Μαγγανά, 2002, ό. π., σελ. 51.

περιστατικού σωματικής βίας από ειδικούς (με τη σύμφωνη πάντα γνώμη του θύματος), οι οποίοι και θα αποφασίζουν εάν θα πρέπει να γίνει προσφυγή στη δικαιοσύνη. Φυσικά, η λήψη της απόφασης θα πραγματοποιείται εφόσον προηγούμενα ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης (π.χ. σοβαρότητα βίας, υποτροπή δράστη κ.λ.π.) και ενημερωθεί και το θύμα για τις δυνατότητες που του παρέχονται. Βέβαια, προκειμένου να λειτουργήσουν τέτοιου είδους μέτρα επιβάλλεται να δημιουργηθεί η κατάλληλη υποδομή, τόσο αναφορικά με τους απαιτούμενους πόρους που θα χρειασθούν, όσο και με τη στελέχωση των σχετικών υπηρεσιών με εξειδικευμένους επιστήμονες (π.χ. εγκληματολόγους, κοινωνιολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους κ. α). Σε τελική ανάλυση, οι περιπτώσεις που θα κρίνεται ότι δεν μπορούν υπακούσουν στα προτεινόμενα θεραπευτικά μέτρα θα παραπέμπονται στο δικαστήριο. Σαφώς, η διατύπωση τέτοιου τύπου προτάσεων προσεγγίζει το μοντέλο της επανορθωτικής δικαιοσύνης,³¹⁷ η οποία θα πρέπει να βάλει παράλληλα με την ποινική δικαιοσύνη, στοχεύοντας στην ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και στην ενίσχυση της προστασίας των θυμάτων.

3. Η ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ

Ιδιαίτερα δύσκολα για την πρόκληση της ποινικής δίωξης, είναι τα πράγματα όταν η **γυναίκα εξαρτάται οικονομικά, ψυχολογικά ή με τη μορφή συγγενικής σχέσης από το δράστη**. Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά οι θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες υποστηρίζουν την επιρροή της σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη, στις αποφάσεις των γυναικών-θυμάτων να καταγγείλουν το περιστατικό στην αστυνομία και να επιδιώξουν την ποινική δίωξη του δράστη. Επισημαίνεται ότι στις προαναφερόμενες περιπτώσεις τα θύματα αντιμετωπίζουν την ασκούμενη σωματική βία εναντίον τους ως ιδιωτική υπόθεση, η οποία θα ήταν καλύτερα να επιλυθεί εξωδικαστικά.

Στην παρούσα ενότητα πρέπει να διερευνηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση των θυμάτων για την υποβολή ή μη έγκλησης εναντίον του δράστη. Μεταξύ αυτών επιβάλλεται να αναφερθούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η **γυναίκα διστάζει να υποβάλει έγκληση εξαπίας του όρκου ή του κινδύνου να κατηγορηθεί για ψευδή καταμήνυση**³¹⁸ από τον κατηγορούμενο. Βέβαια, ο παραπάνω κίνδυνος ελλοχεύει και στις περιπτώσεις των ανδρών-θυμάτων σωματικής βίας, αλλά οι συνέπειές του είναι πιθανότατα, σοβαρότερες για τις γυναίκες/ θύματα, λόγω της συχνής κοινωνικο-οικονομικής τους εξάρτησης από το θύτη.

Το ίδιο αποτέλεσμα ενδέχεται να επιφέρει η **απόρριψη της έγκλησης του θύματος** (εάν το αδίκημα διώκεται κατ' έγκληση) από τον εισαγγελέα. Βέβαια, **το θύμα και στην περίπτωση αυτή έχει τη**

³¹⁷ Βλ. Α. Μαγγανά, *Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης*, Ποινική Δικαιοσύνη, 2000, σελ. 553.

³¹⁸ Βλ. αναλυτικά Β. Ζησιώδη, *Ο ρόλος του θύματος στην πρόκληση της ποινικής δίωξης*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου ό.π. σελ.57-70.

δυνατότητα να προσφύγει στον Εισαγγελέα εφετών, εντός προθεσμίας δεκαπέντε ημερών. Το ερώτημα όμως, που τίθεται είναι, κατά πόσο μια γυναίκα-θύμα έχει το **σθένος** και τη **θέληση** να κάνει χρήση του συγκεκριμένου δικαιώματος, εφόσον έχει ήδη προηγηθεί μια απορριπτική απόφαση του εισαγγελέα.

Όσον αφορά τις **επιρροές** που ενδεχομένως **δέχεται το θύμα από το ευρύτερο κοινωνικο-φιλικό περιβάλλον** του προκειμένου να **υποβάλλει έγκληση εναντίον του δράστη**, τα εμπειρικά δεδομένα σχετικής έρευνας³¹⁹ που διεξήχθη στη Μ. Βρετανία κατά τη δεκαετία του '80, υποδηλώνουν τα ακόλουθα : α) η πλειοψηφία των θυμάτων συνήθως δεν επηρεάζεται από κανέναν στη λήψη της παραπάνω απόφασης και β) μεταξύ των παραγόντων που συνήθως ασκούν τη μεγαλύτερη επιρροή συγκαταλέγονται η αστυνομία και το στενό περιβάλλον του θύματος.

Σαφώς, η απόφαση του θύματος επηρεάζεται από την ύπαρξη ή μη συγκεκριμένου **οφέλους**. Στην περίπτωση που έχει προηγηθεί η σύλληψή του δράστη και έχουν επιτευχθεί σημαντικές αλλαγές³²⁰ στη συμπεριφορά του προς το θύμα (που ικανοποιούν τις απαιτήσεις του τελευταίου, π.χ. μεταμέλεια του δράστη), τότε συνήθως εκείνο δεν επιθυμεί πλέον την ποινική του δίωξη, με την αιτιολογία ότι δεν αναμένει κάποιο όφελος από αυτή. Παρόμοια είναι η εξέλιξη όταν το **κόστος της δίωξης** υπερτερεί έναντι του αναμενόμενου οφέλους.³²¹ Μεταξύ των παραγόντων που συνδέονται με την απουσία συγκεκριμένου οφέλους από την υποβολή της εγκλήσεως, συγκαταλέγεται ο φόβος της δευτερογενούς θυματοποίησης που απασχολεί την πλειονότητα των θυμάτων. Το κόστος φυσικά δεν είναι μόνο οικονομικό, αλλά και ηθικό δεδομένου ότι συχνά τα θύματα ανησυχούν για τον αντίκτυπο της ποινικής δίωξης στην περαιτέρω ενίσχυση της βίας εναντίον τους και τη συνακόλουθη κλιμάκωση της έντασης μεταξύ θύματος και θύτη.

Βέβαια, συνδυαστικά με τα παραπάνω, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η **σοβαρότητα της σωματικής βίας**. Συγκεκριμένα, στα μικρότερης σοβαρότητας περιστατικά αυξάνεται η πιθανότητα επιλογής, από την πλευρά των θυμάτων, εξωδικαστικών μεθόδων επίλυσης του προβλήματος.

Επίσης, οι εμπειρίες (προσωπικές ή άλλες) και η γνώση που ενδεχομένως έχει το θύμα από προηγούμενες περιπτώσεις σωματικής βίας που επιλύθηκαν δικαστικά, είναι δυνατόν να επηρεάσουν αρνητικά την απόφασή του για δικαστική αντιμετώπιση της βίας. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι είναι συχνές οι περιπτώσεις θυμάτων που ενώ αποφάσισαν τη δικαστική επίλυση του προβλήματος, οι συνθήκες που αντιμετώπισαν στο ακροατήριο τα έκαναν, είτε να αποσύρουν τις καταγγελίες, είτε να πράξουν διαφορετικά σε μελλοντική θυματοποίησή τους. Ο κυριότερος λόγος που παρατηρείται η παραπάνω εξέλιξη σχετίζεται με τη δευτερογενή θυματοποίηση που βιώνουν τα θύματα στο ακροατήριο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο **φόβος** για την πιθανότητα **εκδήλωσης αντιποίνων**³²² σε συνδυασμό με την **πεποίθηση ότι η εμπλοκή στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής**

³¹⁹ Βλ. Alan Boullet, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990, p. 48-49.

³²⁰ Βλ. σχετικά Carolyn Hoyle and Andrew Sanders, *Police Response to Domestic Violence: From Victim Choice to Victim Empowerment?*, The British Journal of Criminology, Vol. 40, No 1, 2000, p. 23-25.

³²¹ Βλ. Walker, J. and McNicol, *Policing Domestic Violence: Protection, Prevention or Prudence*, Relate Centre for Family Studies, University of Newcastle Upon Tyne, 1994.

³²² Βλ. Hanmer, J. and Sanders, S., *Women, Violence and Crime Prevention*, Aldershot: Gower, 1987.

δικαιοσύνης δεν θεωρείται η καλύτερη δυνατή επίλυση του προβλήματος, συνεισφέρει στην απόφαση των θυμάτων να αποσύρουν τις κατηγορίες εναντίον του δράστη. Τα εμπειρικά δεδομένα³²³ υποστηρίζουν ότι ο ρόλος του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στη διευθέτηση της κρίσης είναι καθοριστικός, αλλά δεν επαρκεί για τον περιορισμό της βίας. Απαιτείται η ταυτόχρονη συνδρομή ορισμένων υποστηρικτικών προς το θύμα παραγόντων. Με άλλα λόγια, η σύλληψη του δράστη ή η ποινική του δίωξη **ε ν δ έ χ ε τ α ι** να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση των θυμάτων, προωθώντας τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για τον τερματισμό της βίαιης σχέσης. Ωστόσο, είναι παρόλα αυτά πιθανόν να μην επέλθει κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, εάν παράλληλα με τα προαναφερόμενα μέτρα δεν συντρέχουν κάποιοι παράγοντες από τους οποίους τα θύματα αντιλούν υποστήριξη. Συνήθως, οι γυναίκες /θύματα βίας αντιλούν υποστήριξη από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον, από την εργασία τους και από τον ίδιο το χαρακτήρα τους.

Στους προαναφερόμενους παράγοντες επιβάλλεται να επισημανθεί η θετική συμβολή των **ειδικών μονάδων αντιμετώπισης της οικογενειακής βίας**, στο πλαίσιο των οποίων οι ειδικευμένοι αστυνομικοί παρέχουν την αναγκαία υλική και ψυχολογική υποστήριξη, ώστε τα θύματα να ξεπεράσουν τους πιθανούς ενδοισμούς και τους φόβους τους και να προβούν στην υποβολή έγκλησης εναντίον του δράστη.³²⁴ Η προσπάθεια «**ενδυνάμωσης**»³²⁵ των θυμάτων που επιδιώκεται από τους αστυνομικούς, με απώτερο σκοπό τον τερματισμό της βίας, πραγματοποιείται διαμέσου της ενίσχυσης του κοινωνικού δικτύου των θυμάτων, από το οποίο είχαν αποσυνδεθεί λόγω της βίαιης συμπεριφοράς των συντρόφων τους.

Επισημαίνεται ότι ο ρόλος της γυναίκας στην κίνηση της ποινικής δίωξης, έχει απασχολήσει και το Συμβούλιο της Ευρώπης.³²⁶ **Η ενίσχυση μάλιστα του ρόλου της**, είναι δυνατό να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής των σχετικών συστάσεων του, που αφορούν τα σχετικά με τη δίωξη θέματα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η υποχρέωση πληροφόρησης της γυναίκας αναφορικά με τον τρόπο που πρέπει να ενεργήσει στην εκάστοτε περίπτωση, το δικαίωμα να ζητά αναθεώρηση από την αρμόδια Αρχή της απόφασης για μη δίωξη του αδικήματος και το δικαίωμα να προβαίνει σε ιδιωτική διαδικασία. Προκειμένου όμως, να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι προαναφερόμενες προτάσεις και να μην οδηγήσουν σε εύνοια του θύματος σε βάρος του κατηγορουμένου, καθίσταται σκόπιμο να συνδυασθούν με την ίδρυση δικαστικής αστυνομίας³²⁷.

³²³ Βλ. Carolyn Hoyle and Andrew Sanders, 2000, ό. π. σελ. 26-27.

³²⁴ Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί η έλλειψη επαρκών πόρων χρηματοδότησης των συγκεκριμένων μονάδων, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί στον επανακαθορισμό προτεραιοτήτων δράσης. Βλ. σχετικά Grace, S., *Policing Domestic Violence in the 1990s*, Home Office Research Study No. 139, London: HMSO, 1995 και Cretney, A. and Davis, G., *Prosecuting Domestic Assault: Victims Failing Courts or Courts Failing Victims?*, Howard Journal of Criminal Justice, Vol. 36, 1997, p. 146.

³²⁵ Βλ. Carolyn Hoyle and Andrew Sanders, 2000, ό. π. σελ. 29-32.

³²⁶ Βλ. Στ. Αλεξιάδη, *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 219.

³²⁷ Βλ. Β. Ζησιόδη, ό. π. σελ. 70 και L. Granata, *La tutela della libertà personale nel diritto processuale penale*, Milano, 1957, σελ. 13.

4. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΘΥΜΑΤΟΣ-ΘΥΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

4.1. Κοινωνιολογική προσέγγιση

Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι η ενεργοποίηση των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου με σκοπό τη δικαστική επίλυση της υπόθεσης της σωματικής βίας, είναι συνάρτηση πληθώρας παραγόντων. Ο Donald Black³²⁸ στο πλαίσιο της θεωρίας του αναφορικά με τη συμπεριφορά του δικαίου (The Behavior of Law), προσδιορίζει ένα σύνολο κοινωνικών χαρακτηριστικών, τα οποία καθορίζουν το βαθμό μεσολάβησης και το είδος του δικαίου που κατά περίπτωση εφαρμόζεται.

Μεταξύ αυτών των χαρακτηριστικών συγκαταλέγεται η **μορφολογία**³²⁹, η οποία αποτελείται από τα δίκτυα συνδιαλλαγής, σχέσεων (διαπροσωπικών, φιλικών κ.α.) και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ατόμων. Η επιλογή της «δικαστικής οδού» για την επίλυση περιστατικών βίας είναι συχνότερη όταν απουσιάζουν ή σπανίζουν οι προαναφερόμενες σχέσεις μεταξύ θύματος και θύτη. Το κυριότερο επιχείρημα υπέρ της συγκεκριμένης άποψης, σύμφωνα με τον Black, σχετίζεται με την ύπαρξη προσφορότερων (λιγότερο τυπικών και δαπανηρών) μορφών κοινωνικού ελέγχου, στις περιπτώσεις ατόμων που γνωρίζονται μεταξύ τους.

Η επιλογή άτυπων μορφών κοινωνικού ελέγχου (μεσολάβηση οικογενειακού, φιλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος κ.α.) για τη διευθέτηση των περιστατικών σωματικής βίας είναι συνάρτηση της συνδρομής ενός συνόλου παραγόντων, όπως : α) όταν η βία δεν χαρακτηρίζεται από το θύμα ή τον κοινωνικό του περίγυρο ως εξαιρετικά σοβαρή³³⁰, ώστε να απαιτείται η παρέμβαση των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, β) όταν η βία που διαπράττεται από άτομα, τα οποία συνδέονται στενά με το θύμα δεν προκαλεί υψηλό βαθμό ηθικής αποδοκιμασίας και προσβολής³³¹, συγκριτικά με τη βία που διαπράττεται από αγνώστους, γ) όταν η κοινή γνώμη τείνει να θεωρεί την εκδήλωση βίας μεταξύ ατόμων που συνδέονται με κάποιοι είδους σχέση ως ιδιωτική υπόθεση, η οποία δεν πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο δράσης του ποινικού δικαίου³³² και δ) όταν οι φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποφεύγουν τη διαμεσολάβησή τους σε περιστατικά άσκησης σωματικής βίας που διαπράττονται στο πλαίσιο στενών διαπροσωπικών ή συγγενικών σχέσεων³³³.

³²⁸ Black, Donald, *The Behavior of Law*, New York: Academic Press, 1976.

³²⁹ Η κατανομή των ατόμων με κριτήριο τις σχέσεις τους με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας.

³³⁰ Black, Donald, *The Manners and Customs of the Police*. New York: Academic Press, 1980.

³³¹ Βλέπε Horwitz, Allan V., *The Logic of Social Control*, New York: Plenum, 1990, p. 30.

³³² Βλέπε Horwitz, Allan V., 1990, ό. π. σελ. 150-151.

³³³ Βλέπε Black, Donald, *The Behavior of Law*, 1976, ό. π. σελ. 42 και Horwitz, Allan V., *The Logic of Social Control*, 1990, ό. π. σελ. 28-29.

³³⁴ Ως κόστος νοείται : α) η πιθανότητα διάλυσης της σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη (εάν φυσικά υφίσταται κάποιοι είδους σχέση μεταξύ τους), β) η εκδήλωση αντιποίνων και γ) η δημοσιοποίηση μιας ιδιωτικής διαφοράς κ.λ.π.. Block, Richard, *Why notify the police? The victim's decision to notify the police of an assault*. *Criminology* 11: 555-569, 1974

Η κοινωνιολογική προσέγγιση θέτει ένα εύλογο και ιδιαίτερα κρίσιμο ερώτημα : «πότε τα θύματα αποφασίζουν να καταφύγουν στη Δικαιοσύνη;» Η απόφαση συνήθως λαμβάνεται αφού εκτιμηθεί το ενδεχόμενο κόστος³³⁴ και όφελος σε συνδυασμό με τη σ ο β α ρ ό τ η τ α του αδικήματος. Ωστόσο, η αξιολόγηση της σοβαρότητας αποδεικνύεται εξαιρετικά υποκειμενική, δεδομένου ότι ερευνητικά στοιχεία υποστηρίζουν ότι η κοινή γνώμη αντιλαμβάνεται τη θυματοποίηση από άγνωστους θύτες ως σοβαρότερη συγκριτικά με εκείνη που διαπράττεται από άτομα γνωστά στο θύμα³³⁵.

4.2. Φεμινιστική προσέγγιση

Η συστηματικά μειωμένη αναφορά περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών από δράστες οικείους στα θύματα, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον εάν διερευνηθεί από φεμινιστική σκοπιά. Η προσέγγιση αυτή επικεντρώνεται στην πολιτική ανάλυση της διαδικασίας που ουσιαστικά αποθαρρύνει τα θύματα (σωματικής βίας) από τη δικαστική επίλυση της βίας. Η παραπάνω ανάλυση διαμορφώνεται στο πλαίσιο των σχέσεων κυριαρχίας και υποταγής μεταξύ των δύο φύλων³³⁶, οι οποίες τελικώς ενθαρρύνουν ή επιτρέπουν την ανδρική βία έναντι των γυναικών.

Οι φεμινιστικές θεωρίες υποστηρίζουν ότι οι μειωμένες πιθανότητες δικαστικής διαμεσολάβησης στο πλαίσιο στενών διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ θύματος και θύτη, είναι απόρροια δύο κυρίως διαδικασιών. Η πρώτη σχετίζεται με το γεγονός ότι τα θύματα είναι λιγότερο πιθανό να χαρακτηρίσουν τη θυματοποίησή τους ως εγκληματική, όταν αυτή διαπράττεται από άτομα με τα οποία συνδέονται με κάποιοι είδους στενή σχέση. Η συγκεκριμένη όμως τάση δεν υποδηλώνει μια φυσική και έμφυτη ιδιότητα των στενών διαπροσωπικών σχέσεων και των συγκρούσεων που απορρέουν από αυτές, όπως υπονοούν οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Αντίθετα, η παραπάνω κατάσταση είναι συνέπεια μιας συγκεκριμένης «κατασκευής» για την αντίληψη των στενών διαπροσωπικών σχέσεων και της κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία σε μεγάλο βαθμό είναι ανδροκρατούμενη³³⁷.

Συνεπώς, η εκδήλωση βίας στο πλαίσιο στενών σχέσεων θεωρείται λιγότερο σοβαρή και συνήθως αντιμετωπίζεται ως ιδιωτική υπόθεση, συγκριτικά με αυτή που διαπράττεται από άγνωστους δράστες. Η επέμβαση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης δεν κρίνεται αναγκαία για τη διευθέτησή της, διότι πιθανόν να επιφέρει αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα (αποτυχία επίλυσης του προβλήματος, πρόκληση αισθημάτων ντροπής στα θύματα, διάλυση της σχέσεως θύματος-θύτη κ.λ.π.).

Όσον αφορά τη δεύτερη διαδικασία διαπιστώνεται ότι η εκτίμηση των συνεπειών της δικαστικής διαμεσολάβησης σε θέματα σωματικής βίας είναι συνάρτηση του τρόπου αντιμετώπισης

και Skogan, Wesley, *Reporting crimes to the police: The status of world research*, Journal of Research in Crime and Delinquency 21: 113-137, 1984.

³³⁵ Sellin Thorsten and Marvin E. Wolfgang, *The Measurement of Delinquency*, New York: Wiley, 1964.

³³⁶ Βλέπε Rosemary Gartner & Ross Macmillan, *The effect of victim-offender relationship on reporting crimes of violence against women*, Canadian Journal of Criminology, July 1995, p. 397-8.

³³⁷ Βλ. Rosemary Gartner & Ross Macmillan, ό. π. και MacKinnon, Catherine, *Feminism, marxism, method, and the state: Toward a feminist jurisprudence*. Signs: Journal of Women in Culture and Society 8: 635-658, 1983.

των θυμάτων από τους αρμόδιους φορείς. Η μεταχείρισή τους από τα άτομα που κατέχουν την εξουσία, αντανακλά την ύπαρξη φυλετικών διακρίσεων στο χειρισμό των εκάστοτε περιστατικών βίας. Συγκεκριμένα, οι γυναίκες/ θύματα αποφεύγουν να απευθύνονται στην αστυνομία, διότι γνωρίζουν ότι πιθανότατα : α) να μη ληφθούν σοβαρά υπόψη οι μαρτυρίες τους, β) να θεωρηθούν οι ίδιες υπεύθυνες για τη θυματοποίησή τους, γ) να διαλύσουν την οικογένειά τους ή να κινδυνεύσουν να χάσουν την κηδεμονία των παιδιών τους και δ) να μην προστατευθούν από περαιτέρω άσκηση βίας.³³⁸

Γενικά, οι επιμέρους θεωρητικές προσεγγίσεις συμβάλλουν στη διατύπωση διαφορετικών υποθέσεων και στη συνακόλουθη διερεύνηση πληθώρας παραγόντων που ενδέχεται να επηρεάζουν τις αποφάσεις των θυμάτων, αναφορικά με την καταγγελία ή μη της βίαιης συμπεριφοράς εναντίον τους. Ωστόσο, η κύρια διαπίστωση που απορρέει από αυτές είναι κοινή: **όσο πιο στενή είναι η σχέση μεταξύ του θύματος και του θύτη, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να λάβει γνώση του περιστατικού το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης**³³⁹.

5. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Η λήψη της απόφασης για αναφορά της βίας στην αστυνομία και τη δικαιοσύνη είναι μια πολυσύνθετη διαδικασία, η οποία επηρεάζεται από ένα σύνολο παραγόντων και παράλληλα συμπορεύεται με τον τρόπο που κάθε θύμα βιώνει τη θυματοποίησή του. Σύμφωνα με τους Greenberg, Ruback και Westcott,³⁴⁰ η διαδικασία λήψης της παραπάνω απόφασης περνά από ορισμένα στάδια :

α) **την αντίληψη για την έννοια του εγκλήματος από το θύμα**, η οποία διαμορφώνεται από τα πρώτα στάδια της ζωής του και είναι συνάρτηση ενός συνόλου παραγόντων, όπως της βίας που προβάλλεται από τα ΜΜΕ, των προσωπικών αναπαραστάσεων που ήδη έχει για το έγκλημα, των πιθανών τραυματικών εμπειριών που ενδεχομένως έχει βιώσει κ.α. Για παράδειγμα, είναι πιθανό να μη θεωρεί ως έγκλημα τη μορφή εκείνη βίας που αναπτύσσεται εντός της οικογένειας ή του ευρύτερου κύκλου των συγγενών. Αναμφισβήτητα, η πεποίθηση αυτή θα επηρεάσει την περαιτέρω απόφασή του για αναφορά της βίας στις αρμόδιες Αρχές,

β) **τον αυτο-χαρακτηρισμό της γυναίκας ως θύματος άσκησης σωματικής βίας**. Το στάδιο αυτό συνδέεται με το προηγούμενο, διότι εάν δεν θεωρεί έγκλημα τη συμπεριφορά που ασκήθηκε εναντίον της, τότε αναμφίβολα δεν θα χαρακτηρίσει και τον εαυτό της ως θύμα άσκησης σωματικής βίας. Αντίθετα, εάν θεωρήσει ως εγκληματική τη βία και συνακόλουθα τον εαυτό της ως θύμα, τότε επιβάλλεται

³³⁸ Dobash, R. Emerson and Russell P. Dobash, *Women, Violence, and Social Change*. London: Routledge, 1992 και Hanmer, Jalna, Jill Radford and Elizabeth A. Stanko, *Women, Policing and Male Violence*. London: Routledge, 1989.

³³⁹ Βλέπε Rosemary Gartner & Ross Macmillan, ό. π. σελ. 398.

³⁴⁰ Βλ. Greenberg, M. S., R. B. Ruback, D. R. Westcott, *Seeking help from the police: The victim's perspective*, in A. Nadler, J. D. Fisher, B. DePaulo (eds.): *Applied perspectives on help-seeking and receiving*, New York: Academic Press, 1983, p. 71-103.

να προσδιορίσει τη σοβαρότητα του εγκλήματος, με κριτήριο τη βλάβη που προκλήθηκε ή θα μπορούσε να προκληθεί από αυτό και

γ) την επιλογή του τρόπου αντιμετώπισης της θυματοποίησης. Οι εναλλακτικές δυνατότητες μεταξύ των οποίων καλείται να επιλέξει θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνοψίζονται στις ακόλουθες: i) ιδιωτική επίλυση του προβλήματος, χωρίς εμπλοκή του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ii) απλή αναφορά του περιστατικού στην αστυνομία, iii) δικαστική³⁴¹ επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και δράστη και iv) καθολική απραξία.

Σαφώς, η τελική επιλογή μιας από τις παραπάνω δυνατότητες είναι μια εξαιρετικά πολυσύνθετη και υποκειμενική απόφαση, η οποία επηρεάζεται από ένα σύνολο παραγόντων, όπως α) τον προσωπικό συνυπολογισμό οφέλους και ζημίας που απορρέει από την απόφαση εμπλοκής στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, β) το βαθμό έντασης των συναισθημάτων που βιώνει το θύμα από τη θυματοποίησή του, γ) τον ορισμό που αποδίδεται στη βία, τόσο από το ίδιο το άτομο, όσο και από το κοινό και δ) τις ενδεχόμενες επιρροές που προσλαμβάνει το θύμα από το περιβάλλον του και τον τρόπο που τις αξιολογεί. Τα παραπάνω βέβαια, δεν είναι ανεξάρτητα από τις γενικότερες συγκυρίες που λαμβάνουν χώρα κατά τη διαδικασία λήψης της απόφασης και οι οποίες δεν είναι στατικές, αλλά διαρκώς μεταβαλλόμενες. Συνεπώς, η τελική επιλογή του θύματος πιθανόν να είναι διαφορετική κάτω από διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

6. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Οι εμπειρικές έρευνες που διεξάγονται διεθνώς και στοχεύουν στη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των θυμάτων να καταφύγουν ή όχι στην αστυνομία, καταλήγουν σε αντιφατικά συμπεράσματα. Όσον αφορά τα περιστατικά επιθέσεων ή απειλών έναντι των γυναικών, η πλειοψηφία των ερευνών³⁴² διαπιστώνει την ύπαρξη ασήμαντων διαφοροποιήσεων στην καταγγελία των

³⁴¹ Γενικότερα, από τους Carlin και Howard επισημαίνεται ότι η επιλογή της προσφυγής στη δικαιοσύνη και της αναζήτησης βοήθειας στους κόλπους της είναι συνάρτηση ενός συνόλου παραγόντων: i) της γνώσης από την πλευρά του θύματος ότι το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί με τη συνδρομή του δικαίου, ii) της διάθεσης να χρησιμοποιηθούν τα σχετικά μέσα και iii) της απόφασης πρόκλησης δικηγόρου και της ανάθεσης της υπόθεσης σε αυτόν. Βλ. Carlin J. E., Howard V., *Legal Representation and Class Justice*, in *Sociology of Law*, Aubert V., Hammondsworth, 1969, p. 332-50.

³⁴² Βλ. Skogan, Wesley, *Reporting crimes to the police: The status of world research*. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 21: 113-137, 1984, Gottfredson, Michael R. and Michael J. Hindelang, *A study of the Behavior of Law*, *American Sociological Review*, 44: 3-18, 1979, Kennedy Leslie, *Going it alone: Unreported crime and individual self-help*, *Journal of Criminal Justice* 16: 403-412, 1988, Bureau of Justice Statistics, *Intimate Victims: A study of Violence Among Friends and Relatives*, Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 1980 και Silverman Robert A., *Street Crime*. In Vincent F. Sacco (ed.) *Deviance: Conformity and Control in Canadian Society*. Scarborough: Prentice-Hall, 1992.

³⁴³ Block, Richard, *Why notify the police? The victim's decision to notify the police of an assault*. *Criminology* 11: 555-569, 1974 και Worrall, Anne and Ken Pease, *Personal crimes against women: Evidence from the 1982 British Crime Survey*. *The Howard Journal* 25: 118-124, 1986.

περιστατικών, ανάλογα με την υπάρχουσα σχέση θύματος-θύτη. Βέβαια, υφίστανται και ορισμένες που υποστηρίζουν τη μικρότερη αναφορά της βίας από γνωστούς δράστες.³⁴³

Η απουσία εμπειρικής τεκμηρίωσης της προαναφερόμενης επιρροής της σχέσης θύματος-θύτη (σύμφωνα τις κοινωνιολογικές και φεμινιστικές προσεγγίσεις), ενδεχομένως να οφείλεται στη συνδρομή συγκεκριμένων παραγόντων που σχετίζονται με τη διεξαγωγή των θυματολογικών ερευνών. Ειδικότερα, η **διατύπωση των ερωτήσεων** συχνά εμπεριέχει τη λέξη «**έγκλημα**», η οποία αποθαρρύνει τους ερωτώμενους να εντάξουν στην κατηγορία αυτή, περιστατικά βίας από πολύ οικεία τους άτομα. Επιπλέον, αρκετές έρευνες δεν λαμβάνουν υπόψη τους την «**ευαίσθητη**» **πλευρά της θυματοποίησης από οικείους δράστες**, με συνέπεια τα θύματα να διστάζουν να αναφέρουν από μόνα τους τις σχετικές τους εμπειρίες. Μεταξύ των παραπάνω παραγόντων, κρίνεται σκόπιμο να συμπεριλάβουμε τον τρόπο μέτρησης της σχέσης, που πιθανόν να επηρεάζει τα ευρήματα των ερευνών. Η ύπαρξη γενικών κατηγοριών (π.χ. γνωστός, άγνωστος) για την αξιολόγηση της σχέσης θύματος-θύτη, είναι δυνατόν να συγκαλύπτει τυχόν διαφοροποιήσεις στις σχέσεις μεταξύ αγνώστων ή και ορισμένα είδη σχέσεων με γνωστούς δράστες. Τέλος, το **φύλο** πιθανόν να συνδέεται με την **προθυμία των θυμάτων να αναφέρουν περιστατικά βίας** είτε γενικά³⁴⁴, είτε ειδικότερα περιστατικά θυματοποίησης από πολύ οικεία άτομα³⁴⁵.

Γενικά, τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών δεν παρέχουν ικανοποιητική απάντηση στο ερώτημα εάν η σχέση μεταξύ του θύματος και του θύτη επηρεάζει τις πιθανότητες αναφοράς της θυματοποίησης στην αστυνομία. Πάρα ταύτα, αποτελούν πηγή ιδιαίτερα σημαντικών πληροφοριών που θα αποτελέσουν τη βάση για περαιτέρω διερεύνηση και προβληματισμό.

Προκειμένου να αποκομίσουμε μια γενική εικόνα της θεατότητας της βίας στις αρμόδιες Αρχές, παρουσιάζουμε συνοπτικά τα επιμέρους στοιχεία που προκύπτουν από τις σχετικές έρευνες. Συγκεκριμένα, τα εμπειρικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι τα περιστατικά **ενδοοικογενειακής βίας** εναντίον γυναικών, **στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δεν καταγγέλλονται στην αστυνομία**. Ενδεικτικά σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε το Woman Magazine το 1985, προκύπτει ότι μόνο το 17% των περιπτώσεων σωματικής βίας εναντίον γυναικών αναφέρεται στην αστυνομία. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει σχετική έρευνα³⁴⁶ που διεξήχθη στον Καναδά το 1993, στο πλαίσιο της οποίας διαπιστώνεται ότι μόνο το 26% των περιστατικών συζυγικής σωματικής βίας καταγγέλλεται στην αστυνομία, σε αντιδιαστολή με το 28% των υπολοίπων περιπτώσεων σωματικής βίας εναντίον γυναικών (στις οποίες περιλαμβάνεται τόσο η θυματοποίηση από αγνώστους, όσο και από οικεία πρόσωπα). Τα

³⁴⁴ BA. Skogan, Wesley, ό.π. και Braithwaite, John and David Biles, *Women as victims of crime*. The Australian Quarterly 52: 329-339, 1984.

³⁴⁵ Kincaid, P. J., *The Omitted Reality: Husband-Wife Violence in Ontario a Policy Implications for Education*. Maple, Ontario: Learning Press, 1982 και Rouse, L. P., R. Breen and M. Howell, *Abuse in intimate relationships: A comparison of married and dating college students*. Journal of Interpersonal Violence 3 : 414-429, 1988.

³⁴⁶ Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, προκύπτει ότι από το 26% των επιθέσεων εναντίον γυναικών /συζύγων που αναφέρεται στην αστυνομία, μόνο το 28% καταλήγει στη σύλληψη ή την ποινική δίωξη του δράστη. Βλ. Karen Rodgers, *Wife Assault: The Findings of a National Survey*. Juristat Catalogue 85-002-XPE Vol.14, No 9, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 1994, p.1-22 και Rebecca Kong and Karen Rodgers, *Victims' Use of Police and Social Services*, Juristat Catalogue 85-002 Service Bulletin, Vol. 15, No. 6, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 1995, p. 1-17.

στοιχεία αυτά συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τα αντίστοιχα των Dobash, Binney³⁴⁷ και Horley³⁴⁸ αναφορικά με την κατάσταση στην Αγγλία. Επίσης, τα εμπειρικά δεδομένα μιας άλλης ευρωπαϊκής χώρας, όπως η Ιταλία, δεν διαφοροποιούνται αισθητά από τα προαναφερόμενα. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τη Ventimiglia,³⁴⁹ μόνο το 17,3% των γυναικών που αναζήτησαν βοήθεια σε ένα από τα λιγοστά καταφύγια κακοποιημένων γυναικών, ανέφεραν τη βία στην αστυνομία. Φυσικά, η ύπαρξη καταγγελιών δε σημαίνει απαραίτητα την παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη, διότι οι κατηγορίες ενδέχεται να αποσυρθούν τόσο από την αστυνομία και τον ανακριτή, όσο και από το ίδιο το θύμα.

Παρόμοια, η έρευνα των Gelles και Straus³⁵⁰ αναφορικά με τη βία στο πλαίσιο των οικογενειακών και στενών αισθηματικών σχέσεων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μόνο το 14% των Αμερικανών γυναικών που βιώνουν σοβαρή βία έρχονται σε επαφή με την αστυνομία. Στο ίδιο πνεύμα κινούνται τα πορίσματα της National Crime Survey Report³⁵¹, τα οποία αποκαλύπτουν ότι το 48% των 4 εκατομμυρίων κακοποιημένων γυναικών στις Η.Π.Α. δεν αναφέρουν τα περιστατικά κακοποίησής τους από πρόσωπα με τα οποία συνδέονται με στενό αισθηματικό δεσμό.

Ωστόσο, αξίζει να επισημανθεί η ύπαρξη ερευνών, που αναφέρονται στο σύνολο της βίαιης θυματοποίησης (που περιλαμβάνει τα εγκλήματα του βιασμού, της ληστείας και της επίθεσης) και διαμέσου των οποίων διαπιστώνεται ότι τα ποσοστά **αναφοράς** των περιστατικών βίας στην αστυνομία, από τις γυναίκες /θύματα δεν επηρεάζονται από τη **σχέση θύματος-θύτη**³⁵². Τα αίτια, όμως, της μη αναφοράς τους φαίνεται να σχετίζονται με αυτή.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνα³⁵³ της NCVS κατά τη διάρκεια των ετών 1987-1991, προκύπτει ότι τα θύματα που γνώριζαν το δράστη ανέφεραν ως κυριότερο παράγοντα **μη αναφοράς του περιστατικού** την πεποίθηση ότι η υπόθεση θεωρείται **ιδιωτικής ή προσωπικής φύσεως**. Σε αντιδιαστολή με τα θύματα που δεν γνώριζαν το δράστη και τόνισαν ως βασικότερο παράγοντα **μη αναφοράς** τη **μικρή σοβαρότητα του περιστατικού**. Φυσικά, υφίσταται μια μικρή μερίδα θυμάτων (18%), η οποία **δεν αναφέρει** τη βίαιη θυματοποίησή της (στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η άσκηση σωματικής βίας) από πολύ οικείους της δράστες, **στην αστυνομία**, λόγω του **φόβου των αντιποιόνων** από αυτούς. Το ποσοστό αυτό εμφανίζεται μειωμένο στο εξαπλάσιο, όταν πρόκειται για περιστατικά θυματοποίησης από αγνώστους.

³⁴⁷ Binney, V., Harknell, G. and Nixon, J., *Leaving Violent Man*, National Women's Aid Federation, London, 1981.

³⁴⁸ BA. Alan Bourlet, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990, p. 3.

³⁴⁹ Βλέπε σχετικά Ventimiglia, C., *Nelle segrete stanze (In the secret rooms)*, Milan: Franco Angeli, 1996.

³⁵⁰ Gelles, R., & Straus, M., *Intimate Violence: The causes and consequences of abuse in the American family*, Newbury Park, CA: Sage, 1988.

³⁵¹ U. S. Department of Justice, *Violence against women, a national crime survey report*, Washington, DC: Government Printing Office, 1994.

³⁵² BA. U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994, NCJ-145325, p.9.

³⁵³ BA. U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, ό. π. υποσ. 351.

Αντίστοιχη έρευνα στον Καναδά³⁵⁴ αναφορικά με τη θυματοποίηση από αγνώστους, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μεταξύ των κυριοτέρων παραγόντων που επηρεάζουν την απόφαση των γυναικών να μην αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία, συγκαταλέγονται οι ακόλουθοι: η προαναφερόμενη μικρή σοβαρότητα του περιστατικού (44%), η πεποίθηση ότι η αστυνομική παρέμβαση δεν μπορεί να προσφέρει σημαντική βοήθεια (14%), η μη επιθυμία βοήθειας (11%), η ανάγκη απόκρυψης του περιστατικού (9%), η ύπαρξη αισθημάτων ντροπής (9%) και η επιθυμία μη εμπλοκής της αστυνομίας (9%).

Επισημαίνεται, ότι στις περιπτώσεις διάπραξης βίαιων εγκλημάτων κατά των γυναικών, η **ύπαρξη βλάβης ή τραυματισμού** αυξάνει τις πιθανότητες αναφοράς της θυματοποίησης στις αρμόδιες Αρχές³⁵⁵. Ειδικότερα, τα τραύματα διακρίνονται σε **ελαφρά**, τα οποία δεν απαιτούν τη χρήση πρώτων βοηθειών ή ιατρικής θεραπείας και σε **σοβαρά**, η αντιμετώπιση των οποίων επιτάσσει τη συνδρομή ιατρικής φροντίδας ή τη μεταφορά σε ιατρικό κέντρο. Ωστόσο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Incident-based Uniform Crime Reporting (UCR2)³⁵⁶, που διεξήχθη στον Καναδά το 1999, οι γυναίκες που αναφέρουν περιστατικά συζυγικής βίας στην αστυνομία, έχουν σχεδόν τις ίδιες πιθανότητες είτε να μην υποφέρουν από τραύματα, είτε τα τραύματά τους να είναι ελαφρά (βλέπε παρακάτω πίνακα 3).

³⁵⁴ Βλ. Carol Strike, *Women assaulted by strangers*, Canadian Social Trends-Spring 1995, Statistics Canada-Catalogue 11-008E, 1995, p. 5.

³⁵⁵ Βλ.: U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, December 1996, NCJ-162602 p. 3 και U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women: Estimates from the Redesigned Survey*, August 1995, NCJ-154348.

³⁵⁶ Η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιήθηκε κατόπιν μελέτης των αρχείων των αστυνομικών τμημάτων και αφορά όλα τα καταγεγραμμένα περιστατικά. Φυσικά, η διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών οργάνων σε συνδυασμό με τυχόν αλλαγές στην πολιτική που κατά καιρούς ακολουθείται, ενδέχεται να αποτελέσουν σημαντικές πηγές σφάλματος στη διεξαγωγή της εν λόγω έρευνας. Valerie Pottie Bunge, *Police-reported spousal violence*, in *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, Catalogue no. 85-224-XPE, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, p. 23.

Πίνακας 3: Επίπεδο βλάβης στις αναφερόμενες στην αστυνομία, περιπτώσεις συζυγικής βίας, 1999³⁵⁷

Επίπεδο βλάβης	Γυναίκες/θύματα	
	Σύνολο	%
Σύνολο	23.502	100
Άγνωστο	1.148	5
Μη ύπαρξη βλάβης*	10.733	46
Ελαφρά τραύματα	11.098	47
Σοβαρά σωματικά τραύματα ή θάνατος	523	2

* Η μη ύπαρξη ορατών βλαβών κατά τη διάρκεια του περιστατικού, δεν αφορούσε τη χρήση όπλου ή την άσκηση σωματικής βίας εναντίον των θυμάτων

Πηγή: Statistics Canada, Canadian Centre for Justice Statistics, Incident-based Uniform Crime Reporting (UCR2) Survey

Γενικά, τα εμπειρικά δεδομένα στον Καναδά³⁵⁸, υποστηρίζουν τα ακόλουθα : α) οι γυναίκες, τα παιδιά των οποίων ήταν μάρτυρες της βίας που ασκήθηκε εναντίον τους, έχουν διπλάσιες πιθανότητες να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία, β) εκείνες, εναντίον των οποίων χρησιμοποιήθηκε όπλο, έχουν τετραπλάσιες πιθανότητες να δηλώσουν το συγκεκριμένο περιστατικό στις Αρχές και γ) το 49% των περιπτώσεων που κακοποιήθηκαν περισσότερο από 10 φορές, ανέφεραν τουλάχιστον ένα περιστατικό στην αστυνομία, συγκριτικά με το αντίστοιχο 6% που υπήρξε θύμα μίας μόνο πράξης κακοποίησης.

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουμε εάν λάβουμε υπόψη τα αποτελέσματα παλαιότερης έρευνας (που διεξήχθη από τη NCS κατά τη διάρκεια των ετών 1979-87)³⁵⁹. Εκείνο που διαφοροποιείται είναι ο κυριότερος λόγος αναφοράς του εγκλήματος στην αστυνομία, ο οποίος σχετίζεται με την **αποφυγή επανάληψης της θυματοποίησης**.

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διερεύνηση της επιρροής της σχέσης θύματος-θύτη στην αναφορά περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών, παρουσιάζει η έρευνα που διεξήχθη στον Καναδά το 1993, με τίτλο «Canadian Violence Against Women Survey».³⁶⁰ Τα ευρήματά της απέδειξαν ότι η γνώση των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με τα παραπάνω περιστατικά είναι συστηματικά προκατειλημμένη. Ενώ, το σύνολο της βίας εμφανίζει μεγάλο ποσοστό

³⁵⁷ Επισημαίνεται ότι τα στοιχεία δεν είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού, αλλά στηρίζονται σε ένα δείγμα 164 αστυνομικών τμημάτων. Βλ. Valerie Pottie Bunge ό. π. υποσ. 356.

³⁵⁸ Βλ. Karen Rodgers, *Wife Assault: The Findings of a National Survey*. Juristat. Catalogue 85-002-XE Vol.14. No 9. Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 1994, p. 15-16.

³⁵⁹ Βλ. U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, January 1991, NCJ-126826, p.3.

³⁶⁰ Προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός γνώσης των παραπάνω περιστατικών, από την αστυνομία, διατυπώθηκαν ερωτήσεις του τύπου: «η αστυνομία έλαβε ποτέ γνώση του συγκεκριμένου περιστατικού;». Επισημαίνεται ότι πρόκειται για ερώτηση, στην οποία εμπεριέχεται και η περίπτωση μεσολάβησης της αστυνομίας με πρωτοβουλία της ιδίας, ή η πιθανότητα ενημέρωσής της από άτομα εκτός των θυμάτων. Βλέπε Rosemary Gartner & Ross Macmillan, ό. π. σελ. 401-423.

«σκοτεινού αριθμού», η άσκηση βίας από γνωστούς δράστες είναι λιγότερο πιθανό να γίνει αντιληπτή στις αρμόδιες Αρχές, συγκριτικά με τις περιπτώσεις θυματοποίησης από αγνώστους.

Ένα εξίσου σημαντικό συμπέρασμα σχετίζεται με το γεγονός ότι πρόσφατα παρατηρείται μια **μείωση των διαφοροποιήσεων** μεταξύ της αναφοράς περιστατικών βίας από αγνώστους και της βίας από λιγότερο οικείους, αλλά ωστόσο γνωστούς θύτες (π.χ. φίλοι, συγγενείς κ.α.). Η εξέλιξη αυτή είναι εύλογη απόρροια των αλλαγών στη δομή της σύγχρονης κοινωνίας. Η γυναίκα πλέον είναι λιγότερο εξαρτημένη από το σύζυγο στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων. Συνεπώς, η αναζήτηση δικαστικής μεσολάβησης για τη διευθέτηση περιστατικών βίας από γνωστούς θύτες συναντά σαφώς λιγότερα προσκόμματα και ενδοιασμούς.³⁶¹

Φυσικά, τα παραπάνω εμπειρικά δεδομένα υπόκεινται σε διαρκή επιστημονικό έλεγχο και επιβάλλεται να εμπλουτίζονται με νέα στοιχεία και έρευνες, προκειμένου να οδηγούμαστε σε περισσότερα τεκμηριωμένα συμπεράσματα.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πλειονότητα των κοινωνικών επιστημόνων και ερευνητών υπερθεματίζει την αναγκαιότητα **ενθάρρυνσης των θυμάτων με σκοπό την αναφορά της βίας στις αρμόδιες Αρχές** και την περαιτέρω αναζήτηση δικαστικής διαμεσολάβησης. Η άποψη αυτή συνοδεύεται από ένα σύνολο επιχειρημάτων, όπως : α) την ακριβή γνώση αναφορικά με την έκταση και τη φύση της σωματικής βίας, β) τη διεξαγωγή ερευνών σχετικά με τους παράγοντες και την πρόληψη του εγκλήματος και τη συνακόλουθη εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων πρόληψης, γ) την προστασία του θύματος από την επανάληψη της θυματοποίησης (από τον ίδιο θύτη) και η ενημέρωσή του για τις υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες υποστήριξης.

Ωστόσο, ορισμένοι κοινωνικοί επιστήμονες και πολιτικοί αναλυτές αντιμετωπίζουν με ιδιαίτερο σκεπτικισμό την παραπάνω ιδέα, υποστηρίζοντας ότι τα ίδια τα θύματα είναι τα πλέον κατάλληλα άτομα να κρίνουν τον τρόπο χειρισμού των υποθέσεών τους. Συνεπώς κατά την άποψή τους, δεν θα πρέπει να απωθούνται από τη χρήση της διακριτικής τους ευχέρειας, προκειμένου να αφήσουν κάποιες υποθέσεις έξω από τα όρια δράσης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η ικανότητά τους να αξιολογούν τη σοβαρότητα του εγκλήματος πριν από την αναφορά του, λειτουργεί υπέρ της αποσυμφόρησης των δικαστηρίων και της μείωσης του ενδεχόμενου κόστους για τα θύματα³⁶². Για το λόγο αυτό, η παρακίνησή τους να καταγγέλλουν τα περιστατικά σωματικής βίας είναι αναγκαίο να ενεργοποιείται ιδίως στις περιπτώσεις σοβαρών αδικημάτων, κατά τις οποίες οι πιθανοί κίνδυνοι για τα

³⁶¹ Βλέπε Black, Donald, *The Manners and Customs of the Police*, New York: Academic Press, 1980.

³⁶² Το κόστος για τα θύματα ενδέχεται να αφορά, είτε στην σπατάλη χρόνου, είτε στην επιμήκυνση του άγχους θυματοποίησης, είτε στη διάλυση των πιθανών σχέσεων με το θύτη (στην περίπτωση που υφίσταται σχέση μεταξύ τους). Βλέπε Rosemary Gartner & Ross Macmillan, *The effect of victim-offender relationship on reporting crimes of violence against women*, Canadian Journal of Criminology, July 1995, p. 422-3.

θύματα είναι σαφώς σοβαρότεροι από τις πιθανές αρνητικές συνέπειες της εμπλοκής τους στη διαδικασία άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Στο πλαίσιο της παραπάνω διχογνωμίας εντάσσονται και οι απόψεις των υποστηρικτών της φεμινιστικής προσέγγισης, οι οποίοι διατείνονται ότι η χρήση του ποινικού δικαίου ενδεχομένως να λειτουργήσει υπέρ των γυναικών³⁶³ και θεωρητικά τουλάχιστον, να δημοσιοποιήσει ορισμένες αθέατες πλευρές της βίας εναντίον τους.³⁶⁴

Φυσικά, ο προβληματισμός αναφορικά με τα όρια δράσης του νόμου εξακολουθεί να υφίσταται, ταυτόχρονα με την προσπάθεια αποφυγής ακραίων λύσεων και την υιοθέτηση εναλλακτικών μορφών διευθέτησης της βίας εναντίον των γυναικών. Ωστόσο, δεν μπορούμε παρά να επισημάνουμε ότι τα θύματα σωματικής βίας και ειδικότερα οι γυναίκες διανύουν μια εποχή πλήρους συνειδητοποίησης των αναγκών και των τρόπων ικανοποίησής τους, γεγονός στο οποίο έχουν συμβάλει σημαντικά οι πρωτοβουλίες των Διεθνών Οργανώσεων και Οργανισμών. Για το λόγο αυτό κατέχουν πλέον έως ένα βαθμό, την ωριμότητα προκειμένου να αξιολογήσουν και τελικώς να επιλέξουν την πλέον αποδοτικότερη οδό για την επίλυση του προβλήματός τους.

³⁶³ BA. Chaudhuri, Molly and Kathleen Daly, *Do restraining orders help? Battered women's experience with male violence and legal process*. In E.S. Buzawa and C. G. Buzawa (eds.), *Domestic Violence: The Changing Criminal Justice Response*. Westport, CT: Auburn House, 1992, p. 246.

³⁶⁴ Schneider, Elizabeth, *The violence of privacy*. In M. A. Fineman and R. Mykitiuk (eds.), *The Public Nature of Private Violence*, New York: Routledge, 1994.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Εισαγωγή

Η αστυνομία ως φορέας άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, καλείται να προσπύσει τα δικαιώματα και τα έννομα αγαθά των γυναικών/ θυμάτων. Τα μέτρα όμως, που συνήθως εφαρμόζει για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού περιορίζονται μόνο σε κατασταλτικά και βίαια. Η επιβολή αυστηρών κυρώσεων ως προσπάθεια μείωσης του δείκτη εγκληματικότητας, συχνά οδηγεί σε αντίθετα αποτελέσματα, διαμέσου της αύξησης των αξιόποινων πράξεων και της επιβολής αυστηρότερων ποινών στους παραβάτες, οπότε και αναπόφευκτα οδηγούμαστε σε άνοδο του δείκτη εγκληματικότητας και θυματοποίησης.³⁶⁵

Βέβαια, η αντιμετώπιση της εγκληματικότητας δεν επαφίεται μόνον στην δράση της αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, διότι πολλοί είναι οι παράγοντες εκείνοι, που θα μπορούσαν να συνδράμουν στο έργο τους (όπως η οικογένεια, η οποία διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο). Ωστόσο, ο ρόλος της αστυνομίας είναι καθοριστικός, διότι ως εκπρόσωπος της νομιμοποιημένης εξουσίας του Κράτους να παρεμβαίνει και να διευθετεί το έγκλημα, είναι συνήθως ο πρώτος φορέας που έρχεται σε επαφή με το θύμα.

1. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ

1.1. Τα ειδικότερα δικαιώματα των γυναικών /θυμάτων άσκησης σωματικής βίας στο πλαίσιο της αστυνομίας

Η αστυνομία ακολουθεί ορισμένους κανόνες στην καθημερινή συνδιαλλαγή της με τους δράστες εγκληματικών συμπεριφορών και ειδικότερα σωματικής βίας, αλλά δεν εφαρμόζει αντίστοιχους κανόνες στη συμπεριφορά της προς τα θύματα. Μολονότι, τα τελευταία αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή πληροφόρησής της σχετικά με το έγκλημα, η ενδεχόμενη ευγενική συμπεριφορά της προς αυτά επαφίεται στην καλή θέληση των οργάνων της. Το περιεχόμενο και τρόπος υποβολής των ερωτήσεων σε συνδυασμό με την μειωμένη δραστηριοποίησή της όταν το έγκλημα εμπίπτει στη σφαίρα του οικογενειακού περιβάλλοντος, υποβιβάζουν την αξιοπρέπεια των γυναικών και πλήττουν τα δικαιώματά τους.

Η αναγκαιότητα του σεβασμού της ψυχολογικής κατάστασης των θυμάτων κατά τη διάρκεια των καταθέσεών τους στην αστυνομία, αν και επιβάλλεται ως ανθρωπιστική επιταγή, ταυτόχρονα είναι

³⁶⁵ Βλ. Χ. Α. Ζιανίκα, *Η αστυνομία σήμερα*, Εστία, 1990, σελ. 26 κ.ε.

δυνατόν να μειώσει το χρόνο³⁶⁶ διαλεύκανσης της υπόθεσης, διότι θα παραμεριστούν οι δυσχέρειες, που ενδεχομένως αντιμετωπίζονται κατά την αναδρομή των γεγονότων και την εξιστόρησή τους στις αρμόδιες Αρχές. Επιπλέον, διαμέσου της βελτίωσης των παρεχόμενων - από την αστυνομία - υπηρεσιών προς τα θύματα, ενδέχεται να αυξηθεί η ποιότητα των πληροφοριών. Η άντληση σημαντικών πληροφοριών είναι πιθανό να διευκολύνει τη μετέπειτα διεξαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο. Το θύμα, που έχει επαρκώς υποστηριχθεί από τους αρμόδιους φορείς, διαθέτει το σθένος να εμφανισθεί στο δικαστήριο, είτε ως μάρτυρας είτε ως πολιτικώς ενάγοντας, διεκδικώντας τη δίκαιη και ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματός του.

Το στοιχείο αυτό καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό, εάν αναλογισθούμε το γεγονός ότι αρκετές συλλήψεις δραστών άσκησης σωματικής βίας δεν οδηγούν στη καταδίκη των υπευθύνων, λόγω της αδυναμίας των γυναικών /θυμάτων να παραστούν στη δίκη. Ορισμένες μάλιστα, φορές τα θύματα αποσύρουν τις κατηγορίες εναντίον του δράστη είτε υποκινούμενα από την ίδια αστυνομία, είτε ως συνέπεια του γραφειοκρατικού τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας της. Συνεπώς, ο τρόπος αντιμετώπισης των θυμάτων από την αστυνομία είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την πορεία της υπόθεσης στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Με στόχο την εφαρμογή μιας πολιτικής που θα προασπίζει τα αδιαμφισβήτητα δικαιώματα των θυμάτων ιδρύθηκε η Διεθνής Ένωση Αρχηγών της Αστυνομίας (International Association of Chiefs of Police, IACP). Μεταξύ των κύριων επιδιώξεών της, συγκαταλέγεται το δικαίωμα³⁶⁷ : α) προστασίας των θυμάτων από εκφοβισμούς και απειλές, β) ενημέρωσή τους σχετικά με τα υπάρχοντα προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης, γ) παροχής ασφαλών χώρων αναμονής κατά τη διάρκεια των καταθέσεων τους στην αστυνομία και το δικαστήριο, και δ) έγκαιρης πληροφόρησής τους αναφορικά με την έκβαση της υπόθεσης και την τελική της κατάληξη³⁶⁸.

Παράλληλα, στο πλαίσιο της Διακήρυξης των Βασικών Αρχών Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας, προτείνονται στην αστυνομία τρόποι διασφάλισης των δικαιωμάτων των θυμάτων, οι οποίοι βρίσκουν εφαρμογή σε όλες τις κατηγορίες θυμάτων και ειδικότερα στις γυναίκες /θύματα άσκησης σωματικής βίας.

³⁶⁶ Βλ. Irvin Waller, *The Police: First in Aid?* στο συλλογικό έργο των Skogan, Lurigio, Davis, όπ. π. σελ. 143.

³⁶⁷ Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Διεθνής Ένωση Αρχηγών της Αστυνομίας στοχεύει στην προάσπιση των δικαιωμάτων των θυμάτων όλων των κατηγοριών, όχι μόνο των γυναικών /θυμάτων άσκησης σωματικής βίας. Εμείς όμως, επικεντρωνόμαστε στις ρυθμίσεις που αφορούν τα τελευταία. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Irvin Waller, *ibid*, σελ. 139-140. Επίσης, η IACP συμμετείχε μεταξύ άλλων στη σύσταση της Commission on Accreditation for Law Enforcement Agencies, το 1979, η οποία θέσπισε ένα επίπεδο στις παρεχόμενες υπηρεσίες προς τα θύματα και τους μάρτυρες. Η ρύθμιση αυτή περιγραφόταν στο «Victim Witness Assistance», το οποίο συνιστούσε ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο της συλλογής με τίτλο *Standards for Law Enforcement*, 1990. Η τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων ήταν είτε υποχρεωτική είτε προαιρετική, ανάλογα με το μέγεθος του εκάστοτε αστυνομικού τμήματος. Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τα μέτρα που η τήρησή τους ήταν υποχρεωτική από όλα τα αστυνομικά τμήματα βλ. U. S. Department of Justice, *Law Enforcement*, in *New Directions from the Field: Victims' Rights and Services for the 21st Century*, 1998, p. 56-57.

³⁶⁸ Γενικά για τα δικαιώματα των θυμάτων στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης βλ. H. Fenwick, *Rights of Victims in the Criminal Justice System: Rhetoric or Reality?* *The Criminal Law Review*, November 1995, p. 841-843.

Συγκεκριμένα, η αρχή 4 υπογραμμίζει ότι τα θύματα πρέπει να μεταχειρίζονται με συμπόνια και σεβασμό, ενώ ο Bassiouni³⁶⁹ επισημαίνει την ανάγκη ευαισθητοποίησης του συνόλου της αστυνομικής δύναμης, προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης των ψυχολογικών τραυμάτων της θυματοποίησης. Επιπλέον, η αρχή 15 υποδηλώνει την αναγκαιότητα ενημέρωσής των θυμάτων αναφορικά με τη διαθεσιμότητα υπηρεσιών κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης.

Παρεμφερείς επιταγές αναδεικνύουν και οι συστάσεις³⁷⁰ του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι οποίες επικεντρώνονται στον τρόπο μεταχείρισης των θυμάτων από τους αστυνομικούς και τον ρόλο, που οι τελευταίοι διαδραματίζουν στην προπαρασκευή ενός τύπου καταθέσεων, που θα αφορούν στον αντίκτυπο του εγκλήματος στα θύματα (victim impact statements). Ειδικότερα, καθίσταται αναγκαία η επιμόρφωσή τους προκειμένου να αντιμετωπίζουν με ευγένεια τα θύματα και να τους παρέχουν όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για τα αποτελέσματα της αστυνομικής έρευνας. Ιδιαίτερα αυξημένη πρέπει να είναι η προσοχή των αστυνομικών κατά τη λήψη των καταθέσεων από τα θύματα, ώστε η μαρτυρία τους να είναι ακριβής, σαφής και πλήρης. Κατά τη φάση αυτή, τα θύματα πρέπει να ενημερωθούν και για την πιθανότητα της διασταύρωσης των μαρτυρικών τους καταθέσεων στο πλαίσιο της κατ' αντιπαράσταση εξέτασής τους με το δράστη, εάν η υπόθεση καταλήξει στο ακροατήριο.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ενδιαφέρουσες νομοθετικές πρωτοβουλίες σημειώθηκαν και σε εθνικό επίπεδο τόσο στην Αμερική, όσο και την Ευρώπη. Στις Η.Π.Α. η πλειοψηφία των Πολιτειών παρέχει σαφείς οδηγίες για τον τρόπο αντιμετώπισης των θυμάτων από την αστυνομία, οι οποίες διαπνέονται από τις αρχές της προαναφερόμενης Διακήρυξης. Δυστυχώς όμως, μόνο σε ένα μικρό αριθμό Πολιτειών³⁷¹, κατοχυρώνεται θεσμικά η υποχρεωτική εκπαίδευση των αστυνομικών σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας.

Είναι φανερό ότι στις περιπτώσεις που ο θύτης είναι οικείος του θύματος, αυξάνει ο κίνδυνος απειλών με στόχο την αποτροπή της κατάθεσης. Για το λόγο αυτό, είναι επιβεβλημένη η προστασία από την αστυνομία, η οποία προσφέρει³⁷² ελάχιστα προς αυτό το σκοπό.

Οι κυριότερες κριτικές αναφορικά με τη δράση της συνοψίζονται στη μη αποτελεσματική προστασία των θυμάτων, στην προώθηση της συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς, η οποία συχνά λειτουργεί εις βάρος τους και στην αποφυγή των συλλήψεων. Ωστόσο, η αστυνομία έχει θεσμοθετήσει μία ευρεία δέσμη ιδιαίτερα σημαντικών μέτρων για την υποστήριξη των θυμάτων βίας, τα οποία βρίσκουν εφαρμογή και στην περίπτωση της σωματικής βίας. Παρακάτω αναλύονται τα σημαντικότερα από αυτά.

³⁶⁹ M. C. Bassiouni, *International Protection of Victims. Special Issue Nouvelles Etudes Pénales*, special issue, VII, 1988.

³⁷⁰ Βλ. Στ. Αλεξιάδη, *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 218-221.

³⁷¹ National Organization for Victim Assistance, *Victim Rights and Services: A Legislative Directory*. Washington, DC: NOVA 1988, p.25.

³⁷² Σε εξαιρετικές περιπτώσεις παρέχει νέα ταυτότητα και διεύθυνση στο θύμα. Βλ. Irvin Waller, *ibid*, σελ. 145.

1.2. Η συμβολή των προγραμμάτων υποστήριξης θυμάτων της αστυνομίας

Η ενθάρρυνση και η υποστήριξη των θυμάτων με σκοπό την καταγγελία των βίαιων συμπεριφορών εναντίον τους αποτελεί πλέον έναν από τους κυριότερους άξονες λειτουργίας των σύγχρονων αστυνομικών τμημάτων. Για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο τους έχουν τεθεί σε εφαρμογή ορισμένα πρωτοποριακά προγράμματα, διαμέσου των οποίων διευκολύνεται ο παραπάνω στόχος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν τα προγράμματα περιφρούρησης της γειτονιάς, τα οποία προτρέπουν τους πολίτες να αναφέρουν κάθε ύποπτη συμπεριφορά στην αστυνομία.³⁷³

Αναφορικά με την προστασία των θυμάτων, παρέχεται η δυνατότητα - στο πλαίσιο του έργου των διωκτικών Αρχών- του έγκαιρου εντοπισμού των ξενώνων για κακοποιημένες γυναίκες, καθώς και των φορέων που παρέχουν συναφείς υπηρεσίες (π.χ. υγειονομική, κοινωνική και νομική υποστήριξη). Δυστυχώς όμως, η άμεση μεταφορά των γυναικών στους προαναφερόμενους οργανισμούς, δεν αποτελεί θέμα ύψιστης προτεραιότητας για την πλειοψηφία των αστυνομικών τμημάτων στις Η.Π.Α..

Τα προγράμματα κοινοτικής αστυνόμευσης³⁷⁴ λειτουργούν σε συνεργασία με τους πολίτες και στοχεύουν στην επίλυση προβλημάτων σχετικά με το έγκλημα, το φόβο θυματοποίησης και την ποιότητα ζωής στη γειτονιά. Μία από τις κυριότερες επιδιώξεις τους συνοψίζεται στην ενθάρρυνση των γυναικών /θυμάτων βίας να αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη δημιουργία του Community Domestic Violence Resource Network, στο San Diego της California, το οποίο διαμέσου τηλεφωνικού δικτύου παρέχει πληροφορίες αναφορικά με τους τοπικούς φορείς παροχής υπηρεσιών σε θέματα οικογενειακής βίας. Το δίκτυο αυτό, είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στην τοπική αστυνομία, η οποία λαμβάνει πληροφορίες από τη μηχανογραφημένη βάση δεδομένων, αναφορικά με ζητήματα, όπως η διαθεσιμότητα των καταφυγίων υποδοχής θυμάτων κ.α..

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης, τα προγράμματα πρόληψης της βίας στην οικογένεια, που αναπτύχθηκαν στη Μασαχουσέτη και το Ιλλινόις³⁷⁵ ως μία προσπάθεια εντοπισμού των βίαιων περιστατικών. Η ευαισθητοποίηση της Πολιτείας, γενικότερα, στο ζήτημα της επαρκούς προστασίας και ενημέρωσης των θυμάτων είναι αδιαμφισβήτητη και διαφαίνεται και από την υποβολή σχετικών προσφυγών κατά αστυνομικών τμημάτων που δεν εφαρμόζουν αντίστοιχα προγράμματα³⁷⁶ προστασίας.

³⁷³ Προς τη διευκόλυνση του παραπάνω σκοπού, έχει καθιερωθεί ο αριθμός «911» ως γραμμή άμεσης επικοινωνίας του κοινού με την αστυνομία. Ο χρόνος απόκρισης της αστυνομίας μέσω της συγκεκριμένης γραμμής προσδιορίζεται με κριτήριο την ύπαρξη ή μη κατεπείγουσας ανάγκης. Βλ. σχετικά Gilsian, J., *'911 and the social construction of reality*, Criminology 27(2): 329-344, 1989.

³⁷⁴ Τα προγράμματα κοινοτικής αστυνόμευσης στηρίζονται στην αρχή της συνεργασίας των αστυνομικών τμημάτων με τους πολίτες της περιοχής τους, προς την κατεύθυνση του προσδιορισμού των προτεραιοτήτων δράσης τους. Παράλληλα, επικεντρώνονται στην ψυχολογική στήριξη των γυναικών /θυμάτων που αναφέρουν τη βία στην αστυνομία. Βλ. σχετικά U. S. Department of Justice, *Law Enforcement*, 1998, ό. π. π. 53-56.

³⁷⁵ Στα αστυνομικά τμήματα των συγκεκριμένων περιοχών τοποθετήθηκαν ειδικά συστήματα συναγερμού στις οικίες των ατόμων που διέτρεχαν υψηλό κίνδυνο θυματοποίησης. Βλ. U. S. Department of Justice, *Law Enforcement*, 1998, ό. π. π. 49.

³⁷⁶ Αναφορικά με το κόστος λειτουργίας παρομοίων προγραμμάτων βλ. U.S. Department of Justice, *Family Violence: Interventions for the Justice System*, Bureau of Justice Assistance. Program Brief, 2000, p. 17-18.

Η λειτουργία προγραμμάτων για τα θύματα έχει καθιερωθεί και στον Καναδά, όπου πολυδύναμα αστυνομικά τμήματα (Royal Canadian Mounted Police, Metropolitan Police κ.α.) ασχολούνται μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων τους και με το ζήτημα της μεταχείρισης των γυναικών θυμάτων σωματικής βίας³⁷⁷ και ειδικότερα ενδοοικογενειακής βίας³⁷⁸.

Μια ιδιαίτερα σημαντική καινοτομία αποτέλεσε η δημιουργία ειδικών μονάδων αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας από την αστυνομία, σε χώρους εκτός των αστυνομικών τμημάτων, που στελεχώνονταν από ειδικά καταρτισμένο προσωπικό.³⁷⁹ Ιδιαίτερα αξιόλογα ήταν τα προγράμματα της Αστυνομίας του Merseyside,³⁸⁰ τα οποία επεκτάθηκαν στο σύνολο της χώρας.³⁸¹ Οι υπηρεσίες τους στοχεύουν και στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα, διαμέσου της εκπαίδευσης των στελεχών τους και του αποτελεσματικότερου ελέγχου της βίας. Η δημιουργία ειδικών συστημάτων συναγερμού που συνδέουν την ευρύτερη κατοικημένη περιοχή με την αστυνομία, σε συνδυασμό με τις οδηγίες του Home Office αναφορικά με τη σύσταση ειδικών μονάδων αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας, συμβάλλουν σημαντικά στην επίτευξη του προαναφερόμενου στόχου. Προς την ίδια κατεύθυνση λειτουργήσε και το πιλοτικό πρόγραμμα, με τίτλο «Θέματα Οικογενειακής Βίας» (Domestic Violence Matters), στο Islington.³⁸²

Παρόμοιες πρωτοβουλίες αναπτύχθηκαν και στην Ισπανία από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό³⁸³, με σκοπό την ενημέρωση των θυμάτων που κατέφευγαν στην αστυνομία, και τη σύνταξη των σχετικών αναφορών.³⁸⁴ Ανάλογες ήταν οι πρωτοβουλίες που εφαρμόστηκαν στην Αμερική κατά τη δεκαετία του '90 και αφορούσαν τη δημιουργία πολυεπιστημονικών ομάδων προσέγγισης της οικογενειακής βίας, με σκοπό τη βελτίωση της αστυνομικής ανταπόκρισης προς τα θύματα.

³⁷⁷ Σημαντικές καινοτομίες στο θέμα της μεταχείρισης των θυμάτων γενικά, έχει εισαγάγει το αστυνομικό τμήμα του Edmonton, στην κεντρική μονάδα του οποίου λειτουργεί ένα δίκτυο «συνηγόρων» για τα θύματα, οι οποίοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε άτομα που υφίστανται σοβαρά ψυχολογικά τραύματα από σεξουαλικές επιθέσεις, ληστείες και καταστροφές. Η υποστήριξη αυτή παρέχεται κυρίως, όταν το θύμα στερείται οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος. Βλ. Edmonton Police Department, *Victim services unit: A Summary*, 1989 και Pullyblank, J., *The victim services unit of the Edmonton police department: An evaluation*. Ottawa: Solicitor General, 1986.

³⁷⁸ Βλ. Jaffe, P., Finlay, & Wolfe, *Evaluating the Impact of a Specialized Civilian Family Crisis Unit Within a Police Force on the Resolution of Family Conflicts*. Journal of Preventive Psychiatry, 1984, 2: 1: 63-73.

³⁷⁹ Nicholls, M., *Sympathy in the right place*, Police Review, 8 March, 1991, p. 480-1.

³⁸⁰ Βλέπε Rebecca Morley and Audrey Mullender, *Preventing Domestic Violence to Women*, London: Home Office Police Department, 1994, Sam Lloyd, Graham Farrell and Ken Pease, *Preventing Repeated Domestic Violence: A Demonstration Project on Merseyside*, London: Home Office Police Department, 1994, Home Office, *A practical guide to crime prevention for local partnerships*, September 1993, fig. 4, 6, και Β. Αρτινοπούλου, *Θυματολογία – Σύγχρονες προσεγγίσεις*, στο έργο της ίδιας και του Α. Μαγγανά, *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 62-65.

³⁸¹ Home Affairs Committee, *Domestic Violence*, vol. 1, Report together with the Proceedings of the Committee, London: HMSO, 1993a, para 23.

³⁸² Στο πλαίσιο της λειτουργίας του (όλο το 24ωρο), πολίτες σε συνεργασία με την αστυνομία παρείχαν υποστήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες. Όλες οι συναφείς πρωτοβουλίες ήταν προσανατολισμένες υπέρ της ποινικής δίωξης του δράστη. Ωστόσο, η τελική απόφαση λαμβάνονταν μόνο από το θύμα. Βλ. Kelly, L., *Domestic Violence Matters*, HORS 193, London: Home Office, 1999.

³⁸³ Διότι, θεωρούνταν ότι τα θύματα μπορούσαν να απευθυνθούν καλύτερα σε μια γυναίκα συγκριτικά με έναν άνδρα, ο οποίος μπορεί να ταυτίζεται στη συνείδησή τους με το δράστη.

³⁸⁴ Στο περιεχόμενο τους αναπτύσσονταν λεπτομερή περιγραφή των καταγγελλόμενων βίαιων συμπεριφορών, στις οποίες περιλαμβάνονταν η συνοπτική παρουσίαση της κακοποίησης καθώς και συνοπτική αναφορά στις σοβαρότερες βλάβες που προηγουμένα είχε υποστεί το θύμα από το δράστη (στην περίπτωση που η κακοποίηση συστούσε ένα επαναλαμβανόμενο γεγονός). Βλ. Isabel Ceballos Martin, *The abuse of women in Spain. Different perspectives*. Paper presented in X International Symposium on Victimology, Montreal 6-11/8/2000.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτέλεσαν τα προγράμματα που αναπτύχθηκαν στο Metropolitan Nashville Police Department, το New York Police Department and Victim Services και το Largo Police Department.³⁸⁵

Οι σχετικές έρευνες³⁸⁶ υποστηρίζουν τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των αστυνομικών τμημάτων στο πλαίσιο των οποίων λειτουργούν οι παραπάνω μονάδες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο αισθητά αυξημένος αριθμός των συλλήψεων και των αναφορών συγκριτικά με τα υπόλοιπα αστυνομικά τμήματα. Επιπλέον, οι μονάδες αυτές αποτελούν το συνδετικό κρίκο της αστυνομίας με τις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων, με συνέπεια τη βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων. Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε σχετική έρευνα της WAFE (Women's Aid Federation England), σε 102 καταφύγια στην Αγγλία και την Ουαλία³⁸⁷.

Μολονότι οι ωφέλειες που απορρέουν από τη λειτουργία τους είναι αδιαμφισβήτητες, ωστόσο απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή κατά τον προσδιορισμό των υπηρεσιών και του τρόπου μέσω του οποίου παρέχονται, διότι εκφράζονται σοβαρές ανησυχίες και κριτικές. Οι κυριότερες³⁸⁸ από αυτές αφορούν : α) την έλλειψη οργάνωσης και συντονισμού των μονάδων, β) το μικρό αριθμό του προσωπικού και των διαθέσιμων πόρων, γ) το μη σαφή προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων του προσωπικού και τη συνακόλουθη ανεπάρκεια συστηματικού ελέγχου, δ) το μη σαφή σχεδιασμό των ορίων δράσης των αστυνομικών, σύμφωνα με τους ρόλους που καλούνται να επιτελέσουν³⁸⁹ και ε) την πιθανότητα ανεπαρκούς συμβουλευτικής υποστήριξης των θυμάτων, από τους αστυνομικούς.

Μια εξίσου σημαντική κατηγορία προγραμμάτων που αφορά όλα τα θύματα σωματικής βίας, σχετίζεται με τη δήλωση συνεπειών του θύματος (victim impact statement).³⁹⁰ Πρόκειται για ένα έντυπο που χορηγείται στο θύμα από την αστυνομία κατά τη διάρκεια των αστυνομικών ερευνών και στο περιεχόμενό του περιλαμβάνονται στοιχεία για τις επιπτώσεις της βίας στο θύμα και για τη σχέση δράστη και θύματος. Η σκοπιμότητά του έγκειται στην ενημέρωση των δικαστών για τις συνέπειες (σωματικές ή

³⁸⁵ Συγκεκριμένα, το New York Police Department and Victim Services, συνιστούσε μια μη κερδοσκοπική κοινωνική υπηρεσία, που συστάθηκε το 1984 από μία ομάδα αστυνομικών και συμβούλων θυμάτων, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα περιστατικά οικογενειακής βίας. Παρόμοια, το Largo Police Department σε συνεργασία με το γραφείο του Εισαγγελέα και το τοπικό καταφύγιο οικογενειακής βίας επεδίωκε την επαύξηση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα και τη βελτίωση του δείκτη άσκησης ποινικής δίωξης για τα περιστατικά οικογενειακής βίας. Το τελευταίο πρόγραμμα αξιοποιούσε τις εξελίξεις της τεχνολογίας, προκειμένου να συγκεντρώσει τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία. Βλ. Joe Brann, *Law Enforcement*, 1998, δ. π. 51.

³⁸⁶ Edwards, S.S.M., *Policing 'Domestic' Violence: Women, the Law and the State*, London: Sage, 1989.

³⁸⁷ Barron, J., Harwin, N. and Singh, T., *Report to Home Affairs Committee Inquiry into Domestic Violence*, Bristol: Women's Aid Federation England, 1992.

³⁸⁸ Βλ. Rebecca Morley and Audrey Mullender, *Preventing Domestic Violence to Women*, Police Research Group, Crime Prevention Unit Series, paper 48, p. 17-23 και Mama, A., *The Hidden Struggle: Statutory and Voluntary Sector Responses to Violence Against Black Women in the Home*, London Race and Housing Research Unit, 1989.

³⁸⁹ Συχνά οι αστυνομικοί, στο πλαίσιο της διακριτικής τους ευχέρειας επιτελούν δύο διαφορετικούς ρόλους : του αστυνομικού και του κοινωνικού λειτουργού. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν όταν οι αστυνομικοί υπερβαίνουν τις αρμοδιότητες του ρόλου τους απεικονίζονται στο ακόλουθο παράδειγμα : τον Απρίλιο του 1991, η απόφαση των αστυνομικών μιας ειδικής μονάδας ενδοοικογενειακής βίας να συμφιλιώσουν ένα ζευγάρι, παραχωρώντας του ένα δωμάτιο να συζητήσει τα προβλήματά του, επέφερε το μαχαίρωμα της γυναίκας από το σύζυγό της.

³⁹⁰ Αναφορικά με τη λειτουργία τους στην Αυστραλία βλ. Victorian Sentencing Committee, *Sentencing: Report of the Committee*, Attorney General's Department, Melbourne 1988 και Summer, C. J. & Sutton, A. C., *Implementing victims' rights – An Australian perspective*, Journal of the Australian Society of Victimology, vol. 1, no.2, 1990, pp. 4-10 και Edna Erez & Leigh Roeger, *Crime Impact vs. Victim Impact: Evaluation of Victim Impact Statements in South Australia*, Criminology Australia, vol. 6, No 3, 1995, p. 3-8.

ψυχολογικές) που βίωσε το θύμα ως απόρροια της σωματικής βίας που υπέστη, δεδομένου ότι επισυνάπτεται στη δικογραφία και προσάγεται στο δικαστήριο. Βέβαια, η αποτελεσματικότητά του συναντά ορισμένα προσκόμματα, τα οποία συνδέονται με το βαθμό και τον τρόπο συμπλήρωσής του από το θύμα καθώς και με τη σημασία που του αποδίδεται από το δικαστήριο. Ωστόσο, η προαναφερόμενη ρύθμιση ενδεχομένως να υπενθυμίζει στους φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου (π.χ. εισαγγεείς, δικαστές, ενόρκους) ότι εκτός του γενικού πολιτειακού συμφέροντος, υπάρχει και το συμφέρον του συγκεκριμένου πολίτη-θύματος της σωματικής βίας, το οποίο επιβάλλεται να λαμβάνεται υπόψη κατά τη δικαστική επίλυση του προβλήματος.³⁹¹

Αναμφισβήτητα, η έκθεση συνεπειών του θύματος συνδέεται άμεσα με το αίσθημα ικανοποίησης που απορρέει από τη συμμετοχή του στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας,³⁹² διότι, δεν είναι μόνο η δικαστική έκβαση της υπόθεσης που ενισχύει την αυτοεκτίμηση των θυμάτων, αλλά και το αίσθημα ελέγχου και συμμετοχής στην παραπάνω διαδικασία, διαμέσου της έκφρασης των αιτημάτων τους.

Συμπερασματικά, τα παραπάνω προγράμματα ανεξάρτητα από τις επιμέρους πτυχές και τα προβλήματα που ενδεχομένως εμφανίζουν, συμβάλλουν ωστόσο σημαντικά στην αντιμετώπιση των θυμάτων με σεβασμό και αξιοπρέπεια από τους φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου.

2. Ο ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

2.1. Η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας

2.1.α. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις

Ο τρόπος διαλεύκανσης της υπόθεσης, η πραγματοποίηση ή όχι της σύλληψης του δράστη, η μεταχείριση του θύματος, αλλά και η έναρξη ή μη της ποινικής διαδικασίας, είναι ενέργειες που σαφώς επηρεάζονται από τον τρόπο εκτίμησης της υπόθεσης από την αστυνομία. Για παράδειγμα, τα σχετικά με την ενδοοικογενειακή σωματική βία, εμπειρικά στοιχεία υποδηλώνουν ότι, η απόφαση για τη σύλληψη του δράστη δεν στηρίζεται αποκλειστικά στην ίδια τη φύση της εγκληματικής συμπεριφοράς, αλλά είναι

³⁹¹ Οι δηλώσεις συνεπειών του θύματος χρησιμοποιούνται από τον εισαγγελέα, προκειμένου να υποστηριχθεί η πρότασή του αναφορικά με την ποινή του δράστη, αλλά και από τον δικαστή ώστε να εκτιμηθεί κατά το δυνατόν σφαιρικότερα η εκάστοτε υπόθεση. Βλ. Kelly, D. P., *Victim Participation in the Criminal Justice Systems*, in *Victims of Crime: Problems, Policies and Programs*, eds. A. J. Lurigio, A. W. Skogan & R. C. Davis, Sage, Newbury Park, California, 1990, pp. 172-87 και Edna Erez and Linda Rogers, *Victim impact statements and sentencing outcomes and processes. The perspectives of legal professionals*. *The British Journal of Criminology*, vol. 39, no. 2, 1999, p. 216-239.

³⁹² Βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades. A Study of Comparative Victimology*, paper presented at the X International Symposium on Victimology in Montreal 2000 and Wemmers Jo-Anne M, *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam, New York, 1996.

συνάρτηση της εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης σε συνδυασμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος³⁹³.

Σύμφωνα με τον Davis³⁹⁴ «ένας δημόσιος λειτουργός κατέχει τη διακριτική ευχέρεια δράσης ή αδράνειας εφόσον οι επιμέρους αρμοδιότητες και τα καθήκοντά του, του παρέχουν τη δυνατότητα της ελεύθερης επιλογής μεταξύ ενός συνόλου εναλλακτικών λύσεων», ενώ ο Scruton επισημαίνει τα διάφορα επίπεδα εφαρμογής της στο πλαίσιο της αστυνομικής κινητοποίησης, τόσο δηλαδή στο πεδίο οργάνωσης των επιμέρους πρακτικών της, όσο και στο πεδίο καθορισμού των εκάστοτε προτεραιοτήτων από τους αξιωματικούς της αστυνομίας.

Η συχνά παρατηρούμενη ασάφεια και οι αντιφάσεις των σύγχρονων νομοθετικών διατάξεων επιβάλλουν την ευρεία χρήση της αστυνομικής διακριτικής ευχέρειας κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή του νόμου³⁹⁵. Οι τυπικοί κανόνες (ουσιαστικό δίκαιο) που προσδιορίζουν τα όρια δράσης των αξιωματικών της αστυνομίας σε συνδυασμό με τις δυνατότητες ασκήσεως της διακριτικής τους ευχέρειας, συντελούν στη δημιουργία ενός «αστυνομικού προφίλ» δράσης, το οποίο εστιάζει συνήθως το ενδιαφέρον του στη βία που διαπράττεται στο δρόμο μεταξύ αγνώστων και συνακόλουθα αντιμετωπίζει τα περιστατικά που εκδηλώνονται σε ιδιωτικούς χώρους (μεταξύ οικείων προσώπων) ως ιδιωτικά ζητήματα, τα οποία δεν επιφέρουν σοβαρές συνέπειες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα των Field & Field στην Ουάσινγκτον το 1967, η οποία αποκάλυψε ότι από το σύνολο των επιθέσεων μεταξύ αγνώστων το 75% είχε ως συνέπεια τη σύλληψη του δράστη και τη διεξαγωγή δίκης, σε αντιδιαστολή με το 16% των ενδοοικογενειακών περιστατικών που είχαν παρόμοια εξέλιξη. Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε σχετική έρευνα του Black³⁹⁶, στην Ουάσινγκτον, τη Βοστώνη και το Σικάγο, επισημαίνοντας ότι η πιθανότητα σύλληψης αυξάνεται όταν τα αντίπαλα μέρη δεν συνδέονται μεταξύ τους με στενές κοινωνικές σχέσεις.

Επιβάλλεται όμως να καταστεί σαφές ότι η μη συνετή εφαρμογή της προαναφερόμενης ευχέρειας ενδέχεται να οδηγήσει σε επικίνδυνες και ιδιαίτερα βλαπτικές για το κοινωνικό σύνολο συνθήκες. Η σοβαρότητα της κατάστασης γίνεται εύκολα αντιληπτή, εάν αναλογιστούμε ότι συχνά η ενεργοποίηση των διωκτικών Αρχών προσδιορίζει τα όρια δράσης ή αδράνειας και των άλλων φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (π.χ. εισαγγελέων, δικαστικών λειτουργών, ενόρκων, σωφρονιστικών υπαλλήλων κ.α.). Με γνώμονα τον περιορισμό του προαναφερόμενου κινδύνου, η Εθνική Επιτροπή Γυναικών (Women's National Commission)³⁹⁷ της Μ. Βρετανίας προτείνει με σύστασή της στους αστυνομικούς «τη μη χρησιμοποίηση της διακριτικής τους ευχέρειας» κατά το χειρισμό των περιστατικών οικογενειακής βίας.

³⁹³ Βλ. Dobash R, and Dobash R, *Violence against Wives : a case against patriarchy*, New York: The Free Press, 1979, σελ. 207-209.

³⁹⁴ Βλ. Davis, K., *Prostitution*, in Merton, R. and Nisbet, R. (eds) *Contemporary Social Problems*, 3rd Edition, New York: Harcourt, Brace Jovanovich, 1971.

³⁹⁵ Π.χ. οι αστυνομικοί καλούνται συχνά να αποφασίσουν εάν η προκληθείσα βίαιη συμπεριφορά είναι πιθανόν να καταλήξει σε συμπλοκή ή σε μια απλή διατάραξη της κοινής ησυχίας. Βλ. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 54-56.

³⁹⁶ Βλ. D. Black, *The Social Organization of Arrest*, Stanford Law Review 23, 1971, σελ. 1087-1111.

³⁹⁷ Women's National Commission, *Violence Against Women*, Report of an Ad Hoc Working Group, London: Cabinet Office, 1985.

Στην καθημερινή πρακτική, ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας κατά το χειρισμό της συζυγικής σωματικής βίας δημιουργεί πρόσθετες δυσχέρειες στην προσπάθεια ορθολογικής αντιμετώπισης του φαινομένου. Η έρευνα της Edwards³⁹⁸ στη Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα : i) την ύπαρξη υψηλού σκοτεινού αριθμού στα περιστατικά συζυγικής βίας, ii) το πολύ μικρό ποσοστό των καταγγελλόμενων στην αστυνομία συμπεριφορών που συνιστούν «ποινικά αδικήματα» και iii) τη μη καταγραφή στις επίσημες στατιστικές του ενδοοικογενειακού χαρακτήρα της διαπραττόμενης σωματικής βίας.

Γενικά, η διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας κατά το χειρισμό των προαναφερομένων περιστατικών συντείνει στη μειωμένη εφαρμογή του νόμου, γεγονός το οποίο επηρεάζεται όχι μόνο από την ύπαρξη αντικειμενικών κριτηρίων (π.χ. αποδεικτικά στοιχεία για τη διάπραξη του εγκλήματος), αλλά και από την πιθανότητα εκδήλωσης αισθημάτων ενοχής του θύματος. Ειδικότερα, η διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών να προβούν στη σύλληψη του δράστη ή την προειδοποίηση του για τις συνέπειες της πράξης του, επηρεάζεται έως ένα βαθμό από μία «ηθική επιταγή»³⁹⁹, η οποία δικαιολογεί τη βία εφόσον το θύμα αξίζει τέτοιου είδους μεταχείριση.

Μια εξίσου σημαντική παράμετρος, που πρέπει να συνεκτιμηθεί για τη συναγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων, συνδέεται με τα χαρακτηριστικά του δράστη και του θύματος. Ειδικότερα, ο LaFave⁴⁰⁰ υποστηρίζει ότι οι αστυνομικοί ασκούν σε μεγαλύτερο βαθμό τη διακριτική τους ευχέρεια όταν πρόκειται για περιπτώσεις νεαρών δραστών, ενώ η πιθανότητα σύλληψης αυξάνεται όταν η επίθεση και η βλάβη ασκείται εναντίον αθώων θυμάτων και ιδιαίτερα γυναικών (όχι όμως και συζύγων). Στο σημείο αυτό επισημαίνεται η απροθυμία των αστυνομικών οργάνων να παρεισφρήσουν στο οικογενειακό περιβάλλον.

Ο κυριότερος παράγοντας που συνετέλεσε στη διαφορετική αντιμετώπιση των προαναφερόμενων περιστατικών από την αστυνομία, συνδέεται με το εθιμικό δίκαιο, το οποίο έως τις αρχές του εικοστού αιώνα επέτρεπε στο σύζυγο να κακοποιεί τη σύζυγό του και ταυτόχρονα αναγνώριζε ότι το ζευγάρι αποτελεί μία αυτοτελή οντότητα⁴⁰¹. Ο τρόπος χειρισμού των υποθέσεων άρχισε να διαφοροποιείται με την έλευση του εικοστού αιώνα και η άσκηση βίας από τον σύζυγο προς τη σύζυγο αποτελεί πλέον παράνομη πράξη. Ωστόσο, όμως, οι διωκτικές αρχές εμφανίζονται ιδιαίτερα απρόθυμες να διευθετήσουν ενδοσυζυγικές διαφορές. Ίσως ορισμένα περιστατικά τραυματισμών ή θανάτων αστυνομικών οργάνων που σημειώνονται κατά την παρέμβασή τους, με σκοπό την επίλυση του προβλήματος,⁴⁰² να συνιστούν ανασταλτικό παράγοντα στην προσπάθεια ουσιαστικής αντιμετώπισης των οικογενειακών συγκρούσεων από την αστυνομία.

³⁹⁸ Edwards, S. S. M., *Police Attitudes and Dispositions in Domestic Disputes: The London Study*, Police Journal, July, 1986, p. 230-241 και Alan Boulet, ό. π.

³⁹⁹ Η προσέγγιση αυτή βρίσκει άμεση εφαρμογή στις περιπτώσεις άσκησης σεξουαλικής βίας. Βλ. Scutt, J. A. (ed.), *Rape Law Reform*, Canberra: Australian Institute of Criminology.

⁴⁰⁰ LaFave W., *Noninvocation of the Criminal Law by Police*, in D. R. Cressey and D. Ward (eds.), *Delinquency, Crime, and Social Process*, New York: Harper & Row, 1969.

⁴⁰¹ Το στοιχείο αυτό καθιστούσε ιδιαίτερα δύσκολη την παραπομπή ενός συζύγου στο δικαστήριο, διότι το τελευταίο θεωρούσε εξαιρετικά παράλογη την προσφυγή ενός ατόμου εναντίον του συντρόφου του. Βλ. Schouder J. *Marriage, Divorce, Separation, and Domestic Relations*, vol. 1, New York : Matthew Bender, 1921.

⁴⁰² Βλ. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, *Η αντιμετώπιση της γυναίκας από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, στο έργο του ίδιου Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της, Νομική Βιβλιοθήκη, 1991, σελ. 249-253.

Στον Καναδά, το ποινικό δίκαιο παρέχει στην αστυνομία σημαντική διακριτική ευχέρεια, τόσο στο στάδιο της επίρριψης ευθυνών, όσο και στο ζήτημα της σύλληψης και της κράτησης του κατηγορουμένου.

Αντίθετα, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, οι διωκτικές Αρχές δεν έχουν αρχικά τη διακριτική ευχέρεια⁴⁰³ της δράσης ή της αδράνειας. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι υποχρεωμένες να πράξουν τις προβλεπόμενες από το νόμο διαδικασίες, για κάθε έγκλημα για το οποίο λαμβάνουν γνώση και κατόπιν να παραπέμψουν την υπόθεση στον αρμόδιο εισαγγελέα. Εξάιρεση, αποτελούν τα περιστατικά που έχουν το χαρακτήρα πταίσματος, κατά το χειρισμό των οποίων παρέχεται το δικαίωμα στην αστυνομία να περιοριστεί σε απλές συστάσεις προς τα εμπλεκόμενα μέρη. Στην πράξη όμως, η κατάσταση διαφοροποιείται. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Δασκαλάκη⁴⁰⁴, η αστυνομία αναγνωρίζει στον εαυτό της το δικαίωμα της διακριτικής ευχέρειας, το οποίο και εφαρμόζει με κριτήριο το φόρτο εργασίας της υπηρεσίας και το βαθμό επαγγελματικής δεοντολογίας των εργαζομένων σε αυτή. Ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις αδράνειας των αστυνομικών οργάνων που κατά καιρούς παρατηρούνται, αποδίδονται σε ποικιλία παραγόντων, όπως η μικρή σοβαρότητα της υπόθεσης, η προώθηση συμφιλιωτικής λύσης μεταξύ δράστη και θύματος, η έλλειψη των αποδεικτικών στοιχείων κ.λ.π. Ωστόσο, η Αστυνομία **επιβάλλεται** ορισμένες φορές να έχει διακριτική ευχέρεια, διότι συχνά οι γυναίκες/ θύματα σωματικής βίας μετανιώνουν για την καταγγελία και ανακαλούν την έγκληση.

2.1.β. Η περίπτωση της Αυστραλίας και της Αγγλίας

Αναφορικά με το ζήτημα της διακριτικής ευχέρειας της αστυνομίας καθίσταται σκόπιμη η αναφορά στην περίπτωση της Αυστραλίας και της Αγγλίας, που εμφανίζουν ορισμένες ιδιομορφίες. Συγκεκριμένα, ιδιαίτερα σημαντική καινοτομία συνιστούν τα μεγάλα περιθώρια που διαθέτει η Αυστραλιανή αστυνομία των επιμέρους Π ο λ ι τ ε ι ώ ν κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης⁴⁰⁵. Η συγκεκριμένη Αστυνομία διατηρεί σήμερα την αποκλειστική αρμοδιότητα άσκησης της ποινικής δίωξης, με δύο προϋποθέσεις⁴⁰⁶ : α) τη **δημοσιότητα** κατά την άσκησή της και β) την **ίδρυση υπηρεσίας ποινικών διώξεων**, η οποία θα αναλαμβάνει την άσκηση των ποινικών διώξεων (στην περίπτωση που καταγγέλλονται αξιόπονες πράξεις) και τον έλεγχο τους (εάν κρίνεται σκόπιμη η επανεξέτασή τους). Επισημαίνεται ότι, η εξουσία της σύνταξης του κατηγορητηρίου δεν παρέχεται ούτε στις αστυνομίες των χωρών που διέπονται από τις αρχές του αγγλοσαξονικού δικαίου, λόγω της έλλειψης αμεροληψίας.

Το ερώτημα επομένως, που ανακύπτει αφορά το κατά πόσο η δράση της Αυστραλιανής αστυνομίας είναι αμερόληπτη και σε ποιο βαθμό η τυχόν μεροληψία της λειτουργεί ενάντια στις ανάγκες και τα συμφέροντα των γυναικών /θυμάτων σωματικής βίας. Η απάντηση στο ερώτημα είναι εύλογη εάν αναλογισθούμε την ύπαρξη περιπτώσεων δικαστικής μεροληψίας υπέρ ορισμένων κατηγορουμένων.

⁴⁰³ Βλ. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984, σελ. 52.

⁴⁰⁴ Βλ. Ηλ. Δασκαλάκη, *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 91-105.

⁴⁰⁵ Βλ. Chappell-Wilson, *The Australian Criminal Justice System*, 1986, σελ. 9.

Ωστόσο, επιβάλλεται να καταστεί σαφές ότι οι αστυνομικοί δεν δρουν ανεξέλεγκτα. Αντίθετα, υπόκεινται σε αυστηρούς ελέγχους από τους ανωτέρους τους και είναι υποχρεωμένοι να τηρούν τις γενικές αρχές του Πειθαρχικού Κώδικα, όπως αυτές ορίζονται κατά περίπτωση. Ειδικότερα, η Βρετανική Αστυνομία περιορίζεται⁴⁰⁷ στο μεγαλύτερο βαθμό (συγκριτικά με τις διωκτικές αρχές άλλων χωρών) από το σύνταγμα και το δικαίο της χώρας. Σύμφωνα μάλιστα με τους Mark και Byford⁴⁰⁸, οι αστυνομικοί είναι διαρκώς υπόλογοι για τις ενέργειές τους στο νόμο και αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο υποβολής αγωγής εναντίον τους, σε περίπτωση εφαρμογής λανθασμένων επιλογών κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι τα παραπάνω λειτουργούν και ως δικλείδα ασφαλείας υπέρ των θυμάτων, δεδομένου ότι το τίμημα της πιθανής παρεκτροπής τους ενδέχεται να είναι μεγάλο (π.χ. μείωση των προοπτικών επαγγελματικής εξέλιξης έως και τερματισμός της καριέρας).

Σαφώς, το ζήτημα της ενδεχόμενης επιλεκτικής πρακτικής από την αστυνομία κατά το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας κατά γυναικών, επιβάλλεται να τύχει επιστημονικής διερεύνησης. Κι αυτό, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν πράγματι υποκινούμενη από άτυπους επαγγελματικούς κανόνες, επιδεικνύει διαφορετικού τύπου αντιμετώπιση των υπό διερεύνηση υποθέσεων, με κριτήριο τόσο τις ιδιαίτερες περιστάσεις τους (π.χ. υπόθεση άσκησης σωματικής βίας μέσα στην οικογένεια), όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των θυμάτων και των δραστών (π.χ. κοινωνικοοικονομική θέση θύματος, δράστη κ.λ.π.).

Βέβαια, οι θεσμικοί κανόνες στην Αγγλία διευκολύνουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών. Ο ρόλος της αστυνομίας αναφορικά με τη λήψη αποφάσεων σε θέματα λειτουργίας ή εφαρμογής της γενικότερης πολιτικής επιβολής της τάξης, προσδιορίζεται νομοθετικά.⁴⁰⁹ Ωστόσο, σύμφωνα με τον Albert Blackburn⁴¹⁰ οι αποφάσεις των μεμονωμένων αστυνομικών (και όχι οι αποφάσεις των εκάστοτε Αρχηγών της Αστυνομίας, αναφορικά με τη λειτουργία της δημόσιας τάξης) είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο δικαστικής παρέμβασης, εφόσον συντρέχει λόγος ανεπιτυχούς εκτελέσεως του καθήκοντος. Αντίθετα, επιστημαίνεται η διασφάλιση της καθολικής ανεξαρτησίας κάθε Αρχηγού σχετικά με την επιλογή των εκάστοτε αποφάσεων λειτουργικής φύσεως.

Για το λόγο αυτό, το αίτημα των βρετανικών φεμινιστικών οργανώσεων για τη δημιουργία μιας ενιαίας εθνικής πολιτικής χειρισμού της βίας εναντίον των γυναικών, δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί έως αυτή τη χρονική στιγμή, στο χώρο της αστυνομίας. Το γεγονός αυτό το επιβεβαιώνεται και από τις οδηγίες

⁴⁰⁶ Βλ. Χαράλαμπο Δημόπουλο, *Το πρόβλημα του εγκλήματος στην Αυστραλία*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988, σελ. 88-90.

⁴⁰⁷ Σαφώς, οι περιορισμοί δεν είναι μόνο νομοθετικοί, αλλά ταυτόχρονα σχετίζονται με την έλλειψη κατάλληλων πόρων, υποδομής και ευρύτερης αποδοχής της επιφυλακτικής αστυνομικής συμπεριφοράς. Βλ. Alan Bouleie, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990, p. 27.

⁴⁰⁸ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τους περιορισμούς που θέτει το ποινικό και αστικό δίκαιο στην καθημερινή πρακτική της Βρετανικής αστυνομίας βλ. Home Office, *Criminal Statistics England and Wales, 1985 Supplementary vols 1 and 4*, London : HMSO, 1986b.

⁴⁰⁹ Ήδη από το 1985, η Βουλή των Λόρδων διευκρίνισε ότι «καμία υπηρεσία δεν έχει την παραμικρή δικαιοδοσία μεσολάβησης σε θέματα εφαρμογής του νόμου από την αστυνομία. Οι αστυνομικοί είναι υπόλογοι για τις πράξεις τους μόνο έναντι του νόμου». Hansard, vol. 213, col. 47, 8 December 1985.

⁴¹⁰ Βλέπε σχετικά Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*, Sage Publications, p. 82-83.

της Ενώσεως Αρχηγών της Αστυνομίας (Association of Chief Police Officers, ACPO) αναφορικά με τη συζυγική βία, που υπογραμμίζουν την υπάρχουσα διακριτική ευχέρεια και την ποικιλομορφία των αποκρίσεων στα επιμέρους αστυνομικά τμήματα.

2.2. Σωματική βία κατά γυναικών και αστυνομία

2.2.α. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας

Τα περιστατικά ενδοοικογενειακής κακοποίησης γυναικών αντιμετωπίζονταν έως τη δεκαετία του '60 ως υποθέσεις καθημερινής ρουτίνας από την αστυνομία, οι οποίες σπάνια κατέληγαν στην επιβολή κάποιας κύρωσης εναντίον του δράστη⁴¹¹. Οι προσπάθειες και οι πιέσεις που καταβάλλονταν με σκοπό την εκπαίδευση των αστυνομικών σε θέματα μεσολάβησης δε φαίνεται να επηρέασαν τη συνήθη τακτική των δικωτικών αρχών. Επισημαίνεται η μέχρι πρόσφατα άγνια πολιτική του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης να θεωρεί την ενδοοικογενειακή βία ως ένα «ιδιωτικό» ζήτημα, το οποίο δεν άπτεται ιδιαίτερου αστυνομικού και ποινικού ενδιαφέροντος.⁴¹²

Οι πρώτες πρωτοβουλίες που συνέτειναν στη διαφοροποίηση των παραπάνω μεθόδων προήλθαν τόσο από το φεμινιστικό κίνημα, όσο και από τα ίδια τα θύματα, τα οποία πέτυχαν σημαντικές αποζημιώσεις από τα αστυνομικά τμήματα ως συνέπεια της ανεπαρκούς προστασίας τους από βίαιες επιθέσεις.⁴¹³ Η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σε συνδυασμό με το γενικότερο κλίμα της επιδίκασης αποζημιώσεων προς τα θύματα είχε ως συνέπεια την ψήφιση νόμων, οι οποίοι υποδείκνυαν στην αστυνομία τη σύλληψη του δράστη, εφόσον υπήρχαν σοβαρές αποδείξεις οικογενειακής βίας. Παρόμοια αποτελέσματα επέφερε και η ευαισθητοποίηση των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της κοινής γνώμης σε θέματα οικογενειακής βίας, η οποία υποκινήθηκε από τη συχνή αναφορά και δίωξη τέτοιου είδους περιστατικών.

⁴¹¹ Ανέκαθεν οι αστυνομικοί αντιμετώπιζαν με ιδιαίτερο σκεπτικισμό το ενδεχόμενο μεσολάβησής τους σε οικογενειακού τύπου συγκρούσεις. Χαρακτηριστική είναι η διευκρίνηση που παρέχει το βιβλίο οδηγιών της Αστυνομίας του Bristol το 1880, σύμφωνα με την οποία η επέμβαση της καθίσταται αναγκαία μόνο εφόσον αποτρέπει την πρόκληση σοβαρής βίας μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων. Παρόμοιου τύπου είναι οι οδηγίες του East Sussex Police Code, 1990 και του Liverpool City Police, 1926. Βλ. Alan Bourlet, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990, p. 15.

⁴¹² B.A. Binder, A., & Meeker, J., *The development of social attitudes towards spousal abuse*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westport, CT: Auburn House, 1992, pp. 3-19.

⁴¹³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση Thurman στο Connecticut των Η.Π.Α., σύμφωνα με την οποία μία κακοποιημένη γυναίκα μήνυσε το αστυνομικό τμήμα της περιοχής της για την αποτυχία του να της παράσχει ίση προστασία απέναντι στο νόμο, όπως προβλέπεται από την Τεσσαρακοστή Τροποποίηση του Συντάγματος των Η.Π.Α. Το θέμα ισχυρίστηκε ότι η αστυνομία θα την είχε μεταχειριστεί διαφορετικά εάν ο θύτης ήταν άγνωστο προς αυτήν πρόσωπο. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Sharon D. Herzberger, *Violence Within the Family. Social Psychological Perspectives*, Social Psychology Series, Westview Press, 1996, p. 156-158. Την παραπάνω εξέλιξη υποκίνησε και μία αγωγή περί τα τέλη της δεκαετίας του '70, των υπαλλήλων του οικογενειακού δικαστηρίου και των επιτηρητών εναντίον της αστυνομίας της Νέας Υόρκης. Η κατηγορία στηρίχθηκε στην παράνομη άρνηση σύλληψης των δραστών από την αστυνομία και την αποτροπή των θυμάτων από το να υποβάλλουν αίτηση έκδοσης περιοριστικών όρων.

Επιπλέον, η ευρεία δημοσιοποίηση των πειραματικών ευρημάτων στο Minneapolis⁴¹⁴, τα οποία υποστήριξαν την **αποτρεπτική επιρροή των συλλήψεων** στη συνέχιση του εγκλήματος, συνέβαλαν στη διαφοροποίηση της γενικότερης μεταχείρισης των παραπάνω περιστατικών.

Το κλίμα της ευρύτερης δραστηριοποίησης σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών απεικονίζεται και στη νομοθετική πολιτική των Η.Π.Α., η οποία από τις αρχές της δεκαετίας του '80 άρχισε να προωθεί τη δημόσια και όχι την ιδιωτική επίλυση του προβλήματος. Ενδεικτικό της παραπάνω τάσης αποτελεί η θέσπιση πενήντα οκτώ συστάσεων που αφορούσαν την ανάμιξη της αστυνομίας και της δικαιοσύνης σε θέματα οικιακής βίας.

Η επιρροή των παραπάνω φαινομένων συνετέλεσε στην αναγκαιότητα της ενεργητικής αστυνομικής παρέμβασης στο χειρισμό της ενδοοικογενειακής βίας, η οποία από τις αρχές δεκαετίας του '80 έχει ήδη έρθει στο προσκήνιο της εγκληματικής πράξης. Οι λόγοι που συνηγορούν υπέρ της διευθέτησης του προβλήματος από την αστυνομία σχετίζονται κυρίως με τη **μεγάλη έκταση του φαινομένου** στις μέρες μας και τη **σοβαρότητα** των εκάστοτε περιστατικών. Ειδικότερα, υπολογίζεται ότι το 15% έως 40% των κλήσεων που λαμβάνει η αστυνομία στις Η.Π.Α.⁴¹⁵, αφορούν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, η πλειοψηφία των οποίων έχει ως θύματα γυναίκες, ενώ σύμφωνα με έρευνα της Edwards⁴¹⁶ στη Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου, διαπιστώνεται ότι περισσότερες από 1.000 γυναίκες καλούν την αστυνομία για βοήθεια.

Τα παραπάνω ζητήματα συνέτειναν στη δημιουργία ειδικών αστυνομικών τμημάτων για το χειρισμό των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας⁴¹⁷, στο πλαίσιο των οποίων εφαρμόζονται οι τεχνικές των συστηματικών συλλήψεων, του χωρισμού και της μεσολάβησης. Η τελευταία μάλιστα, θεωρείται ευρύτερα διαδεδομένη, αν και αρκετά δαπανηρή, δεδομένου ότι το κόστος της κατά τη διάρκεια του 1980 στον Καναδά ανερχόταν στα 32 τρισεκατομμύρια καναδικά δολάρια⁴¹⁸. Ωστόσο, σύμφωνα με το Bard⁴¹⁹, η δημιουργία ενός προγράμματος ειδίκευσης των αστυνομικών σε θέματα οικογενειακής βίας, το οποίο θα προωθούσε την έννοια της μεσολάβησης, προτείνεται ως η πλέον ενδεδειγμένη επίλυση του ζητήματος.

Συγκεκριμένα, στο Tottenham του Λονδίνου, οι αστυνομικοί των ειδικών μονάδων αντιμετώπισης της οικογενειακής βίας αντιλαμβάνονταν το συγκεκριμένο τύπο θυματοποίησης ως εξίσου σοβαρό με εκείνον που προκαλείτο στο δρόμο (street victimization) και τον χειρίζονταν με το απαιτούμενο θάρρος και

⁴¹⁴ Βλ. Sherman, L. W. and Berk, R. A., *The specific deterrent effects of arrest for domestic assault*, American Sociological Review, 49, 1984, p. 261.

⁴¹⁵ Hirschel, J. D., Hutchinson, I. W., Dean, C. W., Kelley, J. J., and Pesackis, C. E., *Charlotte Spouse Assault Replication Project: Final Report*. January 1991.

⁴¹⁶ Βλ. Edwards, S. S. M., *The Police Response to Domestic Violence in London*. London: Central London Polytechnic 1986.

⁴¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. W.E.Sheptycki, *Innovations in Policing Domestic Violence*, Aldershot: Avebury 1993.

⁴¹⁸ MacLeod, L., *Battered but not Beaten Preventing Wife Battering in Canada*. Ottawa, Ontario: Canadian Advisory Council on the Status of Women, 1987.

⁴¹⁹ Στο πλαίσιο λειτουργίας του συγκεκριμένου προγράμματος, η μεσολάβηση θα πραγματοποιείτο μέσω της παραπομπής των θυμάτων στις αρμόδιες κοινωνικές και ιατρικές υπηρεσίες και τον περιορισμό των συλλήψεων. Βλ. Bard, M., *The study and modification of intra-familial violence*, in *The Control of Aggression and Violence* (ed. J. L. Singer) New York: Academic Press, 1971, pp. 154-164.

ευαισθησία. Υπό το πρίσμα αυτό οι γυναίκες /αστυνομικοί υιοθέτησαν ρόλους υποστηρικτικούς προς τα θύματα, ενθαρρύνοντάς τα αρχικά να αντιληφθούν το σύνολο των εναλλακτικών λύσεων που τους παρέχονταν, και στη συνέχεια, αφού σταθμίσουν την κατάστασή τους, να επιλέξουν με τη δέουσα προσοχή και ευσυνειδησία.

Γενικά, η λειτουργία των παραπάνω τμημάτων καθίσταται πολύτιμο εργαλείο στο χειρισμό του φαινομένου, χωρίς βέβαια να απουσιάζουν οι απόψεις εκείνων που τα θεωρούν ως ένα είδος πολιτικού τεχνάσματος για τον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης από τα μείζονος σημασίας θέματα.

Αναφορικά με την προσπάθεια εκτίμησης της αναγκαιότητας παρέμβασης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στην περίπτωση της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, θα λέγαμε ότι απαιτείται προσεκτική μελέτη, προκειμένου να αποκτήσουμε μια αντικειμενική θεώρηση του προβλήματος. Ένα στοιχείο που θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο σημείο αυτό, είναι τα προβλήματα που ανακύπτουν από τον επεκτατισμό της αστυνομίας, τα οποία στην ουσία πηγάζουν από οργανωτικές δυσλειτουργίες που ενυπάρχουν στο εσωτερικό της.

Φυσικά, ιδιαίτερο ρόλο στην εκάστοτε παρέμβαση των δικωτικών αρχών διαδραματίζουν τα ίδια τα θύματα, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων δεν απευθύνεται στην αστυνομία, διότι θεωρεί ότι δεν μπορεί να τους προσφέρει αποτελεσματική προστασία. Τις περισσότερες φορές μάλιστα, η επέμβασή της περιορίζεται στην παροχή ιατρικής βοήθειας προς τη γυναίκα ή την προσπάθεια συμβιβασμού θύματος και θύτη. Ωστόσο, τα ευρήματα αρκετών ερευνών αποκλίνουν από το παραπάνω μοντέλο δράσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα που διεξήχθη το 1983, από το Συμβούλιο Κακοποιημένων Γυναικών της Atlanta⁴²⁰ (Atlanta Council on Battered Women). Στο πλαίσιο της σκιαγραφούνται οι συνήθειες αποκρίσεις της αστυνομίας στις τηλεφωνικές κλήσεις κακοποιημένων γυναικών, οι οποίες συνοψίζονται στις ακόλουθες : τη σύλληψη του δράστη (23%), την έκδοση εντάλματος έρευνας (22%), αλλά και τη καθολική απραξία (16%). Παρόμοια, σύμφωνα με τον Hodgins⁴²¹, τα ποσοστά συλλήψεων κατά το 1981, έφταναν το 14,4% στις Η.Π.Α. και το 6,6% στον Καναδά.

Απόρροια του παραπάνω γεγονότος, αποτελεί η αναζήτηση της πολυπρόθυτης υποστήριξης στο πλαίσιο του φιλικού και συγγενικού περιβάλλοντος, πριν την αναφορά του περιστατικού στις αρμόδιες αρχές⁴²².

⁴²⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της έρευνας αναφορικά με την τυπολογία των κλήσεων στο Συμβούλιο, αλλά και των προσώπων που τις διεξήγαγαν. Ειδικότερα, σε σύνολο 543 κλήσεων, οι 413 αφορούσαν περιστατικά κακοποίησης, έγιναν από τις ίδια τα θύματα και οι ηλικίες των γυναικών κυμαίνονταν μεταξύ των 16 και 72 ετών. Από αυτές το 53% αφορούσε έγχρωμες, το 44% λευκές, ενώ το υπόλοιπο 3% αποτελείτο από διάφορες εθνολογικές ομάδες. Επίσης το 60% αφορούσε θύματα που δεν εργάζονταν έξω από το σπίτι, ενώ στο 73% των περιπτώσεων ο δράστης ήταν ο σύζυγος του θύματος. Επισημαίνεται η αδυναμία της έρευνας, αναφορικά με την **απουσία δεδομένων**, τα οποία θα μπορούσαν να δώσουν απάντηση σε **πιθανά ενδιαφέροντα του ερευνητή**, όπως η σοβαρότητα του περιστατικού της κακοποίησης, τη χρονική καθυστέρηση των θυμάτων να επικοινωνήσουν με το Συμβούλιο κ.α. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Martin S. Greenberg and R. Barry Ruback, *After the Crime Victim Decision Making, Perspectives in Law & Psychology*, 9, Plenum Press, New York and London 1992, p. 130-131.

⁴²¹ Hodgins Sh. and Larouche G., *La réponse de l'appareil juridique aux femmes victimes de violence: une étude pilote*, Rev. Int. Criminol. et Pol. Techn., 1981, 373 επ.

⁴²² Bl. Pahl, J. A *Bridge Over Troubled Waters : a longitudinal study of women who went to a refuge*. Report to DHSS, 1981.

Οι αστυνομικοί από την πλευρά τους είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στο χειρισμό ενδοοικογενειακών περιστατικών βίας λόγω των πολυάριθμων «κοινωνικών ταμπού»⁴²³ που τα περιβάλλουν. Για παράδειγμα φοβούνται ότι κάποιο από τα αντιμαχόμενα μέρη θα εξαγριωθεί εναντίον τους ή θεωρούν πολύ πιθανό οι γυναίκες να αποσύρουν τις κατηγορίες τους, οδηγώντας τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου σε εξαιρετικά δύσκολη θέση και σημαντική απώλεια χρόνου.

Ωστόσο, οι κυριότερες κριτικές⁴²⁴ της δράσης των αστυνομικών οργάνων συγκλίνουν στα ακόλουθα σημεία:

α) η αστυνομία συχνά, συντηρεί μια στάση αδιαφορίας απέναντι στις γυναίκες /θύματα ενδοοικογενειακής βίας, με αποτέλεσμα την παροχή ανεπαρκούς προστασίας.⁴²⁵ Η τάση αυτή αντανakλά τον τρόπο καταγραφής των κλήσεων στο βιβλίο μηνυμάτων του εκάστοτε τμήματος (π.χ. ορισμένες από αυτές δεν καταγράφονται καθόλου στο προαναφερόμενο βιβλίο ή καταγράφονται ως απλές καταγγελίες και όχι ως τελεσμένα εγκλήματα με επαρκή αποδεικτικά στοιχεία)⁴²⁶,

β) ο τρόπος δράσης της αντανakλά στις πατριαρχικές δομές της ευρύτερης κοινωνίας και

γ) ο τρόπος εκπαίδευσης των οργάνων της σε συνδυασμό με τις υπηρεσίες που παρέχονται, θεωρείται ότι δεν ικανοποιούν τις τρέχουσες κοινωνικές ανάγκες.

Επισημαίνεται, ότι η αστυνομία άρχισε να λαμβάνει υπόψη τις προαναφερόμενες κριτικές περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν η ελλiπής αποτελεσματικότητα χειρισμού της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούσε ήδη γεγονός αδιαμφισβήτητο στην Αγγλία,⁴²⁷ τις Η.Π.Α.⁴²⁸ και τη Γερμανία. Προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα λειτούργησαν οι οδηγίες του Metropolitan Police το 1987⁴²⁹, προς τα αστυνομικά τμήματα του Λονδίνου, σύμφωνα με τις οποίες κάθε επίθεση που διαπραττόταν εντός της οικίας συνιστούσε εγκληματική συμπεριφορά, κατά τον ίδιο τρόπο που συνιστούσε κάθε επίθεση που συνέβαινε στο δρόμο.

Προκειμένου όμως να εκτιμήσουμε σφαιρικά το ζήτημα της αστυνομικής πράξης κατά το χειρισμό οικογενειακών διαφορών, οφείλουμε να διερευνήσουμε προσεκτικά και την άποψη, σύμφωνα με την οποία η δράση της αστυνομίας δεν διαφοροποιείται αισθητά στην περίπτωση της οικογενειακής βίας, συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιπτώσεις. Τα ερευνητικά στοιχεία σε συνδυασμό με την ποιοτική ανάλυση

⁴²³ Καταβάλλονται κατά καιρούς φιλότιμες προσπάθειες, προκειμένου να καταρριφθούν οι μύθοι και τα στερεότυπα που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το φυλλάδιο που εξέδωσε η Ομοσπονδία Βοήθειας Γυναικών (Women's Aid Federation), το 1989, με τίτλο «Μη χρήσιμοι Μύθοι και Στερεότυπα αναφορικά με την Ενδοοικογενειακή Βία» (*Unhelpful Myths and Stereotypes about Domestic Violence*).

⁴²⁴ Βλ. Alan Bourlet, *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990 και Metropolitan Police, *Working Party on Domestic Violence Report*, London, 1986.

⁴²⁵ Βλ. Edwards, S. S. M., *Policing "Domestic" Violence: Women, the Law and the State*, London: Sage, 1989.

⁴²⁶ Βλ. Metropolitan Police Working Party, *Report of the Working Party on Domestic Violence*, London: Metropolitan Police, 1986 και Edwards, S.S.M., *The Police Response to Domestic Violence in London*, London: Central London Polytechnic, 1986.

⁴²⁷ Μολονότι, οι εγκύκλιοι του Home Office (60/1990 Home Office Circular) προωθούσαν την ιδέα της εξίσου σοβαρής αντιμετώπισης της οικογενειακής βίας συγκριτικά με τα υπόλοιπα βίαια εγκλήματα.

⁴²⁸ Bard, M., *The study and modification of intra-familial violence*, in *The Control of Aggression and Violence* (ed. J. L. Singer) New York: Academic Press, 1971, pp. 154-164.

⁴²⁹ Βλ. Edwards, S.S.M., *Policing "Domestic" Violence: Women, the Law and the State*, London: Sage, 1989, p. 198-200.

είναι δυνατόν να προσφέρουν μια αξιόπιστη προσέγγιση του συγκεκριμένου ζητήματος, δεδομένου ότι οι καταστάσεις αναφορικά με το θέμα της αστυνομικής παρέμβασης διαρκώς μεταβάλλονται. Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά οι δυνατότητες αντιμετώπισης της σωματικής βίας κατά γυναικών από την αστυνομία.

2.3. Η συνήθης πρακτική των αστυνομικών τμημάτων

2.3.α. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας

Η αστυνομία συγκαταλέγεται μεταξύ των φορέων που έρχονται πρώτοι σε επαφή με το θύμα, μετά τη διάπραξη της σωματικής βίας, συνεπώς, ο ρόλος της είναι καθοριστικός για την περαιτέρω επανάληψη ή οριστική παύση του περιστατικού. Πληθώρα ερευνητικών στοιχείων (π.χ. Jolin 1983)⁴³⁰ αποδεικνύει ότι η έγκαιρη αστυνομική μεσολάβηση είναι δυνατόν να αποτρέψει την εκδήλωση βίαιων περιστατικών. Μεταξύ των εναλλακτικών λύσεων που καλούνται να επιλέξουν⁴³¹ οι δικωτικές αρχές κατά την αντιμετώπιση της σωματικής βίας συγκαταλέγονται οι ακόλουθες : i) η **αποσιώπηση του περιστατικού**⁴³², ii) η **εκτόξευση απειλών κατά του υπευθύνου**, iii) η προσπάθεια **συμβιβαστικής επίλυσης** της διαφοράς, διαμέσου της μεσολάβησης, iv) η **προτροπή του ενός από τα δύο μέρη να εγκαταλείψει την οικία**, v) η **επίρριψη ευθυνών στο δράστη και vi) η σύλληψή του**. Επίσης, συνήθη τακτική αποτελεί για τις δικωτικές αρχές στον Καναδά, η εφαρμογή μιας άτυπης υποχρεωτικής αναστολής των διαδικασιών για μικρό χρονικό διάστημα, προκειμένου να διευκρινισθεί εάν το θύμα θα επιμείνει στις κατηγορίες⁴³³ ή θα ανακαλέσει. Γενικά, διαπιστώνεται η απροθυμία των δικωτικών αρχών να προβούν στη σύλληψη του δράστη, σε αντιδιαστολή με τη συχνότερα εφαρμοζόμενη τακτική του συμβιβασμού αναφορικά με το χειρισμό των συγκεκριμένων βίαιων περιστατικών.⁴³⁴

Βέβαια, ο τρόπος αντιμετώπισης του εκάστοτε περιστατικού πρέπει αναμφισβήτητα να ερμηνευθεί σε συνδυασμό με το σκοπό της αστυνομικής κινητοποίησης, ο οποίος γενικά συνοψίζεται στην προστασία του θύματος και την επιβολή της δημόσιας τάξης, ενώ ειδικά για την περίπτωση της οικογενειακής σωματικής βίας σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η ανάγκη προστασίας της ενότητας της οικογένειας.

⁴³⁰ Βλέπε Jolin, A., *Domestic Violence Legislation: An Impact Assessment*, Journal of Police Science and Administration 11: 451-6, 1983.

⁴³¹ Σύμφωνα με την έρευνα του Parnas στα αστυνομικά τμήματα του Chicago. Ειδικότερα βλ. Parnas, R., *The police response to domestic disturbance*. In Radzinowicz, L. and Wolfgang, M. (eds) *The Criminal in the Arms of the Law*. New York : Basic Books, 1972.

⁴³² Σύμφωνα με στοιχεία του FBI, η αστυνομία αγνοεί τις καταγγελίες γυναικών-θύματων ενδοοικογενειακής βίας, σε ποσοστό περίπου 38%. Βλ. Α. Μαγγανά, *Η ενδο-συνυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος...*, Ποινική Δικαιοσύνη 1, τεύχος 12, Νομική Βιβλιοθήκη, 1999, σελ. 70-71.

⁴³³ Βλ. Justice Institute of B. C., *Assault: Violence Against Women in Relationships. Information on your rights*, Public Legal Education Program, Legal Services Society, Vancouver B.C., P. 6-10.

⁴³⁴ H. McGregor and A. Hopkins, *Working for Change: The Movement against Domestic Violence*, North Sydney, chapter 7, 1991.

Γενικά, η πολιτική που ακολουθείται στο θέμα της γυναικείας ενδοοικογενειακής κακοποίησης⁴³⁵ στις Η.Π.Α., στον Καναδά και στη Μεγάλη Βρετανία, δεν ενθαρρύνει την άσκηση ποινικής διώξεως εναντίον του συζύγου-θύτη, αλλά την αστική και κοινωνική διευθέτηση του προβλήματος, με τη συνδρομή εξειδικευμένων επαγγελματιών (νομικών, κοινωνικών λειτουργών). Όμως, και στην τελευταία αυτή περίπτωση ενδέχεται να ανακύψει πρόβλημα, εάν οι αντίστοιχοι φορείς αποποιηθούν της ευθύνης τους, με το επιχείρημα ότι η γυναικεία κακοποίηση εντάσσεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της αστυνομίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα⁴³⁶ αποτέλεσε η περίπτωση 150 υπηρεσιών στις ΗΠΑ, οι οποίες κατά το έτος 1973 δεν συμπεριέλαβαν στις δικαιοδοσίες τους θέματα συζυγικής βίας.

Ειδικότερα, η βασική αρχή που εφαρμόζουν οι αστυνομικοί κατά την καθημερινή τους πρακτική στο Λονδίνο⁴³⁷ αφορά στη παρακολούθηση και τη δίωξη κάθε επίθεσης σε βάρος γυναικών από το σύζυγό τους, η οποία όμως καταλήγει σε **σοβαρή σωματική βλάβη**. Αντιλαμβανόμαστε βέβαια, ότι η παραπάνω ενέργεια αποτελεί σημαντική πρόοδο για τη διευθέτηση των ενδοοικογενειακών διαφορών, ωστόσο όμως επιβάλλεται να διευρυνθεί περιλαμβάνοντας και τα μικρότερης βαρύτητας περιστατικά σωματικής βίας. Ωστόσο, δεν έχει ακόμη χαραχθεί από το σύνολο των αστυνομικών τμημάτων της χώρας μια ενιαία πολιτική αντιμετώπισης της συζυγικής βίας. Σχετική έρευνα⁴³⁸ που διεξήχθη το 1985 στη Μ. Βρετανία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μόνο το 20% του αστυνομικού σώματος εφαρμόζει συγκεκριμένη συμβουλευτική πολιτική, η οποία καθοδηγεί τους αστυνομικούς στο χειρισμό της προαναφερόμενης βίας. Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του Metropolitan Police, οι γυναίκες αστυνομικοί συνιστούσαν κατά τη διάρκεια του 1989, μόνο το 11,55% της συνολικής αστυνομικής δύναμης, γεγονός που σαφώς λειτουργεί ανασταλικά στις επιμέρους προσπάθειες εκσυγχρονισμού της αστυνομικής κουλτούρας.

Η Διεθνής Ένωση Αρχηγών της Αστυνομίας (International Association of Police Chiefs)⁴³⁹, υποδεικνύει την αποφυγή των συλλήψεων και συμβάλλει κατ' αυτόν τον τρόπο στη μορφή στελέχωσης και λειτουργίας των επιμέρους αστυνομικών τμημάτων ανά χώρα. Υπό το πρίσμα αυτό, τα περισσότερα αστυνομικά τμήματα διαμορφώνουν **λίστες προτεραιότητας**, προκειμένου να αξιολογήσουν τις κλήσεις⁴⁴⁰ που καθημερινά λαμβάνουν. Σύμφωνα με αυτές, εκτιμούν σε ποιες περιπτώσεις επιβάλλεται να

⁴³⁵ Βλ. Dobash R, and Dobash R, όπ. π. σελ. 210.

⁴³⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Martha H. Field και Henry F. Field, *Marital Violence and the Criminal Process: Neither Justice nor Peace*, Social Service Review 47 (2), 1973, σελ. 239.

⁴³⁷ Βλ. Dobash R, and Dobash R, *Violence against Wives: a case against patriarchy*, New York: The Free Press, 1979, σελ. 209-210 και Parliamentary Select Committee on Violence in Marriage, *Report from the Select Committee on Violence in Marriage together with the Proceedings of the Committee*, vol. 2, Session 1974-75, London: HMSO, 1975b.

⁴³⁸ Αντίστοιχα αξίζει να αναφερθούν δύο σημαντικές καινοτομίες της αστυνομίας στη Β. Αμερική (Minneapolis και London στο Οντάριο του Καναδά), οι οποίες αφορούσαν τη θεσμοθέτηση μιας πολιτικής καθορισμού των γενικών ορίων δράσης της αστυνομίας. Σαφώς, οι εν λόγω πρωτοβουλίες πλαισιώθηκαν από σχετικά πιλοτικά προγράμματα, τα οποία τελικά επιβεβαίωσαν την αποτελεσματικότητα τόσο της σύλληψης, όσο και της υποβολής ποινικής διώξεως εναντίον του δράστη. Βλ. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 58-60 και Sherman, L. W. and Berk, R. A., *The Minneapolis Domestic Violence Experiment*, Police Foundation Reports, Washington: Police Foundation, 1984a.

⁴³⁹ Βλ. International Association of Police Chiefs, *International Association of Chiefs of Police Training Key 16: Handling Disturbance Calls* (Gaithersburg), 1967.

⁴⁴⁰ Εποσημαίνεται ότι ορισμένες από τις κλήσεις δεν καταγράφονται καθόλου στα βιβλία της αστυνομίας. Γενικότερα για τις κλήσεις προς την αστυνομία και την απόκριση των αρμοδίων στελεχών της βλ. P. A. J. Waddington, *Calling the Police: The Interpretation of, and Response to, Calls for Assistance from the Public*, Aldershot: Avebury, 1993.

απαντήσουν αμέσως και για ποιες από αυτές δεν συντρέχει **σοβαρός λόγος ανησυχίας**. Η συγκεκριμένη ενέργεια έχει ως συνέπεια το καθημερινό «φιλτράρισμα» των τηλεφωνημάτων που δέχεται η αστυνομία. Σαφώς, οι παραπάνω λίστες πρέπει να διαμορφώνονται με βάση ορισμένες πληροφορίες⁴⁴¹ για το εκάστοτε περιστατικό, όπως τη σοβαρότητα της βλάβης που επήλθε στο θύμα, την αναγκαιότητα κατρικής περίθαλψης, τη χρήση ή μη όπλου⁴⁴², την επανάληψη της βίας στο παρελθόν, την ύπαρξη μαρτύρων για τη διάπραξη της βίας, όπως και κάθε σχετικό στοιχείο που θα μπορούσε να συμβάλλει στην κατανόηση του περιστατικού.⁴⁴³

Τη συλλογή των παραπάνω πληροφοριών αναλαμβάνει ο αστυνομικός που δέχεται την κλήση⁴⁴⁴, ο ρόλος του οποίου είναι καθοριστικός, διότι όπως επισημαίνει ο Parnas⁴⁴⁵ η ενεργοποίηση των αστυνομικών που βρίσκονται σε περιπολία στηρίζεται στις πληροφορίες που δέχονται από το τηλεφωνικό κέντρο. Σαφώς, η κατηγοριοποίηση του εκάστοτε περιστατικού σε ζώνη άμεσης ή μη προτεραιότητας είναι συνάρτηση του φόρτου εργασίας, της στάσης των δικωκικών αρχών σε θέματα οικογενειακής βίας, της εμπλοκής τρίτων ατόμων (π.χ. γειτόνων) κ.λ.π.

Φυσικά, είναι πιθανόν ο αστυνομικός να χειρισθεί την υπόθεση τηλεφωνικώς,⁴⁴⁶ χρησιμοποιώντας στο μεγαλύτερο βαθμό τη διακριτική του ευχέρεια, αποφεύγοντας έτσι τη γραφειοκρατία και την κινητοποίηση αστυνομικής περιπολίας. Γενικά, προτιμάται ο χαρακτηρισμός ενός εγκλήματος ως «οικογενειακή διαταραχή»⁴⁴⁷, διότι στην περίπτωση αυτή δεν απαιτείται καν η σύνταξη αναφοράς.

⁴⁴¹ Select Committee on Violence in Marriage, 1975, p. 367-368.

⁴⁴² Η πιθανότητα αστυνομικής διαμεσολάβησης αυξάνεται στην περίπτωση που η γυναίκα/θύμα καταφέρει να πείσει τον αστυνομικό που λαμβάνει την κλήση, ότι ο σύζυγός της χρησιμοποίησε όπλο. Βλ. Eisenberg, Sue, and Micklow, Patricia, *The Assaulted Wife: Catch 22 Revisited. (An Exploratory Legal Study of Wifebeating in Michigan)*. Mimeographed. University of Michigan Law School, 1974. Also available from Rutgers University School of Law, 180 University Avenue, Newark, N. J. 07102. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Parnas η υπόθεση χρήσης όπλου δεν καθιστά βέβαιη την αστυνομική παρέμβαση, βλ. σχετικά Parnas, Raymond, *Police Discretion and Diversion of Incidents of Intra-Family Violence*, Law and Contemporary Problems 36 (4), 1971, p. 539-565.

⁴⁴³ Επισημαίνεται ότι τα προαναφερόμενα στοιχεία επιβάλλεται να αναφέρονται με λεπτομέρειες στο πλαίσιο των σχετικών εγγράφων, κατά την παραπομπή της εκάστοτε υπόθεσης από την αστυνομία προς τον αρμόδιο εισαγγελέα, προκειμένου να διευκολύνουν το έργο του. Βλ. Law Reform Commission of Nova Scotia, *A discussion paper, Violence in a domestic context*, 1993, p. 27, 29-30.

⁴⁴⁴ Στον Καναδά, οι κλήσεις που γίνονται μέσα στις συνήθεις ώρες εργασίας λαμβάνονται από το γραμματέα ή τον αξιωματικό υπηρεσίας, ενώ εκείνες που πραγματοποιούνται εκτός του προγράμματος εργασίας λαμβάνονται από μία κεντρική υπηρεσία τηλεπικοινωνίας. Ο χρόνος ανταπόκρισης σε αυτές κυμαίνεται από λίγα λεπτά για τις μικρές κοινωνίες, έως και μερικές ώρες για τα αστικά κέντρα. Βλ. Public Legal Education, *Laying down the Law. An Advocate's manual on family violence*, Society of Nova Scotia, Halifax, 1987, p. 46-47.

⁴⁴⁵ Parnas, Raymond, *The Police Response to the Domestic Disturbance*, Wisconsin Law Review (Fall) 914 (2), 1967.

⁴⁴⁶ Κάθε μήνυμα έφτανε στο τηλεφωνικό κέντρο μέσω της κλήσης 999. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί η διαδικασία που τηρείτο στη Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου λίγο πριν την εισαγωγή του ηλεκτρονικά μηχανογραφημένου κέντρου λήψης κλήσεων, το 1986. Συγκεκριμένα, κάθε εισερχόμενη κλήση προωθούτο μέσω ενός αριθμού σε μία από τις ακόλουθες κατηγορίες : (05) για τις περιπτώσεις οικογενειακής βίας, (06) για τις διαταράξεις κοινής ησυχίας και (07) για τις επιθέσεις. Κατόπιν, μεταφέρονταν μέσω τηλετύπου από την κεντρική υπηρεσία της Scotland Yard στο αρμόδιο τοπικό αστυνομικό τμήμα. Παρομοίως τύπου ήταν τα κριτήρια που χρησιμοποιούνταν για την κατηγοριοποίηση των κλήσεων προς τα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα. Βλέπε σχετικά Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*, Sage Publications, p. 108-109.

⁴⁴⁷ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Police Foundation, οι αστυνομικοί στις Η.Π.Α. λαμβάνουν ένα σημαντικό αριθμό κλήσεων που αφορά σε οικογενειακά περιστατικά. Police Foundation, *Domestic Violence and the Police: Studies in Detroit and Kansas City*, Washington, DC: National Institute of Justice, 1977.

Γενικά, τα σχετικά ερευνητικά⁴⁴⁸ δεδομένα τόσο στις Η.Π.Α. (Grassie et al. 1978, Sumrall et al. 1981),⁴⁴⁹ όσο και τη Μ. Βρετανία (Ekblom and Heal 1985)⁴⁵⁰ οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι οι κλήσεις που τοποθετούνται τελευταίες στη λίστα προτεραιότητας είναι αυτές που αφορούν ενδοοικογενειακές διαμάχες⁴⁵¹. Τα θύματα μάλιστα, των συγκεκριμένων κλήσεων συχνά έρχονται αντιμέτωπα με μακρές περιόδους αναμονής στο ακουστικό, με αποθαρρυντικές αποκρίσεις των οργάνων δίωξης και με την άρνηση παροχής κάθε βοήθειας. Τα φαινόμενα αυτά υπήρξαν ιδιαίτερα έντονα στο Νιγηρόνι, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, ενώ σύμφωνα με τη Truninger⁴⁵² από παρόμοιες αρχές διαπνέονταν τα νομοθετήματα και στην Καλιφόρνια. Μοναδική εξαίρεση ίσως, συστούσε η ύπαρξη ενδείξεων υπέρμετρης βίας. Συγκεκριμένα, οι συστάσεις που περιλαμβάνονταν στο εγχειρίδιο της Αστυνομίας του Νιγηρόνι ενεθάρρυναν το «απαραβίαστο» της οικογενειακής ζωής.⁴⁵³

Ωστόσο, στην ελληνική πραγματικότητα η αστυνομία δε συνηθίζει να διαμορφώνει λίστες προτεραιότητας, παρά μόνο στην περίπτωση που καλείται να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα πολλά περιστατικά, και δεν διαθέτει τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή επάρκεια προσωπικού. Στις περιπτώσεις αυτές, αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα τα σοβαρότερα περιστατικά, όπως ο βιασμός και έπονται οι σωματικές βλάβες και οι κλοπές. Επίσης, μεταξύ περιστατικών ίδιας σοβαρότητας και εφόσον καθίσταται αναγκαία η κατά προτεραιότητα αντιμετώπιση κάποιων περιστατικών, τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα σε σχέση με τα ενδοοικογενειακά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις των αστυνομικών αναφορικά την αποτελεσματικότερη μέθοδο χειρισμού της σωματικής βίας. Επισημαίνεται ότι η πλειοψηφία των αστυνομικών θεωρεί τη δικαστική επίλυση του περιστατικού ως τη λιγότερο αποτελεσματική μέθοδο αντιμετώπισης του προβλήματος, σε αντιδιαστολή με την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης από ειδικά καταρτισμένο προσωπικό, που θεωρείται ως η πλέον ενδεδειγμένη. Ταυτόχρονα, προτείνεται η αύξηση των καταφυγίων για τις γυναίκες, η ταχύτερη διεξαγωγή της δίκης, η μεγαλύτερη χρηματοδότηση σχετικών προγραμμάτων και ο περιορισμός της παρέμβασης άλλων φορέων π.χ. κυβερνητικών παραγόντων. Για το λόγο αυτό η αστυνομία θα πρέπει να είναι ενήμερη για τη διαθεσιμότητα καταφυγίων και υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης, προκειμένου να παραπέμψει τα θύματα.⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ Truninger Elizabeth, *Marital Violence: The Legal Solutions*, Hastings Law Journal 23, 1, 1971, σελ. 259-276.

⁴⁴⁹ B.A. Grassie, R. C., Sweeney, T. H. Bussi, E. A., Crowe, T. D., Evans, J. V. and Wallace, W. D., *The Role of Communications in Managing Patrol Operations*, Washington, DC: LEAA Department of Justice, 1978 και Sumrall, R. O., Roberts, J. and Farmer, M. T., *Differential Police Response Strategies*, Washington, DC: Police Executive Research Forum, 1981.

⁴⁵⁰ Ekblom, P. and Heal, K., *Police Response to Calls from the Public*, 1985 p. 65-78 in K. Heal, R. Taring and J. Burrows (eds), *Policing Today*, London: HMSO.

⁴⁵¹ Εκτός εάν υπερισχύσουν κάποιες πιέσεις, οι οποίες σύμφωνα με τον Alderson, είναι δυνατόν να πείσουν τους αστυνομικούς για την αυξημένη προτεραιότητα που πρέπει να έχει η οικογενειακή βία. B.A. Alderson, J., *Policing a democratic society*, Vole, November 1980a.

⁴⁵² Truninger, Elizabeth, *Marital Violence: The Legal Solutions*, Hastings Law Journal 23 (1), 1971, p. 265.

⁴⁵³ Wayne LaFave, *Noninvocation of the Criminal Law by Police*, in Donald R. Cressey and David Ward (eds.), *Delinquency, Crime, and Social Process*, New York: Harper & Row, 1969, p. 204.

⁴⁵⁴ Επισημαίνεται για την περίπτωση του Καναδά, ότι το θύμα πρέπει να παραπεμφθεί στο πλησιέστερο γραφείο υποστήριξης θυμάτων (Victim Service Office) του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Βλέπε σχετικά Law Reform Commission of Nova Scotia, *A Discussion Paper. Violence in Domestic Context*, p. 30.

Φυσικά, θα πρέπει να επισημανθούν ορισμένα προβλήματα με τα οποία έρχονται συχνά αντιμέτωποι οι αστυνομικοί κατά την αντιμετώπιση των παραπάνω περιστατικών. Οι δυσχέρειες συνδέονται με τη μεταβολή της στάσης και της συμπεριφοράς των θυμάτων προς τα όργανα δίωξης (ως απόρροια της αναθεώρησης της απόφασής τους να καλέσουν την αστυνομία). Ορισμένες φορές μάλιστα η στάση τους ενδέχεται να λάβει τη μορφή παραπλάνησης των αρμοδίων οργάνων, προκειμένου να παρεμποδίσουν την πιθανότητα επίρριψης ευθυνών ή σύλληψης του δράστη. Βέβαια, στην περίπτωση εμφάνων αποδείξεων σωματικής βίας, οι προαναφερόμενες ενέργειες των θυμάτων κλονίζουν την αξιοπιστία των μαρτυριών τους⁴⁵⁶.

Ωστόσο, τέτοιου τύπου αντιδράσεις ερμηνεύονται ως συνέπεια του φόβου των θυμάτων για την εκδήλωση αντιποίνων από το δράστη, της συχνής οικονομικής τους εξάρτησης από αυτόν και της ανησυχίας τους για τον αντίκτυπο της κατάστασης στα παιδιά.

Σύμφωνα με τον Pahl⁴⁵⁶, η επέμβαση των αστυνομικών οργάνων ενδέχεται να διαφέρει ακόμη κι αν πρόκειται για το χειρισμό παρομοίων περιστατικών βίας. Οι παράγοντες φυσικά, που τη διαφοροποιούν είναι ποικίλοι και ορισμένοι από αυτούς συνδέονται με τον τόπο τέλεσης του αδικήματος (π.χ. εάν η βία ασκήθηκε σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο). Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά οι επιμέρους απόψεις, οι οποίες συνοδεύονται από πληθώρα επιχειρημάτων και εμπειρικών στοιχείων.

Γενικά, η τυπική «απάντηση» της αστυνομίας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των γυναικών είναι η αποφυγή της σύλληψης του δράστη και ο χειρισμός της υπόθεσης σαν ιδιωτικό περιστατικό,⁴⁵⁷ κυρίως λόγω έλλειψης επαρκών αποδεικτικών στοιχείων⁴⁵⁸. Συνήθως, η σύλληψη του δράστη πραγματοποιείται μόνο εφόσον συντρέχουν δύο προϋποθέσεις⁴⁵⁹: ι) η επίμονη απαίτηση του θύματος και ιι) η ιδιαίτερα σοβαρή μορφή της βίας.

Φυσικά δεν απουσιάζουν και οι περιπτώσεις της εχθρικής, αλλά και συμπαθητικής αντιμετώπισης των θυμάτων από την αστυνομία. Θα λέγαμε ότι η αστυνομία εκδηλώνει τη συμπάθειά⁴⁶⁰ της προς το θύμα και επιδεικνύει ενδιαφέρον για την ουσιαστική αντιμετώπιση της υπόθεσης, όταν συντρέχουν κάποιοι ιδιαίτεροι λόγοι, όπως ασθένεια της συζύγου, πρόκληση φασαρίας εκ μέρους του δράστη κατά

⁴⁵⁶ Για τις περιπτώσεις των «μη συνεργάσιμων» θυμάτων, η αστυνομία του Los Angeles είναι διατεθειμένη, ειδικά για το χειρισμό της οικογενειακής βίας, να φωτογραφίζει τα αναγνωριστικά σημεία - σημάδια - της βίας που ασκήθηκε εναντίον του θύματος και να τα χρησιμοποιεί στο δικαστήριο, σε περίπτωση άρνησης του τελευταίου να καταθέσει. Hefland, D., *The true picture: LAPD equips patrol cars with new Polaroids to document domestic abuse victims' injuries and win cases in court*, Los Angeles Times, 1996, June 6, pp. B1, B6.

⁴⁵⁸ Βλέπε σχετικά Pahl, J., *Introduction*. In Pahl, J. (ed) *Private Violence and Public Policy*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

⁴⁵⁷ Chatterton, M. R., *Police work and assault charges*, in M. Punch (Ed.), *Control in the Police Organization*, p. 194-221, Cambridge, MA: MIT Press, 1983.

⁴⁵⁸ Dow, M., *Violence in the family*, in M. Borland (Ed.), *Manchester, England: Manchester University Press*, 1976, p. 129-135 και Bard, M., *The role of law enforcement in the helping system*, *Community Mental Health Journal*, 7, 1971, p. 151-160 και Byles, J. A., *Family violence in Hamilton*, *Canada's Mental Health*, 28, 1980, p. 4-6.

⁴⁵⁹ Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η οδηγία που εξεδόθη (Σεπτέμβριος 1987) στην περιοχή Holloway του Λονδίνου, η οποία υποδείκνυε στην αστυνομία τη μεταφορά των γυναικών σε καταφύγια και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους, στις περιπτώσεις που αποφεύγονταν η σύλληψη του δράστη. Smith, L., *Domestic Violence: an Overview of the Literature*, Home Office research study no. 107, London: HMSO, 1989, p. 43.

⁴⁶⁰ Βλ. Dobash R, and Dobash R, *όπ. π. σελ.* 214-217.

την άφιξη της αστυνομίας, εμπλοκή των γειτόνων κ.α. Σε ορισμένες μάλιστα, περιπτώσεις ενδεχομένως να προτρέψει το θύμα να ζητήσει την ποινική δίωξη του δράστη.

Σύμφωνα με τη Johnson⁴⁶¹ ο ρόλος της αστυνομίας κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών ενδέχεται να λάβει δύο μορφές : ι) την προσπάθεια επιβολής του νόμου και ιι) τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας. Η περίπτωση των ενδοοικογενειακών διαφορών συγκαταλέγεται στη δεύτερη κατηγορία και αποδεικνύεται από την εμφανή προτίμηση των διωκτικών αρχών στην προσπάθεια συμφιλίωσης των συζύγων, με απώτερο σκοπό τη διατήρηση της ενότητας της οικογένειας.

Ειδικότερα, οι κυριότερες προτεραιότητες της αστυνομίας κατά την μεσολάβησή της με σκοπό τη διευθέτηση της κρίσης (σύμφωνα με έρευνα στην περιοχή Kent⁴⁶² της Μ. Βρετανίας) συνοψίζονται: α) στην προστασία από περαιτέρω βία, β) στο χωρισμό των αντίπαλων μερών και γ) στην αποκατάσταση της κοινής ησυχίας. Η τελευταία λύση εφαρμόζεται συχνότερα εάν η βία εκτυλίσσεται σε δημόσιο χώρο και η ευθύνη που αποδίδεται αφορά τη διατάραξη κοινής ησυχίας (breach of peace).⁴⁶³

Προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τη δράση της αστυνομίας, είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε τους σκοπούς που επιδιώκει να πετύχει όταν καλείται να διευθετήσει περιστατικά σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Σχετική έρευνα της Belknap⁴⁶⁴ συνοψίζει τους κυριότερους σκοπούς της αστυνομικής κινητοποίησης στην προστασία του θύματος και στη διατήρηση της ειρήνης στην οικογένεια. Ταυτόχρονα θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η δράση της αστυνομίας υποκινείται από τη διάπραξη της σωματικής βίας και όχι από το φόβο των θυμάτων για την πιθανή εκδήλωσή της στο μέλλον.

Στην Ελλάδα η πλειοψηφία των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας αντιμετωπίζεται συμβιβαστικά για την προστασία της οικογένειας, ενώ σε μερικές περιπτώσεις λαμβάνονται μέτρα προστατευτικά προς το θύμα (π.χ. ψυχολογική υποστήριξη ή παραπομπή του σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία) και καταβάλλεται προσπάθεια σύλληψης και παραπομπής του δράστη στον εισαγγελέα, ενώ σπανιότερα διενεργείται αστυνομική προανάκριση ή γίνονται συστάσεις. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι η αστυνομία γενικά δεν ενθαρρύνει τα θύματα να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη, στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από τη συμβιβαστική επίλυση του προβλήματος που προωθείται στους κόλπους της. Κατά τον ίδιο τρόπο, η σύλληψη δεν θεωρείται ως η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης για το χειρισμό της οικογενειακής βίας. Φυσικά, ο εκάστοτε τρόπος χειρισμού των υποθέσεων είναι συνάρτηση της βούλησης του θύματος, της **σοβαρότητας του περιστατικού** και του βαθμού της οικογενειακής συνοχής.

⁴⁶¹ Bl. Johnson, N., *Police, social work and medical responses to battered women*, in Johnson, N. (ed.) *Marital Violence*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

⁴⁶² Bl. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 80-83.

⁴⁶³ Η κατηγορία αυτή επιτρέπει την κράτηση του θύτη στο αστυνομικό τμήμα κατά τη διάρκεια της νύκτας και τη δυνατότητα υποχρεωτικής αναστολής των διαδικασιών και για τα δύο μέρη. Βλέπε Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*, Sage Publications, p. 102-106.

⁴⁶⁴ Βέβαια, τα αποτελέσματα της έρευνας προέρχονται από τις απαντήσεις των αστυνομικών, για το λόγο αυτό επιβάλλεται να υποβληθούν σε περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν οι απαντήσεις τους βρίσκουν εφαρμογή στην καθημερινή πρακτική. Joanne Belknap, *Law enforcement officers' attitudes about the appropriate responses to woman battering*, International Review of Victimology, 1995, Vol. 4, pp. 53-54.

Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά οι επιμέρους τεχνικές αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας από την αστυνομία.

I. Η απομάκρυνση του θύματος από την οικία

Η διεθνής εμπειρία υπογραμμίζει ότι η αστυνομία δεν απομακρύνει συνήθως το δράστη από την οικία (εκτός εάν αποφασίσει τη σύλληψή του), αντίθετα προτρέπει το θύμα και ενδεχομένως τα τέκνα, σε αυτή την ενέργεια. Σαφώς τα συνοδεύει στο σπίτι, προκειμένου να προμηθευτούν τα απαραίτητα για τη μεταφορά τους σε κάποιο καταφύγιο/ ξενώνα υποδοχής, πράγματα, αλλά επιθυμεί η δραστηριότητα αυτή να γίνεται όταν απουσιάζει ο σύζυγος /σύντροφος από την οικία. Ορισμένες μάλιστα φορές, συνιστά τη δημιουργία μιας λίστας με τα αναγκαία πριν την είσοδο στο σπίτι, ώστε να αποφευχθεί η μακρόχρονη παραμονή σε αυτό.⁴⁶⁵

Βέβαια, η ενδεχόμενη εμφάνιση ορισμένων δυσχερειών κατά τη μεταφορά των θυμάτων στο καταφύγιο (π.χ. ελλιπής ενημέρωση των αστυνομικών αναφορικά με τη διαθεσιμότητά του, τις ώρες και ημέρες υποδοχής κ.λ.π.), παρακάμπτεται με την επιλογή προσωρινών εναλλακτικών λύσεων, όπως την παραμονή σε κάποιο συγγενή, φίλο ή ξενοδοχειακό κατάλυμα.

II. Η τακτική της επίρριψης ευθυνών στο δράστη

Έως το τέλος της δεκαετίας του '70 η αστυνομία απέφευγε την επίρριψη ευθυνών στο δράστη ως άμεση απόρροια της γενικότερης πολιτικής μη αναγνώρισης του εγκληματικού χαρακτήρα της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, αλλά και της γενικότερης εκτίμησης ότι το θύμα δεν είναι διατεθειμένο να υποστηρίξει περαιτέρω την κατηγορία και σε σύντομο χρονικό διάστημα προτίθεται να ανακαλέσει. Για τους λόγους αυτούς, είτε το παρέπεμπε για συμβουλευτική υποστήριξη σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία, είτε το συμβούλευε να υποβάλλει το ίδιο έγκληση εναντίον του δράστη.⁴⁶⁶ Στην περίπτωση αυτή θα έδιδε μια ενυπόγραφη κατάθεση στο αστυνομικό τμήμα και εφόσον επιθυμούσε την ποινική δίωξη του υπευθύνου, θα ακολουθούσαν οι προβλεπόμενες από το νόμο διαδικασίες. Σαφώς, η αστυνομία επιβάλλεται να είναι ιδιαίτερα προσεκτική στον τρόπο λήψης της κατάθεσης, ώστε να διασφαλίζεται η ακρίβεια, η σαφήνεια και η πληρότητα του κειμένου.⁴⁶⁷

⁴⁶⁵ Επισημαίνεται ότι συνήθως η Royal Canadian Mounted Police ζητά από τα θύματα να προμηθευτούν κάποια δικαστική εντολή που να τους παραχωρεί το δικαίωμα της απόκτησης κάποιων προσωπικών αντικειμένων, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία και να αποφευχθεί η πρόκληση κάποιας σύγκρουσης με το θύτη. Βλ. Public Legal Education, 1987, ό. π. σελ. 48-49.

⁴⁶⁶ Επισημαίνεται ότι εάν πρόκειται για τηλεφωνική έκκληση για βοήθεια, ο αστυνομικός που λαμβάνει την κλήση ενδεχομένως να συμβουλευθεί το θύμα να μεταβεί την επόμενη μέρα στο αστυνομικό τμήμα, να καταγγείλει το περιστατικό και να υποβάλλει έγκληση εναντίον του δράστη. Αντιλαμβανόμαστε όμως, ότι η παρεχόμενη προστασία τη δεδομένη χρονική στιγμή, δεν είναι η πλέον ενδεδειγμένη και αυτή που θα ικανοποιούσε τα θύματα.

⁴⁶⁷ Για παράδειγμα όταν το θύμα καταγγέλλει ένα κτύπημα, ο αστυνομικός πρέπει να ζητεί περισσότερες διευκρινήσεις και λεπτομέρειες, όπως αν το κτύπημα επήλθε με το χέρι ή χρησιμοποιήθηκε κάποιο αντικείμενο, τι είδους αντικείμενο ήταν κ.λ.π.

Η κατάσταση αυτή άρχισε να διαφοροποιείται από τις αρχές της επόμενης δεκαετίας, σε τέτοιο βαθμό ώστε τα στοιχεία της ουσιαστικής μεταβολής των απόψεων των αστυνομικών ήταν πλέον ορατά στην πλειοψηφία των αστυνομικών τμημάτων διεθνώς⁴⁶⁸.

Οι παράγοντες που επηρέασαν την παραπάνω απόφαση των αστυνομικών για συχνότερη επίρριψη ευθυνών στους δράστες ήταν ποικίλοι. Ειδικότερα για την περίπτωση του Καναδά, το σημαντικότερο ρόλο διαδραμάτισε η επίσημη αναγνώριση του εγκληματικού χαρακτήρα της ενδοοικογενειακής γυναικείας κακοποίησης, από την κυβέρνηση το 1983. Η πρωτοβουλία αυτή εκφράστηκε μέσω οδηγιών προς τις διωκτικές και δικαστικές αρχές, οι οποίες προέτρεπαν προς την επίρριψη ευθυνών, εφόσον συνέτρεχαν σοβαροί και βάσιμοι λόγοι που επιβεβαίωναν τη διάπραξη της σωματικής βίας. Οι λόγοι αυτοί αφορούσαν στην ύπαρξη επαρκών αποδεικτικών στοιχείων για τη δίωξη του δράστη, όπως την ύπαρξη μαρτύρων της βίας ή εμφανών κακώσεων στο θύμα.

Βέβαια, δεν πρέπει να αγνοείται η επιρροή παραγόντων, όπως η προθυμία των θυμάτων να καταθέσουν στο δικαστήριο, η σοβαρότητα της βλάβης που επήλθε στο θύμα, η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων κ.α.

Τα εμπειρικά ευρήματα σχετικής έρευνας⁴⁶⁹ που διεξήχθη το 1994 στη Μητροπολιτική περιοχή του Τορόντο, κατέληξαν στα ακόλουθα συμπεράσματα αναφορικά με τα κριτήρια που προσδιορίζουν την απόφαση των αστυνομικών για επίρριψη ευθυνών στο δράστη. Συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε η επιρροή νομικών κριτηρίων, όπως ύπαρξη σοβαρών και βάσιμων λόγων για τη διάπραξη του αδικήματος, αυτόπτες μάρτυρες της βίας, σωματικές κακώσεις στο θύμα και λογική αλληλουχία της μαρτυρίας του. Παράλληλα όμως, επισημάνθηκε η σπουδαιότητα και ορισμένων μη-νομικών κριτηρίων, όπως το συμφέρον του θύματος και του θύτη, η εκτίμηση της αξιοπιστίας του θύματος από τη διερεύνηση του τρόπου ζωής του, η χρήση αλκοόλ ή τοξικών ουσιών κ.α.

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της επίρριψης ευθυνών στους δράστες, επισημάνθηκε⁴⁷⁰ η θετική συμβολή της στη μειωμένη εμφάνιση περιστατικών οικογενειακής βία. Η προοπτική αυτή ενισχύεται και από τη σχετική αρχή που εμπεριέχεται στο πρωτόκολλο της καναδικής αστυνομίας, σύμφωνα με την οποία κάθε μορφή βίας συνιστά ποινικό αδίκημα εναντίον του Κράτους και πρέπει να έχει ως επακόλουθο την επίρριψη ευθυνών, ανεξάρτητα από τις επιθυμίες των θυμάτων. Την απόφαση της επίρριψης ποινικών ευθυνών ακολουθεί η υποχρέωση σύνταξης συνοπτικής αναφοράς για την υπόθεση, η οποία αποστέλλεται στον αρμόδιο εισαγγελέα⁴⁷¹. Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι μόνο ο τελευταίος έχει το δικαίωμα της απόσυρσης των κατηγοριών.

⁴⁶⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το London Police Force, στο πλαίσιο του οποίου το 1979 οι ευθύνες προς τους δράστες επιρρίπτονταν στο 2,7% των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, σε αντιδιαστολή με το 67,3% για το 1983 και το 89,3% για το 1990. Βλ. Jaffe, P. G., Hastings E., Reitzel D., Austin G. W., ό. π. σελ. 77-80.

⁴⁶⁹ Βλ. Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), ό. π. σελ. 36-38.

⁴⁷⁰ Jaffe, P., Wolfe, D., Telford, A., and Austin, G., *The impact of police laying charges in incidents of wife abuse*, Journal of Family Violence 1(1), 1986, p. 37-49 και Burnis. C. A., and Jaffe, P., *Wife abuse as a crime: the impact of police laying charges*, Canadian Journal of Criminology, 25, 1983, p. 309-318.

⁴⁷¹ Επομένως, ότι στην περίπτωση που η αστυνομία αρνηθεί να επιρρίψει ευθύνες στο δράστη, είναι δυνατόν να προβεί σ' αυτή τη διαδικασία κάθε ιδιώτης, αλλά και το θύμα, αρκεί να πείσει τον αρμόδιο ειρηνοδίκη για τη διάπραξη του αδικήματος. Συχνά όμως, η αστυνομία διερευνά το ενδεχόμενο επίρριψης ευθυνών από τα θύματα παρουσία των

Οι αστυνομικοί που διατείνονται υπέρ της εφαρμογής της προαναφερόμενης πολιτικής⁴⁷² επίρριψαν ευθυνών από την αστυνομία, αναφέρουν ως κυριότερο επιχείρημα την απεμπλοκή του θύματος από τη δυσάρεστη κατάσταση του συμβιβασμού με το δράστη, με όλες τις συνέπειες που μια τέτοια ενέργεια είναι δυνατόν να επιφέρει. Φυσικά στον αντίποδα των παραπάνω απόψεων τοποθετούνται εκείνες που θεωρούν την υποχρεωτική εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής ως άκαμπτη και αρκετά περιοριστική, δεδομένου ότι μειώνει σε μεγάλο βαθμό τη διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών οργάνων. Παράλληλα, η τακτική αυτή καθίσταται προβληματική στο βαθμό που μειώνει τις πιθανότητες συμφιλίωσης θύματος-θύτη.

Μολονότι είναι αντιληπτοί οι παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της συγκεκριμένης τακτικής, επισημαίνεται η μη γενικευμένη εφαρμογή της, ως απόρροια των προαναφερομένων επιχειρημάτων.

III. Η τεχνική των συλλήψεων

Η μέθοδος της σύλληψης του δράστη άρχισε να εφαρμόζεται από τα τέλη της δεκαετίας του '70 σε περιορισμένο βαθμό, δεδομένης της διχογνωμίας αναφορικά την αποτρεπτική δράση της. Μολονότι πλήθος ερευνών⁴⁷³ επιβεβαίωσαν τη συμβολή της στον περιορισμό της σωματικής βίας έναντι των γυναικών, δεν απουσίαζαν και οι μελέτες⁴⁷⁴ που αμφισβητούσαν την επιρροή της στη μείωση της υποτροπής των δραστών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν πρόσφατες συγκριτικές έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων επικεντρώνονται στη μεγαλύτερη αποτρεπτική επίδραση των συλλήψεων σε ορισμένες κατηγορίες θυμάτων⁴⁷⁵. Ωστόσο, η προσπάθεια εκτίμησης της αποτελεσματικότητάς τους θα πρέπει σαφώς να λαμβάνει υπόψη της τα θεωρητικά και εμπειρικά στοιχεία που σχετίζονται με τα οφέλη που απορρέουν από την επιβολή της.

Σε γενικές γραμμές η σκοπιμότητα εφαρμογής της συνοψίζεται στα ακόλουθα σημεία⁴⁷⁶: α) την παροχή άμεσης προστασίας στο θύμα, διαμέσου της απομάκρυνσης του θύτη, β) τη διαβεβαίωση προς την κοινή γνώμη ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ένα ιδιαίτερα σοβαρό ποινικό αδίκημα, γ) την μείωση της υποτροπής του θύτη, δεδομένου ότι η σύλληψη θεωρείται ότι έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα⁴⁷⁷ και υποδηλώνει τη μη ανοχή της κοινωνίας στη βία που διαπράττεται εις βάρος των θυμάτων δ) τη μετάδοση

θυτών, γεγονός το οποίο δημιουργεί πρόσθετες δυσχέρειες στην ήδη βεβαρμένη κατάσταση. Επιπλέον, σε ορισμένες περιοχές (Quebec, British Columbia και New Brunswick) η αστυνομία δεν επιρρίπτει ευθύνες, εκτός εάν ο εισαγγελέας τις έχει προηγουμένα εγκρίνει ή μέχρι να αποσπάσει την έγκρισή του. Βλ. Lorraine E. Fems et al. ό. π.

⁴⁷² Περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τη συγκεκριμένη πολιτική βλ. Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), ό. π. σελ.43-44.

⁴⁷³ Berk, R. A. and Newton, P. J., *Does arrest really deter wife battery? An effort to replicated findings of the Minneapolis spouse abuse experiment*, American Sociological Review, 50, 1985.

⁴⁷⁴ Βλέπε σχετικά Dunford, F. W., *The measurement of recidivism in cases of spouse assault*, The Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992, p. 120.

⁴⁷⁵ Στις περιπτώσεις των λευκών, εργαζόμενων και έγγαμων θυμάτων συγκριτικά με τις άνεργες, άγαμες και αφρικανο-αμερικανικής καταγωγής γυναίκες. Berk, R. A., Campbell, A., Klap, R. and B. Western, *A Bayesian analysis of the Color Springs spouse abuse experiment*, The Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992, p. 170 και Sherman, L. W., *Policing Domestic Violence: Experiments and Dilemmas*, The Free Press, New York 1992.

⁴⁷⁶ Buel, S. M., *Mandatory arrest for domestic violence*, Harvard Women's Law Journal, vol. 11, 1988, p. 213-226.

⁴⁷⁷ Βλ. Sharon D. Herzberger, 1996, ό. π. σελ. 159-163.

ενός αισιόδοξου μηνύματος : του ενδιαφέροντος της κοινωνίας για τη θλιβερή κατάσταση των θυμάτων, που ίσως αποτελέσει την αφορμή για τη διακοπή της βίαιης σχέσης και την αναζήτηση ουσιαστικής βοήθειας και ε) την είσοδο στην επίσημη κοινωνική αντίδραση, η οποία συνίσταται σε ένα σύνολο ενεργειών, ορισμένες από τις οποίες ενδέχεται να έχουν ευεργετική επίδραση (π.χ. η μεσολάβηση κοινωνικών λειτουργών) και στα δύο μέρη.

Επιπλέον, διαμέσου της σύλληψης παρέχεται στο θύμα ο απαιτούμενος χρόνος προκειμένου να αποφασίσει εάν επιθυμεί την ποινική του δίωξη του δράστη. Βέβαια, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η σύλληψη καθαυτή δεν είναι δυνατόν να μειώσει την ασκούμενη βία, παρά μόνο εάν συνδυασθεί με μια ευρύτερη δέσμη μέτρων (π.χ. προγράμματα μεταχείρισης και θεραπείας).⁴⁷⁸

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου κρίνεται σκόπιμη η επισήμανση των εμπειρικών ευρημάτων του λεγόμενου «πειράματος» που διεξήχθη στο Minneapolis των Η.Π.Α. με τη συνεργασία της τοπικής Αστυνομίας. Σύμφωνα με τους Sherman και Berk⁴⁷⁹, η σύλληψη αποδείχθηκε ως η περισσότερο αποτελεσματική μέθοδος⁴⁸⁰ μείωσης της υποτροπής, συγκριτικά με τις άλλες μεθόδους χειρισμού της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας. Ειδικότερα,⁴⁸¹ από το σύνολο του δείγματος των ανδρών που κακοποίησαν τις συζύγους τους, το 80% αφορούσε περιστατικά που είχαν διαπραχθεί τους προηγούμενους έξι μήνες, αλλά μόνο το 5% είχε συλληφθεί. Σύμφωνα με τις αναφορές των θυμάτων, εντός εξαμήνου παρατηρήθηκε η επανάληψη της κακοποίησης της συζύγου, στο 35% των δραστών στους οποίους δεν επιβλήθηκε κράτηση και μόνο στο 19% των δραστών στους οποίους επιβλήθηκε κράτηση.

Η μειωμένη υποτροπή ενισχύεται όταν συνδυάζεται με την επίδειξη περισσότερου ενδιαφέροντος από την πλευρά της αστυνομίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας, η σύλληψη του δράστη μειώνει την πιθανότητα κακοποίησης στο 26% (των περιπτώσεων), σε αντιδιαστολή με το 9% που παρατηρείται όταν ταυτόχρονα με τη σύλληψη επιδεικνύεται προθυμία και ενδιαφέρον από τις δικαστικές αρχές για την ουσιαστική επίλυση του προβλήματος.

Το συγκεκριμένο πείραμα υπήρξε η αφορμή για τη μεταβολή του τρόπου αντιμετώπισης της οικογενειακής βίας από την αστυνομία και τη θέσπιση σχετικής νομοθεσίας, η οποία μείωσε τα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας των δικαστικών αρχών στις προαναφερόμενες περιπτώσεις. Μεταξύ των πλεονεκτημάτων του συγκαταλέγονται – εκτός του μειωμένου κινδύνου επανάληψης της βίας – και η

⁴⁷⁸ Βλέπε Dutton, D. G., *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives*, Vancouver: UBC Press, 1995.

⁴⁷⁹ Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τον τρόπο διεξαγωγής του πειράματος βλ. Sherman, L. and Berk, R., *The Minneapolis Domestic Violence Experiment*, Police Foundation Reports 1, Washington DC, 1984a.

⁴⁸⁰ Σύμφωνα με ορισμένα εμπειρικά δεδομένα, η τεχνική των συλλήψεων ασκεί προληπτική δράση ακόμα κι αν εφαρμοστεί σε πλημμεληματικού χαρακτήρα, οικογενειακή βία. Βλ. Jaffe, P., *Impact of police charges in incidents of wife abuse*, Journal of Family Violence, 1, 1986, p. 137-149.

⁴⁸¹ Βλ. Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*, UBC Press, Vancouver, 1995, p. 246.

⁴⁸² Βλ. B. Joyce Stephens & Peter G. Sinden, *Victims' Voices. Domestic Assault Victims' Perceptions of Police Demeanor*, Journal of Interpersonal Violence, Vol. 15, No 5, May 2000, p. 534-547.

βελτίωση του τρόπου χειρισμού των περιστατικών από την αστυνομία καθώς και η αύξηση της εμπιστοσύνης των θυμάτων προς το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.⁴⁸²

Ωστόσο, η δυσχέρεια των εμπειρικών ερευνών να διασαφηνίσουν τόσο την επίδραση της σύλληψης, όσο και της μεσολάβησης στην εμφάνιση του φαινομένου, ενισχύει τη διχογνωμία αναφορικά με τη συμβολή των δύο μεθόδων. Υπό το πρίσμα αυτό θα πρέπει να εκτιμήσουμε και τα προβλήματα που συχνά απορρέουν από τη σύλληψη του δράστη σε συνδυασμό με τους παράγοντες που ενδέχεται να συμβάλλουν στον περιορισμό της βίας.

Ειδικότερα, οι Sherman και Berk υποστηρίζουν την αποτρεπτική λειτουργία της σύλληψης στις περιπτώσεις των ατόμων με ισχυρό κοινωνικό δίκτυο (συγγενείς, φίλοι κ.α.), διότι είναι πιθανόν να παραδειγματισθούν από τη δυσάρεστη εμπειρία της σύλληψής τους, λόγω των αισθημάτων ντροπής και ενοχής που θα βιώσουν ως συνέπεια της δημοσιοποίησης της πράξης τους στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο. Για το λόγο αυτό, η σύλληψη δεν λειτουργεί αποτρεπτικά στα άτομα που δεν έχουν να υποστούν κάποια απώλεια από την έλευσή της (π.χ. απώλεια εργασίας, φίλων, αυτοεκτίμησης κ.λ.π.) Ένα στοιχείο όμως, που ενδεχομένως αναστέλλει την προαναφερόμενη αποτρεπτική λειτουργία της σύλληψης είναι σύμφωνα με τη θεωρία της επικέτας⁴⁸³, ο στιγματισμός και η απόρριψη των συλληφθέντων θυτών από τον κοινωνικό περίγυρο και η αναζήτηση της κοινωνικής αναγνώρισης στο κύκλο των παραβατών με τους οποίους συγχρωτίζεται. Η διαδικασία αυτή πιθανόν να τους οδηγήσει στην επανάληψη της βίας. Βέβαια, το «στίγμα» της σύλληψης είναι δυνατόν να λειτουργήσει αποτρεπτικά στις περιπτώσεις των ατόμων που προέρχονται από μεσαία και όχι από χαμηλά στρώματα, διότι οι πρώτοι έχουν να χάσουν περισσότερα από την ενδεχόμενη σύλληψή τους.

Επισημαίνεται η διατύπωση ποικίλων θεωριών, οι οποίες συσχετίζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού με τις συνέπειες και την αποτελεσματικότητα των συλλήψεων καθώς και η ανεπάρκεια εμπειρικών ερευνών αναφορικά με τις συνέπειες⁴⁸⁴, της συγκεκριμένης τακτικής. Εύλογα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η εκτίμηση των προαναφερομένων παραγόντων από το θύμα πιθανόν να επηρεάσει την εκδήλωση της σωματικής βίας στις Αρχές.

1. Η λήψη της απόφασης για σύλληψη του δράστη

Όπως είναι αναμενόμενο, τα παραπάνω στοιχεία σε συνδυασμό με ορισμένα άλλα επηρεάζουν την απόφαση της αστυνομίας αναφορικά με τη σύλληψη ή όχι του δράστη. Θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι ενώ, ορισμένες συγκυρίες συντείνουν στη σύλληψη του δράστη σωματικής βίας που διαπράττεται σε δημόσιο χώρο, δε συμβαίνει το ίδιο για τη βία που διαπράττεται σε ιδιωτικό χώρο. Οι σύγχρονες νομοθετικές εξελίξεις στις Η.Π.Α.⁴⁸⁵ επιβεβαιώνουν τη δικαιοδοσία της αστυνομίας να διενεργεί τη

⁴⁸³ H. Becker (ed.), *The Other Side, Perspectives on Deviance*, The Free Press, New York, 1964.

⁴⁸⁴ Βλέπε επίσης Morley, R., and Mullender, A., *Hype or Hope? The Importation of Pro-Arrest Policies and Batterer's Programmes from North America to Britain as Key Measures for Preventing Violence Against Women in the Home*, *International Journal of Law and the Family*, Vol. 6, 1992, p. 265.

⁴⁸⁵ Βλ. Sherman, L. W., Schmidt J. D., & Rogan D. P., *Policing domestic violence: Experiments and dilemmas*, New York: Free Press, 1992 και *Criminal Procedure Law* §140.10(4)(c).

σύλληψη του δράστη εφόσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι που να συνιστούν ενδείξεις⁴⁸⁶ για την άσκηση της σωματικής βίας στο πλαίσιο της οικογένειας. Είναι σαφές ότι πριν από τη θέσπιση των σχετικών νομοθετικών διατάξεων, η αστυνομία δεν μπορούσε να προβεί στη σύλληψη του δράστη, εάν δεν διέθετε ένταλμα σύλληψης από αρμόδιο δικαστικό ή εισαγγελικό λειτουργό, με εξαίρεση την περίπτωση που η ίδια είχε καταστεί μάρτυρας της βίας.

Στον Καναδά η αστυνομία έχει τη δυνατότητα να προβεί στη σύλληψη του κατηγορουμένου, εφόσον προηγούμενα εξακριβώσει τη διάπραξη της βίας ή /και την εκτόξευση απειλών εναντίον του ιδίου ή των τέκνων του. Εάν συντρέχει κάποιος από τους παραπάνω λόγους έχει επίσης το δικαίωμα της προσωρινής κράτησής του έως τη στιγμή που θα παρουσιαστεί ενώπιον δικαστή έχοντος την κατά νόμο αρμοδιότητα και δικαιοδοσία (εντός 24 ωρών).⁴⁸⁷ Παρόμοια, η πιθανότητα σύλληψης⁴⁸⁸ αυξάνεται εάν ο κατηγορούμενος, ενώ είναι ελεύθερος με εγγύηση και η υπόθεσή του εκκρεμεί, διαπράξει επίθεση και ασκήσει σωματική βία εναντίον του ιδίου ή άλλου θύματος.

Από παρόμοιες αρχές διαπνέεται και η διαδικασία των συλλήψεων στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η αστυνομία μπορεί να προβεί στη σύλληψη του υπευθύνου της βίας στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) εάν διαθέτει ένταλμα από τον ανακριτή ή τον εισαγγελέα, β) εάν η σωματική βία είναι κακουρηγηματικής μορφής και διώκεται στα πλαίσια του αυτοφώρου και γ) εάν η σωματική βία συνιστά σοβαρό πλημμέλημα που διώκεται αυτεπαγγέλτως. Επισημαίνεται ότι στα απλά πλημμλήματα που διώκονται κατ'έγκληση, ο δράστης συλλαμβάνεται μόνο εφόσον το θύμα υποβάλλει έγκληση ή δώσει τη συναίνεσή του στο αρμόδιο αστυνομικό όργανο.

Τα ερευνητικά δεδομένα⁴⁸⁹ υποστηρίζουν ότι η σύλληψη του δράστη είναι συνάρτηση της εκτίμησης του εκάστοτε περιστατικού και των παραγόντων που ενδεχομένως το επηρεάζουν. Οι κυριότεροι από αυτούς αφορούν τη **σοβαρότητα της βίας**,⁴⁹⁰ την **ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων**, τις **συνθήκες** που προηγήθηκαν του **περιστατικού**, τη **συμπεριφορά του δράστη** και τού **θύματος**, την **κατανάλωση αλκοόλ** από το δράστη⁴⁹¹, την **εκδήλωση παραπόνων από τους γείτονες**, την **παρουσία μαρτύρων** της βίας, και την **εκδήλωση σχετικής επιθυμίας από το θύμα**.⁴⁹² Ενδεικτικά, σύμφωνα με τους Buzawa et al., η αστυνομία αποφασίζει τη σύλληψη του δράστη στο 44% των

⁴⁸⁶ Ως ενδείξεις νοούνται η ύπαρξη κακώσεων στο θύμα, η διάγνωση συναισθημάτων φόβου ή ταραχής καθώς και ενδεχόμενες καταστροφές περιουσίας που συχνά υποδηλώνουν την εκδήλωση καβγά. Βλ. Skolnik S. *Confronting domestic violence*, Legal Times, 20(14), 1, 1997, p. 14-16.

⁴⁸⁷ Βλ. Law Reform Commission of Nova Scotia, 1993, ό. π. σελ. 29.

⁴⁸⁸ Βλέπε σχετικά Ginny Nicarity, *Getting free. A Handbook for Women in Abusive Situations*, Edited and adapted by Jane Hutt, Journeyman, p. 70.

⁴⁸⁹ Βλ. Dobash R. and Dobash R., *Violence against Wives: a case against patriarchy*, New York: The Free Press, 1979, σελ. 212-217.

⁴⁹⁰ Βλ. Smith, L., *Domestic Violence: an Overview of the Literature*, Home Office research study no. 107, London: HMSO, 1989, p. 43.

⁴⁹¹ Βλ. Montgomery P. and Bell V., *Police Response to Wife Assault: A Northern Ireland study*, Belfast Ireland Women's Aid Federation, 1986.

⁴⁹² Buzawa E. S., Austin T. L., Bannon J., & Jackson J., *Role of victim preference in determining police response to victims of domestic violence*, in Buzawa E. S. & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westport, CT: Auburn House, 1992, pp. 255-269.

περιστατικών που και τα θύματα έχουν ήδη εκφράσει ότι επιθυμούν την ποινική του δίωξη, σε αντιδιαστολή με το 21% των συλλήψεων που διενεργούνται όταν τα θύματα εναντιώνονται τη σύλληψη.

Αντίστοιχα, ο Ford⁴⁹³ επισημαίνει ότι η ανοχή της βίας από το θύμα είναι δυνατόν να επηρεάσει αρνητικά την απόφαση της αστυνομίας για τη σύλληψη του δράστη. Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ακόμη κι αν πραγματοποιηθεί η σύλληψη του κατηγορουμένου, είναι πολύ πιθανόν οι κατηγορίες που θα του αποδοθούν στη συνέχεια να μην αφορούν τη διάπραξη της σωματικής βίας, αλλά αδικήματα, όπως τη διατάραξη της κοινής ησυχίας κ.α.⁴⁹⁴

Η εκάστοτε αστυνομική απόκριση ερμηνεύεται και στη βάση της διάκρισης μεταξύ υποκειμενικών και αντικειμενικών κριτηρίων. Σχετική έρευνα της Oppenlander⁴⁹⁵ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι συχνά οι αστυνομικοί επιλέγουν τη μη σύλληψη του δράστη, μολονότι συντρέχουν αντικειμενικοί (νομικά κατοχυρωμένοι) λόγοι που θα τη δικαιολογούσαν. Η υπερίσχυση ηθικών κριτηρίων⁴⁹⁶ (υποκειμενικών-ηθικών κρίσεων) έναντι των αντικειμενικών συχνά προσδιορίζει την απόκριση της αστυνομίας στα περιστατικά οικιακής βίας. Σύμφωνα μάλιστα, με τον Banton⁴⁹⁷ οι αστυνομικοί κατευθύνονται σε μεγαλύτερο βαθμό από μία κοινωνικά αποδεκτή ηθική, παρά από το νόμο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το μοντέλο του Chatterton⁴⁹⁸ (βλέπε εικόνα 1), το οποίο περιγράφει τους τέσσερις δυνατούς συνδυασμούς νομικών (αντικειμενικών) και ηθικών κριτηρίων στη βάση των οποίων λαμβάνεται η απόφαση για τη σύλληψη ή μη του δράστη. Η απεικόνιση της επιρροής των παραπάνω κριτηρίων στη λήψη της απόφασης περιγράφεται αναλυτικά από μία περίπτωση σωματικής βίας, κατά την οποία η μη ύπαρξη ηθικών κριτηρίων ενοχής του δράστη σε συνδυασμό με την ύπαρξη αντίστοιχων κριτηρίων ενοχής για τη σύζυγο/θύμα, συνείπναι στην απόφαση της μη σύλληψης του δράστη. Επικράτησε δηλαδή η ηθική προοπτική, μολονότι υπήρχαν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την επιβολή της σύλληψης (νομική προοπτική). Το συγκεκριμένο περιστατικό καταγράφη στο βιβλίο συμβάντων, χαρακτηριζόμενο ως «οικογενειακή διαμάχη» και αντιμετωπίστηκε με την παροχή συμβουλών και προς τα δύο μέρη. Το επιχείρημα για τη συγκεκριμένη έκβαση της υπόθεσης συνδεόταν με την ύπαρξη θετικών /ηθικών στοιχείων στο χαρακτήρα του δράστη (καλός οικογενειάρχης και εργαζόμενος), τα οποία όμως, δεν ταυτίζονταν με τα χαρακτηριστικά του θύματος (ιδιόρρυθμος χαρακτήρας και μη συνεπής νοικοκυρά).

⁴⁹³ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με την έρευνα του Ford σε 439 αστυνομικά τμήματα της Indiana και τις επιμέρους στάσεις και στερεότυπα που ανέκυψαν από αυτή, βλ. Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*, UBC Press, Vancouver, 1995, p. 226-227.

⁴⁹⁴ Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνονται από σχετικές έρευνες που διεξήχθησαν στις περιοχές Holloway και Hounslow, κατά τη διάρκεια των ετών 1984-1985 και 1988. Βλέπε σχετικά Edwards, S.S.M., *Policing 'Domestic' Violence: Women, the Law and the State*, London: Sage, 1989, p. 201-207.

⁴⁹⁵ Βλ. Oppenlander, Nan, *Coping or Copping out*, *Criminology* 20 (3,4): 1982, p. 449-65.

⁴⁹⁶ Βλ. McLeod, M., *Victim Non-Co-operation in Domestic Disputes*, *Criminology* 21, (3): 395-416, 1983.

⁴⁹⁷ Banton, Michael, *The Policemen in the Community*, London: Tavistock, 1964.

⁴⁹⁸ Βλ. Chatterton, M., *Police work and assault charges*, in Punch, M. (ed.), *Control in the Police Organization*, Cambridge: MIT Press, 1983, p. 210.

Εικόνα 1

Απόφαση σύλληψης : Ηθική και νομική προοπτική

(Chatterton 1983 : 210)

Νομική προοπτική

Ηθική προοπτική	Σύλληψη δράστη	Σύλληψη δράστη	Μη σύλληψη δράστη
		Τύπος 1	Τύπος 4
Ηθική προοπτική	Μη σύλληψη δράστη	Τύπος 3	Τύπος 2

Τύπος 1 / επαρκείς αποδείξεις για την πραγματοποίηση της σύλληψης και ο ύποπτος είναι ηθικά αξιόμempιος

Τύπος 2 / ανεπαρκείς αποδείξεις για την πραγματοποίηση της σύλληψης και ο ύποπτος δεν είναι ηθικά αξιόμempιος

Τύπος 3 / επαρκείς αποδείξεις για την πραγματοποίηση της σύλληψης αλλά ο ύποπτος δεν είναι ηθικά αξιόμempιος

Τύπος 4 / ανεπαρκείς αποδείξεις για την πραγματοποίηση της σύλληψης αλλά ο ύποπτος είναι ηθικά αξιόμempιος

Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξαν οι Smith και Gray⁴⁹⁹ υποστηρίζοντας ότι οι επιθέσεις προκαλούν τη συμπάθεια ή το ενδιαφέρον της αστυνομίας εφόσον το θύμα εμφανίζεται ευάλωτο, απροστάτευτο ή σε μειονεκτική θέση.⁵⁰⁰ Τότε, είναι πιθανόν να επέλθει η σύλληψη του δράστη, ακόμη κι αν η προκληθείσα βλάβη δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρή.⁵⁰¹

⁴⁹⁹ Smith David J. and Gray J., *Police and People in London*, vols 1-4, London: Policy Studies Institute, 1983.

⁵⁰⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση ενός άνδρα, ο οποίος κλώτσησε τη σύζυγό του στο πόδι, προξενώντας της μια ελαφριά μελανιά. Το συγκεκριμένο περιστατικό μολονότι θεωρήθηκε μικρής σημασίας για να τύχει αστυνομικής παρέμβασης, ωστόσο ο σύζυγος κατηγορήθηκε για επίθεση και κρατήθηκε από την αστυνομία. Ως κύριος λόγος του ιδιαίτερου αυτού χειρισμού της υπόθεσης από την αστυνομία θεωρήθηκε η επικείμενη χειρουργική επέμβαση της παθούσας. Οι αρμόδιοι αστυνομικοί στην προκειμένη περίπτωση θεώρησαν ότι το θύμα δεν αξίζει τέτοιου είδους κακομεταχείριση, δεδομένης της δύσκολης θέσης του.

⁵⁰¹ Βέβαια, στη λήψη της παραπάνω απόφασης συνεκτιμάται και η διαγωγή που θα επιδείξει το θύμα στους αστυνομικούς. Βλ. Donald Black, *The Social Organization of Arrest*, Stanford Law Review 23, 1971, p. 1087-1111.

2. η υποχρεωτική σύλληψη⁵⁰²

Η τακτική της υποχρεωτικής σύλληψης αποτελεί την πρωταρχική μέθοδο μεσολάβησης της αστυνομίας, στην προσπάθειά της να διασφαλίσει τη μεταχείριση της ενδοοικογενειακής βίας ως «έγκλημα». Σύμφωνα με τη Zorza⁵⁰³, η συγκεκριμένη μέθοδος παρέχει τη δυνατότητα κράτησης του δράστη, εφόσον συντρέχει σοβαρός λόγος διάπραξης της βίας ή παράβασης των σχετικών περιοριστικών εντολών. Η εφαρμογή⁵⁰⁴ της αποτέλεσε την απάντηση στη γενικευμένη δυσaréσκεια των συνηγόρων των θυμάτων, αναφορικά με την αντιμετώπιση της βίας (μεταξύ συγγενών και φίλων) από την αστυνομία.⁵⁰⁵

Τα πρώτα ερευνητικά δεδομένα επιβεβαίωσαν τον εξαιρετικά υψηλό αποτρεπτικό χαρακτήρα της μεθόδου στην πρόληψη της μελλοντικής βίας. Συγκεκριμένα, οι Sherman και Berk⁵⁰⁶ μελέτησαν 314 περιπτώσεις επιθέσεων (σε βαθμό πλημμελήματος) και εκτίμησαν το βαθμό υποτροπής, ανάλογα με τον τύπο της αστυνομικής παρέμβασης. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναφορικά με την πορεία της υποτροπής, είχαν ως εξής : 19% για τις περιπτώσεις που εφαρμόστηκε υποχρεωτική σύλληψη, σε αντιδιαστολή με το 33 % και 37% για τις περιπτώσεις του χωρισμού των μερών και της αστυνομικής συμβουλευτικής μεσολάβησης αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, συνέκριναν το βαθμό της υποτροπής με την απουσία ή την παρουσία αστυνομικού ενδιαφέροντος για τα θύματα. Στην πρώτη περίπτωση η υποτροπή προσέγγιζε το 26%, ενώ στη δεύτερη ήταν αισθητά μικρότερη και προσέγγιζε το 9%.

Την πρωτοποριακή μελέτη των Sherman και Berk ακολούθησαν πλήθος παρομοίων μελετών στις Η.Π.Α., οι οποίες προσπάθησαν να αποκαλύψουν τον πολυσχιδή χαρακτήρα της μεθόδου. Έρευνες στις περιοχές Omaha⁵⁰⁷ και Charlotte⁵⁰⁸ αμφισβήτησαν την μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της σύλληψης έναντι της μεσολάβησης και του προσωρινού χωρισμού του ζευγαριού, ενώ τα εμπειρικά στοιχεία στο Milwaukee⁵⁰⁹ υποδήλωναν την πιθανότητα αύξησης της βίας σε ορισμένες κατηγορίες δράστων, όπως ανέργων, ή με βεβαρημένο ποινικό παρελθόν.

⁵⁰² Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Linda G. Mills, *Mandatory arrest and prosecution policies for domestic violence. A Critical Literature Review and the Case for More Research to Test Victim Empowerment Approaches*, Criminal Justice and Behavior, Vol. 25, No. 3, 1998, p. 306-318.

⁵⁰³ Zorza, J., *Symposium on domestic violence: Criminal law: The criminal law of misdemeanor domestic violence, 1970-1990*, Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992, p. 46-72.

⁵⁰⁴ Επισημαίνεται ότι σε αρκετές Πολιτείες (π.χ. Connecticut, Maine, New Jersey, North Carolina, Oregon, Utah, Wisconsin κ.α.) εφαρμόζεται η αρχή της υποχρέωσης σύλληψης του βίαιου ατόμου αναφορικά με τις περιπτώσεις της οικογενειακής βίας, ως διεύρυνση της προαναφερόμενης τακτικής συλλήψεων όταν συντρέχουν σοβαροί λόγοι για τη διάπραξη της βίας. Βλ. L. G. Lerman, *A model state act, remedies for domestic abuse*, Harvard Journal on Legislation, vol. 21, no. 1, 1984, pp. 61-143.

⁵⁰⁵ Βλ. Braun, I., *Spouse-battering case arrests*, Los Angeles Times, 1996, February 5, p. B4.

⁵⁰⁶ Sherman, L. W., & Berk, R. A., *The Minneapolis Domestic Violence Experiment*, Police Foundation Reports, Vol. 1, 1984a, p. 1-8 και Sherman, L. W., & Berk, R. A., *The specific deterrent effects of arrest for domestic assault*, American Sociological Review, Vol. 49, no. 2, 1984b, p. 261-72.

⁵⁰⁷ Βλ. Dunford, F., *The measurement of recidivism in cases of spousal assault*, Journal of Criminal Law & Criminology, Vol. 83, 1992, p. 122-130.

⁵⁰⁸ Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας αποδεικνύεται ότι τα θετικά αποτελέσματα της σύλληψης μειώνονται με το χρόνο. Βλ. Hirschi, J. D., & Hutchison, I. W., *Female spouse abuse and the police response: The Charlotte, North Carolina Experiment*, Journal of Criminal Law & Criminology, Vol. 83, 1992, p. 73-119.

⁵⁰⁹ Βλ. Sherman, L., Schmidt, J. D., Rogan, D. P., Smith, D. A., Gartin, P. R., Cohn, E. G., Collins D. J., & Bacich, A. R., *The variable effects of arrest on criminal careers: The Milwaukee Domestic Violence Experiment*, Journal of Criminal Law & Criminology, vol. 83, 1992, p. 137-169.

3. Η συμμετοχή του θύματος στη σύλληψη

Μία σημαντική διαφοροποίηση στην τακτική που ακολουθεί η αστυνομία, απαλλάσσει το θύμα από το φόβο των αντιποιόνων και τις ενοχές για την τύχη του θύτη. Η αλλαγή αφορά στη μη υποχρεωτική καταγγελία της βίας από τα θύματα, προκειμένου να διενεργηθεί η σύλληψη του δράστη. Η συγκεκριμένη ρύθμιση, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή το 1984, στις Η.Π.Α. (από την Attorney General's Task Force on Family Violence), αποδέσμευσε το θύμα από τη συμμετοχή στη διαδικασία της σύλληψης και εναπόθεσε την ευθύνη για την προστασία των πολιτών στο κράτος.

Η μη αναγκαιότητα της καταγγελίας του θύματος επέφερε ένα εξίσου σημαντικό αποτέλεσμα : την αύξηση των πιθανοτήτων σύλληψης του δράστη. Σύμφωνα με τους Berk και Loseke⁵¹⁰ η πιθανότητα αυξάνεται όταν η κλήση για αστυνομική επέμβαση προέρχεται από κάποιο τρίτο άτομο (π.χ. φίλο, συγγενή, γείτονα, περαστικό κ.λ.π.) και όχι από το ίδιο το θύμα. Η βία που προκαλεί την άτυπη κοινωνική αντίδραση θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνη και επιβαρυντική για την κοινωνία, συνεπώς η σύλληψη του υπευθύνου προκύπτει ως άμεση συνέπεια. Τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώνονται και από την έρευνα που διεξήγαγαν οι Buzawa και Austin, σε συνεργασία με την Αστυνομία του Detroit (βλέπε πίνακα 1).

Πίνακας 1: Ποσοστά συλλήψεων με κριτήριο την παρουσία ή την απουσία κάποιου τρίτου προσώπου

Σύλληψη θύτη	Παρουσία περαστικού/ μάρτυρα	
	Ναι	Όχι
Ναι	49%	22%
Όχι	51%	79%

Πηγή : Buzawa, E. S. & Austin, T., *Determining police response to domestic violence victims: The role of victim preference*, American Behavioral Scientist, 36, 1992/1993, pp. 614, 615.

iv. Νομοθετικές ρυθμίσεις αναφορικά με τη δράση της αστυνομίας

Από την αρχή της δεκαετίας του '80 το θυματολογικό κίνημα και οι συνήγοροι των θυμάτων άρχισαν να διεκδικούν μεγαλύτερη προστασία για τα θύματα και αναγνώριση του εγκληματικού χαρακτήρα της συζυγικής σωματικής βίας. Η ύπαρξη εντάλματος σύλληψης ή η παρουσία αστυνομικών (προσλαμβάνοντας την ιδιότητα των αυτόπτων μαρτύρων) κατά τη διάρκεια ασκήσεως της βίας, ως βασικές προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση της σύλληψης στις Η.Π.Α., σαφώς δυσχέραναν την παροχή αποτελεσματικής προστασίας στα θύματα. Σταδιακά όμως, άρχισε να αίρεται η αναγκαιότητα ύπαρξης εντάλματος σύλληψης, ενώ ταυτόχρονα αρκετές πολιτείες επέβαλαν στην αστυνομία επιπλέον αρμοδιότητες, ως μία προσπάθεια διασφάλισης της παρεχόμενης προστασίας των θυμάτων, στις περιπτώσεις μη σύλληψης του δράστη.

⁵¹⁰ Berk, S. F. & Loseke, D. R., *Handling Family Violence: Situational Determinants of Police Arrest in Domestic Disturbances*, Law and Society Review, 15 (2), 1981, p. 315-346.

Παρακάτω γίνεται συνοπτική εκτίμηση του γενικότερου κλίματος αναφορικά με τη δράση της αστυνομίας, σε επίπεδο νομοθετικών πρωτοβουλιών στη Β. Αμερική, την Αυστραλία και την Ευρώπη.

Β. Αμερική και Αυστραλία

Οι κυριότερες κριτικές αναφορικά με τη δράση της αστυνομίας εστιάζονταν στα μεγάλα περιθώρια ασκήσεως της διακριτικής ευχέρειας, τα οποία συχνά ωθούνταν προς τη μειωμένη εφαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας. Ο αντίκτυπος της συγκεκριμένης πρακτικής απεικονιζόταν στη συχνή υποβολή μηνύσεων εναντίον αστυνομικών τμημάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δίκη *Scott v. Hart*⁵¹¹ στην Οκλαχόμα της Καλιφόρνιας, η οποία αφορούσε την υποβολή μηνύσεως τέσσερων γυναικών εναντίον του αστυνομικού τμήματος της Οκλαχόμα, με την αιτιολογία της παραβίασης του νομοθετικά θεσπισμένου καθήκοντος σύλληψης των δραστών (βλ. *California Penal Code section 836*). Επισημαίνεται η θέσπιση νομοθετικής διατάξεως στο Oregon το 1977, που απαιτούσε από την αστυνομία τη διενέργεια συλλήψεων στις περιπτώσεις επιθέσεων ή απειλής σοβαρών τραυματισμών, με εξαίρεση τις περιπτώσεις εκείνες που το θύμα πρόβαλλε αντιρρήσεις.

Η συνδρομή των θυματολογικών οργανώσεων σε συνδυασμό με τα σύγχρονα εμπειρικά και ερευνητικά δεδομένα υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες για το περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας της αστυνομίας στο χειρισμό των περιπτώσεων οικογενειακής βίας⁵¹². Ήδη από το 1987, αρκετές Πολιτείες προώθησαν νομοθετικές αλλαγές προκειμένου να κατοχυρώσουν τις προτεινόμενες μεταβολές στον τρόπο δράσης της αστυνομίας.

Από παρόμοιες αρχές διαπνέονταν και οι ευρύτερες νομοθετικές πρωτοβουλίες στον Καναδά. Το δικαίωμα προστασίας των θυμάτων και η διασφάλισή του από την Πολιτεία σε συνδυασμό με την αναγνώριση του εγκληματικού χαρακτήρα της οικογενειακής βίας εναντίον γυναικών συνιστούσαν, σύμφωνα με τη *MacLeod*⁵¹³, τον κατευθυντήριο άξονα κάθε παρέμβασης.

Κατά τον ίδιο τρόπο οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις (Fisher, Baker, Cornish, Hatty and Sutton)⁵¹⁴ στην Αυστραλία, αντανakλούσαν την πρόθεση και το ενδιαφέρον των αρμοδίων κυβερνητικών φορέων να παράσχουν την αναγκαία βοήθεια και προστασία στα θύματα συζυγικής βίας. Οι συστάσεις προς την αστυνομία παρείχαν τη δυνατότητα εισόδου και πραγματοποίησης συλλήψεων. Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνα του Baker στη Βικτόρια, το 1982, αποδεικνύεται η ελάχιστη επιρροή της νέας νομοθεσίας στην αστυνομική πρακτική, δεδομένου ότι οι διωκτικές αρχές εξακολουθούν να εκδηλώνουν απροθυμία αναφορικά με τη διενέργεια συλλήψεων σε περιπτώσεις συζυγικής βίας. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι η εισαγωγή νομοθετικών μεταρρυθμίσεων και οδηγιών δε φαίνεται να επηρέασε σημαντικά την ήδη

⁵¹¹ Τη μήνυση υπέβαλαν τέσσερις γυναίκες, για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Gee, P. W., *Ensuring Police Protection for Battered Women: The Scott v Hart Suit*, Signs 8 (3) : 554-67, 1983. Αντίστοιχα, συνέβησαν και στην υπόθεση *Bruno vs Codd*.

⁵¹² Kathleen J. Ferraro, Lucille Pope, *Irreconcilable Differences. Battered Women, Police, and the Law*, in N. Zoe Hilton, Legal responses to wife assault. Current trends and evaluation, 1993, ό. π. 98.

⁵¹³ MacLeod, L., *Battered But Not Beaten: Preventing Wife Battering in Canada*, Ottawa: Canadian Advisory Council on the Status of Women, 1987.

⁵¹⁴ Βλ. Fisher, R. G., *Domestic Violence*, Australian Police Journal, 35 (4): 203-17, Baker, R., *Domestic Violence: Legal Considerations*, Criminal Law Journal, 8 (1): 33-40, 1981, Cornish, P., *The South Australia Police Department's Restraint Order System: "Three Years Later"*, Paper presented to the National Conference on Domestic Violence,

υπάρχουσα αρνητική στάση των αστυνομικών κατά την αντιμετώπιση βίαιων ενδοοικογενειακών περιστατικών.

Ευρώπη

Η ευρωπαϊκή ήπειρος δεν θα μπορούσε να παραμείνει αδρανής στο ευρύτερο κύμα εξελίξεων με σκοπό την καταπολέμηση της βίας εναντίον των γυναικών. Για το σκοπό αυτό, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε το Ψήφισμα για τη βία εναντίον των γυναικών, στις 12 Ιουνίου 1986. Μεταξύ των προτάσεών του, συγκαταλέγονταν η καλύτερη εκπαίδευση των αστυνομικών σε θέματα βίας και η τήρηση λεπτομερών στατιστικών αρχείων αναφορικά με όλα τα εγκλήματα βίας εναντίον γυναικών. Δυστυχώς όμως, η συνεισφορά του στον περιορισμό της βίας ήταν περιορισμένη.

Ειδικότερα, στην Αγγλία οι εγκύκλιοι του Home Office προέτρεπαν την αστυνομία προς μία εξίσου σοβαρή αντιμετώπιση την οικογενειακής βίας, συγκριτικά με την περίπτωση της βίας από αγνώστους και **προωθούσαν την ιδέα της εξιχνίασης ενός εγκλήματος, ακόμη κι αν το θύμα δεν συνεργαζόταν**. Η τακτική αυτή σαφώς έρχονταν σε αντίθεση με το γενικό «κανόνα λειτουργίας»⁵¹⁵ του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ο οποίος υποδείκνυε την αρχειοθέτηση μιας υπόθεσης εάν το θύμα δεν συνεργαζόταν ή απέσυρε τις κατηγορίες του.

Είναι σαφές, ότι η προσπάθεια ενδυνάμωσης της αστυνομικής παρέμβασης στο χειρισμό της βίας εναντίον των γυναικών δεν πρόκειται να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα (προστασία των θυμάτων και ικανοποίηση των αναγκών τους), εάν δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη ενεργοποίηση του ρόλου των θυμάτων. Συνεπώς, κάθε παρόμοια νομοθετική πρωτοβουλία επιβάλλεται ταυτόχρονα να φροντίζει και για την ενίσχυση της θέσης τους στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

2.3.β. Η περίπτωση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας

Η διερεύνηση της απόκρισης των δικωτικών αρχών σε θέματα συζυγικής σωματικής βίας έχει σαφώς μονοπωλήσει το ενδιαφέρον των κοινωνικών επιστημόνων και ερευνητών, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να σκιαγραφηθεί η συμβολή τους και στην αντιμετώπιση βίαιων περιστατικών που συμβαίνουν είτε στο δρόμο (street crimes), είτε σε ιδιωτικούς χώρους μεταξύ ατόμων που δεν ανήκουν στην ίδια οικογένεια. Τα άτομα αυτά ενδέχεται να είναι άγνωστα μεταξύ τους ή και να συνδέονται με κάποιας μορφής εξωοικογενειακή σχέση. Στην τελευταία κατηγορία εντάσσονται και τα ζευγάρια που συνδέονται με αισθηματικό δεσμό, χωρίς όμως να συνιστούν οικογένεια με την τυπική της μορφή.

Αναφορικά με τον τρόπο χειρισμού των βίαιων περιστατικών μεταξύ αγνώστων, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή τόσο στη σύνταξη της σχετικής δικογραφίας, ιδιαίτερα εάν η ταυτότητα του δράστη

Canberra, 11-15 November 1985 και Hatty, S. E. and Sutton, J., *Policing Violence Against Women*, Paper presented to the National Conference on Domestic Violence, Canberra, 11-15 November 1985.

⁵¹⁵ Οι κανόνες λειτουργίας ήταν άτυποι και συνιστούσαν την απόκριση της αστυνομίας στα προβλήματα που καθημερινά καλούσαν να επιλύσουν. Επισημαίνεται ότι ο όρος χρησιμοποιήθηκε πρωταρχικά από τους Smith και Gray, το 1983. Βλ. Smith, D. and Gray, J., *Police and People in London*, *The Police in Action*, Vol. 4, London: PSI, 1983.

παραμένει άγνωστη, όσο κατά και την αξιοποίηση των στοιχείων για συσχέτιση υποθέσεων σε περίπτωση εάν η ταυτότητά του διαπιστωθεί αργότερα. Ειδικότερα, η αστυνομία δε φαίνεται να οδηγείται συχνά στη σύλληψη του δράστη κατά την αντιμετώπιση των παραπάνω περιστατικών. Συγκεκριμένα, έρευνα του Black στην Ουάσινγκτον, τη Βοστώνη και το Σικάγο, αναφορικά με τη συχνότητα των συλλήψεων που διαπράττονται από την αστυνομία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πιθανότητα σύλληψης μολονότι αυξάνεται στις περιπτώσεις των μακρινών έως και ανύπαρκτων κοινωνικών σχέσεων μεταξύ δράστη και θύματος⁵¹⁶, ωστόσο δεν αποτελεί μια συνήθη τακτική της αστυνομίας.

Η κατάσταση δεν φαίνεται να διαφοροποιείται στην περίπτωση της βίας που διαπράττεται μεταξύ ζευγαριών σε ελεύθερη ένωση. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την παρέμβαση της αστυνομίας είναι η **επέλευση της βίας** και όχι η εκτόξευση απειλών για την πραγματοποίησή της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κλήση μιας γυναίκας στην Αστυνομία του Syracuse, προκειμένου να προστατευθεί από τις επαναλαμβανόμενες απειλές του συντρόφου της. Η απάντηση των υπευθύνων υποδείκνυε στο «υποψήφιο» θύμα να επαναλάβει την κλήση εάν ο δράστης πραγματοποιούσε τις απειλές του.⁵¹⁷ Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η άσκηση της σωματικής βίας συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την αστυνομική παρέμβαση και στην περίπτωση της εξωοικογενειακής βίας.

Στην ελληνική αστυνομική πρακτική η αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών συνοψίζεται στη διενέργεια αστυνομικής προανάκρισης σε περίπτωση επικείμενου κινδύνου ή αυτόφωρου εγκλήματος, την προσπάθεια συμβιβαστικής επίλυσης της προβλήματος κυρίως εάν ο δράστης και το θύμα γνωρίζονται, τη σύλληψη του δράστη εάν πρόκειται για αυτόφωρο έγκλημα ή υφίσταται σχετική εντολή του ανακριτή και την παραπομπή του στη δικαιοσύνη. Ωστόσο, αρκετά συχνά εμφανίζεται το φαινόμενο της ανάκλησης των εγκλήσεων από τα θύματα. αναφορικά με τις περιπτώσεις ύπαρξης σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη, η αστυνομία συνήθως ερευνά προσεκτικά τις ιδιαίτερες πτυχές της συγκεκριμένης σχέσης, προκειμένου να εκτιμήσει το ενδεχόμενο επιρροής της στην πρόκληση της σωματικής βίας και ειδικότερα το κίνητρο του δράστη. Σε αντιδιαστολή με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά, στα εξωοικογενειακά η αστυνομία συνήθως ενθαρρύνει τα θύματα να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη, σε συνάρτηση βέβαια με τη σοβαρότητα του περιστατικού.

2.3.γ. Ενδοοικογενειακή και εξωοικογενειακή βία : Συγκριτική προσέγγιση της αστυνομικής παρέμβασης

Το αποτέλεσμα της δικαστικής διαμάχης στην προαναφερόμενη υπόθεση Thurman υπήρξε αφορμή για τη διεξαγωγή πλήθους παρομοίων υποθέσεων στα δικαστήρια, οι οποίες ενίσχυαν την άποψη της διαφοροποιημένης μεταχείρισης των θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας από την

⁵¹⁶ Ο αριθμός των συλλήψεων στην περίπτωση της εξωοικογενειακής βίας είναι διπλάσιος συγκριτικά με την περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας. Βλ. Donald Black, *The Social Organization of Arrest*, Stanford Law Review 23, June 1971, p. 1097.

⁵¹⁷ Βλ. Elaine Cumming, Ian Cumming, and Laura Edell, *Policeman as Philosopher, Guide, and Friend*, Social Problems 12, 1965, p. 281.

αστυνομία. Ειδικότερα, οι περισσότερες από αυτές κατέληγαν στο συμπέρασμα ότι οι διωκτικές αρχές **σπάνια συνελάμβαναν** δράστες σωματικής βίας στο πλαίσιο της οικογένειας, συνεπώς, η προστασία των θυμάτων οικογενειακής βίας υστερούσε έναντι εκείνης που παρεχόταν στις περιπτώσεις θυματοποίησης από αγνώστους. Αντίθετα, η αστυνομία εμφανιζόταν περισσότερο πρόθυμη να προβεί στη σύλληψη δραστών μη βίαιων συμπεριφορών που ελάμβαναν χώρα εκτός οικογενειακού χώρου μεταξύ αγνώστων, συγκριτικά με τον αριθμό των συλλήψεων που ήταν διατεθειμένη να διενεργήσει εντός του οικογενειακού χώρου. Τα αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας του Blum⁵¹⁸ επιβεβαιώνουν το παραπάνω συμπέρασμα, τονίζοντας ότι η συχνότητα των συλλήψεων στο πλαίσιο της οικογένειας όσον αφορά το αδίκημα της σωματικής βίας, κυμαίνεται στο 8%.

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουμε εάν επιχειρήσουμε να διερευνήσουμε το ζήτημα της **επίρριψης ευθυνών** από την αστυνομία. Ενδεικτικά, το 1967 στην Ουάσιγκτον, η επίρριψη ευθυνών αφορούσε το 75% των περιπτώσεων βίας μεταξύ αγνώστων, συγκριτικά με το αντίστοιχο 16% των περιστατικών στο πλαίσιο της οικογένειας. Το σύνολο των εμπειρικών στοιχείων επιβεβαιώνει την εμφάνιση της παραπάνω εικόνας, τόσο στο Σικάγο και τη Βοστώνη, όσο και τον Καναδά. Αξίζει να σημειωθεί όμως, ότι μολονότι η **αποφυγή επίρριψης ευθυνών** παρουσιάζεται ως η συνηθέστερη μέθοδος αντιμετώπισης των οικογενειακών περιστατικών σωματικής βίας, ωστόσο η κοινή γνώμη φαίνεται να υποστηρίζει την τακτική αυτή και για τα περιστατικά βίας μεταξύ αγνώστων.⁵¹⁹

Σχετική έρευνα,⁵²⁰ αναφορικά με το είδος της αστυνομικής παρέμβασης, εισάγει ένα νέο στοιχείο που ενδεχομένως συνδέεται με τον τρόπο αντιμετώπισης της σωματικής βίας κατά περίπτωση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις απόψεις των αστυνομικών, διαπιστώνεται ότι η καταστολή της βίας που διαπράττεται στο δρόμο μεταξύ αγνώστων συνιστά ένα ενδιαφέρον και «ευχάριστο» καθήκον για τα όργανα δίωξης, σε αντιδιαστολή με την ενδοοικογενειακή βία που κατατάσσεται μεταξύ των «ανιάρων» καθηκόντων που καλούνται να επιτελέσουν. Παράλληλα, αξίζει να αναφερθεί ότι συχνά οι διωκτικές αρχές⁵²¹ αποθαρρύνουν τις γυναίκες/ θύματα οικογενειακής σωματικής βίας από την καταγγελία των περιστατικών και την υποβολή εγκλήσεως εναντίον του δράστη, προβάλλοντας ένα σύνολο αρνητικών συνεπειών που απορρέουν από την κίνηση της ποινικής διώξεως.

Ωστόσο, αρκετοί επιστήμονες και ερευνητές διατείνονται ότι δεν υφίσταται σημαντική διαφοροποίηση στη μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής βίας από την αστυνομία, συγκριτικά με

⁵¹⁸ Lawrence Blum, *Crisis Intervention Demonstration Project: Mental Health and Police Collaboration and Consultation*.

⁵¹⁹ B.A. N. Zoe Hilton, *Police Intervention and Public Opinion*, in *Legal Responses to Wife Assault: Current Trends and Evaluation*, Sage Publications, 1993, p. 55-57.

⁵²⁰ Η έρευνα αφορά δύο αστυνομικά τμήματα, ένα στο Λονδίνο, το Metropolitan Police District και ένα στο Kent. Η διάρκεια της εκτενέονταν από το Νοέμβριο του 1984 έως τον Ιανουάριο του 1986 και στο διάστημα αυτό ελήφθησαν 62 συνεντεύξεις, τόσο από αστυνομικούς-περιθωρία, όσο και αξιωματικούς του τμήματος εγκληματολογικών ερευνών. Βλέπε σχετικά Edwards, S. S. M., *Police Attitudes and Dispositions in Domestic Disputes: The London Study*, *Police Journal*, July, 1986b, p. 230-241 και Bourlet, A., *Police Intervention in Marital Violence*, University of Kent M. Phil. Dissertation, 1988.

⁵²¹ B.A. Sanders, *Personal violence and public order: The prosecution of domestic violence in England and Wales*, *International Journal of the Sociology of Law*, vol. 16, 1988, pp. 359-82, D. J. Bell, *A multiyear study of Ohio urban, suburban, and rural police dispositions of domestic disputes*, *Victimology*, vol. 10, nos. 1-4, 1985, pp. 301-10 και L. H. Bowker, *Police services to battered women, bad or not so bad?*, vol. 9, 1982, pp. 476-94.

εκείνη των θυμάτων από αγνώστους. Σχετικές έρευνες δε φανερώνουν κάποια σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων, η οποία να συνδέεται με τη σχέση θύματος-θύτη και όχι με την παρουσία ή απουσία επαρκών αποδεικτικών μέσων για τη διάπραξη της βίας. Το στοιχείο αυτό ενισχύεται από τη στάση της πλειονότητας των θυμάτων οικογενειακής βίας, τα οποία αν και επικαλούνται τη βοήθεια της αστυνομίας, ωστόσο εξακολουθούν να συντηρούν τη βίαιη σχέση και να αποσύρουν τις κατηγορίες μετά από σύντομο χρονικό διάστημα.

Γενικά, η συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας μεταξύ ατόμων που συνδέονται με κάποιας μορφής σχέση (π.χ. φιλική, επαγγελματική), πραγματοποιείται⁵²² στο πλαίσιο άτυπων μηχανισμών, με μειωμένη τη συμμετοχή των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, σε αντιδιαστολή με τη βία που εκδηλώνεται μεταξύ αγνώστων (και από την οποία, από τις οποίες ελλείπει το στοιχείο της συσχέτισης μεταξύ θύματος και δράστη), όπου η συμμετοχή των παραπάνω φορέων εμφανίζεται συγκριτικά μεγαλύτερη.

2.4. Παράγοντες προσδιορισμού της δράσης της αστυνομίας

Προκειμένου να διαμορφώσουμε μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα αναφορικά με τη δράση της αστυνομίας στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων σωματικής βίας με θύματα γυναίκες, καθίσταται αναγκαίο να συνεκτιμήσουμε ένα σύνολο παραγόντων, που φαίνεται να την προσδιορίζουν. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επεξεργασία των αρχείων της αστυνομίας υποδεικνύει ότι οι παράγοντες που υπαγορεύουν τη συμπεριφορά της σε θέματα εξωοικογενειακής βίας ταυτίζονται με εκείνους που συναντώνται και στα οικογενειακά περιστατικά⁵²³.

Οι παράγοντες αυτοί θα μπορούσαν να συνοψισθούν στη σοβαρότητα της σωματικής βίας, στις πεποιθήσεις των αστυνομικών, στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά, τόσο του θύματος όσο και του θύτη, στη χρήση αλκοόλ, στο περιβάλλον εκδήλωσης της βίας (ιδιωτικός ή δημόσιος χώρος), στην ανάμιξη τρίτων με σκοπό την παρέμβαση της αστυνομίας,⁵²⁴ στην ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, στο βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη, στη χρήση όπλου, την ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος, την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη, στις επιθυμίες των θυμάτων, στον τρόπο εκπαίδευσης της αστυνομίας, στο ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών από το θύμα, στη χρήση αλκοόλ ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών, στην κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος κ.α.

Το στατιστικό μοντέλο της Sandra Stith⁵²⁵ επιχειρεί να προβλέψει την απόκριση των αστυνομικών στο χειρισμό επιθέσεων έναντι γυναικών. Οι πιθανές στάσεις της αστυνομίας (σύλληψη του δράστη,

⁵²² Βλέπε Yngvesson B. B., *The Atlantic Fisherman*, pp. 59-85 in L. Nader and H. F. Todd Jr. (eds.), *The Disputing Process-Law in Societies*, New York: Columbia University Press, 1978 και Marc Riedel, *A Perspective on Stranger Violence*, in William S. Laufer and Freda Adler (eds.), *The Criminology of Criminal Law. Advances in Criminological Theory*, vol. 8.

⁵²³ Βλ. N. Zoe Hilton, 1993, ό. π. σελ. 43.

⁵²⁴ Βλέπε Elliot, D. S., *Criminal justice procedures in family violence crimes*, in L. Ohlin & M. Tonry (Eds.), *Family Violence*, pp. 427-480, Chicago: University of Chicago Press, 1989.

⁵²⁵ Η Stith διένειμε ερωτηματολόγια σε 240 αστυνομικούς, σε 3 περιφέρειες και 4 αστυνομικά τμήματα στο βορειοανατολικό Κάνσας. Βλ. Stith, S. M., *The Relationship Between the Male Police Officer's Response to Victims of*

συζήτηση με το ζευγάρι, προεידιοποίηση ή σύλληψη του θύματος και απροθυμία σύλληψης του δράστη) συσχετίζονται με τις απόψεις των αστυνομικών αναφορικά με το ρόλο των δύο φύλων, την εμφάνιση στρες στο πλαίσιο του γάμου τους, την αποδοχή της συζυγικής βίας και τη διάπραξη της από τους ίδιους. Παρακάτω αναλύονται διεξοδικά ορισμένοι από τους κυριότερους παράγοντες που επηρεάζουν την κρίση τους και ως ένα βαθμό προσδιορίζουν τη συμπεριφορά που υιοθετούν κατά περίπτωση.

2.4.α. Η σοβαρότητα της βίας ή της επελθούσας βλάβης

Ο Straus⁵²⁶ υπογραμμίζει την ύπαρξη ενός «ορίου» βίας, η υπέρβαση του οποίου ενδέχεται να οδηγήσει στη λήψη αυστηρών μέτρων αντιμετώπισης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η σύλληψη του δράστη. Τα εμπειρικά ευρήματα υπογραμμίζουν ότι τα περιστατικά βίας πρέπει να είναι ιδιαίτερα σοβαρά, ώστε η επέμβαση της αστυνομίας να έχει το παραπάνω αποτέλεσμα. Ως «σοβαρά», νοούνται εκείνα που έχουν ως συνέπεια κακώσεις που χρήζουν ιατρικής μεταχείρισης. Η διάκριση μεταξύ της απλής και της σοβαρής βίας απεικονίζεται στην κλίμακα (CTS) του Straus⁵²⁷ - παρατίθεται σε προηγούμενο κεφάλαιο - και αντανάκλα τη στάση της αστυνομίας. Επιπλέον, η αστυνομία επιδιώκει να έχει απτές αποδείξεις της βίας που προηγήθηκε, προκειμένου να αντιμετωπίσει σοβαρά την εκάστοτε περίπτωση.

Σαφώς βέβαια σημαντικό ρόλο στον τρόπο αντιμετώπισης, διαδραματίζει και η σοβαρότητα που αποδίδουν στο φαινόμενο της σωματικής βίας, τα όργανα δίωξης. Κι αυτό, διότι έχει παρατηρηθεί ότι μορφές βίας που αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σοβαρές τόσο αναφορικά με την έκτασή τους, όσο και με το μέγεθος προσβολής του εννόμου αγαθού, αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη προσοχή και αυστηρότητα από τις Αρχές (π.χ. με προσπάθεια εντοπισμού και παραπομπής του δράστη δικαιοσύνη) και λαμβάνονται μέτρα περισσότερο προστατευτικά προς το θύμα (π.χ. παροχή συμβουλών κατά την κατάθεσή του ή παραπομπή του σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία).

Μολονότι, πλήθος ερευνών⁵²⁸ επιβεβαιώνουν τη θετική συσχέτιση μεταξύ της βλάβης που προκλήθηκε στο θύμα και της πιθανότητας σύλληψης του δράστη, ωστόσο δεν απουσιάζουν και οι μελέτες⁵²⁹ που αμφισβητούν την εγκυρότητά της.

Γενικά, η άμεση αστυνομική παρέμβαση με σκοπό την ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος, είναι συνάρτηση των ιδιαίτερα σοβαρών εξελίξεων⁵³⁰ που λαμβάνει το εκάστοτε

Domestic Violence and the Personal and Family Experiences. Paper presented to the World Congress on Victimology, Florida, July 1986.

⁵²⁶ Straus, M. et al., *Behind Closed Doors*. New York: Anchor Press/ Doubleday, 1980.

⁵²⁷ Σύμφωνα με την κλίμακα CTS του Straus, βλάβη είναι πιθανόν να επιφέρουν πράξεις που εντάσσονται στην κατηγορία των βίαιων επιθέσεων, όπως κακοποιήσεις, ένοπλες επιθέσεις κ.α.

⁵²⁸ Buzawa, E.S. and Austin T., *Determining police response to domestic violence victims. The role of victim preference*. American Behavioral Scientist, 36, 1993, p. 610 και Gondolf, E.W. and McFerron, J. R., *Handling battering men: police action in wife abuse cases*, Criminal Justice Behavior, 16, 1989, p.429.

⁵²⁹ B.A. Smith, D. A. and Klein, J. R., *Police control of interpersonal disputes*, Social problems, 31, 1984, p. 469 και Hatty, S. E., *Policing and male violence in Australia*, in Women, Policing, and Male Violence: International Perspectives (J. Hanmer, J. Radford and E. A. Stanko, eds.) 1989, pp. 70-89, Routledge, England.

⁵³⁰ Π.χ. σοβαροί τραυματισμοί, επέμβαση της γειτονιάς, βλ. Dobash, R. and Dobash, R. *Violence against Wives: a case against patriarchy*. New York : The Free Press, 1979.

περιστατικό. Η εκδήλωση τραυματισμών και η αναγκαιότητα κατρικής παρακολούθησης συνιστούν τις ίσως κυριότερες προϋποθέσεις που προσδιορίζουν το είδος της αστυνομικής παρέμβασης.

2.4.β. Οι πεπειθήσεις των αστυνομικών οργάνων

Σημαντική επιρροή στη δράση που αναλαμβάνει η αστυνομία, κατέχουν οι πεπειθήσεις των αστυνομικών αρχών, αναφορικά με το υπό συζήτηση πρόβλημα. Γενικά οι απόψεις τους, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στις ακόλουθες⁵³¹ :

1. θεωρούν ότι η βία κατά των γυναικών δεν συνιστά σοβαρό πρόβλημα.

2. πιστεύουν ότι η βία που εκδηλώνεται συχνά στο πλαίσιο του οικογενειακού περιβάλλοντος, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως «πραγματικό» έγκλημα, συγκριτικά με τον τύπο βίας που διαπράττεται από κάποιον άγνωστο σε δημόσιο χώρο. Τα κοινωνικά στερεότυπα αναφορικά με το «πραγματικό» έγκλημα και θύμα συντηρούνται και αναπαράγονται στο πλαίσιο της αστυνομικής κουλτούρας και πρακτικής, με συνέπεια τη συχνή απόδοση ευθυνών για την εκδήλωσή της βίας στα θύματα (ενοχή θύματος). Βέβαια, η οικογενειακή βία έχει κοινωνικές και ψυχολογικές παραμέτρους, δεδομένου ότι συνιστά τον πυρήνα της κοινωνίας, με συνέπεια να επιβάλλεται ιδιαίτερα προσεκτικός χειρισμός. Η προστασία του ατόμου και της προσωπικότητάς του συνιστά την κορωνίδα των ατομικών δικαιωμάτων, για το λόγο αυτό η ενδοοικογενειακή βία πρέπει να εξακολουθήσει να συνιστά ποινικό αδίκημα, με απώτερο σκοπό την τιμωρία του δράστη και την προστασία του θύματος. Η άποψη αυτή, μολονότι δεν αντιπροσωπεύει την πλειοψηφία των δικτικών αρχών, ωστόσο εμφανίζεται σε ένα σημαντικό τμήμα αυτών στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας.

3. τα περιστατικά που συμβαίνουν εντός της οικογένειας συχνά θεωρούνται ότι δεν εντάσσονται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους⁵³², συνεπώς σύμφωνα με το Stanko⁵³³, η τεχνική των συλλήψεων δεν συνιστά την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Παράλληλα, αρκετοί θεωρούν ότι η αντιμετώπιση οικογενειακών κρίσεων δε συμβιβάζεται με το κύριο καθήκον τους, που αφορά την επιβολή της δημόσιας τάξης και της ασφάλειας. Το κυριότερο επιχείρημα σχετίζεται με το ότι η εκπλήρωση ενός τέτοιου έργου απαιτεί τη συνδρομή εξειδικευμένων επαγγελματιών και όχι των οργάνων δίωξης, τα οποία στερούνται βασικών γνώσεων.

Φυσικά, δεν απουσιάζουν και οι αντιλήψεις εκείνων που θεωρούν το χειρισμό της οικογενειακής βίας ως αναπόσπαστο μέρος των αστυνομικών αρμοδιοτήτων, χωρίς όμως τα άτομα αυτά να παύουν να

⁵³¹ Βέβαια, στις απόψεις αυτές παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις, με συνέπεια ορισμένες να μην αντανακλούν στο σύνολο των δικτικών αρχών. Βλ. Allison Morris, Basil Blackwell, *Women as Victims*, στο έργο τους *Women, Crime and Criminal Justice*, 1987, σελ. 181-185.

⁵³² Στην άποψη αυτή συμβάλλουν και οι αντιλήψεις του κοινού, αναφορικά με τους ρόλους των δύο φύλων. Ειδικότερα σε έρευνα που διεξήχθη το 1987-88 στην Αυστραλία, διαπιστώθηκε ότι 1 στους 5 Αυστραλούς αντιλαμβάνονταν ότι η καταγγελία για χρήση σωματικής βίας εναντίον των γυναικών πρέπει να ρυθμίζεται ιδιωτικά. Βλ. Α. Μαγγανά, *Η ενδο-συνυγκή βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος...*, όπ. π.

⁵³³ Βλ. Stanko, E. A., *Missing the Mark? Policing Battering*, in *Women, Policing and Male Violence: International Perspectives* (J. Hanmer, J. Radford E. A. Stanko, eds.) pp. 46-69, Routledge, England, 1989.

⁵³⁴ Επισημαίνεται ότι η απροθυμία διευθέτησης επαναλαμβανόμενων καταστάσεων βίας ενισχύεται εάν προηγούμενα δεν είχαν ληφθεί υπόψη από τα θύματα οι υποδείξεις των αστυνομικών. Alan Bourlet, 1990, ό. π. σελ. 82-83.

βιώνουν την αναστάτωση και την απροθυμία,⁵³⁴ όταν καλούνται να αντιμετωπίσουν παρόμοια περιστατικά.

4. συντηρούν μια **κουλτούρα ανοχής απέναντι στην ενδοοικογενειακή βία**, η οποία πηγάζει από την άποψη ότι η **οικογένεια πρέπει να παραμένει ενωμένη**, ανεξάρτητα από τις τυχόν δυσλειτουργίες που εμφανίζονται στο εσωτερικό της.

5. θεωρούν ότι από τη στιγμή που το θύμα επιλέγει να συντηρήσει τη βίαιη σχέση, η **παρέμβαση της αστυνομίας οφείλει να περιορίζεται στην επιβολή της δημόσιας τάξης και ειρήνης**,⁵³⁵ (εφόσον αυτή διαταράσσεται από την εκδήλωση του περιστατικού), υπό την προϋπόθεση τα περιστατικά να μην είναι πολύ σοβαρά.⁵³⁶

6. οι **αντιλήψεις των αστυνομικών, σχετικά με τον ρόλο που ενίοτε διαδραματίζει η γυναίκα κατά την διάρκεια της διαδικασίας απονομής της ποινικής δικαιοσύνης**. Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι συχνά παρακωλύει την εξέλιξη της, είτε ανακαλώντας τις κατηγορίες⁵³⁷, είτε αρνούμενη να καταθέσει ως μάρτυρας κατηγορίας. Είναι σύνθετες το φαινόμενο της υποβολής εγκλήσεως από το θύμα και της συνακόλουθης ανάκλησής της, είτε λόγω φόβου για την επανάληψη της βίας και της εκδήλωσης αντιποίνων εναντίον του, είτε ως συνέπεια ωριμότερης σκέψης και παροχής συν γνώμης προς τον δράστη. Στην περίπτωση αυτή σύμφωνα με τον Rennoizé, η αστυνομία θεωρεί ότι έχασε πολύτιμο χρόνο⁵³⁸ για τη διαλεύκανση μιας υποθέσεως που δεν είχε την αναμενόμενη δικαστική εξέλιξη.

7. οι αντιλήψεις των αστυνομικών αναφορικά με το **ρόλο της γυναίκας στην πρόκληση**⁵³⁹ της βίας, άποψη την οποία συχνά ενστερνίζονται και άλλοι φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου, με συνέπεια την αντιμετώπιση του θύματος με σκεπτικισμό ή αδιαφορία.

8. ο **τρόπος που οι αστυνομικοί αντιλαμβάνονται το ρόλο τους στη διευθέτηση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας**. Σύμφωνα μάλιστα με τις εγκυκλίους του Home Office, ο αντικειμενικός σκοπός τους συνίσταται στην αποκατάσταση της οικογενειακής ηρεμίας. Για το λόγο αυτό, η απροθυμία μεσολάβησής τους τεκμηριώνεται με το επιχείρημα της επαναλαμβανόμενης συχνότητας του συγκεκριμένου τύπου βίας που καθιστά δυσχερή την επίτευξη του παραπάνω στόχου. Το

⁵³⁵ Βλ. Joanne Belknap, *Law enforcement officers' attitudes about the appropriate responses to woman battering*, *International Review of Victimology*, 1995, Vol. 4, pp. 48-49.

⁵³⁶ Βλέπε σχετικά Ferraro, K. J., *Policing women battering*, *Social Problems*, 36, 1989a, p. 61.

⁵³⁷ Βέβαια, πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα προσεκτικοί στις παραπάνω διαπιστώσεις, δεδομένου ότι οι εμπειρικές έρευνες δεν φαίνεται να αποδεικνύουν τη συχνή εμφάνιση του φαινομένου της απόσυρσης των κατηγοριών. Ειδικότερα, έρευνα που διεξήγαγε η Wassoff στο Εδιμβούργο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μόνο σε δύο από πενήντα εννέα περιπτώσεις, το θύμα υπαναχώρησε από την απόφασή του να δώσει τη δράστη. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι και οι δύο αιτήσεις τελικώς απορρίφθηκαν. Βλ. Wassoff, F., *Legal protection from wife beating*, *International Journal of the Sociology of Law*, 10, 2, 1982.

⁵³⁸ Επισημαίνεται εξάλλου, ότι η διαδικασία στο ακροατήριο αποτελεί για τον αστυνομικό σημαντική απώλεια χρόνου, γεγονός το οποίο αναμφισβήτητα επηρεάζει την άποψή τους αναφορικά με τη δικαστική αντιμετώπιση της οικογενειακής βίας εναντίον των γυναικών.

⁵³⁹ Στο σημείο αυτό υπεισέρχεται η έννοια του «καταλυτικού» ή «συμμετοχικού» θύματος της θετικιστικής θυματολογίας. Βλ. σχετικά Amir, M. *Patterns of forcible rape*, Chicago, University of Chicago Press, 1971.

συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα σχετικής έρευνας του Walter⁵⁴⁰ στις Η.Π.Α., αναφορικά με την επίλυση οικογενειακών διαφορών.

9. η **τάση δικαιολόγησης της άσκησης σωματικής βίας** από τους αστυνομικούς, με την αιτιολογία της εξίσου **ανάρμοστης (μη ηθικής) συμπεριφοράς του θύματος**⁵⁴¹. Η αντίληψη αυτή συνδέεται και με τον τρόπο κοινωνικοποίησης των αστυνομικών, στα πλαίσια του οποίου συχνά αναγνωρίζεται το δικαίωμα των ανδρών να κακοποιούν τις συζύγους τους.

10. η **διάθεση υποστήριξης των θυμάτων** συχνά εξαρτάται από την **οριστική επέλευση της βίας** (όχι από απειλές ή φόβους για την εκδήλωσή της) και τη **συχνότητα διάπραξης της στο παρελθόν** και

11. η **μεταχείριση των θυμάτων** από τα όργανα της αστυνομίας **επηρεάζεται** σε μεγάλο βαθμό από την **δική τους αποδοχή ή διάπραξη της σωματικής βίας**. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη την ανδροκρατούμενη δομή της αστυνομίας, η οποία εμφανίζει σημαντικές ομοιότητες με την ευρύτερη πατριαρχικού χαρακτήρα κοινωνία⁵⁴². Ειδικότερα, σχετική έρευνα της Stith στο βορειοανατολικό Κάνσας, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσωπική αποδοχή της βίας από τον αστυνομικό συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών. Η ισχυρότερη σχέση που προκύπτει από το παραπάνω μοντέλο, αφορά τη διάπραξη της συζυγικής βίας από τον αστυνομικό και τη μειωμένη πιθανότητα σύλληψης του δράστη. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αστυνομικοί που παραδέχονται τη διάπραξη του αδικήματος από τους ίδιους είναι λιγότερο πιθανό να συλλάβουν έναν υποτιθέμενο δράστη άσκησης σωματικής βίας.

12. η **επιρροή στερεοτύπων**,⁵⁴³ σχετικά με την **κοινωνική θέση και τη φυλετική προέλευση** τόσο των **θυμάτων** όσο και των **θυτών**, συχνά συνδέεται με τη διαμόρφωση της γνώμης των αστυνομικών για την ενοχή ή μη των εμπλεκόμενων μερών και τη στάση που θα τηρήσουν κατά το χειρισμό της βίας. Για παράδειγμα, οι αστυνομικοί ενδέχεται να εκδηλώσουν μειωμένη προθυμία να προστατεύσουν τα δικαιώματα ορισμένων κοινωνικά αποκλεισμένων θυμάτων βίας (π.χ. εγχρώμων γυναικών), διότι θεωρούν ορισμένες πληθυσμιακές κατηγορίες ως λιγότερο «άξιες σεβασμού ή προστασίας». Για το λόγο αυτό καθίσταται επιτακτική η εφαρμογή της οδηγίας που υπαγορεύει το

⁵⁴⁰ Η έρευνα του Walter σε μια μικρή βορειοανατολική πόλη των Η.Π.Α. διερεύνησε τις πεποιθήσεις των αστυνομικών αναφορικά με τις κλήσεις που ελάμβαναν και την επιρροή των προαναφερομένων αντιλήψεων στον τρόπο χειρισμού των εκάστοτε περιστατικών. Γενικά, επιβεβαίωσε την απροθυμία μεσολάβησης των αστυνομικών στη διευθέτηση της οικογενειακής κρίσης, ενώ παράλληλα επεσήμανε τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο του θύματος και της κατανάλωσης αλκοόλ στην επίταση και τη διαιώνιση της βίας. Βλ. Walter, J. D., *Police in the Middle: A Study of Small City Police Intervention in Domestic Disputes*, Journal of Police Science and Administration, 9 (3): 243-60, 1981.

⁵⁴¹ Από τα στοιχεία έρευνας που διεξήγαγαν το 1986, οι Saunders και Size σε ένα δείγμα 116 αστυνομικών, 39 συνηγόρων και 52 θυμάτων ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, διαπιστώνεται ότι οι αστυνομικοί ήταν περισσότερο πιθανό συγκριτικά με τα υπόλοιπα δύο μέρη να δικαιολογήσουν την εκδήλωση βίας σε περιπτώσεις απιστίας του θύματος. Επιπλέον, το δείγμα των αστυνομικών απέδιδε μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης στο θύμα, συγκριτικά σε σχέση με τους συνηγόρους και τα θύματα. Βλ. N. Zoe Hilton, 1993, ό. π. σελ. 40-41.

⁵⁴² DeKeseredy, W. S., and Hinch, R., *Woman Abuse: Sociological Perspectives*, Toronto: Thompson Educational Publishing, 1991.

⁵⁴³ Βλ. Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*. Sage Publications, p 92 και Alberta Law Reform Institute, *Domestic Abuse: Toward an Effective Legal Response*, Report for Discussion, no. 15, 1995, p. 38.

σεβασμό των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων και την προστασία όλων των πολιτών, ανεξαρτήτου φυλής ή ιδεολογίας.

Τις παραπάνω επισημάνσεις συμπληρώνουν οι προτιμήσεις των αστυνομικών οργάνων στη διαμεσολαβητική αντιμετώπιση της βίας. Η τάση αυτή διαφαίνεται έντονα στο πλαίσιο έρευνας⁵⁴⁴ που διεξήχθη αναφορικά με το αδίκημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας έναντι των γυναικών. Συγκεκριμένα, το 46,6% των αστυνομικών θεωρεί τη μεσολάβηση ως την πλέον ενδεδειγμένη απόκριση συγκριτικά με το 15,6% που προτιμά τη διενέργεια συλλήψεων. Επιπλέον, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι μόνο το 4% των ερωτηθέντων υποστηρίζει τη μη ανάμιξη της αστυνομίας σε οικογενειακά θέματα και την προστασία της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου.

Σαφώς, η επιρροή των προαναφερόμενων πεποιθήσεων στη χάραξη της αστυνομικής πρακτικής είναι συνάρτηση της συνεκτίμησης ενός συνόλου παραγόντων (π.χ. εμπειριών, διαπαιδαγώγησης κ.α.), οι οποίοι διαφοροποιούνται στο σύνολο της αστυνομικής δύναμης, με συνέπεια την ποικιλομορφία των αστυνομικών πεποιθήσεων.

2.4.γ Οι προσδοκίες και η βούληση των θυμάτων

Η δράση της αστυνομίας και ειδικότερα η διενέργεια συλλήψεων συχνά υποκινείται (ιδιαίτερα στις περιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας) από τις προσδοκίες και τη βούληση των θυμάτων. Πληθώρα εμπειρικών ερευνών⁵⁴⁵ υποστηρίζουν ότι η πιθανότητα σύλληψης του δράστη αυξάνεται στις περιπτώσεις που οι επιθυμίες και οι παρακλήσεις των θυμάτων συγκλίνουν προς αυτή την κατεύθυνση. Το στοιχείο αυτό αποκτά μια νέα διάσταση στην έρευνα της Belknap⁵⁴⁶, δεδομένου ότι οι μισοί από τους ερωτηθέντες αστυνομικούς θεωρούν ότι τα θύματα, μολονότι επιζητούν τη σύλληψη του θύτη, στην πραγματικότητα δεν την επιθυμούν. Σαφώς, υφίστανται και μελέτες⁵⁴⁷ που υποστηρίζουν το μη επηρεασμό της πλειοψηφίας των αστυνομικών από τα αιτήματα των θυμάτων.

Ωστόσο, οι απαιτήσεις των θυμάτων ενδέχεται να προσεγγίζουν το πρότυπο της αστυνομικής παρέμβασης με τη μορφή της προειδοποίησης, χωρίς την επιβολή αυστηρότερων μέτρων (π.χ. απαγγελία κατηγορίας, δικαστική αντιμετώπιση της βίας, σύλληψη του δράστη κ.λ.π.). Επιπλέον, είναι πιθανό τα θύματα να παροτρύνουν την αστυνομία να μην επιρρίψει ευθύνες στους δράστες, υποκινούμενα από ένα σύνολο αντικειμενικών, αλλά και πρακτικών δυσχερειών, μεταξύ των οποίων

⁵⁴⁴ Στην έρευνα συμμετείχαν 324 αστυνομικοί, οι οποίοι προέρχονταν από μία μεγάλη μεσοδυτική περιοχή των Η.Π.Α. Ειδικότερα, το δείγμα αποτελούνταν από 87% λευκούς, 94% άνδρες και 74% αστυνομικούς σε περιπολία. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Joanne Belknap, *Law enforcement officers' attitudes about the appropriate responses to woman battering*, ό. π. σελ. 51-53.

⁵⁴⁵ Βλέπε Buzawa E. S. and Austin, T., *Determining police response to domestic violence victims. The role of victim preference*, *American Behavioral Scientist*, 36, 1993, p. 610 και Smith, D. A. and Klein, J. R., *Police control of interpersonal disputes*, *Social Problems*, 31, 1984, p. 469.

⁵⁴⁶ Βλ. Joanne Belknap, ό. π. σελ. 53.

⁵⁴⁷ Dolon, R., Hendricks, J. and Meagher, M. S., *Police practices and attitudes toward domestic violence*, *Journal of Police Science and Administration*, 14, 1986, p. 187 και Ferraro, K. J., *The legal response to woman battering in the United States*, in *Woman, Policing and Male Violence: Interpersonal Perspectives* (J. Hanmer, J. Radford and E. A. Stanko, eds.) pp. 155-184, Routledge, England.

συγκαταλέγονται: α) ο φόβος για την εκδήλωση αντιποίνων, β) οι δυσχέρειες που απορρέουν από την καθημερινή φροντίδα των παιδιών, γ) η αδυναμία απουσίας από την εργασία κ.α.

Υπό το πρίσμα αυτό, είναι συχνό το φαινόμενο η πλειοψηφία των θυμάτων να επικριθεί την επιβολή βραχυπρόθεσμων λύσεων, όπως την απομάκρυνση⁵⁴⁸ του δράστη από την οικία, χωρίς την παράλληλη επιβολή αυστηρότερων μέτρων. Οι κυριότεροι λόγοι που συνηγορούν υπέρ των προαναφερόμενων λύσεων ιδιαίτερα για τα οικογενειακά περιστατικά, συνίστανται σύμφωνα με τους αστυνομικούς, στην οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από το θύτη, στο φόβο για την εκδήλωση αντιποίνων και στη βούληση αποφυγής του διασυρμού. Για παρόμοιους λόγους είναι πιθανό να παροτρύνουν την αστυνομία να μην επιρρίψει ευθύνες στους δράστες.

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που συνδέεται με το ενδεχόμενο επιρροής των αστυνομικών από τις επιθυμίες των θυμάτων, είναι ο βαθμός συνεργασίας των τελευταίων. Σχετική έρευνα⁵⁴⁹ στη Μητροπολιτική περιοχή του Τορόντο απέδειξε ότι οι δικωτικές Αρχές συνήθως δεν προχωρούν στη διαλεύκανση μιας υπόθεσης άσκησης σωματικής βίας εάν το θύμα δεν επιθυμεί να συνεργαστεί. Αντίθετα, οι αστυνομικοί διατάζουν να προχωρήσουν την υπόθεση στην περίπτωση που το θύμα επιθυμεί τη συνεργασία και πιέζει προς την επίρριψη ευθυνών, δίχως όμως να διαθέτει τα αναγκαία αποδεικτικά μέσα για τη διάπραξη της βίας. Συνήθως οι αστυνομικοί διερευνούν τις απαιτήσεις και τις επιθυμίες των θυμάτων, αλλά στη συνέχεια χρησιμοποιούν τη **διακριτική τους ευχέρεια** προκειμένου να αποφασίσουν για την περαιτέρω έκβαση της υπόθεσης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Chatterton, η απουσία συνεργασίας του θύματος ωθεί την αστυνομία στη λήψη μέτρων για τη διευθέτηση της βίας μόνο εφόσον το περιστατικό αξιολογείται ως ιδιαίτερα σοβαρό. Ειδικότερα, για τα εξωοικογενειακά περιστατικά, το ενδεχόμενο μη συνεργασίας των θυμάτων για τη διαλεύκανση ενός περιστατικού βίας που διαπράττεται στο δρόμο σαφώς θα προκαλέσει πρόβλημα στην αστυνομία, όχι όμως σε τέτοιο βαθμό που να αποτρέψει την πραγματοποίηση της σύλληψης (εφόσον κρίνεται αναγκαία).

Η ειδοποιησιμότητα διαφορά για την πραγματοποίηση της σύλληψης στην περίπτωση της εξωοικογενειακής βίας συνίσταται στο ότι τα όργανα δίωξης ενδιαφέρονται για τη άμεση αντιμετώπιση των περιστατικών, ενώ αντίστοιχα θεωρούν την οικιακή βία ως μία ανιαρή ή και ιδιωτική υπόθεση. Η στάση αυτή ενισχύεται από την έλλειψη σαφών οδηγιών και επαρκούς εκπαίδευσης των νεαρών αστυνομικών, οι οποίοι δυσκολεύονται να χειριστούν τις παραπάνω υποθέσεις, ιδιαίτερα εάν τα θύματα αρνούνται να συνεργαστούν. Τα μειονεκτήματα αυτά δεν παρατηρούνται στην περίπτωση της βίας που διαπράττεται σε δημόσιο χώρο, διότι υπάρχουν σαφείς οδηγίες χειρισμού των συγκεκριμένων περιστατικών (ακόμη κι αν το θύμα δεν συνεργάζεται) και μεγαλύτερη εμπειρία των δικωτικών αρχών, χωρίς ωστόσο να υποβαθμίζεται η επιρροή της βούλησης του εκάστοτε θύματος για τιμωρία του δράστη, στο είδος της αστυνομικής παρέμβασης.

⁵⁴⁸ Βλ. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 46-47.

⁵⁴⁹ Βλ. Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), ό. π. σελ. 39-41.

Από τα παραπάνω, εύλογα αντιλαμβανόμαστε την αναγκαιότητα κατανόησης των επιμέρους παραμέτρων⁵⁵⁰ που επηρεάζουν τις εκάστοτε προτιμήσεις των θυμάτων και διαμορφώνουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Με γνώμονα τον **πολυσύνθετο** και **ξεχωριστό** χαρακτήρα της ανθρωπίνης προσωπικότητας, το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης οφείλει να λαμβάνει υπόψη του κατά τη χάραξη της πολιτικής του, τις διαφορετικές ανάγκες των θυμάτων και κατ' επέκταση τη διαφορετική προστασία που αυτά επιζητούν.⁵⁵¹

2.4.δ. Η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος

Η αστυνομία κατά τη διαδικασία προσδιορισμού της δράσης της είναι δύσκολο να αγνοήσει την επιρροή της κοινής γνώμης, όπως συχνά εκφράζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναφορικά με μεμονωμένα περιστατικά. Συνεπώς, μια πιθανή ενεργοποίηση του λαϊκού αισθήματος αναφορικά τη συζυγική βία πιθανότατα να έχει ως συνέπεια τη σχετική διαφοροποίηση της εφαρμοζόμενης αστυνομικής πρακτικής. Φυσικά, εάν ληφθεί σοβαρά υπόψη το γεγονός ότι η συγκεκριμένη μορφή βίας επισύρει τη γενικότερη κρατική και κοινωνική απροθυμία μεσολάβησης, εύλογα αντιλαμβανόμαστε την αναγκαιότητα ενεργοποίησης του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης.

Για το λόγο αυτό, υποστηρίζεται ότι η αστυνομία ενδιαφέρεται να ικανοποιήσει και τις απαιτήσεις της κοινής γνώμης αναφορικά με τη δράση της σε συνδυασμό βέβαια, με τη χάραξη αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από τον αγγλοσαξονικό χώρο αποτελούν οι παρεμβάσεις των γειτόνων ή των περαστικών (εάν η σωματική βία διαπράττεται σε δημόσιο χώρο), οι οποίοι απαιτούν την άμεση αστυνομική παρέμβαση για τη διευθέτηση της σύγκρουσης και την επιβολή της δημόσιας τάξης. Στην περίπτωση αυτή ενδεχομένως να αυξάνεται η πιθανότητα διεξαγωγής συλλήψεων.

Θα πρέπει όμως, να επισημανθεί η ανεπάρκεια των εμπειρικών δεδομένων αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τις προτιμήσεις του κοινού για τη διευθέτηση της βίας από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης ή την επιβολή εναλλακτικών λύσεων.

2.4.ε. Η εκπαίδευση των αστυνομικών

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι γενικές αρχές εκπαίδευσης των αστυνομικών σε θέματα χειρισμού περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών, τα οποία διαπράττονται στο δρόμο (*street violence*), διαιωνίζουν και αναπαράγουν τα κοινωνικά στερεότυπα αναφορικά με το «πραγματικό» έγκλημα, το «πραγματικό» θύμα και τον «πραγματικό» εγκληματία. Σύμφωνα με τον Powis,⁵⁵² καθήκον

⁵⁵⁰ Bl. Hart, B., *Battered Women and the Criminal Justice System*, in E. Buzawa and C. Buzawa (eds.), *Do Arrests and Restraining Orders Work?* Beverly Hills, CA: Sage, 1996.

⁵⁵¹ Bl. Stanko, E. A., *Policing Domestic Violence*, Australian and New Zealand Journal of Criminology, Special Supplementary Issue, 1995, p. 31-44.

⁵⁵² Powis, David, *The Signs of Crime*, London : McGraw Hill, 1977.

κάθε αστυνομικού είναι η αναγνώριση των εγκληματιών. Το καθήκον αυτό ενεργοποιείται και πραγματοποιείται διαμέσου της εκπαίδευσης που λαμβάνουν.

Οι σύγχρονες κατευθύνσεις προς τους εκπαιδευόμενους αστυνομικούς συχνά ενισχύουν τα στερεότυπα αναφορικά με τους έγχρωμους, τους νοητικά καθυστερημένους και τις γυναίκες. Για το λόγο αυτό, οι έγχρωμοι κινούν περισσότερο τις υποψίες των αστυνομικών για τη διάπραξη σωματικής βίας (αλλά και για κάθε άλλη εγκληματική συμπεριφορά) εναντίον γυναικών και συνακόλουθα είναι δύο έως τρεις φορές περισσότερο πιθανόν να υποστούν σωματική έρευνα στο δρόμο, συγκριτικά με τους λευκούς.⁵⁵³ Ειδικότερα, η έρευνα των Smith και Gray⁵⁵⁴ στη Μητροπολιτική περιοχή του Λονδίνου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι αστυνομικοί θεωρούσαν τους «μαύρους με τα σγουρά μαλλιά» ως ιδιαίτερα ύποπτους.

Φυσικά, το νομοθετικό πλαίσιο στην Αγγλία λειτουργεί και ως δικλίδα ασφαλείας στην πιθανότητα κατάχρησης εξουσίας από την πλευρά των αστυνομικών. Συγκεκριμένα, η *Police and Criminal Evidence Act* (1984) παραχωρεί το δικαίωμα έρευνας στους αστυνομικούς εφόσον συντρέχει σοβαρός και βάσιμος λόγος υποψίας. Εύλογα όμως γίνεται αντιληπτό ότι η παραπάνω παρατήρηση δεν εξαλείφει το ενδεχόμενο εκδήλωσης αυθαιρεσιών από τα όργανα δίωξης, εάν μάλιστα επισημάνουμε την ασάφεια της έννοιας «σοβαρός και βάσιμος λόγος υποψίας».

Ως συνέπεια του ότι ορισμένες κατηγορίες ατόμων συλλαμβάνονται ή ερευνώνται συχνότερα συγκριτικά με κάποιες άλλες, οι επίσημες στατιστικές εμφανίζουν τις κατηγορίες αυτές ως «περισσότερο εγκληματικές» και τις συσχετίζουν με τη διάπραξη της βίας. Συνεπώς, τα στερεότυπα της αστυνομίας αναφορικά με το έγκλημα και τους εγκληματίες, παρέχουν σε ορισμένες περιπτώσεις, ισχυρό κίνητρο δράσης (λόγω υποψίας), το οποίο μάλιστα ενισχύεται από την προαναφερόμενη ασάφεια των θεσμικών κανόνων δικαίου.

Ειδικότερα, αναφορικά με την ενδοοικογενειακή σωματική βία, επισημαίνεται η ανεπαρκής εκπαίδευση των αστυνομικών στα συγκεκριμένα ζητήματα, η οποία αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στις προσπάθειές τους για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Οι πρωτοβουλίες με σκοπό το βαθμιαίο περιορισμό των δυσχερειών σε επίπεδο εκπαίδευσης είναι διάχυτες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι συχνά τα αστυνομικά τμήματα⁵⁵⁵, προκειμένου να αντιμετωπίσουν το προαναφερόμενο πρόβλημα, προωθούν τη συνεργασία τους με συμβούλους ειδικευμένους στο χειρισμό παρομοίων περιστατικών.

Ωστόσο, οι γενικότεροι άξονες σε επίπεδο εκπαίδευσης συνηγορούν ενάντια στον αστυνομικό χειρισμό υποθέσεων ενδοοικογενειακής κακοποίησης γυναικών, δεδομένου ότι το ωρολόγιο πρόγραμμα εκπαίδευσης των αστυνομικών, ελάχιστα σχετίζεται με θέματα οικογενειακής βίας. Συγκεκριμένα στο

⁵⁵³ Willis, C. F., *The Use, Effectiveness and Impact of Police Stop and Search Powers*, Home Office Research and Planning Unit Paper 15, London: Home Office, 1983.

⁵⁵⁴ B.A. Smith, David J. and Gray, J., *Police and People in London*, vols 1-4, London: Policy Studies Institute, 1983.

⁵⁵⁵ Lenore E. Walker, *Η κακοποιημένη γυναίκα*, Μετάφραση Τάσος Ανθουλιάς, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1989, σελ. 200.

Michigan, η εκπαίδευσή τους σε θέματα χειρισμού ενδοοικογενειακών διαφορών κάλυπτε 5 διδακτικές ώρες, σε σύνολο 240!

Αναφορικά με τον τρόπο δράσης της αστυνομίας στις παραπάνω περιπτώσεις, ο ευρύτερα διαδεδομένος οδηγός εκπαίδευσης, με τίτλο «Η λειτουργία της Αστυνομίας κατά τη μεσολάβησή της για το χειρισμό της σύγκρουσης»⁵⁵⁶ υποδείκνυε την αποφυγή της σύλληψης. Στην περίπτωση μάλιστα που επιρρίπτονταν ευθύνες, οι αστυνομικοί είχαν σαφείς οδηγίες να προειδοποιήσουν τα θύματα για τις πιθανές δυσκολίες που επρόκειτο να αντιμετωπίσουν (δυσχέρειες κατά την κατάθεσή τους στο δικαστήριο, μεγάλα δικαστικά έξοδα κ.α.).

Βέβαια, ο μεγάλος αριθμός των κλήσεων που καθημερινά λαμβάνει η αστυνομία για την αντιμετώπιση ενδοοικογενειακών βίαιων περιστατικών⁵⁵⁷, συνιστά ένα εξαιρετικά σοβαρό επιχείρημα υπέρ της ουσιαστικής ενασχόλησης με το ζήτημα της εκπαίδευσης των οργάνων δίωξης. Αυτός ήταν άλλωστε και ένας από τους κυριότερους παράγοντες που υποκίνησαν την πλειοψηφία των Πολιτειών στην Αμερική, προς τη θέσπιση σχετικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους αστυνομικούς. Εξάλλου, η ανάγκη εκπαίδευσης υποδηλώνεται και από τα ίδια τα όργανα δίωξης, που επισημαίνουν τόσο την ανάγκη εκπαίδευσής τους, όσο και τη διεύρυνση των υπηρεσιών⁵⁵⁸ προς τα θύματα.

Το ζήτημα της ελλιπούς εκπαίδευσης απασχόλησε και τους αρμόδιους φορείς στον Καναδά, με συνέπεια τη δημιουργία ειδικών μαθημάτων εξειδίκευσης των αστυνομικών σε θέματα χειρισμού ενδοοικογενειακών διαφορών. Ειδικότερα, το πρόγραμμα της Ατλαντικής Ακαδημίας της Αστυνομίας (Atlantic Police Academy) περιλαμβάνει 120 ώρες εκπαίδευσης σε θέματα ανθρωπίνων σχέσεων, οι 10 από τις οποίες αφορούν τη μεσολάβηση της αστυνομίας για τη διευθέτηση καταστάσεων κρίσης. Παρόμοια, διάφορες υπηρεσίες (όπως η Royal Canadian Mounted Police Academy και το Canadian Police College) δημιούργησαν προγράμματα εκπαίδευσης, τα οποία έδιναν έμφαση στις ανθρωπίνες σχέσεις και την ανάπτυξη ικανοτήτων για το χειρισμό των προβλημάτων που απορρέουν από αυτές. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 1986, η Royal Canadian Mounted Police (RCMP) ανέλαβε τη διοργάνωση ενός εβδομαδιαίου σεμιναρίου με θέμα τη διερεύνηση της οικογενειακής βίας από τη σκοπιά του θύματος⁵⁵⁹ και την παροχή χρήσιμων πληροφοριών στους αστυνομικούς για την επιτυχή μεσολάβησή τους.⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Bλ. Jaffe, P. G., Hastings E., Reitzel D., Austin G. W., *The Impact of Police Laying Charges*, in N. Zoe Hilton, 1993, ό. π. σελ. 64.

⁵⁵⁷ Parnas, R., *The Police Response to the Domestic Disturbance*, Wisconsin Law Review (Fall), 1967, p. 914 (2).

⁵⁵⁸ Μεταξύ των υπηρεσιών που προτείνονται εμπεριέχονται : η ύπαρξη διερμηνέων σε 24ωρη βάση, η συνδρομή οικογενειακών συμβούλων, η καλύτερη οικονομική υποστήριξη των θυμάτων, η ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης κ.α.. Βλέπε Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), *Wife Assault and the Canadian Criminal Justice System. Issues and Policies*, ό. π. σελ. 44.

⁵⁵⁹ Ωστόσο, ο οδηγός εκπαίδευσης του Frank Vandall στις Η.Π.Α. συνιστούσε στους αστυνομικούς να ενδιαφέρονται περισσότερο για τις επιπτώσεις της δράσης τους στους δράστες (π.χ. απώλεια της εργασίας τους λόγω της βίας που διέπραξαν και της δημόσιας υποτίμησης της ως απορροία της εμπλοκής της αστυνομίας), και λιγότερο για την παροχή προστασίας στα θύματα. Βλ. Vandall, F. J., *Police Training for Tough Calls*, Emory University, Birmingham, Alabama, 1976.

⁵⁶⁰ Βλ. Public Legal Education, *Laying down the Law. An Advocate's manual on family violence*, Society of Nova Scotia, Halifax, 1987, p. 43-45. Παρόμοια, το 1989, διαμέσου εκπαιδευτικών προγραμμάτων προώθησε το ζήτημα της κακοποίησης των ηλικιωμένων, ως μία προσπάθεια προσέγγισης των ιδιαίτερων αναγκών της τρίτης ηλικίας. Τα άτομα αυτά, σύμφωνα με τις κοινωνικές υπηρεσίες, θεωρούν ότι η αστυνομία μπορεί να διαδραματίσει πρωτεύοντα

Σχετική έρευνα⁵⁶¹ αναφορικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες από την αστυνομία, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 50% της δύναμης παρείχε εξειδικευμένες υπηρεσίες προς τα θύματα, ως απόρροια της παρακολούθησης σύγχρονων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Συγκεκριμένα, ορισμένα από τα μεγαλύτερα αστυνομικά τμήματα στον Καναδά έχουν δημιουργήσει ειδικές μονάδες για την ικανοποίηση των αναγκών συγκεκριμένων κατηγοριών θυμάτων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα θύματα συζυγικής σωματικής βίας.

Οι συχνές αλλαγές στη νομοθεσία σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις που αναπόφευκτα επηρεάζουν τις χρησιμοποιούμενες από την αστυνομία τεχνικές, καθιστούν αναγκαία και επιβεβλημένη την προσπάθεια διαρκούς επιμόρφωσης των διωκτικών αρχών. Προς το σκοπό αυτό, πολυδύναμα αστυνομικά τμήματα όπως του Halifax, εκμεταλλεύονται τις σύγχρονες εξελίξεις στον τομέα της τεχνολογίας (π.χ. ταινίες εγγραφής προγραμμάτων τηλεόρασης), προκειμένου να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον αγώνα για την αντιμετώπιση της οικογενειακής βίας.

Επισημαίνεται ότι έως το 1989 τα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης των αστυνομικών στη Μ. Βρετανία περιλάμβαναν τις ακόλουθες οδηγίες⁵⁶² : α) οι ενδοοικογενειακές διαμάχες συνιστούν σοβαρό πλήγμα των ανθρωπίνων σχέσεων, η αντιμετώπιση του οποίου χρήζει άμεσης αστυνομικής παρέμβασης και β) ο αντικειμενικός σκοπός της αστυνομικής μεσολάβησης σε θέματα οικιακής βίας συνοψίζεται στην αποκατάσταση της ειρήνης και την επιβολή της δημόσιας τάξης. Ωστόσο, οι εν λόγω οδηγίες δεν παρείχαν κάποιου είδους ενημέρωση αναφορικά με την ποικιλομορφία και τον πολυσχιδή χαρακτήρα των παραγόντων που καλούνται να αντιμετωπίσουν κατά το χειρισμό των εκάστοτε περιστατικών.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα αλλά και την έκταση του προβλήματος, καθίσταται σύμφωνα με τη Mills⁵⁶³ επιτακτική η ανάγκη εκπαίδευσης των αστυνομικών στις αντιξοότητες που καθημερινά καλούνται να αντιμετωπίσουν τα θύματα και κατά συνέπεια μέσω των οποίων αναγκάζονται να συντηρούν τη βίαιη σχέση.

Παράλληλα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα εγχειρίδια εκπαίδευσης των αστυνομικών στις Η.Π.Α. και στη Μ. Βρετανία, ενισχύουν τα υπάρχοντα **στερεότυπα** αναφορικά με τη **φύση της οικογενειακής βίας**. Συγκεκριμένα, ο οδηγός εκπαίδευσης των English και Houghton⁵⁶⁴ υποστηρίζει την πεποίθηση ότι η πλειοψηφία των οικογενειακών διαφορών συνίσταται σε μη βίαιες συγκρούσεις, ενώ τα περιστατικά άσκησης σωματικής βίας περιορίζονται στις φτωχές συνοικίες, όπου ο δράστης είναι συνήθως αλκοολικός και το θύμα σύντομα θα αποσύρει τις κατηγορίες εναντίον του. Υπό το πρίσμα αυτό, η επέμβαση της αστυνομίας κρίνεται απαραίτητη για τη διατήρηση της ειρήνης και όχι για την άμεση και

ρόλο στην προσπάθεια πρόληψης της σωματικής βίας εναντίον των ηλικιωμένων. Παράλληλα όμως επιζητούν και κάτι πιο ανθρώπινο από αυτή, όπως π.χ. μια ένδειξη κατανόησης, σεβασμού ή μια ευγενική χειρονομία.

⁵⁶¹ Βλ. André Normandeau, Barry Leighton, *A Vision of the future of policing in Canada: Police Challenge 2000. Background document*, Police and Security Branch, Ministry Secretariat, Solicitor General Canada, October 1990, p. 114.

⁵⁶² Home Office, *Criminal Statistics England and Wales*, 1986, London: HMSO.

⁵⁶³ Βλ. Mills, L., *Empowering battered women transationally: The case for postmodern interventions*, Social Work, vol. 41, 1996a, p. 261-269 και Mills, L., *The heart of intimate abuse: New interventions in child welfare, criminal justice, and health care settings*, New York: Springer, 1998.

⁵⁶⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. English, J. and Houghton, R., *Police Training Manual*, McGraw Hill, 1981.

ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Το σκοπό αυτό⁵⁶⁵ φαίνεται να αναπαράγουν οι σχετικές οδηγίες εκπαίδευσης των αστυνομικών για το χειρισμό των προαναφερομένων περιπτώσεων. Βέβαια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα προγράμματα και οι προτάσεις που δίνουν έμφαση στον κοινωνικό ρόλο της αστυνομίας, δεν πρέπει να υποτιμούν το αντίστοιχο καθήκον των διωκτικών αρχών για την επιβολή της τάξης.

Από τα παραπάνω συνάγεται η ανάγκη **εκπαίδευσης** τόσο της **αστυνομίας**, όσο και της **κοινωνίας** σε θέματα οικογενειακής βίας, προκειμένου να αντιμετωπίζουν τα συγκεκριμένα βίαια περιστατικά εναντίον των γυναικών με τον ίδιο τρόπο που χειρίζονται παρομοίου τύπου συμπεριφορές στο δρόμο. Παράλληλα καθίσταται αναγκαία η διαρκής ενημέρωση των διωκτικών αρχών σε θέματα αναφορικά με τις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων και τους αντίστοιχους ξενώνες υποδοχής.

2.4.στ. Η στάση του δράστη έναντι της αστυνομίας

Η στάση του δράστη έναντι των αστυνομικών σαφώς επηρεάζει τον τρόπο δράσης τους κατά το χειρισμό του περιστατικού. Η εκδήλωση επιθετικότητας ή ασέβειας προς τα όργανα άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου ενδεχομένως να συντείνει στη λήψη αυστηρών μέτρων, όπως τη σύλληψη του υπευθύνου της σωματικής βίας.

2.4.ζ. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αστυνομικών

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι αν και δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στη δράση της αστυνομίας ανάλογα με το πνευματικό επίπεδο και την κοινωνική θέση των αστυνομικών, ωστόσο συχνά το αστυνομικό τμήμα από το οποίο προέρχονται, το γένος τους και έως ένα βαθμό το φύλο, υποδηλώνουν τη στάση τους απέναντι στα θύματα. Ειδικότερα, σύμφωνα με την έρευνα της Belknap⁵⁶⁶, οι αστυνομικοί της περιφέρειας (επηρεασμένοι από τον συντηρητικό τρόπο σκέψης) είναι περισσότερο πιθανό να θεωρούν τη σύλληψη ως ένα από τα μέτρα που θα πρέπει να εφαρμόζεται σπάνια (βλέπε πίνακα 2). Αντίστοιχα, οι προερχόμενοι από τις πόλεις αστυνομικοί είναι πιθανότερο να αποφεύγουν τη σύλληψη με την αιτιολογία ότι τα θύματα θα αποσύρουν τις κατηγορίες. Η πιθανότητα αυτή μειώνεται καθώς αυξάνεται η εμπειρία του εκάστοτε αστυνομικού (πίνακας 3). Συνεπώς, οι έμπειροι αστυνομικοί είναι λιγότερο πιθανό να αποφεύγουν τη σύλληψη με το επιχείρημα ότι τα θύματα θα αποσύρουν τις κατηγορίες τους.

⁵⁶⁵ Βλ. σχετικό Binney, V. et al., *Leaving Violent Men: a study of refugees and housing for battered women*. London: Women's Aid Federation, 1981.

⁵⁶⁶ Βλ. Joanne Belknap, ό. π. σελ. 54-59.

Πίνακας 2: Δημογραφικά χαρακτηριστικά που συνδέονται σημαντικά με τις απόψεις των αστυνομικών αναφορικά με την αναγκαιότητα της σύλληψης

<i>Κλίμακα Likert Δημογραφικά χαρακτηριστικά</i>	<i>Σύνολο (N)</i>	<i>Σπάνια</i>
Επιβολή συλλήψεων		
Αστυνομικό τμήμα προέλευσης	314	
Πόλη		9,1%
Περιφέρεια		28,6%

Πίνακας 3: Δημογραφικά χαρακτηριστικά που συνδέονται σημαντικά με τις απόψεις των αστυνομικών για τα κακοποιημένα θύματα και τους δράστες

<i>Κλίμακα Likert Δημογραφικά χαρακτηριστικά</i>	<i>Σύνολο (N)</i>	<i>Σπάνια</i>
Τα θύματα αποσύρουν τις κατηγορίες		
Αστυνομικό τμήμα προέλευσης	312	
Πόλη		50,2%
Περιφέρεια		67,3%
Εμπειρία σε έτη	300	
<3		35,7%
3-7		53,7%
8-14		56,8%
15-20		62,2%
21+		42,1%

Όσον αφορά το γένος, οι έγχρωμοι αστυνομικοί είναι κατά οκτώ φορές περισσότερο πιθανό να συμφωνήσουν με την αυξημένη πιθανότητα σύλληψης των μη-λευκών δραστών. Κατά τον ίδιο τρόπο αλλά σε μικρότερο βαθμό, οι αστυνομικοί που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα υποστηρίζουν την επιρροή των κοινωνικών διακρίσεων στις αποφάσεις της αστυνομίας αναφορικά με τη σύλληψη.

Στο πλαίσιο της προαναφερόμενης έρευνας δεν διαπιστώνεται η επιρροή της κοινωνικο-οικονομικής θέσης τόσο των θυμάτων όσο και των δραστών, στη γενικότερη συμπεριφορά και δράση των αστυνομικών.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ηλικία συνιστά σημαντικό παράγοντα προσδιορισμού της δράσης και των αισθημάτων που βιώνουν οι αστυνομικοί, δεδομένου ότι το νεαρό της ηλικίας και η συνακόλουθη έλλειψη εμπειρίας συντείνει στην απροθυμία χειρισμού περιστατικών συζυγικής βίας.

Ωστόσο σύμφωνα με την Edwards, και οι μεγαλύτερης ηλικίας αστυνομικοί βιώνουν το συναίσθημα της απογοήτευσης κατά το χειρισμό των προαναφερόμενων καταστάσεων, δεδομένου ότι διακατέχονται περισσότερο από την ανάγκη προστασίας της οικογένειας.

2.4.η. Η πιθανότητα βλάβης του αστυνομικών

Η παρέμβαση της αστυνομίας με σκοπό την αντιμετώπιση των οικογενειακών διαφορών θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνη για τη σωματική ακεραιότητα των αστυνομικών, δεδομένου ότι πληθώρα ερευνών την κατατάσσει μεταξύ των συχνότερων αιτιών θανάτου του προσωπικού της. Προκειμένου όμως να εξακριβωθεί η αλήθεια της προαναφερόμενης διαπίστωσης, το FBI από το 1982 διαχωρίζει τις κλήσεις για το χειρισμό ενδοοικογενειακών διαφορών, με συνέπεια να καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα εν λόγω περιστατικά ευθύνονται μόνο για το 5,7% των θανάτων των αστυνομικών τα τελευταία δέκα χρόνια.

Δυστυχώς, η παραπάνω πληροφορία δεν έχει ευρύτερα διαδοθεί με αποτέλεσμα τα όργανα δίωξης του εγκλήματος να εξακολουθούν να θεωρούν τις κλήσεις για επιθέσεις στο πλαίσιο της οικογένειας ως εξαιρετικά επικίνδυνες,⁵⁶⁷ γεγονός το οποίο εύλογα επηρεάζει τη συμμετοχή και την αποτελεσματικότητά τους σε τέτοιου είδους περιστατικά. Φυσικά, αντίστοιχος κίνδυνος τραυματισμού των αστυνομικών μπορεί να εμφανισθεί και στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας, χωρίς ωστόσο αυτό να τεκμηριώνεται από σχετικά εμπειρικά δεδομένα.

2.4.θ. Παράγοντες που σχετίζονται με την επαγγελματική σταδιοδρομία των αστυνομικών

Η απροθυμία των αστυνομικών να προβούν στη σύλληψη του δράστη και στην απόδοση ευθυνών εναντίον του είναι άμεση συνάρτηση των στόχων και των προτεραιοτήτων που οι ίδιοι θέτουν κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους πορείας.⁵⁶⁸ Υπό την έννοια αυτή είναι ευκολότερο να αποκτήσουν αναγνώριση και επαγγελματική άνοδο πραγματοποιώντας συλλήψεις για «σοβαρότερα» και δύσκολα εξιχνιαζόμενα εγκλήματα, όπως ληστείες, κλοπές, απάτες κ.α., ενώ αντίστοιχα είναι λίγοι οι αστυνομικοί που βιώνουν την επαγγελματική καταξίωση ως απόρροια του επαγγελματικού χειρισμού περιπτώσεων οικογενειακής βίας.

2.4.ι. Η διαθεσιμότητα πόρων

Ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη συμπεριφορά τους σχετίζεται με την ανεπαρκή υποδομή και την έλλειψη διαθέσιμων πόρων. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικοί που επιδιώκουν να παράσχουν ουσιαστική βοήθεια και προστασία στα θύματα έρχονται συχνά αντιμέτωποι με οργανωτικές

⁵⁶⁷ Βλ. US Commission on Civil Rights (USCCR), *Battered Women: Issues of Public Policy*, Washington DC, Civil Rights Commission, 1978, p. 13.

⁵⁶⁸ Langley, R. and Levy, R., *Wife Beating: The silent crisis*, New York: E. P. Dutton, 1997.

δυσλειτουργίες του συστήματος, όπως έλλειψη καταφυγίων και εξειδικευμένου προσωπικού, μακρές περίοδοι αναμονής για τη διευθέτηση της κρίσης κ.α. Οι παράγοντες αυτοί αναμφισβήτητα επηρεάζουν τον τρόπο δράσης τους.

2.4.κ. Η κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος

Ιδιαίτερα για τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας σημαντικό ρόλο στον τρόπο χειρισμού της εκάστοτε υπόθεσης διαδραματίζει η συχνότητα διάπραξης της σωματικής βίας από το δράστη. Το ενδεχόμενο επανάληψης της βίας στο παρελθόν είναι στοιχείο που λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τα αρμόδια αστυνομικά όργανα και λειτουργεί εις βάρος των δραστών, διότι προβάλλεται επιτακτική η ανάγκη της διακοπής της βίαιης σχέσης και παράλληλα της τιμωρίας του δράστη, διαμέσου της επιβολής άμεσων και δραστικών μέτρων αντιμετώπισης.

3. Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

3.1. Η ικανοποίηση των θυμάτων από τον τρόπο δράσης της αστυνομίας

3.1. α. Εμπειρικές προσεγγίσεις

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στις γενικότερες ανάγκες των θυμάτων στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και προτείναμε ορισμένους τρόπους για την καλύτερη δυνατή ικανοποίησή τους. Λαμβάνοντας υπόψη τόσο τον τρόπο δράσης της αστυνομίας όσο και τα ειδικότερα δικαιώματα των θυμάτων όπως αυτά παρουσιάστηκαν αναλυτικά παραπάνω, κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στο σύνολο των ερευνών που προσπαθούν να εκτιμήσουν το βαθμό ικανοποίησης των θυμάτων από τον τρόπο δράσης της Αστυνομίας, αλλά και να σκιαγραφήσουν τις γενικότερες αντιλήψεις τους από τη συνδιαλλαγή τους με τα όργανα δίωξης. Δυστυχώς όμως, παρατηρείται ανεπάρκεια εμπειρικών στοιχείων που να απεικονίζουν τις στάσεις των θυμάτων αναφορικά με την αστυνομική παρέμβαση, σε αντιδιαστολή με ένα ευρύ πεδίο δημοσιευμένων ερευνών που ασχολούνται με τις στάσεις της αστυνομίας στο ζήτημα της οικογενειακής βίας. Επίσης, το αντικείμενο των σχετικών ερευνών αφορά περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που εμφανίζουν και της ευρύτερης ευαισθητοποίησης της κοινωνίας για την αντιμετώπισή τους.

Βέβαια, κάθε έρευνα δεν θα πρέπει να αγνοεί το γεγονός ότι η ικανοποίηση του θύματος από την αστυνομική παρέμβαση αποτελεί πάντοτε συνάρτηση του εάν έγιναν αποδεκτές από αυτή οι αξιώσεις, οι επιθυμίες και οι ανάγκες του, οι οποίες διαφοροποιούνται από άτομο σε άτομο. Η διαφοροποίηση αυτή

είναι συνέπεια και του ιδιαίτερου γεωγραφικού χώρου,⁵⁶⁹ στον οποίο ανήκει κάθε άτομο. Συνεπώς, η προαναφερόμενη ικανοποίηση δε συνδέεται πάντα με την ποιότητα των παρεχόμενων από την αστυνομία, υπηρεσιών.

Τα υπάρχοντα εμπειρικά δεδομένα αναφορικά με τις αντιλήψεις των θυμάτων μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες, με κριτήριο τη χρονική στιγμή της θέσπισης των νομοθετικών διατάξεων για την πραγματοποίηση της άνευ εντάλματος, σύλληψης του δράστη της βίας (πλημμεληματικού χαρακτήρα). Την περίοδο, πριν από την προαναφερόμενη θέσπιση ξεχωρίζουν δύο έρευνες. Η πρώτη (Pagelow, 1981)⁵⁷⁰ απευθύνεται σε ένα δείγμα 143 θυμάτων οικογενειακής βίας και διερευνά τη στάση της αστυνομίας απέναντί τους. Τα αποτελέσματα στα οποία καταλήγει έχουν ως εξής: 53 από τους ερωτώμενους εκφράζουν ευνοϊκή στάση, 78 μη ευνοϊκή και 12 ουδέτερη. Σε παρόμοια, αλλά πιο εξειδικευμένα συμπεράσματα καταλήγει η δεύτερη (Bowker, 1982),⁵⁷¹ στο πλαίσιο της οποίας επισημαίνονται η απροθυμία σύλληψης των δραστών και η αδυναμία ενθάρρυνσης των θυμάτων ως στοιχεία ελλιπούς ευαισθησίας από την πλευρά της αστυνομίας.

Την επόμενη χρονική περίοδο εξακολουθούν να καταγράφονται θετικές κριτικές για το ρόλο που διαδραματίζει η αστυνομία στα παραπάνω περιστατικά. Ειδικότερα, στην έρευνα των Kennedy & Homant⁵⁷² το 63% των ερωτηθέντων κακοποιημένων γυναικών, χαρακτήρισε ως χρήσιμη την αστυνομική παρέμβαση, ενώ αντίστοιχη ήταν η απάντηση του 71% των ερωτηθέντων θυμάτων κατά τη διάρκεια της έρευνας Brown⁵⁷³.

Αναφορικά με το είδος της συμπεριφοράς που εκδηλώνει η αστυνομία προς τα θύματα βίαιων ενδοοικογενειακών επιθέσεων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει σχετική έρευνα που διεξήχθη στη Νέα Υόρκη, μετά την εφαρμογή της Πράξης για την Παρέμβαση στην Οικογενειακή Βία και την Προστασία της Οικογένειας (Family Protection and Domestic Violence Intervention Act – Criminal Procedure Law of the State of New York, 1996/7).⁵⁷⁴ Το κύριο αντικείμενό της αφορούσε την απεικόνιση των εμπειριών και των αντιλήψεων των θυμάτων από τη συνδιαλλαγή τους με την αστυνομία, κατά τη σύλληψη του

⁵⁶⁹ Για παράδειγμα, στα μεγάλα αστικά κέντρα παρέχεται ένα σύνολο υπηρεσιών, ενώ η κύρια ανάγκη επικεντρώνεται στη διεισδυτική προσέγγιση της σωματικής βίας σε συνδυασμό με τη χρήση αποτελεσματικών κανόνων και οδηγιών. Αντίθετα, στα αγροτικά κέντρα παρέχονται λίγες υπηρεσίες προς τα θύματα και ίσως οι στοιχειώδεις, οι οποίες αναμφίβολα συνδέονται με την πρωτογενή θυματοποίησή τους. Για το λόγο αυτό, διαφοροποιείται τόσο ο ρόλος της αστυνομίας, όσο και ο βαθμός ικανοποίησης των θυμάτων από αυτή.

⁵⁷⁰ Βλ. Pagelow, M. D., *Woman-battering: Victims and their experiences*, Beverly Hills, CA: Sage, 1981.

⁵⁷¹ Βλ. Bowker, L. H., *Police services to battered women: Bad or not so bad?* Criminal Justice and Behavior, Vol. 9, 1982, p. 475-496.

⁵⁷² Το δείγμα της έρευνας συνιστούσαν τρόφιμοι καταφυγίων για κακοποιημένες γυναίκες. Βλ. Kennedy, D. B., & Homant, R. J., *Battered women's evaluation of police response*, Victimology: An International Journal, Vol. 9, 1984, p. 174-179.

⁵⁷³ Θα πρέπει να επισημανθεί ότι στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας καταγράφεται ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 21%, που χαρακτηρίζει ως αγενή και οργισμένη την αστυνομική απόκριση. Βλ. Brown, S. E., *Police responses to wife beating: Neglect of a crime of violence*, Journal of Criminal Justice, Vol. 12, No 3, 1984, p. 277-288.

⁵⁷⁴ Το δείγμα της έρευνας αποτελείτο από 24 γυναίκες και 1 άνδρα, από τους οποίους ελήφθησαν μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις. Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με τα αποτελέσματα και τον τρόπο διεξαγωγής της έρευνας, βλ. B. Joyce Stephens, Peter G. Sinden, *Victims' Voices. Domestic Assault Victims' Perceptions of Police Demeanor*, Journal of Interpersonal Violence, Vol. 15, No 5, May 2000, p. 534-547.

κατηγορουμένου (υπό τις προϋποθέσεις του νέου νόμου).⁵⁷⁵ Τα κυριότερα συμπεράσματα αναφορικά με τις θετικές και τις αρνητικές εντυπώσεις των θυμάτων αναφορικά με την αστυνομική συμπεριφορά, παρουσιάζονται αναλυτικά στον ακόλουθο πίνακα: (βλ. πίνακα 4).

Πίνακας 4: Αντιλήψεις θυμάτων αναφορικά με την αστυνομική συμπεριφορά

Θετικές αντιλήψεις	Αρνητικές αντιλήψεις
Επιμελής	Υποβαθμίζει την κατάσταση
Δείχνει ενδιαφέρον	Δεν πιστεύει το θύμα
Παρέχει προφορικές διαβεβαιώσεις	Δεν ενδιαφέρεται
Ακούει	Έχει αλαζονική συμπεριφορά
Παρέχει βοήθεια	Κατηγορεί το θύμα
Επεξηγεί τα δικαιώματα	Απειλεί το θύμα
Κατανοεί και πιστεύει το θύμα	Αφιερώνει λιγιστό χρόνο να ακούσει το θύμα

Πηγή: Joyce Stephens, Peter G. Sinden (2000), βλ. υποσημείωση 574.

Παράλληλα όμως με τα παραπάνω, διερευνάται και αν η μεσολάβηση της αστυνομίας επιφέρει την καλύτερη δυνατή επίλυση του ζητήματος, συγκριτικά με τις περιπτώσεις χειρισμού της βίας χωρίς την παρέμβασή της. Σχετική έρευνα που διεξήχθη στις Η.Π.Α., επιχείρησε να εξακριβώσει εάν η μεσολάβηση της αστυνομίας (ανεξάρτητα από τη στάση που θα κρατήσει) συνεισφέρει στη μη επανάληψη της βίας. Τα εμπειρικά ευρήματα⁵⁷⁶ της National Crime Survey επιβεβαίωσαν το προαναφερόμενο συμπέρασμα.

Αναφορικά με τον προσδιορισμό του **βαθμού ικανοποίησης** των ατόμων που αναφέρουν το περιστατικό στην αστυνομία, επισημαίνεται ότι εκτιμάται στη βάση ενός συνόλου συναφών ερωτήσεων. Ειδικότερα σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη στον Καναδά⁵⁷⁷ το 1993, παρατηρούνται τὰ ακόλουθα : α) το 50% περίπου των γυναικών που ήρθε σε επαφή με την αστυνομία, έμεινε ικανοποιημένο με τον τρόπο που η τελευταία χειρίστηκε την υπόθεση, β) το 39% θεώρησε ότι εξάντλησε όλες τις δυνατότητές της, γ) το 25% δήλωσε ότι θα μπορούσε να παρέχει περισσότερη προστασία στα θύματα, δ) το 20% επιθυμούσε

⁵⁷⁵ Η νέα νομοθεσία απαιτούσε από την αστυνομία τη διενέργεια συλλήψεων σε περίπτωση επιθέσεων πλημμεληματικού χαρακτήρα εναντίον μελών της ίδιας οικογένειας. Βλ. Criminal procedure law of the State of New York (1996/7), **Section 140.10/4**, Flushing, New York: Looseleaf Law Publication.

⁵⁷⁶ Παρόμοια έρευνα δεν πραγματοποιήθηκε σε κανένα άλλο κράτος. Για τη συγκεκριμένη βλέπε σχετικά Langan, P. A. and Innes, C. A., *Preventing Domestic Violence Against Women*, Bureau of Justice Statistics, Washington, DC: US Department of Justice, 1986, p. 4.

⁵⁷⁷ Βλ. Karen Rodgers, *Wife Assault: The Findings of a National Survey*. Juristat. Catalogue 85-002-XPE Vol.14. No 9. Canadian Centre for Justice Statistics, Ottawa: Minister of Industry, 1994, p. 16-17.

⁵⁷⁸ Την αναποτελεσματική αστυνομική παρέμβαση διατείνονται σύμφωνα με τη Walker, οι κακοποιημένες γυναίκες. Σχετική έρευνα που η ανωτέρω διεξήγαγε, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μόνο το 10% των γυναικών του δείγματος είχε κάποια φορά απευθυνθεί στην αστυνομία. Το κυριότερο επιχείρημα μη αναφοράς της βίας στην αστυνομία, αφορούσε το ότι η αστυνομική παρέμβαση επικεντρωνόταν i) στην προσπάθεια ελαχιστοποίησης του θυμού του δράστη, ii) στη διερεύνηση αν απαιτείτο η παροχή ιατρικής βοήθειας και iii) στην προσπάθεια συμβιβασμού του ζευγαριού, προκειμένου να διακοπεί η μεταξύ τους σύγκρουση και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Επιπλέον, σύμφωνα με τις απόψεις των θυμάτων, η εμφάνιση της αστυνομίας συνιστούσε την απαρχή ενός νέου περιστατικού κακοποίησης. Βλέπε σχετικά L. Walker, *Η κακοποιημένη γυναίκα*, Μετάφραση Τάσος Ανθουλιάς, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1989, σελ. 199-200.

την ποινική δίωξη του δράστη και ε) το 10%⁵⁷⁸ δήλωσε ότι θα μπορούσε να είχε δράσει ταχύτερα ή να είχε παραπέμψει τα θύματα σε άλλες Υπηρεσίες για βοήθεια.

Όσον αφορά την εξέλιξη της υπόθεσης μετά τη μεσολάβηση της αστυνομίας, διαπιστώνεται (στα πλαίσια της ίδιας έρευνας) ότι : στο 45% των περιπτώσεων η εκδήλωση βίας μειώθηκε ή διακόπηκε, στο 40% δεν παρατηρήθηκε κάποια μεταβολή στη συμπεριφορά του θύτη, ενώ μόνο στο 10% εμφανίσθηκε αύξηση της βίας.

Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε και η έρευνα⁵⁷⁹ του London Police Force, το 1990 στον Καναδά. Η ικανοποίηση των γυναικών /θυμάτων από την παρέμβαση της αστυνομίας συνοψίζεται στις ακόλουθες διατυπώσεις : α) το 74,1% των θυμάτων δήλωσε ότι η παρέμβαση της αστυνομίας ήταν έγκαιρη (άμεση, ταχεία), β) το 65,2% έμεινε ικανοποιημένο από τις οδηγίες που έλαβε από αυτή, γ) από το σύνολο των θυμάτων που εξέφρασαν μη ικανοποίηση, το 19% υποστήριξε ότι οι αστυνομικοί έπρεπε να έδειχναν περισσότερη κατανόηση, ενώ μόνο το 6% θεώρησε ότι θα έπρεπε να είχαν προστατευθεί περισσότερο τα θύματα. Το στοιχείο όμως που απεικονίζει στον μεγαλύτερο βαθμό την ανάγκη των θυμάτων για την παρέμβαση της αστυνομίας σχετίζεται με το ότι 87% θα απευθύνονταν πάλι σε αυτή σε παρόμοια περίπτωση.

Μία εξίσου σημαντική παράμετρος που επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη, είναι η επιρροή του τρόπου συμπεριφοράς της αστυνομίας προς τα θύματα, στην επιδοκιμασία των ενεργειών της. Συγκεκριμένα, ο βαθμός αποδοχής της αστυνομικής πρακτικής φαίνεται να αυξάνεται στην περίπτωση που τα θύματα θεωρούσαν ότι αντιμετωπιζόνταν με σεβασμό και κατανόηση από τις διωκτικές αρχές.⁵⁸⁰

Φυσικά δεν απουσιάζουν τα εμπειρικά δεδομένα που υποδηλώνουν την **ανεπαρκή δραστηριοποίηση των διωκτικών αρχών**, η οποία συνακόλουθα επηρεάζει το βαθμό ικανοποίησής τους. Σύμφωνα με τη Hanmer το φαινόμενο της βίας εναντίον των γυναικών συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα ανεπιτυχούς απόκρισης της αστυνομίας στα εγκλήματα κατά του προσώπου. Υπό το πρίσμα αυτό, η έρευνα των Binney, Harknell και Nixon στο Λονδίνο⁵⁸¹ κατά τη διάρκεια του 1981, υποστήριξε τη **σταδιακή αύξηση των γυναικών που απευθύνονταν στην αστυνομία**, η οποία όμως έρχονταν σε αντίθεση με το 64% των θυμάτων που θεωρούσε την επέμβασή της ως μη χρήσιμη. Η συχνότερη κριτική εστιαζόταν στην αποθυμία της αστυνομικής διαμεσολάβησης σε θέματα οικογενειακών διαφορών.

⁵⁷⁸ Η έρευνα στόχευε στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της αστυνομικής παρέμβασης και διεξήχθη μέσω δομημένων συνεντεύξεων με 90 γυναίκες που είχαν υποστεί σωματική βία από το σύντροφό τους κατά τη διάρκεια των ετών 1988-9. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Jaffe, P. G., Hastings E., Reitzel D., Austin G. W., ό. π. σελ. 74-81.

⁵⁸⁰ Buzawa, E. S., Austin, T. L., Bannon, J., & Jackson, J., *Rule of victim preference in determining police response to victims of domestic violence*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westwood, CT: Auburn House, 1992 και Buzawa E. S. & Austin, T., *Determining police response to domestic violence victims*, *American Behavioral Scientist*, Vol. 36, 1993, p. 610-623.

⁵⁸¹ Βλ. Binney, V., Harknell, G. and Nixon, J., *Leaving Violent Man*, National Women's Aid Federation, London, 1981. Βλέπε επίσης, Homer, M., Leonard, A. E., and Taylor, M. P., *Private Violence-Public Shame: A Report on the Circumstances of Women Leaving Domestic Violence in Cleveland*, Middlesbrough: Cleveland Refuge and Aid for Women and Children, 1984, Evason, E., *Hidden Violence: Battered Women in Northern Ireland*, Belfast: Farset Co-operative Press, 1982.

Αναφορικά με την αξιοπιστία των συναγόμενων συμπερασμάτων, επιβάλλεται να επισημανθεί μια παράμετρος, η οποία ενδέχεται να την επηρεάσει. Η παράμετρος αυτή σχετίζεται με το ότι οι φορείς διεξαγωγής των παραπάνω ερευνών είναι συχνά οι διωκτικές αρχές. Η παρουσία του αστυνομικού κατά τη διάρκεια της συνέντευξης⁵⁸² και η επαναφορά στη μνήμη οδυνηρών αναμνήσεων εύλογα επηρεάζει το είδος των παρεχόμενων πληροφοριών. Ωστόσο, η συμμετοχή τους στη διενέργεια των συγκεκριμένων ερευνών επιφέρει ένα σημαντικό πλεονέκτημα: την αύξηση του δείγματος των ερωτώμενων /θυμάτων, δεδομένου ότι η αστυνομία είναι σε θέση να εντοπίσει και άτομα που δεν έχουν έρθει ποτέ σε επαφή με υπηρεσίες παροχής κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης (π.χ. καταφύγια, κέντρα συμβουλευτικής κ.α.).

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το φύλο του αστυνομικού που κατά περίπτωση παρεμβαίνει για τη διευθέτηση της κρίσης. Μολονότι οι απόψεις δίστανται, ένα σημαντικό τμήμα αυτών υποστηρίζει ότι οι γυναίκες αστυνομικοί αισθάνονται περισσότερο άνετα κατά την προσπάθεια διευθέτησης της βίας, με συνέπεια την αυξημένη πιθανότητα λήψης λεπτομερών καταθέσεων από τα θύματα. Το στοιχείο αυτό σε συνδυασμό με το ότι συχνά ασκούν μεγαλύτερη θετική επιρροή στα θύματα (συγκριτικά με τους άνδρες συναδέλφους τους), διότι προσπαθούν να κατανοήσουν τη θέση τους, ενδέχεται να επηρεάσει το βαθμό ικανοποίησης των τελευταίων⁵⁸³. Ωστόσο, δεν απουσιάζουν και οι απόψεις εκείνων που θεωρούν την ευαισθησία του αστυνομικού και την ικανότητά του ως καλού ακροατή (και όχι το φύλο), ως ενδεικτικά κριτήρια για την εκτίμηση της δράσης του.

Στον Καναδά, τα κυριότερα παράπονα συνοψίζονται στην ελλιπή προστασία⁵⁸⁴ των θυμάτων⁵⁸⁵, τη δυσκολία επιβολής περιοριστικών όρων, τη δημιουργία αισθημάτων ενοχής προς τα θύματα από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και τις δυσχέρειες κατά τη συνδιαλλαγή τους με την αστυνομία.

Η διχογνωμία των εμπειρικών ερευνών⁵⁸⁶ αναφορικά με την ικανοποίηση ή μη των γυναικών (θυμάτων σωματικής βίας), υποδηλώνει το γεγονός ότι **κάθε άτομο βιώνει διαφορετικές ανάγκες**, οι

⁵⁸² Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τις ερωτήσεις προς τα θύματα βίας, βλ. Alain Bourlet, ό. π. σελ. 32-34.

⁵⁸³ Επιβάλλεται να τονισθεί ότι τα εμπειρικά δεδομένα δεν επιβεβαιώνουν την παραπάνω υπόθεση, δεδομένου ότι δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των απαντήσεων των ανδρών και των γυναικών, στο πλαίσιο της προαφερόμενης έρευνας στο Τορόντο. Βλ. Βλ. Kelly Hannah-Moffat, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), ό. π. σελ. 41.

⁵⁸⁴ Επισημαίνεται η ιδιαίτερα δύσκολη κατάσταση που βιώνουν τα θύματα κατά την απομάκρυνση της αστυνομίας. Οι σχετικές μαρτυρίες επιβεβαιώνουν την **περαιτέρω βία** που υφίστανται και τις **εξαιρετικά επικίνδυνες συνθήκες** που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Βλ. Gloria Geller, *Justice for Women Victims and Survivors of Abuse*, Working Paper Series, No. 8, 1991, Social Administration Research Unit, Faculty of Social Work, University of Regina, Saskatchewan, S4S 0A2, p. 14-17.

⁵⁸⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση ενός θύματος, το οποίο μετέβη στην οικία του, παρουσία αστυνομικών, προκειμένου να εφοδιαστεί με τα απαραίτητα για τη μεταφορά του σε καταφύγιο, πράγματα. Οι εκφοβισμοί και οι απειλές από την πλευρά του θύτη εκτοξεύθηκαν τη στιγμή που βρισκόταν μόνο μαζί του στο υπνοδωμάτιο. Η αστυνομία δεν θεώρησε αναγκαίο να παρίσταται και στο συγκεκριμένο χώρο, διότι κατά την άποψη της η παρουσία της και μόνο έξω από την οικία θα αποθάρρυνε το δράστη από παρόμοιες ενέργειες. Βλ. Alberta Law Reform Institute, *Domestic Abuse: Toward an Effective Legal Response*, Report for Discussion, no. 15, 1995, p. 38.

⁵⁸⁶ Βλ. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 41-42.

οποιές είναι συνάρτηση της ιδιαίτερης θέσης του στο κοινωνικό σύνολο και του ξεχωριστού τρόπου προσέγγισης⁵⁸⁷ της βίας.

Κατά τον ίδιο τρόπο ο βαθμός ικανοποίησης είναι συνάρτηση και των **γραφειοκρατικών δομών** που ενυπάρχουν στο εσωτερικό της αστυνομίας και αναπόφευκτα περιορίζουν την αποτελεσματικότητα του έργου της. Ένας παράγοντας που σχετίζεται άμεσα με την ικανοποίηση των θυμάτων από τη δράση της αστυνομίας αφορά τη σχέση των εκάστοτε διωκτικών αρχών με τα καταφύγια και τις υπηρεσίες παροχής κοινωνικής και συμβουλευτικής υποστήριξης. Δυστυχώς, οι σχέσεις τους με τις παραπάνω υπηρεσίες είναι συχνά χαλαρές, χωρίς φυσικά να αποκλείονται σημαντικές εξαιρέσεις.⁵⁸⁸

Βέβαια, η συναγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων αναφορικά με την ικανοποίηση των θυμάτων από τη δράση της αστυνομίας, επιβάλλεται να τεκμηριώνεται από τα ευρήματα των θυματολογικών ερευνών, διεθνώς. Υπό το πρίσμα αυτό, τα στοιχεία των τελευταίων τριών δεκαετιών⁵⁸⁹ επιβεβαιώνουν την ύπαρξη ενός **«μεγάλου κενού»** μεταξύ των αναγκών που βιώνουν τα θύματα και της υποστήριξης που **πραγματικά** λαμβάνουν από τις διωκτικές αρχές. Η μεταχείρισή τους με σεβασμό και αξιοπρέπεια αποτελεί μια διεθνή επιταγή, η οποία συχνά δεν ανταποκρίνεται στην πραγματική συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων. Από τη δυσάρεστη αυτή πραγματικότητα απορρέουν ζητήματα που αφορούν στην ανεπαρκή λειτουργία της αστυνομικής δύναμης και συνδέονται με την απροθυμία των θυμάτων να αναφέρουν τα περιστατικά σωματικής βίας και να προβούν στην ποινική δίωξη των υπευθύνων. Γενικά, η ικανοποίηση από την δράση της αστυνομίας είναι μεγαλύτερη στις δυτικές χώρες συγκριτικά με τις αναπτυσσόμενες, μολοντί οι γυναίκες /θύματα σωματικής βίας, αντιμετωπίζονται διεθνώς, με το λιγότερο σεβασμό συγκριτικά με τα θύματα εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας.

3.1.β. Η πρώτη επαφή των θυμάτων με την αστυνομία

Η πρώτη επαφή των θυμάτων με την αστυνομία συνοδεύεται από την εκδήλωση ανάμικτων και συχνά αντιφατικών συναισθημάτων. Ο πολυσχιδής χαρακτήρας των εμπλεκόμενων παραγόντων (είδος εγκληματικής συμπεριφοράς, θύμα, θύτης, φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου) επιφέρει πληθώρα διαφορετικών αντιδράσεων στα θύματα, οι οποίες είναι συνάρτηση τόσο της ψυχολογικής τους κατάστασης, όσο και της εκάστοτε αστυνομικής απόκρισης.

⁵⁸⁷ Ειδικότερα, η διαγενεακή προσέγγιση του φαινομένου της βίας υποδηλώνει την εκμάθηση του από τις γυναίκες κατά την παιδική τους ηλικία και τεκμηριώνει τη θεώρησή του ως ένα «φυσιολογικό» συστατικό στοιχείο των ανθρωπίνων σχέσεων. Η αντίληψη αυτή επιβεβαιώνεται από τους Pizzey, Shapiro και Kemp. Βλ. σχετικά Pizzey, E. and Shapiro, J., *Proned to Violence*, Feltham: Hamlyn, 1982.

⁵⁸⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή Kent της Μ. Βρετανίας, στην οποία οι αστυνομικοί διατηρούν πολύ καλές σχέσεις με τις κατά τόπους υπηρεσίες και καταφύγια. Στο πλαίσιο μάλιστα της συνεργασίας τους, οι διωκτικές αρχές παραπέμπουν τις γυναίκες στις εν λόγω υπηρεσίες, με συνέπεια την άμεση ικανοποίησή τους από τον τρόπο δράσης της αστυνομίας. Βλ. Edwards, S.S.M., *Police Attitudes and Dispositions in Domestic Disputes: The London Study*, Police Journal, July 1986b, p. 230-241.

⁵⁸⁹ Βλ. Hans Joachim Schneider, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades*, ό.π.

Σύμφωνα με τους Dobash και Dobash⁵⁹⁰, τα θύματα σπάνια αναζητούν βοήθεια από την αστυνομία κατά την εμφάνιση του πρώτου περιστατικού βίας. Οι λόγοι είναι ποικίλοι και κυμαίνονται από το φόβο και την έκπληξη έως την ουσιαστική παρεμπόδιση τους. Όσον αφορά τον περιορισμένο αριθμό των περιπτώσεων στις οποίες καλείται η αστυνομία, ο Faragher⁵⁹¹ επισημαίνει την αδυναμία της να παράσχει τη μεγαλύτερη δυνατή βοήθεια, λόγω του ρόλου των θυμάτων ως «συζύγων» του δράστη.

Ωστόσο, η συμπεριφορά των θυμάτων κατά την πρώτη τους επαφή με την αστυνομία ενδέχεται να επηρεάσει τον τρόπο αντιμετώπισής τους από αυτή. Για το σκοπό αυτό, συνίσταται στα θύματα να ακολουθούν ορισμένες οδηγίες⁵⁹², προκειμένου να επιτύχουν την αποτελεσματικότερη, κατά το δυνατόν, αστυνομική παρέμβαση με κριτήριο την ικανοποίηση⁵⁹³ των αναγκών τους. Η διατήρηση της ψυχικής τους υγείας, ο έλεγχος των συναισθημάτων τους, η λεπτομερής ενημέρωση της αστυνομίας αναφορικά με τις βλάβες που υπέστησαν και την ύπαρξη μαρτύρων, συγκαταλέγονται μεταξύ των κυριοτέρων από αυτές. Φυσικά, η τήρησή τους από τα θύματα αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο ανεπαρκούς ικανοποίησής τους, δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, η δράση της αστυνομίας είναι άμεση απόρροια της συνδρομής ενός συνόλου παραγόντων που καθορίζουν σε τελική ανάλυση την πολιτική που θα εφαρμόσει.

Σαφώς, ο εκνευρισμός και η δυσaráεσκεια που εκδηλώνουν τα θύματα όταν αντιλαμβάνονται την περιορισμένη επιρροή που έχουν οι μαρτυρίες τους στην πιθανότητα σύλληψης του δράστη, συνιστούν απόλυτα δικαιολογημένα συναισθήματα. Θα πρέπει όμως να γίνει αντιληπτό ότι καθήκον της αστυνομίας είναι η διατήρηση της δημόσιας τάξης και η ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών, η επιβολή του νόμου, η προστασία του ατόμου και η διασφάλιση του δημοσίου και όχι του ιδιωτικού συμφέροντος. Συνεπώς, κατά την εκτέλεση του έργου τους είναι αναμενόμενη η εκδήλωση καταστάσεων που υπονομεύουν το ιδιαίτερο συμφέρον και τις επιθυμίες των θυμάτων.

3.2. Προγράμματα αξιολόγησης. Ερευνητικά συμπεράσματα και κοινοτική εμπειρία

Τα σύγχρονα δεδομένα στο χώρο της εγκληματικότητας και της θυματοποίησης σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες ανάγκες των τοπικών κοινωνιών και την ευρέως αποδεκτή αντίληψη αναφορικά με τη συμμετοχή του πολίτη στην πρόληψη της θυματοποίησης, κατέστησαν επιτακτική την εισαγωγή νέων τάσεων αντεγκληματικής πολιτικής. Οι τάσεις αυτές αναφέρονταν στους μηχανισμούς «κοινοτικοποίησης»⁵⁹⁴ της δημόσιας ασφάλειας, στο πλαίσιο των οποίων το έγκλημα αντιμετωπίζεται ως

⁵⁹⁰ Βλ. Dobash, R. and Dobash, R., *Violence against Wives: a case against patriarchy*, New York: The Free Press, 1979. Ενώ, σχετικά με τους παραγόντες που ωθούν τα θύματα να συνεχίζουν να μένουν με το βίαιο σύντροφο επισημαίνονται οι ακόλουθοι: α) η έλλειψη εναλλακτικών επιλογών διαμονής, β) η ύπαρξη παιδιών και γ) τα βαθιά αισθήματα των θυμάτων για το θύτη.

⁵⁹¹ Faragher, T., *The police response to violence against women in the home*, in Pahl, J. (ed.) *Private Violence and Public Policy*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

⁵⁹² Βλ. Ginny Nicarity, *Getting free. A Handbook for Women in Abusive Situations*, (Jane Hutt eds.), First British Edition, Joumeyman, p. 69.

⁵⁹³ Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραματίζει η παρουσία όσο το δυνατόν λιγότερων αστυνομικών κατά τη λήψη της κατάθεσης του θύματος, διότι το θύμα ενδεχομένως να ντρέπεται να μιλήσει άνετα παρουσία πολλών.

⁵⁹⁴ Βλέπε σχετικά Θ. Παπαθεοδώρου, *Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική. Συγκριτική προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 285-309.

αστικό φαινόμενο, η αντιμετώπιση του οποίου εναπόκειται και στη συμμετοχή του πολίτη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των σύγχρονων μηχανισμών πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος και ειδικότερα της σωματικής βίας αποτελούν τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας⁵⁹⁶ και η δημοτική αστυνομία.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η έννοια του community policing, που θεωρείται ως ένα τοπικό πρόγραμμα δράσης, που δίνει έμφαση στον προληπτικό-κοινωνικό ρόλο της αστυνομίας, προκειμένου να προστατευθεί η ασφάλεια των γυναικών στην προκειμένη περίπτωση. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο συγκεκριμένος μηχανισμός υπερθεματίζει την έννοια της συμμετοχής τόσο του πολίτη, όσο και των συναφών φορέων (δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κ.α.) στην επίτευξη της δημόσιας ασφάλειας, με καθοριστικό και συντονιστικό το ρόλο της αστυνομίας. Η προαναφερόμενη έννοια της «κοινοτικοποίησης» της δημόσιας ασφάλειας βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση τόσο της εξωοικογενειακής, όσο και της οικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών.

Το 1980 δημιουργήθηκε στο San Francisco το ομοσπονδιακό Πρόγραμμα Οικογενειακής Βίας (San Francisco Family Violence Project), η κύρια επιδίωξη του οποίου αφορούσε τη βελτίωση της επίσημης κοινωνικής παρέμβασης στο ζήτημα της οικογενειακής βίας. Η δράση της αστυνομίας συνιστούσε έναν από τους κύριους άξονες διερεύνησης του προγράμματος. Η επίδρασή του στην καθημερινή πρακτική των δικαστικών αρχών χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι υπήρξε η αφορμή για την υιοθέτηση αξιόλογων καινοτομιών⁵⁹⁶, όπως: α) την **αναγνώριση του εγκληματικού χαρακτήρα** της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας⁵⁹⁷ εναντίον των γυναικών, β) την προώθηση **προγραμμάτων εξειδίκευσης** των αστυνομικών, γ) την **επιμόρφωση της κοινότητας** αναφορικά με τη σοβαρότητα της βίας και δ) τη δημιουργία ενός **προγράμματος συλλογής δεδομένων** για την παρακολούθηση των **κλήσεων οικογενειακής βίας**, των **καταγγελιών** και των **κατηγοριών** που βάρυναν τους δράστες.

Επίσης, το 1982 η President's Task Force προσδιόρισε ορισμένους άξονες βελτίωσης της μεταχείρισης των θυμάτων από την αστυνομία. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν : ι) η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωση σε ζητήματα που αφορούν τα θύματα, και ιι) η παροχή περιοδικής ενημέρωσης προς τα θύματα. Παράλληλα με τα παραπάνω, πλήθος ερευνητικών διεργασιών πραγματοποιούνταν στο Minneapolis αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της αστυνομικής παρέμβασης. Αξίζει να επισημανθεί ότι το ενδιαφέρον των Sherman

⁵⁹⁶ Λειτουργούν και στην Ελλάδα, αλλά στο πλαίσιο μιας γενικότερης απροθυμίας, η οποία πηγάζει όχι από την έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών, αλλά από την ανυπαρξία της σχετικής κουλτούρας αναφορικά με την πρόληψη σε τοπικό επίπεδο και το κόστος της ενδεχόμενης αναποτελεσματικότητά τους. Βλ. Θ. Παπαθεοδώρου, *Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική. Συγκριτική προσέγγιση*, 2002, ό. π.

⁵⁹⁶ Βλ. Jaffe, P. G., Hastings E., Reitzel D., Austin G. W., ό. π. σελ. 72-74.

⁵⁹⁷ Βλ. San Francisco Family Violence Project, *Domestic Violence is a Crime*, San Francisco, Family Violence Project, 1982, E. Soler, *Domestic violence is a crime: A case study – San Francisco Family Violence Project*, in D. J. Sonkin, *Domestic Violence on Trial*, New York, Springer, 1987, pp. 21-35.

και Berk⁵⁹⁸ επικεντρώθηκε στη συμβολή των τριών τυπικών αποκρίσεων της αστυνομίας (σύλληψη, συμβουλευτική υποστήριξη και χωρισμός των συζύγων) σε θέματα συζυγικής σωματικής βίας.

Ωστόσο, η προσπάθεια ενασχόλησης του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης με την οικογενειακή βία δεν είναι δυνατόν να αποσυνδεθεί από ορισμένες προκαταλήψεις που επικρατούν στους κόλπους του και επηρεάζουν την αποτελεσματική μεταχείριση τόσο των θυμάτων, όσο και των δραστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρώτο Law Enforcement Agency (L.E.A.)⁵⁹⁹ στις Η.Π.Α., που έδωσε το έναυσμα για τη δημιουργία 35 καταφυγίων για κακοποιημένες γυναίκες και πλήθους άλλων υπηρεσιών προς τα θύματα. Η αποτελεσματικότητά του όμως ήταν περιορισμένη, διότι στην πράξη επεκράτησαν φυλετικά και κοινωνικά στερεότυπα,⁶⁰⁰ τα οποία οδήγησαν σε ανεπαρκή και «προκατειλημμένη» μεταχείριση των ατόμων.

Ανάλογες ήταν και οι εξελίξεις στον Καναδά. Η διοργάνωση Συντονιστικής Επιτροπής για την Οικογενειακή Βία αποτέλεσε το πρώτο βήμα διερεύνησης της αποτελεσματικότητας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης σε θέματα συζυγικών επιθέσεων. Οι συστάσεις της επιτροπής προς τους αρμόδιους φορείς αφορούσαν την τακτική επίρριψης ευθυνών στους δράστες, την εκπαίδευση των αστυνομικών⁶⁰¹ και την ανάγκη ενημέρωσης της κοινής γνώμης σε θέματα σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Προς την κατεύθυνση του επαναπροσδιορισμού της δράσης της αστυνομίας, με απώτερο σκοπό την καλύτερη δυνατή ικανοποίηση των αναγκών των θυμάτων, λειτούργησαν και οι συστάσεις του Home Office⁶⁰². Οι κυριότερες οδηγίες του συνοψίζονται : ι) στην ανάληψη δράσης η οποία δεν θα διαφοροποιεί τη σοβαρότητα της βίας με κριτήριο τον ενδοοικογενειακό ή μη χαρακτήρα της, ιι) στην αποφυγή της προσπάθειας συμφιλίωσης μεταξύ θύματος και θύτη, ιιι) στη λήψη των καταθέσεων από τα θύματα απουσία των δραστών, προκειμένου να διευκολυνθεί η συλλογή αμερόληπτων πληροφοριών, ιν) στη διαμεσολάβηση της αστυνομίας με σκοπό την παροχή της αναγκαίας κατ'οίκον φροντίδας και τη μεταφορά του θύματος σε ένα ασφαλές μέρος (εφόσον κρίνεται αναγκαίο), και ν) στην επίρριψη ευθυνών

⁵⁹⁸ Βλ. Sherman, L. and Berk, R. (1984), ό. π.

⁵⁹⁹ Το LEAA (Law Enforcement Assistance Administration) δημιουργήθηκε το 1968, ως συνέπεια του διαρκώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τη λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και το 1981 τερμάτισε τη λειτουργία του και αντικαταστάθηκε από το National Institute of Justice (NIJ). Σε αντιδιαστολή με το σύνολο των κοινωνικών οργανώσεων που ενδιαφέρονταν για τη βελτίωση των υπηρεσιών προς τα θύματα, το LEAA επικεντρωνόταν στη βελτίωση της αποδοτικότητας του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Η παροχή υποστήριξης προς τα θύματα αντιμετωπιζόταν ως μέθοδος διασφάλισης της συμμετοχής τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης ως μάρτυρες και ως μέσο επαύξησης του δείκτη των ποινικών δώξεων και των καταδικών. Βλ. R. E. Dobash and R. P. Dobash, *Women, violence and social change*, Routledge, 1992, p. 176-177.

⁶⁰⁰ Συγκεκριμένα, άνδρες έγχρωμοι ή κατώτερων κοινωνικών τάξεων που διέπραξαν κακοποίηση οδηγήθηκαν στη φυλακή, σε αντιδιαστολή με εκείνους των ανώτερων τάξεων που οδηγήθηκαν σε ιδιωτικές υπηρεσίες μεταχείρισης και συμβουλευτικής. Παρομοίου τύπου ήταν και η μεταχείριση των θυμάτων, όπου οι γυναίκες των κατώτερων τάξεων παραπέμφθηκαν σε κρατικές υπηρεσίες και την κοινωνική μέριμνα, με τις γνωστές σε όλους συνέπειες. Βλ. Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Βιβλιοκρισίες *Revue Criminologie*, «Οι γυναίκες και ο ποινικός έλεγχος», (*Les femmes et le contrôle pénal*), 1992, Vol. XXV, No 1, σελ. 1-147.

⁶⁰¹ Κατά τη διάρκεια της μεσολάβησης της η αστυνομία προμήθευε τα θύματα με ειδικές κάρτες (κάρτες πληροφοριών), οι οποίες περιείχαν χρήσιμες πληροφορίες αναφορικά με τα στοιχεία του αστυνομικού που επιλήφθηκε της υπόθεσης και μια λίστα συμβουλευτικών κοινωνικών υπηρεσιών στις οποίες θα μπορούσαν να απευθυνθούν.

⁶⁰² Βέβαια, δεν γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό τα εκάστοτε αστυνομικά τμήματα προσάρμοσαν την πολιτική τους στις υποδείξεις του Home Office. Βλ. Home Office, *Domestic Violence*, Home Office Circular 60/1990, London: Home Office, 1990.

στο δράστη και τη σύλληψή του ανεξάρτητα από το ενδεχόμενο απόσυρσης των κατηγοριών από το θύμα.

Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες προτάσεις, οι οποίες σε συνδυασμό με τη διεθνή εμπειρία και τα επιμέρους προγράμματα αναφορικά με την αστυνομική παρέμβαση, είναι δυνατόν να προσεγγίζουν το ζήτημα της αποτελεσματικής αστυνομικής παρέμβασης, με γνώμονα την παράλληλη ικανοποίηση τόσο των αναγκών των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας, όσο και την προάσπιση των δικαιωμάτων και των δύο εμπλεκόμενων μερών (δράστη και θύματος).

3.3. Προτάσεις

Προκειμένου να εφαρμοστούν λύσεις, που θα συμβάλλουν στην ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, επιβάλλεται να γίνει αποδεκτό, τόσο από τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, όσο και από το σύνολο της κοινωνίας, ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά είναι εγκληματική, ανεξάρτητα από το χώρο στον οποίο εκδηλώνεται (π.χ. σε ιδιωτικό χώρο από γνωστούς δράστες, ή σε δημόσιο μεταξύ αγνώστων). Η αποδοχή της παραπάνω αντίληψης θα συνιστούσε αναμφίβολα ένα θετικό βήμα στη βελτίωση της μεταχείρισης των θυμάτων από την αστυνομία.

Υπό το πρίσμα αυτό προτείνονται⁶⁰³ τα ακόλουθα :

α) Η **επίτευξη δεσμών συνεργασίας** μεταξύ της αστυνομίας και των αρμοδίων κοινωνικών υπηρεσιών και καταφυγίων. Υπό το τρίμα αυτό, ο συντονισμός των υπηρεσιών που παρέχονται προς τα θύματα, τόσο από την αστυνομία, όσο και από τους άλλους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και των συναφών οργανισμών, προκύπτει ως η πλέον ενδεδειγμένη λύση. Προς αυτή την κατεύθυνση καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η **συνδρομή εξειδικευμένων επαγγελματιών** όπως κοινωνικών λειτουργών και αστυνομικών-ψυχολόγων καθώς και η αντιμετώπιση των συγκεκριμένων περιστατικών από γυναίκες αστυνομικούς. Φυσικά, η αποστολή τους ενισχύεται και διαμέσου της **καλύτερης προβολής του έργου της Αστυνομίας και των δυνατοτήτων** που μπορεί να παράσχει.

β) Η **ευαισθητοποίηση των αστυνομικών σε θέματα βίας εναντίον γυναικών** και η μετάδοση της συγκεκριμένης ευαισθητοποίησης στο κοινό. Η πρόταση αυτή είναι δυνατόν να υλοποιηθεί διαμέσου της παροχής οδηγιών προς τους αστυνομικούς, αναφορικά με τον **εγκληματικό χαρακτήρα της ενδοοικογενειακής βίας** εναντίον γυναικών και της αναγκαιότητας διαμόρφωσης μιας σταθερής πολιτικής⁶⁰⁴ χειρισμού της.

Η στενή επαφή της αστυνομίας με τα θύματα, προκειμένου να εξακριβωθεί η εξέλιξη της βίας σε συνδυασμό με την ενθάρρυνση των πολιτών να αναφέρουν τα εκάστοτε βίαια περιστατικά στους αρμόδιους φορείς, συμβάλλουν αποφασιστικά στην επίτευξη της προαναφερόμενης ευαισθητοποίησης.

⁶⁰³ Βλ. Alan Bourlet, ό. π. σελ. 99-102.

⁶⁰⁴ Montgomery, P. and Bell, V., *Police Response to Wife Assault: A Northern Ireland Study*, Belfast: Northern Ireland Women's Aid Federation, 1986.

γ) Η **ισότιμη μεταχείριση των γυναικών** που ανήκουν σε **εθνικές μειονότητες** από την αστυνομία και η δυνατότητα προσφυγής των συγκεκριμένων πληθυσμών στους κόλπους της, είναι στοιχείο υψίστης σημασίας, δεδομένων των διαστάσεων που προσλαμβάνει η σωματική βία στο πλαίσιο των παραπάνω πληθυσμών. Για το λόγο αυτό, η επιμόρφωση των αστυνομικών σε θέματα μεταχείρισης μεταναστών, προκύπτει ως αναγκαία συνέπεια.

δ) Η **ενθάρρυνση των δικωτικών αρχών να επιρρήπτουν ευθύνες στους δράστες οικογενειακής βίας**, εφόσον υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις για τη διάπραξή της ή να **διενεργούν τη σύλληψη** των κατηγορούμενων, στις περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίο. Η εφαρμογή των παραπάνω προτάσεων ενισχύεται διαμέσου της εκπαίδευσής των αστυνομικών σε θέματα αποτελεσματικού χειρισμού των παραπάνω περιστατικών. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνεται και η ενίσχυση των περιπολιών - πεζών ή με αυτοκίνητο – προκειμένου να αυξηθεί το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών. Μία σαφής εικόνα αναφορικά με τις διαστάσεις του φαινομένου της άσκησης σωματικής βίας και του τρόπου αντιμετώπισής του, επιτυγχάνεται με τη μηχανογράφηση των περιπτώσεων σωματικής βίας εναντίον γυναικών και την τήρηση στατιστικών στοιχείων.

Βέβαια, η προσπάθεια επιμόρφωσης των αστυνομικών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ανθρώπινη διάσταση του προβλήματος, τα συναισθήματα και τους ενδεχόμενους περιορισμούς των θυμάτων, που συχνά συμβάλλουν στη συντήρηση της βίαιης σχέσης.⁶⁰⁵ Για το λόγο αυτό, τα προαναφερόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα επιβάλλεται να αναφέρονται στον **αντίκτυπο** που έχει η **εμπλοκή του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στα θύματα**.

Μεταξύ των διαδικασιών που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής από τις δικωτικές αρχές, συγκαταλέγεται η στιγμή της καταθέσεως του θύματος, διότι από το αποτέλεσμα της εξαρτάται η ποιότητα των πληροφοριών, που θα αντλήσουν από τα θύματα. Στην προκειμένη περίπτωση είναι προτιμότερο να αποφεύγεται η λήψη της καταθέσεως αμέσως μετά την εκδήλωση της σωματικής βίας, διότι η συγκεκριμένη χρονική στιγμή θεωρείται ως η πλέον ακατάλληλη για την άντληση οποιασδήποτε χρήσιμης πληροφορίας, δεδομένου ότι το θύμα τελεί υπό το κράτος ψυχικής πίεσης, φόβου και ανασφάλειας.

Τέλος, επιβάλλεται να ληφθούν ουσιαστικά μέτρα προστασίας των θυμάτων που επιλέγουν να εμπλακούν στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, δεδομένου ότι υπάρχει βάσιμος κίνδυνος παρενόχλησής⁶⁰⁶ τους από το δράστη, στο διάστημα μεταξύ της απαγγελίας των κατηγοριών και της φυλάκισής του, εάν φυσικά αποδεικνυόταν η ενοχή του. Επιπλέον, προτείνονται βελτιώσεις στον τρόπο εξέτασης των θυμάτων, ώστε να προστατεύεται η αξιοπρέπειά τους.

Φυσικά, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η επέμβαση της αστυνομίας καθίσταται ιδιαίτερα επικίνδυνη για τα ίδια τα θύματα, τα οποία συχνά φοβούνται να υπογράψουν την έγκληση, αναλογιζόμενα

⁶⁰⁵ Αναφορικά με την προσπάθεια ενδυνάμωσης των θυμάτων βλ. Mills, L., *Empowering battered women transnationally: The case for postmodern interventions*, Social work, 41, 1996a, p. 261-269.

⁶⁰⁶ Συχνές είναι οι περιπτώσεις εκφοβισμού των θυμάτων μέσω τηλεφώνου. Βλ. Alberta Law Reform Institute, *Domestic Abuse: Toward an Effective Legal Response*, Report for Discussion, no. 15, 1995, p. 39.

τις πιθανές συνέπειες της πράξης τους. Για το λόγο αυτό προτείνονται ορισμένοι τρόποι επαύξησης της αποτελεσματικότητας της αστυνομίας όσον αφορά το ζήτημα της προστασίας των γυναικών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται i) η μη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση των περιστατικών οικογενειακής βίας και των βίαιων περιστατικών που διαπράττονται γενικότερα και ii) η υπογραφή της έγκλησης από τον αστυνομικό και η περαιτέρω μετάθεση της ευθύνης στην πολιτεία για την δίωξη του δράστη.

4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι ορισμένες από τις συνήθειες ενέργειες των διωκτικών αρχών όταν λαμβάνουν γνώση ένα περιστατικό άσκησης σωματικής βίας κατά γυναικών συνοψίζονται στην παραπομπή του θύματος σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία, στην παροχή συμβουλών αναφορικά με την πρόσληψη δικηγόρου, στην προσπάθεια συμβιβασμού και στην προτροπή του να εγκαταλείψει την οικία (εάν πρόκειται για περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας).

Συνήθως η εγκατάλειψη της οικίας προσκρούει σε ένα σύνολο εμποδίων που συνδέονται με την ύπαρξη τέκνων, την ενδεχόμενη κοινωνικοοικονομική εξάρτηση από το θύματος από το δράστη και την πιθανότητα εκτόξευσης απειλών εναντίον του θύματος. Κατά τον ίδιο τρόπο ενδέχεται να είναι δύσκολη η πρόσληψη νομικού συμβούλου. Προς επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος, οι Η.Π.Α. και η Μ. Βρετανία έχουν ιδρύσει Υπηρεσίες⁶⁰⁷ παροχής νομικής υποστήριξης για το κοινό, με μικρό έως ανύπαρκτο κόστος. Σαφώς, οι παραπάνω παροχές επιβάλλεται να επεκταθούν διεθνώς.

Ωστόσο, η ανεπαρκής προστασία των θυμάτων από την αστυνομία, κυρίως στις περιπτώσεις της οικογενειακής βίας, ενδέχεται να συνδέεται με την μετέπειτα εξέλιξη του περιστατικού. Ειδικότερα, στις Η.Π.Α. πολλά περιστατικά οικογενειακής βίας έχουν καταλήξει στις αίθουσες των δικαστηρίων ως υποθέσεις ανθρωποκτονίας, με δράστες τις γυναίκες που προηγούμενα ήταν θύματα πολυετούς συζυγικής βίας.⁶⁰⁸ Τα άτομα αυτά στην πλειοψηφία τους ισχυρίστηκαν προσωρινή παραφροσύνη, αλλά και αυτοάμυνα και μάλιστα ορισμένα από αυτά απαλλάχθηκαν από την κατηγορία του φόνου όταν οι ένορκοι έλαβαν γνώση των λεπτομερειών της κακοποίησης τους. Σαφώς, η ανεπαρκής αστυνομική παρέμβαση και συγκεκριμένα η συχνά παρατηρούμενη απροθυμία των διωκτικών αρχών να αντιμετωπίσουν σοβαρά το εκάστοτε περιστατικό οικογενειακής βίας δεν είναι ο λόγος που τα οδηγεί στην ανθρωποκτονία. Οπωσδήποτε όμως, και σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες (όπως η χρόνια ανοχή της βίας, οι επανειλημμένες εκκλήσεις για βοήθεια στην αστυνομία κ.α.), συντείνει προς αυτή τη κατεύθυνση.

⁶⁰⁷ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η «Νομική Βοήθεια» (Legal Aid) και τα «Γραφεία Συμβουλής Πολιτών» (Citizen Advice Bureaus), τα οποία προσφέρουν σημαντική βοήθεια, μολονότι μαστίζονται από αυξημένο φόρτο εργασίας, που συχνά αποθαρρύνει τα θύματα από να αναζητήσουν υποστήριξη στους κόλπους τους.

⁶⁰⁸ Βλέπε Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*. Sage Publications, p. 189.

Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθούν σχετικές έρευνες,⁶⁰⁹ οι οποίες υποστηρίζουν ότι η έγκαιρη και αποτελεσματική αστυνομική παρέμβαση είναι δυνατόν να λειτουργήσει αποτρεπτικά, τόσο στην εκδήλωση της συζυγικής βίας, όσο και στην τέλεση ανθρωποκτονιών με θύματα, τους ίδιους τους δράστες της συζυγικής βίας. Βέβαια, τα παραπάνω στοιχεία αναφορικά με τις αρνητικές συνέπειες της αστυνομικής παρέμβασης επιβάλλεται να τύχουν προσεκτικής εμπειρικής διερεύνησης, προκειμένου να οδηγηθούμε σε αξιόπιστα συμπεράσματα.

Αναφορικά με τα περιστατικά σωματικής βίας που διαπράττονται στο δρόμο (street crime), επισημαίνεται ότι το είδος της αστυνομικής παρέμβασης είναι δυνατόν να μειώσει ή και να ενισχύσει τα αισθήματα φόβου, ενοχής, ανασφάλειας ή και εκδίκησης που ενδεχομένως βιώνουν τα θύματα. Συγκεκριμένα, εάν η απόκριση της αστυνομίας δεν είναι έγκαιρη, ούτε ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα δικαιώματα των γυναικών, τότε αναμφίβολα αισθάνονται την απογοήτευση,⁶¹⁰ τη δυσπιστία και πιθανότατα το θυμό εναντίον των φορέων που έχουν επιληφθεί την προστασία της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Βέβαια και στις περιπτώσεις σωματικής βίας, μεταξύ των αρνητικών συνεπειών συγκαταλέγεται η δευτερογενής θυματοποίηση, στην οποία έγινε αναφορά σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Αναφορικά με τον αντίκτυπο της αστυνομικής παρέμβασης στην κοινωνία, επιβάλλεται να επισημανθεί ότι η συντονισμένη δράση της μεταδίδει το μήνυμα του ενδιαφέροντος της Πολιτείας για την ουσιαστική προστασία των θυμάτων και παράλληλα διαμορφώνει τις παραστάσεις των θυμάτων και της κοινής γνώμης αναφορικά με τις επιδιώξεις και τις προθέσεις των οργάνων δίωξης.

⁶⁰⁹ Βλ. Jolin, A., 1983, ό. π.

⁶¹⁰ Βλ. Symonds, M., *The "second injury" to victims*. Evaluation and Change 7(1), 1980b, p. 36-38.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δεδομένου ότι η αστυνομία αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η τακτική που ακολουθείι αντανακλά σύμφωνα με τις Berk και Loseke, την επίσημη κρατική πολιτική. Οι παρεχόμενες προς τα θύματα υπηρεσίες είναι άμεση συνάρτηση της συνεργασίας των αστυνομικών τόσο με τους ενδιαφερόμενους, όσο και με τους αρμόδιους φορείς.

Αναμφισβήτητα, η συμβολή των προγραμμάτων υποστήριξης των θυμάτων που λειτουργούν στο πλαίσιο της αστυνομίας, είναι καθοριστική για την ευαισθητοποίηση της Πολιτείας σε θέματα ενημέρωσης και προστασίας και την προώθηση πολιτικής προάσπισης των δικαιωμάτων τους στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Το πολυσύνθετο ζήτημα της αντιμετώπισης των περιστατικών και κατ' επέκταση της μεταχείρισης των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας από τις διωκτικές Αρχές αφήνει κάποια περιθώρια **διακριτικής ευχέρειας** στα αρμόδια όργανα, σε συνάρτηση πάντα με τις αρχές του εκάστοτε νομικού συστήματος. Οι **παράγοντες που προσδιορίζουν το γενικότερο πλαίσιο δράσης** της αστυνομίας είναι ποικίλοι και συνδέονται τόσο με το **περιστατικό τη σωματικής βίας**, όσο και με τα **εμπλεκόμενα μέρη** (θύμα, θύτης, αστυνομία). Από τη δυναμική αλληλεπίδραση των παραπάνω παραγόντων διαφαίνεται ο **καθοριστικός ρόλος της σχέσης** (και ιδιαίτερα της **ενδοοικογενειακής**) **μεταξύ του θύματος και του δράστη**, στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από την αστυνομία.

Η αξιολόγηση της επίσημης αστυνομικής παρέμβασης επικεντρώνεται σε εμπειρικές έρευνες που απεικονίζουν τις στάσεις των διωκτικών αρχών στο συγκεκριμένο ζήτημα - και ειδικότερα στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας – χωρίς ωστόσο να απουσιάζουν σχετικά ερευνητικά δεδομένα αναφορικά με τις αντιλήψεις των θυμάτων. Γενικά, ο εκάστοτε τρόπος παρέμβασης επιδέχεται βελτιώσεις, οι κυριότερες από τις οποίες θα μπορούσαν να συνοψισθούν σε επίπεδο **συνεργασίας της αστυνομίας με αρμόδιους κοινωνικούς φορείς**, σε ζητήματα **επιμόρφωσης των στελεχών της** και σε **επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα**.

Σαφώς, τα προαναφερόμενα θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα πρέπει να εμπλουτισθούν από περαιτέρω στοιχεία, τόσο αναφορικά με τις ιδιαίτερες εκφάνσεις του έργου της αστυνομίας, όσο και με την αντιμετώπιση των υποθέσεων από τους εισαγγελικούς και δικαστικούς λειτουργούς, προκειμένου να σχηματισθεί μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα της στάσης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στο χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον των γυναικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

1. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΡΧΗ

1.1. Η διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης

Η άσκηση της ποινικής δίωξης στις περιπτώσεις της σωματικής βίας εναντίον γυναικών, επιδιώκει να επιφέρει το προσδοκώμενο κοινωνικό αποτέλεσμα : α) της **προστασίας του θύματος από περαιτέρω βία** και β) της επιβεβαίωσης της **μη ανοχής της συγκεκριμένης συμπεριφοράς** από την πολιτεία. Μολονότι αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα της επίσημης πολιτειακής παρέμβασης στην πρόληψη της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, ωστόσο δεν παύει να αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέσο διακήρυξης της κρατικής αποδοκimasίας αναφορικά με το συγκεκριμένο έγκλημα.

Όσον αφορά την προστασία των θυμάτων θεωρούμε ότι μπορεί να επιτευχθεί είτε διαμέσου της τιμωρίας του δράστη και της επιβολής σε αυτόν θεραπευτικής αγωγής (εφόσον κρίνεται αναγκαία), είτε διαμέσου της προτροπής του θύματος να λάβει τα αναγκαία μέτρα προστασίας του (πέραν των δικαστικών αποφάσεων και των ενδεχόμενων ποινών).⁶¹¹

Φυσικά, θα πρέπει να επισημάνουμε την πενία των σύγχρονων ερευνητικών στοιχείων αναφορικά με τη συμβολή της ποινικής δίωξης στη μείωση της βίας εναντίον των γυναικών. Η πλειοψηφία των σχετικών εμπειρικών ερευνών επικεντρώνεται στη μεσολάβηση της αστυνομίας, με συνέπεια τη μη συστηματική ενασχόληση με την επιρροή των δικαστικών και εισαγγελικών αποφάσεων στην περαιτέρω έκβαση της βίας. Από τα περιορισμένα όμως εμπειρικά στοιχεία που διαθέτουμε μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι εισαγγελείς είναι δυνατόν να διαμορφώσουν πολιτική προστασίας των θυμάτων από το ενδεχόμενο διαιώνισης της βίας εναντίον τους. Παρακάτω θα αναφερθούμε διεξοδικά στο ρόλο της Εισαγγελικής Αρχής, τα περιθώρια άσκησης της διακριτικής της ευχέρειας και τη συμβολή της στον χειρισμό των περιστατικών άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών. Προηγούμενα όμως, θεωρούμε σκόπιμη τη συνοπτική οριοθέτηση του ευρύτερου πλαισίου μέσα στο οποίο κινείται η διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα.

Ειδικότερα, τόσο στις Η.Π.Α. και τον Καναδά, όσο και στην Ελλάδα, η βία εναντίον των γυναικών τιμωρείται μέσω νομοθετικών διατάξεων που αναφέρονται γενικά στη βία, δίχως να εξειδικεύονται ιδιαίτερα για την περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο, δεν απουσιάζουν οι περιπτώσεις θεσμικών κανόνων που αφορούν αποκλειστικά στην προαναφερόμενη μορφή βίας. Οι **επιπτώσεις** όμως, που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι δράστες οικογενειακής βίας από τις άτυπες μορφές

⁶¹¹ B.A. David, A. Ford, Mary Jean Regoli, *The Criminal Prosecution of Wife Assaulters*, in N. Z. Hilton (ed.), *Legal Responses to Wife Assault. Current Trends and Evaluation*, Sage Publications, 1993, p. 127-8.

κοινωνικού ελέγχου υπερισχύουν έναντι εκείνων που απορρέουν από τις εκάστοτε επιβαλλόμενες δικαστικές αποφάσεις. Συγκεκριμένα, οι αρνητικές συνέπειες του επισήμου κοινωνικού ελέγχου είναι προφανείς για όλες τις κατηγορίες εγκλημάτων : στέρηση της ελευθερίας, κόστος εγγύησης, απουσία από την εργασία και συνακόλουθη στέρηση μισθολογικών αποδοχών, αισθήματα ντροπής, στιγματισμός, περιθωριοποίηση και συχνά απόλυση από την εργασία. Δυστυχώς όμως, τα παραπάνω συνοδεύονται από ένα σύνολο άτυπων, αλλά εξίσου σοβαρών (αν όχι σοβαρότερων) συνεπειών, οι οποίες συναντώνται αποκλειστικά στις περιπτώσεις που υφίσταται συγγενική ή άλλου είδους σχέση μεταξύ θύματος και δράστη. Οι επιπτώσεις στις παραπάνω περιπτώσεις αφορούν στη διατάραξη ή τον κλονισμό των μεταξύ τους σχέσεων, το ενδεχόμενο χωρισμού του ζευγαριού, την έλλειψη σεβασμού κ.α.

Η επικέντρωση του ενδιαφέροντος, τόσο των κυβερνητικών φορέων όσο και των επιστημόνων στη συμβολή της αστυνομίας στον περιορισμό του φαινομένου της συζυγικής βίας, ενδεχομένως να αντανάκλα την ανεπάρκεια προληπτικών μηχανισμών στο ρόλο της Εισαγγελικής και της Δικαστικής Αρχής. Φυσικά, τα εμπειρικά στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα της επίσημης αστυνομικής παρέμβασης ελάχιστα αποκαλύπτουν για την πολυσύνθετη επιρροή της ποινικής δίωξης. Παράλληλα, η προσπάθεια των εισαγγελέων να περιορίσουν την πιθανότητα στιγματισμού, ενδεχομένως, αθών κατηγορουμένων, συχνά λειτουργεί εις βάρος των θυμάτων, διότι αρκετές φορές δεν ανταποκρίνονται με τον πλέον επιθυμητό τρόπο στις καταγγελίες των τελευταίων⁶¹².

Ειδικότερα, οι γυναίκες συχνά εμφανίζονται υπεύθυνες για τη θυματοποίησή τους, διαμέσου της υποβολής ερωτήσεων που θέτουν υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των μαρτυρικών τους καταθέσεων.⁶¹³ Είναι σαφές ότι η υποβολή τέτοιου τύπου ερωτήσεων, υποδηλώνει το βαθμό της υποστήριξης που λαμβάνουν τα θύματα από τις εισαγγελικές αρχές, στην προσπάθειά τους να υποβάλλουν έγκληση εναντίον του δράστη.⁶¹⁴ Στο παραπάνω πλαίσιο προστίθεται η συχνά παρατηρούμενη απροθυμία ορισμένων φορέων να μεταχειρισθούν σοβαρά τα συγκεκριμένα περιστατικά βίας, συγκριτικά με άλλου είδους αδικήματα (π.χ. ναρκωτικά, τρομοκρατία κ.α.), η οποία αποθαρρύνει τα θύματα από την προαναφερόμενη προσπάθεια. Φυσικά δεν απουσιάζουν και τα περιστατικά προτροπής των θυμάτων από τον εισαγγελέα υπέρ της αποφυγής υποβολής εγκλήσεως με το επιχείρημα του αυξημένου κόστους κινήσεως της σχετικής διαδικασίας.

Επισημαίνεται ότι τα θύματα συχνά δεν αντιλαμβάνονται τους μηχανισμούς που ενεργοποιούν την κινητοποίηση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Το ενδεχόμενο της άσκησης ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα είναι άμεση συνάρτηση του τρόπου με τον οποίο οι αρμόδιοι φορείς ερμηνεύουν τη σοβαρότητα της βίας, εκτιμούν τα αποδεικτικά στοιχεία σε συνδυασμό με την αξιοπιστία του θύματος και τη στάση που το τελευταίο προτίθεται να τηρήσει σε όλες τις φάσεις της σχετικής διαδικασίας. Βέβαια, οι προαναφερόμενες διαπιστώσεις αποτελούν προϊόν θεωρητικής και βιβλιογραφικής επισκόπησης, οι

⁶¹² Βλέπε σχετικά Field, M. H. & Field, H. F., *Marital Violence and the Criminal Process: Neither Justice nor Peace*, Social Service Review 47 (2), 1973, p. 221-240 και Hutton N. Zoe, *One in Ten: The Struggle and the Disempowerment of the Battered Women's Movement*, Canadian Journal of Family Law 7, 1989, p. 313-335.

⁶¹³ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ερωτήσεις του τύπου: «συγκατοικείτε ακόμη με το συγκεκριμένο άτομο;», «δεν έχετε υποβάλει ακόμη αίτηση διαζυγίου;» κ.α.

⁶¹⁴ Walker, L. E., *The Battered Woman*, New York : Harper Colophon Books, 1979.

οποίες επιβάλλεται να τύχουν περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης, προκειμένου να καταλήξουμε σε αξιόπιστα συμπεράσματα. Παρακάτω θα αναλυθούν ορισμένοι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο κατά τη διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα, ιδιαίτερα στις χώρες όπου ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας αναφορικά με τη δράση του εισαγγελέα.

1.2. Ο ρόλος της Εισαγγελικής Αρχής κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης

Ο ρόλος του εισαγγελέα καθίσταται εξαιρετικά κρίσιμος για την περαιτέρω έκβαση της υπόθεσης, διότι από τον τρόπο που θα αντιμετωπίσει το εκάστοτε περιστατικό και οι αποφάσεις που θα λάβει αναφορικά με την απόδοση ευθυνών, προσδιορίζουν σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη της υπόθεσης στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης. Η βαρύτητα των αποφάσεών του καθιστά αναγκαία τη συνεργασία του με την αστυνομία, τα θύματα, τους δράστες, τους μάρτυρες και τους συνηγόρους, προκειμένου να συλληχθούν όλα τα απαραίτητα στοιχεία που θα συμβάλλουν στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Το κύριο έργο του εισαγγελέα συνίσταται στη δίωξη των αξιόποινων συμπεριφορών.⁶¹⁵ Οι ιδιαίτερες όμως εκφάνσεις του συγκεκριμένου έργου διαφοροποιούνται από περιοχή σε περιοχή.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού συστήματος υιοθετείται η **αρχή της νομιμότητας**, σύμφωνα με την οποία ο εισαγγελέας είναι υποχρεωμένος να ασκήσει την ποινική δίωξη για οποιαδήποτε πραγματικά εγκληματική συμπεριφορά υποπέσει στην αντίληψή του, μεταξύ των οποίων φυσικά συγκαταλέγεται και η άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Ωστόσο, ορισμένες φορές συμβαίνει να εμφανίζονται περιστατικά αδράνειας της Εισαγγελικής Αρχής, εκτός από τις προβλεπόμενες στο νόμο περιπτώσεις κάμψης της αρχής της νομιμότητας. Στις περιπτώσεις αυτές, η Εισαγγελική Αρχή ενδέχεται να αποφύγει να ασκήσει ποινική δίωξη, ως απόρροια πληθώρας παραγόντων, οι οποίοι διαφοροποιούν τη στάση του εκάστοτε αρμόδιου Εισαγγελέα. Οι παράγοντες αυτοί συχνά συνδέονται με τις επιμέρους διακρίσεις της βίας (π.χ. ενδοοικογενειακή ή εξωοικογενειακή), αλλά ενδεχομένως να έχουν και πολιτική χροιά.⁶¹⁶

Γενικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η ποινική δίωξη κινείται συχνότερα στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας συγκριτικά με τα αντίστοιχα περιστατικά που διαπράττονται εντός της οικογένειας. Οι παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτή τη διαφοροποίηση είναι ποικίλοι και αφορούν είτε στην οικογενειακή σχέση που συνδέει το θύμα και το δράστη και τις δυσχέρειες που προκύπτουν από αυτή - αναφορικά με τη δικαστική επίλυση του προβλήματος - είτε στην αυξημένη πιθανότητα ανάκλησης της έγκλησης από το θύμα στις περιπτώσεις της οικογενειακής βίας, που σημαίνει την οριστική παύση της ποινικής δίωξης. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι συχνά τα ίδια τα θύματα επιζητούν τη διαμεσολάβηση του αρμόδιου εισαγγελέα, προκειμένου να επιλυθεί το ζήτημα εξωδικαστικά. Για τους

⁶¹⁵ Σαφώς, η Εισαγγελική Αρχή εκτός από την άσκηση της ποινικής δίωξης, παρίσταται συγχρόνως, κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, εκπροσωπεί το δημόσιο συμφέρον ενώπιον του δικαστηρίου, ασκεί ένδικα μέσα και επιμελείται για την εκτέλεση των ποινών.

⁶¹⁶ Βλ. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση* όπ. σελ. 52-53, άρθρο 30 §1 ΚΠΔ, όπου παρέχεται η δυνατότητα στον Υπουργό Δικαιοσύνης να παραγγείλει την άσκηση της ποινικής δίωξης οποιασδήποτε εγκληματικής συμπεριφοράς.

παραπάνω λόγους θα μπορούσαμε ίσως να υποστηρίξουμε ότι η κίνηση της ποινικής δίωξης συνιστά την προσφορότερη επίλυση των εξωοικογενειακών περιστατικών σωματικής βίας, χωρίς φυσικά να αποκλείονται αρκετές εξαιρέσεις.

Εάν βέβαια, η υποβληθείσα έγκληση, μήνυση ή αναφορά είναι αστήρικτη κατά το νόμο ή φανερά αβάσιμη κατ' ουσία, ο εισαγγελέας έχει το δικαίωμα να τη θέσει στο Αρχείο, εκδίδοντας τη λεγόμενη «δικάταξη» και παραθέτοντας ταυτόχρονα, στον Εισαγγελέα Εφετών τους λόγους για τους οποίους δεν ασκήθηκε η ποινική δίωξη. Προς την κατεύθυνση αυτή, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ακρίβεια της κατάθεσης του θύματος και των μαρτύρων της σωματικής βίας. Ειδικότερα, για την περίπτωση των τέκνων ως μαρτύρων της σωματικής βίας, οι νομικοί επιστήμονες και οι ψυχολόγοι προβάλλουν σοβαρές ενστάσεις αναφορικά με την ακρίβεια και την εγκυρότητα των καταθέσεών τους. Κατά τον ίδιο τρόπο τα σύγχρονα εμπειρικά στοιχεία⁶¹⁷ διατείνονται υπέρ της άποψης ότι τα παιδιά υπό ορισμένες συνθήκες αδυνατούν να διακρίνουν ένα πραγματικό από ένα φανταστικό γεγονός, γεγονός το οποίο λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων από τις αρμόδιες δικαστικές και εισαγγελικές αρχές. Βέβαια, το πρόβλημα της αξιολόγησης των καταθέσεων δεν εντοπίζεται μόνο στις μαρτυρίες των παιδιών, αλλά συνήθως εμφανίζεται σε κάθε μαρτυρία που προσκομίζεται στον εισαγγελέα και καλείται να εκτιμηθεί αναφορικά με την εγκυρότητά της.

Η εκτίμηση των καταγγελλόμενων περιστατικών από τον εισαγγελέα μέσω της προκαταρκτικής εξέτασης, η επιβεβαίωση ή μη των άτυπων κατηγοριών που έχουν αποδοθεί από την αστυνομία και η διερεύνηση της ύπαρξης ή μη των αναγκών όρων για την άσκηση της ποινικής δίωξης, υποδηλώνουν το διαδοχικό φιλτράρισμα των υποθέσεων από την εκάστοτε Εισαγγελική Αρχή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη⁶¹⁸ σύμφωνα με την οποία, τα **κοινωνικά χαρακτηριστικά** του υπόπτου της βίας είναι δυνατόν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια ανάλυσης της εκάστοτε εισαγγελικής απόφασης, εφόσον συνδυαστούν με τα **πραγματιστικά** (π.χ. σχέση θύματος και δράστη) και τα **νομικά κρήνηρια** λήψης της (π.χ. σοβαρότητα σωματικής βίας).

Στην περίπτωση που αποφασισθεί η κίνηση της ποινικής δίωξης ο ρόλος του εισαγγελέα σε συνεργασία με τον ανακριτή συνίσταται στη συλλογή των αναγκών αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να παρουσιασθεί η υπόθεση στο ακροατήριο και να στοιχειοθετηθούν οι υποβαλλόμενες κατηγορίες. Βέβαια, σύμφωνα με τα προηγούμενα η κίνηση της ποινικής δίωξης δε συνιστά εγγύηση ασφάλειας για το θύμα, δεδομένου ότι ενδέχεται να επέλθει παύση της σε επόμενο στάδιο.

Αντίστοιχα, ορισμένες νομοθεσίες ρυθμίζουν το ζήτημα της ασκήσεως της ποινικής δίωξης με βάση την **αρχή της σκοπιμότητας**, σύμφωνα με την οποία παρέχεται νομικά στον εισαγγελέα, η

⁶¹⁷ Βλέπε σχετικά Sharon D. Herzberger, *Violence within the family. Social psychological perspectives*, Social Psychology Series, Westview Press, 1996, p. 164-168.

⁶¹⁸ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των Θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ. 161-167 και Blankenburg E., Sessar K., Steffen W., *Die Staatsanwaltschaft im Prozeß strafrechtlicher Sozialkontrolle*, Berlin, 1978, σελ. 310.

δυνατότητα να κρίνει εάν θα ασκήσει ή όχι την ποινική δίωξη,⁶¹⁹ εκτιμώντας τα προσκομιζόμενα αποδεικτικά στοιχεία, την αναφορά της αστυνομίας και την πιθανότητα έκδοσης καταδικαστικής απόφασης⁶²⁰ στο μέλλον. Ωστόσο, η λήψη της συγκεκριμένης απόφασης στις χώρες όπου ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας, είναι ένα ιδιαίτερα υποκειμενικό ζήτημα, δεδομένου ότι η απόκριση δεν είναι ενιαία από τους αρμόδιους φορείς. Σύμφωνα με τους Moody και Tombs⁶²¹, η εκτίμηση της οικογενειακής σωματικής βίας στη Σκοτία, είναι συνάρτηση όχι αποκλειστικά νομικών κριτηρίων, αλλά και της στάθμισης των κινήτρων του κατηγορουμένου σε συνδυασμό με την καταλληλότητα προσφυγής στο ποινικό δικαστήριο. Το τελευταίο κριτήριο είναι άμεσα συνυφασμένο με τις πεποιθήσεις σημαντικής μερίδας εισαγγελικών λειτουργών, οι οποίοι αφενός διατείνονται ότι η οικογενειακή βία δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ποινικά και αφετέρου αντιλαμβάνονται το ρόλο τους ως ένα είδος «μεσολαβητή» μεταξύ δράστη και θύματος.

Ειδικότερα, το 1985⁶²² δημιουργήθηκε στην Αγγλία ο θεσμός της Crown Prosecution Service, με σκοπό την κίνηση και την παρακολούθηση όλων των ποινικών διώξεων εντός της χώρας. Ο συγκεκριμένος όμως, θεσμός της Εισαγγελικής Αρχής δεν λειτουργήσε ανεξάρτητα, αλλά ακολούθησε έως ένα βαθμό τις αρχές ενός ειδικού κώδικα - του Code for Prosecutors⁶²³ - αναφορικά με τις

⁶¹⁹ Στην Αγγλία, τέσσερα είναι τα σημαντικότερα κριτήρια που προσδιορίζουν την απόφαση του αρμόδιου εισαγγελέα αναφορικά με την κίνηση ή μη της ποινικής δίωξης στα περιστατικά οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες: α) η επάρκεια των αποδεικτικών στοιχείων, β) η πιθανότητα έκδοσης καταδικαστικής απόφασης, γ) το συμφέρον της πολιτείας και δ) η αξιοπιστία των μαρτύρων. Όσον αφορά το τελευταίο, σχετική έρευνα της Vennard στις Η.Π.Α. συνέδεσε στενά την απόρριψη της εγκλήσεως από τον εισαγγελέα με δύο παράγοντες: την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη και την απουσία βεβαρημένου ποινικού μητρώου του δράστη. Οι παράγοντες αυτοί σύμφωνα με τα συμπεράσματα της προαναφερόμενης έρευνας κλονίζουν την αξιοπιστία της μάρτυρος. Βλ. Vennard, J., *Decisions to Prosecute: Screening Policies and Practices in the United States*, Criminal Law Review, 1985, pp. 20-8 και Susan S. M. Edwards, *Policing "Domestic" Violence. Women, the Law and the State*, Sage Publications, p. 218-223.

⁶²⁰ Βλ. Public Legal Education Program, *Assault: Violence Against Women in Relationships. Information on Your Rights*, Legal Services Society, Vancouver, p. 16.

⁶²¹ Βλ. Moody, S. R. and Tombs, J., *Constructing Prosecution Decisions: The Case of the Procurator Fiscal*, Edinburgh: Scottish Academic Press, 1982. Παρόμοια, η Wasoff υποστηρίζει ότι η διακριτική ευχέρεια των εισαγγελέων παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με εκείνων των δικαστικών αρχών στη Σκοτία. Συγκεκριμένα, η ευχέρεια των τελευταίων διαμορφώνεται όχι μόνο βάσει των επιταγών του νόμου, αλλά και βάσει των πεποιθήσεων για την οικογενειακή βία και των περιορισμών που θέτει ο χρόνος και οι υπάρχουσες υποδομές. Βλ. Wasoff, F. (1982), *Legal Protection from "Wife-beating": The Processing of Domestic Assaults by Scottish Prosecutors and Criminal Courts*, International Journal of the Sociology of Law 10: 187-204 και Wasoff, F., *Prosecutor's Discretion in Court Allocation in Domestic Violence Cases*, Paper presented to the British Criminology Conference at the University of Sheffield, 12-15 April 1987.

⁶²² Επισημαίνεται, ότι προηγούμενα η λήψη της απόφασης για την κίνηση της ποινικής δίωξης αποτελούσε αρμοδιότητα της αστυνομίας. Όταν όμως, έγινε αντιληπτό ότι οι δικαστικές αρχές δεν μπορούσαν να αποφανθούν επί του συγκεκριμένου θέματος, κρίθηκε αναγκαία η σύσταση της προαναφερόμενης εισαγγελικής αρχής. Βλ. Γρ. Καλφέλ, *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 5, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002, σελ. 385-389.

⁶²³ Τονίζεται ότι η ευρεία διακριτική ευχέρεια του εισαγγελέα έχει κατά καιρούς δεχτεί σημαντικές επικρίσεις αναφορικά με τις αρνητικές συνέπειες που ενδέχεται να επιφέρει, τόσο στον κατηγορούμενο όσο και στο θύμα. Βλ. Ashworth, *The criminal process (An evaluative study)*, 1995, p. 259 και ειδικότερα Crown Prosecution Service, *Code for Crown Prosecutors*, London: HMSO, 1986.

περιπτώσεις που έπρεπε να κινηθεί η ποινική δίωξη. Σαφώς, η συγκεκριμένη εξέλιξη περιόρισε την ευρεία διακριτική ευχέρεια του εισαγγελέα και θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συνέβαλε θετικά τόσο στην προσπάθεια επιβολής του δικαίου, όσο και στην αναγκαιότητα προστασίας των θυμάτων. Βέβαια, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η Crown Prosecution Service δεν λειτουργεί σύμφωνα με το πρότυπο των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών. Αναφορικά με τα ζητήματα που αναλύουμε, ένα από τα κύρια σημεία της διαφοροποίησής της αφορά το γεγονός ότι το ιδιαίτερα σημαντικό τμήμα των αποδεικτικών ερευνών που προηγούνται της διαδικασίας κινήσεως της ποινικής δίωξης, παραμένει στα χέρια των διωκτικών αρχών. Το στοιχείο αυτό ενδέχεται να επηρεάσει την εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας και ενδεχομένως να λειτουργήσει ενάντια στα συμφέροντα των θυμάτων.⁶²⁴

Ωστόσο, το ολόένα διευρυνόμενο πεδίο δράσης της εισαγγελικής αρχής ιδιαίτερα στη Β. Αμερική, συχνά ιδιοποιείται παραδοσιακές λειτουργίες άλλων φορέων (π.χ. αστυνομίας, δικαστών κ.α.)⁶²⁵, με συνέπεια να υποστηρίζεται ότι ενώ παλαιότερα το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης εξυπηρετούσε την επίλυση ιδιωτικών διαφορών (μεταξύ θύματος και δράστη), στις μέρες μας τείνει προς την επιδίκαση εγκλημάτων κατά τη βούληση του εκάστοτε εισαγγελέα και εις το όνομα του πολιτειακού συμφέροντος.⁶²⁶

Σύμφωνα με την President's Task Force on Victims of Crime⁶²⁷ οι εισαγγελείς είναι σε θέση και επιβάλλεται να συμπαρίστανται στα θύματα με ποικίλους τρόπους. Συγκεκριμένα, οφείλουν «να τα ενημερώνουν για την τελική απόφαση αναφορικά με την δίωξη, να μεταφέρουν στους δικαστές τις επιθυμίες τους σε θέματα σχετικά με την έκβαση των υποθέσεών τους» (π.χ. τις διαρκείς αναβολές της δίκης, το ενδεχόμενο ποινικού διακανονισμού, τη δικαστική απόφαση, τις δυνατότητες αποκατάστασης του θύματος κ.α.), διευκολύνοντας την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, «να προωθούν την προστασία τους από το ενδεχόμενο απειλών, εκμετάλλευσης ή περαιτέρω βίας» και «να συνεισφέρουν στην άμεση και ταχεία δικαστική επίλυση των υποθέσεων, περιορίζοντας τις χρηματικές ή άλλου είδους δαπάνες των θυμάτων» (π.χ. εξοικονόμηση χρόνου από τις μη αναγκαίες επισκέψεις τους στο δικαστήριο).

Ωστόσο, η προαναφερόμενη διαδικασία ασκήσεως της ποινικής δίωξης δε στερείται επιβαρυντικών συνεπειών για το θύμα, του οποίου συχνά κλονίζεται η εμπιστοσύνη προς την δικαιοσύνη και τους θεσμούς της, ιδιαίτερα όταν αντιλαμβάνεται ότι σε παρόμοια περιστατικά βίας οι αρμόδιοι φορείς είχαν πράξει διαφορετικά. Το αίσθημα της ανασφάλειας και της αδικίας, το οποίο βιώνουν οι γυναίκες/

⁶²⁴ Δεδομένου ότι έχουν διατυπωθεί κριτικές που επικεντρώνονται στις ανεπαρκείς ανακριτικές τακτικές της αστυνομίας και το ενδεχόμενο των προκατασκευασμένων καταθέσεων. Βλ. Βλ. Γρ. Καλφάλη, 2002, ό. π. σελ. 391-2.

⁶²⁵ McGillivray, A., *Battered Women: Definition, Models and Prosecutorial Policy*, Canadian Journal of Family Law 6: 15-45, 1987.

⁶²⁶ Βλ. Hilton, N. Zoe, *One in Ten: The Struggle and the Disempowerment of the Battered Women's Movement*, Canadian Journal of Family Law 7, 1989 και McDonald, W., *The prosecutor's domain*, in McDonald, W (ED.), *The prosecutor*, Beverly Hills, CA: Sage, 1979, p. 15-52.

⁶²⁷ President's Task Force on Victims of Crime, *Final Report*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1982.

θύματα βίας σε συνδυασμό με τις ιδιαίτερες συγκυρίες της εκάστοτε περίπτωσης, συχνά οδηγούν σε απρόβλεπτες και εξαιρετικά σοβαρές καταστάσεις⁶²⁸.

Φυσικά, οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στις επιμέρους διαδικασίες ασκήσεως της ποινικής δίωξης με σκοπό τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, ενισχύει το αίσθημα εμπιστοσύνης της κοινής γνώμης στη δυνατότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης να παράσχει αποτελεσματική βοήθεια στα θύματα της βίας και να θέσει υπό τον έλεγχο της πολιτείας τους δράστες.

1.2.α. Η υποχρεωτική δίωξη

Σε ορισμένες χώρες ισχύει η αρχή της υποχρεωτικής δίωξης του κατηγορουμένου, σύμφωνα με την οποία ο εισαγγελέας πρέπει υποχρεωτικά να απαγγείλει κατηγορίες στον κατηγορούμενο (*mandatory prosecution*) για τη διάπραξη της σωματικής βίας. Η τακτική αυτή αποδεσμεύει το θύμα από την ευθύνη της δίωξης και ταυτόχρονα εξαλείφει το ενδεχόμενο της επιρροής του στη παραπάνω διαδικασία, σε αντιδιαστολή με μια διαφοροποιημένου τύπου τακτική (*drop-permitted or victim-driven approach*), η οποία παρέχει στο θύμα τη διακριτική ευχέρεια /δικαίωμα να αποφασίσει αν θα προβεί στις απαιτούμενες νόμιμες ενέργειες προκειμένου ο εισαγγελέας να απαγγείλει κατηγορίες στο κατηγορούμενο.⁶²⁹

Αρκετές πολιτείες⁶³⁰ της Αμερικής έχουν θεσπίσει νομοθετήματα σχετικά με την υποχρεωτική δίωξη, η συμβολή της οποίας είναι αδιαμφισβήτητη στην περίπτωση των «μη συνεργάσιμων» με τις αρμόδιες Αρχές, θυμάτων. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση των Η.Π.Α. προωθεί την παρέμβαση των επιμέρους πολιτειών στο θέμα της οικογενειακής βίας, ενισχύοντας οικονομικά εκείνες που εφαρμόζουν μια αυστηρή πολιτική, στην οποία περιλαμβάνεται, είτε η υποχρεωτική σύλληψη, είτε η δίωξη.⁶³¹

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η απουσία μελετών αναφορικά με τη συμβολή της υποχρεωτικής δίωξης, μολονότι η εφαρμογή της βαθμιαία αυξάνεται. Εξάιρεση αποτελεί η μελέτη των Ford και Regoli⁶³², το 1986 στις πολιτείες Indianapolis και Indiana. Το τελικό συμπέρασμα, στο οποίο

⁶²⁸ Βλ. Charles Patrick Ewing, *Battered women who kill. Psychological self-defense as legal justification*, Lexington Books, 1987.

⁶²⁹ Βλ. Mills, L., *Perspective on domestic violence: Battered women need better*, Los Angeles Times, 1996b, January 28, p. 5 και Mills, L., *The heart of intimate abuse: New interventions in child welfare, criminal justice, and health care settings*, New York: Springer, 1998.

⁶³⁰ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι ακόλουθες: Minnesota, Florida, Wisconsin και Utah. Βλ. Corsilles, A., *Note: No drop policies in the prosecution of domestic violence cases: Guarantee to action or dangerous solution?* Fordham Law Review, 63, 1994, p. 853-881.

⁶³¹ Προς αυτή τη κατεύθυνση λειτουργεί και η Child Abuse Domestic Violence Adoption and Family Services Act του 1992. Βλ. Public Health and Welfare Justice System Improvement Act, *Grants to Encourage Arrest Policies*, 42 U.S.C.A. 3796hh, 1994.

⁶³² Βλ. Ford, D. A. & Regoli, M. J., *The criminal prosecution of wife assaulters: Process, problems, and effects*, in N. Zoe (ED.), *Legal responses to wife assault: Current trends and evaluation*, pp. 127-164, Newbury Park, CA: Sage, 1993. Αναφορικά με την υποχρεωτική δίωξη, βλ. Anderson, G., *Casenote: Sorchetti v. City of New York tells the police that liability looms for failure to respond to domestic violence situations*, University of Miami Law Review, 40, 1985, p. 333-357, Goleman, D., *Do arrests increase the rates of repeated domestic violence?*, The New York Times, 1991, November 27, p. 4 και Hanna, C., *No right to choose: Mandated victim participation in domestic violence prosecutions*, Harvard Law Review, 109, 1996, p. 1850-1910.

κατέληξαν ήταν το ακόλουθο: τα κακοποιημένα θύματα που αποφάσισαν ότι επιθυμούν την ποινική δίωξη του κατηγορουμένου και ενεργοποίησαν τις απαιτούμενες διαδικασίες – στο πλαίσιο της *drop-permitted prosecution* – διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο επανακακοποίησης, συγκριτικά με τα θύματα που υποβάλλονται στην τακτική της υποχρεωτικής δίωξης. Αντίστοιχα, τον μεγαλύτερο κίνδυνο διατρέχουν τα θύματα που αποφασίζουν ότι δεν επιθυμούν την ποινική δίωξη.

Πιθανόν, η προληπτική λειτουργία της παραπάνω τακτικής (*drop-permitted prosecution*) να συνδέεται με την «εξουσιοδότηση» ουσιαστικά των θυμάτων να αποφασίσουν για την κίνηση της ποινικής δίωξης εναντίον του κατηγορουμένου και τη «δύναμη» που απορρέει από τη λήψη της συγκεκριμένης απόφασης, που ενδεχομένως να οδηγήσει στον τερματισμό της βίας. Στην αντίθετη περίπτωση αισθάνονται παγιδευμένα στις διαδικασίες της υποχρεωτικής δίωξης, χωρίς να μπορούν να συνευνοηθούν ούτε τη δύναμη που διαθέτουν – που σαφώς θα τα ενεθάρρυνε – ούτε το όφελος που συνεπάγεται αυτή τους η απόφαση.

Μολονότι, η παραπάνω έρευνα παρέχει σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με την υποχρεωτική δίωξη και τις εναλλακτικές εφαρμογές της, παρόλα αυτά όμως επισύρει και ορισμένες κριτικές που επικεντρώνονται στα ακόλουθα : i) η προαναφερόμενη συσχέτιση της «εξουσιοδότησης» του θύματος και της μείωσης της υποτροπής δεν λαμβάνει υπόψη την επιρροή ενός συνόλου παραγόντων, όπως τη σοβαρότητα της κακοποίησης, την δυνατότητα και την αποφασιστικότητα του θύματος να αποχωρήσει από τη βίαιη σχέση κ.α. και ii) οι ερευνητές αδυνατούν να ερμηνεύσουν επαρκώς, γιατί τα θύματα που αποφασίζουν ότι δεν επιθυμούν την ποινική δίωξη διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο θυματοποίησης, αν και έχουν τη δυνατότητα της επιλογής.

1.2.β. Η περίπτωση της οικογενειακής σωματικής βίας

Οι δυσχέρειες που συνήθως αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να κινήσουν τους μηχανισμούς ασκήσεως του επισήμου κοινωνικού ελέγχου είναι πολυσύνθετες και απορρέουν από το γεγονός ότι η προκληθείσα βία εντάσσεται στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής, τόσο του θύματος όσο και του θύτη.

Μολονότι ο Elliott επισημαίνει την ανεπάρκεια εμπειρικών ερευνών που να επαληθεύουν την πεποίθηση της άνισης κατανομής της ποινικής δίωξης με κριτήριο τη σχέση θύματος-θύτη, ωστόσο οι Brosi, Boland, Brady, Tyson και Bassler υποστηρίζουν ότι ανεξάρτητα από τον τύπο του εγκλήματος, οι πιθανότητες ασκήσεως της ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα μειώνονται όταν ο δράστης είναι γνωστός στο θύμα. Η πιθανότερη έκβαση των συγκεκριμένων περιστατικών στην περίπτωση ασκήσεως της ποινικής δίωξης, είναι σε τελική ανάλυση η αθώωση του δράστη. Σχετικές έρευνες⁶³³ που πραγματοποιήθηκαν στην Ουάσινγκτον το 1973, υποστήριξαν ότι είναι λιγότερο πιθανό να απαγγελθούν κατηγορίες στην περίπτωση της συζυγικής βίας και περισσότερο πιθανό να αποσυρθούν οι

⁶³³ Βλέπε Williams, K., *The effects of victim characteristics on the disposition of violent crimes*, in W. McDonald (Ed.), *Criminal justice and the victim* (pp. 172-214) Beverly Hills, CA: Sage, 1976 και Martha H. Field and Henry F. Field, *Marital Violence and the Criminal Process: Neither Justice nor Peace*, *Social Service Review* 47 (2), 1973, p. 224.

συγκεκριμένες κατηγορίες ή να αθωωθεί ο δράστης, συγκριτικά με τις περιπτώσεις βίας από αγνώστους. Αντίστοιχα, είναι πιθανότερη η κίνηση της ποινικής δίωξης εναντίον του άγνωστου δράστη σωματικής βίας, σε αντιδιαστολή με την αποφυγή ασκήσεως ποινικής διώξεως εναντίον του δράστη ενδοοικογενειακής σωματικής βίας.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται από τις εμπειρικές έρευνες, στο ζήτημα της ενδεχόμενης **επικέστερης μεταχείρισης** των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από τις αρμόδιες εισαγγελικές Αρχές, με την έννοια της απροθυμίας κινήσεως της ποινικής δίωξης, ως απόρροια της προσπάθειας να διατηρηθεί η **ενότητα της οικογένειας**. Φυσικά, τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να τυγχάνουν εξαιρετικής προσοχής πριν χρησιμοποιηθούν, διότι όπως προαναφέρθηκε, είναι ελλιπή τα εμπειρικά δεδομένα που επαληθεύουν την ακρίβειά τους. Σύμφωνα μάλιστα με την άποψη σημαντικής μερίδας ερευνητών, η απροθυμία των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου δε συνιστά σαφή απόδειξη ανοχής της συγκεκριμένης εγκληματικής συμπεριφοράς.⁶³⁴

Τα εμπειρικά δεδομένα⁶³⁵ στον αγγλοσαξονικό χώρο υποστηρίζουν ότι η κίνηση της ποινικής δίωξης είναι πιθανότερη στις περιπτώσεις που τα θύματα βιώνουν **σοβαρές σωματικές κακώσεις** και οι **κατηγορούμενοι** συγκεντρώνουν ένα σύνολο **αρνητικών χαρακτηριστικών**, όπως κατανάλωση αλκοόλ, εξαρτησιογόνων ουσιών, αδυναμία συμμόρφωσης στις οδηγίες των δικτικών αρχών και βεβαρημένο παρελθόν από προγενέστερες συλλήψεις. Αντίθετα, η ύπαρξη αρνητικών χαρακτηριστικών στο θύμα ενδέχεται να περιορίσει τις πιθανότητες απαγγελίας κατηγοριών, στο βαθμό που οι αρμόδιες αρχές διερευνήσουν την κοινωνική θέση της γυναίκας ως «θύματος». Ταυτόχρονα, η απόφαση του εισαγγελέα για κίνηση της ποινικής δίωξης λαμβάνει υπόψη τα ενδεχόμενα **κίνητρα του θύματος** και το **είδος της σχέσης του με τον κατηγορούμενο**. Αυτός είναι και ο λόγος που συχνά ορισμένοι εισαγγελείς αντιμετωπίζουν με καχυποψία την αναφορά γυναικών /θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας.

Ωστόσο, σημαντικό ρόλο στη λήψη της παραπάνω απόφασης - στις χώρες που ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας - διαδραματίζει ο **βαθμός δέσμευσης του θύματος να υποστηρίξει τις κατηγορίες καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας** και να **μην προβεί σε ανάκλησή τους**, σε κάποιο επόμενο στάδιο. Σύμφωνα με τους εισαγγελικούς λειτουργούς, οι κυριότεροι λόγοι που ωθούν τα θύματα και τους μάρτυρες σε ανάκληση των δηλώσεών τους⁶³⁶ σχετίζονται με τις πιέσεις που ενδεχομένως υφίστανται από το οικογενειακό ή το συγγενικό τους περιβάλλον, την ενοχή ή την υπευθυνότητα που αισθάνονται για την εκδήλωση της σωματικής βίας, το φόβο εκδήλωσης αντιποιίνων εναντίον τους και το δισταγμό εμπλοκής τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, που συχνά είναι απόρροια της ελλιπούς ενημέρωσής τους για τους μηχανισμούς της λειτουργίας του.

Για το λόγο αυτό, οι εισαγγελείς συχνά σταθμίζουν την αποφασιστικότητα του θύματος, υποβάλλοντάς του επιχειρήματα υπέρ της εξωδικαστικής διευθέτησης της σωματικής βίας. Τα

⁶³⁴ Βλέπε σχετικά Donald G. Dutton, *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*, UBC Press, Vancouver, 1995, p. 35.

⁶³⁵ Βλέπε David A. Ford, Mary Jean Regoli, *The Criminal Prosecution of Wife Assaulters. Process, Problems, and Effects*, in N. Zoe Hilton (Ed.), *Legal Responses to Wife Assault. Current Trends and Evaluation*, 1993, p. 136-137.

⁶³⁶ Βλέπε Sharon D. Herzberger, *Violence within the family. Social psychological perspectives*, 1996, ό. π. p. 172-174.

επιχειρήματα αφορούν στο κόστος διεξαγωγής μιας ποινικής δίκης, την περαιτέρω διατάραξη των σχέσεων μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου, την πιθανότητα εκδήλωσης αντιποίνων, λόγω της πίεσης που δημιουργεί στο δράστη το ενδεχόμενο μιας δικαστικής διαμάχης.

Όσον αφορά τις χώρες όπου ισχύει η αρχή της νομιμότητας, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, οι γυναίκες/ θύματα οικογενειακής σωματικής βίας, συχνά καταγγέλλουν τη διαπραττόμενη εναντίον τους βία, δίχως να επιθυμούν την ποινική δίωξη του δράστη. Ο κυριότερος λόγος αυτής της τακτικής συνοψίζεται στην αποφυγή είτε της περαιτέρω διατάραξης των οικογενειακών σχέσεων, είτε του διασυρμού που απορρέει από τη δημοσιοποίηση μιας τέτοιας ενέργειας. Φυσικά, συχνό φαινόμενο αποτελεί και η ανάκληση της έγκλησης σε μικρό χρονικό διάστημα από την υποβολή της.

1. εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης της βίας από τους εισαγγελέις

Στο πλαίσιο ανάλυσης του ευρύτερου ρόλου που διαδραματίζει η εισαγγελική αρχή κατά τη διαδικασία κινήσεως της ποινικής δίωξης κρίνεται σκόπιμη η αναφορά σε ορισμένα προγράμματα μεταχείρισης που ισχύουν κυρίως στις Η.Π.Α. και συνιστούν μία διαφοροποιημένη εξέλιξη της συνήθους πορείας της ποινικής διαδικασίας στη φάση αυτή. Πρόκειται για τις άτυπες ακροάσεις και τα προγράμματα εναλλακτικής αντιμετώπισης που διοργανώνονται και εκτελούνται από τον εισαγγελέα με σκοπό τον βαθμιαίο περιορισμό της σωματικής βίας.

Ειδικότερα, συνήθη πρακτική αποτελεί για τις Η.Π.Α., η διοργάνωση **άτυπων ακροάσεων** από τον εισαγγελέα, κατά τη διάρκεια των οποίων οι δράστες **απειλούνται** με σύλληψη ή με έκδοση διαζυγίου. Στόχος αυτών των συνεδριάσεων είναι η **πρόληψη μελλοντικών επιθέσεων** εναντίον των γυναικών, η αποφυγή της σύλληψης του δράστη και η ικανοποίηση της γυναίκας /θύματος, δεδομένου ότι η δικαιοσύνη φαίνεται ότι έχει λειτουργήσει.

Το πρόβλημα όμως, εξακολουθεί να υπάρχει, διότι ο σύζυγος δεν συλλαμβάνεται, αλλά «απειλείται» και η γυναίκα ουσιαστικά δεν δικαιώνεται, αλλά εισέρχεται σε μία διαδικασία, η οποία μόνο σύγχυση και πόνο είναι δυνατόν να της αποφέρει.

Παράλληλα, στις περιπτώσεις άσκησης σωματικής βίας πταισματικού ή πλημμεληματικού χαρακτήρα είναι δυνατόν να υπάρξει μία παρέκκλιση από τη συνήθη πορεία της ποινικής διαδικασίας, ειδικά για τους δράστες που διαπράττουν για πρώτη φορά το αδίκημα. Η εναλλακτική μορφή αντιμετώπισης που κατά περίπτωση, μπορεί να εφαρμόσει ο εισαγγελέας αφορά στην **κατά παρέκκλιση συμβουλευτική των δραστών** (*pretrial diversion to counseling*). Η προαναφερόμενη παρέκκλιση⁶³⁷ στα περιστατικά κακοποίησης γυναικών, στοχεύει στην αποκατάσταση των δραστών και στον περιορισμό του στρες που βιώνεται κατά τη συνδιαλλαγή τους με το θύμα. Κατά τη διάρκεια της μεταχείρισης ο

⁶³⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με το πρόγραμμα που ακολουθείται, την πιθανή έκβαση της υπόθεσης, βλέπε σχετικά David A. Ford, Mary Jean Regoli, *The Criminal Prosecution of Wife Assaulters. Process, Problems, and Effects*, 1993 ό. π. . p. 143-148.

κατηγορούμενος παρακολουθεί ένα πρόγραμμα συμβουλευτικής και εφόσον το ολοκληρώσει με επιτυχία, ο εισαγγελέας έχει τη δυνατότητα να αποσύρει τις κατηγορίες.

Η εναλλακτική αυτή μορφή αντιμετώπισης εφαρμόζεται σε ορισμένες πολιτείες των Η.Π.Α. και η συμβολή της έγκειται, τόσο στον **περιορισμό του εγκλήματος**, όσο και της **θυματοποίησης** διαμέσου της **συμβουλευτικής** και της **αποκατάστασης των δραστών**. Βέβαια, η ολοκλήρωση του παραπάνω προγράμματος από το δράστη δε σημαίνει απαραίτητα την παύση της εγκληματικής δραστηριότητας, διότι κάτι τέτοιο είναι συνάρτηση πληθώρας παραγόντων, ωστόσο συνιστά μία σημαντική προσπάθεια των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου να περιορίσουν την πιθανότητα της βαθμιαίας εξάπλωσης της σωματικής βίας. Κατά παρόμοιο τρόπο λειτουργούν και δύο άλλες μορφές αντιμετώπισης : η καταδίκη με την πρόταση συμβουλευτικής ως όρο της αναστολής (conviction with counseling recommended as a condition of probation) και η καταδίκη με την πρόταση υποθετικής ποινής (conviction with a recommendation for presumptive sentencing). Σύμφωνα με τους Dutton και McGregor, η ύπαρξη εναλλακτικών προγραμμάτων μεταχείρισης έκανε τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου περισσότερο δεκτικούς στις καταγγελίες για την άσκηση ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, λόγω κυρίως της δυνατότητας αποκατάστασης των δραστών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

1.3. Η συνθήκη αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας από τους εισαγγελέις

Ο κύριος άξονας της εισαγγελικής παρέμβασης κατά την αντιμετώπιση των υποθέσεων άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι συνοψίζεται τόσο στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης και την προστασία του θύματος και του κοινωνικού συνόλου, όσο και στην ειδική πρόληψη και την τιμωρία του ενόχου. Η προοπτική αυτή ενεργοποιεί κατά περίπτωση τη δράση του αρμόδιου εισαγγελέα προς τη κατεύθυνση του κατάλληλου χειρισμού της εκάστοτε περίπτωσης. Βέβαια, δεν θα πρέπει να αγνοείται και το ενδεχόμενο προστασίας της οικογενειακής ενότητας και συνοχής που απασχολεί τους εισαγγελικούς λειτουργούς, δεδομένου ότι η δικαστική επίλυση του προβλήματος συχνά επιφέρει οριστική ρήξη των οικογενειακών σχέσεων.

Υπό το πρίσμα αυτό, οι επιμέρους ιδιαιτερότητες σε συνδυασμό με τις γενικότερες συγκυρίες σαφώς προσδιορίζουν έως ένα βαθμό τον τρόπο δράσης των εισαγγελικών λειτουργών. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 και του '80, οι εισαγγελέις στις Η.Π.Α. εμφανίζονταν ιδιαίτερα απρόθυμοι να παραπέμψουν μία υπόθεση στο ακροατήριο, επιδιώκοντας την προώθηση εναλλακτικών λύσεων, όπως για παράδειγμα την επίλυση της σύγκρουσης από την ίδια οικογένεια, χωρίς την παρέμβαση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.⁶³⁸ Η συγκεκριμένη αντιμετώπιση αναμφισβήτητα υποκινούνταν από τις αντιλήψεις της εποχής αναφορικά με την ιδιωτική επίλυση της οικογενειακής βίας, η

⁶³⁸ Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G., *Domestic violence: The criminal justice response*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1996 και Ford, D.A., Reichard, R., Goldsmith, S., & Regoli, M. J., *Future directions for criminal justice policy on domestic violence*, In E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Do arrests and restraining orders work?*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, pp. 243-265.

οποία αξίζει να σημειωθεί ότι δεν θεωρείτο εγκληματική συμπεριφορά. Κατά συνέπεια, ο τρόπος δράσης της Εισαγγελικής Αρχής κατευθυνόταν με γνώμονα την προστασία της οικογένειας. Οι σύγχρονες όμως, εξελίξεις στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης ώθησαν τους εισαγγελικούς λειτουργούς προς την αντιμετώπιση με παρόμοια κριτήρια, τόσο των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας, όσο και των υπολοίπων βίαιων δραστηριοτήτων. Καί' αυτόν τον τρόπο η έμφαση επικεντρώθηκε στη **σοβαρότητα της βίας** και στην **ποιότητα των αποδεικτικών στοιχείων** και όχι στην απαραίτητη συναίνεση του θύματος,⁶³⁹ προκειμένου να εισαχθεί η υπόθεση στο μηχανισμό του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Αναφορικά με την επιθυμία του θύματος να υποστηρίξει ή όχι την κατηγορία κατά την ακροαματική διαδικασία, ανακύπτει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα με το οποίο συχνά βρίσκονται αντιμέτωποι οι εισαγγελικοί αλλά και οι δικαστικοί λειτουργοί, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των αυτεπαγγέλτως διωκόμενων περιστατικών σωματικής βίας. Πρόκειται για τη συχνά παρατηρούμενη στην Ελλάδα, φυσική απουσία των θυμάτων από τη δίκη ως απόρροια πληθώρας παραγόντων (π.χ. φόβου για την εκδήλωση αντιποίνων εναντίον τους, μη ύπαρξης συγκεκριμένου οφέλους από τη δικαστική αντιμετώπιση της βίας, επιθυμίας συμβιβαστικής επίλυσης του προβλήματος μεταξύ θύματος και δράστη κ.λ.π.). Δυστυχώς, μια τέτοια εξέλιξη συντείνει στην παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών μόνο από την πλευρά του δράστη, γεγονός το οποίο δυσχεραίνει την απόκτηση ολοκληρωμένης εικόνας για την υπόθεση, από το δικαστήριο. Επιπλέον, τα ελλιπή στοιχεία της υπόθεσης ή η απουσία του θύματος συμβάλλουν στην αδυναμία απόδειξης της τέλεσης του εγκλήματος και στη γενικότερη αμφισβήτηση του περιστατικού, με συνέπεια να ατονεί η κατηγορία. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου ενδέχεται να συντείνουν στην απαλλαγή του, ιδιαίτερα στην περίπτωση που η σωματική βλάβη δεν τεκμηριώνεται με ιατροδικαστική έκθεση. Ορισμένες μάλιστα φορές η προαναφερόμενη απουσία εκλαμβάνεται και ως αδιαφορία του θύματος να υποστηρίξει την κατηγορία, άποψη που αναμφισβήτητα λειτουργεί εναντίον των συμφερόντων του και συμβάλλει στην αντιμετώπιση της κατάθεσής του κατά την προανάκριση με δυσπιστία. Συχνά στις περιπτώσεις αυτές η ακροαματική διαδικασία αναβάλλεται, προκειμένου να επιτευχθεί και η παρουσία του θύματος, διότι δεν αρκεί η παρουσία του συνηγόρου του. Όταν όμως, αυτή δεν καθίσταται εφικτή, τότε η υπόθεση εκδικάζεται χωρίς τη φυσική παρουσία του θύματος και αναστόφευκτα η θέση του κατηγορούμενου διευκολύνεται.

Γενικά στην Ελλάδα, οι περιπτώσεις εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών αντιμετωπίζονται συνήθως από τους εισαγγελέας με την κίνηση ποινικής δίωξης⁶⁴⁰. Η εξέλιξη αυτή είναι συνηθέστερη σε χώρες σαν τη δική μας, όπου ισχύει η αρχή της νομιμότητας αναφορικά με τη δράση του εισαγγελέα. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει το ενδεχόμενο της προκαταρκτικής εξέτασης που όμως εφαρμόζεται σπανιότερα καθώς και της αυτόφωρης διαδικασίας εφόσον συντρέχουν οι απαιτούμενες από

⁶³⁹ Hanna, C., *No right to choose: Mandated victim participation in domestic violence prosecutions*, Harvard Law Review, 1996, p. 1850-1909 και Rebovich, D. J., *Prosecution response to domestic violence: Results of a survey of large jurisdictions*, in Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G. (Eds.), *Do arrests and restraining orders work?* ό. π., pp. 176-191.

το νόμο προϋποθέσεις. Η παραπάνω εξέλιξη των υποθέσεων είναι παρόμοια και στα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, αναφορικά με την κίνηση ή μη της ποινικής δίωξης, με εξαίρεση αρκετές περιπτώσεις οι οποίες αντιμετωπίζονται με διαμεσολάβηση του εισαγγελέα, με σκοπό την αποφυγή διατάραξης των οικογενειακών δεσμών. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος των συχνών ανακλήσεων των κατηγοριών από το θύμα.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στην περίπτωση που το θύμα της σωματικής βίας είναι η κόρη του δράστη, είναι πιθανή η αντιμετώπιση της υπόθεσης από τον εισαγγελέα με μεγαλύτερη αυστηρότητα. Κατά τον ίδιο τρόπο η ύπαρξη σχέσης (π.χ. φιλικής, επαγγελματικής ή άλλης) μεταξύ θύματος και δράστη είναι δυνατόν να επηρεάσει τον τρόπο αντιμετώπισης του εκάστοτε περιστατικού, λαμβάνοντας υπόψη τα κίνητρα και το βαθμό της εγκληματικής διάθεσης του κατηγορουμένου, το ενδεχόμενο επίτευξης συμβιβαστικής επίλυσης, αλλά και την πιθανότητα υπερβολής από την πλευρά του θύματος. Βέβαια, η επιρροή αυτή αφορά περισσότερο τις χώρες που ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας αναφορικά με την δράση του εισαγγελέα και όχι την Ελλάδα.

Ιδιαίτερα σημαντική καινοτομία συνιστά η τακτική της **ομολογίας ενοχής** ενώπιον του δικαστηρίου (*guilty pleas*),⁶⁴⁰ που εφαρμόζεται στην Αγγλία και οδηγεί σε μια γρήγορη εκκαθάριση των υποθέσεων που απασχολούν τη δικαιοσύνη, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και τα περιστατικά ασκήσεως σωματικής βίας εναντίον των γυναικών. Η εφαρμογή της συγκεκριμένης διαδικασίας υπαγορεύθηκε από την ανάγκη άμεσης εκκαθάρισης των υποθέσεων, προς τη κατεύθυνση της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης. Σημαντικό ρόλο κατά την εκτέλεσή της διαδραματίζει ο εισαγγελέας, ο οποίος ανάλογα με τη μορφή της συμβιβαστικής λύσης, είτε αναλαμβάνει να απορρίψει τουλάχιστον μία κατηγορία, εξασφαλίζοντας την παραδοχή της ενοχής του κατηγορουμένου για τις υπόλοιπες, είτε επιδιώκει να διασφαλίσει μια σίγουρη καταδίκη του δράστη, δίχως την παρεμβολή του αστάθμητου παράγοντα της ακροαματικής διαδικασίας.

Γενικά, υποστηρίζεται⁶⁴² ότι η λειτουργία των *guilty pleas* απαλλάσσει το θύμα από την «επώδυνη» ακρόαση όλων των λεπτομερειών, που αφορούν τη διάπραξη της σωματικής βίας (δεδομένου ότι το αδίκημα θα διερευνηθεί αναλυτικά σε μια δημόσια διαδικασία) καθώς και από την υποχρέωση της προσκόμισης αποδείξεων στο δικαστήριο. Βέβαια, τα παραπάνω πλεονεκτήματα δεν είναι άμοιρα συνεπειών για το θύμα. Η αποφυγή της έντασης στο ακροατήριο αντικαθίσταται από την μειωμένη ποιότητα προς το δράστη, η οποία συνήθως, δεν ανταποκρίνεται στην ασκηθείσα βία. Ωστόσο, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε υπόθεσης (π.χ. ενδοοικογενειακή σωματική βία, ύπαρξη

⁶⁴⁰ Επισημαίνεται ότι οι τρόποι κίνησης της ποινικής δίωξης συνοψίζονται στους εξής: α) την παραγγελία προκαταρκτικής εξέτασης, β) την παραγγελία προανάκρισης (για πλημμελήματα), γ) την παραγγελία κυρίας ανάκρισης (για κακοουργήματα) και δ) την απευθείας κλήση στο ακροατήριο (για πλημμελήματα).

⁶⁴¹ Βλ. Γρ. Καλφάλη, *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 5, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002, σελ. 385-395 και Smith, *Criminal Procedure systems in the European countries*, V. D.Wyngaert, 1993, p. 97. Ειδικότερα, για τις διάφορες μορφές των *guilty pleas* (*charge bargain*, *fact bargain* και *plea bargain*), βλ. Βλ. Γρ. Καλφάλη, *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 6, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002, σελ. 493-496.

⁶⁴² Βλέπε Καλφάλη, *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 6, ό. π. σελ. 496.

τέκνων ως μαρτύρων της βίας κ.λ.π.) συνιστά μία ιδιαίτερα σημαντική προοπτική άμβλυνσης της σύγκρουσης μεταξύ δράστη και θύματος.

Όσον αφορά τις προτάσεις της Εισαγγελικής Αρχής και την τελική έκβαση της υπόθεσης στο ακροατήριο επισημαίνεται η επιβολή ενίοτε καταδικαστικών και αθωωτικών αποφάσεων, σε συνάρτηση με την εκτίμηση του εκάστοτε αποδεικτικού υλικού.

Βέβαια, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η εντύπωση που αποκομίζουν τόσο τα θύματα, όσο και το κοινό αναφορικά με την προαναφερόμενη δράση του εισαγγελέα. Στη διαμόρφωση της συγκεκριμένης εντύπωσης συμβάλλουν αποφασιστικά και τα Μ.Μ.Ε. είτε με την φρασεολογία⁶⁴³ που μεταχειρίζονται, είτε με την κριτική που ασκούν. Για το λόγο αυτό, κάθε πολίτης οφείλει να επεξεργάζεται με την απαιτούμενη προσοχή κάθε προσέγγιση από οποιαδήποτε πηγή κι αν προέρχεται και να αποφεύγει την άκριτη υιοθέτηση απόψεων, που συχνά δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Σαφώς, οι ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης - που ενδεχομένως δεν είναι γνωστές στο ευρύτερο κοινό - διαμορφώνουν τη δράση του εκάστοτε εισαγγελικού λειτουργού, δίχως να μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα η αμιγώς αυστηρή ή επεικής αντιμετώπιση της υπόθεσης από τον ίδιο..

1.4. Η προστασία των θυμάτων /μαρτύρων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας

Είναι γνωστές οι δυσχέρειες που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα θύματα ως μάρτυρες στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.⁶⁴⁴ Οι πολύωρες καθυστερήσεις κατά τη διεξαγωγή της δίκης, οι μακροχρόνιες περίοδοι αναμονής και οι συχνές αναβολές, σε συνδυασμό με τις εξαιρετικά χαμηλές ή ανύπαρκτες αμοιβές για τους μάρτυρες και τον αυξημένο κίνδυνο για την εκτόξευση απειλών εναντίον τους, καθιστούν το γεγονός της συμμετοχής τους στην ποινική διαδικασία μια εξαιρετικά επίπονη και χρονοβόρα εμπειρία.⁶⁴⁵ Οι παραπάνω λόγοι συντείνουν στην αδυναμία των θυμάτων /μαρτύρων να παραστούν στο δικαστήριο, με συνέπεια την απόρριψη σημαντικού όγκου υποθέσεων. Δεν απουσιάζουν φυσικά, τα εμπειρικά στοιχεία που υποστηρίζουν την ανάκληση των εγκλήσεων από τα θύματα σε επόμενα στάδια της ποινικής διαδικασίας.⁶⁴⁶

Με σκοπό την αντιμετώπιση των παραπάνω δυσχερειών δημιουργήθηκαν τα πρώτα προγράμματα υποστήριξης θυμάτων /μαρτύρων (Victim-Witness Assistance Projects, VWAPs) από την Εθνική Ένωση Εισαγγελέων στις Η.Π.Α. Τα πρώτα πιλοτικά προγράμματα τέθηκαν σε λειτουργία περί τα μέσα της δεκαετίας του '70, στα κατά τόπους γραφεία των εισαγγελέων στην Καλιφόρνια, το Ιλλινόις, το

⁶⁴³ Είναι χαρακτηρισική η έκφραση «ο εισαγγελέας υπήρξε καταπέλτης στην αγόρευσή του», η οποία υποδηλώνει την αυστηρότητα χειρισμού της υπόθεσης από τον εκάστοτε εισαγγελέα. Βλ. Παπαϊωάννου Παναγιώτη, *Εγκλήματα Ζηλοτυπίας. Εγκληματολογική θεώρηση & Νομολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001 σελ. 262.

⁶⁴⁴ McDonald, W., *Criminal justice and the victim*, in W. McDonald (ed.), *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, CA: Sage, 1976, p. 17-56.

⁶⁴⁵ Βλ. Ash, M., *On witness: A radical critique of criminal court procedures*, Notre Dame Lawyer 48, 1972, p. 386-425.

⁶⁴⁶ Ωστόσο, καμία έρευνα δεν μπόρεσε να φωτίσει τις αθέατες πλευρές της διαδικασίας ανάκλησης των κατηγοριών και τον τρόπο που η απόφαση αυτή των θυμάτων γίνονταν αποδεκτή από τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Βλέπε Sanders, A., *The limits to Diversion from Prosecution*, British Journal of Criminology, Vol. 28, No 4, 1988b, p. 513-532.

Κολοράντο, τη Λουιζιάνα, την Πενσιλβάνια και τη Νέα Υόρκη.⁶⁴⁷ Μεταξύ των υπηρεσιών που παρέχονταν στο πλαίσιο τους συγκαταλέγονταν η ενημέρωση αναφορικά με τις κυριότερες εξελίξεις στο δικαστήριο (π.χ. κατηγορητήριο, πιθανές αναβολές της δίκης, ενδεχόμενη ομολογία του κατηγορουμένου περί της ενοχής του με σκοπό την ευνοϊκότερη μεταχείρισή του από το δικαστήριο, καταδίκη ή αθώωση κ.λ.π.), η παροχή ξεχωριστών χώρων αναμονής για τα θύματα και τους μάρτυρες κατηγορίας, ώστε να προστατεύονται από το ενδεχόμενο εκφοβισμού, η μεταφορά τους από και προς το δικαστήριο και η φροντίδα των παιδιών στο σπίτι (εφόσον κρινόταν αναγκαία).

Ωστόσο, η εφαρμογή των παραπάνω προγραμμάτων συνοδεύεται από ένα σύνολο ερωτημάτων αναφορικά με τα άτομα (θύματα, μάρτυρες υπερασπίσεως κ.α.), στα οποία θα πρέπει να χορηγούνται οι προαναφερόμενες παροχές. Αξίζει να επισημανθεί ότι η παροχή των συγκεκριμένων διευκολύνσεων μόνο στα θύματα των οποίων η μαρτυρία είναι αναγκαία για την κίνηση της ποινικής δίωξης είναι μεν άδικη, αλλά όχι παράνομη, δεδομένου ότι οι συγκεκριμένες υπηρεσίες έχουν τη μορφή προνομίων και όχι δικαιωμάτων. Παράλληλα, το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου καθιστά αναγκαία την παροχή των παραπάνω υπηρεσιών σε όλους τους μάρτυρες, συνεπώς και στους μάρτυρες υπερασπίσεως. Βέβαια, τα προγράμματα αυτά δεν αύξησαν το βαθμό εμφάνισης των θυμάτων ως μαρτύρων στο ακροατήριο, ούτε το δείκτη των καταδικών, διότι στο πλαίσιο τους οι γυναίκες αντιμετωπίζονταν ως απλοί μάρτυρες και όχι ως ενεργά μέλη της προαναφερόμενης διαδικασίας⁶⁴⁸ ασκήσεως της ποινικής δίωξης.

2. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

2.1. Η διακριτική ευχέρεια των δικαστικών λειτουργών

Σε αντιδιαστολή με την Αστυνομία και την Εισαγγελική Αρχή, η δράση του τακτικού δικαστή στην ποινική δίκη - σε αντίθεση με την πολιτική δίκη - προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την **αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων** («Αρχή της ηθικής απόδειξης»). Αυτό ουσιαστικά σημαίνει, ότι κατά την απονομή της δικαιοσύνης ο δικαστής μπορεί να εκτιμήσει τα προσαγόμενα αποδεικτικά στοιχεία κατά την κρίση του. Η διαφοροποίηση αυτή προκύπτει από την ανάγκη για εξατομίκευση της μεταχείρισης του δράστη⁶⁴⁹ και για την ανεύρεση μιας ισορροπίας μεταξύ του έργου που καλείται να επιτελέσει η ποινική δικαιοσύνη και των μέσων που διαθέτει. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος που η προαναφερόμενη ανεξαρτησία του τακτικού δικαστή κατοχυρώνεται και νομοθετικά (αρθρ. 177 ΚΠΔ). Σε

⁶⁴⁷ Βλέπε σχετικά Schneider, A. and Schneider, P., *Victim assistance programs*, in B. Galaway and J. Hudson (Eds.), *Perspectives on crime victims*, St. Louis, MO: C. V. Mosby, 1981, p. 364-373 και Geis, G., *Victim and Witness assistance programs*, in *Encyclopedia of Crime and Justice*, New York: Free Press, 1983, p. 1600-1604.

⁶⁴⁸ Davis, R., *Victim/Witness noncooperation: A second look at a persistent phenomenon*, *Journal of Criminal Justice*, vol. 11, 1983, p. 287-299 και Walker, S., *sense and nonsense about crime and drugs: A policy guide*, 3rd edition, Belmont, CA: Wadsworth, 1994.

⁶⁴⁹ Βλ. Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη, όπ. π. σελ. 54.

ορισμένες μάλιστα χώρες, οι φορείς που εμπλέκονται στην ποινική διαδικασία έχουν τη μεγαλύτερη δυνατή διακριτική ευχέρεια.⁶⁵⁰ Μεταξύ των αποδεικτικών στοιχείων που εκτιμώνται⁶⁵¹ ελεύθερα από το δικαστήριο συγκαταλέγονται τόσο οι καταθέσεις του θύματος και των μαρτύρων, όσο και οι εκθέσεις των πραγματογνωμόνων. Για παράδειγμα, τα σύγχρονα εμπειρικά δεδομένα υποδηλώνουν ότι οι δικαστές σπάνια λαμβάνουν υπόψη ως αποδεικτικά στοιχεία τις καταθέσεις των τέκνων ως μαρτύρων της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, διότι όπως προαναφέρθηκε συχνά δεν ανταποκρίνονται σε πραγματικά περιστατικά.

Αναφορικά με την εκτίμηση των εκθέσεων των πραγματογνωμόνων,⁶⁵² σύνθετος φαινόμενο η πλήρης διάστασή τους με τα σχετικά υπομνήματα των τεχνικών συμβούλων, που διορίζονται από τους διαδίκους. Η προαναφερόμενη διάσταση ή εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστήριο ή συνεκτιμάται με το υπόλοιπο αποδεικτικό υλικό ή σπανιότερα συνεπάγεται την παραγγελία δεύτερης πραγματογνωμοσύνης.

Η περίπτωση της σωματικής βίας κατά γυναικών συνιστά ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στο πλαίσιο του οποίου διαφαίνεται η διακριτική ευχέρεια των δικαστικών Αρχών να προβούν στη χορήγηση περιοριστικών όρων στα θύματα. Ειδικότερα σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας των Coote και Gill⁶⁵³ στην Αγγλία και την Ουαλία, προκύπτει ότι στο σύνολο των δικαστικών εντολών αναφορικά με τα αδικήματα των ενδοοικογενειακών επιθέσεων εναντίον γυναικών, τα 2267 περιστατικά κατέληξαν στη λήψη περιοριστικών όρων, σε αντιδιαστολή με 6558 περιστατικά, στα οποία δεν χορηγήθηκε η παραπάνω δυνατότητα.

Σαφέστατα, η ύπαρξη ενός βαθμού «διακριτικής ευχέρειας» είναι αναγκαία σε όλες τις χώρες και σε όλα τα επίπεδα (αστυνομία, εισαγγελικές, δικαστικές και σωφρονιστικές αρχές) ανεξάρτητα του νομικού συστήματος που υιοθετείται. Τα προβλήματα ανακύπτουν από τη στιγμή που θα διαπιστωθεί ότι ευνοούνται ορισμένες κατηγορίες ατόμων έναντι άλλων.⁶⁵⁴ Αυτό συνιστά και το κυριότερο επιχείρημα εκείνων που υποστηρίζουν ότι η ποινή συχνά προσαρμόζεται στη φιλοσοφία των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου που την επιβάλλουν.⁶⁵⁵ Υπό αυτή την έννοια ενδέχεται οι οικονομικές

⁶⁵⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. P. Devlin, *The Criminal Prosecution in England*, London, 1966 (reprint), 16 και επ., Br. Grosman, *The Prosecutor. An Inquiry into the Exercise of Discretion*, Toronto, 1969, passim και W. R. Teslik (ed.), *Prosecutorial Discretion. The Decision to charge. An annotated Bibliography*, 1975.

⁶⁵¹ Κατά την ελεύθερη εκτίμηση των καταθέσεων ως αποδεικτικών στοιχείων για τη διάπραξη ή μη της σωματικής βίας, οι δικαστές λαμβάνουν υπόψη τον τόνο και τη χροιά της φωνής καθώς και τη φρασσεολογία που χρησιμοποιείται από τους μάρτυρες, π.χ. «νομίζω ότι...» ή «είμαι βέβαιος ότι...» κ.λ.π., διότι από τα παραπάνω στοιχεία συχνά συνάγεται βεβαιότητα ή δισταγμός. Βέβαια, το αίσθημα της εμπιστοσύνης και της βεβαιότητας που ενδεχομένως αποπνέει μία μαρτυρική κατάθεση, δε σημαίνει απαραίτητα ότι η συγκεκριμένη μαρτυρία είναι ακριβής. Παράλληλα, το τυπικό περιβάλλον της αίθουσας του δικαστηρίου σαφέστατα επηρεάζει το περιεχόμενο της κατάθεσης. Βλέπε σχετικά Sharon D. Herzberger, *Violence within the family. Social psychological perspectives*, 1996, ό. π. p. 171-174.

⁶⁵² Επισημαίνεται ότι οι πραγματογνώμονες διορίζονται από το δικαστήριο, με συνέπειες οι ενδεχόμενες διαφορές των εκθέσεών τους με τα αντίστοιχα υπομνήματα των τεχνικών συμβούλων, να προκύπτουν ως απόρροια των διαφορετικών συμπεριφορών που υποστηρίζουν.

⁶⁵³ Βλ. σχετικά Coote, A., and Gill, T., *Battered Women and the New Law*, London: Inter-Action Imprint, 1979.

⁶⁵⁴ Βλέπε Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η λήψη αποφάσεων στην ποινική δίκη και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η (αν)σότητα ενώπιον του ποινικού νόμου*, στο έργο του Ιδρύματος Μαργκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου, Υπεύθυνη έκδοσης Αγγαία Τσήςσουρα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σελ. 135-146.

⁶⁵⁵ Βλέπε σχετικά Ηλ. Δασκαλάκη κ' συνεργάτες, *Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Εκδόσεις ΕΚΚΕ, 1983, σελ. 349 κ. Ε..

ανισότητες και οι κοινωνικοοικονομικές διαφορές να αναπαράγονται και κατά την απονομή της δικαιοσύνης, αναφορικά με την αντιμετώπιση των περιστατικών άσκησης σωματικής βίας από τη δικαιοσύνη.

Προς την κατεύθυνση της διερεύνησης της συγκεκριμένης άποψης, ο επιστημονικός κλάδος της Δικαστικής Ψυχολογίας⁶⁵⁶ προσπάθησε να κατατάξει τους δικαστές σε κατηγορίες με κριτήριο τον τύπο της προσωπικότητά τους και να προσδιορίσει τους ψυχολογικούς παράγοντες μιας ενδεχομένως άστοχης δικαστικής κρίσης. Το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε αφορούσε στην επιρροή, τόσο ψυχολογικών (π.χ. προκατάληψη), όσο και αστάθμητων παραγόντων (π.χ. υπερβολικός φόρτος εργασίας, κόπωση, τάση για επιεικεία ή αυστηρότητα κ.λ.π.) κατά την εκδίκαση συγκεκριμένων περιστατικών. Κατά παρόμοιο τρόπο, εξετάστηκαν και οι σχετικές δυσχέρειες που αφορούσαν τους ενόρκους. Βέβαια, οι παραπάνω διαπιστώσεις θα πρέπει να υπόκεινται σε διαρκή έλεγχο, δεδομένου ότι αναφέρονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά, η οποία είναι πολυσύνθετη, επηρεάζεται από ένα σύνολο παραγόντων και κατά συνέπεια κάθε προσπάθεια ερμηνείας ή πρόβλεψής της καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής.

2.2. Η συνήθης πρακτική των δικαστικών λειτουργών

2.2.α. Γενικά

Ο τρόπος αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας από τη Δικαιοσύνη είναι συνάρτηση της σοβαρότητας της βίας που ασκείται εναντίον των θυμάτων και της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του δράστη. Για παράδειγμα, όταν η σωματική βία είναι κακουργηματικού χαρακτήρα και ο κατηγορούμενος διαφεύγει ή δεν εμφανίζεται στον ανακριτή για απολογία, τότε συνήθως εκδίδεται εναντίον του ένταλμα σύλληψης. Η εξέλιξη είναι παρόμοια και στην περίπτωση που ο δράστης κρίνεται ιδιαίτερα επικίνδυνος για την τέλεση παρομοίων βίαιων πράξεων στο μέλλον. Σαφώς, τα παραπάνω είναι συνάρτηση και του αντικειμενικού σκοπού της δράσης του δικαστή, που συνίσταται στην απονομή της δικαιοσύνης, την προστασία του θύματος και τη γενική και ειδική πρόληψη, που έως ένα βαθμό επιτυγχάνεται με τη λειτουργία της ποινής. Με γνώμονα την επίτευξη των παραπάνω στόχων οι δικαστικοί λειτουργοί είναι δυνατόν να αντιμετωπίσουν ορισμένες φορές με σκεπτικισμό τις καταθέσεις των θυμάτων, προκειμένου να εκτιμήσουν εάν αυτές ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Η εξέλιξη αυτή είναι πιθανότερη στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, διότι η οικογενειακή σχέση μεταξύ θύματος και θύτη και οι ιδιαίτερες εκφάνσεις της ενδεχομένως να συνδέονται ποικιλόμορφα με τη διάπραξη της σωματικής βίας, που επιδιώκει να διαλευκάνει η δικαστική Αρχή.

Βέβαια, ακόμη κι αν ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον του δράστη κατόπιν εγκλήσεως, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι η υπόθεση θα φτάσει στο ακροατήριο. Είναι πολύ πιθανόν να αποσυρθούν οι κατηγορίες πριν τη διεξαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο, για ποικίλους λόγους. Για παράδειγμα το

⁶⁵⁶ Βλ. Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η λήψη αποφάσεων στην ποινική δίκη και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η (αν)ισότητα ενώπιον του ποινικού νόμου*, 1997, ό. π. σελ. 140 και Τ. Γ. Φιλίππιδη, *Δικαστική Ψυχολογία*, 2^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1988, σελ. 156 κ. ε.

θύμα είναι δυνατόν να αναθεωρήσει την απόφασή του είτε αναλογιζόμενο τις συνέπειες της ακροαματικής διαδικασίας και τις αναβολές που ενδεχομένως προκύπτουν στο ακροατήριο, είτε υποκύπτοντας σε πιθανές απειλές του συζύγου (εάν πρόκειται για οικογενειακό περιστατικό). Αντίστοιχα, κατά την προέρευνα για την άσκηση της ποινικής δίωξης ο εισαγγελέας έχει τη δυνατότητα να θέσει την υπόθεση στο αρχείο, κατόπιν δικαστικής έρευνας ή να προωθήσει την ιδέα του συμβιβασμού μεταξύ δράστη και θύματος.

Συνήθως, τα εξωοικογενειακά περιστατικά καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο συγκριτικά με τα ενδοοικογενειακά, διότι στα τελευταία υπερισχύει η ανάγκη προστασίας της οικογένειας και η προσπάθεια μη δημοσιοποίησης της άσχημης πλευράς της σε συνδυασμό με το φόβο επανάληψης της βίας μετά την καταγγελία του περιστατικού στη δικαιοσύνη. Για τους παραπάνω λόγους στα περιστατικά σωματικής βίας εντός της οικογένειας είναι συνηθέστερη η συμβιβαστική επίλυση του προβλήματος, είτε στο πλαίσιο εξώδικου είτε δικαστικού συμβιβασμού. Η εξέλιξη αυτή έχει ως συνέπεια την ολοκληρωτική κατάργηση της δίκης. Εξάιρεση αποτελούν οι περιπτώσεις ιδιαίτερα διαταραγμένων οικογενειακών σχέσεων και επικείμενου διαζυγίου που συνήθως καταλήγουν στο ακροατήριο. Επισημαίνεται ότι ο εξώδικος συμβιβασμός επιτυγχάνεται συνήθως με τη ανάκληση της έγκλησης⁶⁵⁷ από το θύμα.

Αντίθετα, στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας δεν υφίσταται κάποια μορφής οικογενειακή σχέση μεταξύ θύματος και δράστη που θα συνέτεινε στη συγκάλυψη του περιστατικού και την ενίσχυση του ταμπού της οικογένειας. Ταυτόχρονα δεν θα πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι στις περιπτώσεις αυτές τα θύματα έχουν συνήθως τη συμπαράσταση της οικογένειάς τους, προκειμένου να υποστηρίξουν τις κατηγορίες στο ακροατήριο. Συνεπώς, η δικαστική επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου θεωρείται η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης της βίας, διαμέσου της οποίας ικανοποιείται τόσο ο προαναφερόμενος στόχος της προστασίας του θύματος, όσο και της ειδικής και γενικής πρόληψης. Το επιχείρημα αυτό ενισχύεται περισσότερο εάν το μέγεθος και οι συνέπειες της βίας για το εκάστοτε θύμα, αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σοβαρές.⁶⁵⁸

Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα, το οποίο καλούνται να αντιμετωπίσουν οι δικαστικοί λειτουργοί στις περιπτώσεις που το περιστατικό της σωματικής βίας καταλήγει στο ακροατήριο, αφορά το χειρισμό της παράνομης κτήσης και προσαγωγής αποδεικτικών μέσων. Από το συγκεκριμένο ζήτημα ανακύπτουν δύο κρίσιμα ερωτήματα : το πρώτο αφορά στο εάν το αποδεικτικό μέσο πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο της ηθικής-ελεύθερης απόδειξης και το δεύτερο συνδέεται με τον τρόπο αξιολόγησής του από το δικαστήριο. Σαφώς, η απάντηση στα προαναφερόμενα ερωτήματα δεν μπορεί να είναι ενιαία για το σύνολο του Δικαστικού Σώματος, δεδομένου ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες, όπως η σοβαρότητα της βίας, η ύπαρξη άλλων αποδεικτικών μέσων κ.α..

⁶⁵⁷ Ωστόσο, η ανάκληση της έγκλησης από το θύμα δεν είναι πάντα προϊόν συμβιβασμού, αλλά ενδέχεται να είναι συνέπεια φόβου για την εκδήλωση αντιποίνων εναντίον του ή επανάληψης της σωματικής βίας.

⁶⁵⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την ελληνική δικαστηριακή πρακτική αποτελεί η περίπτωση ενός διαπληκτισμού για ασήμαντη αιτία (παρκάρισμα), ο υπαίτιος του οποίου προκάλεσε σοβαρές σωματικές βλάβες στο θύμα, με συνέπεια την αυστηρή καταδίκη του από το αρμόδιο δικαστήριο.

Συνήθως, στο πλαίσιο της δικαστηριακής πρακτικής λαμβάνονται υπόψη τα υπόλοιπα αποδεικτικά μέσα που δεν έχουν παράνομα αποκτηθεί. Το πρόβλημα ανακύπτει στην περίπτωση που το συγκεκριμένο αποδεικτικό μέσο συνιστά το μοναδικό που μπορεί να στηρίξει την κατηγορία εναντίον του δράστη. Τότε βέβαια, απαιτείται ιδιαίτερα προσεκτικός χειρισμός προκειμένου να επιτευχθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Είναι προφανές ότι δεν μπορεί να γίνει χρήση του παρανόμως αποκτηθέντος αποδεικτικού μέσου, παρά μόνο για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, ενδέχεται όμως, να επηρεασθεί ο δικαστής κατά την έκδοση της αποφάσεώς του.⁶⁵⁹

Γενικά, η συνήθης έκβαση της πλειοψηφίας των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας που καταλήγουν στο ακροατήριο, συνοψίζεται στην καταδίκη του κατηγορουμένου, χωρίς φυσικά να αγνοείται ένα σημαντικό ποσοστό περιπτώσεων που καταλήγει σε συμβιβασμό. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι ο συμβιβασμός διευκολύνεται στις περιπτώσεις ύπαρξης σχέσης (επαγγελματικής, φιλικής κ.α.) μεταξύ θύματος και θύτη. Βέβαια, στις περιπτώσεις αυτές προκειμένου το δικαστήριο να οδηγηθεί στη δικανική του κρίση διερευνάται προσεκτικά η μεταξύ τους σχέση για να διαπιστωθεί εάν οι παράγοντες που συνέβαλαν στην εκδήλωση της σωματικής βίας συνδέονται με αυτή. Η αναγκαιότητα της παραπάνω διερεύνησης ενισχύεται και από την πιθανότητα αμφισβήτησης του περιστατικού και των διαστάσεών του, εάν ο δράστης γνωρίζεται με το θύμα.

Αντίθετα, στα οικογενειακά περιστατικά υπερισχύει όπως προαναφέρθηκε, η συμβιβαστική επίλυση χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν εκδίδονται αρκετές καταδικαστικές αποφάσεις, οι οποίες υποστηρίζονται από την άποψη, σύμφωνα με την οποία για να καταλήξει μια υπόθεση στο ακροατήριο έχουν συνήθως αποτύχει ενδεχόμενες εναλλακτικές λύσεις. Βέβαια, η δικαστική οδός αποκλειστικά ως κατασταλτική μέθοδος δεν επιφέρει πάντα τα καλύτερα αποτελέσματα, διότι τα θύματα συχνά αισθάνονται φόβο, ενοχή και επιθυμούν να δικαιολογήσουν τη βία επιδεικνύοντας ανοχή. Για το λόγο αυτό, το δικαστήριο επιβάλλεται να συνεργάζεται με κοινωνικές υπηρεσίες, ώστε να αποφευγεί η δημιουργία μιας πολωτικής σχέσης μεταξύ δράστη και θύματος που συντείνει στη δραματοποίηση της μεταξύ τους αντιπαράθεσης.

2.2.β. Η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας

Το κυριότερο ερώτημα που ανακύπτει αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας από τους δικαστικούς, αλλά και από τους εισαγγελικούς λειτουργούς αφορά το εάν η συγκεκριμένη μορφή βίας πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα, δεδομένου ότι τα θύματα συχνά δεν επιθυμούν την ποινική δίωξη του δράστη. Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπροσώπων της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα διατείνεται υπέρ της πρωταρχικής αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ως ποινικού και όχι ως αστικού εγκλήματος, παραθέτοντας ένα

⁶⁵⁹ Βέβαια, στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο θα απαλλαγεί ο κατηγορούμενος ή οπωσδήποτε θα αναιρεθεί σχετική απόφαση. Ωστόσο, σχετική απόφαση του ΑΠ εντάσσει τα παρανόμως αποκτηθέντα αποδεικτικά μέσα (π.χ. κασέτες, μαγνητόφωνο) στο πλαίσιο της ηθικής-ελεύθερης απόδειξης, εφόσον προστατεύεται υπέρτερο αγαθό ή αποκαλύπτεται έγκλημα.

σύνολο επιχειρημάτων. Τα κυριότερα από αυτά συνοψίζονται στην προστασία του θύματος και των ενόμων αγαθών του, την επίτευξη της ειδικής και γενικής πρόληψης καθώς και στην πεποίθηση ότι η ύπαρξη συγγένειας ή οικογενειακής σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη δεν εξαλείφει τον αξιόποιο χαρακτήρα της πράξης. Αντίθετα, οι επικριτές της ποινικής αντιμετώπισης επικεντρώνονται στην προστασία των οικογενειακών δεσμών, οι οποίοι αναμφίβολα διαταράσσονται στην περίπτωση της δικαστικής επίλυσης του προβλήματος.

Σε αντιδιαστολή προς την παραπάνω εξέλιξη, προωθείται τόσο στις Η.Π.Α., όσο και στη Μ. Βρετανία μια εναλλακτική της αστυνομικής και ποινικής παρέμβασης, επίλυση της συζυγικής βίας, η οποία συνδέεται με το **Αστικό Δίκαιο**.⁶⁶⁰ Βέβαια, η **απαίτηση αστικών αξιώσεων** προσέκρουε έως το 1976 στην Μεγάλη Βρετανία σε ένα σημαντικό εμπόδιο. Συγκεκριμένα απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου το δικαστήριο να εξετάσει την αίτηση των γυναικών /θυμάτων για τη λήψη προσωρινών μέτρων εναντίον των συζύγων τους ήταν η **προηγούμενη υποβολή αιτήσεως διαζυγίου**.⁶⁶¹ Εύλογα, αντιλαμβανόμεστε την ανασταλτική δράση της συγκεκριμένης διατάξεως, προς την υποβολή οποιασδήποτε αιτήσεως για την χορήγηση /ανάληψη προσωρινών μέτρων.

Μολονότι το νομικό καθεστώς στη Μ. Βρετανία τροποποιήθηκε⁶⁶², ωστόσο η προαναφερόμενη διάταξη εφαρμόζεται σε περιορισμένο βαθμό, διότι σύμφωνα με την γνώμη της αστυνομίας λίγες είναι οι περιπτώσεις των γυναικών που γνωρίζουν τον τρόπο χειρισμού τέτοιου τύπου καταστάσεων.

⁶⁶⁰ Σύμφωνα με την Πράξη Ενδοοικογενειακών και Συζυγικών Διαδικασιών (Domestic Violence and Matrimonial Proceedings Act, 1976) και την Πράξη του Πλημμελειοδικείου για τις Συζυγικές Διαδικασίες, (Domestic Proceedings and Magistrates Court Act, 1978) στην Αγγλία και την Ουαλία, τα θύματα μπορούν να ζητήσουν τη χορήγηση μέτρων απαγόρευσης της εισόδου του βίαιου συζύγου στην οικογενειακή εστία. Βλ. Dellara, F., *Mediation and the community dispute centre*, in Battered Women (Ed. M. Roy), New York: Van Nostrand Reinhold, 1977, pp. 239-249. Παράλληλα, οι γυναίκες θύματα συζυγικής σωματικής βίας έχουν το δικαίωμα να υποβάλλουν αίτηση διαζυγίου στο πολιτικό δικαστήριο, διεκδικώντας τη λύση του γάμου με το επιχείρημα της κακοποίησης. Ωστόσο, ορισμένες νομοθεσίες επιβάλλουν στα θύματα να αποδείξουν ότι η βία καθιστά σφόδρητη την οικογενειακή συγκατοίκηση των συζύγων. Βλέπε σχετικά υπόθεση *Mayberry v. Mayberry*, Desmond Ellis, *Family Courts, Marital Conflict Mediation, and Wife Assault*, in N. Zoe Hilton, *Legal Responses to Wife Assault. Current Trends and Evaluation*, Sage, 1993, p. 170-1. Επισημαίνεται επίσης, ότι οι δείκτες κακοποίησης είναι ιδιαίτερα υψηλοί μεταξύ των διαζευγμένων και εν διαστάσει συζύγων.

⁶⁶¹ Η άμεση συσχέτιση της ποινικής με την πολιτική-αστική αντιμετώπιση της σωματικής βίας από τη δικαιοσύνη διαφαίνεται χαρακτηριστικά στη νομοθετική πολιτική Μ. Βρετανίας. Συγκεκριμένα, πριν τη δεκαετία του '70 οι γυναίκες /θύματα σωματικής βίας δικαιούνταν να αποκτήσουν μια δικαστική εντολή μη κακοποίησης (non-molestation order) εάν είχαν ήδη προσφύγει στην πολιτική δικαιοσύνη, υποβάλλοντας για παράδειγμα μια αίτηση διαζυγίου. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, η κυριότερη νομοθετική ρύθμιση αφορούσε το δικαίωμα των θυμάτων να διεκδικήσουν κάποιας μορφής δικαστική απαγόρευση χωρίς να έχουν προηγούμενα προσφύγει στην πολιτική δικαιοσύνη. Υπό πρίσμα αυτό παρέχονταν η δυνατότητα στους άγγλους δικαστές να παρέμβουν ουσιαστικά στην οικογένεια, επιβάλλοντας κάποιο περιοριστικό όρο που πιθανότατα θα απαγόρευε την είσοδο του βίαιου συντρόφου στην οικία και γενικότερα θα στόχευε στη μείωση της υποτροπής του δράστη. Βλ. McCann, *Battered women and the law: The limits of legislation*, in J. Brophy and C. Smart (eds), *Women-in-Law*, London, Routledge, 1985, p. 71-96, T. Parker, *The legal background*, in J. Pahl (ED.), *Private Violence and Public Policy*, London, Routledge, pp. 97-109 και A. Solicitor (anon.), *The Matrimonial Homes Act – working at last*, SCOLAG: The Bulletin of the Scottish Legal Action Group, vol. 85, 1983, pp. 152-7.

⁶⁶² Κατά το 1977 τροποποιήθηκε η συγκεκριμένη διάταξη και δίδεται πλέον η δυνατότητα στις γυναίκες να υποβάλλουν αίτηση για την έκδοση διαταγής μη παρενόχλησης, χωρίς προηγούμενα να απαιτείται, η κατάθεση αιτήσεως διαζυγίου. R. E. Dobash and R. P. Dobash (1992), *Women, violence and social change*, Routledge, p. 221.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί μία ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζει το ποινικό σύστημα της Αγγλίας και ταυτόχρονα σκιαγραφεί τη διαφορετική μεταχείριση των γυναικών θυμάτων οικογενειακής και μη οικογενειακής σωματικής βίας από τους αρμόδιους φορείς. Συγκεκριμένα σύμφωνα με έρευνα⁶⁶³ αναφορικά με την ποινική εξέλιξη των υποθέσεων στα δικαστήρια της Σκοτίας, μολονότι διαπιστώθηκε η μη ύπαρξη διαφοροποιήσεων στον τρόπο αντιμετώπισής τους σ τ ο α κ ρ ο α τ ή ρ ι ο, ωστόσο όμως παρατηρήθηκε μία αυξημένη πιθανότητα υπαγωγής των οικογενειακών περιστατικών στην αρμοδιότητα των κατώτερων περιφερειακών δικαστηρίων, όπου οι επιβαλλόμενες στους δράστες ποινές είναι σαφώς ελαφρότερες. Η προαναφερόμενη πιθανότητα δεν αφορούσε τις περιπτώσεις εξωοικογενειακής σωματικής βίας.

Κατά τον ίδιο τρόπο σχετική έρευνα⁶⁶⁴ αναφορικά με τη συζυγική βία στο Μοντρέαλ κατά τη περίοδο 1992-93, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τόσο τα ποσοστά αβάσιμων και ανακληθέντων καταγγελιών, όσο και των παύσεων της ποινικής δίωξης ήταν υψηλότερα στις περιπτώσεις συζυγικής βίας συγκριτικά με τα υπόλοιπα βίαια εγκλήματα.

Αναφορικά με τη συνήθη έκβαση των περιπτώσεων οικογενειακής σωματικής βίας που καταλήγουν στην ελληνική δικαιοσύνη, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η πλειοψηφία τους έχει ως συνέπεια τη συμβιβαστική επίλυση του προβλήματος, ενώ ένα μικρό συγκριτικά ποσοστό καταλήγει σε καταδίκη του κατηγορουμένου. Η συμβιβαστική κατάληξη διευκολύνεται α) όταν η σωματική βία είναι μικρής σοβαρότητας, β) όταν υπάρχουν ανήλικα τέκνα και γ) όταν κατά την εκδίκαση της υπόθεσης από το δικαστήριο έχει ήδη επέλθει αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ θύματος και δράστη. Αντίστοιχα, η επίτευξη συμβιβαστικής επίλυσης δυσχεραίνεται στις περιπτώσεις όπου το θύμα είναι η κόρη του δράστη, σε αντιδιαστολή με την περίπτωση όπου είναι η σύζυγος, διότι η τελευταία είναι πιθανό να τον συγχωρέσει και κατά συνέπεια να μην επιθυμεί την τιμωρία του. Στην τελευταία περίπτωση η έγκληση συνήθως ανακαλείται από το θύμα/ σύζυγο, ενώ στην πρώτη η αντιμετώπιση του περιστατικού από το δικαστήριο είναι αυστηρότερη.

1. Ο θεσμός των οικογενειακών δικαστηρίων

Οι γενικότερες εξελίξεις, τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας, όσο και δικαστηριακής πρακτικής στα κράτη της Β. Αμερικής, είχαν ως συνέπεια τη δημιουργία ενός νέου τύπου δικαστηρίων, των Οικογενειακών Δικαστηρίων, τα οποία στόχευαν στο χειρισμό των βίαιων οικογενειακών συμπεριφορών, δίδοντας έμφαση στη διαμεσολάβηση κοινωνικών φορέων και την εφαρμογή ψυχολογικών και κοινωνικών μεθόδων. Η κυρίαρχη ιδέα που ενεργοποίησε τη σύσταση του νέου τύπου δικαστηρίων συνοψιζόταν στην αντίληψη ότι οι οικογενειακές συγκρούσεις δεν ήταν δυνατό να επιλυθούν στο πλαίσιο της ανταγωνιστικής ατμόσφαιρας των ποινικών δικαστηρίων, όπου η αντιπαράθεση μεταξύ θύματος και

⁶⁶³ Wasoff, F., *Legal protection from wife beating*, International Journal of the Sociology of Law, 10, 2, 1982.

⁶⁶⁴ Η δημοσίευση της έρευνας υπογράφεται από τις S. Gauthier, D. Laberge, βλ. Α. Μαγγανά, *Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος*, Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 1, 2002, σελ. 49-51 και S. Gauthier, D. Laberge, *Problèmes sociaux et système pénale*, Criminologie 33, no. 2, Montréal, P. U. M., 2000.

δράστη οξύνεται. Αντίθετα, απαιτούνταν η συζήτηση και η αναζήτηση συμβιβαστικής επίλυσης της σωματικής βίας διαμέσου της μεσολάβησης των ειδικών επαγγελματιών (π.χ. κοινωνικών λειτουργών).

Ο συγκεκριμένος θεσμός ενυπήρχε στους κόλπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ωστόσο κατά τη δεκαετία του 1960 απέκτησε μία νέα διάσταση με την επιρροή των νέων κοινωνικών κινήσεων.⁶⁶⁵ Συγκεκριμένα, το πρόβλημα της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, άρχισε να προσεγγίζεται από μία θεραπευτική σκοπιά, με έμφαση στη συμβουλευτική υποστήριξη του ζευγαριού και τα προβλήματα που ενδεχομένως προκαλούν τη μεταξύ τους σύγκρουση. Μεταξύ των συνηθέστερων δικαστικών αποκρίσεων συγκαταλέγονταν η συμβουλευτική, η μεσολάβηση, η επιβολή εγγυήσεων ειρήνης και οι συχνές αναβολές διεξαγωγής της δίκης προκειμένου να διευθετηθεί εξωδικαστικά η κρίση. Έως τη στιγμή της αναζωπύρωσης του ενδιαφέροντος για τα προβλήματα των κακοποιημένων γυναικών, ο θεσμός των οικογενειακών δικαστηρίων σε συνδυασμό με τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις αντιμετώπιζαν τη σωματική βία εναντίον των γυναικών ως πρόβλημα ατομικής και κοινωνικής παθολογίας. Για το λόγο αυτό, το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης δεν θεωρείτο ο κατάλληλος φορέας για την αντιμετώπισή του.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, ο θεσμός των δικαστηρίων οικογενειακής βίας απέκτησε μια νέα προοπτική: την ουσιαστική προστασία του θύματος οικογενειακής βίας και ειδικότερα της γυναίκας που υφίσταται κάποιες μορφές σωματική βία από το σύντροφό της. Επισημαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των υποθέσεων συζυγικής βίας που παραπέμπονται στα οικογενειακά δικαστήρια, αφορούν περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα οικογενειακών δικαστηρίων (Family Violence Courts, DVC) αποτελούν οι εξειδικευμένες μονάδες που ετέθησαν σε λειτουργία στον Καναδά, το Σεπτέμβριο του 1990.⁶⁶⁶ Στα πλαίσια τους, οι ειδικά εκπαιδευμένοι εισαγγελείς προέβλεπαν ένα σύνολο οδηγιών, διαμέσου των οποίων επιδιώκονταν ο περιορισμός της δευτερογενούς θυματοποίησης των θυμάτων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Παρομοίου τύπου δικαστήρια λειτούργησαν και στις Η.Π.Α. (Dallas County,⁶⁶⁷ Los Angeles County κ.λ.π.)

Από παρόμοιες αρχές διαπνέονταν και τα οικογενειακά δικαστήρια που λειτούργησαν διεθνώς, ενώ προβάλλει επιτακτική η ανάγκη ίδρυσής τους και στη χώρα μας, δεδομένου ότι στο πλαίσιο τους η έμφαση επικεντρώνεται στη **βλάβη που υπέστη το θύμα** και την εύρεση τρόπων αποκατάστασής της

⁶⁶⁵ Ιδιαίτερα του κινήματος για τη διανοητική υγεία.

⁶⁶⁶ Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά το διάστημα μεταξύ του 1990 και του 1997, το 89% των υποθέσεων που απασχόλησαν το οικογενειακό δικαστήριο στην επαρχία Manitoba του Καναδά, αφορούσαν περιστατικά συζυγικής βίας και ειδικότερα το 85% αυτών περιλάμβανε την άσκηση σωματικής βίας. Βλ. Jane Ursel, *Family Violence Courts*, in Statistics Canada, *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, Catalogue no. 85-224-XPE, 2000, p. 45-47.

⁶⁶⁷ Ως συνέπεια της θέσπισης νομοθεσίας, που αναγνώριζε τις υποθέσεις οικογενειακής βίας ως ζητήματα άμεσης προτεραιότητας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ιδρύθηκε το 1995 το πρώτο ενοποιημένο (ποινικό και οικογενειακό) δικαστήριο οικογενειακής βίας στο Dallas, στο οποίο τα θύματα παρακολουθούσαν όλες τις διαδικασίες σε ένα δικαστήριο. Το στοιχείο αυτό, σαφώς συνέβαλε στην εξειδίκευση τόσο των δικαστών, όσο και του λοιπού προσωπικού στις πολυσύνθετες όψεις της οικογενειακής βίας και στην προώθηση περισσότερο ευέλκτων λύσεων.

συνδυαστικά με την αποκατάσταση και των δύο μερών (δράστη και θύματος), διαμέσου της κοινωνικής τους επανένταξης.⁶⁶⁸

2. Η προβληματική του συνδρόμου της «κακοποιημένης γυναίκας»

Ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας από τους δικαστικούς λειτουργούς συνιστά η έννοια του **συνδρόμου της «κακοποιημένης γυναίκας»**⁶⁶⁹, που περιγράφει το πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα το περιστατικό της κακοποίησης. Σύμφωνα με τη φεμινιστική προσέγγιση, η κατανόηση της προβληματικής του συγκεκριμένου συνδρόμου είναι δυνατόν να συμβάλλει στην ερμηνεία της μετέπειτα στάσης του θύματος απέναντι στο θύτη⁶⁷⁰.

Ειδικότερα, το στοιχείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι, σύμφωνα με τη Walker⁶⁷¹ η ύπαρξη μιας στοιχειώδους **διαφοροποίησης** μεταξύ του **τρόπου που παραθέτει τα γεγονότα το θύμα** και της **μεθόδου που αναμένει το δικαστήριο** να χρησιμοποιήσει κατά την εξιστόρησή τους. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αναμένει την παράθεση αποδεικτικών μέσων παράλληλα με τη συναισθηματική αφήγηση των γεγονότων. Για το λόγο αυτό, καθίσταται επιβεβλημένη από το δικαστήριο η κατάθεση ενός ειδικού, με σκοπό την προσέγγιση της γενικότερης στάσης του θύματος που ερμηνεύεται βάσει του συνδρόμου της κακοποιημένης γυναίκας. Η παρέμβαση ειδικού επισιτήμονα διευκολύνει την εκδίκαση της υπόθεσης από το δικαστήριο προς την κατεύθυνση της καλύτερης κατανόησης της θέσης του θύματος και της ορθότερης απονομής της δικαιοσύνης, η οποία λαμβάνει υπόψη τις ειδικότερες ανάγκες του, χωρίς παράλληλα να θέτει σε κίνδυνο τα γενικότερα συμφέροντά του.

2.2.γ. Η μεσολάβηση μεταξύ του θύματος και του δράστη

Στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας είναι δυνατή η προώθηση ορισμένων αποκαταστατικών διαδικασιών, όπου με τη μεσολάβηση του δικαστή παρέχεται η δυνατότητα συμβιβασμού μεταξύ θύματος και δράστη, με συνέπεια είτε τη μη επιβολή της ποινής, είτε τη μείωσή της. Η εφαρμογή της

⁶⁶⁸ Βλ. U.S. Department of Justice, *New Directions from the field: Victims' Rights and Services for the 21st Century*, 1998, p. 103.

⁶⁶⁹ Το σύνδρομο της κακοποιημένης γυναίκας περιγράφει τα στάδια που διανύει μια σχέση κακοποίησης μέσα στο χρόνο. Κατά το πρώτο στάδιο επικρατεί ένταση και μικρά περιστατικά βίας, στη συνέχεια επέρχεται η έκρηξη διαμέσου του βίαιου επεισοδίου της κακοποίησης και των σοβαρών επιπτώσεών στο θύμα, ενώ ο κύκλος ολοκληρώνεται με την ευγενική και μεταμελημένη συμπεριφορά του δράστη. Βλ. Walker, L. E. *The battered woman syndrome*, New York: Springer, 1984, p. 55-70, Ronald Roesch, Stephen D. Hart, Laurene J. Wilson, *Legal Responses to Wife Assault. Future Prospects for Intervention and Evaluation*, in N. Zoe Hilton, 1993, ό. π. σελ. 293 και Frieze, I. H., & Browne, A., *Violence in marriage*, in L. Ohlin & M. Tonry (Eds.), *Family violence*, Chicago: University of Chicago Press, 1989, pp. 163-218. Επισημαίνεται ότι οι γυναίκες που τελούν υπό την επήρεια του συγκεκριμένου συνδρόμου είναι εξαιρετικά δύσκολο να συνεργαστούν με τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, ακόμη κι αν επιθυμούν να σταματήσουν την κακοποίησή τους.

⁶⁷⁰ Βλ. Diane K. Kjerivik, *A Legal Analysis of Domestic Violence Against Women*, in Carolyn M. Sampselle (eds), *Violence Against Women*, Hemisphere Publishing Corporation, 1992, 34.

⁶⁷¹ Walker, L.E. A response to Elizabeth M. Schneider's "Describing and changing: Women's self-defense work and the problem of expert testimony on battering". *Women's Rights Law Reporter*, 1986, 9, p. 223-225.

συγκεκριμένης τακτικής⁶⁷² αφήνει να διαφανεί η σπουδαιότητα της αποκατάστασης της βλάβης του θύματος από το δράστη και της επίλυσης της μεταξύ τους σύγκρουσης στο πλαίσιο μιας άτυπης προκαταρκτικής διαδικασίας που προηγείται της τυπικής διαδικασίας στο ακροατήριο, σε αντιδιαστολή με την επιβολή της ποινής που ενδέχεται να είναι και περιττή. Τα πλεονεκτήματα της συγκεκριμένης μεθόδου αφορούν κυρίως την αποφυγή της δευτερογενούς θυματοποίησης, την προσπάθεια άμβλυνσης της σύγκρουσης μεταξύ των διαδίκων και την ταχεία επίλυση της διαφοράς προς όφελος της αποκατάστασης του θύματος. Η τακτική της μεσολάβησης βρίσκει εφαρμογή και στην ελληνική δικαστηριακή πρακτική, στις περιπτώσεις που διαφαίνεται η δυνατότητα συμβιβασμού στη συμπεριφορά δράστη και θύματος.

Επισημαίνεται βέβαια, ότι η ιδέα της διαμεσολάβησης είναι ευκολότερο να εφαρμοστεί στα περιστατικά άσκησης σωματικής βίας που έχουν το χαρακτήρα πταίσματος ή πλημμελήματος καθώς και όταν η προαναφερόμενη συμπεριφορά εκδηλώνεται μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας, συγγενών ή και ατόμων που συνδέονται με κάποιου τύπου διαπροσωπική σχέση. Σύμφωνα με την άποψη των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργιών, στις περιπτώσεις αυτές τα ίδια τα θύματα επιζητούν τη μεσολάβηση, με κυριότερο επιχείρημα την αποφυγή διατάραξης των οικογενειακών δεσμών, την ύπαρξη τέκνων και την οικονομική ή συναισθηματική εξάρτηση από το δράστη. Ταυτόχρονα, η τυπική διαδικασία είναι χρονοβόρα, αντικοινωνική, ψυχοφθόρα και συχνά αναποτελεσματική. Επίσης, ένα στοιχείο που ενδέχεται να επηρεάσει την προσπάθεια εξωδικαστικής μεσολάβησης⁶⁷³ είναι η ενδεχόμενη κατ' επανάληψη διάπραξη του αδικήματος σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης (π.χ. προσωπικότητα δράστη, θύματος κ.α.).

2.2.5. Η επιβολή περιοριστικών όρων ή προσωρινής κράτησης

Προκειμένου να προστατευθεί το θύμα από την επανάληψη της σωματικής βίας οι δικαστές είναι δυνατόν να επιβάλλουν περιοριστικούς όρους εναντίον του δράστη. Στην Ελλάδα, η επιβολή των περιοριστικών όρων⁶⁷⁴ προβλέπεται από τα άρθρα 282 και 296 ΚΠΔ και στοχεύει στην προστασία του

⁶⁷² Για περισσότερες λεπτομέρειες αναφορικά με την εφαρμογή της ιδέας της μεσολάβησης διεθνώς, βλ. Sebba, Leslie, *Informal Modes of Dispute Resolution – The Debate Continues*, in Leslie Sebba, Social Control and Justice, Jerusalem, 1996b, p. 278-311 και Galaway, Burt., Hudson Joe (Eds.), *Restorative Justice: International Perspectives*, Amsterdam. *The Debate Continues*, in Leslie Sebba, Social Control and Justice, Jerusalem, 1996, p. 278-311. Τονίζεται ότι η διαδικασία της μεσολάβησης εφαρμόζεται κυρίως στην περίπτωση των νέων εγκλημάτων.

⁶⁷³ Χαρακτηριστικά παραδείγματα εναλλακτικών (εξωδικαστικών) μορφών απονομής της δικαιοσύνης που στηρίζονται στη μεσολάβηση, συνιστούν τα επονομαζόμενα Neighborhood Justice Centers (τοπικά κέντρα απονομής της δικαιοσύνης) και τα Citizen Dispute Settlement Centers. Τα εν λόγω κέντρα συνεργάζονται με τους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου (δικαστήρια, αστυνομία), αλλά επικεντρώνονται στην επίλυση της σύγκρουσης θύματος-δράστη και όχι στην καταδίκη του τελευταίου, με σκοπό την άμβλυνση της μεταξύ τους έντασης. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η απουσία παραπλήσιων οργανωμένων κέντρων στην Ελλάδα. Βλέπε Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ. 275 κ. ε.

⁶⁷⁴ Αναφορικά με τους παράγοντες που ενδεχομένως συνδέονται με την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιβολής των περιοριστικών όρων, βλ. Lori A. Zoellner, Norah C. Feeny, Jennifer Alvarez, Christina Watlington, Melanie L. O'Neill, Ruth Zager, Edna B. Foa, *Factors Associated With Completion of the Restraining Order Process in Female Victims of Partner Violence*, Journal of Interpersonal Violence, 2000, p. 1081-1099.

θύματος και την εμφάνιση του δράστη στο δικαστήριο. Ειδικότερα, επιβάλλονται στις περιπτώσεις που τηρούνται οι προϋποθέσεις των παραπάνω άρθρων και συγκεκριμένα όταν η σωματική βία είναι σοβαρή και ο κατηγορούμενος κρίνεται ιδιαίτερα επικίνδυνος για την τέλεση νέων εγκλημάτων ή είναι ύποπτος φυγής. Οι συνηθέστερα επιβαλλόμενοι περιοριστικοί όροι στην Ελλάδα συνοψίζονται στην εμφάνιση σε τακτά χρονικά διαστήματα στο αστυνομικό τμήμα ή τον ανακριτή, στην καταβολή εγγύησης και ενίοτε την απαγόρευση εξόδου από τη χώρα. Ωστόσο, σημαντικό ρόλο για την προστασία του θύματος θα διαδραμάτιζε η απαγόρευση της συναναστροφής του δράστη με το θύμα και τους οικείους του, όρος που σπάνια όμως, επιβάλλεται.

Σε αντιδιαστολή με τους περιοριστικούς όρους είναι δυνατόν να επιβληθεί και προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου, εφόσον τηρούνται οι προϋποθέσεις για την επιβολή της (άρθρ. 282 ΚΠΔ) και ειδικότερα στην περίπτωση που η σωματική βία είναι βαριά ή διακεκριμένη και ο κατηγορούμενος κρίνεται επικίνδυνος για την επανάληψη της βίας ή είναι ύποπτος φυγής. Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι περιοριστικοί όροι επιβάλλονται συχνότερα συγκριτικά με την προσωρινή κράτηση. Βέβαια, τόσο η επιβολή των περιοριστικών όρων όσο και της προσωρινής κράτησης είναι συνάρτηση της γενικής εκτίμησης των περιστάσεων και των αποδείξεων του εκάστοτε περιστατικού.

Τα εμπειρικά δεδομένα στην Αγγλία και την Ουαλία υποστηρίζουν ότι η επιβολή των περιοριστικών όρων στηρίζεται στη βάση δύο κατευθύνσεων: της προστασίας των παιδιών και της εκτίμησης της συμπεριφοράς του δράστη. Αναφορικά με την πρώτη κατεύθυνση, η εκτίμηση ενδεχόμενου κινδύνου κακοποίησης των τέκνων από το βίαιο σύζυγο συντείνει στην επιβολή περιοριστικού όρου εναντίον του. Κατά συνέπεια θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η προστασία της συζύγου είναι άμεσα συνυφασμένη με το ρόλο της μητέρας.⁶⁷⁵ Όσον αφορά τη δεύτερη κατεύθυνση, οι δικαστές σταθμίζουν τη σοβαρότητα και τις συνέπειες της σωματικής βίας, σε αντιδιαστολή με τις συνέπειες της επιβολής ενός περιοριστικού όρου, προκειμένου να προβούν στη λήψη της παραπάνω απόφασης.

Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι τόσο στην Αγγλία, όσο και την Ουαλία, η αίτηση χορήγησης περιοριστικών όρων⁶⁷⁶ είναι δυνατή χωρίς να τίθεται ως βασική προϋπόθεση, η προηγούμενη υποβολή από το θύμα, αιτήσεως διαζυγίου. Τα μέτρα αυτά συνήθως, παραγγέλλουν στο δράστη την απαγόρευση της χρήσης βίας ή της εκτόξευσης απειλών εναντίον του θύματος και των τέκνων του.

⁶⁷⁵ Συχνά μάλιστα, στην Αγγλία οι γυναίκες /θύματα σωματικής βίας προστατεύονται ως συνέπεια της ιδιότητας του κηδεμόνα των παιδιών και όχι απαραίτητα ως άτομα, των οποίων παραβιάζεται κάποιο έννομο αγαθό. Βλ. R. E. Dobash and R. P. Dobash, *Women, violence and social change*, Routledge, 1992, p. 187- 190.

⁶⁷⁶ Παρόμοια λειτουργούν οι δικαστικές εντολές στη Σκωτία, οι οποίες ονομάζονται απαγορεύσεις (interdicts) και ενδέχεται να είναι είτε προσωρινές απαγορεύσεις, είτε απαγορεύσεις με την εξουσία σύλληψης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης, η εντολή εγκατάλειψης της συζυγικής εστίας προς το δράστη της σωματικής βίας, που εφαρμόζεται στη Β. Ιρλανδία. Βλ. Ginny Nicarity, *Getting Free. A Handbook for Battered Women in Abusive Situations*, Jane Hutt (eds.) Joumeyman, p. 73-75. Κατά τον ίδιο τρόπο με την περίπτωση της Ελλάδας, παρατηρείται και στη Σκωτία διαταγμός στην επιβολή περιοριστικών όρων και συγκεκριμένα στην απαγόρευση εισόδου του συζύγου στην οικογενειακή εστία. Θεωρείται μάλιστα, ότι το μέτρο αυτό πρέπει να επιβάλλεται ως το έσχατο μέσο αντιμετώπισης της σωματικής βίας από το δικαστήριο και εφόσον εκτιμάται η ύπαρξη πραγματικού και άμεσου κινδύνου για την υγεία και τη σωματική ακεραιότητα της γυναίκας ή/ και των τέκνων. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι οι δικαστές είναι περισσότερο πιθανό να επιβάλλουν περιοριστικούς όρους σε εργαζόμενους άνδρες-ενοικιαστές κατοικιών, συγκριτικά με ιδιοκτήτες, που συνήθως αντιπροσωπεύουν τη μεσαία τάξη. Βλ. R. E. Dobash and R. P. Dobash, *Women, violence and social change*, 1992, ό. π. και A Solicitor (anon.), *The Matrimonial Homes Act – working at last*, SCOLAG: The Bulletin of the Scottish Legal Action Group, vol. 85, 1983, pp. 152-159.

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των επιβαλλόμενων περιοριστικών όρων στα περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, ορισμένοι δικαστές στις χώρες του αγγλοσαξονικού δικαίου, διατείνονται υπέρ της περιορισμένης συμβολής τους στον περιορισμό της σωματικής βίας, με το επιχείρημα της μειωμένης υπακοής των δραστών στο περιεχόμενό τους. Υποστηρίζουν δηλαδή, ότι η **επιβολή τους δεν αρκεί να αποτρέψει το δράστη** από την εγκληματική του δραστηριότητα. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την έκδοσή τους, που πραγματικά είναι μεγάλο. Ωστόσο, με την άποψη αυτή δε φαίνεται να συμφωνούν τα θύματα, τα οποία σε σχετική έρευνα της Walker⁶⁷⁷ υποστήριξαν την προληπτική συμβολή των προαναφερόμενων περιοριστικών όρων εφόσον βέβαια, οι γυναίκες κατάφεραν να τις αποκτήσουν. Επισημαίνοντας με αυτόν τον τρόπο, τη δυσκολία επιβολής τους.

Γενικά, η επιβολή περιοριστικών όρων είναι δυνατόν να οδηγήσει σε αντίθετα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα (π.χ. στην αύξηση της διαπραττόμενης σωματικής βίας προς τη γυναίκα). Για το λόγο αυτό επιβάλλεται ιδιαίτερα προσεκτική μελέτη του εκάστοτε περιστατικού από το δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμηθεί εάν πράγματι είναι αναγκαία η επιβολή τους, χωρίς να τίθεται σε περαιτέρω κίνδυνο το θύμα.

2.2.ε. Η έκδοση εντάλματος σύλληψης

Το ένταλμα σύλληψης εναντίον του δράστη είναι ένα μέτρο που εξασφαλίζει την παρουσία του τελευταίου στο ακροατήριο. Σαφώς, δεν εκδίδεται σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά η έκδοσή του είναι συνάρτηση ενός συνόλου παραγόντων, όπως της εμφάνισης του κατηγορουμένου στον ανακριτή, του κακουρηγητικού χαρακτήρα της πράξης και του βαθμού επικινδυνότητας του κατηγορουμένου. Γενικά, στις περιπτώσεις που συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η έκδοση του εντάλματος συνιστά σύνθετο φαινόμενο, ενώ η έκδοσή του αποφεύγεται στις περιπτώσεις που μια τέτοια εξέλιξη θα συμβάλλει στη δυσχέραση της οικονομικής θέσης της οικογένειας (αναφορικά με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά σωματικής βίας).

Ειδικότερα, για την περίπτωση της οικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών, ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός των υποθέσεων που περνούν το κατώφλι του ποινικού συστήματος σε συνδυασμό με τον υψηλό βαθμό υποτροπής των δραστών, καθιστά αναγκαία την εξεύρεση - από το σύνολο των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών - **μεθόδων εκτίμησης του βαθμού επικινδυνότητας του δράστη**, αναφορικά με τον **κίνδυνο επανάληψης της βίας στο μέλλον**⁶⁷⁸. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα επιτυγχανόταν καλύτερη προστασία των θυμάτων και καταλληλότερη μεταχείριση των δραστών, συμπεριλαμβανομένης και της αναγκαιότητας έκδοσης εντάλματος σύλληψης, εφόσον κρινόταν αναγκαία.

⁶⁷⁷ Βλέπε L. E. Walker (1979), ό. π. σελ. 201.

⁶⁷⁸ Cooper, M., *Assessing the risk of repeated violence among men arrested for wife assault: A review of the literature*, Vancouver, Canada: British Columbia Institute on Family Violence, 1993 και Saunders, D. G., *prediction of wife assault*, in J. Campbell (Ed.), *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1995, pp. 68-95.

Προς την επίτευξη του παραπάνω σκοπού αναπτύχθηκαν στις Η.Π.Α. και τον Καναδά πιλοτικές πρωτοβουλίες αναφορικά με τη χρησιμότητα της Κλίμακας Εκτίμησης Κινδύνου (Danger Assessment Scale)⁶⁷⁹ στην πρόβλεψη της επανάληψης της σωματικής βίας μεταξύ των συλληφθέντων δραστών. Η κλίμακα αυτή συνιστά ένα σύνολο μέτρων που εκτιμούν τον κίνδυνο κλιμάκωσης της βίας ή την πιθανότητα εκδήλωσης θανατηφόρας βίας από τους δράστες της οικογενειακής βίας.⁶⁸⁰ Οι πρώτες εμπειρικές μελέτες που την εφάρμοσαν σε δείγματα πληθυσμού κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η σοβαρότητα της προηγούμενης βίας συνιστά έναν ισχυρό δείκτη για την επανάληψη της βίας.⁶⁸¹ Σαφώς, η συγκεκριμένη μέθοδος δε στερείται κριτικής αναφορικά με τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων της και την επιρροή παραγόντων που ενδεχομένως δεν ελήφθησαν υπόψη από τους ερευνητές. Ωστόσο, τα πορίσματά της είναι δυνατόν να αποτελέσουν τους κατευθυντήριους άξονες μελλοντικών ερευνών, που θα διευκολύνουν το έργο των αρμοδίων Αρχών, συμβάλλοντας κατά συνέπεια στη βελτίωση των υπηρεσιών προς τα θύματα.

2.2.στ. Η ποινική ευθύνη του δράστη

Ο στόχος της συγκεκριμένης ενότητας δε συνίσταται μόνο στην απεικόνιση του τρόπου αντιμετώπισης των δραστών άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, αλλά και στην ανάδειξη της γενικότερης πρακτικής και της νοοτροπίας με την οποία είναι συνυφασμένη η προαναφερόμενη συμπεριφορά από τους εκπροσώπους της δικαστικής και εισαγγελικής Αρχής και αντανακλάται κατά την επιμέτρηση της ποινής.

Ειδικότερα στις Η.Π.Α., τα άτομα που διώκονται ποινικά για την άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών στο πλαίσιο της οικογένειας, τιμωρούνται τελικώς για εγκλήματα **πολύ μικρότερης βαρύτητας** από αυτά που στην πραγματικότητα διέπραξαν. Συγκεκριμένα, οι ποινικές ευθύνες που τούς αποδίδονται αφορούν κυρίως στη διάπραξη **κοινής επίθεσης** ή τη **διατάραξη της κοινής ησυχίας**. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η παραπάνω τακτική είναι απόρροια της αντίληψης, με την οποία οι δικαστικοί λειτουργοί αντιμετωπίζουν την περίπτωση των σωματικών βλαβών εναντίον των γυναικών. Αρκετοί από τους προαναφερόμενους λειτουργούς θεωρούν ότι η γυναικεία ενδοοικογενειακή κακοποίηση δεν συνιστά στην ουσία, εγκληματική συμπεριφορά και όταν αυτή διαπράττεται, συχνά υποκινείται από την ίδια τη

⁶⁷⁹ Stuart, E. P., & Campbell, J. C., *Assessment of patterns of dangerousness with battered women*, Issues in Mental Health Nursing, vol. 10, 1989, p. 245-260.

⁶⁸⁰ Στο πλαίσιο της Κλίμακας Εκτίμησης Κινδύνου περιέχονται ερωτήσεις σχετικά με την κλιμάκωση της ασκούμενης σωματικής βίας, τη χρήση όπλου, την κατανάλωση αλκοόλ ή εξαρτησιογόνων ουσιών κ.λ.π. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Kropp, P. R., Whittemore, Hart, S. C., Webster, C. D., & Eaves, D., *manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide*, 2nd edition, Vancouver, Canada: British Columbia Institute on Family Violence, 1995, Sonkin, D. J., *The assessment of court-mandated male batterers*, in D. Sonkin (Ed.), *Domestic Violence on trial: Psychological and legal dimensions of family violence*, New York: Springer, 1987 και Straus, M. J., *Severity and chronicity of domestic assault: Measurement implications for criminal justice intervention*, Paper presented at the Annual American Society of Criminology Conference, San Francisco, 1991.

⁶⁸¹ Βλ. Lisa A. Goodman, Mary Ann Dutton, Lauren Bennett, *Predicting Repeated Abuse Among Arrested Batterers. Use of the Danger Assessment Scale in the Criminal Justice System*, Journal of Interpersonal Violence, Vol. 15, No. 1, Sage Publications, 2000, p. 63-74.

σύζυγο. Η εκδήλωση της παραπάνω συμπεριφοράς γίνεται αντιληπτή ως απόρροια τόσο της **γυναικείας υποκίνησης**, όσο και της διαρκούς έντασης που βιώνουν στις μέρες μας τα ζευγάρια.⁶⁸²

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής έρευνας⁶⁸³, που διεξήγαγαν οι Field και Field στην Ουάσινγκτον, προκύπτει ότι οι πιο συνηθισμένες μορφές κύρωσης για τα προαναφερόμενα περιστατικά είναι η καταβολή **εγγύησης** από το δράστη και η ομολογία ειρήνης⁶⁸⁴. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά τους αμφισβητείται, δεδομένου ότι ορισμένοι δικαστές και νομικοί διατείνονται ότι ελάχιστα συμβάλλουν στον περιορισμό της γυναικείας κακοποίησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της δικαστηριακής πρακτικής⁶⁸⁵, οι δικαστές που καταδικάζουν τους δράστες επιθέσεων εναντίον γυναικών, καταφεύγουν σε **εξαιρετικά ελαφρές ποινικές κυρώσεις**, όπως την επίπληξη, την επιβολή χρηματικού προστίμου, την υπό όρους απόλυση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Γλασκόβης, στο πλαίσιο της οποίας, η δικαστική αντιμετώπιση των επιθέσεων εναντίον γυναικών /συζύγων, κατά το έτος 1974, λαμβάνει την ακόλουθη μορφή⁶⁸⁶: στην πλειοψηφία των ανδρών που καταδικάστηκαν για τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος, επιβλήθηκε η ποινή της επίπληξης (24,6%) και της καταβολής μικρού χρηματικού προστίμου (58%), ενώ ιδιαίτερα μικρό εμφανίζεται το ποσοστό των περιπτώσεων που τέθηκαν υπό επιτήρηση (probation 3,4%) ή κατέληξαν σε φυλάκιση (μόλις το 12%).

Έχει υποστηριχθεί ότι οι σχετικά μικρότερες ποινές για τους υπευθύνους συζυγικής σωματικής βίας ερμηνεύονται βάσει της αντίληψης, η οποία θεωρεί ότι οι δικαστές με αυτόν τον τρόπο ανταποκρίνονται στις επιθυμίες των θυμάτων για παύση της βίαιης συμπεριφοράς και όχι απαραίτητα για φυλάκιση του υπευθύνου. Αυτός είναι και ο λόγος, επιβολής εναλλακτικών ποινών στη Β. Αμερική και την Αγγλία, οι οποίες στοχεύουν στην επανένταξη και όχι στην τιμωρία.

⁶⁸² Eisenberg Sue and Micklow Patricia, *The Assaulted Wife: Catch 22 Revised. (An Exploratory Legal study of Wifebeating in Michigan)*. Mimeographed. University of Michigan Law School. Also available from Rutgers University School of Law, 180 University Avenue, Newark, N. J. 07102, 1974, 124, η. 23.

⁶⁸³ Dobash R, and Dobash R, *όπ. π. σελ.* 219-220.

⁶⁸⁴ Στη διεθνή βιβλιογραφία η ρύθμιση αυτή είναι γνωστή ως *peace bond sanction* και αποτελεί πρωταρχικά μια αστική πράξη, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις απειλείται η επιβολή ποινικής ή χρηματικής ποινής. Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η προαναφερόμενη ρύθμιση επιβάλλεται ήδη από τον 14ο αιώνα σε ένα ευρύ σύνολο περιπτώσεων κακοποίησης. Ωστόσο, η πλειοψηφία των περιστατικών αυτών αφορά στην οικογενειακή βία και υποδηλώνει την αντίληψη των δικαστικών λειτουργιών αναφορικά με το ότι η βία εναντίον των γυναικών /συζύγων, αποτελεί αντικείμενο αστικής διευθέτησης. Βλ. James Bannon, *Law Enforcement Problems with Intra-Family Violence*, Paper presented to the American Bar Association Convention, August, 1975. Συγκεκριμένα κατά το έτος 1972, παρατηρήθηκαν πάνω από 4000 περιπτώσεις γυναικών που υπέβαλαν καταγγελίες, από τις οποίες περισσότερες από 1800 είχαν ως κατάληξη τους την επιβολή της *peace bond*.

⁶⁸⁵ Ιδιαίτερα στην Αμερική και τη Βρετανία, βλ. Marjory Fields, *Representing Battered Wives, or What to Do until the Police Arrive*, 1977, Available from Brooklyn Legal Services, 152 Court Street, Brooklyn, New York 11201. Παρόμοια ισχύουν και στον Καναδά, βλ. Handbook for Advocates and Counsellors of Battered Women, The London Battered Women's Advocacy Clinic Inc. 1985, p. 71-73.

⁶⁸⁶ Τα στατιστικά στοιχεία που παρατίθενται, αφορούν όλα τα είδη επιθέσεων εναντίον γυναικών, από τις ελαφριές έως τις εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις. Τα άτομα που συνήθως καταδικάζονται σε ποινή φυλάκισης, έχουν απασχολήσει τις δικαστικές ή αστυνομικές αρχές για μακροχρόνιο διάστημα, αλλά το συγκεκριμένο περιστατικό που τους οδηγεί στη φυλάκη, ενδέχεται να μην είναι και το πιο σοβαρό. Bannon James, *Law Enforcement Problems with Intra-Family Violence*, 1975, paper presented to the American Bar Association Convention, August.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η ποινική μεταχείριση είναι συχνά συνάρτηση παραγόντων,⁶⁸⁷ όπως η σοβαρότητα της βλάβης προς το θύμα, το ποινικό παρελθόν του δράστη σε βίαιες συμπεριφορές και η ένδειξη μεταμέλειάς του στο δικαστήριο.

Ενδεικτικά αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις⁶⁸⁸ δικαστικής αντιμετώπισης του συγκεκριμένου εγκλήματος, που απεικονίζουν με ιδιαίτερη έμφαση την στάση των δικαστικών λειτουργιών απέναντι στη γυναίκα /θύμα σωματικής βλάβης από τον σύζυγό της. Συγκεκριμένα, ο Σκωτσέζος δικαστής McKay, το 1975 κατά την **επιβολή χρηματικής ποινής** προς το δράστη, δήλωσε ότι αποτελεί καθήκον του τελευταίου, ο **λογικός σωφρονισμός της συζύγου**, όταν εκείνη παρεκτρέπεται. Ο σαφής όμως προσδιορισμός της έννοιας του «λογικού» σωφρονισμού και των διαστάσεών του, δεν είναι δυνατόν να προκύψει χωρίς να θίγονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα της γυναίκας. Κατά τον ίδιο τρόπο στην υπόθεση Chaisson στον Καναδά, η ποινή που επιβλήθηκε στο δράστη⁶⁸⁹ συνοδεύθηκε από την αιτιολογία, σύμφωνα με την οποία ο κύριος σκοπός της πράξης του ήταν η **συμφιλίωση με τη σύζυγο**.

Σαφώς, οι προαναφερόμενες τάσεις δικαστικής αντιμετώπισης της βίας εναντίον των γυναικών, αντανακλούν τις συλλογικές κοινωνικές αναπαραστάσεις που θεωρούν τη γυναικεία φύση επιδεκτική σωφρονισμού.⁶⁹⁰ Επιπλέον, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι σκοπός της ποινής, ειδικά για τις περιπτώσεις συζυγικής βίας είναι η εξάλειψη της σωματικής βίας και η προστασία των θυμάτων. Για το λόγο αυτό, μια στερητική της ελευθερίας ποινή ενδέχεται να λειτουργήσει ως τιμωρία⁶⁹¹ για τα θύματα, εφόσον θα αναγκάσει το βίαιο σύντροφο να διακόψει την εργασία του.

Γενικά, η ενδεχόμενη αναντιστοιχία στην επιβολή των ποινών μεταξύ παρομοίων περιστατικών εξωοικογενειακής και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας οφείλεται στη συνδυαστική επιρροή ενός συνόλου παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί θα μπορούσαν να συνοψισθούν στην αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων που διέπει το ελληνικό, όπως και άλλα ποινικά συστήματα, την προσωπικότητα του δικαστή λόγω της υποκειμενικής θεωρήσεως του εκάστοτε **περίστατικού**, την προσπάθεια εξομάλυνσης των οικογενειακών σχέσεων που συχνά απασχολεί τους εκπροσώπους της δικαιοσύνης και την ειδική αντικειμενική υπόσταση⁶⁹² του εκάστοτε εγκλήματος.

⁶⁸⁷ Βλ. Public Legal Education, *Laying down the law. An advocates manual on family violence*, p. 20.

⁶⁸⁸ Βλ. Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, 1991, ό. π. σεΛ. 253 και Hodgins Sh. and Larouche G., *La réponse de l'appareil judiciaire aux femmes victimes de violence: une étude pilote*, Rev. Int. Criminol. et Pol. Techn. 1981, 373 επ.

⁶⁸⁹ Ποινή φυλάκισης δώδεκα μηνών με δεκαοκτάμηνη αναστολή, στο δράστη-σύζυγο, ο οποίος έδεσε και φίμωσε τη γυναίκα του, στέλεγγε πάνω της και κατέληξε στο κάψιμο του στήθους της.

⁶⁹⁰ Πρόκειται για ένα σχόλιο της Harvard Law Review, το 1969. Βλέπε: Ιακ. Ι. Φαρσεδάκη και Hodgins Sh. and Larouche G., ό. π.

⁶⁹¹ Α. Μαγγανά, *Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος*, 2002, ό. π.

⁶⁹² Επισημαίνεται ότι η υπόσταση του εγκλήματος διακρίνεται σε αντικειμενική και υποκειμενική. Η αντικειμενική προσδιορίζεται από τα **επιμέρους χαρακτηριστικά της πράξης**, τη **βαρύτητά της** και τις **περιστάσεις**, ενώ η υποκειμενική αφορά την υπαιτιότητα.

2.2.2. Ο ρόλος των ενόρκων κατά την εκδίκαση ενώπιον του ΜΟΔ των περιστατικών κακουργηματικής οικογενειακής σωματικής βίας

Έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί αρκετές απόψεις αναφορικά με την αναγκαιότητα ή μη ύπαρξης του θεσμού των ενόρκων, χωρίς ωστόσο να έχει επικρατήσει μία ενιαία αντίληψη αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Επισημαίνεται ότι ένας από τους σκοπούς που εξυπρέτησε η αρχική εφαρμογή του συγκεκριμένου θεσμού κατά την περίοδο πριν από τη Γαλλική επανάσταση, αφορούσε στη μείωση της απόστασης από την μέση κοινωνική αντίληψη, δεδομένου ότι τότε οι δικαστές ανήκαν στην ανώτατη κοινωνική τάξη.⁶⁹³

Για το λόγο αυτό, ορισμένοι από εκείνους που διατείνονται υπέρ της ελλιπούς χρησιμότητάς του θεσμού στη σύγχρονη εποχή, επικεντρώνονται στη σημερινή προέλευση των δικαστών από όλα τα κοινωνικά στρώματα και τον αυξημένο βαθμό συμμετοχής τους στην κοινωνία. Ταυτόχρονα, η παραπάνω άποψη ενισχύεται και από το γεγονός ότι τα άτομα αυτά στερούνται νομικής παιδείας, με συνέπεια συχνά να αδυνατούν να κατανοήσουν σύνθετα νομικά ζητήματα. Κατά τις μαρτυρίες άλλωστε των εκπροσώπων της δικαστικής αρχής, το στοιχείο αυτό συχνά έχει ως αποτέλεσμα ο τακτικός δικαστής να είναι αναγκασμένος να κάνει «πραγματικό μάθημα» στους ενόρκους προκειμένου να κατανοήσουν βασικές νομικές έννοιες καθώς και κανόνες που επιβάλλεται να τηρηθούν κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο. Σαφώς, τα παραπάνω δυσχεραίνουν το έργο του δικαστικού λειτουργού, ο οποίος αναλαμβάνει την ευθύνη να εξηγήσει στους ενόρκους τα θέματα, στα οποία θα κληθούν να αποφασίσουν, αποφεύγοντας να τους επηρεάσει.

Έχει επίσης, υποστηριχθεί ότι οι ένορκοι είναι περισσότερο ευάλωτοι στην επιρροή της κοινής γνώμης και συχνά οδηγούνται στη λήψη απαλλακτικών αποφάσεων προκειμένου να αποποιηθούν της «ευθύνης» που φέρει μια καταδικαστική απόφαση. Βέβαια, η άποψη αναφορικά με την επίρροη εξωγενών παραγόντων στη διαμόρφωση της απόφασης των ενόρκων, συνιστά μία ανεπιβεβαίωτη εικασία, η οποία δεν λαμβάνει υπόψη τον ιδιαίτερα αυστηρό τρόπο επιλογής των ενόρκων καθώς και τη δυνατότητα της δευτεροβάθμιας εκδίκασης της υπόθεσης, γεγονός το οποίο μειώνει την πιθανότητα επηρεασμού.⁶⁹⁴ Εξάλλου, αναφορικά με την επιρροή της κοινής γνώμης, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η κριτική που η τελευταία διατυπώνει απευθύνεται κυρίως στη δράση και την ευθύνη των τακτικών δικαστών και λιγότερο στην ευθύνη των ενόρκων.

Σαφώς, οι ένορκοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο κατά τη διαδικασία εκτίμησης της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου. Για τα άτομα αυτά η έκδοση της ετυμηγορίας δεν είναι πάντα συνάρτηση των αποδεικτικών στοιχείων, αλλά στη διατύπωσή της λαμβάνονται σοβαρά υπόψη τόσο τα

⁶⁹³ Βλ. Παπαϊωάννου Παν., *Εγκλήματα Ζηλοτυπίας. Εγκληματολογική θεώρηση & Νομολογία*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2001, σελ. 250-3 και άρθρο του Κου Ν. Βαζαίου, Προέδρου Πρωτοδικών Αθηνών, στην εφημερίδα «Τα Νέα», 15-16 Μαΐου 1999.

⁶⁹⁴ Βλ. Παπαϊωάννου Παν., 2001, ό. π.

⁶⁹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με το ρόλο των ενόρκων στην Αμερική, βλ. Kalven, H. and Zeisel, H., *The American Jury*, Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 1971.

πιθανά κίνητρα του δράστη, όσο και οι συνέπειες της πιθανής καταδίκης του.⁶⁹⁵ Ωστόσο, προκειμένου να αποφανθούν περί της ενοχής ή όχι του κατηγορουμένου επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό και από τη συμπεριφορά του θύματος και την αξιοπιστία του. Για παράδειγμα, ορισμένες φορές εκτιμούν κατά πόσο ταιριάζει η φυσιογνωμία του θύματος με το κλασικό στερεότυπο της «κακοποιημένης γυναίκας», ή αντίθετα κατά πόσο αποκλίνει από αυτό. Επιπλέον, η κοινωνική παιδεία των ενόρκων συνιστά έναν ιδιαίτερα καθοριστικό για την αντιμετώπιση του κατηγορουμένου, παράγοντα, ο οποίος σχετίζεται με την εκτίμηση των κινήτρων του, αναφορικά με τη διάπραξη της βίας και την ενδεχόμενη μεταμέλειά του.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υπογραμμίσουμε ότι η αναγκαία και συχνά δικαιολογημένη, τυπική άσκηση των δικαστικών καθηκόντων, επιβάλλεται να πλαισιώνεται από την ευαισθησία των ενόρκων, τόσο αναφορικά με την αντιμετώπιση του κατηγορουμένου, όσο και του θύματος. Με άλλα λόγια, η ιδεατή μορφή απονομής της ποινικής δικαιοσύνης θα πραγματωνόταν από το συνδυασμό της νομικής παιδείας του τακτικού δικαστή και της ευαισθησίας του ενόρκου, ο οποίος θα ελάμβανε υπόψη και την ανθρώπινη διάσταση του υπό εκδίκαση περιστατικού.

3. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

3.1. Γενικά

Ιδιαίτερα κρίσιμος εμφανίζεται ο ρόλος που διαδραματίζει το δικαστικό σώμα, στις περιπτώσεις άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών, διότι ο τρόπος με τον οποίο θα χειριστεί την εκάστοτε υπόθεση θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον ψυχισμό, αλλά και την μετέπειτα ζωή κάθε θύματος. Η δράση των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών έναντι των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας εμφανίζει αρκετές ομοιότητες με εκείνη των αστυνομικών. Κρίνεται όμως, σκόπιμο να διερευνηθεί στο πλαίσιο της ευρύτερης δικαστηριακής πρακτικής, σε συνδυασμό με τις όποιες ιδιαιτερότητες παρουσιάζει διεθνώς.

Αρχικά θα πρέπει να καταστεί σαφές, ότι έχει πλέον καταρριφθεί ο μύθος της βίας που διαπράττεται αποκλειστικά από άγνωστους δράστες, σε δημόσιους χώρους εναντίον ανυπεράσπιστων γυναικών. Οι δικαστικές αρχές εκτιμούν και ταυτόχρονα, αναγνωρίζουν ότι μία εξαιρετικά σημαντική μερίδα περιστατικών άσκησης σωματικής βίας διαπράττεται εντός του στενού οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος, από άτομα γνωστά στα θύματα.⁶⁹⁶ Μολονότι όμως, αναγνωρίζονται αφενός οι πραγματικά μεγάλες διαστάσεις που προσλαμβάνει το φαινόμενο της σωματικής βίας στο πλαίσιο του προαναφερόμενου περιβάλλοντος των θυμάτων και αφετέρου η εμφάνισή του σε όλες τις κοινωνικοοικονομικές τάξεις, ωστόσο κατά τη διαδικασία της ερμηνείας του υπεισέρχονται τα παλαιότερα

⁶⁹⁶ Βλέπε σχετικά Jill Radford, Elizabeth A. Stanko, *Violence against women and children*, in E. A. Stanko, *Intimate intrusions: women's experience of male violence*, London: Unwin Hyman, 1990, p. 75-78.

στερεότυπα⁶⁹⁷ αναφορικά με τη **φυλετική** και **κοινωνική προέλευσή** του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η βία εξακολουθεί να θεωρείται στοιχείο κοινωνικής παθολογίας, το οποίο χαρακτηρίζει κυρίως τις οικογένειες κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων.

Υπό το πρίσμα αυτό, επηρεάζεται η αντιμετώπιση του φαινομένου διεθνώς. Ειδικότερα, στην περίπτωση που η έννοια της βίας ταυτισθεί με το μύθο της «παθολογικής» οικογένειας, τότε αναπόφευκτα τα θύματα που ανήκουν σε οικογένειες ανωτέρου κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, οι οποίες δεν φέρουν στη συνείδηση του λαού το στοιχείο του παθολογικού, ενδεχομένως να δυσκολεύονται να πείσουν τις αρμόδιες δικαστικές και εισαγγελικές αρχές, τόσο για το μέγεθος της βίας που υφίστανται, όσο και για το είδος της προστασίας που χρειάζονται.

Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα εκάστοτε περιστατικά σωματικής βίας οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι συνάρτηση ενός συνόλου παραγόντων, η σοβαρότητα των οποίων ποικίλει κατά περίπτωση. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τη σοβαρότητα της σωματικής βίας, την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, τη χρήση όπλου από το δράστη, την κατανάλωση από τον ίδιο αλκοόλ⁶⁹⁸ ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών, το ενδεχόμενο πρόκλησης του δράστη από το θύμα ως στοιχείο του εγκλήματος, το βαθμό συνεργασίας των θυμάτων σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, τον φόρτο εργασίας των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών και την τάση τους για επιείκεια ή αυστηρότητα, ενώ μερικές φορές δεν αποκλείεται να λαμβάνονται υπόψη η κοινωνικοοικονομική θέση των διαδίκων και η εθνικότητα του δράστη. Συγκεκριμένα, η κοινωνικοοικονομική θέση μας ενδιαφέρει όχι σε απόλυτο βαθμό, αλλά αναφορικά με την εκτίμηση της προσωπικότητάς τους αναφορικά με το ζήτημα της μετατροπής της ποινής. Για αντίστοιχους λόγους παρουσιάζει αυξημένο εγκληματολογικό ενδιαφέρον και η εθνικότητα του δράστη, διότι ανάλογα με αυτή διαφοροποιείται τόσο το είδος, όσο και ο βαθμός της βίας που διαπράττουν (π.χ. ορισμένες εθνικότητες επιδίδονται σε συγκεκριμένες μορφές βίας).

Παρακάτω θα αναλυθούν συνοπτικά, ορισμένοι από τους κυριότερους παράγοντες που λαμβάνονται συνήθως υπόψη από τους δικαστές και τους εισαγγελείς κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας με θύματα γυναίκες. Εκείνο όμως, που θα πρέπει να καταστεί σαφές είναι ότι ο βαθμός επιρροής της δικαστικής κρίσης από αυτούς, άπτεται γενικότερου προβληματισμού, διότι κατά τη διαμόρφωσή της υπεισέρχονται και στοιχεία που σχετίζονται με την προσωπικότητα του δικαστή καθώς και με τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε περίπτωσης.

⁶⁹⁷ Βλ. Ferraro, K., *The legal response to woman battering in the United States*. In J. Hanmer, J. Radford and E. A. Stanko (eds.), *Women, Policing and Male Violence*, London: Routledge, 1989.

⁶⁹⁸ Η κατανάλωση αλκοόλ ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο προκειμένου να διαπιστωθεί εάν ο δράστης είχε συνείδηση ή όχι της πράξης του, ώστε είτε να χαρακτηριστεί πλήρως ακαταλόγιστος είτε με μειωμένο καταλογισμό.

3.2. Η σοβαρότητα της σωματικής βίας

Σημαντικό ρόλο για την κατανόηση του δράσης των λειτουργιών της δικαιοσύνης διαδραματίζουν οι απόψεις τους αναφορικά με τη συγκεκριμένη μορφή βίας εναντίον των γυναικών και τη σοβαρότητά της, σε συνδυασμό με τις πεποιθήσεις τους για τη συμβολή του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων περιστατικών.

Ειδικότερα, σημαντική μερίδα εισαγγελέων στον Καναδά⁶⁹⁹ υποστηρίζει ότι τα δικαστήρια συγκεντρώνουν ένα υπερβολικά μεγάλο όγκο υποθέσεων σωματικής βίας εναντίον γυναικών, που θα έπρεπε να τύχουν **εξωδικαστικής αντιμετώπισης**, διότι αφορούν **μικρής σοβαρότητας** επιθέσεις βίας. Αυτό κατά την άποψή τους, λειτουργεί εις βάρος των υποθέσεων που απαιτούν άμεση και ουσιαστική αντιμετώπιση διότι συγκαταλέγονται στην κατηγορία των περιστατικών «υψηλού κινδύνου». Με άλλα λόγια, η **σοβαρότητα** της διαπραττόμενης **βίας** εναντίον των θυμάτων είναι καθοριστικός παράγοντας του τρόπου με τον οποίο στη συνέχεια τα αρμόδια όργανα θα αντιμετωπίσουν την εκάστοτε υπόθεση, διότι συνδέεται άμεσα με τις πεποιθήσεις τους αναφορικά με τον κατάλληλο τρόπο χειρισμού της βίας. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο στις χώρες, που υιοθετείται η αρχή της σκοπιμότητας, σε αντιδιαστολή με εκείνες όπου ισχύει η αρχή της νομιμότητας και η σοβαρότητα της βίας συνιστά στοιχείο της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος.

Επίσης, σημαντικό ρόλο στο χειρισμό της εκάστοτε υπόθεσης από τη δικαιοσύνη διαδραματίζει και ο βαθμός σοβαρότητας που αποδίδουν οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στο φαινόμενο της σωματικής βίας εναντίον γυναικών, τόσο αναφορικά με την έκτασή του, όσο και με το μέγεθος προσβολής του προστατευομένου αγαθού. Πιο συγκεκριμένα, η συχνή εμφάνιση περιστατικών σωματικής βίας⁷⁰⁰ σε τέτοιο βαθμό ώστε το φαινόμενο να λαμβάνει τη μορφή κοινωνικής μάστιγας, αναμφισβήτητα επηρεάζει τον τρόπο αντιμετώπισής του από τη δικαιοσύνη.

3.3. Η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων

Αναμφισβήτητα, ο κυριότερος παράγοντας που προσδιορίζει τον τρόπο αντιμετώπισης του εκάστοτε περιστατικού σωματικής βίας από τα αρμόδια δικαστικά όργανα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, είναι η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων. Κι αυτό, διότι απαραίτητη προϋπόθεση για την τιμωρία του υπευθύνου κάθε εγκληματικής πράξης, είναι η επάρκεια στοιχείων που αποδεικνύουν τη διάπραξη της από τον ίδιο. Το δικαστήριο χρειάζεται την απόδειξη της σωματικής βίας και στο ακροατήριο και για το λόγο αυτό τα θύματα δεν πρέπει να αρκούνται μόνο στην καταγγελία του περιστατικού, αλλά και στην υποστήριξη του κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας. Ωστόσο, τα θύματα συχνά

⁶⁹⁹ BA, Linda MacLeod, *Policy Decisions and Prosecutorial Dilemmas: The Unanticipated Consequences of Good Intentions*, in M. Valverde, L. MacLeod, K. Johnson (eds.), *Wife Assault and the Criminal Justice System. Issues and Policies*, p. 47-61.

⁷⁰⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την ελληνική πραγματικότητα αποτέλεσε το φαινόμενο της αρπαγής ισαντών από γυναίκες, διαμέσου της άσκησης στα θύματα σοβαρής σωματικής βίας. Οι διαστάσεις του φαινομένου

στερούνται των προαναφερομένων αποδεικτικών στοιχείων με συνέπεια είτε την αποφυγή της δικαστικής επίλυσης του προβλήματος, είτε την ανοχή της σωματικής βίας για αρκετό χρονικό διάστημα.

Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το θύμα μπορεί να προσφύγει στη δικαιοσύνη μολονότι δεν διαθέτει επαρκή αποδεικτικά μέσα για την τέλεση της πράξης, ωστόσο τα ελλιπή στοιχεία θα συντείνουν στην αμφισβήτηση του περιστατικού και σε συνδυασμό με το τεκμήριο αθωότητας (*in dubio pro reo*) του κατηγορουμένου είναι δυνατόν να οδηγηθούμε σε απαλλαγή του τελευταίου.

3.4. Η χρήση όπλου από το δράστη

Καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση του εκάστοτε περιστατικού σωματικής βίας εναντίον γυναικών από τη δικαιοσύνη, διαδραματίζει ο τρόπος διάπραξης της βίας και ειδικότερα η χρήση όπλου από το δράστη. Το στοιχείο αυτό προσθέτει έναν ιδιαίτερα επιβαρυντικό παράγοντα, δεδομένου ότι επισημαίνει αρκετά στοιχεία για το χαρακτήρα του κατηγορουμένου και τις διαθέσεις προς το θύμα, τα οποία επιβάλλεται να ληφθούν υπόψη από τα αρμόδια όργανα κατά την ποινική αντιμετώπισή του.

3.5. Το ενδεχόμενο ανάκλησης της έγκλησης από το θύμα

Στις περιπτώσεις σωματικής βίας εναντίον των γυναικών που διώκονται κατ' έγκληση, παρατηρείται συχνά ο ανασταλτικός παράγοντας της ανάκλησης της ήδη υποβληθείσας έγκλησης από το θύμα, ως συνέπεια ενός συνόλου παραγόντων (π.χ. επίτευξη συμβιβασμού μεταξύ του θύματος και δράστη, ύπαρξη αισθημάτων φόβου αναφορικά με την εκδήλωση αντιποίνων από το δράστη κ.λ.π.). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ανάκληση της έγκλησης από το θύμα είναι λόγος εξάλειψης του αξιοποιήσιμου. Για το λόγο αυτό, σημαντική μερίδα εισαγγελικών κυρίως λειτουργιών - στις χώρες που ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας - εκτιμά το ενδεχόμενο ανάκλησης των υποβαλλόμενων εγκλήσεων πριν από την έναρξη των προβλεπόμενων τυπικών διαδικασιών, προκειμένου να αποφύγει μία πιθανόν άσκοπη ενεργοποίηση του μηχανισμού ασκήσεως του επισήμου κοινωνικού ελέγχου. Ειδικότερα, διερευνάται η αξιοπιστία και η πρόθεση του θύματος να υποστηρίξει τις κατηγορίες στο ακροατήριο. Συνεπώς, η γυναίκα /θύμα πρέπει να πείσει τους αρμόδιους φορείς ότι παρά τις δυσκολίες που ενδέχεται να αντιμετωπίσει, εκείνη επιθυμεί την ποινική δίωξη του συζύγου της.

Αντίθετα, η πεποίθηση ότι σε τελική ανάλυση, η γυναίκα είναι πιθανόν να αποσύρει τις κατηγορίες ή να διστάσει να τις υποστηρίξει στο δικαστήριο λειτουργεί αρνητικά στο ενδεχόμενο μιας ευνοϊκής γι' αυτήν, δικαστικής αντιμετώπισης. Η ανεπάρκεια όμως των ερευνητικών δεδομένων, που θα τεκμηρίωναν την συγκεκριμένη άποψη, μας καθιστά εξαιρετικά φειδωλούς προς την υιοθέτησή της.

Συχνά, η αξιοπιστία και η πρόθεση της γυναίκας εκτιμάται και από την απόφασή της να καταθέσει αίτηση διαζυγίου, εάν πρόκειται για περιστατικό ενδοοικογενειακής σωματικής βίας. Η αντίληψη αυτή υποστηρίχθηκε από την επικρατούσα στάση ορισμένων δικαστών στις Η.Π.Α. κατά την

επηρέασαν σημαντικά τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, με συνέπεια την αυστηρότερη αντιμετώπιση

δεκαετία του '70.⁷⁰¹ Εφόσον, οι αρμόδιοι δικαστικοί λειτουργοί πειστούν ότι πρόκειται για ένα αξιόπιστο θύμα, τότε ενδέχεται να εκδώσουν ένταλμα σύλληψης για το σύζυγο. Βέβαια, ακόμα κι αν η υπόθεση πάρει τη συγκεκριμένη τροπή, κανείς δεν είναι σε θέση να προδικάσει την τελική έκβασή της.⁷⁰²

3.6. Το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη

Το βεβαρημένο ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου αναφορικά με αδικήματα παρόμοιας φύσης με τη σωματική βία επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την επιμέτρηση της ποινής που τελικώς θα του επιβληθεί. Αντίθετα, σε προηγούμενες φάσεις της ποινικής διαδικασίας δεν διαδραματίζει κανένα ρόλο, δεδομένου ότι δεν αποκαλύπτεται.

3.7. Η ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη

Στην περίπτωση που ο δράστης και το θύμα δεν είναι άγνωστοι μεταξύ τους, αλλά συνδέονται με κάποιου είδους σχέση (π.χ. οικογενειακή, συγγενική, φιλική, επαγγελματική κ.λ.π.), είναι δυνατόν η σχέση αυτή να συνετέλεσε αποφασιστικά στην εκδήλωση της σωματικής βίας. Για παράδειγμα, στην ελληνική δικαστηριακή πρακτική αναφέρεται σημαντικός αριθμός περιπτώσεων ιδιαίτερα βίαιων εγκλημάτων με αφορμή περιουσιακές διαφορές. Για το λόγο αυτό, οι αρμόδιες δικαστικές και εισαγγελικές Αρχές διερευνούν κάθε στοιχείο της μεταξύ τους σχέσης, προκειμένου να εκτιμήσουν την αλήθεια ή μη της καταγγελίας και να αποκαλύψουν τα πιθανά κίνητρα του τελευταίου αναφορικά με την εκδήλωση της βίας.

3.8. Η ακρίβεια της περιγραφής της βίας από το θύμα

Οι ανακριβείς μαρτυρικές καταθέσεις των θυμάτων αναφορικά με την ένταση και τις συνθήκες τέλεσης της σωματικής βίας, οι οποίες συχνά συνοδεύονται από αντιφάσεις και ασάφειες συνιστούν ανασταλτικό παράγοντα στην προσπάθεια των αρμοδίων οργάνων να εκτιμήσουν ορθά τα εκάστοτε περιστατικά. Ορισμένες φορές μάλιστα, οι ασάφειες και οι αντιφάσεις που εμπεριέχονται στις καταθέσεις των θυμάτων ερμηνεύονται ως απόρροια ψευδών καταγγελιών, χωρίς ωστόσο να επιβεβαιώνονται παρόμοιοι ισχυρισμοί. Το συμπέρασμα που συνήθως επικρατεί, ερμηνεύει τις προαναφερόμενες ανακριβείς, τις αντιφάσεις και την απώλεια μνήμης ως συνέπειες του ψυχολογικού σοκ που συνήθως

των εκάστοτε περιστατικών.

⁷⁰¹ Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη αντίληψη, η γυναίκα έπρεπε να αποδείξει ότι έχει ήδη υποβάλλει αίτηση διαζυγίου ή έχει μεταχειρισθεί κάθε άλλο νόμιμο μέσο προκειμένου να αποδευμενθεί από τη βίαιη σχέση που τη συνδέει με το σύντροφό της. Βλ. σχετικά Langley R. and Levy R., *Wife beating: the silent crisis*, New York: E. P. Dutton, 1977.

⁷⁰² Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση 750 γυναικών-θυμάτων, οι οποίες εμφανίσθηκαν στο γραφείο του εισαγγελέα, στην Ουάσιγκτον, καταθέτοντας μήνυση εναντίον του συζύγου τους, με την αιτιολογία της διάπραξης εναντίον τους σωματικών βλαβών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μόνο οι 200 από αυτές τις περιπτώσεις, είχαν επιτυχή έκβαση. Βλ. Martha H. Field & Henry F. Field, *Marital Violence and the Criminal Process. Neither Justice nor Peace*, Social Service Review 47 (2), 1973, σελ. 232.

υφίστανται οι γυναίκες μετά την έλευση της σωματικής βίας και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που η διάπραξη της βίας συνιστά ένα επαναλαμβανόμενο φαινόμενο.

Σαφώς, ανεξάρτητα από τα αίτια της προαναφερόμενης ανακριβούς περιγραφής της βίας από το θύμα, δεν παύει ωστόσο να επηρεάζει τη συναγωγή των σχετικών πορισμάτων από τη δικαιοσύνη.

3.9. Η εκπαίδευση των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργιών

Οι ιδιαιτερότητες και η φύση του εισαγγελικού και δικαστικού έργου καθιστούν αναγκαία την εκπαίδευση τόσο των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, όσο και του κοινού σε ορισμένα ζητήματα, που ενδεχομένως να διευκολύνουν την καλύτερη αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων σε όλες τις φάσεις της ποινικής διαδικασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιμόρφωσή τους σε θέματα που αφορούν στη «δυναμική» της οικογενειακής βίας, προκειμένου να κατανοήσουν τους παράγοντες που ωθούν τις γυναίκες/ θύματα να διατηρούν τη βίαιη σχέση. Το στοιχείο αυτό έχει αντίκτυπο στον τρόπο που οι λειτουργοί της δικαιοσύνης αντιμετωπίζουν παρόμοιας φύσης περιστατικά, δεδομένου ότι συχνά αξιολογούν ως αναξιόπιστες⁷⁰³ τις μαρτυρίες θυμάτων που συντηρούν για μεγάλο χρονικό διάστημα σχέσεις κακοποίησης ή δεν αναφέρουν τα βίαια περιστατικά στις αρμόδιες Αρχές, αμέσως μετά την εκδήλωσή τους.

Κατά τον ίδιο τρόπο, επιβάλλεται η εκπαίδευσή τους σε θέματα σχετικά με το «σύνδρομο»⁷⁰⁴ της κακοποιημένης γυναίκας και τον τρόπο ανάκρισης του θύματος και του δράστη στο πλαίσιο της κατ' αντιπαράσταση εξέτασης. Επισημαίνεται μάλιστα, ότι ειδική εκπαίδευση για την οικογενειακή βία λαμβάνουν μόνο οι δικαστές ανηλίκων, οι οποίοι όμως, δικάζουν μόνο ανήλικους δράστες. Συνεπώς, είναι σκόπιμη η επέκταση της σχετικής επιμόρφωσης σε όλο το δικαστικό σώμα.

Ταυτόχρονα, ο ποινικός δικαστής πρέπει να κατέχει βασικές γνώσεις εγκληματολογίας, ψυχολογίας (ιδιαίτερα ψυχολογίας της ποινικής δίκης), ψυχιατρικής, εγκληματολογικής ανθρωπολογίας και εγκληματικής βιολογίας (η οποία μελετά τους ανθρώπους που εμφανίζουν μια προδιάθεση για την εκδήλωση εγκληματικής δράσης), κοινωνιολογίας και ιστορίας⁷⁰⁵.

⁷⁰³ Ως ιδιαίτερα αναξιόπιστες θεωρούνται συχνά οι μαρτυρίες γυναικών / θυμάτων που υποφέρουν από κάποια αναπηρία και ειδικότερα από κάποια διανοητική αναπηρία. Βλ. Linda MacLeod, *Policy Decisions and Prosecutorial Dilemmas: The Unanticipated Consequences of Good Intentions*, ό. π. p. 58

⁷⁰⁴ Στο πλαίσιο της έννοιας του «συνδρόμου» της κακοποιημένης γυναίκας εντάσσονται οι παράγοντες που ωθούν τα θύματα να υπομένουν την επανάληψη της βίας και ταυτόχρονα τα αποτρέπουν να καταθέσουν για τη διάπραξη της στις αρμόδιες Αρχές. Επιπλέον, η ανάλυση της προαναφερόμενης έννοιας περιλαμβάνει τα πλεονεκτήματα της παρέμβασης στον κύκλο της βίας και τη σύνδεση της συζυγικής με την παιδική κακοποίηση.

⁷⁰⁵ Αναφορικά με την αναγκαιότητα ιστορικών γνώσεων στο δικαστή, βλ. Κ. Γαρδίκας, *Εγχειρίδιον Εγκληματολογίας*, Έκδοση β', σελ. 32-33. Ωστόσο, ο Stockdale επισημαίνει την έλλειψη εγκληματολογικών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών γνώσεων των δικαστών.

3.10. Η πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση

Οι δικαστικοί και εισαγγελικοί λειτουργοί, κυρίως στις χώρες που ισχύει η αρχή της σκοπιμότητας - παρόμοια με τους αστυνομικούς - αντιλαμβάνονται το ζήτημα της ενδοοικογενειακής γυναικείας κακοποίησης ως ένα θέμα που θα πρέπει να τυγχάνει αστικής ή ιδιωτικής διευθετήσεως και όχι ως ένα πρόβλημα, η λύση του οποίου έγκειται στη σύλληψη του υπευθύνου και την επιβολή της εκάστοτε δικαστικής απόφασης. Η τελευταία επιλογή θα έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της ίδιας της οικογένειας και για το λόγο αυτό πρέπει να αποφεύγεται. Η διατήρηση της ενότητας της οικογένειας εμφανίζεται ως ένα επιχείρημα με ιδιαίτερα λογικές προεκτάσεις στους κύκλους των αρμοδίων δικαστικών και αστυνομικών Αρχών στις προαναφερόμενες χώρες.

Βέβαια, η συγκεκριμένη τάση επιρρωνύεται από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις που θεωρούν ως ένα σοβαρό ενδεχόμενο τον ιδιωτικό χειρισμό των υποθέσεων άσκησης ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών.⁷⁰⁶ Σύμφωνα μάλιστα, με τα στοιχεία της Attorney General's Task Force on Family Violence⁷⁰⁷ επισημαίνεται η τάση τόσο των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, όσο και της κοινής γνώμης να μεταχειρίζονται λιγότερο ευνοϊκά τα θύματα ενδοοικογενειακής σωματικής βίας συγκριτικά με τα θύματα από άγνωστους δράστες. Σαφώς, η παραπάνω κατάσταση σταδιακά μεταβάλλεται, μολονότι η συνήθης πρακτική των αρμοδίων δικαστικών αρχών στις περιπτώσεις άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών/συζύγων, ενισχύει την αντίληψη που θεωρεί ότι η εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς από τον σύζυγο, δεν συνιστά στην πραγματικότητα έγκλημα.

3.11. Η κατάθεση των πραγματογνωμόνων στις περιπτώσεις οικογενειακής σωματικής βίας

Η έκθεση του πραγματογνώμονα και η κατάθεσή του δικαστήριο είναι ιδιαίτερα επιβεβλημένη στις περιπτώσεις που το θύμα ανταποδίδει τη βία εναντίον του δράστη και δεν επιλέγει έναν τρόπο ορθολογικής επίλυσης της κρίσης (π.χ. αναφορά της βίας στις δικτικές αρχές, αποχώρηση από την κοινή οικογενειακή εστία κ.λ.π.). Η κατάθεσή του επιχειρεί να ερμηνεύσει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες το θύμα επιλέγει την παραπάνω συμπεριφορά, σε αντιδιαστολή με ένα σύνολο νόμιμων εναλλακτικών λύσεων.

Αναφορικά με την αναγκαιότητα ή μη της κατάθεσης των πραγματογνωμόνων, έχουν διατυπωθεί απόψεις που την καθιστούν έως ένα βαθμό περιττή, με την αιτιολογία ότι το δικαστήριο έχει ήδη κατανοήσει το εκάστοτε περιστατικό. Ωστόσο, τα σύγχρονα εμπειρικά δεδομένα⁷⁰⁸ καταλήγουν στο

⁷⁰⁶ Συγκεκριμένα, σε έρευνα που διεξήχθη το 1987-88 στην Αυστραλία, 1 στους 5 Αυστραλούς θεωρούσε ακόμη ότι η αντιμετώπιση της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών πρέπει να συνιστά ιδιωτική υπόθεση. Βλ. Α. Μαγγανά, *Η ενδο-συζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος* Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 12, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1999, σελ. 70-71.

⁷⁰⁷ Attorney General's Task Force on Family Violence, Final Report, September 1984, U.S. Government Printing Office, Washington, D. C.

⁷⁰⁸ Βλ. Sharon D. Herzberger, *Violence within the family. Social psychological perspectives*, 1996, ό. π. σελ. 175.

συμπέρασμα ότι οι ένορκοι δεν είναι πάντα ενημερωμένοι για την οικογενειακή βία και τις συνέπειές της στα θύματα, με συνέπεια συχνά να αδυνατούν να κατανοήσουν τον τρόπο αντιμετώπισης της βίας από το ίδιο το θύμα.

Βέβαια, κάθε κατάθεση στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας συμβάλλει στην καλύτερη εκτίμηση των προσκομιζόμενων αποδεικτικών μέσων.

3.12. Η κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος

Είναι σύνθετος φαινόμενο, ειδικά για τις περιπτώσεις σωματικής βίας που διαπράττονται στο πλαίσιο της οικογένειας ή μεταξύ συγγενών, η κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος και η συνακόλουθα επανειλημμένη προσφυγή του στη δικαιοσύνη, προκειμένου να επιλυθεί το πρόβλημα. Το στοιχείο αυτό είναι δυνατόν να επηρεάσει τον τρόπο αντιμετώπισης της υπόθεσης από τα αρμόδια δικαστικά και εισαγγελικά όργανα, σε συνδυασμό με τη στάση που θα τηρήσει το θύμα σε κάθε περίπτωση. Ειδικότερα, εάν οι κατ' επανάληψη εμφανίσεις της γυναίκας στη δικαιοσύνη συνοδεύονται από ένα σύνολο επανειλημμένων ανακλήσεων των υποβαλλόμενων εγκλήσεων, τότε αναπόφευκτα ο τρόπος αντιμετώπισης της υπόθεσης από τις αρμόδιες αρχές θα επηρεαστεί αρνητικά. Σε αντίθετη περίπτωση, η επαναλαμβανόμενη άσκηση της σωματικής βίας συμβάλει στην προσεκτικότερη αντιμετώπιση του περιστατικού από τον εισαγγελέα ή το δικαστήριο.

3.13. Ο ρόλος του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας

Η γυναίκα που υφίσταται τη σωματική βία στο πλαίσιο της οικογένειας ενδέχεται να είναι είτε η σύζυγος, είτε η γιαγιά (εάν πρόκειται για εκτεταμένη και όχι για πυρηνική οικογένεια), είτε η κόρη. Το στοιχείο που επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο αντιμετώπισης της υπόθεσης από τους αρμόδιους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης, είναι εάν το θύμα της σωματικής βίας είναι η **κόρη** του ατόμου που την ασκεί. Στις περιπτώσεις που συμβαίνει αυτό, μία σημαντική μερίδα δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών αντιμετωπίζει **αυστηρότερα** το δράστη - είτε πρόκειται για τον πατέρα, είτε για τη μητέρα - με γνώμονα την προστασία του θύματος από περαιτέρω άσκηση βίας.

3.14. Η κόπωση των ποινικών δικαστών

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που σαφέστατα επηρεάζει τη δικαστική κρίση αφορά στο ενδεχόμενο κόπωσης⁷⁰⁹ των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών ως απόρροια τόσο του μεγάλου όγκου των υποθέσεων και του συνακόλουθα αυξημένου φόρτου εργασίας, όσο και του μικρού σχετικά αριθμού οργανικών θέσεων δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών που καλούνται να τις

⁷⁰⁹ Βλ. σχετικά Α. Βλάχου, *Η κόπωση του δικαστού ως αίτιον ασύχου δικαστικής κρίσεως*, Ανάτυπο από το περιοδικό Ελληνική Δικαιοσύνη, τομ. 25^{ος}, τευχ. 10-11, 1984, σελ. 1344-1347.

διεκπεραιώσουν. Τα παραπάνω συχνά συντείνουν στη μείωση της κριτικής ικανότητας των δικαστών που σαφέστατα επηρεάζει αρνητικά τη διαμόρφωση των δικαστικών κρίσεων. Για την ουσιαστική αντιμετώπιση του προαναφερόμενου προβλήματος επιβάλλεται η **σωματική, ψυχική και πνευματική διαύγεια** των εκπροσώπων της δικαστικής Αρχής. Για το σκοπό αυτό, παρέχονται από το νόμο ορισμένες διευκολύνσεις, όπως η διακοπή της διαδικασίας στο ακροατήριο, η δυνατότητα έκδοσης δικαστικής απόφασης για την αναβολή της δίκης εφόσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι που το υπαγορεύουν και η αποφυγή υπερφόρτωσης των δικαστικών πινακίων, προκειμένου να διασφαλίζεται η διαμόρφωση ορθής δικαστικής κρίσης.

Τα παραπάνω, μολονότι είναι αναγκαία και επιβεβλημένα, ωστόσο οι τρέχουσες συνθήκες και οι δομές των ελληνικών δικαστηρίων με την πολυπλοκότητα και τη γραφειοκρατία που τα χαρακτηρίζει, συχνά καθιστούν δυσχερή την καθολική εφαρμογή τους.

3.15. Η προσωπικότητα του δικαστή

Αναμφισβήτητα, σημαντικό ρόλο στην έκδοση της εκάστοτε δικαστικής απόφασης διαδραματίζει η προσωπικότητα του δικαστή και συγκεκριμένα η τάση για επιείκεια ή αυστηρότητα που ενδεχομένως τον διακατέχει. Η τάση αυτή σε συνδυασμό με το σύνολο των στοιχείων της προσωπικότητας του δικαστικού λειτουργού, επηρεάζουν καθοριστικά τον τρόπο εκτίμησης του αποδεικτικού υλικού. Σαφώς, για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, ο δικαστής επιβάλλεται να παραμερίζει κατά το δυνατόν, τα προσωπικά βιώματα και τα συναισθημάτά του. Ωστόσο, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι για την επίτευξη του παραπάνω στόχου, ο δικαστής επιβάλλεται να επιδείξει στο σύνολο των παραγόντων μιας δίκης - μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και το θύμα - το κοινωνικό του πρόσωπο και τα αισθήματα αγάπης, δικαιοσύνης, επιείκειας και ευγένειας ψυχής.⁷¹⁰ Τα στοιχεία αυτά είναι αναγκαία, διότι συντείνουν στην εξοικείωση των υποκειμένων με τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και στην τόνωση του περί του δικαίου αισθήματος των πολιτών.

Η εμφάνιση αισθημάτων σκληρότητας και θυμού από την πλευρά των δικαζόντων, είτε με κατεύθυνση το θύμα, είτε το δράστη καθώς και η επαύξηση των τιμωρητικών και κατασταλτικών μέτρων, είναι πιθανόν να διαιωνίσουν την εγκληματική συμπεριφορά, να διευρύνουν τη σύγκρουση μεταξύ θύματος και θύτη και να κλονίσουν την ορθή απόδοση του δικαίου. Επιπρόσθετα, είναι δυνατόν τα θύματα να αναθεωρήσουν την απόφασή τους για δικαστική επίλυσης της βίας και να παλινδρομήσουν σε προηγούμενες τακτικές ανοχής της, ιδιαίτερα εάν πρόκειται για ενδοοικογενειακά περιστατικά. Κάτι τέτοιο σαφώς μπορεί να αποφευχθεί, εάν επικρατεί το μέτρο κατά την απόδοση της δικαιοσύνης, τόσο αναφορικά με τα αισθήματα του δικαστή, όσο και με τον τρόπο εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων.

⁷¹⁰ Βλ. σχετικά Α. Βλάχου, *Για μια ανθρώπινη δικαιοσύνη*, Ανάτυπο από το Αρχείο Νομολογίας, τευχ. 7/1988, σελ. 695 επ. Επίσης βλ. Α. Βλάχου, *Η ευψυχία του δικαστικού λειτουργού*, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών, 1974, σελ. 774 επ., Α. Βλάχου, *Ο δικαστής ως ερηνοποιός παράγοντας στη δικαιοσύνη*, Δικαιοσύνη, 1975, σελ. 337 επ. και Α. Βλάχου, *Δικαιοσύνη και Κοινωνία*, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών, 1988, σελ. 165 επ.

4. Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

4.1. Γενικά

Η αποτελεσματικότητα της δικαστικής και της εισαγγελικής παρέμβασης είναι άμεσα συνυφασμένη με το βαθμό ικανοποίησης των θυμάτων τόσο αναφορικά με τον τρόπο μεταχείρισής τους από τις αρμόδιες Αρχές και το **σεβασμό των δικαιωμάτων** τους, όσο και με τις **ανάγκες** που προκύπτουν ως απόρροια της θυματοποίησης. Μεταξύ αυτών θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε τη μεταχείριση της γυναίκας /θύματος με συμπάθεια από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, έτσι ώστε να προστατεύεται η αξιοπρέπεία της, την ενημέρωσή της για τα δικαιώματά της και την προστασία της είτε από την επανάληψη της βίας, είτε από το ενδεχόμενο εκδήλωσης αντιποίνων εναντίον της.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα θύματα δεν είναι δυνατόν να προστατευθούν επαρκώς από το ενδεχόμενο εκφοβισμού ή από την εκδήλωση αντιποίνων εναντίον τους, διότι οι φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου δεν είναι δυνατόν να παρέμβουν με τη δράση τους και να προσδιορίσουν τη μετέπειτα στάση είτε του κατηγορουμένου, είτε των οικείων του προς το θύμα. Επίσης, στην καθημερινή πρακτική η ενημέρωση των θυμάτων αναφορικά με τα δικαιώματά τους πραγματοποιείται από το συνήγορό τους και σπάνια από τους εκπροσώπους της δικαιοσύνης. Όσον αφορά την ενημέρωσή τους για την έκβαση της υπόθεσης και την μεταχείριση του δράστη, επισημαίνεται ότι είναι εφικτή εφόσον παρίστανται στο ακροατήριο ως πολιτικώς ενάγοντες ή εάν έχει υποβληθεί σχετικό αίτημα (108 ΚΠΔ), σε αντιδιαστολή με το σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους, που επιτυγχάνεται στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Βέβαια, εάν ο δικαστής εκτιμήσει ότι ορισμένες προσβλητικές για την αξιοπρέπεία τους, ερωτήσεις - που τίθενται από τους συνηγόρους της υπεράσπισης - συμβάλλουν στην εκτίμηση της αξιοπιστίας τους, τότε ενδεχομένως να κληθούν να απαντήσουν. Για το λόγο αυτό θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η δικαστική Αρχή χειρίζεται συνήθως με διακριτικότητα τα περιστατικά στο στάδιο της προδικασίας και όχι στο πλαίσιο της διαδικασίας στο ακροατήριο.

Εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο βαθμός της ηθικής ικανοποίησης του θύματος, δεδομένου ότι συχνά τα θύματα επιδιώκουν αποκλειστικά κατάδειξη της ενοχής και την τιμωρία του ενόχου της σωματικής βίας, δίχως να ενδιαφέρονται για την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστησαν. Για το λόγο αυτό, η **συγκεκριμένη ανάγκη** των θυμάτων καθίσταται πρωταρχικής σημασίας, δίχως πάντα να είναι εφικτή η ικανοποίησή της.

Γενικά, υποστηρίζεται ότι η ικανοποίηση των θυμάτων βίας και ιδιαίτερα των γυναικών από τους φορείς άσκησης του επισημού κοινωνικού ελέγχου, μειώνεται ως συνέπεια της ταχείας **υφ' όρον απόλυσης του δράστη**, της επιβαλλόμενης **αναστολής επί της ποινής** και της **δυνατότητας εξαγοράς της ποινής**. Ειδικότερα, στο θέμα της αναστολής παρατηρείται μία τάση υποκαταστάσεως της δικαστικής κρίσης με νομοθετική παρέμβαση, δεδομένου ότι προβλέπεται η υποχρεωτική αναστολή της ποινής, εφόσον οι ποινές του δράστη δεν ξεπερνούν τους έξι μήνες. Συνεπώς, η δικαστική κρίση αναφορικά με τη

σκοπιμότητα ή μη χορηγήσεως αναστολής δε συνιστά αναγκαία καθοριστική παράμετρο κατά το χειρισμό των υποθέσεων από τη δικαιοσύνη. Αξίζει να επισημανθεί ότι σημαντική μερίδα εισαγγελέων στην Ελλάδα, θεωρεί ότι η φυλάκιση συμβάλλει περισσότερο στο να συνετισθεί ο δράστης, συγκριτικά με την αναστολή και συνακόλουθα οι περισσότεροι τάσσονται κατά των αναβολών της δίκης.

Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα που θα πρέπει να τύχει ενδελεχέστερης διερεύνησης αφορά στο θέμα των αναιρέσεων από τον Άρειο Πάγο τελεσίδικων καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον επικινδύνων δραστών σωματικών βλαβών με θύματα γυναίκες, που αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης. Το επιχείρημα αυτής της εξέλιξης συνοψίζεται στην ελλιπή αιτιολογία των συγκεκριμένων δικαστικών αποφάσεων από τα δικαστήρια της ουσίας, στοιχείο που αναμφισβήτητα συνδέεται με την παρεχόμενη προστασία προς τα θύματα. Βέβαια, θα πρέπει απαραίτητα να ληφθεί υπόψη ότι οι αναιρέσεις είναι τυπικό ζήτημα και όχι ουσίας και στην εμφάνισή τους συνδράμει τόσο ο φόρτος εργασίας των δικαστών, όσο και η μη επαρκής εξειδίκευση των δικαστών στο ποινικό δίκαιο. Ωστόσο, δεδομένου ότι η ανáιρεση παραπέμπει την υπόθεση σε νέα δίκη, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεν επηρεάζει άμεσα την προστασία του θύματος, με εξαίρεση βέβαια την ταλαιπωρία που βιώνεται για δεύτερη φορά, στοιχείο που ενδεχομένως συνδέεται με την αποτελεσματικότητα των αρμοδίων Αρχών και με το βαθμό ικανοποίησης και προστασίας που λαμβάνει από την εμπλοκή του στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Επίσης, προκειμένου να προσεγγισθεί σφαιρικά το ζήτημα του βαθμού ικανοποίησης των θυμάτων και της ειδικότερης αποτελεσματικότητας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, θα πρέπει να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη μεταχείριση και το βαθμό ικανοποίησής τους τόσο τα ίδια τα θύματα, όσο και οι εκπρόσωποι του συστήματος, διότι συχνά βιώνουν με διαφορετικό τρόπο τις καταστάσεις. Το στοιχείο αυτό συνδέεται άμεσα και με τον εán οι δικαστικοί και οι εισαγγελικοί λειτουργοί αντιλαμβάνονται τον αντίκτυπο της εκάστοτε μορφής θυματοποίησης, με συνέπεια να προσπαθούν να ικανοποιήσουν το θύμα στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Σε γενικές γραμμές οι τελευταίοι θεωρούν ότι η μεταχείριση των θυμάτων είναι αρκετά ικανοποιητική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επιδέχεται **βελτιώσεις** σε αρκετούς τομείς. Παρακάτω αναπτύσσονται οι κυριότερες από τις προαναφερόμενες προτάσεις.

4.2. Προτάσεις

Προκειμένου να αποκτήσει η Ποινική Δικαιοσύνη τον ρόλο και την σημασία που της αξίζει στο πλαίσιο του ευρύτερου συστήματος απονομής της Δικαιοσύνης, προτείνεται από τους εκπροσώπους της Δικαστικής Αρχής η ίδρυση και λειτουργία Ποινικών Τμημάτων⁷¹¹ σε όλα τα δικαστήρια της ελληνικής επικράτειας. Τα τμήματα αυτά προτείνεται να έχουν ως αποκλειστική αρμοδιότητα την εκδίκαση των

⁷¹¹ Βλ. Ολομέλεια Εφετείου Πειραιώς, απόφαση 4/1997, σελ. 1-8, η οποία δημοσιεύθηκε στο ΝοΒ, τ. 45, σελ. 859. Αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας των συγκεκριμένων τμημάτων και προκειμένου να διασφαλίζεται η αναγκαία εξειδίκευση των μελών τους στο αντικείμενο του Ποινικού Δικαίου, προτείνεται η υποχρεωτική και εκ περιτροπής

ποινικών υποθέσεων που θα εισάγονται υποχρεωτικά μόνο σε αυτά (εφόσον βέβαια, εντάσσονται στο πλαίσιο της τοπικής και υλικής τους αρμοδιότητας).

Το κυριότερο επιχείρημα υπέρ της συγκεκριμένης πρότασης συνίσταται στην πεποίθηση ότι τα έννομα αγαθά που καλείται να προστατεύσει η Ποινική Δικαιοσύνη, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η ζωή και η υγεία των γυναικών που κινδυνεύουν από την άσκηση σωματικής βίας εναντίον τους, είναι σπουδαιότερα από τις ιδιωτικές διαφορές, στις οποίες αναλύονται σήμερα οι ποινικοί δικαστές. Παράλληλα, η ορθή απονομή της δικαιοσύνης απαιτεί τόσο την εις βάθος έρευνα κάθε υποθέσεως, όσο και την άνεση του χρόνου, την απερίσπαστη ενασχόληση με την εκάστοτε υπόθεση και την ψυχική ηρεμία του δικαστή⁷¹², πράγμα που δυστυχώς σήμερα δεν συμβαίνει στο χώρο της Ποινικής Δικαιοσύνης. Αυτό έχει ως συνέπεια η τελευταία να ασκείται ως πάρεργο⁷¹³, δηλαδή η απονομή της να είναι ταχύτατη⁷¹⁴ έτσι ώστε να εξοικονομείται χρόνος υπέρ της απονομής της Πολιτικής Δικαιοσύνης.⁷¹⁵ Η παραπάνω πρόταση θα συμβάλλει αποφασιστικά στην απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης ως κ υ ρ ί ο υ έ ρ γ ο υ και ειδικότερα στην απερίσπαστη ενασχόληση και την εις βάθος έρευνα των περιστατικών που αφορούν την άσκηση σωματικής βίας εναντίον γυναικών, με ταυτόχρονη μείωση του φόρτου εργασίας δικαστών.

Βέβαια, η παραπάνω πρόταση δεν στερείται κριτικής⁷¹⁶, αναφορικά με τα προβλήματα που ενδεχομένως παρουσιαστούν από τη θέσπιση των Ποινικών Τμημάτων. Ωστόσο, συνιστά μία ιδιαίτερα σημαντική πρωτοβουλία υπέρ της αναγνώρισης της βαρύνουσας σημασίας, τόσο της Ποινικής Δικαιοσύνης, όσο και των εννόμων αγαθών που καλείται η τελευταία να προστατεύσει.

Προς την ίδια κατεύθυνση της αναβάθμισης της ποινικής δικαιοσύνης, λειτουργεί και η πρόταση υπέρ της ίδρύσεως Δικαστικής Αστυνομίας, η οποία ουσιαστικά θα συμβάλλει στην ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης, διαμέσου της ταχείας διεκπεραίωσης της προανάκρισης. Η εξέλιξη αυτή αναμφίβολα θα λειτουργήσει υπέρ του θύματος, δεδομένου ότι θα απαλλάξει το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης από ένα σημαντικό τμήμα **γραφειοκρατικών μηχανισμών** κατά την προανάκριση και θα συμβάλλει κατ' αυτόν τον τρόπο στην ταχύτερη απόδοση του δικαίου, απαλλάσσοντας τους διαδίκους και ιδιαίτερα το θύμα από περαιτέρω καθυστερήσεις και αναβολές.

Συνεπώς, κάθε προσπάθεια επιτάχυνσης των διαδικασιών εκδίκασεως των υποθέσεων που απασχολούν την ποινική δικαιοσύνη, θα συνιστούσε ένα ιδιαίτερα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικής δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης.

συμμετοχή σε αυτά όλων των δικαστών του Δικαστηρίου, στην έδρα του οποίου λειτουργούν τα ανωτέρω τμήματα. Επισημαίνεται ότι η ίδρυση και η λειτουργία τους προτείνεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 171 του ΚΠΔ.

⁷¹² Βλ. Ολομέλεια Εφετείου Πειραιώς, απόφαση 6/1982, ΝοΒ 30, σελ. 986 επ.

⁷¹³ Βλ. Πόρισμα της Εταιρείας Δικαστικών Μελετών, ΝοΒ, 1985, τ. 33, σελ. 1665 και 1666 στοιχείο Β' και Ελληνική Δικαιοσύνη 26, σελ. 1071 και 1072 στοιχ. Β'.

⁷¹⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Α. Βλάχου, *Για μια καλύτερη ελληνική δικαιοσύνη. (Χρέος ελλήνων δικαστών)*, Ανάπτυξη από το περιοδικό Αρμενόπουλος, έτος 31^ο, 1977, τεύχ. 6-7, σελ. 493-494.

⁷¹⁵ Ορισμένοι από τους παράγοντες που συνηγορούν σύμφωνα με τον Τσουκαλά, υπέρ της παραπάνω κατάστασης είναι, τόσο η βαρύνουσα σημασία που έχει για την προαγωγή του δικαστή, η κατάρτισή του στο πολιτικό δίκαιο, όσο και η ελλιπής υποδομή στο χώρο της Ποινικής Δικαιοσύνης. Βλ. Κων/νο Τσουκαλά, *Πανικές Παραδόσεις*, τ. Α, 1936, σελ. 83 και Ι. Ζησιόδη, *Ποινική Δικονομία*, Έκδοση Β', том. Α', 1964, σελ. 72.

⁷¹⁶ Βλ. Ε. Λυβιεράτου, *Η απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΜΗ, 1998, σελ. 430-432.

Σημαντική καινοτομία θα συνιστούσε η ίδρυση οικογενειακών δικαστηρίων - στις χώρες που δεν υπάρχουν - και η στελέχυσή τους με κριτήριο τη γνώση, την εμπειρία και το ενδιαφέρον για τα οικογενειακά θέματα.

Σαφώς, η παρέμβαση των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου θα ενισχυόταν σημαντικά από τη συνδρομή κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων και οικογενειακών συμβούλων σε ένα προστάδιο πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο. Πλην των εύλογων πλεονεκτημάτων που θα επέφερε μια τέτοια εξέλιξη στη γενικότερη κατάσταση των θυμάτων, θα συνέβαλε αποφασιστικά και στην ψυχολογική υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της δίκης. Θετικά επίσης, θα λειτουργούσε και η θέσπιση προγραμμάτων υποστήριξης των γυναικών /θυμάτων σωματικής βίας (π.χ. η ίδρυση γραφείων υποδοχής, η συνοδεία των θυμάτων στο δικαστήριο και η χρηματική τους ενίσχυση, εφόσον κρινόταν αναγκαία κ.λ.π.). Βέβαια, από τα παραπάνω συνάγεται η ανάγκη προστασίας των θυμάτων πριν και μετά την εκδίκαση του περιστατικού από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό προκειμένου να περιοριστεί το ενδεχόμενο εκφοβισμού ή αντεκδίκησεων.

Επίσης, προτείνονται βελτιώσεις στον τρόπο εξέτασης των θυμάτων και στο βαθμό προστασίας και συμμετοχής τους κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης. Πιθανόν η παρουσία οργάνωσεων συμπάρστασης προς το θύμα κατά τη διάρκεια της δίκης να ενίσχυε τη θέση του αλλά ενδεχομένως να λειτουργούσε ενάντια των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στη βαθμιαία συρρίκνωσή τους.

Στο γενικότερο κλίμα μεταρρυθμίσεων έχει προταθεί η παραχώρηση στον εισαγγελέα, της δυνατότητας διαχείρισης των υποθέσεων πριν από την άσκηση της ποινικής δίωξης και της παραπομπής τους σε αρμόδιους κοινωνικούς και άλλους λειτουργούς. Μια τέτοια ενέργεια θα σήμανε τη ριζική αναδιάρθρωση του νομικού μας συστήματος, δεδομένου ότι βάσει της αρχής της νομιμότητας κάτι παρόμοιο καθίσταται δύσκολο να επιτευχθεί.

Βέβαια, τα παραπάνω θα μπορούσαν να λειτουργήσουν καλύτερα στο πλαίσιο ενός συστήματος που εξασφαλιζόταν η αναγκαία επιμόρφωση και των δικηγόρων, διότι για τη σωστή δράση της δικαστικής Αρχής απαιτείται γνώση και η αξιοπρεπής συμπεριφορά των συνλειτουργών της.

Ταυτόχρονα, στις Η.Π.Α. έχουν επισημανθεί και προτείνονται συγκεκριμένες συστάσεις,⁷¹⁷ οι οποίες αναμένεται να διευκολύνουν τη λειτουργία των δικαστηρίων αναφορικά με τα ζητήματα θυματοποίησης και τις ανάγκες των ατόμων.

Συγκεκριμένα, κρίνεται αναγκαία η επιμόρφωση τόσο των δικαστών, όσο και των εισαγγελέων στη δυναμική της κακοποίησης και σε θέματα αναφορικά με τις ανάγκες των θυμάτων, η οποία πρέπει να συμπορεύεται από την αντίστοιχη εκπαίδευση και των ενόρκων.

Υπό το πρίσμα του προαναφερόμενου κλίματος συστάσεων, προτείνεται η ενίσχυση τόσο της ανθρωπίνης, όσο και της υλικοτεχνικής υποδομής των δικαστηρίων, είτε διαμέσου της χρήσης της νέας τεχνολογίας κατά τη διάρκεια της κατάθεσης των θυμάτων (π.χ. μαγνητοσκοπημένες καταθέσεις,

⁷¹⁷ Βλέπε σχετικά U.S. Department of Justice, *New Directions from the field: Victims' Rights and Services for the 21st Century*, 1988, p. 103-115.

δημιουργία κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης ώστε τα θύματα να παρακολουθούν τη διεξαγωγή της δίκης, δυνατότητα κατάθεσης σε ξεχωριστό δωμάτιο από αυτό που διεξάγεται η δίκη κ.λ.π.), είτε διαμέσου της μηχανοργάνωσης των υπηρεσιών και της τήρησης στατιστικών στοιχείων. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η άσκηση ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών δεν καταγράφεται ως ξεχωριστή κατηγορία στις επίσημες στατιστικές.

Επίσης, εξίσου σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της ταχείας εκδίκασης των υποθέσεων, θα συνιστούσε και η αύξηση των οργανικών θέσεων των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών, η οποία θα συνέβαλε στη μείωση του φόρτου εργασίας των ήδη υπηρετούντων και ενδεχομένως, στη ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Σαφώς, τα παραπάνω συνιστούν ενδεικτικές προτάσεις για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της Εισαγγελικής και της Δικαστικής παρέμβασης, οι οποίες θα πρέπει να αφομοιωθούν κατάλληλα από το εκάστοτε κοινωνικοοικονομικό γίνεσθαι, που θα κληθεί να μετουσιώσει ορισμένες από αυτές σε πράξη, με γνώμονα την ορθότερη απονομή της δικαιοσύνης και την επανεξέταση της προστασίας των θυμάτων.

5. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Το νομικό καθεστώς της τυπικότητας, της αδιαφορίας και της απροθυμίας, με το οποίο ενίοτε έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες /θύματα, επηρεάζει ποικιλοτρόπως τον ψυχισμό και την περαιτέρω στάση τους. Απόρροια της παραπάνω εξέλιξης είναι η δευτερογενής θυματοποίησή τους, που αναπτύχθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο και η συνακόλουθη επαύξηση των αισθημάτων ανασφάλειας και απομόνωσης⁷¹⁸, που βιώνουν τα θύματα, χωρίς να αποκλείεται η εκδήλωση σοβαρότερων καταστάσεων στο μέλλον. Στις περιπτώσεις που η βίαιη συμπεριφορά εξακολουθεί να υφίσταται - κυρίως στα ενδοοικογενειακά περιστατικά - ενδέχεται η γυναίκα /θύμα σωματικής βλάβης να μεταβληθεί σε θύμα ανθρωποκτονίας. Σύμφωνα με τον Wolfgang⁷¹⁹, τα ερευνητικά δεδομένα αποδεικνύουν ότι, πριν τη διάπραξη σημαντικού αριθμού δολοφονιών, έχει προηγηθεί ένα μακροχρόνιο διάστημα επιθέσεων, γνωστών στις αρμόδιες Αρχές.

Φυσικά, δεν πρέπει να ολισθήσουμε στην αποδοχή της αντίληψης ότι η ανθρωποκτονία είναι το στάδιο, που έπεται της διάπραξης της σωματικής βίας κατά γυναικών, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο θα διαμορφώνονταν μια εσφαλμένη αντίληψη της πραγματικότητας. Εκείνο όμως, που επιβάλλεται να σημειωθεί, είναι ότι αποτελεί ένα πιθανό ενδεχόμενο.

Σαφώς, οι παραπάνω εξελίξεις δεν εμφανίζονται σε όλες τις περιπτώσεις, δεδομένου ότι συχνά τα θύματα αισθάνονται δικαιωμένα και μετά τη δικαστική επίλυση της υπόθεσης, χωρίς ωστόσο να σημαίνει ότι δεν εμφανίζονται οι προαναφερόμενες αρνητικές συνέπειες στον ψυχισμό του θύματος.

⁷¹⁸ Dobash R. and Dobash R. ό. π. σελ. 222.

⁷¹⁹ Wolfgang, Marvin E., *Patterns in Criminal Homicide*, New York: Wiley, 1958, p. 336.

Βέβαια, ο βαθμός, η έντασή και η βαρύτητά τους είναι συνάρτηση της εκάστοτε δικαστικής απόκρισης, των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε υπόθεσης και της προσωπικότητας των θυμάτων. Η συχνά παρατηρούμενη διαφορετική αντιμετώπιση των περιστατικών ενδοοικογενειακής και εξωοικογενειακής σωματικής βίας προσδιορίζει έως ένα βαθμό, το ρόλο και τη βαρύτητα του θεσμού της οικογένειας και κατ' επέκταση το βαθμό προστασίας των θυμάτων στο πλαίσιο της.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω αξίζει να επισημανθεί ότι οι **παραστάσεις που έχουν τα θύματα** - είτε οικογενειακής, είτε εξωοικογενειακής σωματικής βίας - από την εμπλοκή τους στο **σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης**, μεταφέρονται αυτόματα σε κάθε νέο περιστατικό θυματοποίησης, με αποτέλεσμα είτε την προσφυγή στη δικαιοσύνη, είτε την αποφυγή εμπλοκής στους μηχανισμούς της. Βέβαια, η λήψη της προαναφερόμενης απόφασης, η οποία είναι μια πολυσύνθετη διαδικασία που αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, σαφώς επηρεάζεται από το σύνολο των επιπτώσεων της δικαστικής και εισαγγελικής παρέμβασης. Τα παραπάνω φυσικά, πρέπει να πλαισιωθούν από τα απαιτούμενα εμπειρικά στοιχεία που θα τεκμηριώνουν την επιρροή τους.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών και κατ' επέκταση των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας από τους δικαστικούς και τους εισαγγελικούς λειτουργούς διαφάνηκε από το σύνολο των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων διεθνώς. Μολονότι παρουσιάζονται αρκετές διαφοροποιήσεις – δικονομικής κυρίως φύσεως - στο πλαίσιο του εκάστοτε νομικού συστήματος ανάλογα με την αρχή που κατά περίπτωση υιοθετείται (αρχή της σκοπιμότητας ή αρχή της νομιμότητας), ωστόσο ο κατευθυντήριο άξονας αντιμετώπισης δεν διαφοροποιείται σημαντικά, λόγω της γενικότερης τάσης **αναγνώρισης διακριτικής ευχέρειας** στο χειρισμό των υποθέσεων από τα παραπάνω όργανα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί για την Ελλάδα, η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων που προβλέπεται από τις σχετικές διατάξεις αναφορικά με την ποινική δίκη.

Αναμφισβήτητο σημαντικό ρόλο στην πρακτική που εφαρμόζεται στα επιμέρους πεδία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης διαδραματίζει η **σχέση μεταξύ του θύματος και του δράστη** και ειδικότερα η **οικογενειακή σχέση** που συχνά τους συνδέει, δεδομένου ότι η περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας αποτελεί σύνθετο φαινόμενο που συντείνει στην ευαισθητοποίηση τόσο των φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου όσο και της κοινής γνώμης. Η επιρροή της παραπάνω σχέσης είναι άμεσα συνυφασμένη με την ανάγκη **προστασίας της οικογένειας** που χαρακτηρίζει σημαντική μερίδα εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης καθώς και με την **αυξημένη συχνότητα ανάκλησης των κατηγοριών** από τα θύματα στα συγκεκριμένα περιστατικά. Η πολιτική προώθησης της μεσολάβησης μεταξύ του θύματος και του δράστη και της **συμβιβαστικής επίλυσης** της διαφοράς συνιστά μία από τις εκφάνσεις του προαναφερόμενου καθοριστικού ρόλου της μεταξύ τους σχέσης.

Βέβαια, η επιλογή του εκάστοτε τρόπου αντιμετώπισης είναι συνάρτηση της **δυναμικής αλληλεπίδρασης ενός πλέγματος παραγόντων**, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται νομικά κριτήρια, πραγματικά περιστατικά και οι ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης, ο βαθμός επιρροής των οποίων ποικίλει ανάλογα με την περίπτωση.

Η προσπάθεια αξιολόγησης της εισαγγελικής και της δικαστικής παρέμβασης και η εκτίμηση της εν γένει αποτελεσματικότητάς της είναι ένα ιδιαίτερα πολυσύνθετο ζήτημα, το οποίο αποκτά **διαφορετική υπόσταση ανάλογα με την οπτική γωνία** που διερευνάται (από τη σκοπιά των θυμάτων, των φορέων άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, των δραστών, των συνηγόρων κ.α.). Κοινή όμως διαπίστωση αποτελεί η άποψη σύμφωνα με την οποία, είναι δυνατόν να επέλθουν σημαντικές βελτιώσεις, ώστε να επαυξηθεί η παρεχόμενη προστασία και η ικανοποίηση των θυμάτων στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης.

Φυσικά, η εκάστοτε προσπάθεια διερεύνησης του τρόπου αντιμετώπισης των γυναικών/ θυμάτων σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης δεν θα πρέπει να προωθεί την ιδέα της επέκτασης των ορίων δράσης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, διότι μία τέτοιου τύπου ενέργεια είναι πιθανόν να θέσει σε **κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα**, προωθώντας παράλληλα μία **πολωτική σχέση μεταξύ θύματος και δράστη** και **επιδοκιμάζοντας** την αποκλειστικά **τιμωρητική λειτουργία της ποινής**, σε βάρος της ορθής απονομής της δικαιοσύνης προς όλες τις κατευθύνσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Η συνθετική επισκόπηση των προσεγγίσεων αναφορικά με τη θέση και την αντιμετώπιση της γυναικάς /θύματος σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, συνέτεινε στη διατύπωση ορισμένων γενικών συμπερασμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να συνοψισθούν σε δύο κυρίως επίπεδα αναφοράς: α) σε επίπεδο φαινομενολογίας των περιστατικών σωματικής βίας στο πλαίσιο του παραπάνω συστήματος και β) σε επίπεδο πρακτικής των εκπροσώπων του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης αναφορικά με την αντιμετώπιση των θυμάτων.

A. Φαινομενολογία περιστατικών σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Στην έννοια της φαινομενολογίας θα μπορούσαν να ενταχθούν τόσο τα ποσοτικά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της σωματικής βίας, όσο και τα δικαιώματα των θυμάτων που αποφασίζουν να εμπλακούν στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης.

Αναμφισβήτητα, η εκτίμηση των πραγματικών διαστάσεων του φαινομένου δεν μπορεί να προκύψει από την καταγραφή και τη μελέτη των περιστατικών που περνούν το κατώφλι του ποινικού συστήματος, διότι όπως επισημάνθηκε στο α' μέρος η συγκεκριμένη εγκληματική συμπεριφορά εμφανίζει μεγάλο σκοτεινό αριθμό, λόγω της αυξημένης απροθυμίας των θυμάτων να καταγγείλουν τα περιστατικά στις αρμόδιες Αρχές. Ακόμη και στην περίπτωση που ένα σημαντικό ποσοστό των παραπάνω περιστατικών καταγγελλθεί στην αστυνομία και ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, είναι πιθανή η ανάκληση των σχετικών κατηγοριών από τα θύματα σε επόμενο στάδιο και ιδιαίτερα στα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας.

Αναφορικά με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά επισημαίνεται ο πολυσύνθετος χαρακτήρας των μορφών που προσλαμβάνει η συγκεκριμένη μορφή θυματοποίησης και απεικονίζεται τόσο από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου και των νομοθετικών διατάξεων που την περιγράφουν, όσο και από τα εμπειρικά δεδομένα διεθνώς.

Η ανάλυση της απόφασης των θυμάτων για αναφορά της σωματικής βίας και προσφυγή στην ποινική δικαιοσύνη, αναδεικνύει ένα σύνολο παραγόντων που υπεισέρχονται στη διαδικασία λήψης της, η δυναμική αλληλεπίδραση των οποίων σηματοδοτεί συγκεκριμένες ανάγκες (των θυμάτων), που καθίσταται σκόπιμο να ικανοποιηθούν προς τη κατεύθυνση της ορθής λειτουργίας της δικαιοσύνης. Οι προαναφερόμενες ανάγκες σαφώς, επιβάλλεται να συμβαδίζουν με τα δικαιώματα που κατέχουν κατά την εμπλοκή τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Υπό το πρίσμα αυτό επισημαίνεται η αναγκαιότητα θεσμικής παρέμβασης κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας, η οποία συνάγεται και από τις επιμέρους αιτιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου.

Β. Αντιμετώπιση των περιστατικών και των θυμάτων από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η αντιμετώπιση των περιστατικών και των θυμάτων σωματικής βίας - στην παρούσα έρευνα των γυναικών - από τους αρμόδιους φορείς στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης είναι ένα ζήτημα που απέκτησε βαρύνουσα κοινωνική σημασία σχετικά πρόσφατα, κυρίως ως απόρροια της ευαισθητοποίησης των σχετικών κοινωνικών κινήματων και των διεθνών οργανώσεων - κυβερνητικών και μη - και των μηνυμάτων που μετέδωσαν τόσο στα ίδια τα θύματα, όσο και στην κοινή γνώμη.

Ο τρόπος αντιμετώπισης των παραπάνω περιστατικών είναι συνάρτηση του εκάστοτε νομοθετικού συστήματος, των επιμέρους κοινωνικών δομών και ενός συνόλου παραμέτρων (σοβαρότητα βίας, ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών από τα θύματα κ.α.) που προσδιορίζουν τη δράση τόσο της αστυνομίας, όσο και των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργιών. Στο πλαίσιο αυτό καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η προβληματική της σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη (εξωοικογενειακής ή ενδοοικογενειακής) και ο βαθμός επιρροής της στο χειρισμό των περιστατικών. Τα παραπάνω στοιχεία εντάσσονται σε μία δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ τους από την οποία προκύπτει η επιλογή του εκάστοτε τρόπου αντιμετώπισης από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Η θεώρηση και η ενσωμάτωση των παραπάνω χαρακτηριστικών και μεθόδων συμπεριφοράς στο πλαίσιο μιας μακρο-προοπτικής, με γνώμονα την επίτευξη βελτιώσεων προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικότερης μεταχείρισης των θυμάτων είναι ένας ιδιαίτερα θεμιτός στόχος που πραγματικά αξίζει να ενταχθεί στην ατζέντα των αρμοδίων φορέων.

Βέβαια, η εμπειρική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η οποία θα λαμβάνει υπόψη τα ανωτέρω είναι μία εξαιρετικά πολυσύνθετη διαδικασία και απαιτεί τη συνδρομή του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών στο παραπάνω σύστημα (θυμάτων, αστυνομικών, εισαγγελέων, δικαστών, συνηγόρων, ψυχολόγων κ.α.). Με τον τρόπο αυτό θα επιτυγχανόταν η σφαιρική απεικόνιση της προαναφερόμενης σχέσης και η διεπιστημονική της προσέγγιση στη βάση των κατάλληλων μεθοδολογικών επιλογών και εργαλείων (συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων, παρατήρηση φαινομένων στο πλαίσιο σχετικών ερευνών κ.λ.π.).

Ωστόσο, η απουσία αντίστοιχων ερευνών στην ελληνική πραγματικότητα σε συνδυασμό με την αδυναμία προσέγγισης των ατόμων που η ιδιότητά τους - επαγγελματική ή μη - μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη για τους σκοπούς της έρευνας, καθιστούν δυσχερή την όποια εμπειρική προσπάθεια. Για το λόγο αυτό αποφασίσθηκε μία πρώτη, διερευνητικού χαρακτήρα εμπειρική προσέγγιση της παραπάνω σχέσης, διαμέσου της μελέτης των απαντήσεων των εκπροσώπων του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομικών, εισαγγελέων, δικαστών) στα σχετικά με την αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας, ερωτηματολόγια (υποδείγματα των οποίων επισυνάπτονται στο παράρτημα).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΓΥΝΑΙΚΑΣ-ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Αντικείμενο της έρευνας

Αντικείμενο της έρευνας είναι η εμπειρική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και συγκεκριμένα η διερεύνηση: α) της **φαινομενολογίας** της σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης (σοβαρότητα φαινομένου, καταγγελία περιστατικών, συγκριτική προσέγγιση περιστατικών εξωοικογενειακής και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας), β) της **αντιμετώπισης** των περιστατικών από τους εκπροσώπους του προαναφερόμενου συστήματος και γ) της **αξιολόγησης** της μεταχείρισης των θυμάτων.

Το πραγματολογικό υλικό της έρευνας αποτελείται από τις απαντήσεις των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στα ερωτηματολόγια στάσεων και συγκεκριμένα οι απαντήσεις προέρχονται από αστυνομικούς, εισαγγελείς και δικαστές, οι οποίοι λόγω της επαγγελματικής τους δραστηριότητας έρχονται σε επαφή με τα θύματα.

Οι κύριοι άξονες προσέγγισης των ερωτηματολογίων περιλαμβάνουν τη σκιαγράφηση του φαινομένου της σωματικής βίας εναντίον των γυναικών στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, τις πρακτικές που υιοθετούν οι αρμόδιοι φορείς κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών και την αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων. Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν από τις απαντήσεις των προαναφερόμενων επαγγελματιών στα σχετικά ερωτήματα, σύμφωνα με τις εμπειρίες και τις απόψεις τους αναφορικά με το υπό διερεύνηση αντικείμενο.

2. Σκοπιμότητα και στόχοι της έρευνας

Η σκοπιμότητα της έρευνας προκύπτει από την επισήμανση ορισμένων κύριων στοιχείων αναφορικά με τα θύματα σωματικής βίας και ειδικότερα τις γυναίκες και τον τρόπο αντιμετώπισής τους από τους αρμόδιους φορείς στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Τα στοιχεία αυτά συνοψίζονται στα ακόλουθα:

α. Στην Ελλάδα, η συγκεκριμένη όψη του φαινομένου της σωματικής βίας, από τη σκοπιά δηλαδή της θεσμικής παρέμβασης και της αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς, παραμένει ανεξερεύνητη τόσο στο πεδίο της κοινωνιολογικής, όσο και της εγκληματολογικής έρευνας. Αυτή η ανεπάρκεια εμπειρικών ερευνών αποτελεί ίσως, το ισχυρότερο κίνητρο εμπειρικής διερεύνησης της συγκεκριμένης πτυχής του φαινομένου της σωματικής βίας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η προαναφερόμενη απουσία εμπειρικών ερευνών τροφοδοτείται από την αντίστοιχη ελλιπή ανάπτυξη θεωρητικών προσεγγίσεων και προβληματισμών στο πεδίο της αντιμετώπισης των θυμάτων από τους

φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, η οποία εκφράζεται με την απουσία της σχετικής βιβλιογραφίας στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας.

β. οι διαρκώς αυξανόμενες καταγγελίες περιστατικών ενδοοικογενειακής, αλλά και εξωοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες, σε συνδυασμό με τις πολλαπλές δυσχέρειες που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα θύματα - ιδιαίτερα της ενδοοικογενειακής βίας λόγω της συχνά παρατηρούμενης εξάρτησής τους από τους δράστες – κατά την είσοδό τους στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αναδεικνύουν τον επίκαιρο και πολυσχιδή χαρακτήρα του φαινομένου, που χρήζει άμεσης εμπειρικής διερεύνησης, και

γ. οι θεωρητικές επισημάνσεις αναφορικά με τη θέση του θύματος στο πλαίσιο ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας⁷²⁰ με γνώμονα την προώθηση μεταρρυθμίσεων που θα βελτιώνουν την αντιμετώπισή του από τους εκπροσώπους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης προϋποθέτουν τη διενέργεια εμπειρικών ερευνών στον πλαίσιο των οποίων θα απεικονίζεται η ήδη υπάρχουσα μεταχείρισή του. Υπό το πρίσμα αυτό, η γυναίκα / θύμα άσκησης σωματικής βίας συνιστά μία επιμέρους κατηγορία της ευρύτερης έννοιας του θύματος. Η αναγκαιότητα διενέργειας εμπειρικών ερευνών ενισχύεται και από την απουσία ρυθμίσεων στο ελληνικό δίκαιο αναφορικά με τον τρόπο μεταχείρισης των θυμάτων από τις αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές Αρχές.

Εύλογα αντιλαμβανόμαστε ότι η παρούσα έρευνα της σχέσης μεταξύ γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι **διερευνητικού χαρακτήρα**, ως συνάπτει τόσο του πολυδιάστατου χώρου της ποινικής δικαιοσύνης και των παραγόντων που υπεισέρχονται στο εσωτερικό του, όσο και της απουσίας σχετικών με το υπό εξέταση αντικείμενο, ερευνών.

Συνεπώς, οι στόχοι αυτής της έρευνας συνοψίζονται:

α. στην **φαινομενολογική προσέγγιση** της σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης

β. στη διερεύνηση του τρόπου **αντιμετώπισης** των περιστατικών από τους εκπροσώπους του προαναφερόμενου συστήματος

γ. στην **αξιολόγηση** της μεταχείρισης των θυμάτων από τους φορείς του επισήμου κοινωνικού ελέγχου και

δ. στη **συγκριτική προσέγγιση των συμπερασμάτων** της με τα πορίσματα παρομοίων ερευνών στο εξωτερικό.

⁷²⁰ Ενδεικτικά βλ. Σύσταση Συμβουλίου της Ευρώπης Νο. R (85) 11.

3. Κύριες υποθέσεις εργασίας

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου της άσκησης σωματικής βίας κατά γυναικών και του ρόλου που διαδραματίζουν τα θύματα στο πεδίο απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αναπτύχθηκαν στο πρώτο μέρος, προσδιορίζουν το περιεχόμενο των υποθέσεων εργασίας της παρούσας έρευνας.

Ειδικότερα, οι κύριες υποθέσεις εργασίας είναι οι ακόλουθες:

α. Η σχέση μεταξύ γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικότερα ο τρόπος αντιμετώπισης των περιστατικών από τους τελευταίους είναι συνάρτηση της επιρροής **πραγματικών** (π.χ. σχέση θύματος και θύτη) και **νομικών κρητηρίων** λήψης της εκάστοτε απόφασης χειρισμού των περιστατικών (π.χ. βαρύτητα σωματικής βίας, ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων), σε συνδυασμό με τη **δομή του ποινικού συστήματος** (π.χ. δικαιώματα θύματος/ πολιτικής αγωγής), τη **στάση του θύματος** (π.χ. ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών) και των ιδιαίτερων **περιστάσεων** κάθε υπόθεσης.

β. Η **ύπαρξη σχέσης** μεταξύ **θύματος και θύτη** (ενδοοικογενειακής ή εξωοικογενειακής μορφής) διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους εκπροσώπους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης.

γ. Παρατηρείται μία **κουλτούρα ανοχής** της **ενδοοικογενειακής σωματικής βίας**, η οποία απεικονίζεται τόσο στη στάση των ιδίων των θυμάτων, όσο και στις επιμέρους πρακτικές του συστήματος της ποινικής διαδικασίας.

δ. Η **οικονομική θέση του θύματος** στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας είναι **δυσμενέστερη** συγκριτικά με τη θέση του κατηγορουμένου, στοιχείο το οποίο αποδεικνύεται και από τα επιμέρους δικαιώματά του στην παραπάνω διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Τα μεθοδολογικά προβλήματα εμπειρικής διερεύνησης της σωματικής βίας και οι μεθοδολογικές επιλογές

1.α. Τα μεθοδολογικά προβλήματα

Τα κυριότερα μεθοδολογικά προβλήματα αναφορικά με την εμπειρική διερεύνηση της σωματικής βίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα :

α. Η σωματική βία σύμφωνα με το ελληνικό ποινικό δίκαιο, είναι μια αόριστη νομική αξιολογική έννοια, η οποία δε συνιστά έγκλημα του ποινικού κώδικα. Για το λόγο αυτό προκειμένου να διερευνηθεί στο παραπάνω πλαίσιο, επιβάλλεται να προσδιοριστεί νομικά το περιεχόμενό της με τη συνδρομή των σχετικών άρθρων του ελληνικού ποινικού κώδικα. Επίσης, ως συνέπεια της αυξημένης ευαισθητοποίησης για τα ζητήματα της ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και η σωματική βία, καθίσταται σκόπιμη η αποσαφήνιση της παραπάνω έννοιας - στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας - αναφορικά με τις διακρίσεις της.

β. Το πρόβλημα του σκοτεινού αριθμού σαφώς επηρεάζει την εμβέλεια κάθε εμπειρικής προσέγγισης, συνεπώς και της συγκεκριμένης, διότι συνδέεται άμεσα με τις εκάστοτε πρακτικές παρέμβασης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και με τη φαινομενολογική προσέγγιση της σωματικής βίας. Ειδικότερα για το υπό διερεύνησή αντικείμενο, η έκταση και η συχνότητα της άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών είναι αδύνατο να υπολογισθεί ως συνέπεια τόσο της μη καταγγελίας των περιστατικών στις αρμόδιες Αρχές, όσο και του τρόπου καταγραφής των καταγγελλόμενων περιστατικών από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Όσον αφορά το τελευταίο, επισημαίνεται ότι η καταγγελλόμενη σωματική βία δεν καταγράφεται ως ιδιαίτερη κατηγορία εγκλήματος στις σχετικές στατιστικές της Αστυνομίας και της Δικαιοσύνης, αλλά περιλαμβάνεται στην κατηγορία των σωματικών βλαβών, χωρίς ωστόσο να γίνεται διάκριση μεταξύ ενδοοικογενειακών και εξωοικογενειακών περιστατικών.

Σαφώς, οι σχετικές με το σκοτεινό αριθμό - προαναφερόμενες - δυσχέρειες συνδέονται άμεσα με την ποσοτική φαινομενολογία και αντανakλώνται και στις απαντήσεις του δείγματος των ερωτώμενων. Παράλληλα όμως επηρεάζουν και την ποιοτική φαινομενολογία, διότι αρκετοί από τους ερωτώμενους λόγω των μειωμένων καταγγελιών των περιστατικών στην αστυνομία και τη δικαιοσύνη, ενδέχεται να μην έχουν αντιμετωπίσει στη σταδιοδρομία τους τέτοιου τύπου υποθέσεις, με συνέπεια την αδυναμία συμπλήρωσης των διανεμομένων ερωτηματολογίων.

γ. Η δυσχέρεια διερεύνησης και κατά συνέπεια απεικόνισης του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών από τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις και τα βουλεύματα.

δ. Η αδυναμία αριθμητικού προσδιορισμού της συνολικής αστυνομικής δύναμης, από την οποία θα προέκυπτε το δείγμα των ερωτώμενων αστυνομικών. Παράλληλα ο συγκεκριμένος πληθυσμός δεν είχε ένα κοινό σημείο συνάντησης, όπως για την περίπτωση των δικαστών και των εισαγγελέων υπήρχε ο χώρος των δικαστηρίων, με συνέπεια την δυσχέρεια εντοπισμού του, ιδιαίτερα μάλιστα μέσα στο προβλεπόμενο από την έρευνα χρονικό διάστημα.

ε. Ο κίνδυνος μη συμπλήρωσης ή μη επιστροφής των ερωτηματολογίων από τους ερωτώμενους, κυρίως λόγω του αυξημένου φόρτου εργασίας.

1.β. Οι μεθοδολογικές επιλογές

Οι προαναφερόμενες δυσχέρειες έχουν ως συνέπεια τις ακόλουθες μεθοδολογικές επιλογές από τις οποίες προσδιορίζονται σαφώς τόσο τα όρια της έρευνας, όσο και η μέθοδος επιλογής του δείγματος. Συγκεκριμένα:

α. Ως προς τον **ορισμό της σωματικής βίας** στην παρούσα έρευνα - και κατ' επέκταση του θύματος - προσδιορίσαμε το περιεχόμενό της στη **χρησιμοποίηση σωματικής δύναμης**, η οποία συνίσταται σε ενέργειες όπως απωθήσεις, χαστούκια, ξυλοδαρμούς, χτυπήματα με το κεφάλι ή με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων και όπλων, γρονθοκοπήματα κ.α. Οι παραπάνω συμπεριφορές νοούνται όπως περιγράφονται στο πλαίσιο του ελληνικού Ποινικού Κώδικα και συγκεκριμένα από τα άρθρα 308, 308Α, 309, 310, 311 και 313. Επισημαίνεται ότι στη συγκεκριμένη έρευνα δεν περιλαμβάνονται η ψυχολογική βία για τους λόγους που προαναφέρθηκαν στο Α' μέρος (βλ. κεφ. Ι, 1.2.) και τα περιστατικά σωματικών βλαβών από αμέλεια, δεδομένου ότι το αντικείμενο της έρευνας αφορά στη γυναίκα / θύμα **άσκησης** σωματικής βίας.

Ειδικότερα, στην έρευνα εντάσσονται και οι δύο μορφές άσκησης σωματικής βίας, τόσο η ενδοοικογενειακή όσο και εξωοικογενειακή. Ως ενδοοικογενειακή σωματική βία θεωρούνται όσα περιστατικά λαμβάνουν χώρα μεταξύ του ευρύτερου κύκλου συγγενών εξ' αίματος και εξ' αγχιστείας, κατιόντων και ανιόντων, οι οποίοι διαμένουν εντός κοινής οικογενειακής εστίας. Αντίθετα, ως εξωοικογενειακή σωματική βία θεωρούνται οι περιπτώσεις εκείνες όπου στον σύνδεσμο δράστη-θύματος ελλείπει το συστατικό στοιχείο της συγγένειας - με οποιανδήποτε έκφασή της - και φυσικά της διαμονής εντός κοινής οικογενειακής εστίας.

Αναφορικά με το **θύμα** άσκησης σωματικής βίας, η έρευνα περιλαμβάνει τις περιπτώσεις θυματοποίησης των ενηλίκων γυναικών και όχι τα ανήλικα τέκνα.

β. Ως προς την **επιλογή του δείγματος** των ερωτώμενων και συγκεκριμένα των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, επιλέχθηκε η λήψη των στοιχείων - του πραγματολογικού υλικού - αναφορικά με το αντικείμενο της έρευνας από ένα δείγμα αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας και λειτουργών της Δικαιοσύνης - εισαγγελέων και δικαστών - που λόγω της

επαγγελματικής τους εμπειρίας μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην επίτευξη των στόχων της έρευνας και την εμπειρική διερεύνηση του αντικειμένου της. Επισημαίνεται ότι το παραπάνω δείγμα αφορά ήδη υπηρετούντες στις προαναφερόμενες Υπηρεσίες.

Ειδικότερα, η επιλογή του δείγματος των αξιωματικών της Αστυνομίας προέκυψε ως συνέπεια της δυσχέρειας ποσοτικού – αριθμητικού – προσδιορισμού της συνολικής αστυνομικής δύναμης (αξιωματικών και μη), που άλλωστε δεν θα εξυπηρετούσε τους σκοπούς της έρευνας, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από αυτούς δεν θα είχαν επαρκή επαγγελματική εμπειρία προκειμένου να φωτίσουν τις ιδιαίτερες πτυχές της συγκεκριμένης εμπειρικής διερεύνησης. Ως εκ' τούτου αποφασίστηκε ο περιορισμός του παραπάνω πληθυσμού στο σύνολο των αξιωματικών που υπηρετούσαν στην Ελληνική Αστυνομία και είχαν προϋπηρεσία ως Αξιωματικοί μεγαλύτερη ή ίση των δέκα ετών, που θεωρήθηκε επαρκής για τους σκοπούς της έρευνας και ήταν δυνατόν να υπολογισθεί αριθμητικά σύμφωνα με επίσημα στοιχεία.

Το δείγμα των εισαγγελέων και των δικαστών, δεδομένου ότι δεν εμφανίσθηκαν δυσχέρειες καταγραφής της συνολικής δύναμής τους, προέκυψε από το συνολικό αριθμό των υπηρετούντων Εισαγγελικών και Δικαστικών λειτουργών.

Κρίθηκε σκόπιμο το δείγμα των ερωτώμενων να μην περιοριστεί στους παραπάνω επαγγελματίες που είχαν αντιμετωπίσει περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών στη σταδιοδρομία τους, αλλά να αφορά το σύνολο αυτών, διότι λόγω της απουσίας εμπειρικών ερευνών ήταν θεμιτή η καταγραφή της γενικότερης τάσης αντιμετώπισης είτε αυτή προέκυπτε από τις εμπειρίες των ιδίων των ερωτώμενων, είτε όχι.⁷²¹

γ. Ως προς το **μέγεθος του δείγματος**, αποφασίστηκε η επιλογή ενός **αντιπροσωπευτικού** δείγματος από το σύνολο των Εισαγγελικών και Δικαστικών λειτουργών της χώρας και των υπηρετούντων Αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας με προϋπηρεσία ως Αξιωματικού μεγαλύτερη ή ίση των δέκα ετών. Το αντιπροσωπευτικό αυτό δείγμα αποφασίστηκε να είναι ίσο με το 10% του παραπάνω συνολικού πληθυσμού⁷²² και υπολογίστηκε να αποτελείται από 428 άτομα.

δ. Ως προς την **προέλευση του δείγματος**, η επιλογή των ερωτώμενων αξιωματικών της Αστυνομίας έγινε από τους εκπαιδευόμενους αξιωματικούς στις σχολές μετεκπαίδευσης και συγκεκριμένα από την Εθνική Σχολή Ασφαλείας και τη Σχολή Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ελληνικής Αστυνομίας, που εδρεύουν στην Αθήνα. Το δείγμα στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν **εξαντλητικό** και όχι αντιπροσωπευτικό και αποτελούνταν από όλους τους εκπαιδευόμενους στις παραπάνω σχολές κατά τα έτη 2001-2002. Με τον τρόπο αυτό επιτεύχθηκε τόσο η συγκέντρωση του απαιτούμενου αριθμού του δείγματος στο προβλεπόμενο χρονικό διάστημα, όσο και η γεωγραφική κατανομή του στο σύνολο της χώρας, δεδομένου ότι οι εκπαιδευόμενοι/ερωτώμενοι προέρχονταν και από την πρωτεύουσα και από την

⁷²¹ Αυτό επιτεύχθηκε και από τον τρόπο διατύπωσης των ερωτήσεων, όπως διαφαίνεται από τα υποδείγματα των ερωτηματολογίων (βλ. παράρτημα). Ειδικότερα, η μη αντιμετώπιση σχετικών περιστατικών από τους ερωτώμενους συνιστά ένδειξη μειωμένων καταγγελιών από τα θύματα.

⁷²² Αναφορικά με την περίπτωση της Αστυνομίας ο συνολικός αριθμός των υπηρετούντων Αξιωματικών με προϋπηρεσία ως Αξιωματικού μεγαλύτερη ή ίση των δέκα ετών, προέκυψε από σχετικά στοιχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης.

περιφέρεια. Παράλληλα βέβαια, είχαν και κάποια ευαισθητοποίηση αναφορικά με τα συγκεκριμένα θέματα, ως συνέπεια της μετεκπαίδευσης που ελάμβαναν, η οποία λειτούργησε θετικά στη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Αντίστοιχα, οι ερωτώμενοι εισαγγελείς και δικαστές προέρχονταν από το Πρωτοδικείο, το Εφετείο και την Εισαγγελία Αθηνών και Πειραιώς καθώς και από τον Άρειο Πάγο. Με γνώμονα την επαγγελματική κινητικότητα των εισαγγελικών και των δικαστικών λειτουργιών επιτεύχθηκε και στη συγκεκριμένη περίπτωση η γεωγραφική κατανομή του δείγματος στο σύνολο της επικράτειας. Το χρονικό διάστημα της έρευνας και στο συγκεκριμένο δείγμα ήταν το ίδιο και αφορούσε τα προαναφερόμενα έτη.

ε. Ως προς τη διαδικασία επιλογής του δείγματος, θα πρέπει να επισημανθούν τα ακόλουθα:

1. Η επιλογή του δείγματος των εισαγγελέων και των δικαστών έγινε με τη μέθοδο της στρωματοποιημένης τυχαίας δειγματοληψίας. Συγκεκριμένα, ο πληθυσμός των δικαστών χωρίστηκε σε επτά στρώματα⁷²³ και ο αντίστοιχος των εισαγγελέων σε έξι με κριτήριο το βαθμό που κατείχε κάθε ερωτώμενος. Στη συνέχεια από κάθε στρώμα επιλέχθηκε ένα απλό τυχαίο δείγμα μέχρι τη συμπλήρωση ενός αντιπροσωπευτικού αριθμού ερωτώμενων, οποίος ήταν – όπως προαναφέρθηκε – το 10% των υπηρετούντων κάθε στρώματος.

2. Το δείγμα των αξιωματικών της Αστυνομίας δεδομένου ότι ήταν εξαντλητικό, δεν χρειάστηκε κάποια μέθοδος για την επιλογή του και αποτελείτο από όλους τους εκπαιδευόμενους στις προαναφερόμενες σχολές κατά την χρονική περίοδο 2001-2002. Στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο συγκεντρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός των ερωτώμενων, που ήταν όπως προαναφέρθηκε το 10% του συνόλου των υπηρετούντων με προϋπηρεσία αξιωματικού μεγαλύτερη ή ίση των 10 ετών.

στ. Ως προς την επιλογή του **ερευνητικού εργαλείου** για τη λήψη του πραγματολογικού υλικού επιλέχθηκε το **ερωτηματολόγιο**, σε αντιδιαστολή με τη συνέντευξη, λόγω του μεγάλου αριθμού του δείγματος των ερωτώμενων. Συγκεκριμένα, η επιλογή της συνέντευξης για τη λήψη των στοιχείων καθιστούσε τη συγκεκριμένη διαδικασία ιδιαίτερα χρονοβόρα και έως ένα βαθμό ανέφικτη, δεδομένων των αυξημένων επαγγελματικών υποχρεώσεων των ερωτώμενων.

Επίσης, θα πρέπει να αναφερθεί ότι έγινε μία πιλοτική μελέτη (προέρευνα) σε ένα μικρό αριθμό ερωτώμενων που δε συμπεριλήφθηκε στο τελικό δείγμα, προκειμένου να εντοπισθούν ενδεχόμενα προβλήματα είτε στη διατύπωση και τη δομή των ερωτηματολογίου, είτε στη μέθοδο συμπλήρωσής του. Από την προέρευνα προέκυψε η ανάγκη αναδιאτύπωσης ορισμένων ερωτήσεων και εμπλουτισμού των ερευνητικών εργαλείων – ερωτηματολογίων⁷²⁴ – με επιπλέον ερωτήσεις.

Συνολικά μοιράστηκαν 643 ερωτηματολόγια και ετεστράφησαν συμπληρωμένα 413 (ενώ όπως προαναφέρθηκε ο αριθμός του δείγματος είχε υπολογιστεί σε 428 άτομα). Επισημαίνεται ότι βάσει του

⁷²³ Τα στρώματα στην περίπτωση των δικαστών ήταν τα ακόλουθα: Πρωτοδικες, Πρόεδροι Πρωτοδικών, Εφέτες, Πρόεδροι Εφετών, Αρεοπαγίτες, Αντιπρόεδροι Αρείου Πάγου και Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Αντίστοιχα, τα στρώματα στην περίπτωση των εισαγγελέων ήταν: Αντεισαγγελείς Πρωτοδικών, Εισαγγελείς Πρωτοδικών, Αντεισαγγελείς Εφετών, Εισαγγελείς Εφετών, Αντεισαγγελείς Αρείου Πάγου και Εισαγγελέας Αρείου Πάγου.

⁷²⁴ Επισημαίνεται ότι τα ερωτηματολόγια ήταν τριών τύπων, ένα για κάθε κατηγορία δείγματος και περιείχαν ερωτήσεις - ανοικτές και κλειστές - και θέματα/προτάσεις για τη μέτρηση της στάσης των ερωτώμενων, αναφορικά με θέματα του αντικείμενου της έρευνας (βλ. παραπάνω κεφ. Ι). Πρότυπο των τριών ερωτηματολογίων που χρησιμοποιήθηκαν παρτίθεται στο Παράρτημα ΙΙ.

ανωτέρω είχε μοιραστεί ένας επιπλέον αριθμός ερωτηματολογίων σε ένα εφεδρικό δείγμα ερωτώμενων, ώστε να αντιμετωπισθεί ο κίνδυνος μη επιστροφής ή μη συμπλήρωσης ορισμένων ερωτηματολογίων. Ωστόσο, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από το αντιπροσωπευτικό δείγμα των ερωτώμενων έγινε σε πολύ υψηλό βαθμό (97%).

Είναι φανερό, ότι οι αναφερόμενες στην παρούσα ενότητα μεθοδολογικές επιλογές στοχεύουν στην άμβλυνση των προβλημάτων που ανακύπτουν τόσο αναφορικά με το δείγμα των ερωτώμενων και την εμπειρική διερεύνηση της σωματικής βίας από τη σκοπιά του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, όσο και με τη γενικότερη διεξαγωγή της έρευνας στα επιμέρους στάδιά της, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η συλλογή και η επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού που γίνεται αναφορά παρακάτω. Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσχέρειες που προαναφέρθηκαν και την απουσία παρομοίων εμπειρικών ερευνών στο συγκεκριμένο αντικείμενο, θεωρούμε ότι τα όρια της έρευνας προσδιορίζονται από τις συγκεκριμένες μεθοδολογικές επιλογές, από τις οποίες ανακύπτει ο διερευνητικός χαρακτήρας της έρευνας.

2. Συλλογή και επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού

2.1. Μεθοδολογικές δυσχέρειες και επιλογές

Κατά τη συλλογή του πραγματολογικού υλικού επισημάνθηκε ότι ενδεχομένως κάποιοι ερωτώμενοι να μην είχαν αντιμετωπίσει κατά τη σταδιοδρομία τους περιστατικά σωματικής βίας, με συνέπεια την αδυναμία συμπλήρωσης ορισμένων ερωτήσεων. Η συγκεκριμένη όμως, δυσχέρεια δε συνιστούσε πρόβλημα δεδομένου ότι κύριος στόχος της έρευνας ήταν η σκιαγράφηση της επικρατούσας τάσης αναφορικά με την αντιμετώπιση, ανεξάρτητα από το εάν αυτή προέκυπτε από την εμπειρία των ερωτώμενων ή απλά συνιστούσε την προσωπική τους άποψη.

Με γνώμονα την αντιμετώπιση του παραπάνω ζητήματος η έμφαση επικεντρώθηκε στη διατύπωση των ερωτήσεων. Συγκεκριμένα, ο τρόπος διατύπωσης που επιλέχθηκε διευκόλυνε τη συμπλήρωσή τους, διότι τα άτομα που δεν είχαν αντιμετωπίσει παρόμοια περιστατικά δεν απαντούσαν στις σχετικές ερωτήσεις, αλλά σε εκείνες που αναφέρονταν στην προσωπική τους εκτίμηση και γνώμη, χωρίς κατ' αυτόν τον τρόπο να επηρεάζεται αρνητικά η έρευνα και ο σκοπός της.

Επίσης, ένα ακόμη ενδεχόμενο συνιστούσε η ανάγκη ορισμένων διευκρινήσεων από την πλευρά των ερωτώμενων, αναφορικά με τα υποβαλλόμενα ερωτήματα. Για το λόγο αυτό αποφασίσθηκε η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων παρουσία του ερευνητή, με εξαίρεση ορισμένες περιπτώσεις που κάτι τέτοιο ήταν ανέφικτο.

Όσον αφορά την επεξεργασία του πραγματολογικού υλικού, επιβάλλεται να αναφερθεί ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων στις ανοικτές ερωτήσεις κατηγοριοποιήθηκαν κατά την παραπάνω διαδικασία, με κριτήριο το περιεχόμενό τους. Για λόγους καθαρά μεθοδολογικούς αποφασίσθηκε ότι σε

περίπτωση που στις ανοικτές ερωτήσεις δίδονταν περισσότερες από μία απαντήσεις, θα λαμβάνονταν υπόψη η πρώτη από αυτές ως πιο αυθόρμητη συγκριτικά με τις υπόλοιπες.

Υπό το πρίσμα αυτό, επιτεύχθηκε η εμπειρική **διερεύνηση** της σχέσης μεταξύ γυναίκας/θύματος άσκησης σωματικής βίας και εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Θα πρέπει βέβαια, να ληφθεί υπόψη ότι η απουσία παρομοίων ερευνών τουλάχιστον στην χώρα μας, καθιστά επιβεβλημένη την αξιολόγηση των δεδομένων της παρούσας έρευνας, ως **τάσεων** ή ως μερικών όψεων του υπό διερεύνηση αντικειμένου, το οποίο θα πρέπει να τύχει ενδελεχέστερης διερεύνησης και να εμπλουτισθεί με νέα στοιχεία, προκειμένου να είμαστε σε θέση να ερμηνεύσουμε την εμφάνισή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

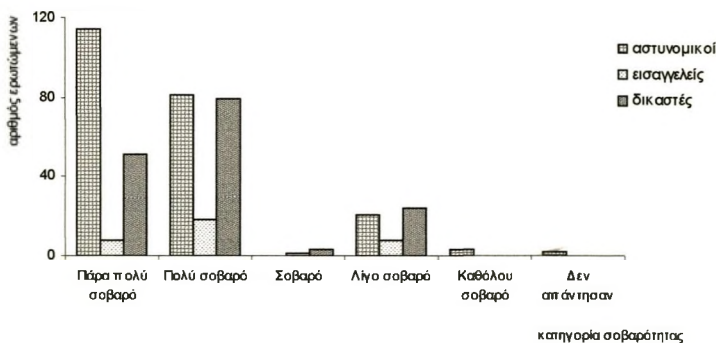
1. ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1.1. Αξιολόγηση της σοβαρότητας του φαινομένου άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Το φαινόμενο της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών αναφορικά με την **έκταση** που προσλαμβάνει, αξιολογείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων εισαγγελέων και δικαστών (97 άτομα) ως πολύ σοβαρό, με εξαίρεση την περίπτωση των αστυνομικών, οι περισσότεροι από τους οποίους το αξιολογούν ως πάρα πολύ σοβαρό (διάγραμμα 1). Αξίζει να επισημανθεί ότι ένας αριθμητικά υπολογίσιμος αριθμός ερωτώμενων (53 άτομα) αξιολογεί την έκταση του φαινομένου ως λίγο σοβαρή.

Διάγραμμα 1

Σοβαρότητα έκτασης φαινομένου άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών

Κατά παρόμοιο τρόπο, η σοβαρότητα του φαινομένου αναφορικά με το **μέγεθος προσβολής** του **προστατευομένου αγαθού** αξιολογείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων εισαγγελέων και δικαστών (83 άτομα) ως πολύ σοβαρή, με εξαίρεση την περίπτωση των αστυνομικών, η πλειοψηφία των οποίων (113 άτομα) το αξιολογεί ως πάρα πολύ σοβαρό (διάγραμμα 2). Ένας, επίσης υπολογίσιμος αριθμός ερωτώμενων (52 άτομα) αξιολογεί το μέγεθος προσβολής του προστατευομένου αγαθού ως λίγο σοβαρό.

Διάγραμμα 2

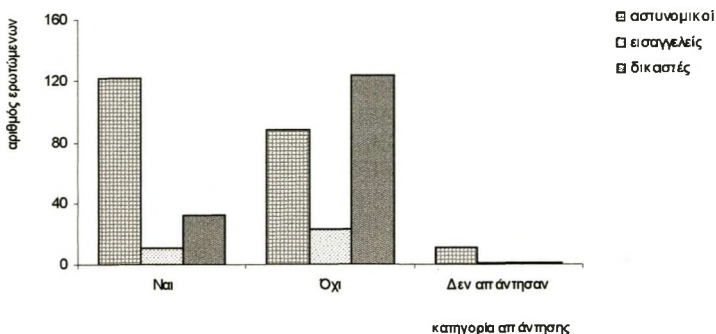

1.2. Επιρροή της γνώμης των ερωτώμενων αναφορικά με τη σοβαρότητα του φαινομένου στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων

Η επιρροή της γνώμης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης - αστυνομικών, εισαγγελέων, δικαστών - στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων, παρουσιάζει μία διαφοροποίηση στο σύνολο των ερωτώμενων του δείγματος. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ερωτώμενων αστυνομικών (122 άτομα) επηρεάζεται από την προαναφερόμενη γνώμη αναφορικά με τη σοβαρότητα του φαινομένου στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων, σε αντιδιαστολή με την πλειοψηφία των ερωτώμενων εισαγγελέων και δικαστών (147 άτομα) που απαντά ότι δεν επηρεάζεται (διάγραμμα 3). Ωστόσο, αξίζει να επισημανθεί ότι περισσότεροι από το 1/3 των ερωτώμενων του δείγματος (165 άτομα) απάντησαν θετικά στην επιρροή της γνώμης τους για τη σοβαρότητα του φαινομένου, στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων. Το τελευταίο δεδομένο φαίνεται να επαληθεύει τις απόψεις ορισμένων εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις οποίες η αυξημένη σοβαρότητα του φαινομένου - τόσο αναφορικά με την έκτασή του, όσο και με το μέγεθος προσβολής του εννόμου αγαθού - αναμφισβήτητα επηρεάζει τον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου από τη δικαιοσύνη (όπως έχουμε αναφέρει, κεφ. V, 3.2.).

Διάγραμμα 3

Επιρροή γνώμης ερωτώμενων για τη σοβαρότητα του φαινομένου αναφορικά με τον τρόπο χειρισμού υποθέσεων

Οι ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά στη επιρροή της γνώμης τους για τη σοβαρότητα του φαινομένου, στον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων, διευκρινίζουν τον **τρόπο** με τον οποίο επηρεάζεται ο προαναφερόμενος χειρισμός. Συγκεκριμένα, μία σημαντική μερίδα αστυνομικών (35 άτομα) απάντησε ότι επιδεικνύει περισσότερη προσοχή και ευαισθησία κατά το χειρισμό των υποθέσεων (διάγραμμα 4), σε αντιδιαστολή με 18 ερωτώμενους δικαστές, οι μισοί από τους οποίους απάντησαν ότι αντιμετωπίζουν αυστηρά τους δράστες και οι άλλοι μισοί ότι η γνώμη τους λαμβάνεται υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής (διάγραμμα 5). Επισημαίνεται ωστόσο, ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων εισαγγελέων δεν αποσαφήνισε τον τρόπο επιρροής της γνώμης τους στο χειρισμό των υποθέσεων, ενώ μόνο 2 ερωτώμενοι διευκρίνισαν ότι επηρεάζει κατά την επιμέτρηση της ποινής και επίσης 2 ότι συντείνει στην αυστηρή τιμωρία των ενόχων (διάγραμμα 6). Η αδυναμία αποσαφήνισης του τρόπου επιρροής της γνώμης για τη σοβαρότητα του φαινομένου της σωματικής βίας εναντίον γυναικών, παρατηρείται και στο δείγμα των αστυνομικών, δεδομένου ότι 39 ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά στην επιρροή της γνώμης, δεν απάντησαν στο σχετικό ερώτημα προσδιορισμού του τρόπου επιρροής.

Διάγραμμα 4

Ο τρόπος επιρροής της γνώμης στο χειρισμό των υποθέσεων

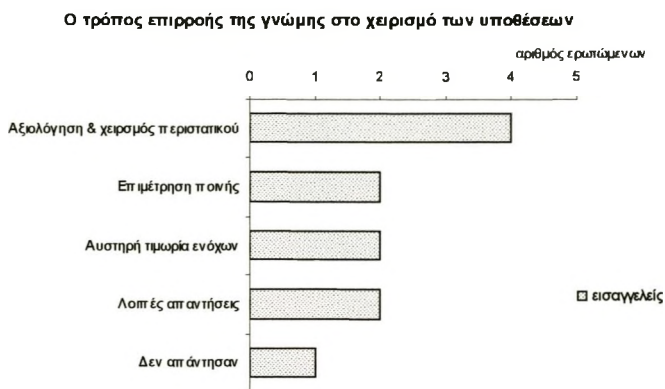

Διάγραμμα 5

Ο τρόπος επιρροής της γνώμης στο χειρισμό των υποθέσεων

Διάγραμμα 6

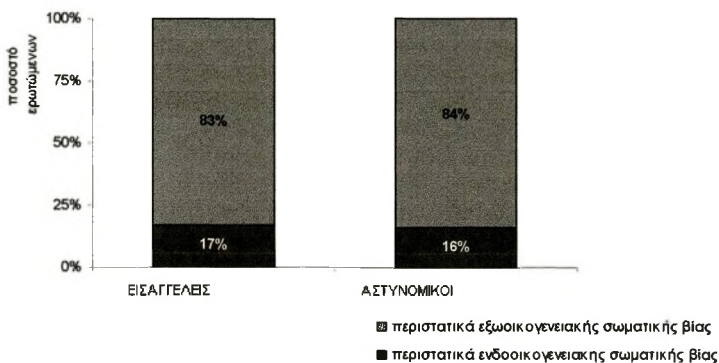

1.3. Περιστατικά που γίνονται περισσότερο γνωστά στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Τα βίαια περιστατικά εναντίον γυναικών που γίνονται περισσότερο γνωστά στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, συνοψίζονται στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας. Με την άποψη αυτή συμφωνεί το 83% του δείγματος των εισαγγελέων και το 84% του δείγματος των αστυνομικών (διάγραμμα 7). Το δεδομένο αυτό επιβεβαιώνει απόλυτα τα πορίσματα των σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων και εμπειρικών ερευνών (βλ. κεφ. III, 1.1 επ.).

Διάγραμμα 7

Περιστατικά που γίνονται περισσότερο γνωστά στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

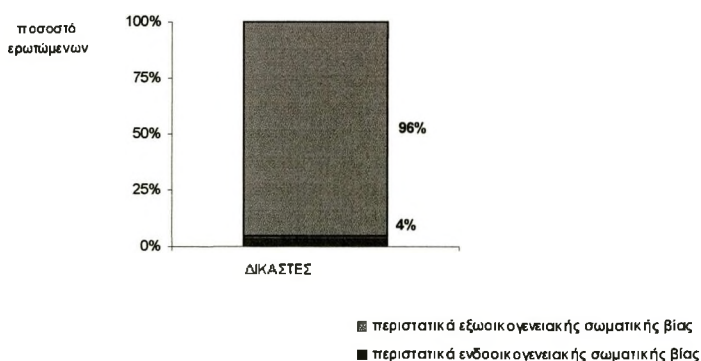

1.4. Περιστατικά που καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο

Σε παρόμοια με τα προαναφερόμενα, συμπεράσματα καταλήγουμε εάν λάβουμε υπόψη τις απαντήσεις των ερωτώμενων δικαστών αναφορικά με το είδος των βίαιων περιστατικών εναντίον γυναικών, που καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο. Συγκεκριμένα το 96% του δείγματος των δικαστών υποστηρίζει ότι τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο, σε αντιδιαστολή μόνο με το 4% των ερωτώμενων που έχει αντίθετη άποψη (διάγραμμα 8). Τα στοιχεία αυτά ταυτίζονται με τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα (βλ. κεφ. ΙΙΙ, 4.).

Διάγραμμα 8

Περιστατικά που καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο

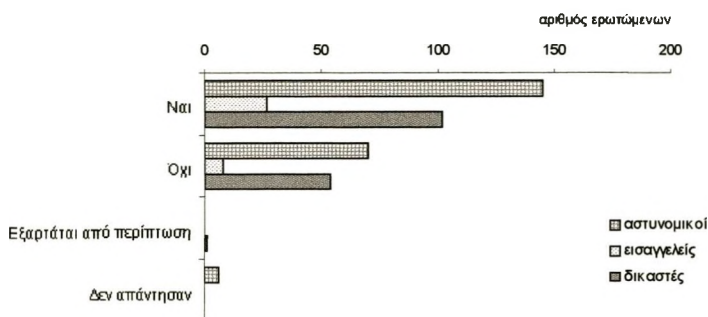

1.5. Καταγγελία περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος διατείνεται ότι οι γυναίκες/ θύματα εξωοικογενειακής σωματικής βίας **καταγγέλλουν** τα περιστατικά στους φορείς άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου (διάγραμμα 9 και κεφ. ΙΙΙ, 1.1.).

Διάγραμμα 9

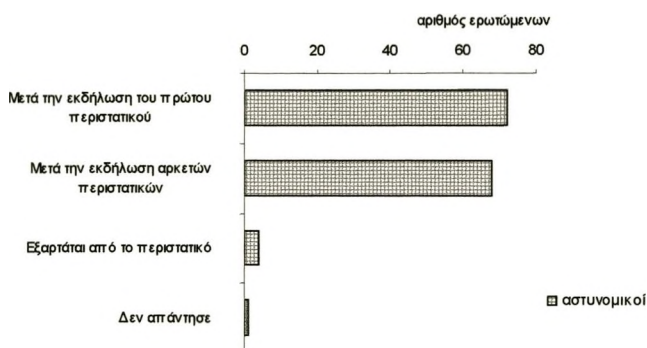
Καταγγελία περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Οι ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά στο προαναφερόμενο ερώτημα διευκρινίζουν το **χρονικό διάστημα**, μέσα στο οποίο γίνεται η καταγγελία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις απόψεις των αστυνομικών δεν παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ εκείνων που θεωρούν ότι η καταγγελία λαμβάνει χώρα μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού σωματικής βίας και εκείνων που πιστεύουν ότι πραγματοποιείται μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών (διάγραμμα 10). Συνεπώς, εύλογα αντιλαμβανόμαστε ότι ο προσδιορισμός του χρονικού διαστήματος που γίνεται η καταγγελία είναι καθαρά υποκειμενικό ζήτημα και κατά τη διάρκειά του υπεισέρχεται πλήθος παραγόντων που επηρεάζει την απόφαση του θύματος για αναφορά του περιστατικού. Η ύπαρξη παραγόντων που προσδιορίζουν τη λήψη της παραπάνω απόφασης από τα θύματα επιβεβαιώνεται και από τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα (βλ. κεφ. ΙΙΙ, 1.1., 1.2.).

Διάγραμμα 10

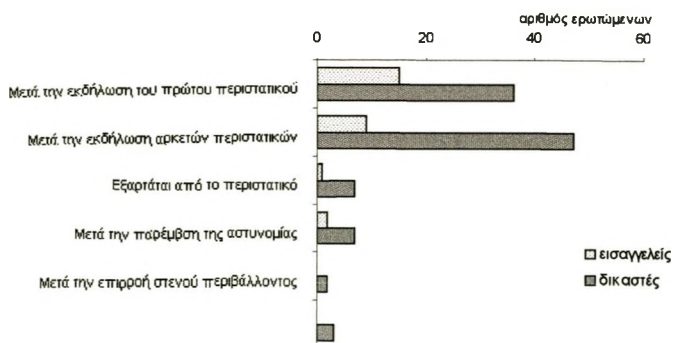
Χρονικό διάστημα καταγγελίας των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στην αστυνομία από τα θύματα

Δεν παρατηρείται επίσης, σημαντική διαφοροποίηση και στις απόψεις των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργιών, αναφορικά με το προαναφερόμενο ερώτημα, στοιχείο που ενδεχομένως υποδηλώνει τη επιρροή διαφόρων παραγόντων κατά το χρονικό διάστημα λήψης από το θύμα της απόφασης για δικαστική επίλυση της σωματικής βίας (διάγραμμα 11).

Διάγραμμα 11

Χρονικό διάστημα καταγγελίας των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από τα θύματα

1.6. Λόγοι μη καταγγελίας των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Οι ερωτώμενοι που απάντησαν αρνητικά στο ερώτημα καταγγελίας στους αρμόδιους φορείς των εξωοικογενειακών περιστατικών σωματικής βίας από τα θύματα, επισημαίνουν τους λόγους της μη καταγγελίας τους. Ο λόγος που παρουσιάζει την υψηλότερη συχνότητα στο σύνολο των ερωτώμενων αστυνομικών, συνοψίζεται στην **αποφυγή του στιγματισμού** (39 ερωτώμενοι σε σύνολο 70 που απάντησαν αρνητικά) και ακολουθεί ο **φόβος** (15 ερωτώμενοι) ως ο δεύτερος (κατά συχνότητα) λόγος μη καταγγελίας (διάγραμμα 12 και κεφ. ΙΙΙ, 1.1,6).

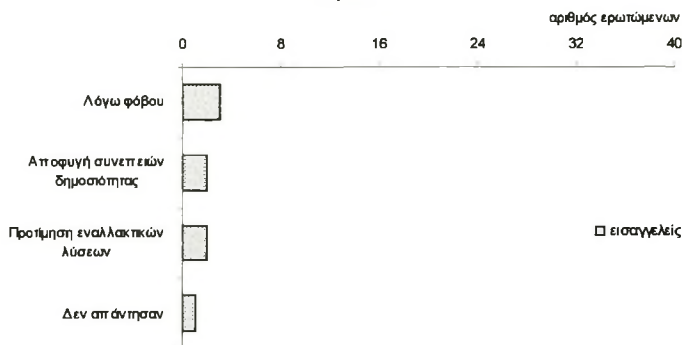
Διάγραμμα 12

Παρόμοιες είναι οι απαντήσεις και των άλλων φορέων άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου – των εισαγγελέων και των δικαστών. Συγκεκριμένα, ο φόβος (3 ερωτώμενοι σε σύνολο 8), η αποφυγή των συνεπειών της δημοσιότητας (2 ερωτώμενοι) και η προτίμηση εναλλακτικών μορφών επίλυσης της βίας (2 ερωτώμενοι) είναι οι κυριότεροι λόγοι μη καταγγελίας που επισημαίνουν οι εισαγγελείς (διάγραμμα 13), οι οποίοι συμπίπτουν με τα πορίσματα των διεθνών θεωρητικών προσεγγίσεων για τους λόγους που συντείνουν στην επιλεκτικότητα των εγκλήσεων από τα θύματα (βλ. παραπ. Κεφ. ΙΙΙ, 3).

Διάγραμμα 13

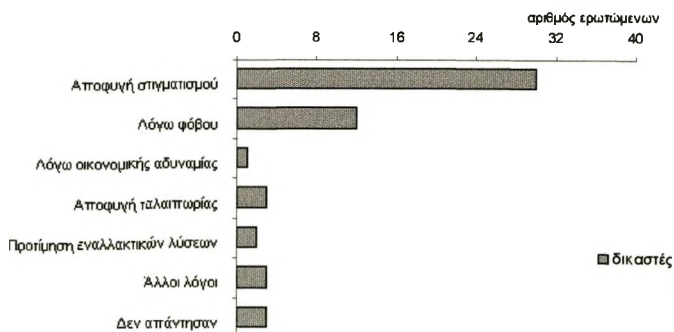
Λόγοι μη καταγγελίας περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από τα θύματα

Περισσότεροι από τους μισούς δικαστές που απάντησαν αρνητικά στην καταγγελία των περιστατικών στη δικαιοσύνη, θεωρούν ως τον κυριότερο παράγοντα μη καταγγελίας την αποφυγή του στιγματισμού (30 ερωτώμενοι σε σύνολο 54), σε αντιδιαστολή με το ¼ περίπου των ερωτώμενων δικαστών που απάντησε αρνητικά στο σχετικό ερώτημα (12 ερωτώμενοι) και θεωρεί το φόβο ως τον κυριότερο λόγο μη καταγγελίας (διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14

Λόγοι μη καταγγελίας περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας στους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από τα θύματα

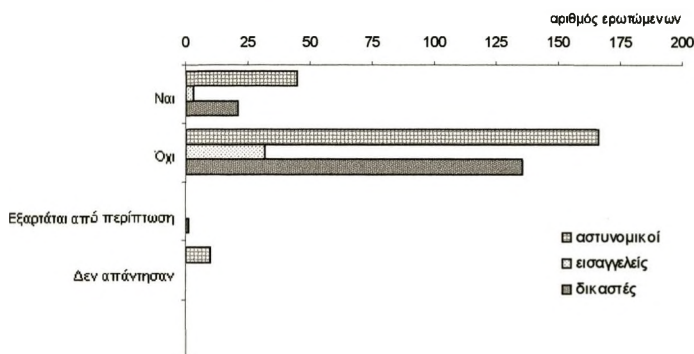

1.7. Καταγγελία περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων του δείγματος διατείνεται ότι οι γυναίκες/ θύματα ενδοοικογενειακής σωματικής βίας δεν καταγγέλλουν τα περιστατικά στους αρμόδιους φορείς. Συγκεκριμένα, την απάντηση αυτή έδωσαν 166 αστυνομικοί σε σύνολο 221, 32 εισαγγελείς σε σύνολο 35 και 135 δικαστές σε σύνολο 157 (διάγραμμα 15). Η μη καταγγελία των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης συμπίπτουν με τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα (βλ. παραπ. Κεφ. ΙΙΙ, 1.1., 4.2., 5, 6).

Διάγραμμα 15

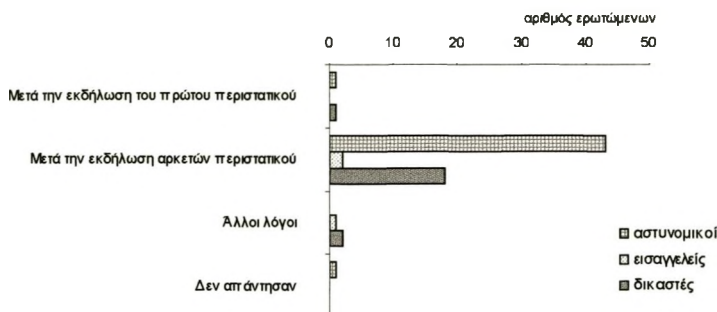
Καταγγελία περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Ο μικρός αριθμός του ερωτώμενων που θεωρεί ότι η γυναίκα καταγγέλλει στους αρμόδιους φορείς τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον της, πιστεύει στη συντριπτική του πλειοψηφία, ότι η καταγγελία γίνεται **μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών**. (διάγραμμα 16). Το δεδομένο αυτό ταυτίζεται απόλυτα με τα σχετικά εμπειρικά στοιχεία διεθνώς (βλ. παραπ. Κεφ. ΙΙΙ, 1.1.).

Διάγραμμα 16

Χρονικό διάστημα καταγγελίας των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από τα θύματα

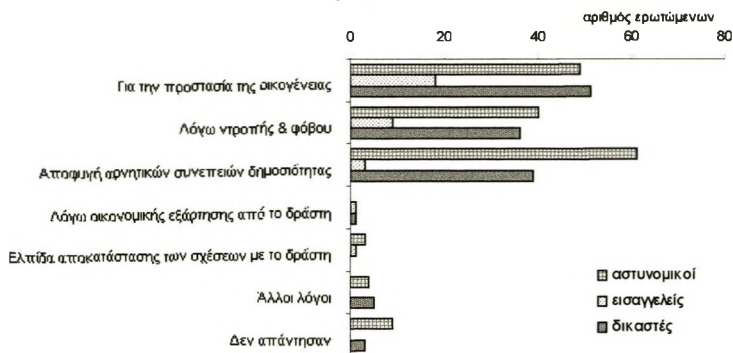

1.8. Λόγοι μη καταγγελίας των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Ο κυριότερος λόγος μη καταγγελίας των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, συνοψίζεται στην **προστασία της οικογένειας**, σύμφωνα με τη γνώμη της πλειοψηφίας των δικαστών και των εισαγγελέων που απάντησε αρνητικά στο σχετικό ερώτημα της καταγγελίας, σε αντιδιαστολή την αποφυγή των **αρνητικών συνεπειών της δημοσιότητας**, που εμφανίζεται ως ο κυριότερος λόγος στο δείγμα των αστυνομικών (διάγραμμα 17). Στους προαναφερόμενους λόγους προστίθεται ο φόβος και ντροπή και -για ένα μικρό ποσοστό ερωτώμενων- η ελπίδα αποκατάστασης των σχέσεων με το δράστη και η οικονομική εξάρτηση των θυμάτων από τον τελευταίο. Το σύνολο των παραπάνω λόγων συμφωνεί απόλυτα με τα πορίσματα άλλων ερευνών (βλ. παραπ. Κεφ. ΙΙΙ, 1.1., 6).

Διάγραμμα 17

Λόγοι μη καταγγελίας περιστατικών ενδοικογενειακής σωματικής βίας στους φορείς άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου από τα θύματα

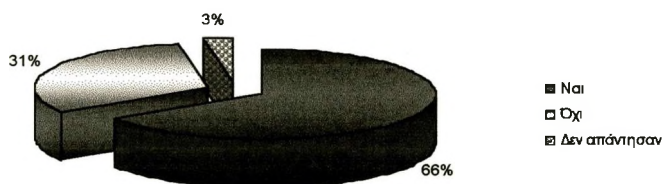

1.9. Ο χειρισμός των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών με διακριτική ευχέρεια

Η συντριπτική πλειοψηφία των αρμοδίων φορέων - αστυνομικών, εισαγγελέων, δικαστών - θεωρεί αναγκαίο /θεμιτό το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας με διακριτική ευχέρεια. Μάλιστα, το σχετικό ποσοστό δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις στις τρεις κατηγορίες του δείγματος (διάγραμμα 18, 19, 20). Τα στοιχεία αυτά , επιβεβαιώνονται τόσο από την καθημερινή πρακτική των αρμοδίων Αρχών, όσο και από τις σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και τα εμπειρικά δεδομένα διεθνώς (βλ. κεφ. IV, 2.1 και κεφ. V, 1.2., 2.1).

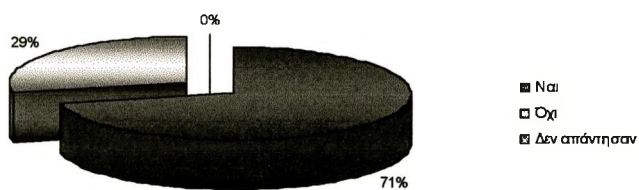
Διάγραμμα 18

Η ΕΛ.ΑΣ. πρέπει να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών;

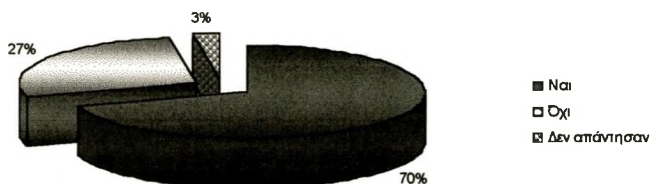
Διάγραμμα 19

Η εισαγγελική αρχή πρέπει να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών;

Διάγραμμα 20

Η δικαστική αρχή πρέπει να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών;

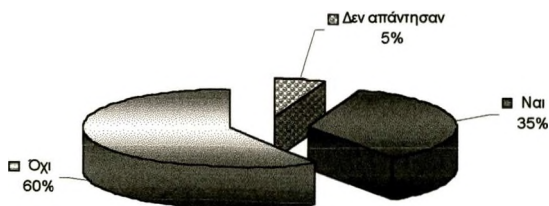

1.10. Διαμόρφωση λίστας προτεραιότητας από την ΕΛ.ΑΣ. κατά το χειρισμό των εκάστοτε περιστατικών

Το 1/3 περίπου των ερωτώμενων θεωρεί ότι η ΕΛ.ΑΣ. διαμορφώνει λίστες προτεραιότητας όταν καλείται να αντιμετωπίσει πολλά ταυτόχρονα περιστατικά και το προσωπικό δεν επαρκεί να ανταποκριθεί στις εκάστοτε ανάγκες. (διάγραμμα 21). Τα στοιχεία αυτά συμφωνούν με τα διεθνή δεδομένα αναφορικά με τη διαμόρφωση λίστας προτεραιοτήτων κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών από την αστυνομία (βλ. κεφ. IV, 2.3.α.).

Διάγραμμα 21

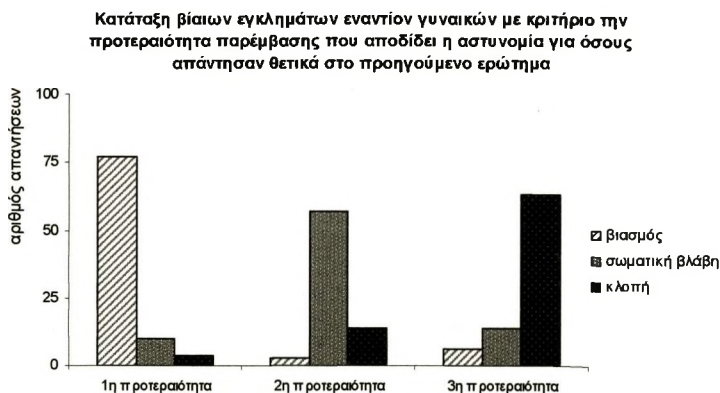
Διαμόρφωση λίστας προτεραιότητας από την ΕΛ.ΑΣ. για το χειρισμό των περιστατικών σωματικής βίας

1.11. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο την προτεραιότητα που αποδίδει η αστυνομία για παρέμβαση

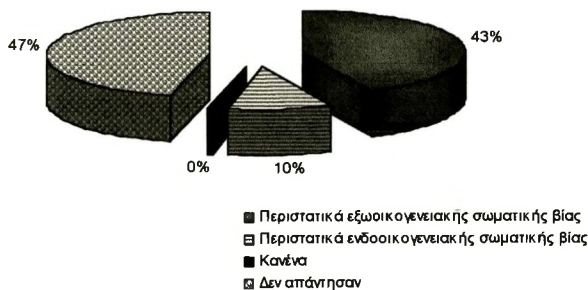
Οι ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά στο προηγούμενο ερώτημα για τη διαμόρφωση λίστας προτεραιότητας κατατάσσουν το βιασμό μεταξύ των βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών που αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα από την αστυνομία (διάγραμμα 22). Ακολουθούν οι σωματικές βλάβες που σύμφωνα με την εμπειρία τους, αντιμετωπίζονται κατά δεύτερη προτεραιότητα, σε αντιστοιχία με την κλοπή που κατατάσσεται τελευταία από άποψη προτεραιότητας παρέμβασης. Ανάλογα με το εάν η σωματική βία διαπράχθηκε μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας ή όχι, διαπιστώνεται ότι τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας τοποθετούνται πρώτα στις λίστες προτεραιότητας της αστυνομίας, σύμφωνα με τη γνώμη των αστυνομικών (του 43% των ερωτώμενων) (διάγραμμα 23). Τα δεδομένα αυτά ταυτίζονται με τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα αναφορικά με τα περιστατικά που αντιμετωπίζονται κατά προτεραιότητα από την αστυνομία (βλ. παραπ. κεφ. IV, 2.3.α.). Το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό των ατόμων που δεν απάντησαν αφορά τα άτομα που θεωρούν ότι η αστυνομία δεν διαμορφώνει λίστες προτεραιότητας, όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενο ερώτημα.

Διάγραμμα 22

Διάγραμμα 23

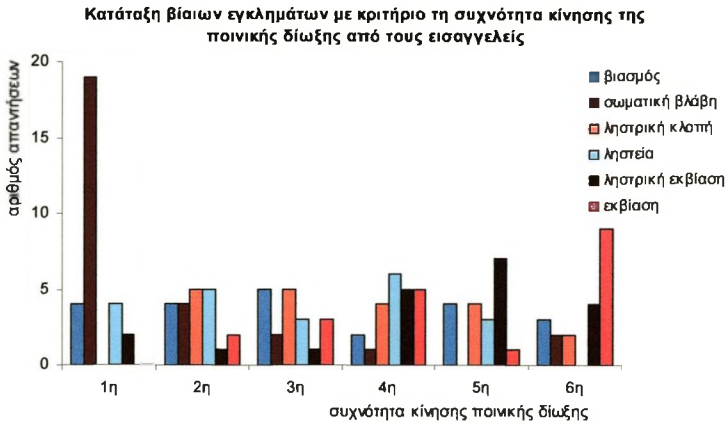
**Περιστατικά που τοποθετούνται πρώτα στις λίστες προτεραιότητας
(ΕΛ.ΑΣ.)**

1.12. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κρήριο τη συχνότητα κίνησης της ποινικής δίωξης

Στην καθημερινή πρακτική σύμφωνα με την εμπειρία των εισαγγελικών λειτουργών, η ποινική δίωξη κινείται συχνότερα στα εγκλήματα των σωματικών βλαβών, σε αντιδιαστολή με τη μικρότερη συχνότητα που παρατηρείται στο έγκλημα εκβίασης (διάγραμμα 24). Το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί από το γεγονός ότι η σωματικές βλάβες είναι μία απτή συμπεριφορά που αποδεικνύεται ευκολότερα από το θύμα συγκριτικά με άλλα βίαια εγκλήματα, γεγονός που αναμφίβολα επηρεάζει τους αρμόδιους φορείς.

Διάγραμμα 24

1.13. Κίνηση της ποινικής δίωξεως από τους εισαγγελείς

Μολονότι στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού συστήματος υιοθετείται η αρχή της νομιμότητας, ωστόσο υποστηρίζεται ότι στην καθημερινή πρακτική στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών η ποινική δίωξη κινείται συχνότερα, συγκριτικά με τα αντίστοιχα ενδοοικογενειακά. Το ποσοστό των ερωτώμενων εισαγγελέων που απάντησαν θετικά στο παραπάνω ζήτημα προσεγγίζει σχεδόν το σύνολο του δείγματος (91%) (διάγραμμα 25). Οι λόγοι σχετίζονται είτε με την οικογενειακή σχέση που συνδέει το θύμα και το δράστη, είτε με το αυξημένο ενδεχόμενο ανάκλησης των εγκλήσεων από τα θύματα στα ενδοοικογενειακά περιστατικά που ουσιαστικά σημαίνει την παύση της ποινικής δίωξης (βλ. παραπ. κεφ. V, 1.2).

Διάγραμμα 25

Περιστατικά με θύματα γυναίκες στα οποία ασκείται συχνότερα η ποινική δίωξη σύμφωνα με τους εισαγγελείς

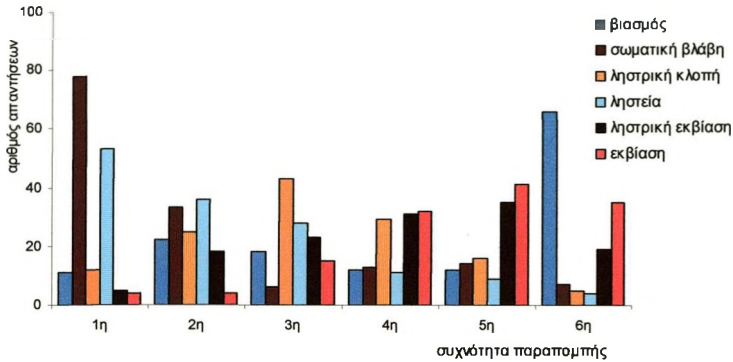

1.14. Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα παραπομπής του δράστη στο ακροατήριο

Η κατάταξη των βίαιων εγκλημάτων εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα παραπομπής του δράστη στο ακροατήριο δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις με την προηγούμενη, δεδομένου ότι η μεγαλύτερη συχνότητα παραπομπής εξακολουθεί να παρουσιάζεται στα εγκλήματα των σωματικών βλαβών (διάγραμμα 26). Η διαφοροποίηση παρουσιάζεται στα εγκλήματα που έχουν τη μικρότερη συχνότητα παραπομπής του δράστη στο ακροατήριο και αφορούν όπως ήταν αναμενόμενο, το βιασμό. Το δεδομένο αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό εάν αναλογιστούμε ότι είναι συχνό το φαινόμενο της κίνησης ποινικής δίωξης εναντίον του δράστη βιασμού – που ενδέχεται να είναι και άγνωστος – ενώ είναι σχετικά σπάνια η παραπομπή του στο ακροατήριο, για διάφορους λόγους που δε συνιστούν το αντικείμενο της παρούσας εμπειρικής διερεύνησης.

Διάγραμμα 26

Κατάταξη βίαιων εγκλημάτων με κριτήριο τη συχνότητα παραπομπής του δράστη στο ακροατήριο σύμφωνα με τους δικαστές

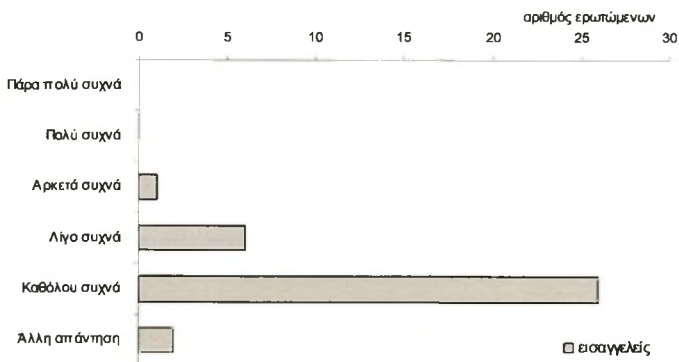

1.15. Απόρριψη της έγκλησης με διάταξη του εισαγγελέα

Όπως ήταν αναμενόμενο, η έγκληση του θύματος σπάνια απορρίπτεται βάσει της αρχής της νομιμότητας, στοιχείο το οποίο επιβεβαιώνεται από 26 σε σύνολο 35 ερωτώμενων εισαγγελέων που απάντησαν **«καθόλου συχνά»** σε σχετικό ερώτημα (διάγραμμα 27).

Διάγραμμα 27

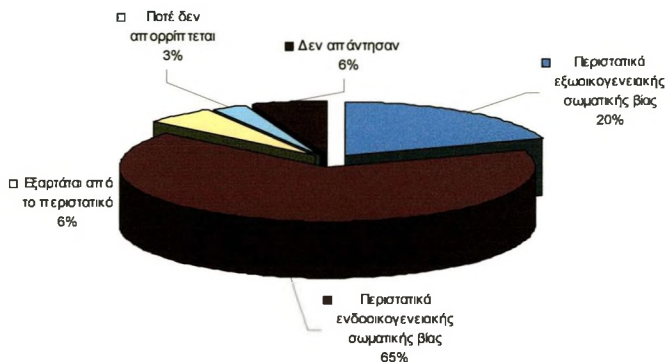
Συχνότητα απόρριψης έγκλησης με διάταξη του εισαγγελέα

Ανάλογα με τον τύπο του περιστατικού της σωματικής βίας που **απορρίπτεται συχνότερα η υποβαλλόμενη έγκληση** - στις λίγες περιπτώσεις που αυτό συμβαίνει – το 65% του δείγματος των εισαγγελιών θεωρεί ότι αφορά στα **ενδοοικογενειακά περιστατικά** σωματικής βίας (διάγραμμα 28), για λόγους που αναφέρθηκαν προηγούμενα (βλ. παραπ. κεφ. V, 1.2).

Διάγραμμα 28

Περιστατικά στα οποία απορρίπτεται συχνότερα η έγκληση με διάταξη του εισαγγελέα

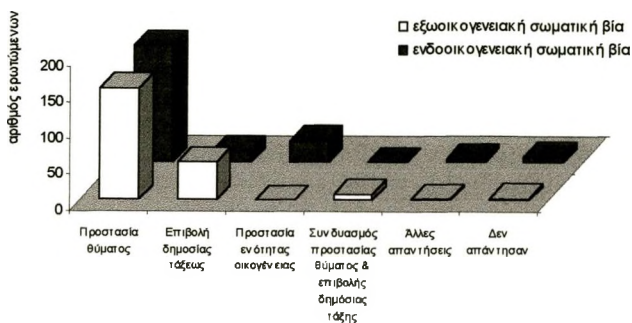
2. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

2.1. Αντικειμενικός σκοπός των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών

Ο σκοπός της αστυνομικής κινητοποίησης δεν διαφοροποιείται ανάλογα με τον τύπο του περιστατικού και στις περισσότερες περιπτώσεις του δείγματος συνοψίζεται στην προστασία του θύματος (διάγραμμα 29). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δεύτερη κατά σειρά απάντηση αναφορικά με την επιβολή της δημόσιας τάξης στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας - η εκδήλωση των οποίων αναμφισβήτητα συνδέεται με τη διατάραξη της – και η τρίτη κατά σειρά απάντηση σχετικά με την προστασία της ενότητας της οικογένειας στα ενδοοικογενειακά περιστατικά. Το τελευταίο μάλιστα στοιχείο ταυτίζεται με τις σχετικές θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις διεθνώς (βλ. παραπ. Κεφ. IV, 2.2.α, 2.4.β).

Διάγραμμα 29

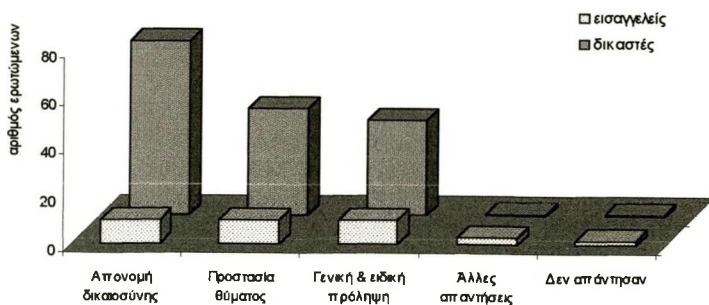
Σκοπός αστυνομικής κινητοποίησης ανάλογα με τον τύπο του περιστατικού

Αντίθετα, η απάντηση που εμφανίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις των ερωτώμενων δικαστών συνοψίζεται στην **ορθή απονομή της δικαιοσύνης**, ακολουθεί κατά σειρά η προστασία του θύματος και έπεται η πρόληψη (γενική και ειδικά) (διάγραμμα 30). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των εισαγγελικών λειτουργών, οι οποίες είναι ισοκατανεμημένες στις προαναφερόμενες τρεις κατηγορίες απαντήσεων, στοιχείο το οποίο υποδηλώνει την υποκειμενικότητα των απαντήσεων στο συγκεκριμένο ερώτημα. (βλ. σχετικά Κεφ. V, 2.2.α).

Διάγραμμα 30

Αντικειμενικός σκοπός δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

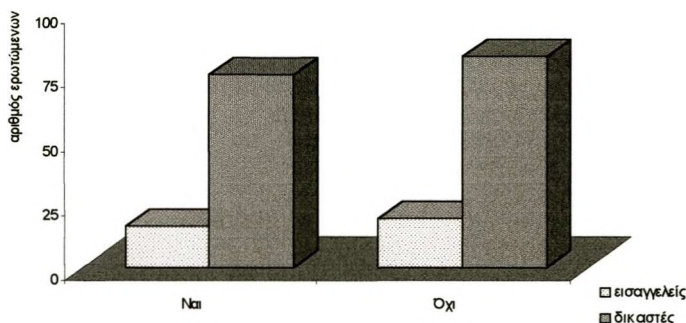

2.2. Φυσική απουσία θύματος από τη δίκη στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα

Σχετικά ισοκατανεμημένες εμφανίζονται οι απαντήσεις τόσο των εισαγγελέων, όσο και των δικαστών αναφορικά με το εάν διαφοροποιείται η αντιμετώπιση του θύματος στις περιπτώσεις που το τελευταίο απουσιάζει από τη δίκη στις αυτεπαγγέλτως διωκόμενες περιπτώσεις σωματικής βίας. Συγκεκριμένα, 16 εισαγγελείς απαντούν με «ναι» στη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση σε αντιδιαστολή με 19 που απαντούν με «όχι» (διάγραμμα 31). Παρόμοια, είναι η αναλογία και στους δικαστές (75 έναντι 82), δεδομένο που επίσης υποδηλώνει την υποκειμενικότητα των απαντήσεων.

Διάγραμμα 31

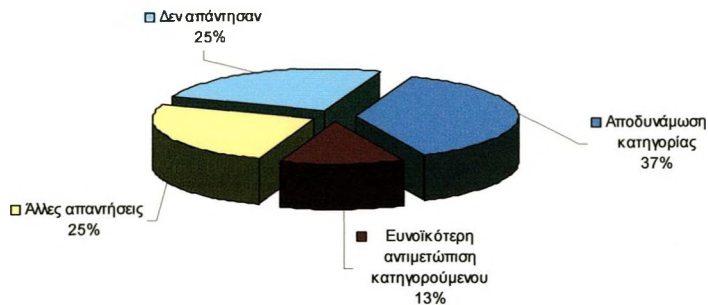
Διαφοροποίηση της αντιμετώπισης στην περίπτωση φυσικής απουσίας του θύματος από τη δίκη στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα περιστατικά σωματικής βίας

Αναφορικά με τον τρόπο που διαφοροποιείται η αντιμετώπιση στην περίπτωση απουσίας του θύματος από τη δίκη, η απάντηση που δίδεται στις περισσότερες περιπτώσεις των ερωτώμενων εισαγγελέων αφορά στην **αποδυνάμωση της κατηγορίας** (37%) (διάγραμμα 32), ενώ παρόμοια είναι και η απάντηση που δίδεται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων δικαστών και αφορά στην **αμφισβήτηση του περιστατικού** (36%) (διάγραμμα 33). Οι επόμενες κατά σειρά απαντήσεις στο δείγμα των δικαστών σχετίζονται με τη δυσχέρεια απόδειξης της τέλεσης της σωματικής βίας και την ατονία της κατηγορίας. (βλέπε σχετικά κεφ. V, 1.3).

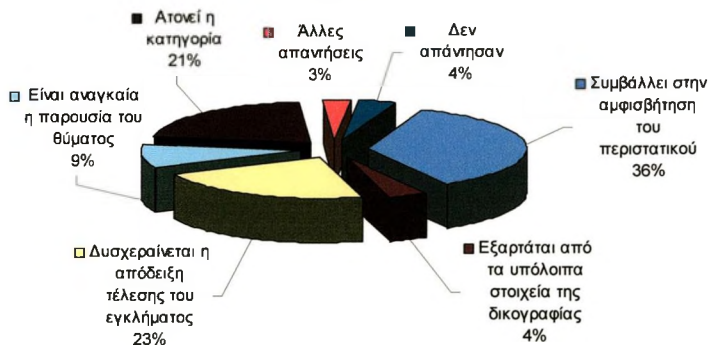
Διάγραμμα 32

Ανάλυση της γνώμης των εισαγγελέων που απάντησαν θετικά στη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση του θύματος λόγω απουσίας του από τη δίκη

Διάγραμμα 33

Ανάλυση της γνώμης των δικαστών που απάντησαν θετικά στη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση του θύματος λόγω απουσίας του από τη δίκη

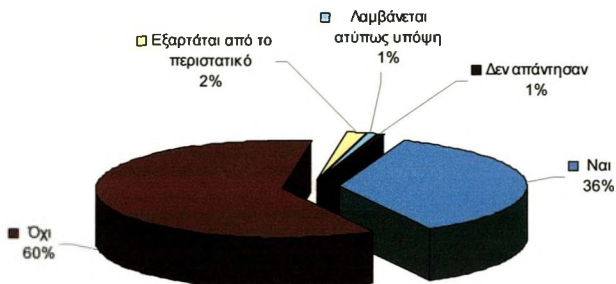
2.3. Παράνομη κτήση και προσαγωγή αποδεικτικού μέσου

Η πλειοψηφία των δικαστικών λειτουργιών υποστηρίζει ότι η παράνομη κτήση και προσαγωγή αποδεικτικού μέσου – μοναδικού που μπορεί να στηρίξει την κατηγορία – **δεν πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο της ηθικής-ελεύθερης απόδειξης (60%)**, ενώ ένα επίσης σημαντικό ποσοστό (36%) έχει

την αντίθετη άποψη (διάγραμμα 34). Η διαφοροποίηση αυτή των απόψεων σαφώς λειτουργεί εναντίον του θύματος και των συμφερόντων του, χωρίς ωστόσο να σημαίνει ότι παρόμοια περιστατικά δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με εξαιρετική προσοχή από τους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να προστατεύονται παράλληλα με τα θύματα και οι κατηγορούμενοι από το ενδεχόμενο αναληθών αποδεικτικών μέσων.

Διάγραμμα 34

Ένταξη ή μη στην ηθική - ελεύθερη απόδειξη του αποδεικτικού μέσου που έχει αποκτηθεί παράνομα σύμφωνα με τους δικαστές

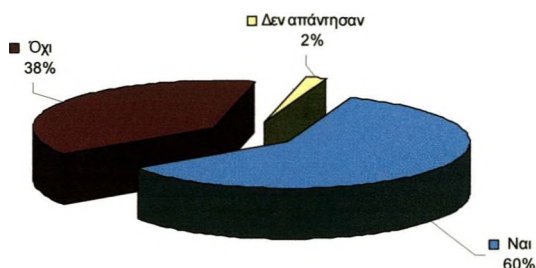

2.4. Εξάλειψη αξιοποίνου λόγω δικαιολογημένης αγανάκτησης

Η εφαρμογή στη δικαστηριακή πρακτική της δυνατότητας που παρέχεται από το νόμο αναφορικά με την **εξάλειψη του αξιοποίνου**, εάν ο **δράστης παρασύρθηκε** στην άσκηση της σωματικής βίας από **δικαιολογημένη αγανάκτηση**, υποστηρίζεται από το 60% του δείγματος των δικαστών (διάγραμμα 35). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι μολονότι η συγκεκριμένη διάταξη αφορά στις απλές περιπτώσεις σωματικής βίας, ωστόσο αναμφισβήτητα συντείνει στη **μειωμένη προστασία του θύματος**.

Διάγραμμα 35

Σύμφωνα με την εμπειρία των δικαστών είναι δυνατόν να υπάρξει εξάλειψη του αξιόποινου λόγω διακαιολογημένης αγανάκτησης του δράστη;

2.5. Υποχρέωση ενημέρωσης του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του σε αντιδιαστολή με την απουσία παρόμοιας υποχρέωσης για το θύμα

Η υποχρέωση ενημέρωσης του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του από τον ανακριτή σε αντιδιαστολή με την απουσία παρόμοιας υποχρεωτικής ενημέρωσης του θύματος, μολονότι προβλέπεται από το νόμο, ερμηνεύεται από την πλειοψηφία του δείγματος των δικαστών (66 άτομα) ως απόρροια της δυσμενέστερης θέσης του κατηγορουμένου, ενώ ένας μικρότερος αριθμός ερωτώμενων (20 άτομα) την αξιολογεί ως ορθή απονομή της δικαιοσύνης (διάγραμμα 36). Οι αντιλήψεις αυτές αναμφισβήτητα, τροφοδοτούν την ήδη υποβαθμισμένη θέση των θυμάτων στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Για το λόγο αυτό, επιβάλλεται να πλαισιωθούν από σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις που θα κατοχυρώνουν νομοθετικά το αντίστοιχο δικαίωμα ενημέρωσης και του θύματος. Προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορούν και απόψεις ορισμένων μόνο ερωτώμενων, που ερμηνεύουν την προαναφερόμενη κατάσταση ως άνηση μεταχείριση μεταξύ του θύματος και του κατηγορουμένου και ως κατάλοιπο παρωχημένων αντιλήψεων που αγνοούν σημαντικές ανάγκες των θυμάτων.

Διάγραμμα 36

Ερημνεία υποχρέωσης ενημέρωσης του κατηγορούμενου από τον ανακριτή σε αντιδιαστολή με την απουσία παρόμοιας ενημέρωσης για το θύμα

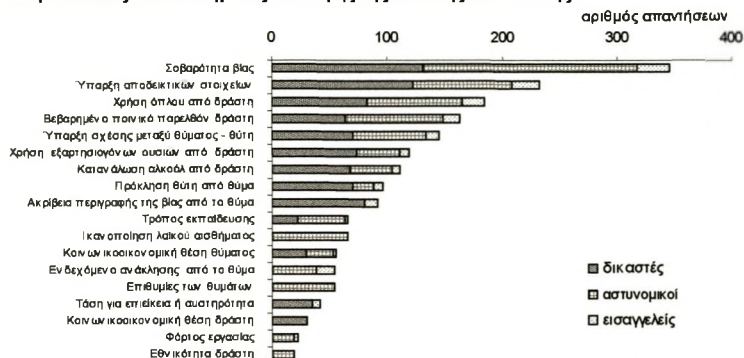

2.6. Κριτήρια προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Οι κυριότεροι από τους παράγοντες που προσδιορίζουν τον τρόπο αντιμετώπισης των υποθέσεων εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης συνοψίζονται κατά σειρά συχνότερων απαντήσεων στη σοβαρότητα της σωματικής βίας, την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, τη χρήση όπλου από το δράστη, το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του τελευταίου, την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη, την κατανάλωση εξαρτησιογόνων ουσιών από το δράστη και ιδιαίτερα αλκοόλ και την πρόκληση του δράστη από το θύμα (διάγραμμα 37). Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν οι απαντήσεις αναφορικά με την **ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος**, η οποία δίδεται μόνο από τους αστυνομικούς, όπως άλλωστε είναι αναμενόμενο και με το **ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών από το θύμα**, που απαντάται μόνο από εισαγγελείς και αστυνομικούς, διότι το έργο των συγκεκριμένων φορέων επηρεάζεται άμεσα από την προαναφερόμενη εξέλιξη.

Διάγραμμα 37

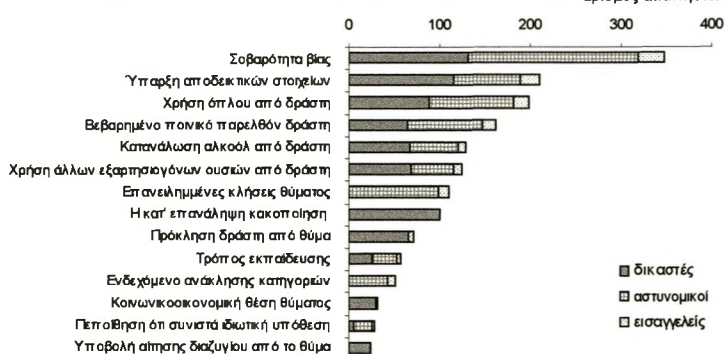
Κριτήρια προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπαιδευτικούς του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Οι προσδιοριστικοί παράγοντες του τρόπου αντιμετώπισης δεν διαφοροποιούνται σημαντικά στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας, με εξαίρεση τις απαντήσεις αναφορικά με τις επανειλημμένες κλήσεις των θυμάτων στην αστυνομία και τον εισαγγελέα, δεδομένου ότι πρόκειται για βία μεταξύ μελών οικογένειας που το ενδεχόμενο επανάληψής της είναι ιδιαίτερα αυξημένο και με την κατ' επανάληψη κακοποίηση του θύματος για τους παραπάνω λόγους, που δίδεται από τους δικαστές (διάγραμμα 38). Καινοτομία επίσης συνιστούν οι απαντήσεις αναφορικά με την **υποβολή αιτήσεως διαζυγίου από το θύμα** και με την **πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση**, στοιχεία που επηρεάζουν τον τρόπο χειρισμού των περιστατικών και συμφωνούν απόλυτα με τις σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και τα εμπειρικά δεδομένα διεθνώς (βλ. παραπ. κεφ. IV, 2.4.β και κεφ. V, 3.10.). Κατά τον ίδιο τρόπο, το σύνολο των προαναφερόμενων παραγόντων που αναδεικνύονται από τις απαντήσεις των ερωτώμενων επαληθεύεται από τα διεθνή δεδομένα (όπως έχουμε αναφέρει, κεφ. IV, 2.4. και κεφ. V, 3).

Διάγραμμα 38

Κριτήρια προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

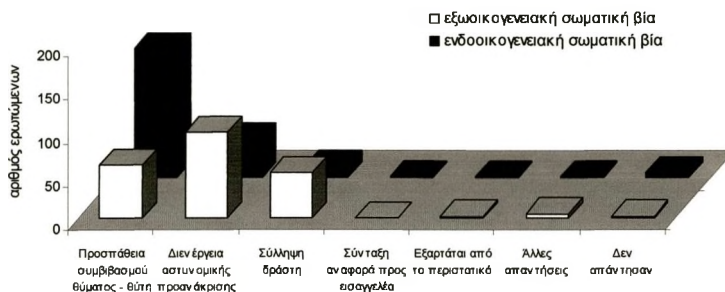

2.7. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από την αστυνομία

Ο συνηθέστερος τρόπος αντιμετώπισης των περιστατικών από την αστυνομία συνοψίζεται στην **προσπάθεια συμβιβασμού** του θύματος και του θύτη αναφορικά με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά και τη διενέργεια **αστυνομικής προανάκρισης** στα εξωοικογενειακά (διάγραμμα 39). Η σύλληψη του δράστη εμφανίζεται αυξημένη στα εξωοικογενειακά συγκριτικά με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά που συνιστά μία σχετικά ασυνήθης εξέλιξη. Τα δεδομένα αυτά συμφωνούν απόλυτα με τα πορίσματα άλλων ερευνών (βλ. κεφ. IV, 2. 3. α. β. γ.).

Διάγραμμα 39

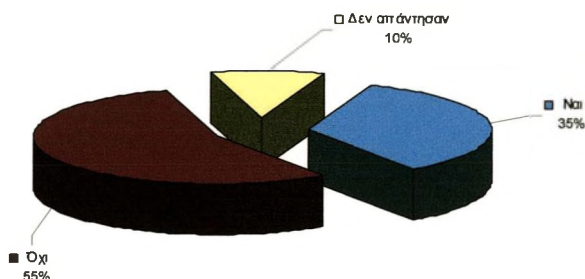
Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από την αστυνομία

Η παραπάνω αντιμετώπιση των υποθέσεων από τις διοικητικές Αρχές ορισμένες φορές επηρεάζεται - σύμφωνα με ένα σημαντικό μέρος ερωτώμενων, που συνιστά το 35% - από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη αναφορικά με τα εξωοικογενειακά περιστατικά (διάγραμμα 40).

Διάγραμμα 40

Επιρροή της συνήθους αντιμετώπισης των εξωοικογενειακών περιστατικών από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος - θύτη, σύμφωνα με την αστυνομία

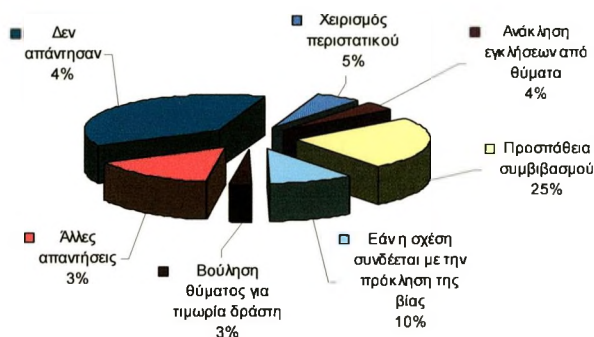

Η σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ του θύματος και του θύτη, ενδέχεται να είναι επαγγελματική, φιλική, αισθηματική κ.λ.π. Ο συνηθέστερος τρόπος με τον οποίο η προαναφερόμενη

σχέση επηρεάζει τον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από την αστυνομία, αφορά στην **προσπάθεια επίτευξης συμβιβασμού** εάν ο δράστης και το θύμα συνδέονται μεταξύ τους, ενώ η επόμενη κατά σειρά απάντηση σχετίζεται με τη **διερεύνηση** της πιθανότητας η παραπάνω **σχέση να προκάλεσε την εκδήλωση της βίας** (διάγραμμα 41).

Διάγραμμα 41

Ανάλυση γνώμης των ερωτώμενων που απάντησαν θετικά στο προηγούμενο ερώτημα

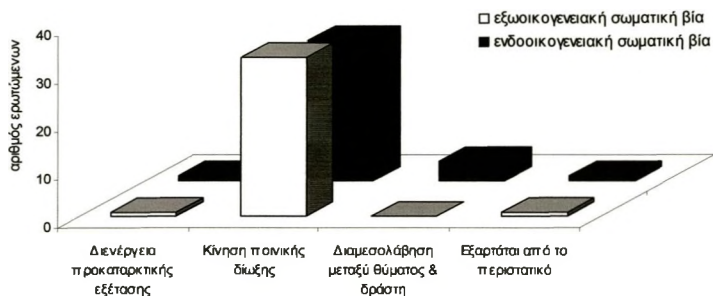

2.8. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από τους εισαγγελείς

Ο συνήθης τρόπος αντιμετώπισης δεν παρουσιάζει διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιστατικών εξωοικογενειακής και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας και η επικρατέστερη απάντηση αφορά στην **κίνηση της ποινικής δίωξης**, δεδομένου ότι το ελληνικό ποινικό σύστημα υιοθετεί την αρχή της νομιμότητας αναφορικά με τη δράση του εισαγγελέα (διάγραμμα 42 και παραπ. κεφ. V, 1.2). Βέβαια, δεν παύει να εφαρμόζεται και η προσπάθεια **διαμεσολάβησης** μεταξύ του θύματος και του δράστη στα ενδοοικογενειακά περιστατικά.

Διάγραμμα 42

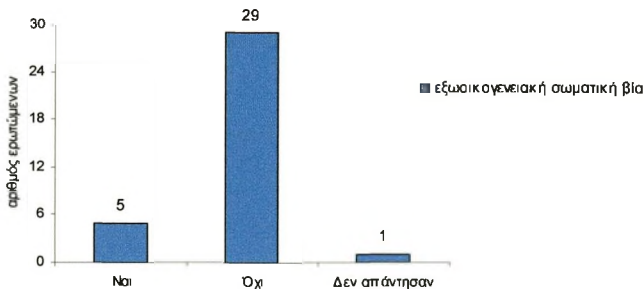
Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από τους εισαγγελείς

Όπως, ήταν αναμενόμενο η προαναφερόμενη αντιμετώπιση δεν επηρεάζεται ούτε από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ του θύματος και του δράστη (διάγραμμα 43), ούτε από το ρόλο του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (διάγραμμα 44), λόγω της προαναφερόμενης αρχής της νομιμότητας που διέπει το ελληνικό ποινικό σύστημα.

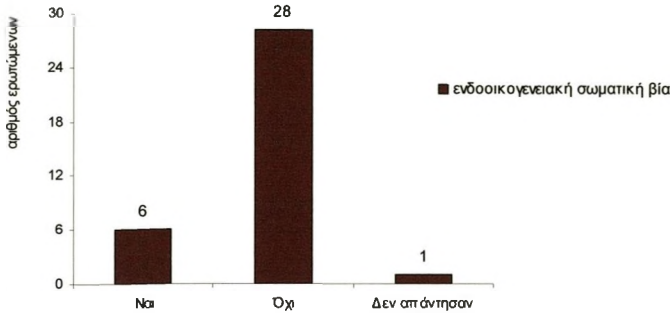
Διάγραμμα 43

Επιρροή της συνήθους αντιμετώπισης των εριστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τη σχέση θύματος - δράστη, σύμφωνα με τους εισαγγελείς

Διάγραμμα 44

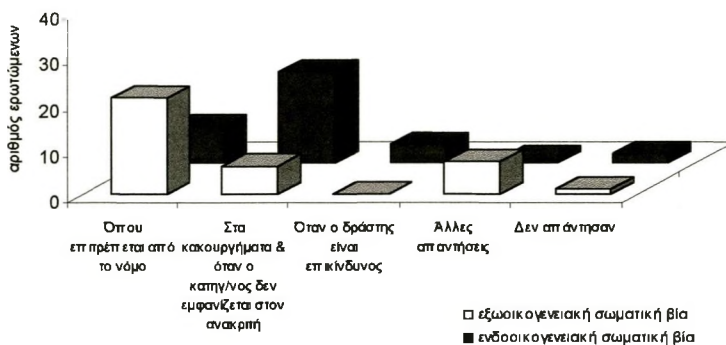
Επιρροή της συνήθους αντιμετώπισης των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας από το ρόλο του θύματος στην οικογένεια, σύμφωνα με τους εισαγγελεείς

Διαφοροποίηση των απαντήσεων παρατηρείται στο ερώτημα αναφορικά με την **έκδοση εντάλματος σύλληψης** εναντίον του δράστη. Συγκεκριμένα, οι εισαγγελεείς δεν εξειδικεύουν τις απαντήσεις τους στα εξωοικογενειακά περιστατικά, επισημαίνοντας ότι εκδίδεται στις περιπτώσεις που επιτρέπεται από το νόμο (διάγραμμα 45). Αντίθετα, οι απαντήσεις τους είναι περισσότερο εξειδικευμένες στα ενδοοικογενειακά περιστατικά, που η συνηθέστερη απάντηση αφορά στην έκδοσή του όταν η σωματική βία είναι **κακουργηματικής μορφής** και όταν ο **κατηγορούμενος δεν εμφανίζεται** στον ανακριτή. Η παραπάνω διαφοροποίηση στην εξειδίκευση των απαντήσεων θα μπορούσε να ερμηνευθεί με κριτήριο την «τυπική» εφαρμογή των διατάξεων του νόμου, που αποτελεί τη συνήθη πρακτική στα εξωοικογενειακά περιστατικά.

Διάγραμμα 45

Περιπτώσεις έκδοσης εντάλματος σύλληψης εναντίον του δράστη από τους ερωτώμενους εισαγγελείς

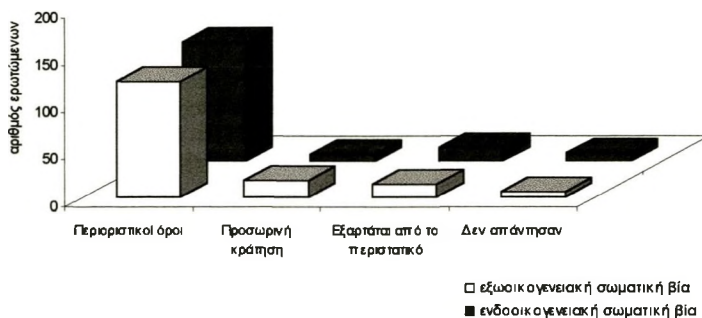

2.9. Συνήθης αντιμετώπιση περιστατικών σωματικής βίας από τους δικαστές

Οι συνήθεις ενέργειες των δικαστικών λειτουργιών κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών σωματικής βίας επικεντρώνονται στην **επιβολή περιοριστικών όρων** εφόσον τηρούνται οι προβλεπόμενες από το νόμο προϋποθέσεις (διάγραμμα 46). Επισημαίνεται ότι η επιβολή της προσωρινής κράτησης εμφανίζεται διπλασιασμένη στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας, δεδομένου ότι μία παρόμοια εξέλιξη στο πλαίσιο της οικογένειας θα δυσχέρανε ποικιλοτρόπως τη λειτουργία της οικογένειας. Τα στοιχεία αυτά συμφωνούν με τα πορίσματα διαφόρων ερευνών στο εξωτερικό (βλ. κεφ. V, 2.2.δ).

Διάγραμμα 46

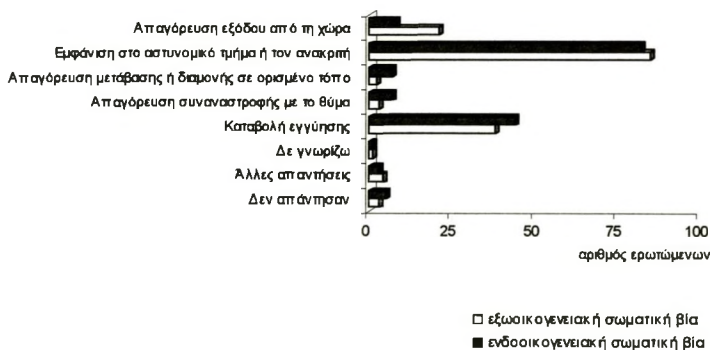
**Συνήθειες ενέργειες κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών
σωματικής βίας από τους δικαστές**

Ο συνηθέστερα επιβαλλόμενος περιοριστικός όρος σύμφωνα με τις απόψεις των δικαστών αφορά στην **εμφάνιση** του κατηγορουμένου στο **αστυνομικό τμήμα** ή τον **ανακριτή**, ενώ ο επόμενος κατά σειρά συχνότητας σχετίζεται με την **καταβολή εγγύησης** (διάγραμμα 47). Οι συγκεκριμένοι περιοριστικοί όροι δεν διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με τον τύπο του περιστατικού, σε αντιδιαστολή με την περίπτωση της απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα που επιβάλλεται συχνότερα στα εξωοικογενειακού χαρακτήρα περιστατικά. Η εξέλιξη αυτή γίνεται εύλογα αντιληπτή εάν αναλογισθούμε ότι ο κίνδυνος διαφυγής εμφανίζεται αυξημένος όταν τα άτομα δεν αποτελούν μέλη της ίδιας οικογένειας και ειδικότερα όταν είναι άγνωστα μεταξύ τους.

Διάγραμμα 47

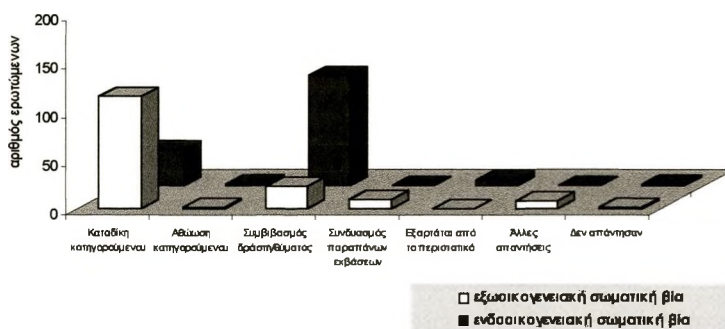
**Συνήθειες περιοριστικοί όροι κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών
σωματικής βίας από τους δικαστές**

Ιδιαίτερα σημαντική διαφοροποίηση παρατηρείται στην έκβαση των υποθέσεων ανάλογα με τον τύπο του περιστατικού. Συγκεκριμένα, η συνήθης έκβαση των υποθέσεων εξωοικογενειακής σωματικής βίας αφορά στην **καταδίκη του κατηγορουμένου**, σε αντιδιαστολή με τη **συμβιβαστική επίλυση** της ενδοοικογενειακής βίας (διάγραμμα 48). Βέβαια, δεν παρατηρείται απουσία καταδικαστικών αποφάσεων και συμβιβαστικής επίλυσης στα ενδοοικογενειακά και τα εξωοικογενειακά περιστατικά αντίστοιχα. Παρόμοιες είναι οι εξελίξεις που σημειώνονται διεθνώς, με έμφαση στην ιδέα της μεσολαβητικής παρέμβασης (βλ. κεφ. V, 2.2.α, β, γ).

Διάγραμμα 48

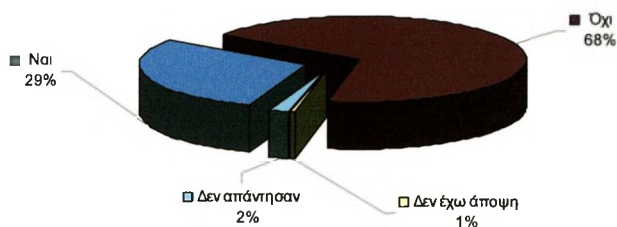
Συνήθης έκβαση των περιστατικών σωματικής βίας σύμφωνα με τους δικαστές

Η προαναφερόμενη συνήθης έκβαση των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας είναι δυνατόν να επηρεασθεί σύμφωνα με το 1/3 περίπου των ερωτώμενων δικαστών, από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη (διάγραμμα 49).

Διάγραμμα 49

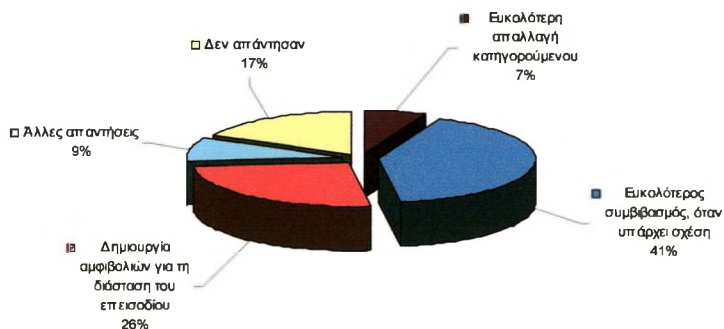
Επιρροή της συνήθους έκβασης των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος - δράστη, σύμφωνα με τους δικαστές

Η συχνότερη απάντηση των ερωτώμενων που τάχθηκαν υπέρ της ύπαρξης επιρροής αφορούσε την άποψη ότι ο **συμβιβασμός διευκολύνεται** όταν υπάρχει σχέση μεταξύ θύματος και δράστη (διάγραμμα 50). Η επόμενη σε συχνότητα απάντηση σχετίζεται με τη δημιουργία **αμφιβολιών για τη διάσταση του επεισοδίου**.

Διάγραμμα 50

Τρόποι επιρροής της σχέσης μεταξύ θύματος - δράστη στην έκβαση των περιστατικών εξωοικογενειακής σωματικής βίας

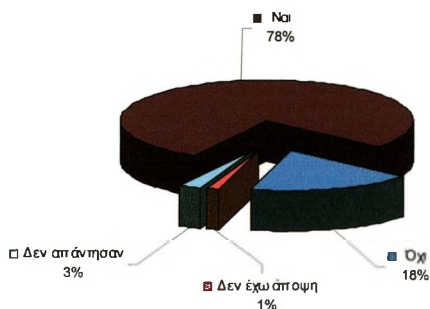

Αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των εκάστοτε περιστατικών σωματικής βίας καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η απάντηση των ερωτώμενων σχετικά με την ύπαρξη **αναντιστοιχίας κατά την**

επιβολή των ποινών μεταξύ παρόμοιων περιστατικών εξωοικογενειακής και ενδοοικογενειακής βίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των δικαστών (78%) θεωρεί ότι είναι δυνατόν να παρατηρηθεί αναντιστοιχία (διάγραμμα 51), η οποία ερμηνεύεται από τους περισσότερους βάσει της **αρχής της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων** που παρέχει στο δικαστή ο νόμος (διάγραμμα 52).

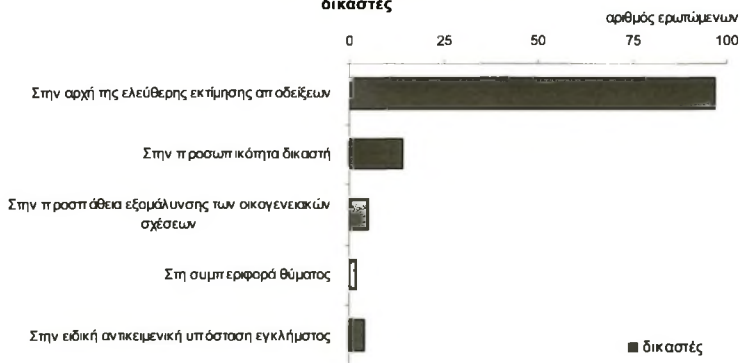
Διάγραμμα 51

Ύπαρξη αναντιστοιχίας στην επιβολή ποινών μεταξύ παρόμοιων περιστατικών εξω- και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας από τους δικαστές

Διάγραμμα 52

Λόγοι ύπαρξης αναντιστοιχίας στην επιβολή ποινών μεταξύ περιστατικών εξω- και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας από τους δικαστές

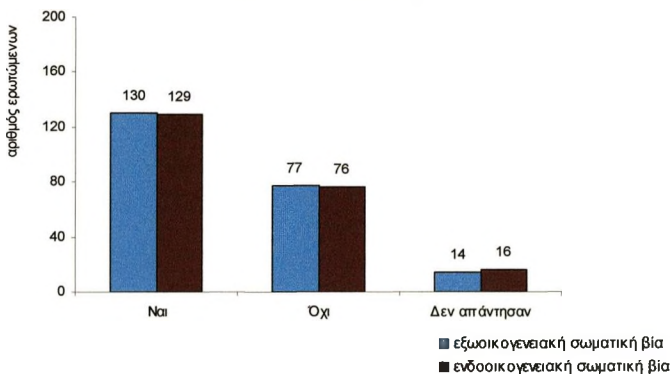
Υπάρχει ωστόσο, και ένας σχετικά μικρός αριθμός ατόμων που την αποδίδει στην προσωπικότητα του δικαστή και στην προσπάθεια εξομάλυνσης των οικογενειακών σχέσεων. Τα δεδομένα αυτά επιβεβαιώνονται και από τη διεθνή εμπειρία (βλ. παραπ. κεφ. V, 2.1, 2.2.στ).

2.10. Αντιμετώπιση από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης περιστατικών σωματικής βίας κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους

Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους αστυνομικούς έχουν αντιμετωπίσει περιστατικά σωματικής βίας κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους, ενώ αξίζει να επισημανθεί και η ύπαρξη ενός υπολογίσιμου αριθμητικά τμήματος ερωτώμενων (του 1/3 περίπου) που δήλωσαν ότι δεν έχουν αντιμετωπίσει (διάγραμμα 53). Το στοιχείο αυτό ενδεχομένως να αποτελεί **ένδειξη καταγγελίας - μειωμένης** - των σχετικών περιστατικών στην αστυνομία από τα θύματα, που όπως αναλύθηκε προηγούμενα βρίσκει σύμφωνους τους περισσότερους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (κυρίως αναφορικά με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά, βλ. διάγραμμα 15).

Διάγραμμα 53

Αντιμετώπιση από τους αστυνομικούς περιστατικών σωματικής βίας κατά την σταδιοδρομία τους

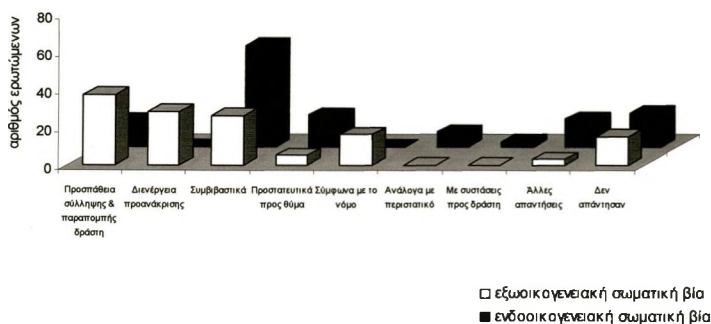

Από τους αστυνομικούς που απάντησαν θετικά στην αντιμετώπιση των προαναφερόμενων περιστατικών, επισημαίνεται ότι η πλειοψηφία έχει αντιμετωπίσει **συμβιβαστικά** τα **ενδοοικογενειακά** περιστατικά και με προσπάθεια **σύλληψης** και **παραπομπής** του **δράστη** στη **δικαιοσύνη** τα **εξωοικογενειακά** (διάγραμμα 54). Βέβαια, αναφορικά με τα τελευταία πρέπει να υπογραμμισθεί, ότι μεταξύ των τρόπων αντιμετώπισης σημαντικό μερίδιο κατέχουν η διενέργεια προανάκρισης και ο συμβιβασμός. Τα δεδομένα αυτά ταυτίζονται τόσο με την προαναφερόμενη συνήθη αντιμετώπιση των

περιστατικών (βλ. παραπ. διάγραμμα 39), όσο και με τα πορίσματα άλλων ερευνών (βλ. κεφ. IV, 2. 3. α. β. γ.).

Διάγραμμα 54

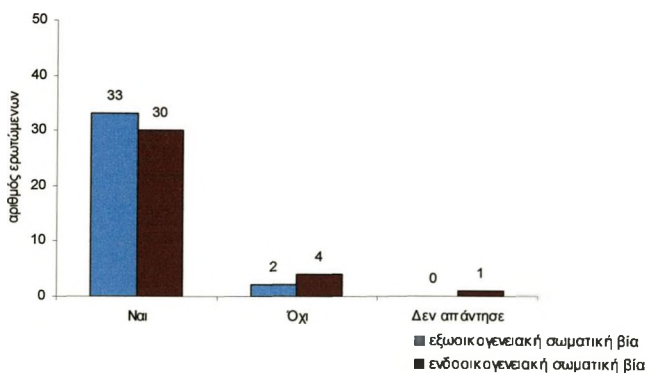
Τρόποι αντιμετώπισης περιστατικών από τους αστυνομικούς που απάντησαν θετικά στο προηγούμενο ερώτημα

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των εισαγγελέων, το σύνολο σχεδόν των οποίων έχει αντιμετωπίσει περιστατικά σωματικής βίας (διάγραμμα 55), χωρίς να παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση όπως και στην περίπτωση της αστυνομίας, μεταξύ οικογενειακών και εξωοικογενειακών περιστατικών.

Διάγραμμα 55

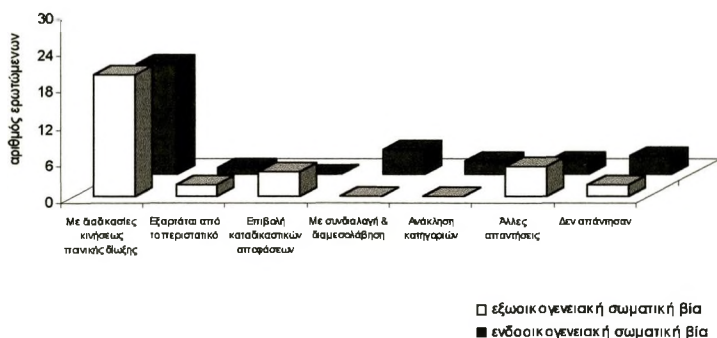
Αντιμετώπιση από τους εισαγγελείς περιστατικών σωματικής βίας κατά την σταδιοδρομία τους

Από τους εισαγγελείς που απάντησαν θετικά στην αντιμετώπιση των παραπάνω περιστατικών, η πλειοψηφία έδρασε βάσει των σχετικών διαδικασιών **κινήσεως της ποινικής δίωξης**, ενώ ένα μικρό ποσοστό ερωτώμενων τα χειρίσθηκε με **συνδιαλλαγή** και **διαμεσολάβηση** (διάγραμμα 56). Το δεδομένο αυτό ερμηνεύεται βάσει της προαναφερόμενης αρχής της νομιμότητας και ταυτίζεται με την προαναφερόμενη συνήθη αντιμετώπιση των περιστατικών από τους εισαγγελείς (διάγραμμα 42 και παραπ. κεφ. V, 1.2).

Διάγραμμα 56

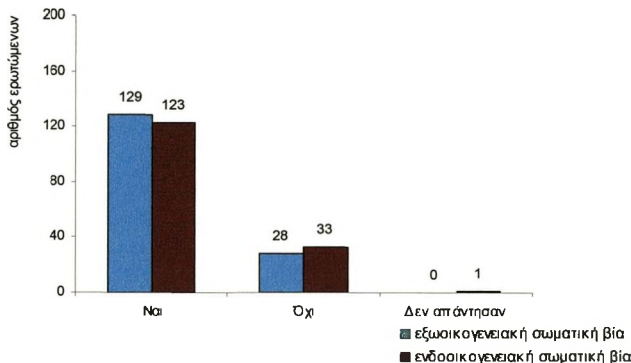
Τρόποι αντιμετώπισης περιστατικών από τους ερωτώμενους εισαγγελείς με θετική απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα

Όσον αφορά την αντιμετώπιση των σχετικών περιστατικών από τους δικαστές υπογραμμίζεται ότι περισσότεροι από αυτούς επιβεβαιώνουν το χειρισμό τους κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους, σε αντιδιαστολή με το 1/5 περίπου του δείγματος που απαντά αρνητικά (διάγραμμα 57). Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει το **διαδοχικό φιλτράρισμα των υποθέσεων** στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Διάγραμμα 57

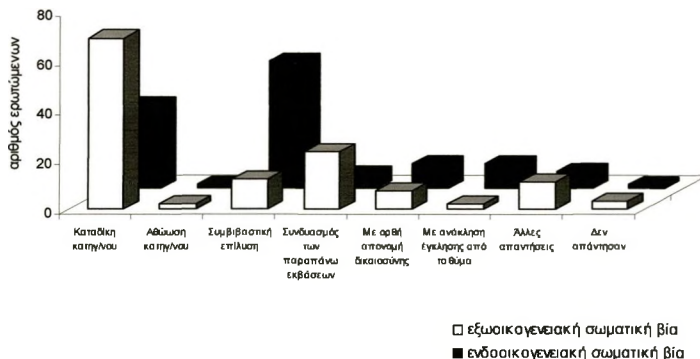
Αντιμετώπιση από τους δικαστές περιστατικών σωματικής βίας κατά την σταδιοδρομία τους

Από τους δικαστές που απάντησαν θετικά στο ερώτημα της αντιμετώπισης περιστατικών σωματικής βίας κατά τη σταδιοδρομία τους, επιβεβαιώνεται η προαναφερόμενη συνήθης αντιμετώπιση των παραπάνω περιστατικών. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία αυτών υπογραμμίζει την **καταδίκη του κατηγορουμένου** στα **εξωοικογενειακά** περιστατικά που χειρίστηκε, σε αντιδιαστολή με τη **συμβιβαστική επίλυση** των **ενδοοικογενειακών** περιστατικών (διάγραμμα 58). Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η αρκετά συχνή επιβολή καταδικαστικών αποφάσεων και στα οικογενειακά περιστατικά σε συνδυασμό με τις επίσης συχνές ανακλήσεις των κατηγοριών από τα θύματα. Το τελευταίο στοιχείο επιβεβαιώνει το προαναφερόμενο φιλτράρισμα. (βλ. επίσης διάγραμμα 48 και κεφ. V, 2.2.α, β, γ).

Διάγραμμα 58

Τρόποι αντιμετώπισης περιστατικών από τους ερωτώμενους δικαστές με θετική απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα

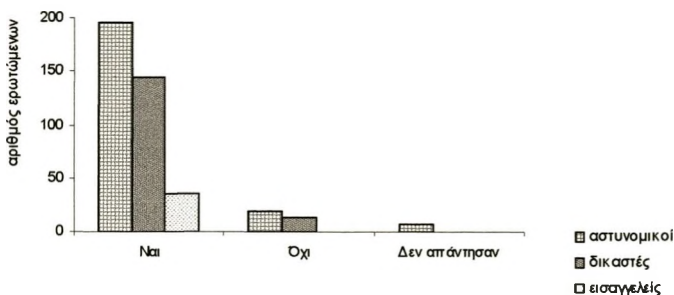
3. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

3.1. Η ενδοοικογενειακή βία ως ποινικό αδίκημα

Η άποψη αναφορικά με το εάν η ενδοοικογενειακή βία πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο της στάσης που θα υιοθετήσουν οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά την αντιμετώπιση των περιστατικών. Διαπιστώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα, σε αντιδιαστολή με ένα μικρό ποσοστό αστυνομικών και δικαστών που έχει διαφορετική άποψη (διάγραμμα 59).

Διάγραμμα 59

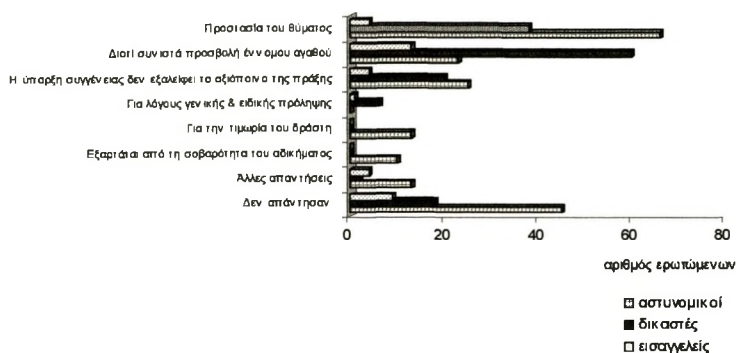
Πρέπει να συνιστά η ενδοοικογενειακή βία ποινικό αδίκημα, σύμφωνα με τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης;

Ειδικότερα, οι ερωτώμενοι που απάντησαν θετικά στο παραπάνω ερώτημα, επισημαίνουν τους λόγους για τους οποίους πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα. Οι συχνότερες απαντήσεις επικεντρώνονται στην **προστασία του θύματος**, στην **προσβολή εννόμου αγαθού** και στην άποψη ότι η **ύπαρξη συγγένειας δεν εξαλείφει το αξιόποino της πράξης** (διάγραμμα 60).

Διάγραμμα 60

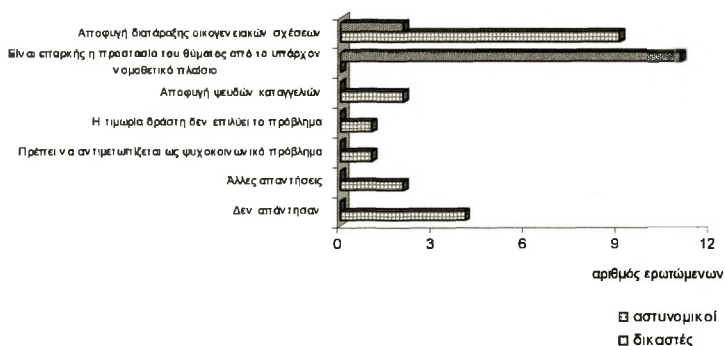
Λόγοι για τους οποίους η ενδοοικογενειακή βία πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα

Για τους αστυνομικούς και δικαστές που απάντησαν αρνητικά, οι κυριότεροι λόγοι συνοψίζονται στην **ήδη επαρκή προστασία του θύματος** και στην **αποφυγή διατάραξης των οικογενειακών σχέσεων** (διάγραμμα 61), επιχείρημα που ταυτίζεται με τα πορίσματα άλλων ερευνών (ενδεικτικά βλ. κεφ. IV, 2.4.β και κεφ. V, 3.10).

Διάγραμμα 61

Λόγοι για τους οποίους η ενδοοικογενειακή βία δεν πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα

Από τα παραπάνω εύλογα καταλήγουμε στην υπόθεση ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων τάσσεται κατά της πρωταρχικής αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ως αστικού

ζητήματος. Το σχετικό ερώτημα που τέθηκε στο δείγμα των δικαστών και των εισαγγελέων επιβεβαίωσε την παραπάνω υπόθεση, δεδομένου ότι οι 142 δικαστές σε σύνολο 157 και 31 εισαγγελείς σε σύνολο 35, απάντησαν αρνητικά στην πρωταρχική αστική αντιμετώπιση (διάγραμμα 62).

Διάγραμμα 62

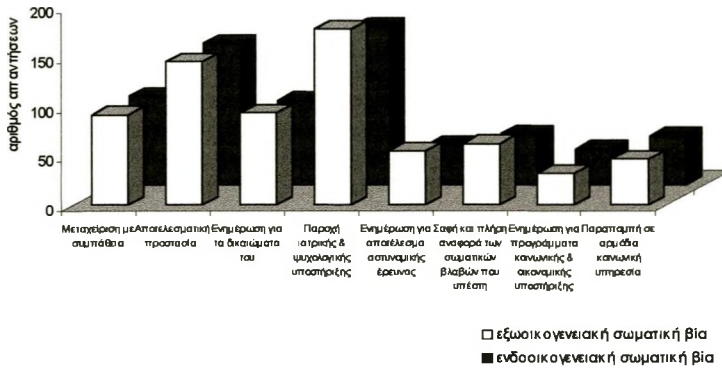

3.2. Ανάγκες του θύματος που ικανοποιεί η παρέμβαση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η κατανομή των αναγκών σύμφωνα με τις απαντήσεις των αστυνομικών παρουσιάζει υψηλότερη συχνότητα στην παροχή **ιατρικής και ψυχολογικής υποστήριξης**, ενώ έπεται από άποψη συχνότητας η αποτελεσματική προστασία του θύματος, η έννοια της οποίας όμως δεν αποσαφηνίζεται (διάγραμμα 63). Παρατηρείται μικρή διαφοροποίηση των απαντήσεων ανάλογα με τον τύπο της σωματικής βίας, κυρίως στην περίπτωση ιατρικής και ψυχολογικής υποστήριξης (178 απαντήσεις για τα εξωοικογενειακά, σε αντιδιαστολή με 160 για τα ενδοοικογενειακά). Επισημαίνεται ότι ορισμένες ανάγκες που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα κυρίως για τα θύματα της οικογενειακής βίας λόγω της συχνής οικονομικής τους εξάρτησης από τους δράστες, όπως η ενημέρωση για τα υπάρχοντα προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης και η παραπομπή τους σε αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες, εμφανίζουν εξαιρετικά μειωμένη συχνότητα – εάν γνωρίζουμε μάλιστα ότι οι απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα ήταν πολλαπλής επιλογής.

Διάγραμμα 63

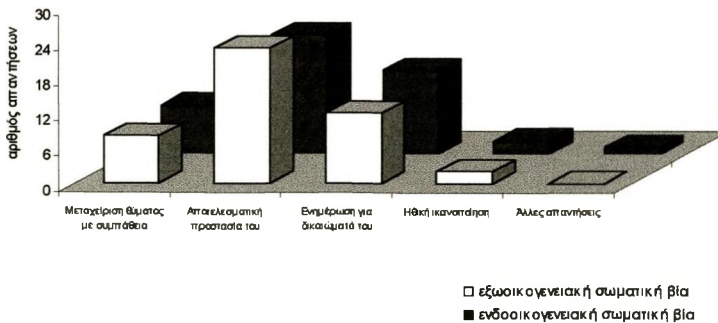
Ανάγκες του θύματος που ικανοποιεί η αστυνομική παρέμβαση

Οι απαντήσεις των ερωτώμενων εισαγγελέων διαφοροποιούνται. Η **αποτελεσματική προστασία** του θύματος είναι η πρώτη σε συχνότητα απάντηση, η οποία επίσης δεν αποσαφηνίζεται, μπορεί όμως να ερμηνευθεί ως συνέπεια της αρχής της νομιμότητας αναφορικά με τη δράση του εισαγγελέα (διάγραμμα 64). Η επόμενη κατά σειρά απάντηση αφορά στην ενημέρωση του θύματος για τα δικαιώματά του.

Διάγραμμα 64

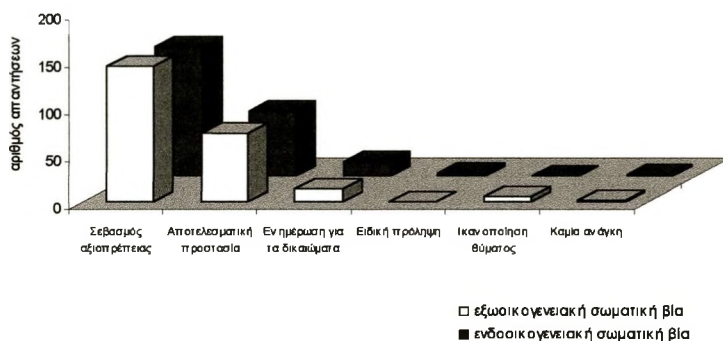
Ανάγκες του θύματος που ικανοποιεί η εισαγγελική παρέμβαση

Διαφορετικά επίσης, προσεγγίζουν το ζήτημα της ικανοποίησης των αναγκών των θυμάτων οι δικαστικοί λειτουργοί (διάγραμμα 65). Συγκεκριμένα, ο σεβασμός της αξιοπρέπειάς τους προβάλλει ως η ανάγκη με τη μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων (143 απαντήσεις για τα εξωοικογενειακά περιστατικά και 136 για τα οικογενειακά). Η αποτελεσματική προστασία του θύματος εμφανίζεται μειωμένη κατά το ήμισυ περίπου, στοιχείο που ερμηνεύεται βάσει της δευτερογενούς θυματοποίησης που υφίσταται το θύμα κατά την ακροαματική κυρίως διαδικασία.

Διάγραμμα 65

Ανάγκες του θύματος που ικανοποιεί η δικαστική παρέμβαση

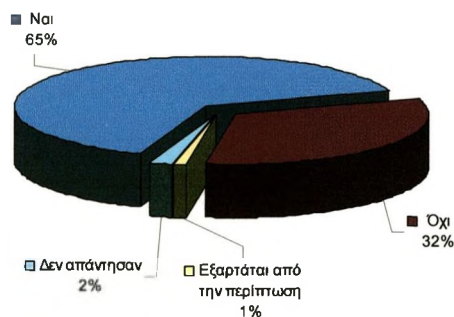

3.3. Προστασία θύματος από ενδεχόμενες προσβλητικές ερωτήσεις

Κατά τη διάρκεια της ακροαματικής – κυρίως – διαδικασίας είναι δυνατόν να τεθούν στο θύμα ερωτήσεις προσβλητικές, που ενδέχεται όμως να συμβάλλουν στην εκτίμηση της αξιοπιστίας του από το δικαστήριο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το δεδομένο ότι τα 2/3 περίπου των ερωτώμενων δικαστών θεωρούν ότι το θύμα προστατεύεται από ενδεχόμενες προσβλητικές ερωτήσεις, ενώ το 1/3 έχει αντίθετη άποψη (διάγραμμα 66). Βέβαια, οι απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα δεν μπορούν να οδηγήσουν σε αξιόπιστα συμπεράσματα αναφορικά με τη μεταχείριση του θύματος στο συγκεκριμένο ζήτημα, δεδομένου ότι το 1/3 των δικαστών που διαφοροποιείται συνιστά μία υπολογίσιμη ανθρώπινη δύναμη. Μπορούν όμως, να αποτελέσουν ένδειξη ή τάση μεταχείρισης.

Διάγραμμα 66

Προστασία θύματος από ενδεχόμενες προσβλητικές ερωτήσεις, εάν ο δικαστής θεωρήσει ότι συμβάλλουν στην εκτίμηση της αξιοπιστίας του

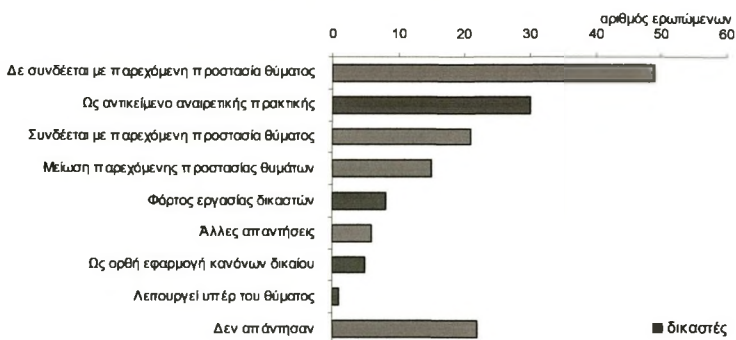

3.4. Αξιολόγηση αναιρέσεων Α.Π. αναφορικά με την προστασία των θυμάτων

Το φαινόμενο των επανειλημμένων αναιρέσεων από τον Άρειο Πάγο τελεσιδίκων καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον δραστών επικίνδυνων σωματικών βλαβών, λόγω έλλειψης σαφούς προσδιορισμού της εκάστοτε μορφής διακινδύνευσης, θεωρείται από την πλειοψηφία του δείγματος των δικαστών ότι **δε συνδέεται με την παρεχόμενη προστασία των θυμάτων** (διάγραμμα 67). Επίσης, ένα μικρός αριθμός ερωτώμενων ερμηνεύει το φαινόμενο ως αντικείμενο της αναιρετικής πρακτικής, ενώ μόνο οι μισοί από αυτούς (15 δικαστές) θεωρούν ότι συνιστά μείωση της παρεχόμενης προστασίας των θυμάτων.

Διάγραμμα 67

Αξιολόγηση αναιρέσεων από τον Α.Π. καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον δραστών επικίνδυνων σωματικών βλαβών, αναφορικά με την προστασία των θυμάτων

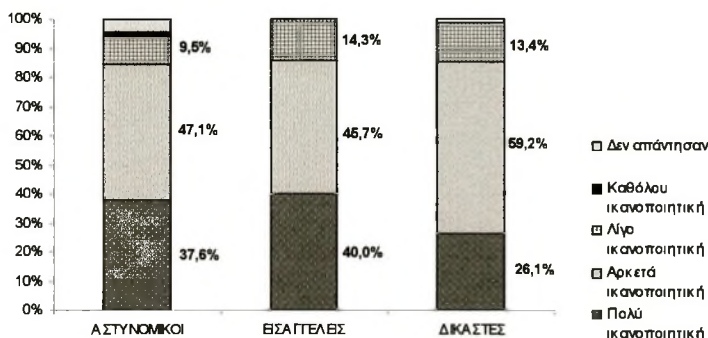

3.5. Μεταχείριση των θυμάτων εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η πλειοψηφία των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αξιολογεί τη μεταχείριση των θυμάτων με κριτήριο το **σεβασμό των δικαιωμάτων** τους ως αρκετά ικανοποιητική, ενώ δεν απουσιάζει ένα μικρό ποσοστό ερωτώμενων που τη θεωρεί ως λίγο ικανοποιητική (διάγραμμα 68).

Διάγραμμα 68

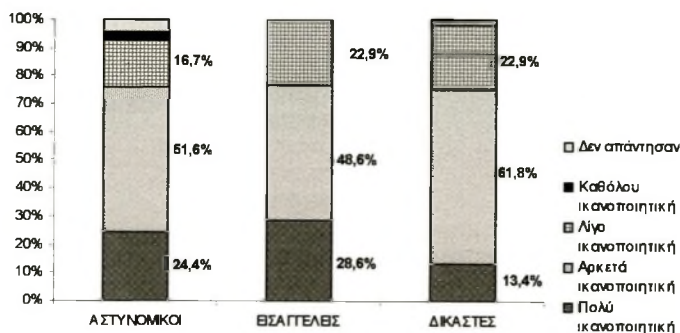
Μεταχείριση θυμάτων εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με κριτήριο το σεβασμό των δικαιωμάτων τους

Οι απαντήσεις δεν διαφοροποιούνται με την αλλαγή του κριτηρίου αξιολόγησης. Ειδικότερα, αναφορικά με το **βαθμό ικανοποίησης των αναγκών** τους η πλειοψηφία των ερωτώμενων εξακολουθεί χαρακτηρίζει τη μεταχείρισή τους ως αρκετά ικανοποιητική, με την παράλληλη ύπαρξη ενός μικρού - αλλά αυξημένου συγκριτικά με προηγούμενα - ποσοστού ατόμων που έχει αντίθετη άποψη (διάγραμμα 69).

Διάγραμμα 69

Μεταχείριση θυμάτων εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με κριτήριο το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους

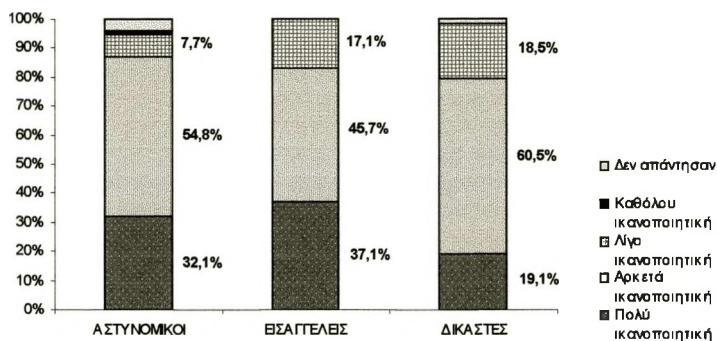

3.6. Μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Αναφορικά με τα θύματα οικογενειακής σωματικής βίας παρατηρείται μία διαφοροποίηση των απαντήσεων του δείγματος με κριτήριο το **σεβασμό των δικαιωμάτων** τους. Συγκριτικά με τα θύματα εξωοικογενειακής σωματικής βίας, μειώνεται το ποσοστό της πολύ ικανοποιητικής μεταχείρισης σε όλες τις κατηγορίες των ερωτώμενων, αυξάνεται λίγο το ποσοστό της αρκετά ικανοποιητικής για τους αστυνομικούς και τους δικαστές και αυξάνεται επίσης, το ποσοστό της λίγο ικανοποιητικής αξιολόγησης για τους εισαγγελέες και τους δικαστές (διάγραμμα 70).

Διάγραμμα 70

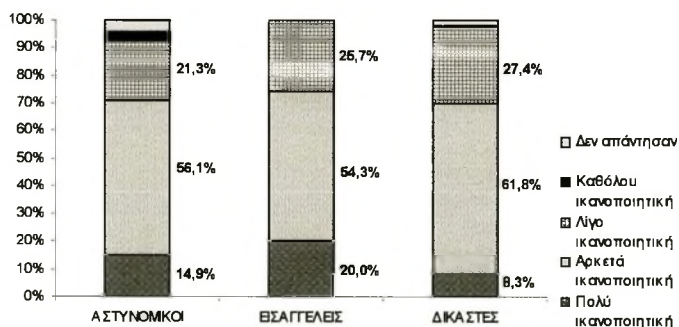
Μεταχείριση θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με κριτήριο το σεβασμό των δικαιωμάτων τους

Η εικόνα διαφοροποιείται ακόμη περισσότερο στην περίπτωση των προαναφερομένων θυμάτων με κριτήριο, όπως ήταν αναμενόμενο το **βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους**. Συγκριτικά, με το παραπάνω κριτήριο μειώνεται κατά το ήμισυ περίπου το ποσοστό της πολύ ικανοποιητικής μεταχείρισης, αυξάνεται λίγο το ποσοστό της αρκετά ικανοποιητικής μεταχείρισης, ενώ διπλασιάζεται σχεδόν το αντίστοιχο ποσοστό της λίγο ικανοποιητικής μεταχείρισης (διάγραμμα 71).

Διάγραμμα 71

Μεταχείριση θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με κριτήριο το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους

Βέβαια, θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι τα παραπάνω στοιχεία αναφορικά την αξιολόγηση της μεταχείρισης των θυμάτων έχουν προκύψει από τις απαντήσεις των ιδίων των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, συνεπώς ενέχουν το στοιχείο της υποκειμενικότητας και ενδεχομένως της μεροληψίας. Για το λόγο αυτό, επιβάλλεται να τύχουν ενδελεχέστερης διερεύνησης υπό το πρίσμα της συγκριτικής τους προσέγγισης, με τις αντίστοιχες απόψεις των θυμάτων.

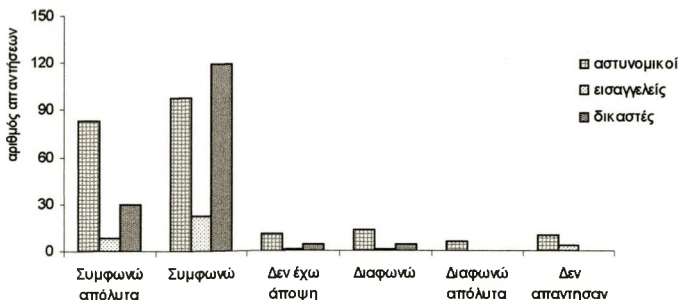
3.7. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αναφορικά με ζητήματα μεταχείρισης

1. Διακριτική μεταχείριση περιστατικών

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων **συμφωνεί** με την άποψη ότι οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης **αντιμετωπίζουν με διακριτικότητα** τα περιστατικά σωματικής βίας με θύματα γυναίκες και ένα επίσης υψηλό ποσοστό ερωτώμενων συμφωνεί απόλυτα με την παραπάνω άποψη (διάγραμμα 72).

Διάγραμμα 72

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στη διακριτική μεταχείριση των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών από τους εκπροσώπους του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης

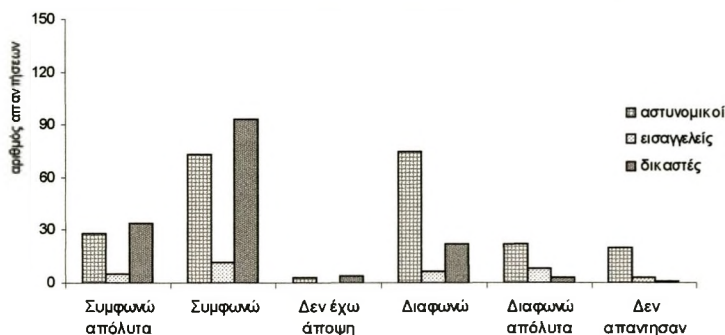
2. Ταλαιπωρία θυμάτων λόγω γραφειοκρατίας στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Αναφορικά με το ζήτημα της **ταλαιπωρίας των θυμάτων** λόγω της **γραφειοκρατικής λειτουργίας** του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, η πλειοψηφία των ερωτώμενων **συμφωνεί** με τη

συγκεκριμένη άποψη - ορισμένοι μάλιστα συμφωνούν απόλυτα με αυτή – με εξαίρεση την περίπτωση των αστυνομικών, η οριακή πλειοψηφία των οποίων διαφωνεί (διάγραμμα 73). Ωστόσο, το παραπάνω στοιχείο της συμφωνίας ταυτίζεται με τα πορίσματα σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος (βλ. παραπ. κεφ. ΙΙΙ, 2, κεφ. ΙV, 3.1.α και κεφ. V, 4.2).

Διάγραμμα 73

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στην ταλαιπωρία των θυμάτων λόγω της γραφειοκρατίας στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας

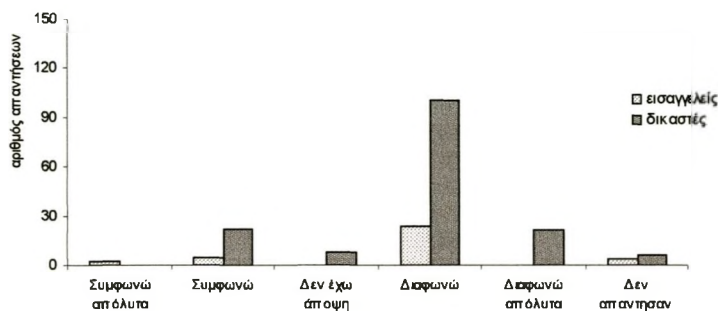

3. Προστασία θυμάτων από το ενδεχόμενο εκφοβισμών ή αντεκδικήσεων

Το ενδεχόμενο εκδήλωσης εκφοβισμών ή αντεκδικήσεων εναντίον των θυμάτων στο πλαίσιο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι ένα ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα, που κατά καιρούς απασχολεί τους λειτουργούς της δικαιοσύνης, η στάση των οποίων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο βαθμιαίο περιορισμό του. Η πλειοψηφία τόσο των εισαγγελικών, όσο και των δικαστικών λειτουργών **διαφωνεί** με την άποψη ότι τα θύματα και οι οικογένειές τους προστατεύονται από το προαναφερόμενο ενδεχόμενο (διάγραμμα 74), διότι δεν είναι σε θέση ούτε να προβλέψουν την ενδεχόμενη αντίδραση των κατηγορουμένων, ούτε φυσικά να τη χειραγωγήσουν προστατεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα άτομα που διατρέχουν τον παραπάνω κίνδυνο.

Διάγραμμα 74

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στο ενδεχόμενο προστασίας των θυμάτων και των οικογενειών τους από εκφοβισμούς κι αντεκδικήσεις στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας

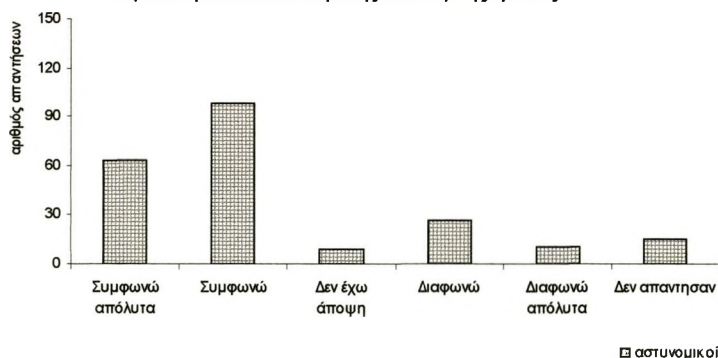

4. Ενημέρωση θυμάτων για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας

Η ενημέρωση των θυμάτων για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας συνιστά μία από τις πρωταρχικές ανάγκες των θυμάτων που αποφασίζουν να καταγγείλουν τη σωματική βία στην αστυνομία και για το λόγο αυτό εμπεριέχεται ως πρόταση στο περιεχόμενο σχετικής σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης (βλ. παραπ. κεφ. II, 2.3). Η πλειοψηφία των αστυνομικών **συμφωνεί** με την άποψη ότι τα θύματα ενημερώνονται για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας, ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό έχει αντίθετη άποψη (διάγραμμα 75).

Διάγραμμα 75

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας αναφορικά με την ενημέρωση των θυμάτων για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας

5. Ποινική δίωξη και παραπομπή του δράστη στο ακροατήριο

Το σύνολο σχεδόν των εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργών - με πολύ μικρές αποκλίσεις - συμφωνεί με την άποψη ότι τόσο η **ποινική δίωξη** του δράστη της σωματικής βίας, όσο και η **παραπομπή του στο ακροατήριο δε συνιστούν εγγύηση ασφάλειας** για το θύμα (διάγραμμα 76) Το δεδομένο αυτό επαληθεύεται και από την παραπάνω αρνητική απάντησή τους στο ενδεχόμενο προστασίας των θυμάτων από εκφοβισμούς και αντεκδικήσεις.

Διάγραμμα 76

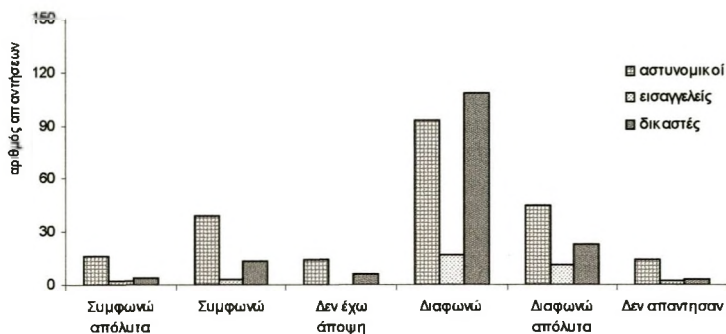

6. Ειδική εκπαίδευση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας

Όπως ήταν αναμενόμενο οι εκπρόσωποι του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης δεν λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας, στοιχείο που αποδεικνύεται και από τις απαντήσεις του στο σχετικό ερώτημα. Ειδικότερα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι είτε απλά **διαφωνούν**, είτε **διαφωνούν απόλυτα** με την ύπαρξη ειδικής εκπαίδευσης (διάγραμμα 77).

Διάγραμμα 77

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στην ειδική εκπαίδευση των εκπροσώπων του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας

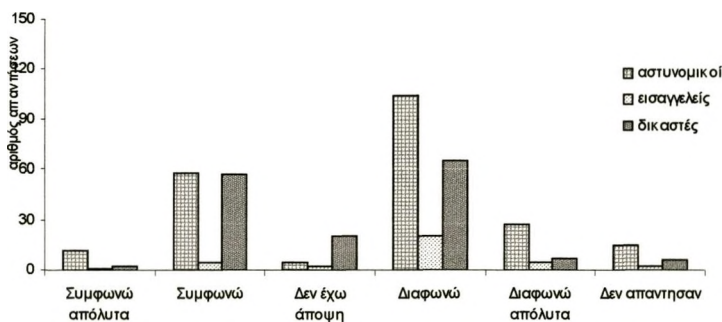

7. Ύπαρξη σκεπτικισμού κατά την αντιμετώπιση των θυμάτων σωματικής βίας

Κατά την καταγγελία της σωματικής βίας στους αρμόδιους φορείς είναι δυνατόν να παρατηρηθεί σκεπτικισμός ή καχυποψία από την πλευρά των τελευταίων αναφορικά με την αλήθεια των σχετικών καταθέσεων και των προσκομιζομένων στοιχείων. Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους διαφωνούν με την άποψη ότι τα θύματα εξωοικογενειακής σωματικής βίας αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό, μολονότι ένα σημαντικό τμήμα αυτών θεωρεί ότι παρατηρείται η εκδήλωσή του (διάγραμμα 78).

Διάγραμμα 78

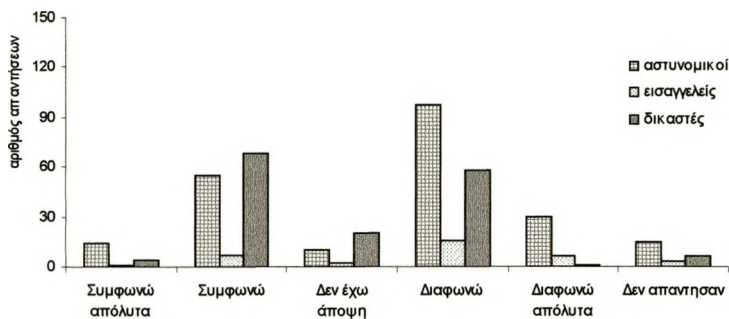
Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στην ύπαρξη σκεπτικισμού κατά την αντιμετώπιση των θυμάτων εξωοικογενειακής σωματικής βίας

Οι απόψεις δεν διαφοροποιούνται αισθητά και στην περίπτωση των θυμάτων οικογενειακής σωματικής βίας (διάγραμμα 79).

Διάγραμμα 79

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας στην ύπαρξη σκεπτικισμού κατά την αντιμετώπιση των θυμάτων ενδοοικογενειακής σωματικής βίας

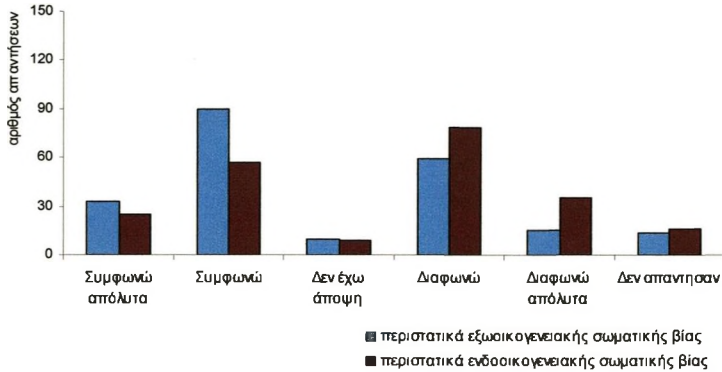

8. Ενθάρρυνση θυμάτων από την αστυνομία αναφορικά με την ποινική δίωξη δράστη

Η ενθάρρυνση των θυμάτων από την αστυνομία να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη είναι ενδεικτικό στοιχείο της υποστήριξης που λαμβάνουν στους κόλπους της, αναφορικά με την προσπάθεια εντοπισμού και παραπομπής του στη δικαιοσύνη. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων αστυνομικών συμφωνεί με την άποψη ότι η αστυνομία ενθαρρύνει τα θύματα εξωοικογενειακής σωματικής βίας να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη, ενώ παράλληλα διαφωνεί με την εκδήλωση παρόμοιας ενθάρρυνσης στα εξωοικογενειακά περιστατικά (διάγραμμα 80).

Διάγραμμα 80

Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας με την άποψη ότι η αστυνομία ενθαρρύνει την ποινική δίωξη του δράστη

9. Πρόκληση περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας και από το θύμα

Η οριακή πλειοψηφία των ερωτώμενων δικαστών **συμφωνεί** με την άποψη ότι τα περισσότερα **περιστατικά οικογενειακής σωματικής βίας** είναι δυνατόν να **προκληθούν και από το θύμα** στο πλαίσιο ενός αγχώδους τρόπου ζωής (διάγραμμα 81). Επισημαίνεται όμως, ότι ένας εξίσου μεγάλος αριθμός δικαστών είτε διαφωνεί με την παραπάνω άποψη, είτε δεν εκφέρει κάποιο συλλογισμό. Το στοιχείο της πρόκλησης του δράστη από το θύμα επιβεβαιώνεται και από τα κριτήρια προσδιορισμού του τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών από τους αρμόδιους φορείς, που αναφέρθηκαν παραπάνω (βλ. διάγραμμα 37 και 38).

Διάγραμμα 81

10. Συμβιβαστική επίλυση των περιστατικών οικογενειακής σωματικής βίας από την αστυνομία

Η προώθηση του **συμβιβασμού** ως τρόπου αντιμετώπισης των περιστατικών **οικογενειακής σωματικής βίας** από την αστυνομία είναι μία εξέλιξη που βρίσκει σύμφωνο - είτε απλά, είτε απόλυτα – το σύνολο σχεδόν του δείγματος των αστυνομικών (διάγραμμα 82). Η προτίμηση της συγκεκριμένης τακτικής ταυτίζεται με τα διεθνή εμπειρικά δεδομένα και τις σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις αναφορικά με τη συνήθη πρακτική των αστυνομικών τμημάτων στα υπό διερεύνηση περιστατικά (βλ. παραπ. κεφ. IV, 2.3.α.).

Διάγραμμα 82

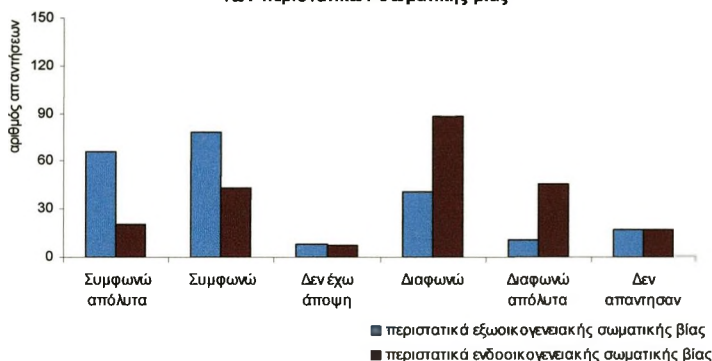

11. Σύλληψη του δράστη ως μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών

Η σύλληψη του δράστη από την αστυνομία θεωρείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων ως η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης των εξωοικογενειακών περιστατικών, σε αντιδιαστολή με την εφαρμογή της ως καλύτερης μεθόδου χειρισμού των οικογενειακών περιστατικών, η πλειοψηφία των οποίων διαφωνεί (διάγραμμα 83). Ωστόσο, επισημαίνεται η δυσχέρεια των διεθνών εμπειρικών ερευνών να διασαφηνίσουν την επιρροή της μεθόδου, με συνέπεια την ενίσχυση της διχογνωμίας αναφορικά με την προληπτική λειτουργία της στην επανάληψη της βίας (βλ. κεφ. IV, 2.3.α.).

Διάγραμμα 83

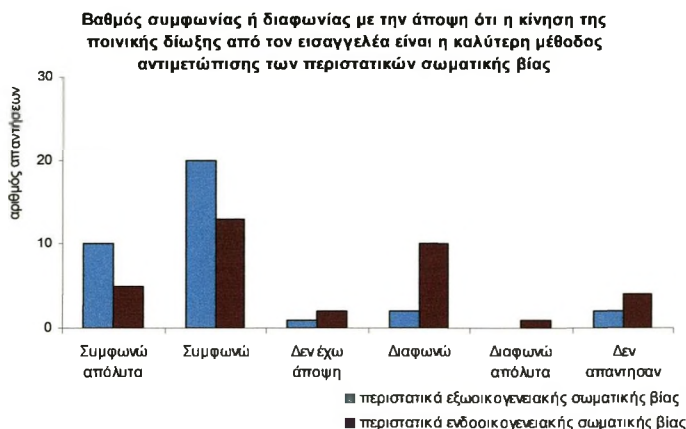
Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας των αστυνομικών αναφορικά με το ότι η σύλληψη του δράστη είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας

12. Κίνηση της ποινικής δίωξης ως μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών

Παρόμοια με τους αστυνομικούς, οι εισαγγελείς θεωρούν την κίνηση της ποινικής δίωξης ως την καλύτερη μέθοδο αντιμετώπισης των εξωοικογενειακών περιστατικών, δεδομένου ότι η πλειοψηφία του δείγματος συμφωνεί με την παραπάνω πρόταση (διάγραμμα 84). Αντίθετα, αρκετοί διαφωνούν με την άποψη ότι συνιστά την καλύτερη μέθοδο χειρισμού των οικογενειακών περιστατικών, μολονότι είναι υποχρεωμένοι από το νομικό μας σύστημα, στην άσκηση της.

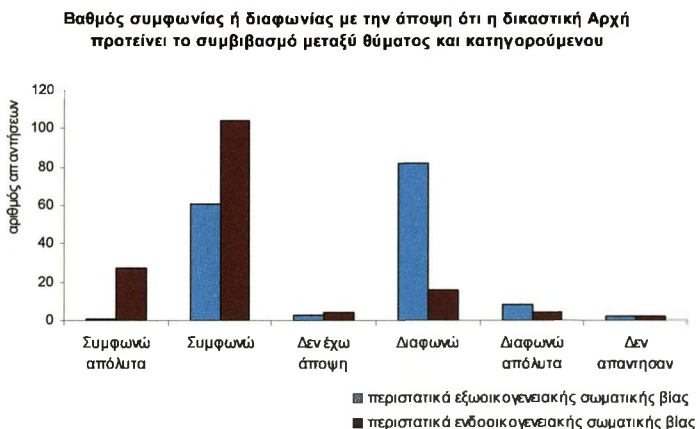
Διάγραμμα 84

13. Πρόταση συμβιβασμού μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου από τη δικαστική Αρχή

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων δικαστών συμφωνεί με την άποψη ότι η δικαστική Αρχή προτείνει το συμβιβασμό στα οικογενειακά περιστατικά σωματικής βίας, ενώ διαφωνεί ότι προτείνεται συμβιβαστική επίλυση στα εξωοικογενειακά περιστατικά (διάγραμμα 85). Η πρόταση του συμβιβασμού συμφωνεί με τα πορίσματα άλλων ερευνών (βλ. παραπ. κεφ. V, 2.2.γ).

Διάγραμμα 85

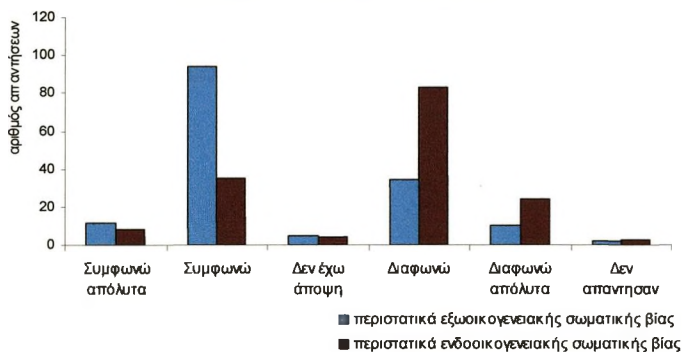

14. Δικαστική επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου

Άμεση συνέπεια της παραπάνω απάντησης των δικαστών είναι η στάση που διαμορφώνει η πλειοψηφία τους αναφορικά με τη δικαστική επίλυση των περιστατικών. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι από αυτούς συμφωνούν με την άποψη ότι η **δικαστική επίλυση** του περιστατικού της **εξωοικογενειακής σωματικής βίας** συνιστά την **καλύτερη μέθοδο** αντιμετώπισής του, σε αντιδιαστολή με την εφαρμογή της στα ενδοοικογενειακά περιστατικά που οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους δεν την θεωρούν ως την καλύτερη λύση (διάγραμμα 86).

Διάγραμμα 86

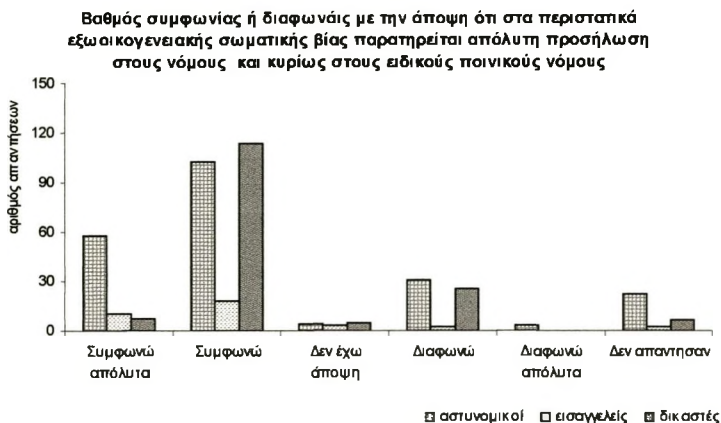
Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας με την άποψη ότι η δικαστική επίλυση της διαφοράς θύματος και κατηγορούμενου είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης των περιστατικών

15. Απόλυτη προσήλωση στους νόμους στην αντιμετώπιση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας

Η πλειοψηφία και των τριών κατηγοριών του δείγματος **συμφωνεί** με την άποψη ότι κατά την αντιμετώπιση των **εξωοικογενειακών** περιστατικών παρατηρείται **απόλυτη προσήλωση** στους **νόμους** και κυρίως στους ειδικούς ποινικούς νόμους (διάγραμμα 87). Το δεδομένο αυτό ερμηνεύεται και από την προαναφερόμενη διαφωνία των περισσότερων δικαστών αναφορικά με το ενδεχόμενο πρότασης συμβιβασμού από τη δικαστική Αρχή στα εξωοικογενειακά περιστατικά (βλ. παραπ. διάγραμμα 85).

Διάγραμμα 87

16. Καταγραφή της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στις επίσημες στατιστικές

Η πλειοψηφία των δικαστών και των εισαγγελέων του δείγματος διατείνεται ότι δεν μπορεί να εκφέρει άποψη για την καταγραφή ή μη των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας στις επίσημες στατιστικές, με την αιτιολογία ότι δεν γνωρίζει τα σχετικά με την κατάρτισή τους (διάγραμμα 88). Αντίθετα, οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους αστυνομικούς συμφωνούν με το ότι τα παραπάνω περιστατικά δεν καταγράφονται ως ξεχωριστή κατηγορία στις στατιστικές που δημοσιεύουν οι αρμόδιες υπηρεσίες, στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από σχετική έρευνα στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας.

Διάγραμμα 88

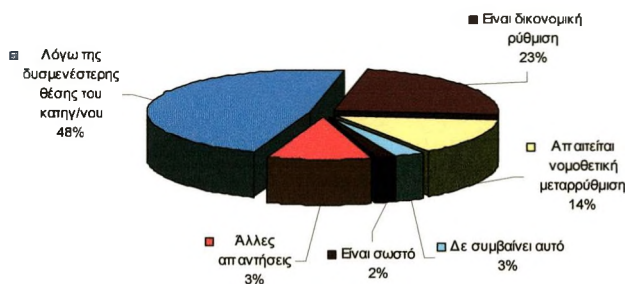

3.8. Αξιολόγηση της άποψης ότι το θύμα δεν έχει τα ίδια δικονομικά δικαιώματα με τον κατηγορούμενο

Είναι σαφές ότι η ελληνική ποινική δικονομία λειτουργεί προστατευτικά προς τον κατηγορούμενο, γεγονός που αποδεικνύεται και από τις απαντήσεις των δικαστών στην ερμηνεία της άποψης αναφορικά με τη μη ύπαρξη ιδίων δικονομικών δικαιωμάτων μεταξύ του θύματος και του κατηγορουμένου. Συγκεκριμένα, το 48% των ερωτώμενων αξιολογεί την παραπάνω εξέλιξη ως **συνέπεια της δυσμενέστερης θέσης του κατηγορουμένου**, το 23% ως δικονομική ρύθμιση και μόνο το 14% πιστεύει ότι απαιτείται νομοθετική μεταρρύθμιση (διάγραμμα 89).

Διάγραμμα 89

Αξιολόγηση της άποψης ότι το θύμα δεν έχει τα ίδια δικονομικά δικαιώματα με τον κατηγορούμενο

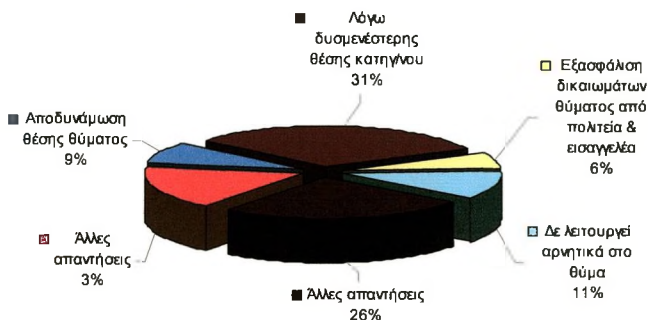

3.9. Αξιολόγηση της απουσίας δικαιώματος δευτερολογίας για το θύμα συγκριτικά με τον κατηγορούμενο

Το θύμα στο πλαίσιο του ελληνικού ποινικού συστήματος δεν έχει το δικαίωμα δευτερολογίας συγκριτικά με τον κατηγορούμενο, αλλά μόνο το δικαίωμα απάντησης στην ενδεχόμενη δευτερολογία του εισαγγελέα. Η ρύθμιση αυτή που αναμφισβήτητα υποδηλώνει τη **δυσμενέστερη δικονομική θέση του θύματος** συγκριτικά με την αντίστοιχη του κατηγορουμένου, αξιολογείται από την πλειοψηφία των εισαγγελέων του δείγματος ως συνέπεια της γενικότερα δυσμενέστερης θέσης του κατηγορουμένου, ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό (9%) θεωρεί ότι συμβάλλει στην αποδυνάμωση της θέσης του θύματος (διάγραμμα 90). Η αξιολόγηση αυτή έμμεσα αντικατοπτρίζει την επιδοκιμασία εφαρμογής της παραπάνω ρύθμισης, μολονότι συνιστά μία διαφοροποιημένη και άνιση μεταχείριση του θύματος και του κατηγορουμένου στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Διάγραμμα 90

Αξιολόγηση της απουσίας δικαιώματος δευτερολογίας για το θύμα
συγκριτικά με τον κατηγορούμενο

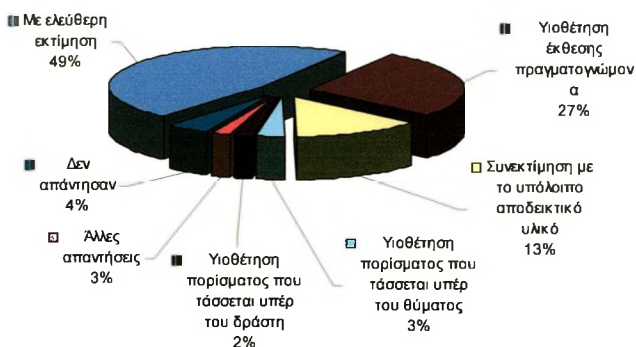

3.10. Εκτίμηση της διάστασης μεταξύ πραγματογνώμονα και τεχνικού συμβούλου

Το φαινόμενο της διάστασης μεταξύ της έκθεσης του πραγματογνώμονα και του υπομνήματος του τεχνικού συμβούλου που συχνά παρατηρείται στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, αναδεικνύει την προαναφερόμενη δυνατότητα της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων από τον ποινικό δικαστή (βλ. κεφ. V, 2.1). Υπό το πρίσμα αυτό, το 49% των ερωτώμενων δικαστών αντιμετωπίζει την παραπάνω διάσταση με **ελεύθερη εκτίμηση**, ενώ το 27% υιοθετεί το πόρισμα της έκθεσης του πραγματογνώμονα, με το επιχείρημα της αντικειμενικότερης προσέγγισης δεδομένου ότι ο τελευταίος διορίζεται από το δικαστήριο. Επίσης, ένα μικρό ποσοστό του δείγματος συνεκτιμά τα δύο πορίσματα με το υπόλοιπο αποδεικτικό υλικό (διάγραμμα 91).

Διάγραμμα 91

Εκτίμηση της διάστασης μεταξύ έκθεσης πραγματογνώμονα και υπομνήματος τεχνικού συμβούλου

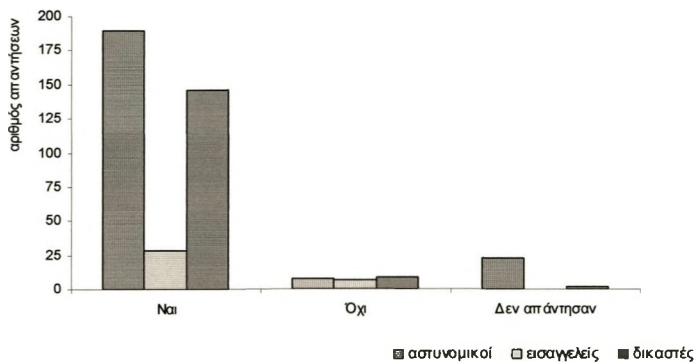

3.11. Βελτίωση της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί ότι **υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης** της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αναφορικά με τη μεταχείριση των γυναικών /θυμάτων σωματικής βίας. Το δεδομένο αυτό έμμεσα υποδηλώνει τη δυνατότητα διαφοροποίησης της υπάρχουσας θέσης των θυμάτων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, με γνώμονα τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς αυτά και την εκδήλωση μιας **ισορροπημένης κοινωνικής αντίδρασης** απέναντι στους πρωταγωνιστές του εγκλήματος της σωματικής βίας (διάγραμμα 92).

Διάγραμμα 92

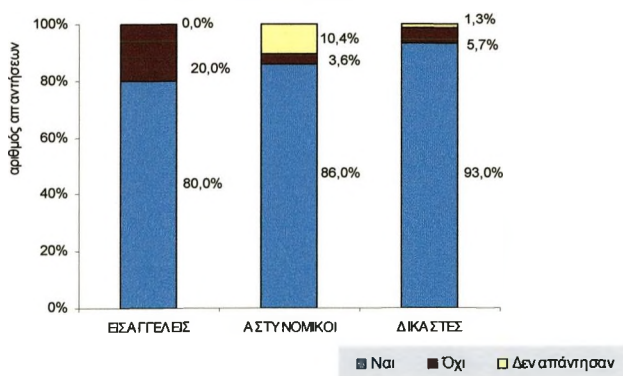
Περιθώρια βελτίωσης της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης

Ειδικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό θετικών απαντήσεων στη δυνατότητα βελτιώσεων δίδεται από το δείγμα των δικαστών, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικών απαντήσεων δίδεται από τους εισαγγελείς (διάγραμμα 93).

Διάγραμμα 93

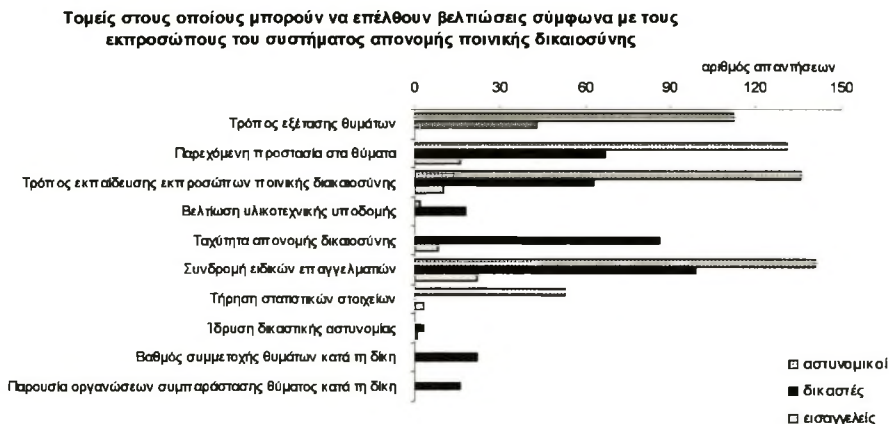
Περιθώρια βελτίωσης της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης

Όσον αφορά τους τομείς που σύμφωνα με τους εκπροσώπους του δείγματος μπορούν να επέλθουν σημαντικές βελτιώσεις, η συχνότερη πρόταση επικεντρώνεται στη **συνδρομή ειδικών**

επαγγελματιών (π.χ. ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών κ.α.), που έμμεσα αναδεικνύει την ανάγκη εκπαίδευσης των αρμοδίων φορέων – αστυνομικών, εισαγγελέων, δικαστών (διάγραμμα 94). Επίσης, υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα βελτιώσεων σε επίπεδο παρεχόμενης προστασίας των θυμάτων, εκπαίδευσης των εκπροσώπων του συστήματος, εξέτασης των θυμάτων και ταχύτητας στην απονομή της δικαιοσύνης.

Διάγραμμα 94

3.12. Συγκριτική προσέγγιση των αρνητικών συνεπειών της ποινικής διαδικασίας και της παρεχόμενης προστασίας στο πλαίσió της

Ως μία προσπάθεια συνεκτίμησης των θετικών και των αρνητικών συνεπειών της ποινικής διαδικασίας λειτουργεί η ερώτηση που απεικονίζεται στο διάγραμμα 95. Διαφαίνεται από το σύνολο των απαντήσεων ότι οι ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες είναι μικρότερης βαρύτητας συγκριτικά με την προστασία που τελικώς λαμβάνουν τα θύματα. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παραπάνω απάντηση συνιστά **ένδειξη της τάσης** που επικρατεί αναφορικά με το προαναφερόμενο ζήτημα, δεδομένου ότι δεν αντικατοπτρίζει ούτε τις απόψεις του συνόλου των εκπροσώπων της δικαιοσύνης - αλλά ενός δείγματος αυτού - ούτε του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών (π.χ. θυμάτων, συνηγόρων κ.α.). Για το λόγο αυτό η γενίκευση της παραπάνω συγκριτικής προσέγγισης στο σύνολο του πληθυσμού, όπως άλλωστε και των υπολοίπων συμπερασμάτων της παρούσας εμπειρικής διερεύνησης, ελλοχεύει τον κίνδυνο απλουστεύσεων, που δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες πτυχές της εκάστοτε υπόθεσης.

Διάγραμμα 95

4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά ερωτώμενων

Αναφορικά με το φύλο των ερωτώμενων επισημαίνεται ότι το 1/3 περίπου αυτών, αποτελείται από γυναίκες και τα 2/3 από άνδρες.

Κατανομή φύλου των ερωτώμενων εκπροσώπων της ποινικής δικαιοσύνης			
	Αστυνομικοί	Εισαγγελείς	Δικαστές
Άνδρες	213	21	69
Γυναίκες	8	14	88
Σύνολο	221	35	157

Όσον αφορά την ηλικιακή κατανομή του δείγματος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων αστυνομικών είναι ηλικίας 41-50 ετών, στο δείγμα των εισαγγελέων και των δικαστών η ηλικία εμφανίζει μεγαλύτερη συχνότητα μεταξύ των 36-45 ετών.

Κατανομή ηλικιακών κλάσεων των ερωτώμενων εκπροσώπων της ποινικής δικαιοσύνης				
	Αστυνομικοί		Εισαγγελείς	Δικαστές
21-30	1	28-35	9	8
31-40	82	36-45	13	73
41-50	118	46-55	8	55
51-60	5	56 κι άνω	5	21
Δεν απάντησαν	15	Δεν απάντησαν	0	0
Σύνολο	221	Σύνολο	35	157

Τέλος, η κατανομή τους κατά βαθμούς ιεραρχίας έχει την ακόλουθη μορφή

Κατανομή των ερωτώμενων εκπροσώπων του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ανάλογα με το βαθμό τους					
Αστυνομικοί		Εισαγγελείς		Δικαστές	
Αστυνόμος Β'	129	Αντεισαγγελέας Πρωτοδικών	17	Πρωτοδίκης	79
Αστυνόμος Α'	46	Εισαγγελέας Πρωτοδικών	5	Πρόεδρος Πρωτοδικών	30
Αστυνομικός Υποδιευθυντής	25	Αντεισαγγελέας Εφετών	9	Εφέτης	34
Δεν απάντησαν	21	Εισαγγελέας Εφετών	3	Πρόεδρος Εφετών	8
Σύνολο	221	Αντεισαγγελέας Α.Π.	1	Αρεοπαγίτης	5
		Σύνολο	35	Αντιπρόεδρος Α.Π.	1
				Σύνολο	157

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα στόχευε στην εμπειρική διερεύνηση της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ της γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Τα κυριότερα συμπεράσματα, όπως προκύπτουν από τις επιμέρους πρακτικές που κατά περίπτωση υιοθετούνται, θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

α. Τα περιστατικά **εξωοικογενειακής σωματικής βίας** γίνονται **περισσότερο γνωστά** στους εκπροσώπους του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο, συγκριτικά με τα ενδοοικογενειακά περιστατικά. Οι συνηθέστεροι λόγοι μη καταγγελίας αφορούν την επιθυμία προστασίας της οικογένειας, την αποφυγή των αρνητικών συνεπειών της δημοσιότητας και την εκδήλωση φόβου και ντροπής από την πλευρά των θυμάτων.

β. Οι κυριότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν τον εκάστοτε τρόπο χειρισμού των περιστατικών συνδέονται με τη σοβαρότητα της βίας, την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων, τη χρήση όπλου από το δράστη, το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του τελευταίου, την κατανάλωση αλκοόλ, τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη κ.α.

γ. Ο βαθμός επιρροής των ανωτέρω κριτηρίων σκιαγραφεί τη συνήθη αντιμετώπιση των περιστατικών από τους ερωτώμενους αστυνομικούς, εισαγγελείς και δικαστές. Ιδιαίτερα συχνά εμφανίζεται η **προσπάθεια συμβιβασμού μεταξύ του θύματος και του θύτη** αναφορικά με τα **ενδοοικογενειακά περιστατικά**, σε αντιδιαστολή με τη διενέργεια αστυνομικής προανάκρισης και την καταδίκη του κατηγορουμένου, που εμφανίζονται ως οι πιο συχνές απαντήσεις αναφορικά με τα εξωοικογενειακά περιστατικά.

δ. Το **είδος των αναγκών** - των θυμάτων - που ικανοποιείται διαμέσου της παρέμβασης των εκπροσώπων της ποινικής δικαιοσύνης είναι προϊόν **υποκειμενικής θεώρησης**, που υποδηλώνεται από το σύνολο των διαφορετικών απαντήσεων στο συγκεκριμένο ερώτημα και ερμηνεύεται ως συνέπεια της **οπτικής**, με την οποία κάθε φορέας προσεγγίζει το ζήτημα.

ε. Η είσοδος των γυναικών/ θυμάτων στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αναμφίβολα δεν είναι μία ευχάριστη εμπειρία, άμοιρη **συνεπειών**. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η τλαιπωρία των θυμάτων λόγω της γραφειοκρατίας και το ενδεχόμενο εκδήλωσης εκφοβισμών και αντεγκδικήσεων προς τα θύματα, από το οποίο συνήθως δεν προστατεύονται.

στ. Τα **διαφορετικά δικονομικά δικαώματα** που έχει το θύμα συγκριτικά με τον κατηγορούμενο ερμηνεύονται κυρίως λόγω της δυσμενέστερης θέσης του τελευταίου.

ζ. Η **μεταχείριση των θυμάτων** αξιολογείται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων ως αρκετά ικανοποιητική με μικρές διαφοροποιήσεις στα οικογενειακά περιστατικά σωματικής βίας. Ωστόσο, υποστηρίζεται η **δυνατότητα βελτίωσης** της δράσης των εκπροσώπων του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η οποία εστιάζεται στη συνδρομή εξειδικευμένων επαγγελματιών, στον τρόπο εκπαίδευσής τους και στην παρεχόμενη προστασία προς τα θύματα.

η. Γενικά, οι αρνητικές συνέπειες της ποινικής διαδικασίας για τα θύματα εκτιμώνται ως μικρότερης βαρύτητας συγκριτικά με την προστασία που τελικώς λαμβάνουν, χωρίς ωστόσο να απουσιάζει και η αντίθετη άποψη, που υποστηρίζεται από ένα μικρότερο, αλλά υπολογίσιμο αριθμό ατόμων.

Βέβαια, η αξιολόγηση των προαναφερομένων συμπερασμάτων καθίσταται σκόπιμο να λαμβάνει υπόψη ότι η παρούσα έρευνα συνιστά μια πρώτη προσπάθεια απεικόνισης της σχέσης μεταξύ γυναίκας/ θύματος σωματικής βίας και εκπροσώπων της ποινικής δικαιοσύνης και για το λόγο αυτό παρουσιάζει τις επικρατούσες τάσεις αναφορικά με το υπό διερεύνηση αντικείμενο. Συνεπώς, πρέπει να εμπλουτισθεί από περαιτέρω εμπειρικά δεδομένα, τα οποία θα διευκολύνουν τη διεξαγωγή συγκριτικών προσεγγίσεων, εξαιρετικά χρήσιμων τόσο σε επίπεδο βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τα θύματα, όσο και σε επίπεδο ενθάρρυνσης των θυμάτων να αναφέρουν τα διαπραττόμενα εναντίον τους περιστατικά στους εκπροσώπους του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ποινική παρέμβαση αναμφίβολα δε συνιστά ούτε τη μοναδική, ούτε την πλέον αποτελεσματική μορφή αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Ωστόσο, αποτελεί μία μορφή άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά με τη συγκεκριμένη συμπεριφορά, η οποία επιβάλλεται να πλαισιωθεί από το έργο τόσο και των άλλων μορφών επίσημης παρέμβασης (π.χ. κοινωνικών υπηρεσιών), όσο και από τη συνδρομή των φορέων άσκησης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου (κοινής γνώμης, συγγενικού /φιλικού περιβάλλοντος κ.λ.π.). Η αναγκαιότητα της πολύπλευρης αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας και κατ' επέκταση των θυμάτων, γίνεται εύκολα αντιληπτή εάν αναλογιστούμε τις συνέπειες από την εκδήλωση του φαινομένου, η διαπίκνωση του οποίου καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και ιδιαίτερα το θεσμό της οικογένειας, στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σωματικής βίας.

Ειδικότερα, η παρέμβαση του επισήμου κοινωνικού ελέγχου, στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται και η ποινική παρέμβαση, συντείνει έως ένα βαθμό στον έλεγχο των περιστατικών και στη μετάδοση της αντίληψης ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά συνιστά ποινικό αδίκημα και πρέπει να καταγγέλλεται στους αρμόδιους φορείς. Βέβαια, όπως προκύπτει από το σύνολο των θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων τα θύματα διατάζουν να προβούν στην καταγγελία, λόγω των συνεπειών που απορρέουν από μια τέτοια ενέργεια (π.χ. φόβος, κοινωνικός στιγματισμός, διατάραξη της οικογενειακής ζωής ή της σχέσης με το δράστη, κοινωνικο-οικονομική εξάρτηση από αυτόν, γραφειοκρατία κ.α.).

Η επιρροή των παραπάνω στοιχείων αντανakλάται και στον τρόπο αντιμετώπισης των περιστατικών από τους εκπροσώπους της ποινικής δικαιοσύνης, οι οποίοι συχνά χειρίζονται με διαφορετικό τρόπο τα περιστατικά ενδοοικογενειακής και εξωοικογενειακής σωματικής βίας. Βέβαια, η επιλογή του εκάστοτε τρόπου χειρισμού είναι συνάρτηση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει κάθε

περίπτωση και οι οποίες προσδιορίζονται από ένα σύνολο παραγόντων που κυρίως αναφέρονται στο περιστατικό της σωματικής βίας, στις συνθήκες τέλεσής του, στα χαρακτηριστικά του θύματος και του θύτη και στην ενδεχόμενη σχέση μεταξύ τους.

Ωστόσο, η ποινική παρέμβαση συχνά συνδέεται με την ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών των θυμάτων που προκύπτουν ως απόρροια της θυματοποίησης. Αντίστοιχα, ανάγκες δημιουργούνται και στο δράστη της σωματικής βίας, λόγω της δυσμενούς θέσης του ενώπιον της δικαιοσύνης. Αυτός άλλωστε είναι και ο κυριότερος λόγος που δεν κατέχουν τα ίδια δικονομικά δικαιώματα.

Υπό το πρίσμα αυτό, καθίσταται αναγκαία η αναδόμηση του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αναφορικά με την μεταχείριση των θυμάτων σωματικής βίας και των πρακτικών που υιοθετούνται για την αντιμετώπιση των σχετικών περιστατικών. Στο πλαίσιο της προτεινόμενης αναδιάρθρωσης επιβάλλεται να **προστατεύονται τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα**, να **παρέχεται η απαιτούμενη βοήθεια προς τα θύματα** και να **τηρούνται ίσες αποστάσεις μεταξύ του θύματος και του κατηγορουμένου**, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να προκύψει μια **ισορροπημένη κοινωνική αντίδραση απέναντι στους πρωταγωνιστές του εγκλήματος**.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Εκτίμηση σωματικής βίας

Η άσκηση σωματικής βίας από το νυν ή τον πρώην σύζυγο, στο πλαίσιο της GSS του 1999, εκτιμάται από την επεξεργασία ενός μοντέλου ερωτήσεων. Το μοντέλο⁷²⁵ αυτό, περιγράφει συγκεκριμένες συμπεριφορές με τον ακόλουθο τρόπο :

«Είναι σημαντικό να ακούμε τα ίδια τα άτομα προκειμένου να κατανοήσουμε τη σοβαρότητα του προβλήματος της βίας στην οικογένεια. Πρόκειται να σας υποβάλλω ορισμένες ερωτήσεις και θα επιθυμούσα να μου απαντήσετε εάν ο σύζυγος/σύντροφός σας έχει μεταχειριστεί κάποια από τις ακόλουθες μεθόδους εναντίον σας, τα τελευταία 5 χρόνια. Οι απαντήσεις είναι σημαντικές, είτε επιβεβαιώσετε είτε όχι, τις ακόλουθες εμπειρίες. Επισημαίνεται, ότι όλες οι πληροφορίες που παρέχονται είναι αυστηρώς εμπιστευτικές.

Κατά τη διάρκεια των 5 τελευταίων ετών, ο σύζυγός σας /σύντροφός σας :

1. Έχει απειλήσει να σας χτυπήσει με τη γροθιά του ή με οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο, που θα μπορούσε να σας είχε βλάψει
2. Έριξε εναντίον σας κάποιο αντικείμενο, που θα μπορούσε να σας είχε βλάψει
3. Σας έσπρωξε ή σας άρπαξε με τέτοιο τρόπο, που θα μπορούσε να σας είχε βλάψει
4. Σας χαστούκισε.
5. Σας κλώτσησε, σας δάγκωσε ή σας χτύπησε με τη γροθιά του.
6. Σας χτύπησε με κάποιο αντικείμενο, που θα μπορούσε να σας είχε βλάψει
7. Σας ξυλοκόπησε.
8. Σας ξυλοκόπησε άγρια.
9. Χρησιμοποίησε ή απείλησε να χρησιμοποιήσει όπλο ή μαχαίρι εναντίον σας.»

⁷²⁵ Γενικά, το μοντέλο επιδιώκει την εκτίμηση της συνολικής συζυγικής βίας που έχει ως θύματα, τόσο γυναίκες όσο και άνδρες. Στο παράρτημα όμως, παραθέτονται μόνο οι ερωτήσεις που αφορούν την άσκηση της σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Πηγή: Statistics Canada, General Social Survey, 1999. Βλ. Valerie Pottie Bunge, Daisy Locke (eds.), 2000, *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, ό. π.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

α.α. _____

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥΣ

Η σωματική βία στην παρούσα έρευνα

Ως **σωματική βία** νοείται η **χρησιμοποίηση σωματικής δύναμης**, η οποία συνίσταται σε ενέργειες, όπως απωθήσεις, χαστούκια, γρονθοκοπήματα, ξυλοδαρμούς, χτυπήματα με το κεφάλι ή με διάφορα αντικείμενα, χρήση όπλων, απόπειρες στραγγαλισμού ή πνιγμού κ.α.. Οι παραπάνω ενέργειες περιγράφονται από τα άρθρα 308 ΠΚ, 308Α ΠΚ, 309 ΠΚ, 310 ΠΚ, 311 ΠΚ και 313 ΠΚ. Επισημαίνεται ότι στην παρούσα έρευνα δεν συμπεριλαμβάνεται η ψυχολογική βία και τα περιστατικά σωματικών βλαβών από αμέλεια.

Ως **ενδοοικογενειακή σωματική βία** στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας θεωρούνται τα τελούμενα πραγματικά περιστατικά που λαμβάνουν χώρα μεταξύ του ευρύτερου κύκλου συγγενών εξ αίματος και εξ αγχιστείας κατιόντων τε και ανιόντων, οι οποίοι διαμένουν εντός κοινού οίκου.

Αντίθετα, ως **εξωοικογενειακή σωματική βία** θεωρούνται οι περιπτώσεις εκείνες όπου στον σύνδεσμο δράστη-θύματος ελλείπει το συστατικό στοιχείο της συγγένειας (με οποιανδήποτε έκφασή της) και φυσικά τα παραπάνω πρόσωπα δεν διαμένουν στο πλαίσιο κοινής οικογενειακής εστίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α. Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

1. Παρακαλώ αξιολογείστε βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι, πόσο σοβαρό θεωρείτε το φαινόμενο της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών όσον αφορά

	Πάρα Πολύ Σοβαρό	Πολύ Σοβαρό	Λίγο Σοβαρό	Καθόλου Σοβαρό
1. την έκτασή του	☐	☐	☐	☐
2. το μέγεθος προσβολής του προστατευόμενου αγαθού	☐	☐	☐	☐

2. Η παραπάνω γνώμη επηρεάζει τον τρόπο που χειρίζεστε (ή θα χειριζόσασταν στο μέλλον) τις υποθέσεις σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 4)
3. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____

4. Ποια από τα ακόλουθα βίαια περιστατικά εναντίον των γυναικών γίνονται συνήθως **περισσότερο γνωστά** στην αστυνομία;
1. τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐
2. τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐
5. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στην αστυνομία, τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 7)
6. **Αν ναι**, τότε θεωρείτε ότι καταγγέλλει την εξωοικογενειακή σωματική βία;
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους
3. άλλο. Προσδιορίστε _____
7. **Αν όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι δεν καταγγέλλει συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____

8. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στην αστυνομία, τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 10)
9. **Αν ναι**, τότε θεωρείτε ότι καταγγέλλει την ενδοοικογενειακή σωματική βία;
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους
3. άλλο. Προσδιορίστε _____

10. **Αν όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι δεν καταγγέλλει συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____

11. Η Ελληνική Αστυνομία πρέπει κατά την άποψή σας, να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των περιστατικών άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών;

1. Ναι ☐

2. Όχι ☐

12. Η Ελληνική Αστυνομία σύμφωνα με την εμπειρία σας, διαμορφώνει λίστες προτεραιότητας προκειμένου να αντιμετωπίσει τα εκάστοτε περιστατικά που γίνονται γνωστά σε αυτήν;

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 15)

13. **Αν ναι**, παρακαλώ κατατάξτε τα παρακάτω βίαια εγκλήματα εναντίον γυναικών με κριτήριο την προτεραιότητα που αποδίδει σε καθένα από αυτά, η αστυνομία για παρέμβαση (όπου 1=μεγαλύτερη προτεραιότητα και 3=μικρότερη προτεραιότητα)

1. Βιασμός _____

2. Κλοπή _____

3. Σωματικές βλάβες _____

14. Ποια από τα ακόλουθα περιστατικά με θύματα γυναίκες, τοποθετούνται πρώτα στις λίστες προτεραιότητας που διαμορφώνει η αστυνομία; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐

2. τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐

ΕΝΟΤΗΤΑ Β. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες προτάσεις/ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

15. Η κινητοποίηση της αστυνομίας για την αντιμετώπιση ενός περιστατικού εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών, γίνεται κυρίως με σκοπό (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. την προστασία του θύματος

2. την επιβολή της δημόσιας τάξης

3. άλλο. Προσδιορίστε _____

16. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη δράση της αστυνομίας αναφορικά με την αντιμετώπιση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. η σοβαρότητα βίας
2. η ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη
3. ο τρόπος εκπαίδευσης των αστυνομικών
4. το ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών από το θύμα (στα κατ' έγκλησιν διωκόμενα εγκλήματα)
5. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων
6. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη
7. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος
8. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη
9. η εθνικότητα του θύματος
10. η εθνικότητα του δράστη
11. οι επιθυμίες των θυμάτων
12. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
13. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών
14. η πιθανότητα βλάβης των αστυνομικών
15. η χρήση όπλου
16. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος (εφόσον δημοσιοποιηθεί το περιστατικό)
17. ο φόρτος εργασίας των αστυνομικών
18. η πρόκληση του θύτη από το θύμα
19. άλλο. Προσδιορίστε _____

17. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** αντιμετώπιση των περιστατικών **εξωοικογενειακής σωματικής βίας** από την αστυνομία; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. η προσπάθεια συμβιβασμού μεταξύ θύματος και θύτη
2. η διενέργεια αστυνομικής προανάκρισης (σε περίπτωση επικείμενου κινδύνου ή αυτοφώρου εγκλήματος)
3. η σύλληψη του θύτη (σε περίπτωση αυτοφώρου ή κατ' εντολή ανακριτή)
4. η σύνταξη αναφοράς προς τον εισαγγελέα
5. η αρχειοθέτηση της υπόθεσης

6. άλλο. Προσδιορίστε _____
18. Η παραπάνω αντιμετώπιση επηρεάζεται από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη (π.χ. γυναίκα-θύμα ως φίλη του δράστη, ως συνάδελφος, κ.λ.π.);
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 20)
19. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____
- _____
20. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η αστυνομία όταν καλείται να αντιμετωπίσει ένα περιστατικό εξωοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. Τη μεταχείριση του θύματος με συμπάθεια
 2. Την αποτελεσματική προστασία του (π.χ. από την επανάληψη της βίας, την εκδήλωση αντιποίνων από το δράστη κ.λ.π.)
 3. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
 4. Την παροχή ιατρικής βοήθειας (εφόσον κρίνεται αναγκαία)
 5. Την παροχή ψυχολογικής υποστήριξης από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό
 6. Την ενημέρωση για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας
 7. Τη σαφή και πλήρη αναφορά των σωματικών βλαβών που υπέστη το θύμα (εφόσον συνταχθεί έκθεση προς τον εισαγγελέα)
 8. Την ενημέρωση για τα υπάρχοντα προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης (εφόσον υπάρχουν)
 9. Την παραπομπή του θύματος σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία
 10. άλλο. Προσδιορίστε _____
21. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 23)
22. **Αν ναι**, πως τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερο και τη λιγότερο συνήθη αντιμετώπιση) _____
- _____
- _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες προτάσεις/ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

23. Θεωρείτε ότι η περίπτωση της **ενδοοικογενειακής βίας** πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα;

1. Ναι

2. Όχι

24. **(Σε κάθε περίπτωση)** Γιατί το λέτε αυτό; Διευκρινίστε: _____

25. Η κινητοποίηση της αστυνομίας για την αντιμετώπιση ενός περιστατικού ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών, γίνεται κυρίως με σκοπό (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. την προστασία του θύματος

2. την προστασία της ενότητας της οικογένειας

3. την επιβολή της δημόσιας τάξης

4. άλλο. Προσδιορίστε _____

26. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη δράση της αστυνομίας αναφορικά με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. η σοβαρότητα βίας

2. η πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση

3. το ενδεχόμενο ανάκλησης των κατηγοριών από το θύμα (στα κατ' έγκλησιν διωκόμενα εγκλήματα)

4. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος

5. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη

6. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων

7. οι επανειλημμένες κλήσεις του θύματος
 8. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη
 9. η εθνικότητα του θύματος
 10. η εθνικότητα του δράστη
 11. ο τρόπος εκπαίδευσης των αστυνομικών
 12. οι επιθυμίες των θυμάτων
 13. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
 14. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών
 15. ο ρόλος του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. η γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, κ.λ.π.)
 16. η χρήση όπλου
 17. η εκδήλωση παραπόνων από τους γείτονες
 18. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος (εφόσον δημοσιοποιηθεί το περιστατικό)
 19. η πιθανότητα βλάβης των αστυνομικών
 20. η ανάρμοστη συμπεριφορά του δράστη προς την αστυνομία (π.χ. επίθεση κ.α.)
 21. ο φόρτος εργασίας των αστυνομικών
 22. η πρόκληση του θύτη από το θύμα
 23. άλλο. Προσδιορίστε _____
27. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** αντιμετώπιση των περιστατικών **ενδοοικογενειακής σωματικής βίας** από την αστυνομία; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. η προσπάθεια συμβιβασμού μεταξύ θύματος και θύτη
 2. η διενέργεια αστυνομικής προανάκρισης (σε περίπτωση επικείμενου κινδύνου ή αυτοφώρου εγκλήματος)
 3. η σύλληψη του θύτη (σε περίπτωση αυτοφώρου ή κατ'εντολή ανακριτή)
 4. η σύνταξη αναφοράς προς τον εισαγγελέα
 5. η αρχειοθέτηση της υπόθεσης
 6. άλλο. Προσδιορίστε _____
28. Η παραπάνω αντιμετώπιση επηρεάζεται από το ρόλο του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, κ.λ.π.);
- Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
- Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 30)

29. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____

30. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η αστυνομία όταν καλείται να αντιμετωπίσει ένα περιστατικό ενδοοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Τη μεταχείριση του θύματος με συμπάθεια
2. Την αποτελεσματική προστασία του (π.χ. από την επανάληψη της βίας, την εκδήλωση αντιποιόνων από το δράστη κ.λ.π.)
3. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
4. Την παροχή ιατρικής βοήθειας (εφόσον κρίνεται αναγκαία)
5. Την παροχή ψυχολογικής υποστήριξης από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό
6. Την ενημέρωση για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας
7. Τη σαφή και πλήρη αναφορά των σωματικών βλαβών που υπέστη το θύμα (εφόσον συνταχθεί έκθεση προς τον εισαγγελέα)
8. Την ενημέρωση για τα υπάρχοντα προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής υποστήριξης (εφόσον υπάρχουν)
9. Την παραπομπή του θύματος σε αρμόδια κοινωνική υπηρεσία
10. άλλο. Προσδιορίστε _____

31. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;

1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 33)

32. **Αν ναι**, πώς τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερο και τη λιγότερο συνήθη αντιμετώπιση) _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Βαθμολογείστε τις επόμενες προτάσεις βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι.

33. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής βίας από την αστυνομία, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική			
1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους	☐	☐	☐	☐
2. το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους	☐	☐	☐	☐

34. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων εξωοικογενειακής βίας από την αστυνομία, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική			
1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους	☐	☐	☐	☐
2. το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους	☐	☐	☐	☐

(Σε κάθε μια από τις επόμενες προτάσεις, βάλτε σε κύκλο τον αριθμό της απάντησης που σας αντιπροσωπεύει.

Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

35. Παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις ακόλουθες προτάσεις που αφορούν τη μεταχείριση των θυμάτων, κυκλώνοντας τον αντίστοιχο αριθμό.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ άποψη	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ άποψη	Διαφωνώ απόλυτα
1. Η αστυνομία χειρίζεται με διακριτικότητα τα περιστατικά άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών	1	2	3	4	5
2. Τα θύματα ταλαιπωρούνται από τη γραφειοκρατία της αστυνομίας ¹		2	3	4	5
3. Τα θύματα ενημερώνονται για το αποτέλεσμα της αστυνομικής έρευνας	1	2	3	4	5

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
4. Οι αστυνομικοί λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
5. Η αστυνομία αντιμετωπίζει με καχυποψία την αναφορά του θύματος οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
6. Η αστυνομία αντιμετωπίζει με καχυποψία την αναφορά του θύματος εξωοικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
7. Η αστυνομία ενθαρρύνει τα θύματα εξωοικογενειακής σωματικής βίας να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη	1	2	3	4	5
8. Η αστυνομία δεν ενθαρρύνει τα θύματα ενδοοικογενειακής σωματικής βίας να ζητήσουν την ποινική δίωξη του δράστη	1	2	3	4	5
9. Η αστυνομία αποφεύγει να παρέμβει στα περιστατικά οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
10. Η αστυνομία προωθεί τη συμβιβαστική επίλυση της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
11. Η σύλληψη του δράστη από την αστυνομία δεν είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
12. Η σύλληψη του δράστη από την αστυνομία είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης της εξωοικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
13. Στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας παρατηρείται απόλυτη προσήλωση στους νόμους και κυρίως στους ειδικούς ποινικούς νόμους	1	2	3	4	5
14. Η διάπραξη της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας δεν καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές	1	2	3	4	5
36. Θεωρείτε ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της δράσης της αστυνομίας όσον αφορά τη μεταχείριση των γυναικών/θυμάτων σωματικής βίας;					
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)					
2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 38)					
37. Αν ναι, σε ποιον ή ποιους από τους παρακάτω τομείς θεωρείτε ότι μπορούν να επέλθουν σημαντικές βελτιώσεις; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)					
1. τον τρόπο εξέτασης των θυμάτων					
2. την παρεχόμενη προστασία προς τα θύματα					

3. την τήρηση στατιστικών στοιχείων
4. τη συνδρομή των κοινωνικών λειτουργών
5. τον τρόπο εκπαίδευσης των αστυνομικών
6. άλλο. Προσδιορίστε _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

38. Φύλο

1. Άνδρας ☐
2. Γυναίκα ☐

39. Οικογενειακή κατάσταση

1. Έγγαμος/η ☐
2. Άγαμος/η ☐

40. Ηλικία

1. 21-30 ☐
2. 31-40 ☐
3. 41-50 ☐
4. 51-60 ☐
5. 61 και άνω ☐

41. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο ;

1. Β' βάρθμα εκπαίδευση ☐
2. Γ' βάρθμα εκπαίδευση ☐
3. Master ☐
4. PhD ☐
5. άλλο _____

42. Βαθμός _____

43. Επαγγελματική εμπειρία σε έτη _____

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

**Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΙΣ

Ως **σωματική βία** στην παρούσα έρευνα νοείται η **χρησιμοποίηση σωματικής δύναμης**, η οποία συνίσταται σε ενέργειες, όπως απωθήσεις, χαστούκια, γρονθοκοπήματα, ξυλοδαρμούς, χτυπήματα με το κεφάλι ή με διάφορα αντικείμενα, χρήση όπλων κ.α.. Οι παραπάνω ενέργειες περιγράφονται από τα άρθρα 308 ΠΚ, 308Α ΠΚ, 309 ΠΚ, 310 ΠΚ, 311 ΠΚ και 313 ΠΚ. Επισημαίνεται ότι στην παρούσα έρευνα δεν συμπεριλαμβάνεται η ψυχολογική βία και τα περιστατικά σωματικών βλαβών από αμέλεια.

Ως **ενδοοικογενειακή σωματική βία** στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας θεωρούνται όσα περιστατικά λαμβάνουν χώρα μεταξύ του ευρύτερου κύκλου συγγενών εξ αίματος και εξ αγχιστείας κατιόντων τε και ανιόντων, οι οποίοι διαμένουν εντός κοινής οικογενειακής εστίας. *

Αντίθετα, ως **εξωοικογενειακή σωματική βία** θεωρούνται οι περιπτώσεις εκείνες όπου στον σύνδεσμο δράστη-θύματος ελλείπει το συστατικό στοιχείο της συγγένειας (με οποιαδήποτε έκφανσή της) και φυσικά της διαμονής εντός κοινής οικογενειακής εστίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α. Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

1. Παρακαλώ αξιολογείστε βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι, πόσο σοβαρό θεωρείτε το φαινόμενο της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών όσον αφορά

Πάρα Πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Σοβαρό	Σοβαρό	Σοβαρό	Σοβαρό

1. την έκτασή του	☐	☐	☐	☐
2. το μέγεθος προσβολής του προστατευμένου αγαθού	☐	☐	☐	☐
2. Η παραπάνω γνώμη επηρεάζει τον τρόπο που χειρίζεστε (ή θα χειριζόσασταν στο μέλλον) τις υποθέσεις σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 4)
3. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____

4. Ποια από τα ακόλουθα βίαια περιστατικά εναντίον των γυναικών γίνονται συνήθως **περισσότερο γνωστά** στη δικαιοσύνη; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐
2. τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐
5. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στον εισαγγελέα, τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 7)
6. **Αν ναι**, πότε συνήθως θεωρείτε ότι τα θύματα καταγγέλλουν στον εισαγγελέα την εξωοικογενειακή σωματική βία; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους
3. μετά τη μεσολαβητική παρέμβαση της αστυνομίας
4. άλλο. Προσδιορίστε _____
7. **Αν όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι τα θύματα δεν καταγγέλλουν συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____

8. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στον εισαγγελέα, τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 10)
9. **Αν ναι**, πότε συνήθως θεωρείτε ότι τα θύματα καταγγέλλουν στον εισαγγελέα την ενδοοικογενειακή σωματική βία; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους

3. μετά τη μεσολαβητική παρέμβαση της αστυνομίας
4. άλλο. Προσδιορίστε _____
10. Αν **όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι τα θύματα δεν καταγγέλλουν συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____
- _____
- _____
11. Η Εισαγγελική Αρχή πρέπει κατά την άποψή σας, να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των περιστατικών άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών;
1. Ναι ☐
2. Όχι ☐
12. Παρακαλώ κατατάξτε τα παρακάτω βίαια εγκλήματα εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα κίνησης της ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα (όπου 1=μεγαλύτερη συχνότητα κίνησης της ποινικής δίωξης και 6=μικρότερη συχνότητα κίνησης της ποινικής δίωξης)
1. Βιασμός _____
2. Ληστεία _____
3. Σωματικές βλάβες _____
4. Ληστρική εκβίαση _____
5. Ληστρική κλοπή _____
6. Εκβίαση _____
13. Σε ποια από τα ακόλουθα περιστατικά με θύματα γυναίκες, θεωρείτε ότι κινείται συχνότερα η ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐
2. στα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐
14. Πόσο συχνά θεωρείτε ότι απορρίπτεται η έγκληση με διάταξη του εισαγγελέα, στις υποθέσεις άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών;
- Πάρα πολύ συχνά Πολύ συχνά Αρκετά συχνά Λίγο συχνά Καθόλου συχνά
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
15. Σε ποια από τα ακόλουθα περιστατικά με θύματα γυναίκες, θεωρείτε ότι απορρίπτεται συχνότερα η έγκληση με διάταξη του εισαγγελέα; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐
2. τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐

16. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο αντικειμενικός σκοπός της δράσης του εισαγγελέα κατά το χειρισμό υποθέσεων άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών; (π.χ. προστασία θύματος κ.α.) _____

17. Σύμφωνα με την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι διαφοροποιείται η αντιμετώπιση του θύματος από τον εισαγγελέα, σε περίπτωση απουσίας του πρώτου (θύματος) από τη δίκη, στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα;

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 19)

18. **Αν ναι**, προσδιορίστε _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Β. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

19. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο κύριος σκοπός της εισαγγελικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση ενός περιστατικού εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών; _____

20. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη δράση του εισαγγελέα αναφορικά με την αντιμετώπιση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. η σοβαρότητα της βίας (του αδικήματος)

2. η δυσκολία της υπόθεσης

3. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων

4. τα ελλιπή στοιχεία της υπόθεσης

5. η ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη

6. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη

7. το ενδεχόμενο ανάκλησης της έγκλησης από το θύμα (στα κατ' έγκλησιν διωκόμενα εγκλήματα)

8. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος
9. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη
10. η εθνικότητα του θύματος
11. η εθνικότητα του δράστη
12. οι επιθυμίες των θυμάτων
13. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
14. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών
15. η χρήση όπλου από το δράστη
16. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος
17. η πρόκληση του θύτη από το θύμα
18. ο φόρτος εργασίας των εισαγγελέων
19. ο τρόπος εκπαίδευσης των εισαγγελέων
20. η τάση του εισαγγελέα για επιείκεια ή αυστηρότητα
21. ο βαθμός συνεργασίας των θυμάτων
22. η ακρίβεια της περιγραφής της βίας από το θύμα
23. άλλο. Προσδιορίστε _____

21. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** αντιμετώπιση των περιστατικών **εξωοικογενειακής σωματικής βίας** από τον εισαγγελέα; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης
2. η κίνηση της ποινικής δίωξης
3. η απόρριψη της έγκλησης με διάταξη του εισαγγελέα
4. η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος
5. άλλο. Προσδιορίστε _____

22. Σε ποιες **περιπτώσεις** εκδίδεται συνήθως ένταλμα σύλληψης εναντίον του δράστη **εξωοικογενειακής κακουργηματικής σωματικής βίας**; _____

23. Από την εμπειρία σας πόσο συχνά θεωρείτε ότι εκδίδεται το ένταλμα στις παραπάνω περιπτώσεις;

1. Πολύ συχνά
2. Συχνά
3. Καθόλου συχνά
4. Σπάνια

24. Η παραπάνω συνήθης αντιμετώπιση επηρεάζεται από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη (π.χ. γυναίκα-θύμα ως φίλη του δράστη, ως συνάδελφος, κ.λ.π.);
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 26)
25. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____
-
26. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η επέμβαση του εισαγγελέα όταν καλείται να αντιμετωπίσει ένα περιστατικό εξωοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. Τη μεταχείριση του θύματος με συμπάθεια
 2. Την αποτελεσματική προστασία του (π.χ. από την επανάληψη της βίας, την εκδήλωση αντιποιόνων από το δράστη κ.λ.π.)
 3. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
 4. άλλο. Προσδιορίστε _____
27. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 29)
28. **Αν ναι**, πως τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερο και τη λιγότερο συνήθη αντιμετώπιση) _____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

29. Θεωρείτε ότι η περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα;
1. Ναι
 2. Όχι
30. (Σε κάθε περίπτωση) Γιατί το λέτε αυτό; Διευκρινίστε: _____

-
31. Θεωρείτε ότι το ζήτημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας πρέπει πρωταρχικά να αντιμετωπίζεται ως αστικό ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 914 ΑΚ ;
1. Ναι
 2. Όχι
32. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο κύριος σκοπός της εισαγγελικής παρέμβασης για την αντιμετώπιση ενός περιστατικού ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών; _____
-
33. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη δράση του εισαγγελέα αναφορικά με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον των γυναικών; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. η σοβαρότητα βίας (του αδικήματος)
 2. η πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση
 3. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος
 4. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη
 5. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων
 6. οι επανειλημμένες κλήσεις του θύματος
 7. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη
 8. η εθνικότητα του θύματος
 9. η εθνικότητα του δράστη
 10. ο τρόπος εκπαίδευσης των εισαγγελέων σε θέματα οικογενειακής βίας
 11. οι επιθυμίες των θυμάτων
 12. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
 13. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών από το δράστη
 14. ο ρόλος του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. η γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, κ.λ.π.)
 15. η χρήση όπλου από το δράστη
 16. η εκδήλωση παραπόνων από τους γείτονες
 17. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος (εφόσον δημοσιοποιηθεί το περιστατικό)

18. ο φόρτος εργασίας των εισαγγελέων
19. η πρόκληση του θύτη από το θύμα
20. άλλο. Προσδιορίστε _____
34. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** αντιμετώπιση των περιστατικών **ενδοοικογενειακής σωματικής βίας** από τον εισαγγελέα; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης
 2. η κίνηση της ποινικής δίωξης
 3. η απόρριψη της έγκλησης με διάταξη του εισαγγελέα
 4. η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος
 5. άλλο. Προσδιορίστε _____
35. Σε ποιες περιπτώσεις εκδίδεται συνήθως ένταλμα σύλληψης εναντίον του δράστη ενδοοικογενειακής κακουργηματικής σωματικής βίας; _____

36. Από την εμπειρία σας πόσο συχνά θεωρείτε ότι εκδίδεται το ένταλμα στις παραπάνω περιπτώσεις;
1. Πολύ συχνά
 2. Συχνά
 3. Καθόλου συχνά
 4. Σπάνια
37. Η παραπάνω συνήθης αντιμετώπιση επηρεάζεται από το ρόλο του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, ως μητέρα κ.λ.π.);
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 39)
38. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____

39. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η επέμβαση του εισαγγελέα όταν καλείται να αντιμετωπίσει ένα περιστατικό ενδοοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. Τη μεταχείριση του θύματος με συμπάθεια
2. Την αποτελεσματική προστασία του (π.χ. από την επανάληψη της βίας, την εκδήλωση αντιποίνων από το δράστη κ.λ.π.)
3. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
4. άλλο. Προσδιορίστε _____

40. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες;

1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 42)

41. Αν ναι, πως τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερο και τη λιγότερο σνήθη αντιμετώπιση _____)

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Βαθμολογείστε τις επόμενες προτάσεις βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι.

42. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής βίας από την εισαγγελική Αρχή, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική			
1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους	☐	☐	☐	☐
2. το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους	☐	☐	☐	☐

43. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων εξωοικογενειακής βίας από την εισαγγελική Αρχή, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική ικανοποιητική			
1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους	☐	☐	☐	☐

2. το βαθμό ικανοποίησης των αναγκών

τους ☐ ☐ ☐ ☐

(Σε κάθε μια από τις επόμενες προτάσεις, βάλτε σε κύκλο τον αριθμό της απάντησης που σας αντιπροσωπεύει.

Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

44. Παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις ακόλουθες προτάσεις που αφορούν τη μεταχείριση των θυμάτων, κυκλώνοντας τον αντίστοιχο αριθμό.

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------	---------	--------------------

1. Η εισαγγελική Αρχή χειρίζεται με

διακριτικότητα τα περιστατικά

άσκησης σωματικής βίας

εναντίον γυναικών	1	2	3	4	5
-------------------	---	---	---	---	---

2. Η ικανοποίηση των αναγκών του

θύματος πρέπει να συνιστά ζήτημα

πρώτης προτεραιότητας στο πλαίσιο

της προσπάθειας του εισαγγελέα

για την καταπολέμηση της βίας

εναντίον των γυναικών	1	2	3	4	5
-----------------------	---	---	---	---	---

3. Ειδικές ρυθμίσεις αναφορικά με

τον τρόπο μεταχείρισης των

θυμάτων από τους εισαγγελείς

δεν υπάρχουν, με εξαίρεση τις

περιπτώσεις που τα θύματα

παρίστανται ως πολιτικώς

ενάγοντες στην ποινική δίκη	1	2	3	4	5
-----------------------------	---	---	---	---	---

Συμφωνώ	Δεν έχω	Διαφωνώ
απόλυτα	άποψη	απόλυτα

4. Τα θύματα ταλαιπωρούνται από

τη γραφειοκρατία κατά τη

διαδικασία ασκήσεως της ποινικής

δίωξης από τον εισαγγελέα	1	2	3	4	5
5. Τα θύματα και οι οικογένειές τους προστατεύονται από ενδεχόμενα περιστατικά εκφοβισμού και αντεκδικήσεων	1	2	3	4	5
6. Η άσκηση της ποινικής δίωξης	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
δε συνιστά εγγύηση ασφαλείας για το θύμα	1	2	3	4	5
7. Οι εισαγγελείς είναι εκπαιδευμένοι αναφορικά με τον τρόπο ανάκρισης του θύματος και του δράστη στην κατ' αντιπαράσταση εξέταση	1	2	3	4	5
8. Οι εισαγγελείς λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
9. Οι εισαγγελείς αντιμετωπίζουν με καχυποψία την αναφορά του θύματος οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
10. Οι εισαγγελείς αντιμετωπίζουν με καχυποψία την αναφορά του θύματος εξωοικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
11. Η εισαγγελική Αρχή αποφεύγει					

την άσκηση ποινικής δίωξης στα
περιστατικά οικογενειακής
σωματικής βίας

1 2 3 4 5

12. Η κίνηση της ποινικής δίωξης από
τον εισαγγελέα είναι η καλύτερη
μέθοδος αντιμετώπισης της
οικογενειακής σωματικής βίας

1 2 3 4 5

13. Η κίνηση της ποινικής δίωξης από
τον εισαγγελέα είναι η καλύτερη

Συμφωνώ Δεν έχω Διαφωνώ
απόλυτα Συμφωνώ άποψη Διαφωνώ απόλυτα

μέθοδος αντιμετώπισης της
εξωοικογενειακής σωματικής βίας

1 2 3 4 5

14. Στα περιστατικά εξωοικογενειακής
σωματικής βίας παρατηρείται
απόλυτη προσήλωση στους
νόμους και κυρίως στους ειδικούς
ποινικούς νόμους

1 2 3 4 5

15. Η διάπραξη της ενδοοικογενειακής
σωματικής βίας δεν καταγράφεται
στις επίσημες στατιστικές

1 2 3 4 5

45. Πως αξιολογείτε το γεγονός, ότι το θύμα δεν έχει το δικαίωμα δευτερολογίας σε σχέση με τον
κατηγορούμενο, αλλά μόνο το δικαίωμα απάντησης στην ενδεχόμενη δευτερολογία του
εισαγγελέως, αναφορικά με τη θέση του (θύματος) στην ποινική διαδικασία;

46. Θεωρείτε ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της δράσης της εισαγγελικής Αρχής όσον
αφορά τη μεταχείριση των γυναικών/θυμάτων άσκησης σωματικής βίας;

1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 48)

47. Αν ναι, σε ποιον ή ποιους από τους παρακάτω τομείς θεωρείτε ότι μπορούν να επέλθουν

σημαντικές βελτιώσεις; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. στον τρόπο εξέτασης των θυμάτων
 2. στο βαθμό συμμετοχής των θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης
 3. στην παρεχόμενη προστασία προς τα θύματα (π.χ. από το ενδεχόμενο εκφοβισμού τους από τους συνηγόρους υπεράσπισης)
 4. στην τήρηση στατιστικών στοιχείων
 5. στη συνδρομή των κοινωνικών λειτουργών
 6. στον τρόπο εκπαίδευσης των εισαγγελέων
 7. άλλο. Προσδιορίστε _____
48. Εκτιμάτε ότι οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις της ποινικής διαδικασίας για το θύμα, είναι μικρότερης βαρύτητας έναντι της προστασίας που λαμβάνει (το θύμα) στα πλαίσιά της;
1. Ναι
 2. Όχι

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

49. Φύλο

1. Άνδρας ☐
2. Γυναίκα ☐

50. Οικογενειακή κατάσταση

1. Έγγαμος/η ☐
2. Άγαμος/η ☐

51. Ηλικία

1. 28-35 ☐
2. 36-45 ☐
3. 46-55 ☐
4. 56 και άνω ☐

52. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο ;

1. Γ'βάθμια εκπαίδευση ☐
2. Master ☐
3. PhD ☐

53. Βαθμός _____

54. Επαγγελματική εμπειρία σε έτη _____

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ-ΘΥΜΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΔΙΚΑΣΤΕΣ

Ως **σωματική βία** στην παρούσα έρευνα νοείται η **χρησιμοποίηση σωματικής δύναμης**, η οποία συνίσταται σε ενέργειες, όπως απωθήσεις, χαστούκια, γρονθοκοπήματα, ξυλοδαρμούς, χτυπήματα με το κεφάλι ή με διάφορα αντικείμενα, χρήση όπλων κ.α.. Οι παραπάνω ενέργειες περιγράφονται από τα άρθρα 308 ΠΚ, 308Α ΠΚ, 309 ΠΚ, 310 ΠΚ, 311 ΠΚ και 313 ΠΚ. Επισημαίνεται ότι στην παρούσα έρευνα δεν συμπεριλαμβάνεται η ψυχολογική βία και τα περιστατικά σωματικών βλαβών από αμέλεια.

Ως **ενδοοικογενειακή σωματική βία** στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας θεωρούνται όσα περιστατικά λαμβάνουν χώρα μεταξύ του ευρύτερου κύκλου συγγενών εξ αίματος και εξ αγχιστείας κατιόντων τε και ανιόντων, οι οποίοι διαμένουν εντός κοινής οικογενειακής εστίας.

Αντίθετα, ως **εξωοικογενειακή σωματική βία** θεωρούνται οι περιπτώσεις εκείνες όπου στον σύνδεσμο δράστη-θύματος ελλείπει το συστατικό στοιχείο της συγγενείας (με οποιανδήποτε έκφανσή της) και φυσικά της διαμονής εντός κοινής οικογενειακής εστίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α. Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

1. Παρακαλώ αξιολογείστε βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι, πόσο σοβαρό θεωρείτε το φαινόμενο της άσκησης σωματικής βίας εναντίον των γυναικών όσον αφορά

Πάρα Πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Σοβαρό	Σοβαρό	Σοβαρό	Σοβαρό

1. την έκτασή του	☐	☐	☐	☐
2. το μέγεθος προσβολής του προστατευομένου αγαθού	☐	☐	☐	☐
2. Η παραπάνω γνώμη επηρεάζει τον τρόπο που χειρίζεστε (ή θα χειριζόσασταν στο μέλλον) τις υποθέσεις σωματικής βίας με θύματα γυναίκες;

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 4)
3. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____
-
4. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στη δικαιοσύνη, τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 6)
5. **Αν ναι**, πότε συνήθως θεωρείτε ότι τα θύματα καταγγέλλουν στη δικαιοσύνη την εξωοικογενειακή σωματική βία; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους
3. μετά τη μεσολαβητική παρέμβαση της αστυνομίας
4. άλλο. Προσδιορίστε _____
6. **Αν όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι τα θύματα δεν καταγγέλλουν συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____
-
7. Πιστεύετε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι οι γυναίκες/θύματα καταγγέλλουν συνήθως στη δικαιοσύνη, τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας που διαπράττονται εναντίον τους;
1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 9)
8. **Αν ναι**, πότε συνήθως θεωρείτε ότι τα θύματα καταγγέλλουν στη δικαιοσύνη την ενδοοικογενειακή σωματική βία; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. μετά την εκδήλωση του πρώτου περιστατικού βίας εναντίον τους
2. μετά την εκδήλωση αρκετών περιστατικών βίας εναντίον τους
3. μετά τη μεσολαβητική παρέμβαση της αστυνομίας
4. άλλο. Προσδιορίστε _____
9. **Αν όχι**, για ποιο λόγο νομίζετε ότι τα θύματα δεν καταγγέλλουν συνήθως τα παραπάνω περιστατικά; _____
-
10. Η Δικαστική Αρχή πρέπει κατά την άποψή σας, να έχει διακριτική ευχέρεια κατά το χειρισμό των

περιστατικών άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών;

1. Ναι ☐

2. Όχι ☐

11. Παρακαλώ κατατάξετε τα παρακάτω βίαια εγκλήματα εναντίον γυναικών με κριτήριο τη συχνότητα παραπομπής του δράστη στο ακροατήριο (όπου 1=μεγαλύτερη συχνότητα παραπομπής στο ακροατήριο και 6=μικρότερη συχνότητα παραπομπής στο ακροατήριο)

1. Βιασμός _____

2. Ληστεία _____

3. Σωματικές βλάβες _____

4. Ληστρική εκβίαση _____

5. Ληστρική κλοπή _____

6. Εκβίαση _____

12. Ποια από τα ακόλουθα περιστατικά με θύματα γυναίκες, θεωρείτε ότι καταλήγουν συχνότερα στο ακροατήριο; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

1. τα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας ☐

2. τα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας ☐

13. (Σε κάθε περίπτωση) Για ποιο λόγο νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό; _____

14. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο αντικειμενικός σκοπός της δράσης του δικαστή κατά την εκδίκαση υποθέσεων άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, (π.χ. προστασία θύματος, κ.α.) _____

15. Σύμφωνα με την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι διαφοροποιείται η αντιμετώπιση του θύματος από το δικαστή, σε περίπτωση φυσικής απουσίας του πρώτου (θύματος) από τη δίκη, στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα;

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 17)

16. Αν ναι, προσδιορίστε _____

17. Η παράνομη κτήση και προσαγωγή αποδεικτικού μέσου (εφόσον είναι το μοναδικό που μπορεί να στηρίξει την κατηγορία) θεωρείτε ότι εντάσσεται στα πλαίσια της ηθικής-ελεύθερης απόδειξης;

1. Ναι ☐

2. Όχι ☐

18. Σύμφωνα με την εμπειρία σας είναι δυνατόν, να έχουμε εξαίρεση του αξιοποιήσιμου όταν ο δράστης άσκησης σωματικής βίας εναντίον γυναικών, παρασύρθηκε στην πράξη του από δικαιολογημένη αγανάκτηση (άρθρ. 308 § 3);

1. Ναι ☐ (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι ☐ (πηγαίνετε στην ερώτηση 20)

19. **Αν ναι**, σε ποιες περιπτώσεις είναι δυνατόν να απαλλαχθεί; Προσδιορίστε _____

20. Πως ερμηνεύετε την υποχρέωση ενημέρωσης του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του από τον ανακριτή, σε αντιδιαστολή με την απουσία παρόμοιας ενημέρωσης για το θύμα; _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Β. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

21. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο κύριος σκοπός της δικαστικής μεσολάβησης στην περίπτωση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών; (π.χ. προστασία θύματος, ορθή απονομή της δικαιοσύνης) _____

22. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη στάση του δικαστή κατά την εκδίκαση ενός περιστατικού εξωοικογενειακής σωματικής βίας με θύμα γυναίκα; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. η σοβαρότητα του αδικήματος

2. η “δυσκολία” της υπόθεσης

3. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων

4. τα ελλιπή στοιχεία της υπόθεσης

5. η ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη
 6. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη
 7. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος
 8. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη
 9. η εθνικότητα του θύματος
 10. η εθνικότητα του δράστη
 11. τα αιτήματα των θυμάτων
 12. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
 13. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών από το δράστη
 14. η χρήση όπλου από το δράστη
 15. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος (εφόσον δημοσιοποιηθεί το περιστατικό)
 16. η πρόκληση του δράστη από το θύμα
 17. ο τρόπος εκπαίδευσης των δικαστών
 18. η τάση του δικαστή για επιείκεια ή αυστηρότητα
 19. ο βαθμός συνεργασίας των θυμάτων
 20. η ακρίβεια της κατάθεσης του θύματος
 21. άλλο. Προσδιορίστε _____
23. Ποια από τις ακόλουθες ενέργειες εφαρμόζεται συχνότερα στις περιπτώσεις άσκησης εξωοικογενειακής σωματικής βίας;
1. η επιβολή περιοριστικών όρων εναντίον του κατηγορουμένου
 2. η επιβολή προσωρινής κράτησης του κατηγορουμένου
24. Πότε συνήθως επιβάλλεται
1. η διάταξη περιοριστικών όρων. Προσδιορίστε _____
 2. η προσωρινή κράτηση. Προσδιορίστε _____
25. Ποιος είναι ο συνηθέστερος περιοριστικός όρος που επιβάλλεται στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας;
1. η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα
 2. η υποχρέωση εμφάνισης στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής ή τον ανακριτή
 3. η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος
 4. η απαγόρευση μετάβασης ή διαμονής σε ορισμένο τόπο
 5. η απαγόρευση συναναστροφής με το θύμα και τους οικείους του

6. η καταβολή εγγύησης
7. άλλο. Προσδιορίστε _____
26. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** έκβαση των περιστατικών **εξωοικογενειακής σωματικής βίας**; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. η καταδίκη του κατηγορουμένου
 2. η αθώωση του κατηγορουμένου
 3. ο συμβιβασμός μεταξύ δράστη και θύματος
 4. άλλο. Προσδιορίστε _____
27. Η παραπάνω συνήθης έκβαση επηρεάζεται από την ύπαρξη σχέσης μεταξύ θύματος και δράστη (π.χ. γυναίκα-θύμα ως φίλη του δράστη, ως συνάδελφος, κ.λ.π.);
3. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 4. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 29)
28. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____
- _____
- _____
29. Θεωρείτε ότι είναι δυνατόν να παρατηρηθεί αναντιστοιχία στην επιβολή των ποινών μεταξύ παρομοίων περιστατικών εξωοικογενειακής και ενδοοικογενειακής σωματικής βίας;
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 31)
30. Αν **ναι**, που νομίζετε ότι μπορεί να οφείλεται η ενδεχόμενη αναντιστοιχία;
1. Στην αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων που παρέχει στο δικαστή ο νόμος
 2. Στην προσωπικότητα του δικαστή
 3. Άλλο. Προσδιορίστε _____
31. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η αντιμετώπιση της εξωοικογενειακής σωματικής βίας από τους δικαστές; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. Το σεβασμό της αξιοπρέπειας του θύματος
 2. Την αποτελεσματική προστασία του από την επανάληψη της βίας
 3. Την αποτελεσματική προστασία του από την εκδήλωση αντιποιόνων από το δράστη
 4. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
 5. άλλο. Προσδιορίστε _____

32. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας με θύματα γυναίκες ;

3. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

4. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 34)

33. Αν ναι, πώς τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερη και τη λιγότερη συνήθη αντιμετώπιση)

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Σε κάθε μια από τις επόμενες ερωτήσεις, βάλτε σε κύκλο τους αριθμούς των απαντήσεων που σας αντιπροσωπεύουν καλύτερα.

34. Θεωρείτε ότι η περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας (ως υποσύνολο του 308 ΠΚ επ.) πρέπει να συνιστά ποινικό αδίκημα;

1. Ναι

2. Όχι

35. (Σε κάθε περίπτωση) Γιατί το λέτε αυτό; Διευκρινίστε:

36. Θεωρείτε ότι το ζήτημα της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας πρέπει πρωταρχικά να αντιμετωπίζεται ως αστικό ζήτημα εφαρμογής του άρθρου 914 ΑΚ επ ;

1. Ναι

2. Όχι

37. Ποιος είναι κατά τη γνώμη σας, ο κύριος σκοπός της δικαστικής μεσολάβησης στην περίπτωση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας εναντίον γυναικών (π.χ. προστασία του θύματος, ορθή απονομή της δικαιοσύνης);

38. Εάν η γυναίκα που υφίσταται τη σωματική βία έχει την επιμέλεια των παιδιών προστατεύεται ως:

1. ως φορέας άσκησης γονικής μέριμνας (1510 ΑΚ)

2. ως εν γένει άτομο του οποίου παραβιάζεται ένα έννομο αγαθό

39. Ποια από τα παρακάτω κριτήρια προσδιορίζουν κατά τη γνώμη σας, τη στάση του δικαστή κατά την

εκδίκαση ενός περιστατικού ενδοοικογενειακής σωματικής βίας με θύμα γυναίκα; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. η σοβαρότητα του αδικήματος
 2. η πεποίθηση ότι η ενδοοικογενειακή βία συνιστά ιδιωτική υπόθεση
 3. η “δυσκολία” της υπόθεσης
 4. η υποβολή αίτησης διαζυγίου από το θύμα (εάν πρόκειται για θύμα σύζυγο του κατηγορουμένου)
 5. η ύπαρξη τέκνων ως μαρτύρων της βίας
 6. η κοινωνικο-οικονομική θέση του θύματος
 7. η κοινωνικο-οικονομική θέση του δράστη
 8. η ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων
 9. η κατ’ επανάληψη κακοποίηση του θύματος
 10. το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη
 11. η εθνικότητα του θύματος
 12. η εθνικότητα του δράστη
 13. ο τρόπος εκπαίδευσης των δικαστών σε θέματα οικογενειακής βίας
 14. τα αιτήματα των θυμάτων
 15. η χρήση αλκοόλ από το δράστη
 16. η χρήση άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών από το δράστη
 17. η θέση του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. η γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, κ.λ.π.)
 18. η χρήση όπλου από το δράστη
 19. η εκδήλωση παραπόνων από τους γείτονες
 20. η ικανοποίηση του λαϊκού αισθήματος (εφόσον δημοσιοποιηθεί το περιστατικό)
 21. η πρόκληση του δράστη από το θύμα
 22. ο βαθμός συνεργασίας των θυμάτων
 23. άλλο. Προσδιορίστε _____
40. Ποια από τις ακόλουθες ενέργειες εφαρμόζεται συχνότερα στις περιπτώσεις άσκησης ενδοοικογενειακής σωματικής βίας;
1. η επιβολή περιοριστικών όρων εναντίον του κατηγορουμένου
 2. η επιβολή προσωρινής κράτησης του κατηγορουμένου
41. Πότε συνήθως επιβάλλεται

1. η διάταξη περιοριστικών όρων. Προσδιορίστε _____
2. η προσωρινή κράτηση. Προσδιορίστε _____
42. Ποιος είναι ο συνηθέστερος περιοριστικός όρος που επιβάλλεται στα περιστατικά ενδοοικογενειακής σωματικής βίας;
1. η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα
 2. η υποχρέωση εμφάνισης στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής ή τον ανακριτή
 3. η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος
 4. η απαγόρευση μετάβασης ή διαμονής σε ορισμένο τόπο
 5. η απαγόρευση συναναστροφής με το θύμα και τους οικείους του
 6. η καταβολή εγγύησης
 7. άλλο. Προσδιορίστε _____
43. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας, η **συνήθης** έκβαση των περιστατικών ενδοοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)
1. η καταδίκη του κατηγορουμένου
 2. η αθώωση του κατηγορουμένου
 3. ο συμβιβασμός μεταξύ δράστη και θύματος
 4. άλλο. Προσδιορίστε _____
44. Η παραπάνω συνήθης αντιμετώπιση επηρεάζεται από το ρόλο του θύματος στο πλαίσιο της οικογένειας (π.χ. γυναίκα-θύμα ως κόρη του δράστη, ως σύζυγος, ως μητέρα κ.λ.π.);
1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)
 2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 46)
45. **Αν ναι**, με ποιο τρόπο; _____
- _____
46. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες του θύματος θεωρείτε ότι ικανοποιεί η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής σωματικής βίας; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)
1. Το σεβασμό της αξιοπρέπειας του θύματος
 2. Την αποτελεσματική προστασία του από την επανάληψη της βίας
 3. Την αποτελεσματική προστασία του από την εκδήλωση αντιποιόνων από το δράστη
 4. Την ενημέρωση για τα δικαιώματά του
 5. άλλο. Προσδιορίστε _____

47. Σας έχουν απασχολήσει στη μέχρι τώρα σταδιοδρομία σας περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες;

1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 49)

48. Αν ναι, πως τα αντιμετωπίσατε; (αναφέρατε την περισσότερο και τη λιγότερο συνήθη αντιμετώπιση _____

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Βαθμολογείστε τις επόμενες προτάσεις βάζοντας ένα Χ στο κατάλληλο κουτάκι.

49. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων οικογενειακής βίας από τη δικαστική Αρχή, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική	ικανοποιητική	ικανοποιητική	ικανοποιητική

1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους ☐ ☐ ☐ ☐

2. τον βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους ☐ ☐ ☐ ☐

50. Πως χαρακτηρίζετε τη μεταχείριση των θυμάτων εξωοικογενειακής βίας από την δικαστική Αρχή, αναφορικά με

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
	ικανοποιητική	ικανοποιητική	ικανοποιητική	ικανοποιητική

1. το σεβασμό των δικαιωμάτων τους ☐ ☐ ☐ ☐

2. τον βαθμό ικανοποίησης των αναγκών τους ☐ ☐ ☐ ☐

51. Πως αξιολογείτε το γεγονός των επανειλημμένων αναιρέσεων από τον Άρειο Πάγο, τελεσιδικών καταδικαστικών αποφάσεων εναντίον δραστών επικινδύνων σωματικών βλαβών (λόγω έλλειψης σαφούς προσδιορισμού της εκάστοτε μορφής διακινδύνευσης), αναφορικά με την παρεχόμενη προστασία των θυμάτων; _____

52. Θεωρείτε ότι το θύμα προστατεύεται από ενδεχόμενες προσβλητικές ερωτήσεις εάν ο δικαστής θεωρήσει ότι συμβάλλουν στην εκτίμηση της αξιοπιστίας του;

1. Ναι
2. Όχι

(Σε κάθε μια από τις επόμενες προτάσεις, βάλτε σε κύκλο τον αριθμό της απάντησης που σας αντιπροσωπεύει. Μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση)

53. Παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις ακόλουθες προτάσεις που αφορούν τη μεταχείριση των θυμάτων, κυκλώνοντας τον αντίστοιχο αριθμό.

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------	---------	--------------------

1. Η δικαστική Αρχή χειρίζεται με

διακριτικότητα τα περιστατικά

άσκησης σωματικής βίας

εναντίον γυναικών	1	2	3	4	5
-------------------	---	---	---	---	---

2. Η ικανοποίηση των αναγκών του

θύματος πρέπει να συνιστά ζήτημα

πρώτης προτεραιότητας στο πλαίσιο

της προσπάθειας της δικαιοσύνης

για την καταπολέμηση της βίας

Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
--------------------	---------	------------------	---------	--------------------

εναντίον των γυναικών	1	2	3	4	5
-----------------------	---	---	---	---	---

3. Ειδικές ρυθμίσεις αναφορικά με

τον τρόπο μεταχείρισης των

θυμάτων από το δικαστήριο

δεν υπάρχουν, με εξαίρεση τις

περιπτώσεις που τα θύματα

παρίστανται ως πολιτικώς

ενάγοντες στην ποινική δίκη	1	2	3	4	5
4. Τα θύματα ταλαιπωρούνται από τη γραφειοκρατία κατά τη διαδικασία διεξαγωγής της ποινικής δίκης	1	2	3	4	5
	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
5. Τα θύματα και οι οικογένειές τους προστατεύονται από ενδεχόμενα περιστατικά εκφοβισμού και αντεκδικήσεων	1	2	3	4	5
6. Τα θύματα ενημερώνονται για την έκβαση των υποθέσεών τους	1	2	3	4	5
7. Τα θύματα ενημερώνονται για την απαλλαγή του δράστη-κατ'νου	1	2	3	4	5
8. Η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο δε συνιστά εγγύηση ασφάλειας για το θύμα	1	2	3	4	5
	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
9. Οι δικαστές λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση για την αντιμετώπιση της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
10. Οι δικαστές αντιλαμβάνονται τον αντίκτυπο της θυματοποίησης στα θύματα	1	2	3	4	5
11. Οι δικαστές αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την κατάθεση του θύματος ενδοοικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
12. Οι δικαστές αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την κατάθεση του θύματος εξωοικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
13. Η πλειοψηφία των περιστατικών οικογενειακής βίας προκαλούνται και από το θύμα στο πλαίσιο ενός αγχώδους τρόπου ζωής	1	2	3	4	5
	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν έχω άποψη	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
14. Η δικαστική Αρχή συχνά προτείνει το συμβιβασμό μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου στα περιστατικά οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
15. Η δικαστική Αρχή συχνά προτείνει το συμβιβασμό μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου στα περιστατικά εξωοικογενειακής σωματικής βίας (διαμεσολαβητικός ρόλος)	1	2	3	4	5
16. Η δικαστική επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου δεν είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης της οικογενειακής σωματικής βίας	1	2	3	4	5
17. Η δικαστική επίλυση της διαφοράς μεταξύ θύματος και κατηγορουμένου είναι η καλύτερη μέθοδος αντιμετώπισης της εξωοικογενειακής					

σωματικής βίας	1	2	3	4	5
	Συμφωνώ		Δεν έχω		Διαφωνώ
	απόλυτα	Συμφωνώ	άποψη	Διαφωνώ	απόλυτα

18. Στα περιστατικά εξωοικογενειακής

σωματικής βίας παρατηρείται

απόλυτη προσήλωση στο γράμμα

του νόμου

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

19. Οι περιπτώσεις ενδοοικογενειακής

σωματικής βίας δεν καταγράφονται

στις επίσημες στατιστικές

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

54. Πως αξιολογείτε το γεγονός, ότι το θύμα δεν έχει τα ίδια δικονομικά δικαιώματα με τον κατηγορούμενο; _____

55. Πως εκτιμάτε τη διάσταση μεταξύ της έκθεσης του πραγματογνώμονα και του υπομνήματος του τεχνικού συμβούλου;

1. υιοθέτηση του πορίσματος που τάσσεται υπέρ του θύματος

2. υιοθέτηση του πορίσματος που τάσσεται υπέρ του δράστη

3. άλλο. Προσδιορίστε _____

56. Κατά την τεολογική ερμηνεία του νόμου θεωρείτε ότι μπορεί να εφαρμοστεί αναλογικά η § 2 του 302 ΠΚ και στην περίπτωση του 311 ΠΚ;

1. Ναι

2. Όχι

57. Θεωρείτε ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της δράσης της δικαστικής Αρχής όσον αφορά τη μεταχείριση των γυναικών/θυμάτων άσκησης σωματικής βίας;

1. Ναι (πηγαίνετε στην επόμενη ερώτηση)

2. Όχι (πηγαίνετε στην ερώτηση 59)

58. Αν ναι, σε ποιον ή ποιους από τους παρακάτω τομείς θεωρείτε ότι μπορούν να επέλθουν σημαντικές βελτιώσεις; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις)

1. στον τρόπο εξέτασης/κατάθεσης των θυμάτων (χρήση της νέας τεχνολογίας)

2. στο βαθμό συμμετοχής των θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης
 3. στην παρεχόμενη προστασία προς τα θύματα
 4. στην τήρηση στατιστικών στοιχείων
 5. στη συνδρομή των κοινωνικών λειτουργιών
 6. στον τρόπο εκπαίδευσης των δικαστών
 7. στην παρουσία οργανώσεων συμπαράστασης προς το θύμα κατά τη διάρκεια της δίκης
 8. στον χρόνο διεξαγωγής της ακροαματικής διαδικασίας, ώστε να διευκολύνεται η άμεση επίλυση του προβλήματος
 9. άλλο. Προσδιορίστε _____
59. Εκτιμάτε ότι οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις της ποινικής διαδικασίας για το θύμα, είναι μικρότερης βαρύτητας έναντι της προστασίας που λαμβάνει τελικώς (το θύμα) στα πλαίσιά της;
1. Ναι
 2. Όχι

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

60. Φύλο 1. Άνδρας ☐ 2. Γυναίκα ☐	61. Οικογενειακή κατάσταση 1. Έγγαμος/η ☐ 2. Άγαμος/η ☐
62. Ηλικία 1. 28-35 ☐ 2. 36-45 ☐ 3. 46-55 ☐ 4. 56και άνω ☐	63. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό σας επίπεδο ; 1. Γ' βάθμια εκπαίδευση ☐ 2. Master ☐ 3. PhD ☐
64. Βαθμός _____
65. Επαγγελματική εμπειρία σε έτη _____

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

- Adler Freda, Mueller Gerhard O. W., Laufer, William S.** *Criminology. The Shorter Version*, Third Edition, McGraw-Hill, 1998.
- Alberta Law Reform Institute**, *Domestic Abuse: Toward an Effective Legal Response*, Report for Discussion, no. 15, 1995.
- Alderson, J.** *Policing a democratic society*, Vole, November 1980a.
- Allen, J.** «*The Invention of the Pathological Family: an Historical Study of Violence in NSW*» in *Family Violence in Australia*, eds C. O. Donnell & J. Craney, Longman Cheshire, Melbourne, 1982.
- Amir, M.** *Patterns of forcible rape*, Chicago, University of Chicago Press, 1971.
- An act respecting assistance for victims of crime**, L. R. Q., chapter A-13.2, (reproduced with the authorization of Les Publications du Quebec), p. 1-3.
- Anderson, G.** Casenote: *Sorchetti v. City of New York* tells the police that liability looms for failure to respond to domestic violence situations, *University of Miami Law Review*, 40, 1985.
- Andrews, B and Brown, G. W.** *Marital violence in the community: a biographical approach*, *British Journal of Psychiatry*, 153: 305-312, 1988.
- Appleton W.** *The battered woman syndrome*, *Annals of Emergency Medicine*, 9, 1980.
- Archer J. and Browne K. D.** *Concepts and approaches to the study of aggression*, in Archer J. and Browne K. D. (Des), *Human Aggression: Naturalistic Approaches*, London, Routledge, 1989.
- Arias I. and O'Leary K.** *Factors for moderating the intergenerational transmission of marital aggression*, *Proceedings of the 18th Annual Convention of the Association for Advancement of Behavior Therapy*, Philadelphia, 1984.
- Ash, M.** *On witness: A radical critique of criminal court procedures*, *Notre Dame Lawyer* 48, 1972.
- Ash, Michael** *On witnesses: A radical critique of criminal court procedures*, Paul Rock, *Victimology*, The International Library of Criminology, Criminal Justice & Penology, Dartmouth, 1994.
- Ashworth**, *The criminal process (An evaluative study)*, 1995.
- Atkinson, J.** *Violence in Aboriginal Australia: Colonisation and its impact on gender*, *Refractory Girl*, no. 36, August, 1990.
- Attorney General's Task Force on Family Violence**, Final Report, September 1984, U.S. Government Printing Office, Washington, D. C.
- Bachman Ronet** *Violence Against Women: A National Crime Victimization Survey Report*, U.S. Department of Justice Bureau Statistics, 1994.
- Baker, R.** *Domestic Violence: Legal Considerations*, *Criminal Law Journal*, 8 (1), 1981.
- Baldry Anna Costanza** *Domestic Violence in Italy*.
- Bandura, A.** *Aggression: A Social Learning Analysis*, Englewood Cliffs, N. J. Prentice-Hall, 1973.

- Bannon, James** *Law Enforcement Problems with Intra-Family Violence*, Paper presented to the American Bar Association Convention, August, 1975.
- Banton, M.** *The Policemen in the Community*, London: Tavistock, 1964.
- Bard, M.** *The role of law enforcement in the helping system*, Community Mental Health Journal, 7, 1971.
- Bard, M.** *The study and modification of intra-familial violence*, in *The Control of Aggression and Violence* (ed. J. L. Singer) New York: Academic Press, 1971.
- Barnes Harry Elmer and Negley K. Teeters** : *New Horizons in Criminology*, 1944.
- Barnett Ola W. & LaViolette Alyce D.** *It Could Happen to Anyone: why battered women stay*, Sage, 1993.
- Barnett Ola W.** *Why battered women do not leave. Part 1: External inhibiting factors within society*, Trauma, Violence & Abuse, 1(4), 2000.
- Barron, J., Harwin, N. and Singh, T.** *Report to Home Affairs Committee Inquiry into Domestic Violence*, Bristol: Women's Aid Federation England, 1992.
- Bassiouni, M. C.** *International Protection of Victims. Special Issue Nouvelles Etudes Pénales*, special issue, VII, 1988.
- Becker, H. (ed.)**, *The Other Side, Perspectives on Deviance*, The Free Press, New York, 1964.
- Belknap, J.** *Law enforcement officers' attitudes about the appropriate responses to woman battering*, International Review of Victimology, 1995, Vol. 4.
- Bell, D. J.** *A multiyear study of Ohio urban, suburban, and rural police dispositions of domestic disputes*, Victimology, vol. 10, nos. 1-4, 1985.
- Belsky, J.** *Child Maltreatment*, Amer. Psychologist 35 (7), 1980.
- Berk R. A., S. F. Berk, P. J., Newton, D. R. Loseke** *Cops on call: Summoning the police to the scene of spousal violence*, Law and Society Review, τομ. 18, τευχ. 3, 1984.
- Berk, R. A. and Newton, P. J.** *Does arrest really deter wife battery? An effort to replicated findings of the Minneapolis spouse abuse experiment*, American Sociological Review, 50, 1985.
- Berk, R. A., Campbell, A., Klap, R. and B. Western** *A Bayesian analysis of the Color Springs spouse abuse experiment*, The Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992.
- Berk, S. F. & Loseke, D. R.** *Handling Family Violence: Situational Determinants of Police Arrest in Domestic Disturbances*, Law and Society Review, 15 (2), 1981.
- Betsy Lucal** *The problem with "battered husbands"*, Deviant behavior, vol. 16, no. 2, April-June 1995.
- Binder, A. & Meeker, J.** *The development of social attitudes towards spousal abuse*, in E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westport, CT: Auburn House, 1992.
- Binney, V., Harknell, G. and Nixon, J.** *Leaving Violent Man*, National Women's Aid Federation, London, 1981.
- Biscardi, Arnaldo** *Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο*, Μετάφραση Παν. Δ. Δημάκης, Εκδόσεις Παπαδήμα,

1996.

Black, D. *The Behavior of Law*, New York: Academic Press, 1976.

Black, D. *The Manners and Customs of the Police*. New York: Academic Press, 1980.

Black, D. *The Social Organization of Arrest*, Stanford Law Review 23, 1971.

Blackstone, W. *Commentaries of the laws of England*, first published 1765, London: Dawsons 1966.

Blankenburg E., Sessar K., Steffen W., *Die Staatsanwaltschaft im Prozeß strafrechtlicher Sozialkontrolle*, Berlin, 1978.

Block, M., & Sinnott, J. P. Prepared statement. *Elder abuse: The Hidden Problem*, Briefing by the Select Committee on Aging, U.S. House of Representatives (96), 1979, Boston, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

Block, M., & Sinnott, J. (Eds.), *The battered elder syndrome: An exploratory study*, College Park: Center on Aging, University of Maryland, 1979.

Block, Richard *Why notify the police? The victim's decision to notify the police of an assault*. Criminology 11: 555-569, 1974.

Blum, L. *Crisis Intervention Demonstration Project: Mental Health and Police Collaboration and Consultation*.

Bolger A. *Aboriginal Women and Violence*, Australian National University North Australia Research Unit, Darwin, 1991.

Bourlet, A. *Police Intervention in Marital Violence*, University of Kent M. Phil. Dissertation, 1988.

Bourlet, A. *Police Intervention in Marital Violence*, Open University Press, 1990.

Bowker, L. H. and Maurer, L. *The medical treatment of battered wives*, Women and Health, 12 (1): 25-45, 1987.

Bowker, L. H. *Police services to battered women: Bad or not so bad?* Criminal Justice and Behavior, Vol. 9, 1982.

Bowman, C. G. *The arrest experiments: A feminist critique*, Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992.

Braithwaite, J. *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, New York, 1989.

Braithwaite, John and David Biles *Women as victims of crime*. The Australian Quarterly 52, 1984.

Brand P.A. and Kidd A. H. *Frequency of physical aggression in heterosexual and female homosexual dyads*, Psychological Reports, 59, 1986.

Braun, I. *Spouse-battering case arrests*, Los Angeles Times, 1996.

Brillon, Yves *Victimization and Fear of Crime among the Elderly*, Toronto, Vancouver, 1987.

Brown and Co ka Goldstein, J. *Police discretion not to invoke the criminal justice process: Low visibility decisions in the administration of justice*, Yale Law Journal, 70, 1960.

Brown, S. E. *Police responses to wife beating: Neglect of a crime of violence*, Journal of Criminal Justice, Vol. 12, No 3, 1984.

Buel, S.M. *Mandatory arrest for domestic violence*, Harvard Women's Law Journal, vol. 11, 1988.

- Bunge Valerie Pottie, Daisy Locke** (eds.), *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, Catalogue no. 85-224-XPE, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 2000.
- Bunge, Valerie Pottie** *Police-reported spousal violence*, in *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*. Catalogue no. 85-224-XPE, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry.
- Bureau of Justice Statistics**, *Intimate Victims: A study of Violence Among Friends and Relatives*, Washington, D.C.: U.S. Department of Justice, 1980.
- Burris. C. A., and Jaffe, P.** *Wife abuse as a crime: the impact of police laying charges*, *Canadian Journal of Criminology*, 25, 1983.
- Buzawa, E. and Buzawa, C.** (eds.), *Do Arrests and Restraining Orders Work?* Beverly Hills, CA: Sage, 1996.
- Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G.**, *Domestic violence: The criminal justice response*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1996.
- Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G.** *The scientific evidence is not conclusive: Arrest is no panacea*, in R. J. Gelles & D. R. Loeske (Eds.), *Current controversies on family violence*, Newbury Park, CA: Sage, 1993.
- Buzawa, E. S., Austin, T. L., Bannon, J., & Jackson, J.** *Role of victim preference in determining police response to victims of domestic violence*, in Buzawa E. S. & C. G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response*, Westport, CT: Auburn House, 1992.
- Buzawa, E.S. and Austin T.** *Determining police response to domestic violence victims. The role of victim preference*. *American Behavioral Scientist*, 36, 1993.
- Byles, J. A.** *Family violence in Hamilton*, *Canada's Mental Health*, 28, 1980.
- Cain, M.** *Realism, Feminism, Methodology and Law*, *International Journal of the Society of Law*, 14 (314): 255-67, 1986.
- Canadian Medical Association Code of Ethics**, Ottawa: Canadian Medical Association, section 6, 1992.
- Carlin J. E., Howard V.** *Legal Representation and Class Justice*, in *Sociology of Law*, Aubert V., Hammondsworth, 1969.
- Chatterton, M.** *Police work and assault charges*, in Punch, M. (ed.), *Control in the Police Organization*, Cambridge: MIT Press, 1983.
- Chaudhuri, Molly and Kathleen Daly** *Do restraining orders help? Battered women's experience with male violence and legal process*. In E.S. Buzawa and C. G. Buzawa (eds.), *Domestic Violence: The Changing Criminal Justice Response*. Westport, CT: Auburn House, 1992.
- Chunn Dorothy**, *From Punishment to Doing Good: Family Courts and Socialized Justice in Ontario, 1880-1940*, Toronto: University of Toronto Press, 1992.
- City of Edinburg District Council**, *Ward Profiles*, Edinburg: City of Edinburg District Council, 1991.
- Clarke, A. H., and Lewis, M. J.** *Fear of Crime among the Elderly*, *British Journal of Criminology*, vol.

22, 1982.

Cloke, C. *Old Age Abuse in a Domestic Setting*, Portsmouth: Age Concern.

Cohen, Lawrence E., Marcus Felson *Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach*, in *American Sociological Review*, 44, 1979.

Connors Jane, *United Nations work on violence against women*, paper presented in X International Symposium on Victimology, Montreal 2000.

Connors, Jane Frances *Violence Against Women in the Family*, New York: United Nations, 1989.

Cooper, M. *Assessing the risk of repeated violence among men arrested for wife assault: A review of the literature*, Vancouver, Canada: British Columbia Institute on Family Violence, 1993.

Coote, A. and Gill, T. *Battered Women and the New Law*, London: Inter-Action Inprint, 1979.

Cornish, P. *The South Australia Police Department's Restraint Order System: "Three Years Later"*, Paper presented to the National Conference on Domestic Violence, Canberra, 11-15 November 1985.

Hatty, S. E. and Sutton, J., *Policing Violence Against Women*, Paper presented to the National Conference on Domestic Violence, Canberra, 11-15 November 1985.

Corsilles, A. *Note: No drop policies in the prosecution of domestic violence cases: Guarantee to action or dangerous solution?* *Fordham Law Review*, 63, 1994.

Cousins, M. *Men's Rea: A Note on Sexual Difference*, *Criminology and the Law*, in P. Carlen and M. Collison (eds), *Radical Issues in Criminology*, Oxford: Martin Robertson, 1980.

Cretney, A. and Davis, G. *Prosecuting Domestic Assault: Victims Failing Courts or Courts Failing Victims?*, *Howard Journal of Criminal Justice*, Vol. 36, 1997.

Cretney, A. and Davis, G. *Punishing Violence*, London: Routledge, 1995.

Crime Victims Board, *The Rights of Crime Victims in New York State*, 1999.

Criminal procedure law of the State of New York (1996/7), Section 140.10/4, Flushing, New York: Looseleaf Law Publication.

Criminology Australia, vol. 7, No3, Autumn 1996.

Crown Prosecution Service, *Code for Crown Prosecutors*, London: HMSO, 1986.

Cumming Elaine, Ian Cumming, and Laura Edell, *Policeman as Philosopher, Guide, and Friend*, *Social Problems* 12, 1965.

Curry Mary Ann, Hassouneh-Phillips Dena, Johnston –Silverberg Anne *Abuse of women with disabilities: An ecological model and review*, *Violence Against Women*, 7(1), 2001.

Cutler, J. J. *Safety in the Streets: Cohort Changes in Fear*, *International Journal of Aging and Development*, 10/4, 1980.

Davidson Terry *"Wife beating: A Recurring Phenomenon throughout History"*, in Maria Roy (ed.), *Battered Women: A Psychosociological Study of Domestic Violence*. New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.

Davis, K. *Prostitution*, in Merton, R. and Nisbet, R. (eds) *Contemporary Social Problems*, 3rd Edition, New York: Harcourt, Brace Jovanovich, 1971.

- Davis, N. J.** *Battered women: Implication for social control*, 12 Contemporary Crisis (4), 1988.
- Davis, R.** *Victim Witness noncooperation: A second look at a persistent phenomenon*, Journal of Criminal Justice, vol. 11, 1983.
- De Greeff Etienne** *Έρωτας και Εγκλήματα από Έρωτα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη Εγκληματολογίας Νο9.
- DeKeseredy, W. S., and Hinch, R.** *Woman Abuse: Sociological Perspectives*, Toronto: Thompson Educational Publishing, 1991.
- Dellapa, F.** *Mediation and the community dispute centre*, in Battered Women (ed. M. Roy), New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.
- DeMaris, A.** *The efficacy of a spouse abuse model in accounting for courtship violence*, Journal of Family issues 8(3), 1987.
- Desmond Ellis** *Family Courts, Marital Conflict Mediation, and Wife Assault*, in N. Zoe Hilton, Legal Responses to Wife Assault. Current Trends and Evaluation, Sage, 1993.
- Devlin, P.** *The Criminal Prosecution in England*, London, 1966 (reprint), 16.
- Dobash R. E. and R. P. Dobash** *Women, violence and social change*, Routledge, 1992.
- Dobash, R. and Dobash, R.** *Violence against Wives: a case against patriarchy*. New York: The Free Press, 1979.
- Dobash, R. E. and Dobash, R. P.** *Violence towards wives*, in J. Orford (ed), Coping with Disorders in the Family Survey: Guilford Press, 1987.
- Dobash, R. E., Dobash R. P., Cavanagh K. and Wilson, M.** *Wifebeating: the victims speak* Victimology 2(3/4), 1978.
- Dobash, R. E., Dobash R. P., Cavanagh K.** *The contact between battered women and social and medical agencies*, in J. Pahl (ed). Private Violence and Public Policy, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.
- Dobash, R. Emerson and Russell P. Dobash** *Women, Violence, and Social Change*. London: Routledge, 1992.
- Dobash, R., Dobash, R., Cavanagh, K. and Lewis, R.** *Research Evaluation of Programmes for Violent Men*, Edinburgh: The Scottish Office Central Research Unit, 1996.
- Doerner, William G., Steven P. Lab** *Victimology*, 2nd Edition, Cincinnati, Ohio, 1998.
- Dollard J., Miller N. E., Doob L. W., Mowrer O. H., & Sears R. S.** *Frustration and aggression*, New Haven, Conn.: Yale Univ. Press, 1939.
- Dolon, R., Hendricks, J. and Meagher, M. S.** *Police practices and attitudes toward domestic violence*. Journal of Police Science and Administration, 14, 1986.
- Dow, M.** *Violence in the family*, in M. Borland (Ed.), Manchester, England: Manchester University Press, 1976.
- Dunford, F. W.** *The measurement of recidivism in cases of spouse assault*, The Journal of Criminal Law & Criminology, 83, 1992.

- Dunford, F. W., Huizinga, D., and Elliott, D. S.** *The Omaha Domestic Violence Police Experiment*, Final Report, National Institute of Justice and the City of Omaha, 1989.
- Dutton D.** *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*, UBC Press, Vancouver, 1995.
- Eastman, M. and Sutton M.** *Granny Battering*, *Geriatric Medicine*, 12/11, 1982.
- Eastman, M.** *Old Age Abuse*, Portsmouth: Age Concern, 1983.
- Eaton, M.** *Justice for Women?* Milton Keynes: Open University Press, 1986.
- Edelson, J. L., Routledge, Z. and Guttman, E.** *Men who batter women*, *Journal of Family Issues*, 1985, 6(2).
- Edmonton Police Department**, *Victim services unit: A Summary*, 1989 and Pullyblank, J., *The victim services unit of the Edmonton police department: An evaluation*. Ottawa: Solicitor General, 1986.
- Edwards, S. S. M.** *Police Attitudes and Dispositions in Domestic Disputes: The London Study*, *Police Journal*, July, 1986b.
- Edwards, S. S. M.** *The Police Response to Domestic Violence in London*. London: Central London Polytechnic 1986.
- Edwards, S.** *Women on Trial*, Manchester: Manchester University Press, 1984.
- Edwards, S.S.M.** *Policing 'Domestic' Violence: Women, the Law and the State*, London: Sage, 1989.
- Eisenberg Sue and Micklow Patricia** *The Assaulted Wife: Catch 22 Revised. (An Exploratory Legal study of Wifebeating in Michigan)*. Mimeographed. University of Michigan Law School. Also available from Rutgers University School of Law, 180 University Avenue, Newark, N. J. 07102, 1974, 124, n. 23.
- Eklblom, P. and Heal, K.** *Police Response to Calls from the Public*, 1985, in K. Heal, R. Tarling and J. Burrows (eds), *Policing Today*, London: HMSO.
- Elliott, D. S.** *Criminal justice procedures in family violence crimes*, in L. Ohlin & M. Tonry (Eds.), *Family Violence*, pp. 427-480, Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- English, J. and Houghton, R.** *Police Training Manual*, McGraw Hill, 1981.
- Erez Edna & Leigh Roeger** *Crime Impact vs. Victim Impact: Evaluation of Victim Impact Statements in South Australia*, *Criminology Australia*, vol. 6, No 3, 1995.
- Erez Edna and Linda Rogers**, *Victim impact statements and sentencing outcomes and processes. The perspectives of legal professionals*. *The British Journal of Criminology*, vol. 39, no. 2, 1999.
- Evason, E.** *Hidden Violence: Battered Women in Northern Ireland*, Belfast: Fasset Co-operative Press, 1982.
- Ewing, Charles Patrick** *Battered women who kill. Psychological self-defense as legal justification*, Lexington Books, 1987.
- Faragher, T.** *The police response to violence against women in the home*, in Pahl, J. (ed.) *Private Violence and Public Policy*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.
- Fatim MP Hon Wendy** *Violence Against Women: The Challenge to Change Society*, Criminology

- Australia, Quarterly Journal of the Australian Institute of Criminology, vol. 3, No. 3, 1992.
- Fattah, E. A.** *La victimologie: Entre les critiques épistémologiques et les attaques idéologiques*, *Déviance et Société*, 5, 1981.
- Fattah, E.** *La relativité culturelle de la victimization. Quelques réflexions sur les problèmes et le potentiel de la victimologie comparé*. *Criminologie* XXVI, 2, 1993.
- Fattah, E.A.** *Understanding Criminal Victimization*, Scarborough/Ont. 1991a.
- Fattah, E.A., Vincent F. Sacco** *Crime and Victimization of the Elderly*, New York, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo 1989.
- Fenwick H.** *Rights of Victims in the Criminal Justice System: Rhetoric or Reality?* *The Criminal Law Review*, November 1995.
- Ferraro, K. J.** *Policing women battering*, *Social Problems*, 36, 1989a.
- Ferraro, K. J., Lucille Pope**, *Irreconcilable Differences. Battered Women, Police, and the Law*, in N. Zoe Hilton, *Legal responses to wife assault. Current trends and evaluation*, 1993.
- Ferraro, K.,** *The legal response to woman battering in the United States*. In J. Hanmer, J. Radford and E. A. Stanko (eds.), *Women, Policing and Male Violence*, London: Routledge, 1989.
- Feyerabend, P. K.** *Problems of empiricism*, in Colodny, R. (eds.), *Beyond the edge of certainty*, Englewood Cliffs, N. York, Prentice-Hall, 1965.
- Field, M. H. & Field, H. F.** *Marital Violence and the Criminal Process: Neither Justice nor Peace*, *Social Service Review* 47 (2), 1973.
- Fields, Marjory** *Representing Battered Wives, or What to Do until the Police Arrive*, 1977, Available from Brooklyn Legal Services, 152 Court Street, Brooklyn, New York 11201.
- Findlay Mark, Odgers Stephen, Yeo Stanley**, *And justice for all?*, Australian Criminal Justice, Melbourne, Oxford University Press, 1994.
- Fisher, R. G.** *Domestic Violence*, *Australian Police Journal*, 35 (4).
- Foley, M.** *Aborigines and the Police*, in P. Hanks, B. Keon-Cohen, *Aborigines and the Law*, Sydney, 1984.
- Ford, D., Regoli, M.** *The Criminal Prosecution of Wife Assaulters*, in N. Z. Hilton (ed.), *Legal Responses to Wife Assault. Current Trends and Evaluation*, Sage Publications, 1993.
- Ford, D.A., Reichard, R., Goldsmith, S., & Regoli, M. J.,** *Future directions for criminal justice policy on domestic violence*, In E. S. Buzawa & C. G. Buzawa (Eds.), *Do arrests and restraining orders work?*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996.
- Frieze, I. H., & Browne, A.** *Violence in marriage*, in L. Ohlin & M. Tonry (Eds.), *Family violence*, Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- Galaway, Burt., Hudson Joe** (Eds.), *Restorative Justice: International Perspectives*, Amsterdam. *The Debate Continues*, in Leslie Sebba, *Social Control and Justice*, Jerusalem, 1996.
- Gartner Rosemary & Ross Macmillan** *The effect of victim-offender relationship on reporting crimes of violence against women*, *Canadian Journal of Criminology*, July 1995.

- Gauthier, S., Laberge, D.** *Problèmes sociaux et système pénale*, Criminologie 33, no. 2, Montréal, P. U. M., 2000.
- Gayford, J. J.** *Wife battering: preliminary survey of 100 cases*, British Medical Journal, 1975, 25(1).
- Gee, P. W.** *Ensuring Police Protection for Battered Women : The Scott v Hart Suit*, Signs 8 (3), 1983.
- Geis, G.** *Victim and Witness assistance programs*, in Encyclopedia of Crime and Justice, New York: Free Press, 1983.
- Geller Gloria**, *Justice for Women Victims and Survivors of Abuse*, Working Paper Series, Social Administration Research Unit, Faculty of Social Work, University of Regina, Saskatchewan, S4S 0A2, No. 8, 1991.
- Gelles, R. G.** *The Violent Home*, Beverly Hills, California: Sage, 1974.
- Gelles, R. J.** *Abused wives: Why do they stay?*, Journal of Marriage and the Family, 1976, 38(1).
- Gelles, R. J.** *Etiology of violence: Overcoming fallacious reasoning in understanding family violence and child abuse*, in R. J. Gelles (ED.), Family violence, Beverly Hills, Calif.: Sage, 1979.
- Gelles, R. J.** *The Violent Home: A Study of Physical Aggression between Husbands and Wives*, Beverly Hills: Sage, 1979.
- Gelles, R. J., and Cornell, C. P.** *Intimate Violence in Families*, Beverly Hills, Ca: Sage, 1985.
- Gelles, R., & Straus, M.** *Intimate Violence: The causes and consequences of abuse in the American family*, Newbury Park, CA: Sage, 1988.
- Giles-Sims, J.** *A longitudinal study of battered children and battered wives*, Journal of Applied Family and Child Studies, 1985, 34(2).
- Giles-Sims, J.** *Wife battering: A systems theory approach*, New York, Guildford Press, 1983.
- Gilsinan, J.** "911 and the social construction of reality", Criminology 27(2): 329-344, 1989.
- Gloria Geller**, *Justice for Women Victims and Survivors of Abuse*, Working Paper Series, No. 8, 1991, Social Administration Research Unit, Faculty of Social Work, University of Regina, Saskatchewan, S4S 0A2.
- Goldstein, D. and Rosenbaum, A.** *An evaluation of the self esteem of maritally violent men: family relations*, Journal of Applied Family and Child Studies, 1985, 34 (3).
- Goleman, D.** *Do arrests increase the rates of repeated domestic violence?*, The New York Times, 1991, November 27.
- Gondolf, E.W. and McFerron, J. R.** *Handling battering men: police action in wife abuse cases*, Criminal Justice Behavior, 16, 1989.
- Goode, W. J.** *Force and Violence in the Family*, Journal of Marriage and the Family, Plenum Press, 33(4), 1971.
- Goodman Lisa A., Mary Ann Dutton, Lauren Bennett**, *Predicting Repeated Abuse Among Arrested Batterers. Use of the Danger Assessment Scale in the Criminal Justice System*, Journal of Interpersonal Violence, Vol. 15, No. 1, Sage Publications, 2000.
- Gottfredson, Michael R. and Michael J. Hindelang** *A study of the Behavior of Law*, American

Sociological Review, 44, 1979.

Grace, S. *Policing Domestic Violence in the 1990s*, Home Office Research Study No. 139, London: HMSO, 1995.

Granata, L. *La tutela della libertà personale nel diritto processuale penale*, Milano, 1957.

Grassie, R. C., Sweeney, T. H. Bussi, E. A., Crowe, T. D., Evans, J. V. and Wallace, W. D. *The Role of Communications in Managing Patrol Operations*, Washington, DC: LEAA Department of Justice, 1978.

Greenberg, M. S., R. B. Ruback, D. R. Westcott *Decision making by crime victims: A multimethod approach*, Law and Society Review, том. 17, тѣх. 1, 1982.

Greenberg, M. S., R. B. Ruback, D. R. Westcott *Seeking help from the police: The victim's perspective*, in A. Nadler, J. D. Fisher, B. DePaulo (eds.): *Applied perspectives on help-seeking and receiving*, New York: Academic Press, 1983.

Greenberg, Martin S. and R. Barry Ruback *After the Crime Victim Decision Making*, Perspectives in Law & Psychology, 9, Plenum Press, New York and London 1992.

Grosman, Br. *The Prosecutor. An Inquiry into the Exercise of Discretion*, Toronto, 1969, passim.

Handbook for Advocates and Counsellors of Battered Women The London Battered Women's Advocacy Clinic Inc., London, Ontario, 1985.

Hanmer J. and Stanko, E. *Stripping Away the Rhetoric of Protection: Violence to Women*, Law and the State in Britain and the USA, International Journal of the Sociology of Law, 13(4): 357-74, 1985.

Hanmer, J. and Maynard, M. (EDS), *Women, Violence and Social Control*, London: Macmillan, 1987.

Hanmer, J. and Sanders, S., *Women, Violence and Crime Prevention*, Aldershot: Gower, 1987.

Hanmer, Jalna, Jill Radford and Elizabeth A. Stanko *Women, Policing and Male Violence*. London: Routledge, 1989.

Hanna, C. *No right to choose: Mandated victim participation in domestic violence prosecutions*, Harvard Law Review, 109, 1996.

Hannah-Moffat Kelly, *To charge or not to charge: Front Line Officers' Perceptions of Mandatory Charge Policies*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds.), *Wife Assault and the Canadian Criminal Justice System. Issues and Policies*, Centre of Criminology, University of Toronto. **Hansard**, vol. 213, col. 47, 8 December 1958.

Hart, B. *Battered Women and the Criminal Justice System*, in E. Buzawa and C. Buzawa (eds.), *Do Arrests and Restraining Orders Work?* Beverly Hills, CA: Sage, 1996.

Hatty, S. E. *Policing and male violence in Australia*, in *Women, Policing, and Male Violence: International Perspectives* (J. Hanmer, J. Radford and E. A. Stanko, eds.) 1989, Routledge, England.

Hefland, D. *The true picture: LAPD equips patrol cars with new Polaroids to document domestic abuse victims' injuries and win cases in court*, Los Angeles Times, 1996.

Heise Lori and Jane Roberts Chapman, *Reflection on a Movement: The U.S. Battle Against Women Abuse*. In *Freedom From Violence: Women's Strategies From Around the World*, edited by

Margaret Schuler, New York: UNIFEM, 1992.

Heise Lori *International Dimensions of Violence Against Women. Response to the Victimization of Women and Children*, 12 (1): 3-11, 1989.

Hilton, A. *The pregnant battered female*. Response to the victimization of Women and Children (1), 1986.

Herzberger Sharon D. *Violence Within the Family. Social Psychological Perspectives*, Social Psychology Series, Westview Press, 1996.

Hilton, N. Zoe *One in Ten: The Struggle and the Disempowerment of the Battered Women's Movement*, Canadian Journal of Family Law 7, 1989.

Hilton, N. Zoe *Police Intervention and Public Opinion*, in Legal responses to wife assault. Current trends and evaluation, Sage, 1993.

Hindelang, M. J., Gottfredson, M. *The victim's decision not to invoke the criminal justice process*, in W. F. McDonald (eds.): Criminal justice and the victim, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1976.

Hirschel, J. D., Hutchinson, I. W., Dean, C. W., Kelley, J. J., and Pesackis, C. E. *Charlotte Spouse Assault Replication Project: Final Report*. January 1991.

Hirschel, J. D., & Hutchison, I. W. *Female spouse abuse and the police response: The Charlotte, North Carolina Experiment*, Journal of Criminal Law & Criminology, Vol.83, 1992.

Hodgins Sh. and Larouche G. *La réponse de l'appareil juridique aux femmes victimes de violence: une étude pilote*, Rev. Int. Criminol. et Pol. Techn. 1981.

Home Affairs Committee, *Domestic Violence*, vol. 1, Report together with the Proceedings of the Committee, London: HMSO, 1993.

Home Office, *A practical guide to crime prevention for local partnerships*, September 1993, fig. 4. 6.

Home Office, *Criminal Statistics England and Wales, 1985 Supplementary vols 1 and 4*, London : HMSO, 1986b.

Home Office, *Criminal Statistics England and Wales*, 1986, London: HMSO.

Home Office, *Domestic Violence*, Home Office Circular 60/1990, London: Home Office, 1990.

Homer, M., Leonard, A. E., and Taylor, M. P. *Private Violence-Public Shame: A Report on the Circumstances of Women Leaving Domestic Violence in Cleveland*, Middlesbrough: Cleveland Refuge and Aid for Women and Children, 1984.

Horwitz, Allan V. *The Logic of Social Control*, New York: Plenum, 1990.

Hotaling G., Finkelhor D., Kirkpatrick J. & Straus M. (Eds.) *Family abuse and its consequences*, Newbury Park, CA: Sage, 1988.

Hough, M. and Mayhew, P. *British Crime Survey: First Report*, London: HMSO, 1983.

Hoyle Carolyn and Sanders Andrew, *Police Response to Domestic Violence: From Victim Choice to Victim Empowerment?*, The British Journal of Criminology, Vol. 40, No 1, 2000.

Hoyle, C. *Negotiating Domestic Violence: Police, Criminal Justice and Victims*, Oxford: Open

University Press, 1998.

International Association of Police Chiefs, *International Association of Chiefs of Police Training Key 16: Handling Disturbance Calls* (Gaithersburg), 1967.

Isola, R. *Schwierigkeiten beim Zugang zur Rechtspflege*, στο *Recht und Politik* 2, 1974.

Jaffe, P., Finlay, & Wolfe, *Evaluating the Impact of a Specialized Civilian Family Crisis Unit Within a Police Force on the Resolution of Family Conflicts*. *Journal of Preventive Psychiatry*, 1984.

Jaffe, P., Wolfe, D., Telford, A., and Austin, G. *The impact of police laying charges in incidents of wife abuse*, *Journal of Family Violence* 1(1), 1986.

Jasinski, J. L. & Williams L. M. (Eds.), *Partner violence*, London: Sage, 1998.

Johnson, H. and Sacco, V. F. *Researching Violence against Women: Statistics Canadian National Survey*, *Canadian Journal of Criminology*, 1995.

Johnson, Holly, Mihorean Karen, *Violence against Women, Survey highlights and questionnaire package*, 1993, Canadian Centre for Justice Statistics.

Johnson, N. *Police, social work and medical responses to battered women*, in Johnson, N. (ed.) *Marital Violence*, London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

Jolin, A. *Domestic Violence Legislation: An Impact Assessment*, *Journal of Police Science and Administration* 11: 451-6, 1983.

Jones, T., Lea, J., and Young, J. *The Islington Crime Survey*, London: Gower, 1986.

Justice Institute of B. C., *Assault: Violence Against Women in Relationships. Information on your rights*, Public Legal Education Program, Legal Services Society, Vancouver B.C..

Kalven, H. and Zeisel, H., *The American Jury*, Chicago, Ill.: University of Chicago Press, 1971.

Karmen Andrew A. *Victims of Crime: Issues and Patterns*, in Joseph F. Sheley (Ed.), *Criminology*, 3rd Edition, Belmont, Stamford/CT, London, Singapore, Scarborough/Ont. 2000.

Karmen, Andrew *Crime Victims. An Introduction to Victimology*, 3rd Edition, Wadsworth Publishing Company, 1996.

Kaufman Kantor, G. and Straus, M. A. *The "drunken bum" theory of wife beating*. *Social Problems*, 34 (3): 213-230, 1987.

Kelly, D. P. *Victim Participation in the Criminal Justice Systems*, in *Victims of Crime: Problems, Policies and Programs*, eds. A. J. Lurigio, A. W. Skogan & R. C. Davis, Sage, Newbury Park, California, 1990.

Kelly, L. *Domestic Violence Matters*, HORS 193, London: Home Office, 1999.

Kempe, H. *The battered child syndrome*, *Journal of the American Medical Association* 181:17-24, 1962.

Kennedy Leslie, *Going it alone: Unreported crime and individual self-help*, *Journal of Criminal Justice* 16: 403-412, 1988.

Kennedy, D. B., & Homant, R. J. *Battered women's evaluation of police response*, *Victimology: An International Journal*, Vol. 9, 1984.

- Kennedy, L. W. and Dutton, D. G.** *The Incidence of Wife Assault in Alberta*, Edmonton: Dept. of Sociology, Population Research Laboratory, 1987.
- Kincaid, P. J.** *The Omitted Reality: Husband-Wife Violence in Ontario a Policy Implications for Education*. Maple, Ontario: Learning Press, 1982.
- Kingsley, Bob** *Common assault in Canada*, Juristat, Catalogue 85-002-XPE, Vol. 13, No6, Canadian Centre for Justice Statistics, Ottawa: Minister of Industry, 1993.
- Kjervik, Diane K.** *A Legal Analysis of Domestic Violence Against Women*, in Carolyn M. Sampselle (eds), *Violence Against Women*, Hemisphere Publishing Corporation, 1992.
- Klein, D., Kress, J.** *Any Woman's Blues: A Critical Overview of Women, Crime and the Criminal Justice System*, in Tony Platt and Paul Takagi (eds), *Crime and Social Justice*, 1981. **Dorie Klein, June Kress** *Any Woman's Blues. A Critical Overview of Women, Crime and the Criminal Justice System*, στο έργο των Tony Platt & Paul Takagi (eds), *Crime and Social Justice*, Macmillan, London, 1981.
- Kong Rebecca and Rodgers Karen**, *Victims' Use of Police and Social Services*, Juristat. Catalogue 85-002 Service Bulletin, Vol. 15, No. 6, Canadian Centre for Justice Statistics. Ottawa: Minister of Industry, 1995.
- Kosberg, J. I. (Ed.)**, *Abuse and maltreatment of the elderly: Causes and interventions*, Boston: John Wright, PSG, 1983.
- Kropp, P. R., Whittemore, Hart, S. C., Webster, C. D., & Eaves, D.** *manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide*, 2nd edition, Vancouver, Canada: British Columbia Institute on Family Violence, 1995.
- Kulakowska, E.** *Σεξιστικές βιαιότητες στο οικογενειακό περιβάλλον*, Ελληνική έκδοση της Le monde diplomatique, 5^{ος} χρόνος, No 236, 2002.
- Laberge D., Landreville, P.** *La judiciarisation des problèmes sociaux*, in F. Dumont, S. Langlois, Y. Martin, *Traité des problèmes sociaux*, Québec, Institut québécois de recherche sur la culture, 1994.
- LaFave W.** *Arrest: The decision to take a suspect into custody*, Boston: Little, 1965.
- LaFave W.** *Nonivocation of the Criminal Law by Police*, in D. R. Cressey and D. Ward (eds.), *Delinquency, Crime, and Social Process*, New York: Harper & Row, 1969.
- Langan, P. A. and Innes, C. A.** *Preventing Domestic Violence Against Women*, Bureau of Justice Statistics, Washington, DC: US Department of Justice, 1986.
- Langdon, B.** *Statement presented at the House of Representatives Select Committee on Aging*. (96), 1979, Boston, Mass, Washington. D.C.: U.S. Government Printing Office, 1980.
- Langley, R. and Levy, R.** *Wife Beating: The silent crisis*, New York: E. P. Dutton, 1997.
- Law Reform Commission of Nova Scotia**, *A discussion paper, Violence in a domestic context*, 1993.
- Lerman, L. G.** *A model state act, remedies for domestic abuse*, Harvard Journal on Legislation, vol. 21, no. 1, 1984.

Levine, E. M. *Sociocultural causes of family violence: a theoretical comment*, Journal of Family Violence, 1 (1), 1986.

Lloyd Sam, Graham Farrell and Ken Pease *Preventing Repeated Domestic Violence: A Demonstration Project on Merseyside*, London: Home Office Police Department, 1994.

Lyons, G. *Aboriginal perceptions of Courts and Police: A Victorian Study*, Australian Aboriginal Studies 2, 1983.

MacKinnon, Catherine *Feminism, marxism, method, and the state: Toward a feminist jurisprudence*. Signs: Journal of Women in Culture and Society 8, 1983.

MacLeod, L., *Battered But Not Beaten: Preventing Wife Battering in Canada*, Ottawa: Canadian Advisory Council on the Status of Women, 1987.

MacLeod, Linda *Policy Decisions and Prosecutorial Dilemmas: The Unanticipated Consequences of Good Intentions*, in M. Valverde, L. MacLeod, K. Johnson (eds.), *Wife Assault and the Criminal Justice System. Issues and Policies*.

Maguire, M. *Victims' Needs and Victim Services: Indications from Research*, Victimology: An International Journal, vol. 10, 1985, numbers 1-4.

Mama, A. *The Hidden Struggle: Statutory and Voluntary Sector Responses to Violence Against Black Women in the Home*, London: London Race and Housing Research Unit, 1989.

Martin Isabel Ceballos, *The abuse of women in Spain. Different perspectives*. Paper presented in X International Symposium on Victimology, Montreal 6-11/8/2000.

Mawby, R. I. *Age, Vulnerability and the Impact of Crime*, in M. Maguire and J. Pointing, eds., *Victims of Crime: a New Deal?* Milton Keynes: Open University Press, 1988.

Mawby R. I. and S. Walklate, *Critical Victimology*, Sage 1994.

Mayer, D. *Le nouvel éclairage donné au viol par la réforme du 23.12.1980*, D. 1981, Chron.

McCann, *Battered women and the law: The limits of legislation*, in J. Brophy and C. Smart (eds), *Women-in-Law*, London, Routledge, 1985.

McCreadie, C. *Elder Abuse: an Exploratory Study*, London: Age Concern, 1991.

McDonald, W. *The prosecutor's domain*, in McDonald, W (ED.), *The prosecutor*, Beverly Hills, CA: Sage, 1979.

McDonald, W., *Criminal justice and the victim*, in W. McDonald (ed.), *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, CA: Sage, 1976.

McFarlane, J. *Violence during teen pregnancy: health consequences for mother and child*, in B. Levy (ed.) *Dating Violence: Young Women in Danger*, Seattle, WA: Seal Press, 1991.

McGillivray, A. *Battered Women: Definition, Models and Prosecutorial Policy*, Canadian Journal of Family Law 6: 15-45, 1987.

McGregor H. and A. Hopkins, *Working for Change: The Movement against Domestic Violence*, North Sydney, chapter 7, 1991.

McGregor, *Conceptualizing Male Violence against Female Partners: Political Implications of*

Therapeutic Responses, Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 1990, vol. 11, no. 2.

McGuire, Stephen *Victims' Rights Laws in Illinois: Two Decades of Progress*, CRIME & DELINQUENCY, Vol. 33, No. 4, October 1987, Sage Publications.

McLeod M. *Victim Non-Co-operation in Domestic Disputes*, Criminology 21, (3), 1983.

Metropolitan Police Working Party, *Report of the Working Party on Domestic Violence*, London : Metropolitan Police, 1986.

Metropolitan Police, *Working Party on Domestic Violence Report*, London, 1986.

Midwinter, E. *The Old Order: Crime and Order People*, London: Centre for Policy on Ageing, 1990.

Miers, D. *Positivist victimology: a critique*, International Review of Victimology, 1989, 1(1).

Miethe, Terence D., David McDowall Contextual Effects in Models of Criminal Victimization, in Social Forces, 1993, 71.

Milardo, R. *Families and social networks: An overview of theory and Methodology*, in Milardo, R., Families and social networks, Sage, 1988.

Mill John Stuart *The Subjection of Women*, Reprint of 1869 ed. London: Dent, 1955.

Mills, L. (in the press) *Killing her softly: Intimate abuse and the violence of state intervention*, Georgetown Journal of Law, Sexuality, and Violence.

Mills, L. *Empowering battered women transnationally: The case for postmodern interventions*, Social Work, vol. 41, 1996a.

Mills, L. *Mandatory arrest and prosecution policies for domestic violence. A Critical Literature Review and the Case for More Research to Test Victim Empowerment Approaches*, Criminal Justice and Behavior, Vol. 25, No. 3, 1998.

Mills, L. *Perspective on domestic violence: Battered women need better*, Los Angeles Times, 1996b, January 28.

Mills, L. *The heart of intimate abuse: New interventions in child welfare, criminal justice, and health care settings*, New York: Springer, 1998.

Minchin, Lyn, *Violence Between Couples*, στο έργο του Philip Feldman, Developments in the Study of Criminal Behaviors, Vol. 2, (ed) John Willey & Sons, 1982.

Montgomery, P. and Bell, V. *Police Response to Wife Assault: A Northern Ireland study*, Belfast Ireland Women's Aid Federation, 1986.

Moody, S. R. and Tombs, J. *Constructing Prosecution Decisions: The Case of the Procurator Fiscal*, Edinburgh: Scottish Academic Press, 1982.

Moore, D. M. *An Overview of the problem*, in D. M. Moore (ed), Battered Women, Beverly Hills, CA: Sage, 1979.

Morley Rebecca and Audrey Mullender *Preventing Domestic Violence to Women*, London: Home Office Police Department, 1994.

Morley, R., and Mullender, A. *Hype or Hope? The Importation of Pro-Arrest Policies and Batterer's Programmes from North America to Britain as Key Measures for Preventing Violence Against Women*

in the Home, International Journal of Law and the Family, Vol. 6, 1992.

Moroli, E. *Il Centro antiviolenza: deposito di violenza, fabbrica di identità. (The shelter for battered women: a deposit for violence and a fabric of identities)*, Roma per le donne, 1998.

Morris, A. Basil Blackwell, *Women as Victims*, στο έργο του Women, Crime and Criminal Justice, 1987.

National Committee on Violence against Women Position Paper, available from the Office for the Status of Women, Department of Prime Minister & Cabinet, Canderra.

National Committee on Violence Against Women, *The National Strategy on Violence Against Women*, 1992.

National Committee on Violence, *Violence: Directions for Australia*, Australian Institute of Criminology, Canberra, 1990.

National Organization for Victim Assistance, *Victim Rights and Services: A Legislative Directory*, Washington, DC: NOVA 1988.

Nelken, D. *Critical Criminal Law*, Journal of Law and Society, 1987, 14(1).

Nicarthy, Ginny *Getting Free. A Handbook for Battered Women in Abusive Situations*, Jane Hutt (eds.) Journeyman.

Nicholls, M. *Sympathy in the right place*, Police Review, 8 March, 1991.

Normandeau, A. Barry Leighton, *A Vision of the future of policing in Canada: Police Challenge 2000. Background document*, Police and Security Branch, Ministry Secretariat, Solicitor General Canada, October 1990.

O'Brien *Violence in divorce prone families*, Journal of Marriage and the Family, 33, 1971.

O'Malley, H., Segars, H., & Perez, R. *Elder abuse in Massachusetts: A survey of professionals and paraprofessional*, Boston: Legal Research and Sources for the Elderly, 1979.

Office of Criminal Statistics, South Australian Attorney-General's Department, *Victims and Criminal Justice*, Adelaide, New South Wales Task Force, Services to Victims of Crime, Sydney, 1987.

Oppenlander, Nan *Coping or Copping out*, Criminology 20 (3,4): 1982.

Pagelow, M. D. *Exploring the popular idea of a cycle of violence*, in Family Violence, New York, Praeger, 1984.

Pagelow, M. D. *Family Violence*, Praeger, New York, 1984.

Pagelow, M. D. *Woman-battering: Victims and their experiences*, Beverly Hills, CA: Sage, 1981.

Pahl, J. (ed) *Private Violence and Public Policy*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

Pahl, J. *A Bridge Over Troubled Waters: a longitudinal study of women who went to a refuge*. Report to DHSS, 1981.

Pahl, J. *Violent husbands and abused wives: a longitudinal study*. In J. Pahl (ed.) *Private Violence and Public Policy: The Needs of Battered Women and the Responses of the Public Services*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985.

Pain Rachel H. *Elderly Women and Fear of Violent Crime: the least likely victims? A Reconsideration*

- of the Extent and Nature of Risk*, British Journal of Criminology, vol. 35, no. 4, 1995.
- Painter, K.** *Different Worlds: the Spatial, Temporal and Social Dimensions of Female Victimization*, in D. Evans, N. R. Fyfe, and D. T. Herbert, eds, *Crime, Policing and Place*, London: Routledge, 1992.
- Palmer Michael J. and Barbara Etter**, *Violence against Aboriginal women*, Criminology Australia, vol. 5, No4, April/May 1994, p. 9-12.
- Parker, T.** The legal background, in J. Pahl (ED.), *Private Violence and Public Policy*, London, Routledge.
- Parliamentary Select Committee on Violence in Marriage**, *Report from the Select Committee on Violence in Marriage together with the Proceedings of the Committee*, vol. 2, Session 1974-75, London: HMSO, 1975b.
- Parnas, R.** *The Police Response to the Domestic Disturbance*, Wisconsin Law Review (Fall) 914 (2), 1967.
- Parnas, R.** *Police Discretion and Diversion of Incidents of Intra-Family Violence*, Law and Contemporary Problems 36 (4), 1971.
- Pillemer Karl, Finkelhor, David** *The Prevalence of Elder Abuse: A Random Sample Survey*, in Gerontologist, 28, 1988.
- Pizzey Erin** *Scream Quietly or the Neighbours will hear*, Harmondsworth: Penguin Books, 1974.
- Pizzey, E. and Shapiro, J.**, *Prone to Violence*, Feltham: Hamlyn, 1982.
- Pleck, Elizabeth** *"Wife Beating in Nineteenth-Century America"*. Unpublished paper. History Department, University of Michigan. Ann Arbor, Michigan 48109, 1978.
- Police Foundation**, *Domestic Violence and the Police: Studies in Detroit and Kansas City*, Washington, DC: National Institute of Justice, 1977.
- Post R. D., Willett A. B., Franks R. D., House R. M., Back S. M., & Weissberg M. P.** *A preliminary report on the prevalence of domestic violence among psychiatric inpatients*, American Journal of Psychiatry, 137 (8), 1980.
- Powis, D.** *The Signs of Crime*, London : McGraw Hill, 1977.
- President's Task Force on Victims of Crime**, *Final Report*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1982.
- Public Health and Welfare Justice System Improvement Act**, *Grants to Encourage Arrest Policies*, 42 U.S.C.A. 3796hh, 1994.
- Public Legal Education Program**, *Assault: Violence Against Women in Relationships. Information on Your Rights*, Legal Services Society, Vancouver.
- Public Legal Education**, *Laying down the Law. An Advocate's manual on family violence*, Society of Nova Scotia, Halifax, 1987.
- Public Policy Research Centre** *Community Attitudes Towards Domestic Violence in Australia: Social Survey Report*, Sydney, 1988.
- Purvaneckiene, G.** *Women in Lithuanian Society: Project Report*, Vilnius: UNDP, 1995.

Purvaneckiene, Giedre *Violence Against Women: Victim Survey Report*, in Women's Issues Information Centre, WIIIC, United Nations Development Fund for Women, UNIFEM, DANIELIUS Publications, Vilnius 1999.

Quinney R. *Who is the victim?*, Criminology 10: 314-323, 1972.

Radford, Jill, Elizabeth A. Stanko, *Violence against women and children*, in E. A. Stanko, *Intimate intrusions: women's experience of male violence*, London: Unwin Hyman, 1990.

Raiser, T. *Rechtssoziologie. Ein Lehrbuch*, Frankfurt a. M., 1987.

Rebovich, D. J., *Prosecution response to domestic violence: Results of a survey of large jurisdictions*, in Buzawa, E. S., & Buzawa, C. G. (Eds.), *Do arrests and restraining orders work?*.

Riedel, Marc *A Perspective on Stranger Violence*, in William S. Laufer and Freda Adler (eds.), *The Criminology of Criminal Law. Advances in Criminological Theory*, vol. 8.

Rings, David S., Kilpatrick Dean G. and Resnick, Heidi S. *Long-Term Psychological Distress Associated with Marital Rape and Aggravated Assault: A Comparison to Other Crime Victims*, *Journal of Family Violence*, vol. 7, No. 4, 1992.

Roberts, A. R. *Psychological characteristics of batterers: a study of 234 men charged with domestic violence offenses*, *Journal of Family Violence*, 1987, 2(1).

Rodgers K. *Wife Assault: The Findings of a National Survey*. Juristat. Catalogue 85-002-XPE Vol.14. No 9. Canadian Centre for Justice Statistics, Ottawa: Minister of Industry, 1994.

Roesch, R., Hart, S. D., Wilson, L. J. *Legal Responses to Wife Assault. Future Prospects for Intervention and Evaluation*, in N. Zoe Hilton, 1993.

Rosenbaum, A. and O'Leary, K. D. *Marital violence: characteristics of abusive couples*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49(1): 63-71, 1981.

Rouse L. P. *Abuse in dating relationships: A comparisons of blacks, whites and Hispanics*, *Journal of College Student Development*, 29, 1988.

Rouse, L. P., R. Breen and M. Howell *Abuse in intimate relationships: A comparison of married and dating college students*. *Journal of Interpersonal Violence* 3, 1988.

Roy, M. *Battered women*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.

Rozovsky, L. *Canadian Patient's Book of Rights: A Consumer's Guide to Canadian Health Law*, Toronto: Doubleday Canada, 1994.

Sacco, V. F., *Gender, Fear and Victimization: a Preliminary Application of Power-Control Theory*, *Sociological Spectrum*, 10/4:485-506, 1990.

San Francisco Family Violence Project, *Domestic Violence is a Crime*, San Francisco, Family Violence Project, 1982.

Sanders, A. *Personal violence and public order: The prosecution of domestic violence in England and Wales*, *International Journal of the Sociology of Law*, vol. 16, 1988.

Sanders, A. *The limits to Diversion from Prosecution*, *British Journal of Criminology*, Vol. 28, No 4, 1988b.

- Saunders, D. G.** *Prediction of wife assault*, in J. Campbell (Ed.), *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1995.
- Schechter, S.** *Women and Male Violence: The Visions and Struggles of the Battered Women's Movement*, Boston, MA: South-End Press, 1982.
- Schneider Hans Joachim**, *Victimological Developments in the World during the Last Three Decades, A Study of Comparative Victimology*, Paper presented in the X International Symposium on Victimology, in Montreal, 2000.
- Schneider, A. and Schneider, P.** *Victim assistance programs*, in B. Galaway and J. Hudson (Eds.), *Perspectives on crime victims*, St. Louis, MO: C. V. Mosby, 1981.
- Schneider, A. L., J. M. Burcart and L. A. Wilson II** *The role of attitudes in the decision to report crimes to the police*, in W. F. McDonald (eds.): *Criminal justice and the victim*, Sage Publications, 1976.
- Schneider, E.** *The violence of privacy*. In M. A. Fineman and R. Mykitiuk (eds.), *The Public Nature of Private Violence*, New York: Routledge, 1994.
- Schneider, Hans Joachim** *Aboriginal Victimization in Central Australia. An Empirical Study in Comparative Victimology*, in Günther Kaiser, Helmut Kury, Hans-Jörg Albrecht (Eds.), *Victims and Criminal Justice*, Freiburg i.Br., Vol. 3, 1991.
- Schouder, James** *Marriage, Divorce, Separation, and Domestic Relations*, Vol. 1, 6th d., New York: Matthew Bender, 1921.
- Schuler, Margaret** *Violence Against Women: An International Perspective*. In *Freedom From Violence: Women's Strategies From Around the World*, edited by Margaret Schuler, New York: UNIFEM, 1992.
- Scutt, J. A.** *Going Backwards: Law «Reform» and Woman Bashing*, *Women's Studies International Forum*, 9(1): 1986.
- Scutt, J. A. (ed.)**, *Rape Law Reform*, Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Sebba Leslie**, *Third Parties: Victims and the Criminal Justice System*, Columbus, Ohio, 1996.
- Sebba, Leslie** *Informal Modes of Dispute Resolution – The Debate Continues*, in Leslie Sebba, *Social Control and Justice*, Jerusalem, 1996b.
- Select Committee on Violence in Marriage**, 1975, p. 367-368.
- Shainess Natalie** *Psychological Aspects of Wife-Beating*, in Maria Roy (ed.), *Battered Women: A Psychosociological Study of Domestic Violence*, New York: Van Nostrand Reinhold, 1977.
- Sheptycki, W.E.** *Innovations in Policing Domestic Violence*, Aldershot: Avebury 1993.
- Sherman, L. W. and Berk, R. A.** *The Minneapolis Domestic Violence Experiment*, *Police Foundation Reports 1*, Washington: Police Foundation, Vol. 1, 1984a.
- Sherman, L. W.** *Policing Domestic Violence: Experiments and Dilemmas*, The Free Press, New York 1992.
- Sherman, L. W., & Berk, R.A.** *The specific deterrent effects of arrest for domestic assault*, *American*

Sociological Review, Vol. 49, no. 2, 1984b.

Sherman, L., Schmidt, J. D., Rogan, D. P., Smith, D. A., Gartin, P. R., Cohn, E. G., Collins, D. J., & Bacich, A. R. *The variable effects of arrest on criminal careers: The Milwaukee Domestic Violence Experiment*, Journal of Criminal Law & Criminology, vol. 83, 1992.

Silverman Robert A. *Street Crime*. In Vincent F. Sacco (ed.) *Deviance: Conformity and Control in Canadian Society*. Scarborough: Prentice-Hall, 1992.

Silvers, L. et al. *Does violence breed violence? Contributions from a study of the child abuse syndrome*. Amer. J. Psychiatry, 126 (3), 1969.

Sipe, B. & Hall, E. J. *I am not your victim. Anatomy of domestic violence*, London: Sage Series on Violence Against Women, 1996.

Skogan, Wesley *Reporting crimes to the police: The status of world research*. Journal of Research in Crime and Delinquency 21, 1984.

Skolnik, S. *Confronting domestic violence*, Legal Times, 20(14), 1, 1997.

Smith, Criminal Procedure systems in the European countries, V. D. Wyngaert, 1993.

Smith, D. A. and Klein J. R., *Police control of interpersonal disputes*, Social problems, 31, 1984.

Smith, David J. and Gray, J. *Police and People in London*, vols 1-4, London: Policy Studies Institute, 1983.

Smith, L. *Domestic Violence: an Overview of the Literature*, Home Office research study no. 107, London : HMSO, 1989.

Snell, John, Rosenwald Richard and Robey, Ames *The Wifebeater's Wife: A Study of Family Interaction*, Archives of General Psychiatry 11 (August) 1964.

Soler, E. *Domestic violence is a crime: A case study – San Francisco Family Violence Project*, in D. J. Sonkin, *Domestic Violence on Trial*, New York, Springer, 1987.

Solicitor A. (anon.), *The Matrimonial Homes Act – working at last*, SCOLAG: The Bulletin of the Scottish Legal Action Group, vol. 85, 1983.

Sonkin, D. J. *The assessment of court-mandated male batterers*, in D. Sonkin (Ed.), *Domestic Violence on trial: Psychological and legal dimensions of family violence*, New York: Springer, 1987.

Sparks R. *Ερευνες σε θύματα εγκλημάτων. Επιτεύγματα και προοπτικές, Μετάφραση-επιμέλεια Χ. Τσουραμάνη, Εκδόσεις Σάκουλας*, 1985.

Stafford, C. *A Comparative Analysis of Institutionalised Racism and Violence*, in D. Chappel, P. Wilson, *The Australian Criminal Justice System*, Sydney-Melbourne-Brisbane-Adelaide-Perth-Canberra-Hobart, 1986.

Stanko, E. A. *Missing the Mark? Policing Battering*, in *Women, Policing and Male Violence: International Perspectives* (J. Hanmer, J. Radford E. A. Stanko, eds.), Routledge, England, 1989.

Stanko, E. A. *Policing Domestic Violence*, Australian and New Zealand Journal of Criminology, Special Supplementary Issue, 1995.

Stanko, E. A. *Typical Violence, Normal Precaution: Men, Women and Interpersonal Violence in*

England, Wales, Scotland and the USA, in J. Hanmer and M. Maynard, eds., *Women, Violence and Social Control*, London: Macmillan, 1987.

Steinmetz S. K. *The cycle of violence assertive, and abusive family interaction*, New York: Praeger, 1977a.

Steinmetz, S. *Family Violence*, in M. B. Sussman & Steinmetz, S. K., *Handbook of Marriage and the Family*, Plenum Press, 1987.

Steinmetz, S. K. *Elder abuse: One-fifth of our population at risk. Testimony presented to the Subcommittee on Health and Long-Term Care*, HR, Select Committee on Aging (99), 1985.

Steinmetz, S. K. *Wife beating: A critique and reformulation of existing theory*, *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 6(3), 1979.

Steinmetz, S. K., & Amsden, D. J., *Dependent elders, family stress and abuse*, in T. H. Brubaker (Ed.), *Family relationships in later life*, Beverly Hills, Calif.: Sage, 1983.

Stephens, Joyce & Peter G. Sinden, *Victims' Voices. Domestic Assault Victims' Perceptions of Police Demeanor*, *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 15, No 5, 2000.

Stith, S. M. *The Relationship Between the Male Police Officer's Response to Victims of Domestic Violence and the Personal and Family Experiences*. Paper presented to the World Congress on Victimology, Florida, July 1986.

Strange, Carolyn *Historical Perspectives on Wife Assault*, in Mariana Valverde, Linda MacLeod, Kirsten Johnson (eds), *Wife Assault and the Canadian Criminal Justice System. Issues and Policies*, Centre of Criminology, University of Toronto.

Straus M. A., Gelles, R. J. & Steinmetz S. K. *Behind closed doors: Violence in the American family*, Garden City, NY: Doubleday, 1981.

Straus, M. A. & Gelles, R. J. (Eds.) *Physical violence in American families*. New Brunswick, NJ, Transaction, 1990.

Straus, M. A. *Measuring intrafamily conflict and violence: the conflict tactics scales*. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 1979.

Straus, M. A. *Wife-beating: how common and why?* *Victimology*, 2(3/4), 1978.

Straus, M. A., & Gelles, R. J. *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in families*, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1990.

Straus, M. A., Gelles, R. and Steinmetz, S. *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, New York: Doubleday, 1980.

Straus, M. J. *Severity and chronicity of domestic assault: Measurement implications for criminal justice intervention*, Paper presented at the Annual American Society of Criminology Conference, San Francisco, 1991.

Strike, C. *Women assaulted by strangers*, Canadian Social Trends-Spring 1995, Statistics Canada-Catalogue 11-008E, 1995.

Stuart, E. P., & Campbell, J. C. *Assessment of patterns of dangerousness with battered women*,

Issues in Mental Health Nursing, vol. 10, 1989.

Sugarman D. B & Hotaling G. T. *Dating violence: A review of contextual and risk factors*, in B. Levy (Ed.) *Dating Violence: Young women in danger*, Seattle, WA: Seal, 1991.

Summer, C. J. & Sutton, A. C. *Implementing victims' rights – An Australian perspective*, Journal of the Australian Society of Victimology, vol. 1, no.2, 1990.

Sumrall, R. O., Roberts, J. and Farmer, M. T. *Differential Police Response Strategies*, Washington, DC: Police Executive Research Forum, 1981.

Sussman, B.M. & Steinmetz, S. K. *Family Violence* στο Handbook of Marriage and the Family, Plenum Press, 1987.

Symonds, M. *The "second injury" to victims*. Evaluation and Change 7(1), 1980b.

Teslik W. R. (ed.), *Prosecutorial Discretion. The Decision to charge. An annotated Bibliography*, 1975.

Thorsten Sellin and Marvin E. Wolfgang *The Measurement of Delinquency*, New York: Wiley, 1964.

Tierney, K. J. *The Battered Woman Movement and the Creation of the Wife Beating Problem*, Social Problems 29, 1982, p. 207-220.

Toufexis A. *Home is where the hurt is: wife beating among the well-to-do no longer a secret*, Time, 1987.

Truninger, E. *Marital Violence : The Legal Solutions*, Hastings Law Journal 23, 1, 1971.

Turinger, E. *Marital violence: The legal solutions*, Hastings Law Journal, vol. 23, no. 1, 1971.

U. S. Department of Justice, Law Enforcement, in *New Directions from the Field: Victims' Rights and Services for the 21st Century*, 1998.

U.S. Department of Justice BJS, *Selected Findings, Female Victims of Violent Crime*, December 1996.

U.S. Department of Justice BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994, NCJ-145325.

U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, December 1996, NCJ-162602.

U.S. Department of Justice, BJS, *Female Victims of Violent Crime*, January 1991, NCJ-126826.

U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women. A National Crime Victimization Survey Report*, January 1994.

U.S. Department of Justice, BJS, *Violence against Women: Estimates from the Redesigned Survey*, August 1995, NCJ-154348.

U.S. Department of Justice, *Family Violence: Interventions for the Justice System*, Bureau of Justice Assistance. Program Brief, 2000.

U.S. Department of Justice, *New Directions from the field: Victims' Rights and Services for the 21st Century*, 1998.

United States Department of Commerce, *Statistical abstract of the United States*, Washington DC: United States Department of Commerce, 1989.

- Ursel, J.** *Family Violence Courts*, in Statistics Canada, *Family Violence in Canada: A Statistical Profile 2000*, Catalogue no. 85-224-XPE, 2000.
- US Commission on Civil Rights (USCCR)**, *Battered Women: Issues of Public Policy*, Washington DC, Civil Rights Commission, 1978.
- Valentine, G.** *Images of Danger: Women's Sources of Information about the Spatial Distribution of Male Violence*, Area, 1992.
- Valerie Pottie Bunge** *Abuse of older adults by family members*, in *Family Violence in Canada: A statistical profile 2000*, Statistics Canada, Catalogue no. 85-224-XPE.
- Vandall, F. J.** *Police Training for Tough Calls*, Emory University, Birmingham, Alabama, 1976.
- Vennard, J.** *Decisions to Prosecute: Screening Policies and Practices in the United States*, Criminal Law Review, 1985.
- Ventimiglia, C.** *Nelle segrete stanze (In the secret rooms)*, Milan: Franco Angeli, 1996.
- Victorian Sentencing Committee**, *Sentencing: Report of the Committee*, Attorney General's Department, Melbourne 1988.
- Waddington, P. A. J.** *Calling the Police: The Interpretation of, and Response to, Calls for Assistance from the Public*, Aldershot: Avebury, 1993.
- Walker Lenore** *Η κακοποιημένη γυναίκα*, Μετάφραση Τάσος Ανθουλιός, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 1989.
- Walker, J. and McNicol**, *Policing Domestic Violence: Protection, Prevention or Prudence*, Relate Centre for Family Studies, University of Newcastle Upon Tyne, 1994.
- Walker, L. E.** *Battered women and learned helplessness*, Victimology, 1977-1978, 2.
- Walker, L. E.** *The Battered Woman Syndrome*, New York: Springer, 1984.
- Walker, L. E.** *The Battered Woman*, New York : Harper Colophon Books, 1979.
- Walker L. E. & Browne A.** *Gender and victimization by intimates*, Journal of Personality, 53, 1985.
- Walker, L.E.** A response to Elizabeth M. Schneider's " *Describing and changing: Women's self-defense work and the problem of expert testimony on battering*". Women's Rights Law Reporter, 1986, 9.
- Walker, S.,** *Sense and nonsense about crime and drugs: A policy guide*, 3rd edition, Belmont, CA: Wadsworth, 1994.
- Walter, J. D.** *Police in the Middle: A Study of Small City Police Intervention in Domestic Disputes*, Journal of Police Science and Administration, 9 (3), 1981.
- Wasoff, F.** *Legal Protection from "Wife-beating: The Processing of Domestic Assaults by Scottish Prosecutors and Criminal Courts*, International Journal of the Sociology of Law 10: 187-204, 1982.
- Wasoff, F.** *Prosecutor's Discretion in Court Allocation in Domestic Violence Cases*, Paper presented to the British Criminology Conference at the University of Sheffield, 12-15 April 1987.
- Weitzman, J. and Dreen, K.** *Wife beating: a review of the marital dyad*, Social Casework, 1982.
- Wemmers, Jo-Anne M.** *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam, New York, 1996.

- Wetzels Peter, Werner Greve, Eberhard Mecklenburg, Wolfgang Bilsky, Christian Pfeiffer,** *Kriminalität im Leben alter Menschen*, Stuttgart, Berlin, Cologne, 1995.
- Williams, B. & Gardener, G.** *Men, Sex, Power and Survival*, Greenhouse Publications, Victoria, 1989.
- Williams, K.** *The effects of victim characteristics on the disposition of violent crimes*, in W. McDonald (Ed.), *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, CA: Sage, 1976.
- Willis, C. F.** *The Use, Effectiveness and Impact of Police Stop and Search Powers*, Home Office Research and Planning Unit Paper 15, London: Home Office, 1983.
- Winfried Hassemer** Ποινική δικαιοσύνη προσανατολισμένη στο θύμα, Αρμενόπουλος, 1999, τ. 6.
- Wolfgang M. E. & Ferracuti F.** *The subculture of violence: Toward an intergrated theory of criminology*, London, Tavistock, 1967.
- Wolfgang, Marvin E.** *Patterns in Criminal Homicide*, New York: Wiley, 1958.
- Woman Magazine**, 1985.
- Women's Issues Information Centre**, *Women and Men in Lithuania*. Vilnius 1998.
- Women's National Commission**, *Violence Against Women*, Report of an Ad Hoc Working Group, London: Cabinet Office, 1985.
- Worrall, Anne and Ken Pease** *Personal crimes against women: Evidence from the 1982 British Crime Survey*. The Howard Journal 25, 1986.
- Wyllie, P. B., Basinger, L. F., Heinecke, C. L. and Reuckert, J. A.** *Approach to evaluating a police program of family crisis interventions in six demonstration cities*, (Abstract), Washington DC: National Criminal Justice Reference Service, cited in L. W. Sherman and R. A. Berk, The specific deterrent effects of arrest for domestic assault, *American Sociological Review*, vol. 49.
- Yngvesson, B.** *The Atlantic Fisherman*, in L. Nader and H. F. Todd Jr. (eds.), *The Disputing Process-Law in Societies*, New York: Columbia University Press, 1978.
- Young J.** *The failure of criminology: The need for a Radical Realism*, in R. Matthews and J. Young (eds.), *Confronting Crime*, London, Sage, 1986.
- Zedner, Lucia** *Victims*, in Mike Maguire/Rod Morgan/Robert Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 2nd Edition, Oxford 1997.
- Ziegenhagen, E.** *Toward a theory of victim-criminal justice system interactions*, in W. F. McDonald (eds.): *Criminal justice and the victim*, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1976.
- Zoellner, Lori A., Norah C. Feeny, Jennifer Alvarez, Christina Watlington, Melanie L. O'Neill, Ruth Zager, Edna B. Foa,** *Factors Associated With Completion of the Restraining Order Process in Female Victims of Partner Violence*, *Journal of Interpersonal Violence*, 2000.
- Zorza J.** *Symposium on domestic violence: Criminal law: The criminal law of misdemeanor domestic violence 1970 -1990*, *Journal of Criminal Law & Criminology*, 83, 1992.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ελένη *Η βία στην οικογένεια. Ανασκόπηση, Σύγχρονα Θέματα*, τευχ. 43-44, Δεκέμβριος 1990.
- Αλεξιάδης, Στ. *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Σάκουλα, Θεσσαλονίκη 1991.
- Ανδρέου, Φίλιππος *Ποινικός Κώδικας-Κείμενο, Ερμηνεία, Νομολογία*, 1999.
- Ανδρουλάκης Ν. *Ποινικόν Δίκαιον*, Γενικό Μέρος Ι, 1991.
- Ανδρουλάκης, Ν. *Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000.
- Αρπνοπούλου Β. (επιμέλεια), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2000.
- Αρπνοπούλου Β. *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και εμπειρικά δεδομένα*. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995.
- Αρπνοπούλου, Β., Μαγγανάς, Α. *Θυματολογία και Όψεις Θυματοποίησης*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.
- Βαζαίος, Ν., άρθρο του στην εφημερίδα «Τα Νέα», 15-16 Μαΐου 1999.
- Βλάχος Α. *Η κόπωση του δικαστού ως αίτιον ασόχου δικαστικής κρίσεως*, Ανάπτυξη από το περιοδικό Ελληνική Δικαιοσύνη, τομ. 25^{ος}, τευχ. 10-11, 1984.
- Βλάχος, Α. *Για μια ανθρώπινη δικαιοσύνη*, Ανάπτυξη από το Αρχείο Νομολογίας, τευχ. 7/1988.
- Βλάχος, Α. *Για μια καλύτερη ελληνική δικαιοσύνη. (Χρέος ελλήνων δικαστών)*, Ανάπτυξη από το περιοδικό Αρμενόπουλος, έτος 31^ο, 1977, τεύχ. 6-7.
- Βλάχος, Α. *Δικαιοσύνη και Κοινωνία*, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών, 1988.
- Βλάχος, Α. *Η ευψυχία του δικαστικού λειτουργού*, Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών, 1974.
- Βλάχος, Α. *Ο δικαστής ως ειρηνοποιός παράγοντας στη δικαιοσύνη*, Δικαιοσύνη, 1975. -
- Βλάχου Β. *Το θυματολογικό κίνημα : Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη*, στο *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2000.
- Βλάχου Β. *Τα δικαιώματα των θυμάτων στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Κριτικές παρατηρήσεις*, Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 34, Ιανουάριος 2001, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γαρδίκας, Κ. *Εγχειρίδιον Εγκληματολογίας*, Έκδοση β΄.
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Μέρος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994.
- Γραμματικόυδης Δ. *Προβλήματα από τις σχέσεις εγκληματία-θύματος*, Νομικό Βήμα, τ. 35, 1987.
- Γυναίκα και μετάβαση, Έκθεση τοπικής επιθεώρησης (Μονη) του κέντρου τεκμηρίωσης της UNICEF, Φλωρεντία, Σεπτέμβριος 1979.
- Δασκαλάκης Η. *Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, Εκδόσεις ΕΚΚΕ.
- Δασκαλάκης Ηλ. κ' συνεργάτες, *Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Εκδόσεις ΕΚΚΕ, 1983.

Δασκαλάκης, Η. *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985.

Δημόπουλος, Χ. *Το πρόβλημα του εγκλήματος στην Αυστραλία*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1988.

Δραγάσης, Γ. Ε. *Εππομή Ποινικού Δικαίου. Ειδικό Μέρος*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, *Βασικές αρχές για το ρόλο των δικηγόρων*, 11-16, 1993-95.

Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Βιβλιοκρισίες *Revue Criminologie*, «Οι γυναίκες και ο ποινικός έλεγχος», (Les femmes et le contrôle pénal), 1992, Vol. XXV, No 1.

Επιβατιανός Π. και Βασιλειάδης, Ν., «*Το Σύνδρομο της Κακοποιημένης Γυναίκας στην Ελλάδα*», ΓΑΛΗΝΟΣ, 1981.

Ζησιάδης, Β. *Ο ρόλος του θύματος στην πρόκληση της ποινικής δίωξης*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, 1989.

Ζησιάδης, Η *στενή σχέση μεταξύ του βασικού εγκλήματος της σωματικής βλάβης και της περαιτέρω πρόκλησης του βαρύτερου αποτελέσματος*, Ποινικά Χρονικά τομ. Ν, 2000.

Ζησιάδης, Ι. *Ποινική Δικονομία*, Έκδοση Β', τομ. Α', 1964.

Ζιανίκας, Χ. Α. *Η αστυνομία σήμερα*, Εστία, 1990.

Καλφέλης, Γρ. *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 5, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002.

Καλφέλης, Γρ. *Η παραπομπή του κατηγορουμένου στην αγγλική ποινική διαδικασία*, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΝΒ', Τεύχ. 6, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2002.

Κανέλλος, Παν. Σπ. *Η νομιμοποίησης του πολιτικώς ενάγοντος εν τη ποινική δίκη*, Ποινικά Χρονικά, τομ. ΙΓ', 1963.

Καρράς, Α. *Δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην προδικασία* στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, *Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, 1989.

Κατσαντώνης, Α. *Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος*, τόμ. πρώτος, Ι, 1972.

Κονταξής, Αθ. *Ποινικός Κώδικας, Ειδικό Μέρος*, τομ. Β', Εκδόσεις 1987.

Κουράκης, Ν. *Αντεγκληματική πολιτική. Εικοσι έξι μελέτες για τα θεωρητικά της ζητήματα και τις αστοχίες κατά την εφαρμογή της*, ΝοΒ, Νοέμβριος 1994, τευχ. 7, τομ. 42, Εκδόσεις Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

Κουράκης, Ν. *Ποινική Καταστολή*, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1989.

Κωνσταντινίδης, Αγγ. *Τα δικαιώματα του θύματος ως πολιτικώς ενάγοντος στην κυρία διαδικασία*,

στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, 1989.

Κωστάκος, Ποινικός Κώδικας. Κατ' άρθρον ερμηνεία, τόμος Β', Εκδόσεις Σάκκουλα.

Λαμπροπούλου Ε. Κοινωνιολογία του Ποινικού Δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999.

Λιβιεράτος Ε. Η απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης, Ποινικά Χρονικά, Έτος ΜΗ, 1998.

Μαγγανάς Α. Η ενδο-συζυγική βία ή ένας κόσμος όμορφος, αγγελικά πλασμένος..., Ποινική Δικαιοσύνη 1, τεύχος 12, Νομική Βιβλιοθήκη, 1999.

Μαγγανάς Α. Κοινωνικά προβλήματα και ποινικός έλεγχος, Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 1, 2002.

Μαγγανάς, Α. Μία πρόσθετη δυσκολία για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Η περίπτωση του άρθρου 309 ΠΚ, Θέματα Εγκληματολογικά & Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1999.

Μαγγανάς, Α., Η επανορθωτική δικαιοσύνη ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης, Ποινική Δικαιοσύνη, 2000.

Μανωλεδάκης Ι. Ερμηνεία κατ' άρθρο των όρων του Εδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1996,

Μανωλόπουλος, Γενικό Μέρος Ποινικού Κώδικα, Εκδόσεις 1999.

Μπουρόπουλος Α. Ερμηνεία Ποινικού Κώδικος, τόμος Γ', 1964.

Νομικό Βήμα, τευχ. έτους 1985.

Πανούσης Γ. – Π. Ποτόλια (Επιμέλεια), Διεθνή Κείμενα για τα Θύματα των Εγκλημάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.

Παπαθανασόπουλος, Στέλιος Η Βία Στην Ελληνική Τηλεόραση, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1999.

Παπαθεοδώρου, Θ. Δημόσια Ασφάλεια & Αντεγκληματική Πολιτική. Συγκριτική προσέγγιση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.

Παπαϊωάννου Π. Εγκλήματα Ζηλοτυπίας. Εγκληματολογική θεώρηση & Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001.

Ποινικά Χρονικά, τευχ. ετών 1975, 1976, 1983, 1995, 2002.

Ποινική Δικαιοσύνη, τευχ. 1, 2002.

Σπινέλλη, Κ. Δ. Έγκλημα και θύμα, Ανάτυπο από τον Τιμητικό Τόμο : "Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας", τόμος δεύτερος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1986.

Σπινέλλης, Δ. Προστασία του θύματος και ανθρώπινα δικαιώματα, στο έργο του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του Ανθρώπου, Υπεύθυνη έκδοσης Αглаΐα Τσιτσουρα, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1997.

Σπινέλλης, Δ. Ανάγκες θύματος και μέθοδο ικανοποιήσεώς του, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας,

Αθήνα 1989.

Σπινέλλης, Δ. *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, άρθρα 372-384² ΠΚ*, Εκδόσεις 1984.

Σπινέλλης, Δ. *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, άρθρα 85-386 ΠΚ*, Εκδόσεις 1984.

Στάϊκος Α. *Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικος*, τομ. Β' και Γ', 1963.

Σταμάτης, Κ. *Το πρόβλημα της ενεργητικής συμμετοχής του θύματος στην ποινική δίκη, ιδιαίτερα με την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντος*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, 1989.

Τσιγκρής Α. *Βιασμός. Το αθέατο έγκλημα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996.

Τσολιάς Α. *Το Έννομο Αγαθό της Οικογένειας*, εισήγηση στο β' έτος σπουδών μεταπτυχιακού, Θεσσαλονίκη 1987.

Τσουκαλάς Κων/νος *Παν/κές Παραδόσεις*, τ. Α, 1936.

Φαρσεδάκης Ιακ. *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.

Φαρσεδάκης, Ιακ. *Η λήψη αποφάσεων στην ποινική δίκη και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η (αν)ισότητα ενώπων του ποινικού νόμου*, στο έργο του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του ανθρώπου, Υπεύθυνη έκδοσης Αγγαΐα Τσήτισουρα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997.

Φαρσεδάκης, Ιακ. *Ανακριτική, Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1984.

Φαρσεδάκης, Ιακ. *Η αντιμετώπιση της γυναίκας από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, στο έργο του ίδιου Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της, Νομική Βιβλιοθήκη, 1991.

Φελουτζής, Κ. Γ. *Απρόκλητη σωματική βλάβη (άρθρ. 308Α Π.Κ.), απρόκλητη έμπρακτη εξύβριση (άρθρ. 361Α Π.Κ.) και απρόκλητη φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρ. 382 §§ 1,3 Π.Κ.)*, ΜΝΦΜΗ, τόμος πρώτος.

Φερέτη, Ειρ. *Διδακτορική διατριβή υπό έγκριση «Η θέση της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία: η περίπτωση της συζυγικής βίας»*, Πανεπιστήμιο Cambridge, 1990.

Φιλιππίδης, Τ. Γ. *Δικαστική Ψυχολογία*, 2^η έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1988.

Χωραφάς Ν. *Ποινικόν Δίκαιο*, 1966.

Ψαρούδα-Μπενάκη, Α. *Η θέση του θύματος στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής*, στο έργο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Η θέση του θύματος στο ποινικό σύστημα και ο θεσμός της πολιτικής αγωγής, Πρακτικά Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, τόμος 2, Σάκκουλας, Αθήνα 1989.

